

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP
A COMMUNITY LEARNING PROCESS ON ADOLESCENT SEXUALITY

Miss. Juthatip Pitak

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education
Department of Lifelong Education
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2012
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
โดย	กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
สาขาวิชา	นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา
	รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา สุนทรธาดา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา สุนทรธาดา)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาสน์ โกวิทยา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิรินทร์ญา จงวุฒิเวศย์)

จุฑาทิพย์ พิทักษ์ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น. (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP A COMMUNITY LEARNING PROCESS ON ADOLESCENT SEXUALITY) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ.ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: รศ.ดร.อมรา สุนทรธาดา, 515 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย วัยรุ่นอายุระหว่าง 14-19 ปี จำนวน 22 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 38 คน

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้ 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ส่วนใหญ่วัยรุ่นเรียนรู้จากเพื่อนและสื่อต่าง ๆ มากกว่าผู้ใหญ่ในครอบครัวและคนในชุมชน 2) เนื้อหาและองค์ความรู้ พุศุคยเกี่ยวกับข้อห้ามเรื่องเพศสัมพันธ์หรือการมีคู่อริ 3) วิธีการและกิจกรรม เป็นการสั่งสอนจากคนในครอบครัว การละเล่นในงานบุญต่าง ๆ ปัจจุบันไม่มีกิจกรรมดังกล่าวแล้ว 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ สภาพการคมนาคมสัมพันธ์ทางของคนในชุมชน ความน่าเชื่อถือของกรรมการหมู่บ้านและผู้อาวุโสในชุมชน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าว และ หน่วยงานท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก และ ปัจจัยอุปสรรค ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจครัวเรือน ค่านิยมการสื่อสารเรื่องเพศ สื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศ สถานที่เสี่ยงทางเพศ และหน่วยงานปกครอง ส่วนท้องถิ่นยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหารองเพศของวัยรุ่น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในบรรยากาศที่เป็นกันเอง การแลกเปลี่ยนข้อมูลจากประสบการณ์ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ เห็นใจ ไว้นื้อเชื่อใจกัน ให้เกียรติกัน เป็นมิตรต่อกัน และยอมรับซึ่งกันและกัน ชุมชนได้เรียนรู้ว่าเรื่องเพศสามารถพูดคุยได้สำหรับสมาชิกในครอบครัว ชุมชน และเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างปกติ ทำให้ชุมชนตระหนักในปัญหาและนำศักยภาพของคนที่มีอยู่มาใช้แก้ปัญหาและร่วมกันพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ดังนี้ 1) ความเป็นมาและแนวคิด 2) ความต้องการของชุมชน 3) หลักในการพัฒนา และ 4) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยชุมชนมองว่าควรเน้นการสื่อสารเรื่องเพศเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างวัยรุ่นและคนในชุมชนเพื่อกำหนดภาพอนาคต เป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน และสามารถนำไปปฏิบัติในชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงวิจัยเพื่อการศึกษาประเด็นเพศวิถีในมิติและบริบทที่รอบด้านเพื่อการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในวัยรุ่น

ภาควิชา..... การศึกษาศิลปวัฒนธรรม..... ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา..... การศึกษานอกระบบ โรงเรียน..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา..... 2555..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5184277927: MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH / COMMUNITY LEARNING PROCESS / SEXUALITY / ADOLESCENTS

JUTHATIP PITAK: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP A COMMUNITY LEARNING PROCESS ON ADOLESCENT SEXUALITY. ADVISOR: ASSIST. PROF. WIRATHEP PATHUMCHAROENWATTANA, Ph.D., CO-ADVISOR: ASSOC. PROF. AMARA SOONTHORNDHADA, Ph.D., 515 pp.

This study explored the situation and community learning process related to adolescent sexuality. Moreover, the learning process development and strategic process were attempted. The participatory action research method was deployed. The target population included adolescents in the age range of 14-19 and other community members such as parents, community leaders.

The findings revealed that the situation and community learning process consisted of a) learning resource of information about sexuality mostly were from peers followed by the older persons in the family and community members. b) the contents and knowledge related to adolescent sexuality practices and taboos. c) the learning process through parents or guardians and cultural activities performed in different traditional events but already faded out. d) the confounding factors influencing the community learning process consisting two different types namely supportive factors such as communication infrastructure, community social network, faith-based groups, village broad casting activity and lastly the external support. The other factor involved obstacle factors such as household economic status, social value of sexuality and information, media consumption, vulnerable settings leading to sexual risks. The ineffective involvement of the local administration on this matter also put young people at risk.

The learning process of adolescent sexuality encourages a better communication between youth and the community members and resulted in talking about sex become more common or acceptable. They had the opportunity to exchange the ideas and experience in coping with the problems. They respected and trusted each other and had new perception and values towards adolescents and their sexual behavior. Talking about sex was no longer forbidden among the family members and the community members. They had more participation and at the same time gained a potential capacity to solve the problems. Four different learning processes were formulated; a) the insights into the problems and the rationale; b) community needs, c) development process and d) the community learning process.

The appropriate community learning process related to adolescent sexuality should emphasize the communication process for a better understanding between young people and the community members. This would help figure out the proper target and actions for the actual practice not only within the community but other wider settings.

This study proposed a multi-dimension approach in understanding adolescent sexuality in order to promote learning process for young people.

Department: Life-long Education Student's Signature.....
 Field of Study: Non-formal Education Advisor's Signature.....
 Academic Year: 2012 Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยคำปรึกษา ด้วยความช่วยเหลือ และถ่ายทอดประสบการณ์อย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา สุนทรธาดา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่งไว้ ณ ที่นี้ และ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิรินุ นงวุฒิวณิช และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาศน์ โกวิทยา ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ กราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาให้คำแนะนำ ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนผู้ประสานงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ผู้ประสานงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล ผู้ประสานงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง ผู้ใหญ่ทวีศักดิ์ โพธิ์เปี่ยม พี่น้องชาวโคกขาม ผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยในหมู่บ้านโคกขาม ผู้ให้การสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์ตลอดระยะเวลากระบวนการวิจัยในสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล กรมอนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี โรงพยาบาลบ้านหมี่ กระทรวงสาธารณสุข มูลนิธิเสริมสร้างความเข้าใจผู้หญิง รวมทั้งที่ว่าการอำเภอหนองม่วง ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างยิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของผู้มีพระคุณทุกท่าน

กราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต ที่ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์อันมีค่าให้แก่ผู้วิจัย อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและการดำเนินชีวิต และขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่าน เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ในสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนทุกคนที่ให้ความสนใจและการสนับสนุนให้งานวิจัยชิ้นนี้แล้วเสร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณครูและอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนผู้วิจัยมาตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้ผู้วิจัยได้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีพลังและไม่ย่อท้อในการพัฒนาตนเองเพื่อช่วยเหลือสังคมต่อไป

ขอขอบพระคุณ ผู้ร่วมชั้นเรียน คุณประพิมพ์พรรณ สุวรรณภูฏ คุณโอฬาร จันทร์คำ คุณพิทักษ์ กาวีวน และ ดร.ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล ที่ให้กำลังใจ คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือผู้วิจัยจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในกัลยาณมิตรทุกท่านด้วยความซาบซึ้ง

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ไพรวรรณ พิทักษ์ สงวนพวก และ คุณพ่อสมจิตต์ พิทักษ์ ซึ่งเป็นบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและความอบอุ่น รวมทั้งครอบครัวน้ำสิริภร น้ำสุวัฒน์ วงศ์สว่าง ครอบครัวพี่สุรเชษฐ์ พี่พัชรินทร์ หลานกรदनัย พิทักษ์ ครอบครัวพี่ศิวพร พี่สถาพร ชุดิมาสกุล ตลอดจนพี่สุริภรณ์ พี่กระจ่าง ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณยิ่ง คอยให้ความรัก ความเอาใจใส่ กำลังใจ คำชี้แนะ และสนับสนุนผู้วิจัยให้ประสบในสิ่งที่ดีเสมอมา

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช (THE 90th ANNIVERSARY OF CHULALONGKORN UNIVERSITY FUND (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)) ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์.....	11
ข้อจำกัดในงานวิจัย.....	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียนและพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.....	15
1.1 ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	15
1.2 ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	18
1.3 หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	18
1.4 ลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	19
1.5 ประเภทและวิธีการการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	20
1.6 วิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	21
ตอนที่ 2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	22
2.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	23
2.2 หลักการพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	24
2.3 ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	24
2.4 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	26
2.5 องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	27
2.6 แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	30
2.7 การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	31

2.8	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	38
ตอนที่ 3	แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	40
3.1	ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	41
3.2	แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	42
3.3	องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	42
3.4	ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	42
3.5	ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	43
3.6	หลักการพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	44
3.7	กรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	46
3.8	กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	46
3.9	บทบาทของนักวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	49
3.10	คุณสมบัติของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	50
3.11	วิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	50
3.12	เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	52
3.13	การประเมินผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	52
3.14	ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	53
ตอนที่ 4	แนวคิดเพศวिति.....	53
4.1	ความหมายของเพศวिति.....	54
4.2	แนวคิดเชิงทฤษฎีในการศึกษาเพศวिति.....	56
4.3	ระบบคิดและความเชื่อเรื่องเพศวिति.....	58
4.4	เพศวितिกับสิทธิทางเพศ.....	59
4.5	เพศวितिในสังคมไทย.....	69
ตอนที่ 5	แนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่น.....	70
5.1	ความหมายของวัยรุ่น.....	70
5.2	การแบ่งช่วงวัยของวัยรุ่น.....	71
5.3	พัฒนาการของวัยรุ่น.....	71
5.4	ลักษณะของวัยรุ่น.....	74
5.5	ความสำคัญของวัยรุ่นที่ควรศึกษา.....	75
ตอนที่ 6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76
6.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	76
6.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน	79
6.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	81
6.4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวिति	84
ตอนที่ 7	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	104

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	109
ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนลงสนามปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่	109
ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	119
ระยะที่ 3 การตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ วัยรุ่นและร่างยุทธศาสตร์การใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น.....	157
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	165
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี ของวัยรุ่น.....	165
ตอนที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	240
ตอนที่ 3 ผลการกำหนดวิธีปฏิบัติการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น.....	248
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	344
สรุปผลการวิจัย.....	349
อภิปรายผล.....	363
ข้อเสนอแนะ.....	396
รายการอ้างอิง.....	399
ภาคผนวก.....	434
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย.....	435
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจรับรองกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น.....	436
ภาคผนวก ค ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในงานวิจัย.....	439
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างเอกสารจริยธรรมการวิจัยในคนสำหรับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย...	444
ภาคผนวก ง แบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน.....	447
ภาคผนวก จ แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น.	451
ภาคผนวก ฉ แนวทางสัมภาษณ์วัยรุ่นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น.....	454
ภาคผนวก ช แนวทางสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น.....	459

ภาคผนวก ซ แนวทางการสนทนากลุ่มของชุมชนเพื่อตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการ เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น.....	464
ภาคผนวก ฌ แนวทางการตรวจรับรองของผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการ เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	469
ภาคผนวก ฎ แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุม เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	476
ภาคผนวก กู แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สำหรับพี่เลี้ยง.....	478
ภาคผนวก กู เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย..	500
ภาคผนวก ฐ ตัวอย่างสื่อที่ใช้ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	506
ภาคผนวก ท รายนามพี่เลี้ยงกลุ่ม.....	507
ภาคผนวก ฒ ตัวอย่างภาพถ่ายในการดำเนินงานกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม.....	508
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	515

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	แผนการศึกษาภาคสนาม.....	113
3.2	ลักษณะกิจกรรมสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและจำนวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ระยะที่ 2.....	120
3.3	สรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของเครื่องมือวิจัย	124
3.4	การปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยใน คน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	125
3.5	ผลการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย.....	129
3.6	แผนปฏิบัติงานวิจัย.....	164
4.1	จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ และ กลุ่มอายุ พ.ศ. 2555.....	173
4.2	ประชากรเด็กและวัยรุ่น อายุ 0-19 ปี จำแนกตามเพศ และ กลุ่มอายุ พ.ศ. 2555..	174
4.3	สรุปผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ...	221
4.4	ผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นบ้านโคกขาม.....	249
4.5	แผนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ วัยรุ่นบ้านโคกขาม.....	251
4.6	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศ วิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ วัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศ วิถีของวัยรุ่น.....	276
4.7	ค่าเฉลี่ยและผลการประเมินการตรวจ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ วัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศ วิถีของวัยรุ่น (โดยผู้เชี่ยวชาญ).....	297
4.8	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ วัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศ วิถีของวัยรุ่น	299

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	โครงสร้างเทคนิคการระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์	34
2.2	แบบจำลองกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	47
2.3	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	108
3.1	สรุปวิธีดำเนินการวิจัย.....	163
4.1	แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านโคกขามจากมุมมองระดับประเทศ จังหวัด และ อำเภอ...	167
4.2	แสดงที่ตั้งหมู่ที่ 3 ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี.....	168
4.3	แสดงการตั้งครัวเรือนและสถานที่สำคัญของ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบล บ่อทอง.....	169
4.4	(ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”	269
4.5	(ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” (ปรับปรุงโดยชุมชน).....	289
4.6	“โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” (ปรับปรุงโดยผู้เชี่ยวชาญ).....	322
4.7	ความเชื่อมโยงของภาพอนาคต ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และ แนวทางการปฏิบัติ ของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้าน โคกขาม.....	333
4.8	องค์ความรู้ใหม่ที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น.....	342
4.9	เส้นทางการพัฒนา “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี ของวัยรุ่น” และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น.....	343

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นับเป็นสิ่งที่ประเสริฐของมนุษย์เพราะทำให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาศักยภาพตั้งแต่เกิดจนตาย ได้ค้นพบสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเอง ปลดปล่อยมนุษย์ไปสู่อิสรภาพ เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตต่อความเป็นอยู่ในโลก ทำให้มนุษย์สามารถนำการเรียนรู้นั้นไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของตนเอง รวมถึงการกระทำต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและสร้างระบบการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขมานานับพันปี มนุษย์จึงแสวงหาและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ตระหนักรู้ระหว่างกันและกัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญที่สุดที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ทำให้มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและพฤติกรรมซึ่งเป็นไปได้ทั้งในแง่บวกและลบ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน และประเทศ โดยเฉพาะระดับชุมชนนั้นได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้คนได้สืบทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่นอันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2546; พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2548; สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548; สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548; อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549; เกษม วัฒนชัย, 2549) สอดคล้องกับที่ เดวิท แมททิว (2540) ได้กล่าวถึง “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” ว่าหมายถึง สิ่งที่เราเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่นในชุมชน อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าในชุมชน อะไรคือผลประโยชน์และมีเป้าหมายตรงกันหรือไม่ กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างกันทำให้เราอยู่ในสิ่งที่เราต้องการจะรู้ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนกำหนดประเด็นปัญหาาร่วมกัน และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงมีความสำคัญและยิ่งใหญ่ที่ช่วยให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังที่ เกษม วัฒนชัย (2549) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่าเป็นการเรียนรู้เองนอกระบบโรงเรียนที่ยิ่งใหญ่ แต่สังคมไทยทุกวันนี้ให้ความสำคัญกับการเรียนในระบบการศึกษามากเกินไป การศึกษาที่แท้จริงคนไทยควรจะได้เรียนทั้งจากในและนอกระบบ การศึกษาควบคู่กันไป การศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ครอบคลุมถึงประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลทุกเพศทุกวัยและทุกกลุ่มอายุได้เรียนรู้จากธรรมชาติ สังคม และโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นที่นอกเหนือจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กับบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติได้แสวงหาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนเองสนใจ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2539; สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) นั้นมีหลักการสำคัญ คือ จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของคนทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เรียนรู้จากบ้าน วัด ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิชาการ

วิชาการ วิชาศีลธรรม ตลอดจนวิชาชีวิต การครองตนและการมีคู่ครอง ซึ่งการมีคู่ครองนั้นนับเป็นประเด็นสำคัญและละเอียดอ่อนในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศ (Sexuality) และมีอิทธิพลส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดไปจนตาย พฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องเพศนั้นเป็นเรื่องธรรมชาติเพื่อให้มีการสืบเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ไม่ให้สูญหายไป โดยพฤติกรรมดังกล่าวจะเริ่มเมื่อมนุษย์เข้าสู่ช่วงวัยรุ่น (สุชา จันทน์เอม, 2547; เกษม วัฒนชัย, 2549; สุลลพร ชลวิไล, 2550; อาชญญา รัตนอุบล, 2551; สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552; มาตี ลิมสกุล, 2552)

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1995) ได้กำหนดช่วงอายุของวัยรุ่น คือ 10 – 19 ปี อันเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของมนุษย์จากเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ด้านร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงความพร้อมเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ ที่เรียกว่า เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ เริ่มมีความต้องการทางเพศอันส่งผลต่อวิถีชีวิตทางเพศ ทางด้านสังคม วัยรุ่นเริ่มมีความต้องการความสนใจจากเพศตรงข้าม มีความรักระหว่างเพศ หรือเพศเดียวกัน ทางด้านอารมณ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ที่มักเรียกกันว่า “พายุบุแคม” โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงในช่วงอายุ 14 – 18 ปี และ เด็กผู้ชายในช่วงอายุ 16 – 19 ปี มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ เป็นระยะที่ दौरान โมห่ง่าย มักจะมีความขัดแย้งกับพ่อแม่สูง เพื่อนมีอิทธิพลสูง เริ่มสนใจเพศตรงข้าม เป็นระยะที่เริ่มทดลองเกี่ยวกับเพศ ซึ่งถ้าขาดความรู้และการป้องกันจะก่อให้เกิดปัญหา เช่น การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งโรคเอดส์ เป็นต้น วัยรุ่นระยะนี้จึงมีปัญหาเรื่องเพศมากและบ่อยที่สุด และที่ผ่านมามีว่าก็ยุคสมัยก็ยังพบว่า วัยรุ่นยังคงเผชิญกับปัญหาการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเรื่องเพศหรือที่เรียกว่า เพศวิถี จนเป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อตัววัยรุ่นเอง ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันนี้วัยรุ่นกำลังประสบปัญหาทางเพศมากเป็นอันดับต้นของปัญหาในวัยรุ่นและนับวันกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น (สุชา จันทน์เอม, 2547; การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2548; เกียรติศักดิ์ ชาร์กซ์, 2551; พิมพวัลย์ บุญมงคล, 2552; ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2553; ยุพา พูนขำ และ กอบกาญจน์ มหัทธโน, 2553; กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553; เฉลิมพล โสมอินทร์, 2553; คลังปัญญาไทย, 2553; สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2555; พนม เกตุมาน, 2555)

เพศวิถี (Sexuality) หรือ การดำเนินชีวิตเรื่องเพศนั้น หมายถึง วิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรมเพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น สำหรับการเรียนรู้เกี่ยวกับเพศวิถีของวัยรุ่นในสังคมไทยที่ผ่านมานั้นพบว่า ค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศและวัฒนธรรมไทยนับเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ เนื่องจากสังคมไทยยังมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ควรปกปิด เร้นลับ น่าอาย และยังไม่สมควรนำมาพูด เรียนรู้ หรือสอนกันในที่สาธารณะหรือชุมชนได้ แต่เป็นเรื่องปกติที่สามารถเรียนรู้ได้จากการสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ผ่านทางวัฒนธรรม คำคม และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันแหล่งความรู้เรื่องเพศจะเริ่มจากสถาบันการศึกษา วัยรุ่นเรียนรู้ตามหลักสูตรการสอนเรื่องเพศศึกษาที่มีอยู่ในโรงเรียนเป็นหลัก โดยครูเป็นฐานความรู้สอนในวิชาสุขศึกษา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เช่น อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก การแต่งกายที่รัด เล็ก สายเดี่ยว การแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ การนำเสนอสื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งในปัจจุบันที่ช่องทางการเรียนรู้ทันสมัยจาก

อินเทอร์เน็ตและมีเนื้อหานำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางเพศได้อย่างรวดเร็วทำให้วัยรุ่นเกิดการเลียนแบบ และปฏิบัติตนเกี่ยวกับเรื่องเพศในทางที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งความสะดวกของคมนาคม ทำให้วัยรุ่นเดินทางสะดวกไปสถานเริงรมย์ต่างๆ โดยเฉพาะเวลากลางคืน ทำให้เกิดภาวะเสี่ยงต่อการแสดงออกทางเพศที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนสภาพครอบครัวเดี่ยวที่ทำให้วัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างอิสระจากครอบครัวขาดความใกล้ชิดกันภายในชุมชน จึงส่งผลให้วัยรุ่นเรียนรู้เรื่องเพศตามที่ตนเองสนใจและนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์กันในอายุที่น้อยลงเรื่อย ๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2551; พิมพัทธ์ บุญมงคล, 2551; เกษมศรี อัครศรีพงศ์ธร, 2551; อภิชัย วรสิทธิ์ขจร, 2553)

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าจะระยะเวลาผ่านมากกว่า 50 ปี นานาประเทศต่างมีนโยบายในการแก้ปัญหาทางเพศด้วยการจัดการเรียนการสอนเรื่องเพศในระบบโรงเรียนแล้วก็ตาม ดังเช่นประเทศไทย ที่ได้เริ่มมีแบบเรียนเกี่ยวกับเรื่องเพศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2485 ด้วยการเน้นเรื่องบทบาทและหน้าที่ของชายในฐานะที่เป็นพ่อและหัวหน้าครอบครัว หญิงในฐานะที่เป็นแม่และภรรยา โดยแสดงเนื้อหาที่ชายอยู่เหนือกว่าผู้หญิง หลังจากนั้นรัฐมีการพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรเพศศึกษาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พบว่าหนังสือแบบเรียนก็ยังคงกล่าวถึงประเด็นเพศวิถีน้อยมาก มีเพียงเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการถูกคุกคามทางเพศที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนสุขศึกษาและพลศึกษาเท่านั้น ที่กล่าวถึงการดูแลตนเองต่อสัมผัสที่ไม่พึงปรารถนาด้วยการปฏิเสธ การเดินหนีและการร้องขอความช่วยเหลือ ในขณะที่ประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับเพศวิถีกลับไม่ปรากฏในหนังสือแบบเรียน การที่ประเด็นเกี่ยวกับเพศวิถีไม่ถูกให้ความสำคัญมากนักในหนังสือแบบเรียน เป็นเพราะรัฐนั้นมุ่งปลูกฝังอุดมการณ์เรื่องเพศวิถีให้ปลอดภัยจากเรื่องเพศ (มาตี ลิมสกุล, 2552; กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554)

ด้วยเหตุนี้รัฐจึงหลีกเลี่ยงและไม่กล่าวถึงเรื่องเพศในหนังสือแบบเรียนโดยอิงตามกรอบบรรทัดฐานแห่งวัฒนธรรมไทย ดังนั้น จึงได้มีการหลีกเลี่ยงคำว่า “เพศศึกษา” มาใช้คำอื่นแทน เช่น ธรรมชาติแห่งชีวิต บุคคลและชีวิตครอบครัว ชีวิตและครอบครัวศึกษา และบูรณาการหัวข้อนี้ไว้ในวิชาต่างๆ เช่น วิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต วิทยาศาสตร์ และสุขศึกษา แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่บูรณาการในสาระวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา วิชาแนะแนว และจัดอยู่ในแผนพัฒนาผู้เรียนในชั่วโมงโฮมรูม เป็นต้น ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกายและการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ส่วนเพศศึกษาในมิติอื่นได้ถูกละเลยหรือมองข้ามไป และถึงแม้จะมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องก็ยังไม่ประสบผลเป็นที่น่าพึงพอใจ ดังผลติดตามการสอนเพศศึกษาในประเทศไทยขององค์กรแพทพบว่า การสอนเพศศึกษาในสถาบันกว่า 1,400 แห่งนั้น มีเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่ให้ความสนใจและปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการสอนเพศศึกษา ประกอบด้วย

- 1) หลักสูตรเพศศึกษา จากการวิเคราะห์หลักสูตรเพศศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2533 พบว่า เนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นเนื้อหาวิชาแบบกว้าง ๆ ไม่ตรงปัญหาวัยรุ่น ไม่ทันสมัย ไม่ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของวัยรุ่น 2) ทักษะคติของผู้สอนเพศศึกษา มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเรื่องเพศเพราะสังคมคิดว่าเรื่องเพศเป็นสิ่งน่าอาย ทำให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สอนเพศศึกษาไม่สะดวกใจในการที่จะสอน
- 3) กระบวนการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ใช้วิธีการบรรยายทำให้ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ขาดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและแยกส่วนการเรียนรู้ออกจากความเป็นจริงของการดำเนินชีวิตเรื่องเพศ และ 4) สื่อและช่องทางการเรียนการสอนมีน้อย ไม่ทันสมัย ทำให้ไม่น่าสนใจและไม่กระตุ้นการเรียนรู้ และต่อมาในปี พ.ศ. 2547-2551 กระทรวงศึกษาธิการ ได้พัฒนาหลักสูตร

เพศศึกษารอบด้านร่วมกับองค์กรแพช และกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งหลักสูตรเพศศึกษามือถือประกอบหลัก 6 ด้าน คือ พัฒนาการของร่างกาย การมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล ความเข้าใจพฤติกรรมทางเพศและการดูแลสุขภาพทางเพศ และความเข้าใจเรื่องเพศให้สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรม สามารถจัดการเรียนการสอนได้ 16 คาบต่อปีนั้น การดำเนินการครอบคลุมน้อยมากในทุกระดับ (ยุพา พูนขำและกอบกาญจน์ มหัทธโน, 2553; เบนจพร ปัญญา, 2554)

ด้วยผลการเรียนรู้เรื่องเพศที่มีอยู่ในระบบโรงเรียนนั้นยังไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาทางเพศได้ โดยถึงแม้วัยรุ่นจะมีความรู้เรื่องเพศแต่ปัญหาทางเพศในวัยรุ่นก็ยังไม่หมดไป แต่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และส่วนใหญ่เมื่อเกิดปัญหารู้นักก็มักจะขอคำปรึกษาจากเพื่อน และไม่ปรึกษาใครเลย ทั้งนี้ หลักสูตรเพศศึกษาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีให้กับผู้เรียนที่สอดคล้องกับชีวิตจริงที่เขาเหล่านั้นอยู่ในชุมชน ซึ่งเด็กยังสามารถเรียนรู้ผ่านสมาชิกในชุมชน เนื่องจากการเรียนรู้ทางเพศของวัยรุ่นนั้น ไม่ได้มีวงกว้างเฉพาะในครอบครัวหรือในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังคงหลอหลอมจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งในเรื่องระบบคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ทักษะคิด ทักษะและการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ในชุมชนของตนเองที่เขาได้เติบโตและใช้ชีวิตอยู่กับบริบทอันแตกต่างหลากหลายมาเป็นเวลานาน ทำให้การเรียนรู้เรื่องเพศเพียงแต่ในโรงเรียนนั้นวัยรุ่นไม่อาจเรียนรู้ ปรับตัวและสามารถรับมือกับปัญหาทางเพศได้อย่างครอบคลุม (จลณี เทียนไทย, 2548; มาตี ลิมสกุล, 2552; ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2553; ยุพา พูนขำ และกอบกาญจน์ มหัทธโน, 2553)

จะเห็นได้ว่า จากสถานการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเรื่องเพศของวัยรุ่นในอดีตที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่า เมื่อเข้าสู่สังคมยุคแห่งเทคโนโลยี กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิชิน้อยลง ช่องว่างและความใกล้ชิดของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนในชุมชนเริ่มห่างขึ้น ผู้เรียนขาดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งไม่เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่มีความละเอียดอ่อน มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งสังคมยังให้ความสำคัญกับฐานการเรียนรู้ที่ได้จากโรงเรียนเป็นหลัก การสอดแทรกเนื้อหาการดำเนินชีวิตเรื่องเพศจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนเริ่มน้อยลง ประกอบกับสภาพชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกด้านเพศ อิทธิพลจากสื่อที่มีเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง การใช้เรื่องเพศเป็นเครื่องมือทางการค้า รวมทั้งอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนที่หมกมุ่นกับเรื่องเพศตลอดจนอิทธิพลจากการสื่อสารทางเทคโนโลยีที่สะดวก รวดเร็ว และ ไร้พรมแดนทำให้ช่องทางการเรียนรู้เรื่องเพศมีหลากหลายและรวดเร็วขึ้นหลังไหลเข้ามาในชุมชน ทำให้วัยรุ่นมีภาวะเสี่ยงในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศมากขึ้น

ถึงกระนั้น แม้ว่าเรื่องเพศจะถูกถ่ายทอดในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมาตั้งแต่โบราณ แต่กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศมักถูกจำกัดว่าเป็นเรื่องเฉพาะให้พูดได้ในวงจำกัด ไม่ได้รับการสนับสนุนให้พูดคุยได้อย่างเปิดเผยตามรากฐานความเชื่อของวัฒนธรรมไทย สื่อหรือสิ่งที่สามารถให้การเรียนรู้เรื่องเพศก็ไม่สามารถแสดงได้อย่างชัดเจนเพราะดูเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม ซึ่งยังเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศ หรืออาจจะสะท้อนได้ว่าสังคมไทยยังขาดระบบการเรียนรู้เรื่องเพศอย่างถูกต้องและไร้ทิศทาง จึงทำให้การแก้ปัญหาภัยไปไม่ถึงเป้าหมาย ในการทบทวนข้อเสนอจากงานวิจัย

ข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่องสุขภาวะทางเพศ การเรียนรู้และสื่อสารในเรื่องเพศ (วิลาลินี พิพิชกุล, 2549; กฤตยา อาชวนิจกุล, 2552; สมัชชาสุขภาพ, 2553) พบว่า สังคมไทยควรทำความเข้าใจเรื่องเพศร่วมกันเสียใหม่เพื่อการแก้ปัญหาทางเพศอย่างครอบคลุมว่า เรื่องเพศที่ต้องเรียนรู้ให้ชัดเจนที่สุด นั่นคือ สิทธิทางเพศ (Sexual Rights) ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเรื่องเพศวิถี หรือการดำเนินชีวิตเรื่องเพศที่มีคุณธรรม อันได้แก่ จุดเริ่มต้นของความรับผิดชอบทางเพศ เรื่องเพศที่สัมพันธ์กับความก้าวร้าวรุนแรง ความรุนแรงทางเพศในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัว การตั้งครม.เมื่อไม่พร้อมและการทำแท้ง รู้เท่าทันเรื่องเพศไม่ใช่รู้เพียงการป้องกันโรค การใช้บริการทางเพศที่ถูกต้องและปลอดภัย รักเดียวใจเดียวไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของการป้องกันเอดส์ การมีอำนาจในการควบคุมร่างกายของตนเอง การตัดสินใจในพฤติกรรมทางเพศ การตัดสินใจในชีวิตแต่งงาน การตัดสินใจมีบุตร เป็นต้น ซึ่งสังคมไทยยังมีจุดอ่อนในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีที่เกี่ยวกับสิทธิทางเพศ การเรียนรู้เรื่องเพศวิถีที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางเพศจะนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และแก้ไขพฤติกรรม การแสดงออกทางเพศได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกันในเรื่องเพศอันจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ปัญหาทางเพศได้อย่างครอบคลุม (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธีรารธรรม, 2550; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2553; พันธุ์ศักดิ์ ศุภระฤกษ์, 2553)

ทั้งนี้ ปัจจุบันทั่วโลกต่างตระหนักแล้วว่าเรื่องเพศนั้นมีความสำคัญอย่างไรกับวิถีชีวิตและการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ จนนำมาสู่การเสวนาเพื่อลดทอนปัญหาสำคัญของมนุษยชาติ ที่ว่าด้วยเรื่อง “สิทธิทางเพศ” เป็นสิ่งที่ทุกคนควรเรียนรู้ “โดยเฉพาะวัยรุ่น” อันเป็นวัยสำคัญที่กำลังก้าวสู่วัยเจริญพันธุ์ อันมีภาวะเสี่ยงของพฤติกรรมทางเพศที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต ซึ่งหากสังคมไม่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีที่เกี่ยวกับสิทธิทางเพศแก่สมาชิกตั้งแต่วัยเยาว์แล้ว สังคมก็จะหลงทางกับเรื่องเพศและก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย สิทธิทางเพศนั้น ได้รับการนิยามไว้ในย่อหน้า 96 ของแผนปฏิบัติการปักกิ่ง ค.ศ.1995 ว่าหมายถึง สิทธิที่จะควบคุมและตัดสินใจอย่างเป็นอิสระมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นสิทธิมนุษยชนและเป็นรากฐานสิทธิมนุษยชน ที่ครอบคลุมเรื่องเพศวิถีในมิติต่างๆ ของบุคคลตลอดช่วงชีวิต ประกอบด้วย 10 ประการ (WHO, 2005) ได้แก่ 1) สิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐานรวมถึงการเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ 2) สิทธิในการแสวงหาและได้รับข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี 3) สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา 4) สิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย 5) สิทธิในการเลือกคู่ชีวิต 6) สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ 7) สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ 8) สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ 9) สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คนและเมื่อไหร่ที่จะมีลูก และ 10) สิทธิในการแสวงหาความสุขนตรีของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ การเรียนรู้เรื่องเพศวิถีภายในกรอบเนื้อหาของสิทธิทางเพศซึ่งนานาชาติถือว่าเป็นเรื่องทางคุณธรรมที่ทุกคนควรเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและนำไปสู่การสนับสนุนให้แสดงออกพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องและเหมาะสมอันจะช่วยสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มีคุณภาพและมีความสุข (จิตติมา ภาณุเดช และคณะ, 2550; กิตติยา ธนกาลมารวย, 2553; พันธุ์ศักดิ์ ศุภระฤกษ์, 2553)

ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า เรื่องเพศวิถีเป็นเรื่องที่วัยรุ่นควรได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันกลับพบว่า ชุมชนได้ถูกแยกส่วนและลดทอน

บทบาทในกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหาที่ขาดการเชื่อมโยงกับบริบทของวัยรุ่น วัยรุ่นขาดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ชุมชนขาดการรับรู้รับฟังความคิดเห็นที่แท้จริงของวัยรุ่นในบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขาดการพิจารณาถึงผลกระทบร่วมกัน อีกทั้งสื่อและช่องทางที่มีผลต่อการเรียนรู้โดยไม่สามารถอาศัยการเรียนรู้เพียงแคในระบบโรงเรียนเท่านั้น จนทำให้วัยรุ่นขาดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศเกิดภาวะเสี่ยงทางเพศต่างๆ มากมาย เช่น มีเพศสัมพันธ์ในอายุที่ลดต่ำลงเรื่อย ๆ ค่านิยมการมีคู่นอนแบบสะสมแต่มี ตั้งครรภ์ในวัยเรียน การทำแท้ง การขายบริการทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ขาดการป้องกันความปลอดภัย การติดโรคทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาโรคเอดส์ การใช้ความรุนแรงทางเพศ รวมทั้งการออกจากโรงเรียนกลางคัน เป็นต้น การมีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจึงจะนำไปสู่ทางออกของการแก้ปัญหาได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน เนื่องจากชุมชนเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ การแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี (สมพงษ์ จิตระดับ, 2547; สุชา จันทร์เอม, 2547; พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2548; กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธารารณ, 2550; อมรวิรัช นาครทรรพ และ จุฬารณณ์ มาเสถียรวงศ์, 2550; กุลภา วจนสาระ, 2551; กิตติพงศ์ แซ่เจ็ง, 2553; กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553; กุลภา วจนสาระ, 2554; สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2555; รัฐบาลไทย, 2556)

ดังนั้น การเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนความคิด สรุปลง ความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม แล้วนำความคิดที่ได้ช่วยกันคิดไปประยุกต์ใช้ อันเป็นหนทางที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประสบผลสำเร็จ โดยไม่แก้ปัญหาแบบแยกส่วน ดังเช่นที่ผ่านมา เพราะเรื่องเพศเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กมาตั้งแต่เกิด เป็นการเรียนรู้ที่หล่อหลอมจากตัวเด็กเอง ครอบครัว เพื่อน และจากบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก่อนที่จะไปเรียนรู้จากโรงเรียน ชุมชนจึงเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงวงจรของการเรียนรู้เรื่องเพศได้อย่างครอบคลุม เป็นการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนจึงเป็นฐานรากของทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทางและยั่งยืน ช่วยแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นด้วยความศรัทธาและเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเห็นถึงผลกระทบและผลประโยชน์ของการแก้ปัญหาทางเพศร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) ด้วยการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิจัย หัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ ส่งเสริมให้บุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุดและระวังในการครอบงำความคิด การตัดสินใจของชุมชนและส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเสมือนในฐานะผู้วิจัยคนหนึ่ง (ศิริกุล กสิวิวัฒน์, 2547; พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2548; ประเวศ วะสี, 2553; Slavin, 1983; Whyte, 1991; Michele and et al, 1996; Thumbull and et al, 1998; Johnson and Johnson, 1998; Wright and Stegelin, 2003)

จากลักษณะสำคัญของชุมชนดังกล่าว จะเห็นว่า ชุมชนนับเป็นหน่วยทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย ถึงเวลาแล้วที่การแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นควรเกิดจากการแก้ไขจากการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่วัยรุ่นเอง ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแผนที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาอนามัยการเจริญพันธุ์วัยรุ่นและเยาวชน ปี พ.ศ.2553 -2556 ของกระทรวงสาธารณสุข โดย สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย (2553) ที่มุ่งจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน กลุ่มภาคีและเครือข่ายให้มีส่วนร่วมในการพัฒนางานอนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นและเยาวชน ตลอดจนมติสมัชชาสุขภาพ ครั้งที่ 3 (สมัชชาสุขภาพ, 2553) ระบุว่า ให้มีการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมเพื่อสุขภาวะของเด็ก เยาวชนและครอบครัว สร้างความเป็นเจ้าของและนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งการที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่กระจายอำนาจและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ช่วยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทางสำหรับการแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นโดยมุ่งไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมของวัยรุ่นและชุมชนรวมทั้งภาคีเครือข่าย จึงทำให้เกิดการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน (ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ, 2550; กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ทบทวนงานวิจัยทางการศึกษาสำหรับการแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่น (พิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ, 2536; มานพ คณะโต, 2541; วันเพ็ญ เอื้อกุล และ กอบกาญจน์ มัทธโน, 2543; งามพิศ สัตย์สงวน, 2545; บุพผา ศิริรัตมี, 2546; จิราภรณ์ ตามประวัตติ, 2547; จุฬนี เทียนไทย, 2548; รวีวรรณ ไชยเมือง, 2549; กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรารวรรณ, 2550; เกษมศรี อัครศรีพงศ์ธรรม, 2551; กิตติพงศ์ แซ่เจ็ง, 2553; ปาจริย สังข์โมลี, 2554) พบว่า งานวิจัยของไทยส่วนใหญ่ศึกษาถึงความคิดเห็น ทศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศ ลักษณะ ปัญหา สาเหตุ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศเท่านั้น อีกทั้งเป็นการวิจัยที่พบในการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาความคิดเห็น ทศนคติ พฤติกรรมทางเพศ การพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาและรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน ขาดการศึกษาในภาพรวมของชุมชนและยังไม่มีกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเชิงวิจัยของ บุพผา ศิริรัตมี (2546) ที่ว่า การศึกษาเรื่องเพศนั้นควรดำเนินการในลักษณะที่เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือให้วัยรุ่น ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม เนื่องจากที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ อีกทั้งเรื่องเพศวิถีภายในกรอบเนื้อหาสิทธิทางเพศนั้นได้เริ่มกล่าวถึงในปี พ.ศ. 2538 และประกาศอย่างเป็นทางการที่ควรเรียนรู้และปฏิบัติในปี พ.ศ. 2549 โดยนานาชาติประเทศต่างเพิ่งได้นำหลักการไปดำเนินการ สำหรับประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของการยกร่างพระราชบัญญัติ ว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ ดังนั้นงานวิจัยในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี จึงยังไม่มีการศึกษาถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาทางเพศได้ตรงจุดและเป็นไปตามบริบทของชุมชน อันจะเกิดประโยชน์ต่อวัยรุ่น ชุมชน ประเทศชาติและนานาชาติประเทศอย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Horton and Zacharakis (1987) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพการณ์ ชุมชนร่วมมือกันกำหนดประเด็นปัญหาที่กำลังประสบอยู่ (Study) 2) ชุมชนร่วมมือกัน

วิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหา (Reflection) และ 3) ชุมชนร่วมกันหาวิธีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา (Action) ผู้วิจัยนำแนวคิดของ Horton and Zacharakis (1987) มาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เนื่องจากแนวคิดนี้เริ่มต้นจากการให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลของชุมชนเพื่อพิจารณาปัญหาร่วมกัน เข้าถึงการค้นหาปัญหาของชุมชนได้อย่างเข้าใจง่าย ชัดเจน และเป็นขั้นตอน ซึ่งลักษณะเด่นของกระบวนการที่มีความต่อเนื่องเหมาะกับชุมชนที่มีความอ่อนแอและกำลังประสบกับปัญหาทางสังคม ในวงกว้าง คือ ส่งเสริมให้ชุมชนได้เริ่มเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหา หาสาเหตุและทางออกร่วมกันอันสอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิต โดยกระบวนการวิจัยนี้จะเข้าไปสนับสนุนพลังความสามารถที่พวกเขายังมีอยู่แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษาผู้ใหญ่ว่าเป็นการดำเนินงานตามขั้นตอน ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อนเหมาะกับชุมชนที่มีประสบการณ์อันแตกต่างหลากหลาย จึงนำไปใช้ได้ดีในระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองต่อไป

โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัยภายใต้แนวทางและข้อปฏิบัติการวิจัยในคนของคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด ผู้วิจัยทำการศึกษาในพื้นที่แห่งหนึ่งที่กำลังประสบปัญหาทางเพศของวัยรุ่นรุนแรงในระดับประเทศ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์ขององค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ใช้การศึกษาภาคสนามร่วมกับชุมชนด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ทำให้ได้ข้อมูลสถานการณ์ในแต่ละองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนที่ 2 ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนา และ ขั้นตอนที่ 3 ชุมชนร่วมกันหาวิธีปฏิบัติแก้ไขปัญหาด โดยขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหาการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน วิเคราะห์สาเหตุด้วยการใช้แผนที่ความคิด และการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ทำให้ได้สาเหตุของปัญหา และนำข้อมูลที่ได้นำสู่ขั้นตอนที่ 3 หาทางออกของปัญหาทางเพศของวัยรุ่นร่วมกันด้วยการใช้แผนที่ความคิด และการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย หลังจากนั้นผู้วิจัยร่วมกับชุมชนยกร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น รวมทั้งกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และนำไปให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและร่างยุทธศาสตร์การพัฒนากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ด้วยการสนทนากลุ่มอีกครั้ง ร่วมกับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับรองกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และยุทธศาสตร์การพัฒนากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น นำไปสู่คำตอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น อันเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในวงกว้างต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นเป็นอย่างไร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นอย่างไร
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
3. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งหมด 4 องค์ประกอบ คือ 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ 3) กิจกรรมการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดำเนินการวิจัยด้วยการประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Horton and Zacharakis (1987) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพการณ์ชุมชนร่วมมือกันกำหนดประเด็นปัญหาที่ประสบอยู่ 2) ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนา และ 3) ชุมชนร่วมมือกันหาวิธีปฏิบัติแก้ไขปัญหา ทำการศึกษาในพื้นที่แห่งหนึ่งที่ประสบปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่มีความรุนแรงในระดับประเทศ

2. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยระยะที่ 1 เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนลงสนามปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่ เป็นการคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม 2555 โดยการศึกษาเอกสารและการคัดเลือกชุมชนแห่งหนึ่งใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมที่จะเข้าร่วมตลอดระยะเวลาโครงการวิจัย เนื่องจากพิจารณาว่าการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยนอกรอบเพื่อให้ได้ชุมชนที่จะเป็นแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป จึงทำการคัดเลือก 1 ชุมชน แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากจังหวัดที่ประสบปัญหาทางเพศของวัยรุ่นซึ่งมีความรุนแรงใน 5 ลำดับแรกของประเทศ คือ ลพบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กำแพงเพชร พิจิตร และนครสวรรค์ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ประกอบด้วย

1. ศึกษารายงานการตั้งครรภ์ของแม่วัยรุ่น การทำแท้ง และโรคเอดส์ในวัยรุ่นย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2550-2554)
2. คนในพื้นที่เห็นความสำคัญและต้องการหาทางแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน
3. มีกลุ่มสมาชิกในชุมชนให้ความสนใจ มีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการปฏิบัติการกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและยินดีร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้

4. โรงเรียน และโรงพยาบาลมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

5. สนาม (Field) หรือชุมชนที่ใช้ในการวิจัยควรเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อความสะดวกและความปลอดภัยของผู้วิจัยในการเดินทางเข้าไปในชุมชนตลอดการวิจัย

6. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ให้การพิจารณาเสนอแนะพื้นที่การวิจัยและลงความเห็นในการเลือกสนามหรือชุมชนที่ใช้ในการวิจัยโดยพิจารณาจากเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์จากตัวแปร ใน 5 องค์ประกอบ คือ ขนาดของปัญหา ความรุนแรงหรือความเร่งด่วนของปัญหา ความเป็นไปได้/แนวโน้มในการปัญหาหรือความยากง่ายในการแก้ปัญหา ความตระหนัก/การยอมรับหรือความร่วมมือในการแก้ปัญหาของชุมชน และ ผลกระทบในระยะยาวที่เกิดจากปัญหา

ผู้วิจัยสำรวจความคิดเห็นทั้งจากการลงพื้นที่และประสานทางโทรศัพท์ตามเกณฑ์การคัดเลือกข้างต้นแล้วรวบรวมข้อมูลนำมาสรุปเป็นผลการคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก คือ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนงนุช จังหวัดลพบุรี ต่อจากนั้นเข้าสู่ระยะที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ระหว่างเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน 2555 โดยดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Horton and Zacharakis (1987) 3 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 ชุมชนทำการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ลงสนามเก็บข้อมูลเชิงลึกร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในชุมชน บ้านโคกขาม ตามความสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 22 คน และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 38 คน รวมทั้งหมด 60 คน ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control: AIC) กับผู้มีส่วนร่วมในชุมชนบ้านโคกขาม ตามความสมัครใจที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยสามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยต่อได้ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 8 คน และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 22 คน ทำให้ได้ร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและร่างยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นบ้านโคกขาม และในระยะที่ 3 เพื่อตรวจสอบการยกร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และร่างยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นหมู่บ้านโคกขาม ระหว่างเดือนธันวาคม 2555 – กุมภาพันธ์ 2556 ด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนร่วมในชุมชนบ้านโคกขาม ที่มีคุณสมบัติเป็นตัวแทนสำคัญของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 3 คน และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 13 คน และการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญโดยวิธีการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จำนวน 13 คน แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้กระบวนการของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นหมู่บ้านโคกขามที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ชุมชนมีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ ฐานและแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหาหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เพศวิถี หมายถึง วิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษ เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรมเพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น

วัยรุ่น หมายถึง หญิงและชายไทยที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปี บริบูรณ์ จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ ทั้งที่อยู่และนอกระบบการศึกษา ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา สำหรับการศึกษาครั้งนี้เท่านั้น

ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยเลือกจากขอบเขตทางสังคมและวัฒนธรรม มีองค์ประกอบของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ วัยรุ่น ผู้ปกครอง ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประชาชนชาวบ้าน พระ ประชาสัมพันธ์ชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง ชุมชนมีกิจกรรมหรือวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการให้ข้อมูล ข่าวสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันกับวัยรุ่นในเรื่องเพศวิถี ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทางเพศจากบุคคล ผู้ปกครอง ครู ประชาชนชาวบ้าน พระ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประชาสัมพันธ์ชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้วัยรุ่นเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม โดยพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบดังนี้

1. ฐานและแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่มาจากบุคคล ได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง เพื่อน ประชาชนชาวบ้าน พระ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น จากสื่อ ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุชุมชน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากฐานและแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หรือฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากองค์กร ได้แก่ บุคลากรจากสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เช่น ครู บุคลากรของสถานบริการทางด้านสุขภาพ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

2. เนื้อหาหรือองค์ความรู้ หมายถึง เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องเพศวิถีภายในกรอบสิทธิทางเพศ ได้แก่

- 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการ

สุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย สอดคล้องกับสิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐานรวมการเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย สอดคล้องกับสิทธิในการแสวงหาและได้รับข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี และ สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา

3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม สอดคล้องกับสิทธิในการเลือกคู่ชีวิต สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ และสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน และเมื่อไหร่ที่จะมีลูก

4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความใช้คำพูด แตะต้องร่างกาย และใช้สายตา สอดคล้องกับสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ สิทธิในการแสวงหาความสุขของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ และสิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย

3. วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างหรือลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง การนำกรอบแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไปดำเนินการวิจัยกับวัยรุ่นและชุมชนตามกระบวนการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามขั้นตอน ดังนี้ คือ 1) ชุมชนร่วมมือกันกำหนดประเด็นปัญหาที่กำลังประสบอยู่ 2) ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหา และ 3) ชุมชนร่วมกันหาวิธีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหานั้น โดยชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นร่วมกัน

สภาพการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ หรือข้อมูลที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของคน กลุ่มคน หรือสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติของชุมชน เพื่อให้บรรลุภาพอนาคตในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีให้กับวัยรุ่น ที่ผ่านการระดมความคิดและตรวจสอบโดยชุมชนอย่างรอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด

ข้อจำกัดในงานวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มที่มีความเปราะบาง ตามหลักการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนจำเป็นต้องให้ความเคารพในสิทธิของการเปิดเผยข้อมูลและไม่คุกคามต่อกลุ่มเป้าหมายจนทำให้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต โดยกลุ่มเป้าหมายต้องเข้าร่วมกระบวนการระดมสมองตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยต้องระมัดระวังในประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคนอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงไม่นำกลุ่มวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตทางเพศด้านลบ เช่น กลุ่มวัยรุ่นที่ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ที่ถูกระทำคามรุนแรงในชุมชน ที่ถูกคุกคามทางเพศในชุมชน ที่ตั้งครุภไม่พึงประสงค์ และที่มีความหลากหลายทางเพศโดยไม่ได้รับความเป็นธรรมในชุมชน เป็นต้น เข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ด้วย จึงทำให้ผลการศึกษาที่ได้เป็นความเห็นของกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ได้รวมกลุ่มวัยรุ่นที่ประสบปัญหาทางเพศดังกล่าว ดังนั้นผลการศึกษาที่ได้อาจไม่สามารถนำไปใช้ได้กับกลุ่มวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตทางเพศด้านลบข้างต้น

2. ระยะเวลาในการทำวิจัย เป็นการศึกษาในช่วงเวลาหนึ่ง ผลของการศึกษาจึงเป็นคำตอบของสถานการณ์ที่พบในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยกำหนด คือ 10 ปีที่ผ่านมาเท่านั้น ดังนั้นอาจทำให้ไม่สามารถนำผลการศึกษาไปใช้แก้ปัญหาในอีกช่วงเวลาหนึ่งได้ทั้งหมด เนื่องจากประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศเป็นองค์ความรู้ที่บุคคลได้รับอิทธิพลมาจากการหล่อหลอมในบริบทของสังคมนั้น ๆ ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติการวิจัยร่วมกันของผู้วิจัยกับวัยรุ่นและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ผลการวิจัยนี้ จึงมุ่งประโยชน์ตั้งแต่การพัฒนาระดับบุคคล คือ วัยรุ่น จนถึงสังคม คือ ตั้งแต่ระดับชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงปฏิบัติการเชิงวิชาการ และเชิงนโยบาย ดังนี้

1. เชิงปฏิบัติการ การเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัยของชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในครั้งนี้ ทำให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่ไม่เคยมีมาก่อน ระดมความคิด รับรู้สถานการณ์ของชุมชน วิเคราะห์สภาพปัญหา และหาทางออกร่วมกันร่วมกับเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์จริง เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยชุมชนเองจากทรัพยากรที่มีคุณค่าภายในท้องถิ่น ชุมชนเกิดความตระหนักและมุ่งสู่การแก้ปัญหาร่วมกันอย่างรับผิดชอบ โดยปรับเปลี่ยนความคิดถึงความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาจากคนใดคนหนึ่งหรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งมาสู่การคิดและแก้ปัญหาร่วมกันอย่างรอบด้าน

2. เชิงวิชาการ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่พัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนอนาคตร่วมกัน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตยที่ให้อิสระทางความคิด และ ปราศจากการครอบงำความคิดของผู้วิจัย กล่าวคือ ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดวิธีการ เจ็บใจ หรือ สิ่งแทรกแซง (Intervention) ในกระบวนการวิจัยเพื่อเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แต่มุ่งไปที่การเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายอย่างอิสระ

กระบวนการและยุทธศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นผลที่ชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนสิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันและเกิดกระบวนการพัฒนาออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปใช้ในอนาคตตามความพร้อมของชุมชน สามารถนำไปเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่น ๆ นำไปศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ให้ประสบผลสำเร็จจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดมาใช้ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการประสานเครือข่ายต่าง ๆ ภายนอกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นด้วย

3. เชิงนโยบาย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและที่สนใจในการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน สามารถนำสภาพการณ์ของแต่ละองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ไปศึกษาต่อและกำหนดเป็นแนวนโยบาย ตลอดจนประสานเครือข่ายในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยมีคนและกลุ่มบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้กระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ตั้งแต่ระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และประเทศ

ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจในการแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่นทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นไปใช้กำหนดนโยบายในการพัฒนากลุ่มกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศได้ อันเป็นหนทางในการสร้างความตระหนักของทุกภาคส่วนที่แสดงถึงความรับผิดชอบร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่ควรคำนึงถึงความแตกต่างทางกายภาพที่เหมาะสมในการพัฒนากลุ่มกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย โดยได้ทำการรวบรวมสาระสำคัญนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียนและพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

ตอนที่ 2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ตอนที่ 3 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 4 แนวคิดเพศวิถี

ตอนที่ 5 แนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่น

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษานอกระบบโรงเรียนและพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

ปัจจุบันวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าขององค์ความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ทำให้เกิดความต้องการการเรียนรู้อย่างกว้างขวางในแทบทุกกิจกรรมของสังคม วิถีการเรียนรู้ของคนจึงขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบไปสู่การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำให้เกิดกิจกรรมการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การศึกษานอกระบบจึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง (อัญชลี ธรรมะวิธีกุล, 2552)

1.1 ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบหรือ Non-formal Education (NFE) หรือเรียกว่า การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาอาชีว และบางประเทศ เรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่ ได้เกิดขึ้นครั้งแรกใน ปี ค.ศ. 1967 ในการประชุมของ UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้นิยามการศึกษานอกระบบ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่างๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก โดยเน้นการเรียนรู้เป็นการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จำเป็นต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่า สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างหลากหลายและ

ทั่วถึง (จรวยพร ธรณินทร์, 2550) ดังที่ โกวิท วรพิพัฒน์ (2516) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่าหมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษา ในโรงเรียนภาคปกติเพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาชีพและทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น ซึ่งมีความหมายลักษณะเดียวกับที่ สุนทร สุนันท์ชัย (2524) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคตได้

การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการพัฒนาคนอย่างเปิดกว้างอย่างไร้ขีดจำกัดและแสดงถึงความเสมอภาค ดังที่ บรรจง ชูสกุลชาติ (2522) สรุปความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า คือ การศึกษาที่พยายามจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนซึ่งผิดหวังในระบบโรงเรียน หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าในระบบโรงเรียนหรือไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบการศึกษาในโรงเรียนให้มีโอกาสได้มีความเสมอภาค และให้สมหวังในการศึกษาเพื่อการอยู่รอดปลอดภัยและดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม สอดคล้องกับ ประชุมสุข อาชวอำรุง (2528) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่มีรูปแบบโครงสร้างแน่นอน เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย วรรณะ ภูมิหลังและสติปัญญา ความสามารถหรือความถนัด ครอบคลุมถึงการศึกษานอกระบบที่ไม่มีพิธีต้องด้วย เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกคนในสังคม นับเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง สอดคล้องกับที่ รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่าเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่ไม่ได้มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชน เขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามที่เขาต้องการเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและมีความยืดหยุ่น ดังที่ ปฐม นิคมานนท์ (2528) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ นอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ เช่นเดียวกับที่ อุณา นพคุณ (2546) ได้กล่าวไว้ว่า “เป็นกิจกรรมหรือโปรแกรมที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและความมุ่งหมายที่จะจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นใคร ผู้เรียนหรือผู้รับบริการเองมีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้และรับประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเองหรือในกลุ่มและในชุมชน กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชนและทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลากรกลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี โดยใช้ระยะเวลาสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สามารถแก้ปัญหาของกลุ่มและชุมชน” สอดคล้องกับที่ เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนโดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอนจัดขึ้นตามความเหมาะสม และตามความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน ให้รู้จักคิดตัดสินใจ เรียนรู้ด้วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อทุกคนในสังคม และเป็น การศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ

ประสบการณ์หรือความสนใจ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบของโรงเรียน เป็นกิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ แต่จัดขึ้นนอกเหนือจากระบบโรงเรียนภาคปกติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะแยกออกเป็นกิจกรรมหนึ่งต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมหลักก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บริการต่อประชากรให้ได้รับการเรียนรู้ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ เช่นเดียวกับที่ อุดม เขยกิจวงศ์ (2544) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม และ วรรัตน์ อภินันท์กุล (2551) ได้ให้ความหมายในลักษณะเดียวกันว่า หมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ดังที่ อาชญญา รัตนอุบล (2551) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการ ความสนใจ และแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น

“การศึกษานอกระบบ” ตามความหมายในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ว่าหมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

สำหรับนักการศึกษาต่างชาติ Kline and Keehn (1973) ได้สรุปความหมายของ การศึกษานอกระบบ ไว้ว่า การศึกษานอกโรงเรียนเหมือนกับการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาชั่วชีวิต การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ เป็นคำที่หมายถึงชนิดของการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกหรือส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อช่วยปิดช่องว่างของประชากรจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถจะรับบริการจากระบบการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นได้ง่าย จึงเป็นการศึกษาที่บริการประชาชน ทุกเพศทุกวัย ดังที่ Coombs and et al (1973) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมทางการศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียน ทุกเพศ ทุกวัย และสอดคล้องกับที่ Coombs and Manzanoor (1974) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหากหรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่ง

บริการกลุ่มผู้เรียนที่กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในช่วงต่อมา Knowles (1984) นักการศึกษาผู้ใหญ่ผู้มีชื่อเสียง ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ต่อไปหลังจากที่ได้ออกจากโรงเรียนภาคปกติไปแล้วและเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นไว้สำหรับผู้ใหญ่ โดยสถาบันต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

จากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปความหมายได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะยืดหยุ่นให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธีจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมอย่างสูง

1.2 ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นพื้นฐานของความคิดในการจัดกิจกรรมใน 4 ปรัชญา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2546) ได้แก่

1. ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เน้นแนวความคิดในเรื่องการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา มุ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาสังคม
2. ปรัชญามนุษยนิยม (Humanism) ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับในความต่างต่างนั้น การพัฒนาคนจึงมุ่งไปที่การพัฒนาเป็นรายบุคคล จึงต้องคำนึงถึงความต้องการของบุคคลและยอมรับความรู้และประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
3. ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เน้นความเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล การยอมรับผลของการกระทำและการตัดสินใจให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของตนเองต่อการกระทำทางสังคม การจัดการศึกษาจึงมุ่งเสริมสร้างพลังในการพัฒนาและการตัดสินใจของบุคคล
4. ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มปฏิรูปก้าวหน้า (Radicalism) กลุ่มปรัชญานี้เป็นที่รวมของแนวคิดที่วิพากษ์การศึกษาที่จัดอยู่โดยทั่วไป มุ่งใช้การศึกษาเป็นกลไกของการแก้ปัญหาและแสวงหาทางออกในสังคม เช่น กลุ่มที่ปฏิเสธระบบโรงเรียน (De-schooling) ของอิวาน อิลลิช กลุ่มของเปาโล แพร์ ที่วิพากษ์การศึกษาซึ่งสะท้อนนัยของการกดขี่ จำเป็นที่จะต้องสร้างมโนสำนึกใหม่ในการเรียนรู้ เป็นต้น

จากปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีปรัชญาที่เห็นคุณค่าของมนุษย์ว่ามีความสามารถในการเรียนรู้และมีการพัฒนาต่อเนื่องที่เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ซึ่งมีทั้งความรู้และประสบการณ์ และสามารถนำการศึกษาไปเสริมสร้างพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้

1.3 หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต ชุมชนและสังคมในที่สุด ดังที่ สำนักบริหารงาน

การศึกษานอกโรงเรียน (2547) ระบุว่า ควรมีหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำคัญ 5 ประการ คือ 1) หลักความเสมอภาคทางการศึกษา 2) หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง 3) หลักการบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต 4) หลักความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียน และ 5) หลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่นำปรัชญาหลายปรัชญา มาประยุกต์ผสมผสาน ซึ่งปรัชญาต่างๆ ที่นำมาเป็นหลัก ได้แก่ การศึกษาตลอดชีวิต พัฒนาการนิยม มนุษยนิยม คิดเป็น และปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยหลักการจัดการศึกษานอกระบบควรยึดหลักการ 1) ความครอบคลุมทั้งถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย 2) ความเท่าเทียมและเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา 3) การเปิดโอกาส สร้างโอกาส และขยายโอกาสทางการศึกษา 4) สนองความต้องการของบุคคลและสังคม 5) การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายมีสิทธิเลือก 6) มีความยืดหยุ่น และเข้าถึงได้ง่าย ลดกฎระเบียบ ขั้นตอนและเปิดโอกาสสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย 7) จัดบริการให้ใกล้ชิดตัว เข้าถึงตัวผู้เรียน เช่น การใช้สื่อประเภทต่างๆ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 8) จัดกิจกรรมให้ผสมผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิต ไม่ให้แปลกแยกไปจากการดำเนินชีวิต 9) จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง 10) สร้างแรงจูงใจ สร้างนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย 11) ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน 12) ให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชนและชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ 13) เน้นการเรียนรู้ตามสภาพปัญหา และ 14) เปลี่ยนภาพการศึกษาจากห้องเรียน การท่องจำ การบอกความรู้ มาเป็นภาพของการร่วมเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตและสภาพปัญหาจริง

จากหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวนี้ อาจสรุปได้ว่า หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่นและตอบสนองตามความต้องการทุกกลุ่มเป้าหมาย เปิดโอกาสการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่และสอดคล้องกับสภาพวิถีการดำเนินชีวิตในสภาพจริง การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาของทุกคนอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

1.4 ลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้ถูกจัดขึ้นสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างเสมอภาคและต้องการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ตลอดชีวิต ดังที่ ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2543) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า 1) ผู้เรียนไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุ เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถสมัครเรียนตามความต้องการและความสนใจของตนเองที่มีต่อวิชานั้นๆ 2) ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะเป็นผู้สอนที่มีความรู้ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนโดยตรง หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร 3) หลักสูตรและเนื้อหาวิชานอกระบบยืดหยุ่นได้มาก เนื้อหาสามารถปรับตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน โดยหลักสูตรจะสร้างจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ที่มุ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ 4) รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดจะแตกต่างกันไป ไม่มีรูปแบบแน่นอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ 5) วิธีการเรียนการสอนมีแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสม บางครั้งจะจัดการเรียนการสอนเป็น

ชั้นเรียน แต่บางครั้งไม่เป็นชั้นเรียน 6) สถานที่จัดให้บริการการศึกษาซึ่งมีลักษณะกระจายเปลี่ยนแปลงและโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยความสะดวก และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น 7) ระยะเวลาขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจของผู้เรียน 8) หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบมีทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันทางการศึกษาต่างๆ 9) การรับรองความสามารถและคุณวุฒิมักจะมีการประเมินผลในระยะสั้นๆ วุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรที่ได้ไม่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากนัก เพราะมิได้มีการกำหนดว่ามีความรู้ความสามารถอยู่ในมาตรฐานระดับใดของมาตรฐานการเรียนภาคปกติ (ยกเว้นการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียนตามหลักสูตรในโรงเรียนทุกประการ และ 10) ความยืดหยุ่นของการจัดโครงการต่างๆ จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงมีความยืดหยุ่นได้มาก

ในขณะที่มุมมองของนักการศึกษาต่างประเทศ ดังเช่น Kline and Keenh (1973) ก็ได้เสนอลักษณะสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะที่คล้ายกัน 4 ประการ คือ 1) การสนองความต้องการของผู้ด้อยโอกาสในด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา 2) ความผูกพันกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่อยู่ในนอกระบบโรงเรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ กลุ่มผู้ต้องการการศึกษาสายสามัญต่อเนื่อง กลุ่มต้องการฝึกอาชีพ กลุ่มเกษตรกร และชนกลุ่มน้อย เป็นต้น 3) การเน้นในความมุ่งหมายเฉพาะที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมมากกว่าความมุ่งหมายของคนกลุ่มใหญ่ และ 4) ความยืดหยุ่นในองค์กรและวิธีการ มีความยืดหยุ่นมากกว่าในระบบโรงเรียนในด้านจุดมุ่งหมาย การกำหนดระยะเวลาเรียน หลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล

จากลักษณะการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือของผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นในเรื่องระยะเวลาเรียน เนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน กิจกรรมและการประเมินผล

1.5 ประเภทและวิธีการการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ประเภทและวิธีการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดแบ่งได้ตามประเภทของกลุ่มเป้าหมาย ดังที่ อุ่นตา นพคุณ (2523) ได้แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ 1) การศึกษาแม่และเด็ก หรือการศึกษาครอบครัว 2) กิจกรรมองค์การเยาวชน 3) การศึกษาผู้ใหญ่ 4) การศึกษาชุมชนหรือพัฒนาชุมชน และ 5) การศึกษาจัดพิเศษหรือการศึกษาต่อเนื่อง หรืออาจแบ่งตามประเภทการบริการการศึกษา ดังที่ รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ได้แบ่งไว้ดังนี้ 1) ด้านการศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน 2) การศึกษาด้านอาชีพรวมทั้งการเกษตรสหกรณ์ 3) การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม 4) การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว 5) การศึกษาประเภทที่มุ่งสร้างเสริมความสมบูรณ์แห่งชีวิต และ 6) การศึกษาเพื่อการพัฒนาจัดการและการเพิ่มผลผลิต เช่นเดียวกับที่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) การศึกษาพื้นฐาน 2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ 3) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และ 4) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้อยู่

จากการแบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้คำนึงถึงการศึกษาพื้นฐาน ด้านการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการจัด

การศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย นำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมโดยรวมนั่นเอง

1.6 วิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) กล่าวว่า แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ผู้ทำหน้าที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะครูเช่นในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังมีเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในชุมชน เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกษตร เป็นต้น สำหรับแนวทางปฏิบัติหรือการจัดการควรเกี่ยวข้องกับวิถีความเป็นอยู่และอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งมีแนวทางหรือวิธีการโดยทั่วไป ดังนี้ คือ 1) ควรให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรม ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคม 2) ให้ความสำคัญต่อความคิดและสติปัญญาของชาวบ้าน 3) ส่งเสริมการเรียนรู้และการอ่านออกเขียนได้ และ 4) วิธีการต่าง ๆ ควรพยายามใช้วิธีการหลาย ๆ รูปแบบในการให้ข่าวสารข้อมูล การให้ความรู้ การฝึกทักษะความชำนาญ พยายามใช้สื่อการสอนหลายประเภท

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) โดย สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้เสนอวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า ควรใช้วิธีการที่หลากหลายดังนี้ คือ 1) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของผู้เรียนและกลุ่มเป้าหมาย 2) ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น 3) ใช้สื่อชนิดต่างๆ หลายชนิดผสมผสานกัน ใช้ระบบการศึกษาทางไกลเข้ามาช่วย 4) ควรมีความยืดหยุ่นในด้านต่างๆ เช่น เวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การลงทะเบียน และลดทอนระเบียบต่างๆ 5) ควรศึกษารูปแบบและวิธีรับความรู้และการถ่ายทอดความรู้เรื่องที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา 6) เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ 7) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการนำตนเอง 8) จัดการเรียนรู้ให้ผสมกลมกลืนกับชีวิต 9) ควรเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ 10) เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง 11) ต้องสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย 12) ควรสอนวิธีการในการแสวงหาความรู้มากกว่าเน้นการให้เนื้อหาความรู้ 13) ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน เป็นผู้แนะแนวช่วยแก้ไขปัญหา ผู้เรียนอาจเป็นทั้งครูและผู้เรียนในเวลาเดียวกัน 14) ควรใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตในการเรียนรู้ และ 15) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา และทุกสถานที่

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8 กำหนดการจัดการศึกษาให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมาตรา 15 กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการ ระยะเวลา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้กระจาย

อำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยภาคีเครือข่าย ใน มาตรา 4 ให้ความหมายว่า คือ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น ๆ รวมทั้ง สถานศึกษาอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มี ส่วนร่วมหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มีเจตนารมณ์ให้ทุกระดับตั้งแต่ ตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่ง สอดคล้องตามหลักปรัชญาและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเด็นที่ว่า “ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชนและชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัย สำคัญที่จะช่วยให้กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นไปอย่างทั่วถึง ดังแนวทางการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชนของ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) รายละเอียด ดังนี้ 1)การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบต้องยึดชุมชนเป็นตัวตั้ง 2) ผู้สมควรมีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมการศึกษาในชุมชน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง องค์กร 3) ศาสนา สถานศึกษา สถาน ประกอบการ แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ หน่วยงานต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบุคคล ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นต้น 4) ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ สภาพปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมหาทุนและทรัพยากรต่างๆ ร่วมจัดกิจกรรม ร่วมเป็นวิทยากร ร่วม ติดตามประเมินผลและร่วมรับผลที่จะเกิดจากกิจกรรม 5) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนทุกคนมี ส่วนร่วมอย่างทั่วถึง 6) การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นอาจจะเป็นไปได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็น กรรมการฝ่ายต่างๆ หรือช่วยกันในการหน้าที่ต่างๆ กันออกไป 7) ควรมีการกำหนดบทบาทของ องค์กรหลักๆ ในชุมชนให้ชัดเจน 8) ควรมีนโยบายที่ชัดเจนจริงจังหรือออกเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมของชุมชน 9) ให้ชุมชนร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบทุกขั้นตอน จนในที่สุด สามารถเป็นผู้ดำเนินการเองได้และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 10) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมและประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม และ 11) ควรให้ประชาชนได้ร่วมให้ ข้อคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะด้วยวิธีการต่างๆ

จากความเห็นของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา อาจสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีวิธีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนด้วยวิธีการที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย โดย คำนึงถึงบริบทของผู้เรียน เน้นการจัดการที่มีส่วนร่วมจากชุมชน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการ เรียนรู้และนำไปปฏิบัติจริงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 2 แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของการศึกษาโดยตรง การศึกษาในลักษณะ นี้ไม่มีระบบชั้นเรียน ระยะเวลาที่ต้องเรียน หรือหลักสูตรเนื้อหาที่แน่นอนตายตัว แผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2535 เรียกการศึกษาในลักษณะนี้ว่า กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ในขณะที่

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) เรียกว่า ระบบการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนร่วมกัน ซึ่งอาจเกิดจากการกระตุ้นเรื่องการรวมตัวกันโดยฝ่ายรัฐหรือนักพัฒนาเอกชนหรือผู้รู้ผู้นำชาวบ้านเองก็ได้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน คนในชุมชนจะรวมตัวกันคิดวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ หาทางเลือก ในการแก้ไข หาทางเรียนรู้เพิ่มเติมจากตัวอย่างของชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่คล้ายกัน และตัดสินใจในการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยให้คนได้รวมตัวเป็นองค์กรชุมชนขึ้นมาได้ อันเป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดไปสู่การแก้ปัญหาทุกๆ เรื่องของสังคมได้ ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันกับสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ (สถาบันส่งเสริมและพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้, 2550)

2.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

อุ้นตา นพคุณ (2523) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แนวความคิดทางการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์กระตุ้นให้ชุมชนช่วยเหลือตนเอง เพื่อให้การพัฒนาชุมชนมีความสมดุลในทุกๆ ด้าน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจึงถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ดังที่ คณะกรรมการสตรี (2531) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในการพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมที่ดำรงอยู่นี้เป็นไปเพื่อสนองตอบต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแล้วสมาชิกนำกลับไปลงมือปฏิบัติ แล้วกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปเป็นบทเรียนเพื่อหาทางต่อไปอีก กระบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำๆ นี้ เท่ากับเป็นการยกระดับสติปัญญาของคนในชุมชน และผลพวงจากการเรียนรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าว ยังช่วยแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในวิถีชีวิต ตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นการให้สมาชิกในชุมชน เข้ามารวมกลุ่มคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกของการแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียนร่วมกัน อันก่อให้เกิดการยกระดับสติปัญญาในการแก้ปัญหาของชุมชนให้สูงขึ้น (สีลาภรณ์ นาครทรรพ, 2539ข) ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนเป็นกระบวนการของข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีของชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน รูปแบบการเรียนรู้จึงเรียบง่าย ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง การเรียนรู้ในชุมชนจึงไม่ได้มุ่งเฉพาะตัวความรู้หรือเทคนิค แต่เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม สอดคล้องกับที่ เดวิท แมทิวส์ (2540) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ สิ่งที่เราเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ ทำให้เราอยู่ในสิ่งที่เรารู้ ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมิใช่

การรับฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้น คนในชุมชนจำเป็นต้องเข้าใจในความคิดของผู้อื่นที่มีต่อปัญหาด้วย มีปัญหาบางปัญหาที่เราไม่สามารถรู้ได้โดยลำพังและจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

จากความเห็นข้างต้น อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ การที่คนในชุมชนนั้นๆ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น ประสบการณ์ ด้วยวิธีการที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เพื่อแก้ปัญหาที่มีในตนเองและของชุมชนร่วมกัน โดยนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นของชุมชนไปร่วมมือแก้ปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

2.2 หลักการพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

สมศรี จินะวงษ์ (2544) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ 6 ประการ คือ 1) มนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงและสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ 2) การปฏิรูปการศึกษาควรกระจายการเรียนรู้ออกจาก “สถานศึกษา” ไปสู่ “ชุมชน” หรือคืนการศึกษาให้ชุมชนเพื่อให้การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ทำให้มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน 3) บุคคลและชุมชนมีความหลากหลาย การนำ “รูปแบบการเรียนรู้” ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนหนึ่งไปใช้ในอีกชุมชนหนึ่ง หรือการวางแผนจากส่วนกลาง แล้วนำไปให้คนในชุมชนท้องถิ่นปฏิบัติจึงมักประสบความสำเร็จล้มเหลว จึงต้องพัฒนา “รูปแบบการเรียนรู้” ในแต่ละชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป 4) เป้าหมายของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ เพื่อสร้าง “ปัญญา” ให้ “คน” ในชุมชน สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้อย่างบูรณาการ รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการเชื่อมต่อประสบการณ์ระหว่างบุคคลและชุมชนโดยผ่านกระบวนการกลุ่มและเครือข่ายการเรียนรู้ 5) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ จำเป็นต้องอาศัย “ความร่วมมือร่วมใจ” หรือ “การผนึกกำลัง” จากทุกส่วนของสังคม การเรียนรู้ในชุมชนจึงมิได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย และ 6) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลายๆ ประการพร้อมกัน ได้ปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทาง วิธีการ และแผนงานการแก้ปัญหา ได้เริ่มทดลองทำ ได้ใจหายวิจัย เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปบทเรียนร่วมกัน

จากหลักการพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน อาจสรุปได้ว่า คนและชุมชนมีศักยภาพในตัวเอง เราควรคืนศักยภาพให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะชุมชนมีความแตกต่างหลากหลายในการที่จะคิดค้นหรือประยุกต์ใช้แนวทางในรูปแบบของตนเอง

2.3 ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้ทำการศึกษาความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สรุปไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นหัวใจหรือเป็นแกนกลางของกระบวนการสำคัญ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการปรับใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา กระบวนการพัฒนาไกลทางสังคม

วัฒนธรรม และกระบวนการสร้างสรรค์สถาบันของชุมชน ที่สำคัญยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่พัฒนาศักยภาพคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นหัวใจที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากช่วยให้เกิดศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกในการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียน เป็นจุดเด่นของการพัฒนาชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการกำหนดแผนงาน โครงการและวิธีการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มตามธรรมชาติ และสร้างเครือข่ายเกิดเป็นขบวนการประชาชน ซึ่งรวมตัวกันหาทางออกในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ด้วยความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวถึงเหตุผลที่ควรสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีความสำคัญ คือ 1) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการขยายโอกาสในการเรียนรู้ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท นับเป็นปัจจัยอันทรงคุณค่ายิ่งต่อวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการอันหลากหลายขององค์ประกอบต่างๆ ในสังคมนั้นๆ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ทบทวนสภาพแวดล้อมของตนและจัดลำดับความสำคัญในเรื่องต่างๆ เสียใหม่ 2) รูปแบบของชุมชนมีลักษณะหลากหลายเช่นเดียวกับครอบครัว ซึ่งสะท้อนถึงองค์ประกอบทางสังคม ขนาด เป้าหมาย และการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ดังนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ในบริบทของชุมชนที่หลากหลายควรจะเป็นการขยายผลจากความคิดริเริ่มต่างๆ ที่ชุมชนได้ดำเนินการไปแล้ว 3) ความหลากหลายข้างต้นมีคุณประโยชน์อันเกื้อหนุนต่อการมีส่วนร่วมในสังคมตามครรลองประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นหัวใจของการสนับสนุนกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเอง ซึ่งเป็นรูปแบบการลงทุนระยะยาวและลงลึกในชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการดำรงชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองจนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันพึงประสงค์ได้ในที่สุด 4) ถึงแม้ว่าการวัดผลสำเร็จอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ในระยะเวลาสั้นๆ นอกเหนือไปจากประจักษ์พยานจากตัวสมาชิกในชุมชนเอง ไม่ควรประเมินคุณค่าการเรียนรู้ในชุมชนให้ต่ำกว่าความเป็นจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ใหม่ของชาติว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นควรให้การสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งจะให้ผลการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

และยิ่งตอกย้ำความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนในแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มีเป้าหมายหลักประการหนึ่งที่ทำให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา โดยส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม มีเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของชุมชน โดยอาศัยกลไกในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการช่วยพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ เดวิท แมทิวส์ (2540) ที่ว่า “การทำให้สังคมเข้มแข็ง คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน”

2.4 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 สังคมไทยได้หันมาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของคนในชุมชนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชน มีโอกาสในการเป็นทั้งผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น โดยรูปแบบการเรียนรู้ที่มักเกิดขึ้นในชุมชนนั้น สีสลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย คนมาทำกิจกรรมร่วมกัน การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลเกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหา และหาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างกันในชุมชนด้วยกัน เป็นการยอมรับความเท่าเทียมของคนในกลุ่มที่มาเรียนรู้ด้วยกัน ก่อให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง และทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ นอกจากนี้คนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชนย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดปัญหาของตนเองและชุมชน รวมทั้งได้มีประสบการณ์ของการทดลองทางเลือกในการแก้ปัญหาต่างๆ มาแล้วในชีวิตจริง การถกเถียงของคนในชุมชนจึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาคือดีที่สุด

2. เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้ในชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นจากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้วสมาชิกในชุมชนก็จะนำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้ว ผลที่ได้รับเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร ก็นำมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป การเรียนรู้ในชุมชนจึงเป็นกระบวนการคิด - ทำ - ทบทวนวิเคราะห์ - ทำ ที่หมุนวนกลับไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่มและชุมชน

3. เป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และเรียนรู้เพื่อพยายามช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมเมื่อชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้ว การทำความเข้าใจในสถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

4. เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย มักเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบและมีลักษณะค่อนข้างหลวม ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดหรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกัน ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจจตุรร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน การมี

ความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยเครือข่ายในแต่ละชุมชน คือ กลุ่มคนที่เข้ามา ร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง

หรืออีกนัยหนึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอาจเปรียบได้กับกระบวนการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชน ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถกลาง (2540) ได้ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ ของชาวบ้านหรือคนธรรมดาสามัญ สรุปได้ว่ามีลักษณะการเรียนรู้ ดังนี้ 1) การลองผิดลองถูก 2) การลงมือกระทำจริง 3) ถ่ายทอดความรู้โดยการสาธิต บอกเล่า และลายลักษณ์อักษร 4) เรียนรู้ โดยพิธีกรรม 5) เรียนรู้จากศาสนา 6) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ 7) การผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรม และ 8) วิถีครูพักลักจำ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นเริ่มขึ้นกับตัวบุคคลตั้งแต่ จำความได้จนถึงโตและรับรู้ได้จากวิถีชีวิตประจำวัน ดังที่ เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2545) กล่าวว่า ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการจัดการศึกษาให้ตั้งแต่เด็ก เยาวชน โดยองค์กร ชาวบ้านในที่ต่างๆ เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม จนถึงการผลิตผลงานคุณค่า ตั้งเดิมเข้ากับการทำมาหากินของผู้ใหญ่ เช่น เกษตรยั่งยืน วนเกษตร การดำเนินชีวิตประจำวัน และ อื่นๆ

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จึงเป็นความรู้หรือชุดประสบการณ์ของชุมชน ที่มีใช้ ความรู้เฉพาะตัวหรือทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนที่เป็นคุณค่า ศิลธรรม และจริยธรรม รวมอยู่ด้วย หรือเป็นความรู้แบบองค์รวม และการถ่ายทอดมิได้แยกเป็นส่วนๆ ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้วิถี ชีวิตทั้งหมด หัวใจของการเรียนรู้เช่นนี้อยู่ที่การปฏิบัติ การเรียนรู้ที่ปรากฏอยู่ในชุมชน เป็น กระบวนการของข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ ประโยชน์ได้จริง การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของ ชุมชน รูปแบบการเรียนรู้จึงเรียบง่ายเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องกับแนวทางการดำรงชีวิตในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้โดยตรง รวดเร็วและกว้างขวาง จึงตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป)

จากข้อคิดเห็นของนักวิชาการที่กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนข้างต้น อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะของการเป็นกระบวนการกลุ่ม มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้จากปัญหา อาศัยเครือข่ายการเรียนรู้และเรียนรู้แบบองค์รวม และ สามารถนำไปแก้ไขปัญหาได้ในชีวิตจริง ซึ่งกระบวนการโดยภาพรวมเป็นการรวมกันด้วยรูปแบบที่ เรียบง่าย และเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวและจากในชีวิตประจำวัน

2.5 องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความ แตกต่างหลากหลาย สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539ก) ได้อธิบายองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชน ดังนี้

1. ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งของการเรียนรู้ในชุมชนที่มีอยู่รอบตัว ทั้งใน ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน และต่างชุมชนในธรรมชาติ เช่นเดียวกับผู้ให้การเรียนรู้มีมากมาย ทั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา เพื่อน พระหรือนักบวชหรือผู้นำศาสนา ครู ช่าง พ่อค้า หมอพื้นบ้าน

แม้กระทั่งต้นไม้ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง ฯลฯ รวมทั้งเครือข่ายและองค์กร ชาวบ้าน ตลอดจนสถาบันการเรียนรู้ในชุมชน และทรัพยากรอื่นๆ

2. เนื้อหาหรือองค์ความรู้ เนื้อหาความรู้ของการเรียนรู้ของชุมชนจะกำหนดจากความต้องการและความจำเป็นของชุมชนเป็นหลักและเป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี คือ เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริงด้านต่างๆ ซึ่งหากพิจารณาโดยผิวเผินแล้ว อาจคิดว่าการเรียนรู้ในชุมชนไม่มีเนื้อหา แต่ในความเป็นจริงแล้ว กลับครอบคลุมเนื้อหาวิชาต่างๆ ไว้อย่างครบถ้วน เพียงแต่เนื้อหาเหล่านี้มิได้แยกออกมาเป็นรายวิชา หากแต่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงแต่ละด้าน

3. กิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายวิธี ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหลายเหล่านี้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความถนัดที่ไม่เท่ากันของผู้เรียน ผู้สอนแต่ละคน

และ อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชุมชนในลักษณะที่คล้ายกัน 3 ประการ คือ 1) คน ประกอบด้วย ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กรและผู้มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน 2) ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการหรือที่มาจากภายนอก และชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชนและองค์กรได้สะสมและพัฒนาขึ้น 3) ทรัพยากร ในที่นี้หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุนที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน

ในขณะที่ สนทยา พลศรี (2550) มีประเด็นที่แตกต่างเพิ่มเติมว่า ควรมียุทธศาสตร์ประกอบ ดังนี้ 1) ผู้เรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงประสบการณ์ของผู้เรียนและคนในชุมชน 2) กระบวนการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ทุนของชุมชนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ 4) องค์ความรู้ และ 5) วิธีการบูรณาการความรู้หรือวิธีการนำไปปฏิบัติร่วมกันและติดตามผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้ศึกษาโรงเรียนที่จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชนในทุกภาคของประเทศ พบว่า หากพิจารณาสาระของกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ สีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2539ก) กล่าวไว้ข้างต้น โดยสรุปเป็นองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. ฐานการเรียนรู้ คือ แหล่งการเรียนรู้มีทั้งจากโรงเรียนและชุมชนประกอบกัน มีทั้งครู หนังสือในโรงเรียน ผู้รู้ในหมู่บ้านและต่างชุมชน ซึ่งเป็นผู้ให้การเรียนรู้ เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา เพื่อน พระหรือผู้นำศาสนา ครู ช่าง พ่อค้า หมอพื้นบ้าน แม้กระทั่งในธรรมชาติ ต้นไม้ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง ฯลฯ รวมทั้งเครือข่ายและองค์กร ชาวบ้าน ตลอดจนสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนและทรัพยากรอื่นๆ

2. เนื้อหาและองค์ความรู้ เป็นทั้งเนื้อหาจากการกำหนดในหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งมีทั้งเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่กำหนดเป็นแกนกลางเหมือนกันทั่วประเทศ และเนื้อหาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดเองเพื่อความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และเนื้อหาในวิถีชีวิตเป็นเนื้อหาความรู้ที่กำหนดจากความต้องการ ความจำเป็นของชุมชนเป็นหลักและเป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

เป็นความรู้ ภูมิปัญญาจากชุมชน มีความเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริงด้านต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความต้องการของเด็กและสมาชิกในชุมชนนั้น

3. กิจกรรมการเรียนรู้ มีความหลากหลาย มีทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน การฟัง การอ่าน การเขียน การพูด การสังเกต การคิดไตร่ตรอง การถาม การทดลองทำ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฯลฯ ซึ่งมีความเหมาะสมกับเนื้อหาและความถนัดของแต่ละคน

ซึ่ง อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ได้แสดงทัศนะที่น่าสนใจต่อองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ฐานการเรียนรู้ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ ของในระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ในชุมชน ว่า

1) ฐานการเรียนรู้ ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ในระบบของรัฐ มีค่านิยมการพัฒนาแบบใหม่ มีผลให้การเรียนรู้จากฐานเดิมไม่อาจตอบสนองได้ ประกอบกับความเชื่อในระบบผู้เชี่ยวชาญ และค่านิยมตะวันตก ทำให้ฐานการเรียนรู้แบบเก่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความทันสมัยเนื่องจากประชาชนไม่มีความรู้ตามเป้าหมายของรัฐ ดังนั้น การดึงเด็กออกจากฐานการเรียนรู้แบบเดิมเข้าสู่ระบบโรงเรียนที่มีครูเป็นศูนย์กลางของความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงฐานการเรียนรู้ ทำให้มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการเรียนรู้ค่านิยมเดิมของชุมชน โดยเฉพาะต่อวัดซึ่งเป็นแหล่งให้การศึกษาของชุมชนที่มีอิทธิพลด้านจริยธรรมที่สำคัญมาก คือ มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน เพราะเป็นการศึกษาที่แยกการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวและชุมชน ทำให้พ่อแม่และชุมชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการศึกษาแก่บุตรหลานได้อย่างที่เป็นมา เป็นการตัดกระบวนการถ่ายทอดค่านิยม วิถีชีวิต การเรียนรู้ระหว่างคนต่างรุ่นภายในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของรัฐซึ่งมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของฐานการเรียนรู้ ความรู้ทั้งหลายจึงต้องมาจากโรงเรียน ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้น ครอบครัว พ่อแม่ วัดและชุมชน ไม่ได้มีบทบาทเป็นฐานการเรียนรู้ต่อไป

2) เนื้อหาและองค์ความรู้ ในรูปแบบโรงเรียนสมัยใหม่มีอิทธิพลอย่างมากที่จะกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ของเด็กให้แคบลง การศึกษาที่หมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตทุกด้าน ได้ถูกจำกัดลงเหลือเพียงเป็นการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่รัฐต้องการ ดังนั้น สิ่งที่เด็กจะได้เรียนรู้จากระบบโรงเรียน คือ เนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตของชุมชน เมื่อเรียนรู้แล้วก็ต้องนำความรู้ไปใช้ที่อื่นและเรียนรู้ทัศนคติใหม่ที่เห็นว่าอาชีพเกษตรกรรม และวิถีชีวิตแบบชุมชนเป็นสิ่งล้าสมัย นอกจากนี้เนื้อหาการเรียนรู้แบบนี้ยังทำให้ภูมิปัญญาเดิมของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนา เนื่องจากถูกมองว่าเป็นความรู้ที่ไม่มีประโยชน์และขัดต่อความทันสมัย รากฐานของความรู้ชุมชนจึงถูกทำลาย

3) กิจกรรมการเรียนรู้ ในระบบโรงเรียนจะมีกิจกรรมแบบทางเดียว โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กเน้นการท่องจำจากการฟัง การอ่าน และการวัดผลการศึกษาโดยวัดความสามารถในการจำมากกว่าการคิด

จากองค์ประกอบของการเรียนรู้ในชุมชนที่นักวิชาการต่างได้มีมุมมองที่แตกต่างดังกล่าว ทั้งนี้เมื่อจัดหมวดหมู่จะเห็นว่าประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่เหมือนกัน คือ ฐานการเรียนรู้ เนื้อหาและองค์ความรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีความชัดเจนและครอบคลุมที่แสดงถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ผู้วิจัยใช้เป็นองค์ประกอบหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2.6 แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนนั้นเป็นแหล่งของผู้คนอันแตกต่างหลากหลาย การเรียนรู้ในชุมชนเองจึงมีรูปแบบหรือกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยความยืดหยุ่นสูง ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเริ่มจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ” ถ้า “วงจรแห่งการเรียนรู้” ของชุมชนใด “หมุน” เร็ว หรือมี “พลวัต” สูง แสดงว่าชุมชนนั้นมี “พลังการเรียนรู้สูง” รายละเอียดดังนี้

1. รวมคน การรวมคนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังใจ” เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน สมาชิกในชุมชนมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิด “จิตสำนึกร่วม” ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร ชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการระดมทุนทางสังคมจาก “ภายใน” ชุมชน การเชื่อมต่อองค์กรในชุมชนกับองค์กรภายนอกเป็นการระดมทุนทางสังคมจาก “ภายนอก” ชุมชน ซึ่งมีความสำคัญกว่าการระดม “เงิน” เนื่องจากแต่ละองค์กรมีศักยภาพที่แตกต่างกัน องค์กรในชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อองค์กรภายนอกย่อมช่วยทำให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะต่างก็มีศักยภาพที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน การรวมคนเป็น “กลุ่ม” สามารถกระทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น วิธีที่ได้รับความนิยมได้แก่ “การจัดเวที” อาจเรียกว่า “เวทีชาวบ้าน” หรือ “เวทีประชาคม” เป็นการเปิด “พื้นที่ทางสังคม” แล้วนำประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจมาเป็น “เครื่องมือ” ใน “การรวมคน” และ “การสืบค้นผู้นำ” ชุมชนหลายแห่งใช้ “ผู้นำ” ในชุมชนเป็น “เครื่องมือ” ในการรวมคน อาจเป็นพระภิกษุ ครู หมอพื้นบ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม หรือผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็น “ผู้นำตามธรรมชาติ” ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน อดกลั้น และมีจิตใจอาสาสมัคร บางกรณีองค์กรจากภายนอกโดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปมีบทบาทในการกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัวกัน การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงใช้ “คน” เป็นทั้ง “ปัจจัย” และ “เป้าหมาย” ของการเรียนรู้ ดังนั้น การรวมคนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด การรวมคนด้วย “ความคิด” จะสามารถรวม “พลังใจ” ของผู้นำจิตวิญญาณได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีพลัง และเป็นการรวมตัวที่มีความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อไป ประสบความสำเร็จ

2. ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดม “พลังความคิด” โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับมุมมอง สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา (เรียนรู้อะไร) กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา (เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กับใคร เรียนรู้ที่ไหน)

3. ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังการจัดการ” ตามแผนงานที่กำหนดโดยใช้การปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง ประกอบกับการใช้หลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ตีมาสร้างความเชื่อมโยงกัน ซึ่งการจัดแบ่งบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคีต่างๆ อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

4. ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเอง และประเมินผลงานผ่านเวทีกลุ่ม และเครือข่ายทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันขององค์ความรู้และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนา “องค์ความรู้ใหม่” ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อ (เอกสาร วิทยุ โทรทัศน์) ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ

5. ร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังมิติ” โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับในมิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกชุมชนได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ ฯลฯ สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นทีม และศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่ความสงบสุขของชุมชนต่อไป

ซึ่งแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนข้างต้นนั้นเป็นแนวทางที่ต้องอาศัยคนมาร่วมกันทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งและแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน การร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ชุมชน กลุ่ม หรือบุคคล เป็นไปโดยความสมัครใจและมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยมีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการจัดการร่วมกัน ในการสนับสนุนทรัพยากรการทำงาน เช่น เวลา เงินทุน วัสดุ เครื่องมือ ความชำนาญ ตลอดจนข้อมูลข่าวสาร ร่วมกันรับภาระความเสี่ยงร่วมกัน รับผิดชอบกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน และร่วมกันรับผลประโยชน์ อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำงานในสถานการณ์ที่มีช่วยร่วมกันในทุกฝ่าย (ประกอบ คุปรัตน์, 2528; อุณา นพคุณ 2528; Epstein, 1995; Cheng and Townsend, 2000; Werf, Creemer and Guidemond, 2001) ดังนั้นความสำเร็จของการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับวัยรุ่นเรื่องเพศนั้นจึงต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากมาย และควรมีขั้นตอนของความร่วมมือหรือแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เป็นระบบคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลาย จึงจะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนดังกล่าว ทำให้ได้ข้อสรุปว่า คนในชุมชนนั้นเป็นประเด็นหลักที่จะต้องมาร่วมมือกัน และ สร้างเป้าหมายเดียวกัน จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประสบความสำเร็จและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.7 การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การจัดกิจกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มาร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลจากการกระทำ ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอการจัดกิจกรรมสำหรับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้หลากหลาย ดังนี้

เล็อนยศ สมบูรณ์เรศ (2536) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความไม่รู้ของชาวบ้าน ซึ่งการให้ความรู้แก่ชาวบ้านกระทำได้หลายวิธี แต่ที่จำเป็นและสามารถนำมาใช้กับชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การจัดทัศนศึกษา การแบ่งกลุ่มกันทำงาน การติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติซึ่งกันและกัน การรับฟังความรู้จากรายการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ การฝึกงาน การแบ่งกลุ่มย่อย อภิปรายปัญหา การจัดนิทรรศการ การบรรยาย การสาธิต การจัดการแสดง การสอบถามเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน การจัดทำแปลงสาธิตเปรียบเทียบ การปิดประกาศหรือโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539ก) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ การศึกษาดูงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือในการ “ระดมสมอง” ของชาวบ้าน ในการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ร่วมกันทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น เวทีเพื่อสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เวทีเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อมูลใหม่ เวทีเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย เป็นต้น ทั้งนี้ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539ข) ยังให้ข้อเสนอเกี่ยวกับเทคนิคในการเสริมสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนว่า ควรคำนึงถึงหลักการ ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติว่าเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้จริง ไม่แยกการเรียนรู้จากการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน สามารถสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นไปพร้อมกับการมีส่วนร่วมในการทำงานชุมชนในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหา การแสวงหาทางเลือก การวางแผนการปฏิบัติ การควบคุมติดตามและประเมินผล (Slavin, 1983; Johnson & Johnson, 1978) สอดคล้องกับที่ ฉลาด จันทรมบัติ (2553) กล่าวว่า แนวคิดใหม่ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งแบบยั่งยืน ประกอบด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล ซึ่งถ้าสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในขณะที่ จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร (ม.ม.ป.) อรพินท์ ส孚โชคชัย (2537) ธนพรรณ ธาณี (2540) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ (2545) ครรชิต พุทธิโกษา (2554) Rogers and et al (1996) และ Glyn Thomas (2006) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่สอดคล้องกัน โดยสามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความคิดพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนจะต้องมีแนวความคิดความเชื่อพื้นฐานดังนี้ คือ (1) คนมีศักยภาพทางสมองสูง สามารถคิด เรียนรู้ และเผชิญปัญหาด้วยตนเอง หรือร่วมมือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) คนหรือกลุ่มบุคคล สามารถเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้เองได้ถ้ามีแรงกระตุ้นและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (3) การเรียนรู้เริ่มจากความศรัทธา ได้แก่ ความศรัทธาในตนเอง ในความรู้ ในบุคคลอื่น ในผู้สอนและวิทยากร (4) รูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน การร่วมมือกันเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมการเรียนรู้ (5) การเรียนรู้และการเผชิญปัญหา จะมีประสิทธิภาพถ้าผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้และเผชิญปัญหา ร่วมกัน (6) บุคคลหรือกลุ่มบุคคล จะเรียนรู้หรือเผชิญปัญหาได้มีประสิทธิภาพเมื่อทุกคนมีส่วนร่วม และมีส่วนในการรับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน (7) การพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ การคิดของบุคคล จะต้องสมบูรณ์สมดุล สมองได้รับการพัฒนาทั้งซีกซ้ายและซีกขวา (8) การพัฒนาสังคมจะรอดพ้นจากวิกฤตได้ ต้องเน้นที่การพัฒนาคนแต่ละคนให้สามารถพึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมและร่วมมือกันกับผู้อื่นในชุมชนได้ (9) วิกฤตที่ปรากฏอยู่สามารถแก้ไขได้ต้องปฏิวัติวิธีคิด หรือกระบวนการทัศนคติของคนและสังคมใหม่ ให้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสังคม จึงมีความตระหนักที่จะร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาชุมชน (10) การพัฒนาต้องคำนึงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละชุมชน ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย (11) การพัฒนาจะเกิดความยั่งยืนได้ต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ไม่ใช่ต่างคนต่างทำโดยให้ประชาชนสามารถจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรตนเอง ร่วมคิด ร่วมทำให้เกิดความสำเร็จเล็กๆ น้อยๆ และค่อยๆ ขยายใหญ่ยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน (12) ผู้นำ ทั้งที่เป็นผู้นำ

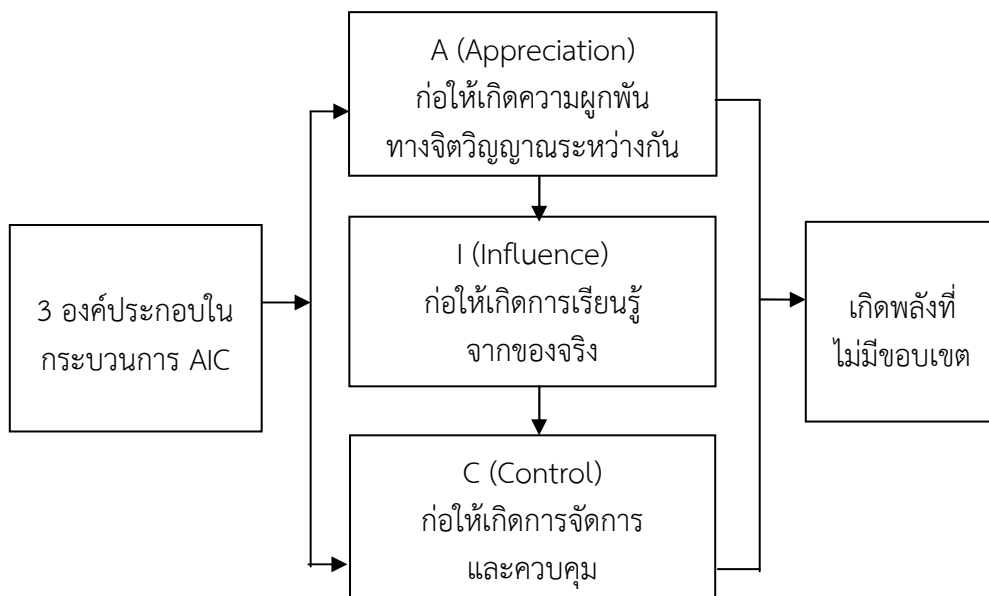
ตามธรรมชาติและผู้นำโดยตำแหน่งเป็นเสมือนแกนหรือเสาหลักในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มในแต่ละชุมชน (13) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะช่วยสร้างความเข้มแข็งทางปัญญาให้แก่ผู้นำและคนในชุมชน เสมือนรากแก้วที่จะสร้างความเป็นคนและความเข้มแข็งแก่ชุมชน (14) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม จะช่วยกระตุ้นให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล คิดเป็น เรียนรู้และสร้างสรรค์ กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนได้ (15) สังคมอนาคตจะเปลี่ยนแปลงเร็ว การรวมกลุ่มเพื่อการร่วมมือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น คนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ใหม่ถึงจะสามารถปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอนาคตได้อย่างมีคุณค่าและมีความสุข (16) สังคมไทยจะพ้นวิกฤตและพัฒนาสู่ความยั่งยืน ได้จักต้องมีคนกล้าหาญทางจริยธรรม มีจิตสาธารณะ เสียสละและทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น

2. องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบคือ 1) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุม ควรเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มาร่วมกัน ซึ่งจะต้องร่วมกันรับผิดชอบทำให้ประสบความสำเร็จ 2) วิทยากรกระบวนการ ออกแบบกระบวนการประชุมให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหาและเป้าหมายที่ต้องการไปให้ถึงนอกจากนั้นยังต้องเป็นคนคอยกระตุ้นให้เกิดการร่วมกันคิดให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ 3) การออกแบบคำถาม การตั้งคำถามที่ดีจะก่อให้เกิดการคิดร่วมกัน เข้าใจสถานการณ์และเป็นคำถามที่จะทำให้คนได้ขบคิดและเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้คิดรวบรวมความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่และนำไปสู่การเข้าใจปัญหา จัดหมวดหมู่เสียใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริง กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น 4) กลุ่มและการออกแบบกลุ่มให้เหมาะสม จะช่วยให้การเรียนรู้ร่วมกันของคนที่เข้าร่วมประชุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ความมุ่งมั่นของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม จะทำให้การประชุมบรรลุเป้าหมาย 6) กระบวนการมีส่วนร่วม การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหรือข้อมูลที่ต้องการจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดี

นอกจากนี้ Johnson and Johnson (1994) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการ คือ 1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน 2) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน และทำให้พูดคุยหารือกัน 3) ความรับผิดชอบที่จะตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน 4) การใช้ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย จะทำให้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จได้ และ 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น สอดคล้องกับที่ Howard Community College's Teaching Resources (1994) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการของการเรียนแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า ถ้าหากต้องการให้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีผลต่อส่วนรวมมากกว่าตัวเอง ต้องกำหนดสถานการณ์ให้เป็น ดังนี้ 1) กลุ่มจะต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เมื่อได้รับความรู้ใหม่ๆ หรือได้รับมอบหมายงานก็ควรต้องอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจหรือรับรู้สิ่งที่ตนรับรู้ด้วย 3) มีความรับผิดชอบทั้งส่วนตัวและส่วนรวม มีการตรวจสอบการทำงานของกลุ่มโดยสมาชิกด้วยตนเอง รวมไปถึงการถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ให้กับกลุ่มด้วย ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นในกันและกัน 4) มีทักษะที่จำเป็นในการเรียนหรือทำงานกับผู้อื่น และ 5) มีแนวทางปฏิบัติงานของกลุ่ม ชี้แจงถึงผลการทำงานของสมาชิกแต่ละคนว่าใครทำอะไรได้ผลหรือไม่ได้ผล และหาข้อตกลงร่วมกันว่าแบบไหนเป็นแนวทางที่ดีที่สุดของกลุ่ม

3. เครื่องมือการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการระดมความคิด และจัดบรรยากาศการประชุมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีนั้นมีหลากหลายเทคนิค ที่นิยมใช้กันในชุมชน ได้แก่

1) เทคนิคการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control: AIC) AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชน ให้ความสำคัญต่อการระดมความคิด เปิดโอกาสให้คนได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย ร่วมกันวางแผน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้คนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและเป็นกระบวนการที่คนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ **(1) ขั้นตอนการสร้างความรู้** (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเปิดโอกาสให้คนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การเขียน หรือวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ (1) การวิเคราะห์สภาพการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A1) และ (2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2) **(2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา** (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง A2 และเป็นการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ (I1) และ (2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ (I2) และ **(3) ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ** (Control หรือ C) คือ การนำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติโดยจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการ ขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงได้แก่ 1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ (C1) 2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2) โดยสรุปเทคนิคการประชุมได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างเทคนิคการระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์

กล่าวโดยสรุป AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนในการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลัง และกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ด้วยพลังและจุดเด่นของวิธีการนี้ที่จะสามารถช่วยให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพและความคิดเห็นออกมาอย่างอิสระให้มากที่สุด งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องที่เปราะบางและเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาสูง ผู้วิจัยจึงได้นำเทคนิคนี้มาใช้ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อระดมสมองของชุมชนอิสระให้ได้มากและมีประสิทธิภาพที่สุด

2) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแสวงหาอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference: FSC) FSC ใช้จัดการประชุมให้กับชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน คือ (1) การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงกับสภาพการณ์ และแนวโน้มในปัจจุบัน (2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันเพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุม และ (3) การจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดความคิดเห็นร่วม และสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน

3) การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) PRA ลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย (1) เป็นการศึกษาร่วมกันที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เองโดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม (2) นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนาเรียนรู้มากกว่าเป็นประธานหรือผู้นำและต้องอยู่ร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ (3) วัตถุประสงค์ของการศึกษาจะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจและศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น และ (4) จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หากแต่จะเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านคิด รู้สึกและเชื่อเช่นนั้น แล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. การเรียนรู้จากประสบการณ์ นอกจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ยังเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการศึกษาดูงาน ที่ไม่ใช่รูปแบบของการไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนกันอย่างปกติ แต่เป็นการไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีการวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการสรุปบทเรียน มีการเตรียมการทั้งผู้ไปดูงานและผู้ให้การศึกษาดูงาน (Kolb, 1994)

3. การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน หรือสถาบันในชุมชน แล้วนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและเงื่อนไขของท้องถิ่น

4. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง หรือตัวอย่าง ได้แก่ กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละคร เกม กิจกรรม การเรียนรู้จากการถ่ายทอด เป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้โดยตรง เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การบอกเล่า การบรรยาย การอภิปราย นิทรรศการ และสื่อต่างๆ (ทศนา แคมมณี, 2544; อารณ ใจเที่ยง, 2550; FAO, 1994)

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ยังได้รวบรวมเทคนิค วิธีการ และกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 11 เทคนิค ดังนี้

1. จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย และระดับของงาน

- ระดับบุคคล ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์การบันทึกข้อความ การถ่ายภาพ วีดีโอ การนำเสนอต่อที่ประชุม การฝึกตอบ-ถามโดยใช้เหตุผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ การค้นหา คำตอบจากหนังสือและจากการพูดคุย การเรียบเรียงทางวิชาการ เป็นต้น

- ระดับกลุ่ม ได้แก่ การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การจัดนิทรรศการ การสาธิต การประชุม การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น

- ระดับชุมชน ได้แก่ การจัดห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล การรณรงค์ด้วยสื่อและการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน การฝึกงาน การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา การสาธิต การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดเวทีเพื่อการรณรงค์ การสำรวจชุมชน การเดินสำรวจอย่างมีระบบ การนำเสนอความก้าวหน้าของการทำรายงาน เป็นต้น

- ระดับเครือข่าย ได้แก่ การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การประสานงานกับหน่วยราชการ การศึกษาดูงาน เป็นต้น

- การจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ได้แก่ การละเล่น การเล่นิทาน การลงมือ เป็นต้น

- การจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบอกเล่า การสาธิต การจัดทัศนศึกษา การบันทึกกิจกรรม เป็นต้น

2. จำแนกตามลักษณะการให้ความรู้ เช่น การให้การศึกษาทางตรง ได้แก่ การเยี่ยมบ้าน/ไร่นา การสาธิต การประชุม การจัดทัศนศึกษา เป็นต้น และ การให้การศึกษาทางอ้อม ได้แก่ การให้การศึกษาผ่านผู้นำ การจัดห้องสมุดชุมชน ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน การจัดนิทรรศการ การใช้ โสตทัศนูปกรณ์ เป็นต้น

3. เทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วม เป็นการให้เวทีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับบุคคลอื่น โดยเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลของการตัดสินใจร่วมกัน

4. เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีการจัดกลุ่มแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม ถ้ามีการออกแบบกระบวนการดี กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิด **“การมีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุงานสูงสุด”** โดยการมีส่วนร่วมสูงสุดของผู้เรียนขึ้นอยู่กับ การออกแบบกลุ่ม ซึ่งมีตั้งแต่กลุ่มเล็กสุด คือ 2 คน จนกระทั่งกลุ่มใหญ่ กลุ่มแต่ละประเภทมีข้อดี และ ข้อจำกัดต่างกัน ผู้เรียนทุกคนควรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของแต่ละองค์ประกอบ ทั้งนี้การออกแบบ กลุ่มเพื่อการมีส่วนร่วมสูงสุด ผู้สอนต้องพิจารณาออกแบบกลุ่ม เช่น กลุ่ม 2 คน (Pair group) กลุ่ม 3 คน (Triad group) กลุ่มย่อยระดมสมอง (Buzz group) กลุ่มเล็ก (Small group) กลุ่มใหญ่ (Large group) กลุ่มไขว้ (Cross – over group) กลุ่มแบ่งย่อย (Sub group) หรือ กลุ่มปิรามิด (Pyramid group) ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และ สำหรับการทำให้บรรลุงานสูงสุดนั้น ถึงแม้ผู้สอนจะออกแบบกลุ่ม ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแล้วก็ตาม แต่สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มผู้เรียน บรรลุงานสูงสุดได้ คือ การออกแบบงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจะต้องจัดทำเป็นใบงานที่กำหนดให้ กลุ่ม หรือผู้เรียนทำกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ การเรียนรู้ในแผนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นหัวใจ สำคัญของการบรรลุงานสูงสุด ผู้เรียนสามารถกำหนดได้จากกรออกแบบงาน ซึ่งมีองค์ประกอบที่ สำคัญของการกำหนดงาน 3 ประการ คือ 1) การกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มกัน อย่างไร เพื่อทำอะไร ใช้เวลามากน้อยแค่ไหน เมื่อบรรลุงานแล้วจะให้ทำอะไรต่อ 2) การกำหนด

บทบาทของกลุ่มหรือสมาชิกให้ชัดเจน ได้แก่ บทบาทสมาชิก (member) ผู้ดำเนินรายการ (moderator) และ ผู้อำนวยการความสะดวก (facilitator) ผู้บันทึก (note taker) และ 3) การกำหนดโครงสร้างของงานที่ชัดเจน (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2540; กรมสุขภาพจิต, 2544; ทิศนา แคมมณี, 2548; บุปผาชาติ ทัพพิกรณ์, 2549; นคร พันธุ์ณรงค์, 2549; Slavin, 1983)

5. การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลายตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าโดยตรง การบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรม การบันเทิง เป็นต้น และการถ่ายทอดแบบเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งการถ่ายทอดแบบผ่านสื่อมวลชน

6. การสร้างเวทีการเรียนรู้ของชุมชน จะอยู่ในรูปของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง และระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการยกระดับข้อมูล ตลอดจนการเชื่อมประสานผู้นำในชุมชน

7. การเรียนรู้ชีวิตและจิตสำนึก เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง คือ ต้องเรียนรู้สภาพชีวิตที่เป็นจริงของตัวเอง เน้นวิธีการแก้ปัญหาด้วยทัศนคติที่ว่าทุกปัญหามีทางแก้และการมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะได้คิดเป็น

8. การใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยบทบาทของสื่อจะต้องเป็นฝ่ายกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชน มีความคิด และมีความสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และสื่อจะต้องปราศจากการครอบงำจากภายนอก เช่น สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน การละเล่น กีฬา ประเพณี และพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังอยู่ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สไลด์ และสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

9. การฝึกทักษะอาชีพ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ในทางการแก้ปัญหา ซึ่งทุกคนสามารถช่วยกันคิดช่วยกันแก้ปัญหามา โดยมีความรู้สึกสนิทชิดเชื้องกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

10. เทคนิคการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองด้วย “ระบบคู่สัญญา” ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง โดยใช้วิธีการให้ผู้แก้ปัญหาคิดเป็น วางแผนในการแก้ปัญหาย่างเป็นระเบียบและชัดเจนขึ้น มีการควบคุมการแก้ปัญหาของตนเองภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติ

11. กระบวนการทำความเข้าใจความกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) ช่วยให้บุคคลเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจตั้งเป้าหมายและวางแผนในชีวิต พัฒนาความคิดเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความหมาย สร้างค่านิยมของเขาเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนส่งเสริมที่จะนำค่านิยมอื่นๆ ของบุคคลอื่นมาเป็นแหล่งข้อมูลดิบสำหรับตนเอง และสิ่งที่คาดหวังจากกระบวนการนี้ คือ การเอื้ออำนวยที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของเราเข้าด้วยกัน

และในขณะเดียวกัน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ยังได้เสนอเทคนิคการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ดีควรเป็นเทคนิคแบบผสมผสาน ที่ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ 1) การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิต 2) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 3) การเรียนรู้ที่ให้คุณค่าแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) คุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย อาทิ เพศ วัย อาชีพ พื้นฐานการศึกษาและประสบการณ์ เป็นต้น

จากความเห็นในการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนของนักวิชาการต่าง ๆ ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นเน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มที่ให้คนใน

ชุมชนได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กัน โดยเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลของการตัดสินใจร่วมกันนำไปสู่ทางออกของการแก้ไขปัญหาหรือแนวทางการพัฒนาร่วมกัน การทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มได้นั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นักพัฒนาหรือผู้ส่งเสริมการศึกษาจะต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่มีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน

2.8 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การส่งเสริมชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งแวดล้อมไปด้วยบริบทอันหลากหลาย ดังที่นักวิชาการได้เสนอปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ ดังนี้

ปฐม นิคมานนท์ (2535) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ 2 ประเด็น คือ ปัจจัยจูงใจและปัจจัยเกื้อหนุน รายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อกระบวนการการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ คือ 1) สภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน 2) การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ 3) นิสัยและความสนใจส่วนตัว 4) เหตุผลด้านเศรษฐกิจ 5) การเห็นคุณค่าในสิ่งนั้น 6) ความต้องการใช้เวลารว่าง 7) การส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ 8) ความคาดหวังของแต่ละเพศ 9) ต้องการเรียกร้องความสนใจ และ 10) เกิดจากเหตุบังเอิญ

2. ปัจจัยที่เกื้อหนุนที่มีผลต่อกระบวนการการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ 1) อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 3) ใจรักชอบ 4) ความรู้สึกภาคภูมิใจ 5) การเห็นความก้าวหน้าในการฝึก 6) ความเป็นคนหัวดี 7) การฝึกฝนทดลองให้กว้างขวางขึ้น 8) การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้รู้ และ 9) การทำงานระบบกลุ่ม

ในขณะที่ เกตสินี จุฑาวิจิตร (2540) มีความเห็นที่แตกต่างว่า กระบวนการในชุมชนนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ระบบวัฒนธรรม อาจจะมีได้ทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรม รูปธรรม ได้แก่ การแสดงประจำท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน กิจกรรมหรือพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดมาช้านาน การงานอาชีพ เป็นต้น ส่วนในแง่นามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ คติชาวบ้าน เป็นต้น

2. ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น ได้แก่ พระ ครู แพทย์ ผู้นำความคิดเห็น ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

3. ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งธรรมชาติ พืชเศรษฐกิจ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล เป็นต้น ตลอดจนหน่วยงานของรัฐ ธุรกิจเอกชน และสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น

4. เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง ระบบของการสื่อสารภายในชุมชน เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใด จากสื่อมวลชน หรือจากการพูดคุยกัน ในแต่ละวัน ชาวบ้านจับกลุ่มคุยกันในเวลาใด และสถานที่ใด ใครคือผู้นำความคิดเห็น ใครคือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ สื่ออะไรบ้างที่มีอยู่แล้วในชุมชน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กล่าวถึง ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนคือ 1) ผู้เรียนรู้สักอยากรจะเรียน 2) สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ 3) เป็นเป้าหมายของตนเอง 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการเรียนรู้ 5) กระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน

6) มีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ 7) ความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติ 8) การกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของ การเรียนรู้ 9) ผู้เรียนได้รับการสนับสนุน 10) ภาวะเศรษฐกิจหรือการทำมาหากิน 11) การทำงานระบบกลุ่ม 12) การศึกษาการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ และ 13) ผู้ทรงภูมิปัญญานอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ยังได้กล่าวถึง องค์ประกอบหรือกลไกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

1 เครือข่ายและองค์กรชาวบ้าน เครือข่ายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมส่วนต่างๆ เข้าหากัน ส่วนองค์กรชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการจัดการทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ผลผลิต เงินทุน และการเรียนรู้ในชุมชน เครือข่าย และองค์กรชาวบ้านจึงมีบทบาทเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกันในกระบวนการเรียนรู้

2 ระบบข้อมูลและสารสนเทศ การเรียนรู้ในชุมชนจำเป็นต้องอาศัย ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ ในระยะแรกการเรียนรู้อาจใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ในชุมชน เมื่อกระบวนการเรียนรู้เข้มแข็งและกว้างขวางขึ้น ข้อมูลข่าวสารและความรู้จากภายนอกก็เป็นสิ่งจำเป็น

3 สถาบันการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความมั่นคงต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเรียนรู้ในชุมชน

ทั้งนี้ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1.1 สภาพพื้นฐานของชุมชน เช่น คุณสมบัตินของผู้คน ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต ได้รับความไว้วางใจจากชุมชน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วม กระจายอำนาจในการบริหาร ทำงานเป็นระบบ เป็นผู้สามารถกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชน เป็นต้น คุณสมบัตินของสมาชิกของชุมชน ได้แก่ ความรู้ และเจตคติ รายได้ เพศ มีความต้องการที่จะแก้ปัญหาค่า ฯลฯ ทรัพยากรของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ งบประมาณ เป็นต้น และภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

1.2 กระบวนการทางสังคมในชุมชน เช่น ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์แนวราบของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน ความถี่ของการพบปะกันของสมาชิกชุมชน เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายของรัฐในด้านการศึกษาและพัฒนาชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลภายนอก ฯลฯ

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น ด้านการเมือง เช่น โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน เป็นต้น ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ระบบเครือญาติ สถาบันครอบครัว และ ด้านเทคโนโลยี

จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่นักวิชาการเสนอไว้ข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นมุมมองที่สอดคล้องกันและบางท่านได้เสนอมุมมองที่แตกต่างเพิ่มขึ้น อาจสรุปได้ว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 2 ประเด็นหลัก คือ ปัจจัยภายในและ

ภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลและควรคำนึงถึงเพื่อให้การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ประสบผลสำเร็จ

เมื่อพิจารณาในภาพรวมของแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นอกจากจะมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ แหล่งและฐานการเรียนรู้ เนื้อหาหรือองค์ความรู้ และ กิจกรรมการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแล้ว ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนอันจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งในทางบวกและลบ เนื่องจากชุมชนมีลักษณะเป็นระบบเปิด ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้กับ ปัจจัยต่าง ๆ ที่ต้องเข้ามากระทบอยู่ตลอดเวลาไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเฉพาะเรื่องเพศหาก ไม่พิจารณาหรือคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นอาจไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นองค์รวมหรือมองแบบรอบด้าน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการ คือ แหล่งและฐานการเรียนรู้ เนื้อหาหรือองค์ความรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมาเป็นองค์ประกอบในการศึกษาสภาพการณ์ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เพื่อนำไปสู่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและยุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ตอนที่ 3 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือ Action Research นอกจากนี้ PAR ยังถือว่าเป็นกระบวนการต้นกำเนิดใหม่ของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเน้นกระบวนการแสวงหาความจริงอย่างเป็นระบบ คนที่อยู่ในสถานการณ์ที่มีปัญหา ในชุมชนหรือสถานที่ทำงาน ได้มีส่วนร่วมโดยร่วมมือกับนักวิจัยตัดสินใจ กำหนดสร้างองค์ความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการจัดการปรับปรุง หรือ แก้ไขสถานการณ์ปัญหาของตน (Argyris and Schon, 1991; Deshler and Ewert, 1995; Wadsworth, 1998) ดังที่ Simbulan (1985) และ Anyanwu (1988) กล่าวว่า เป็นการวิจัยแห่งอิสรภาพ ไม่ใช่การวิจัยกับประชาชนเท่านั้น แต่เป็นการวิจัยของประชาชนเอง เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความรู้ที่ให้ประโยชน์อย่างตรงจุดแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งทำลายความเชื่อเดิมที่ถือกันมาว่า นักวิจัยมืออาชีพเท่านั้นที่สามารถสังเคราะห์คิดค้นความรู้สำหรับสร้างสรรค์สังคมได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้รับความนิยมนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา เริ่มจากประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มโลกที่สามแต่แพร่หลายอย่างรวดเร็วในยุโรปและอเมริกาเหนือ จุดเริ่มต้นมาจากการวิจัยทางสังคมเชิงวิพากษ์ มองว่าช่องว่างระหว่างนักวิจัยกับสิ่งที่ถูกวิจัยควรจะต้องไม่มีหรือน้อยที่สุด โดยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำวิจัยควรมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อแนวทางหรือรูปแบบการวิจัยเหล่านั้นด้วย (Mc Taggart, 1996; Greenwood and Levin, 1998)

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวการศึกษา หรือกลยุทธ์ หรือกระบวนการ โดยนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้าไปเชื่อมโยงอยู่ในกระบวนการวิจัยเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการในระยะยาวและผลที่ได้เป็นรูปธรรมสะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนาโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม หัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งนี้กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และ ส่งเสริมคุณค่าของชีวิต กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความต้องการของตนต่อทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคของปัญหาที่ปรากฏอยู่สามารถตรวจสอบและหาทางเลือกที่เป็นไปได้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่ทิศทางใหม่ (Guerero, 1995; Stringer, 1996; Smith, 1997) ซึ่งนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้มากมาย ดังนี้

กมล สุดประเสริฐ (2540) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การวิจัยค้นคว้าแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันแต่เพียงว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้ รวมทั้งในกระบวนการวิจัยและในการมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์ของการวิจัย สอดคล้องกับที่ พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึงความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า ประชากรผู้ถูกวิจัยกลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมกระบวนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัยนับตั้งแต่การตัดสินใจว่าจะต้องมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นๆ การประมวลเหตุการณ์ หลักฐาน และข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหาการวิจัย การระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอสิ่งที่ค้นพบจนกระทั่งการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับที่ Kemmis and Mc Taggart (1988) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่ดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์หรือในบริบทของสังคมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมหรือโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่โดยใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผลการดำเนินการและความรู้สึกที่เกิดขึ้นอันนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติต่างๆให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ Sohng (1995) ได้กล่าวถึงความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในเชิงกลุ่มเป้าหมายว่า หมายถึง วิธีการที่ทำให้ผู้คนที่ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบในสังคมมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ทำให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถค้นพบตนเอง รวมถึงมองเห็นทางออกที่จะทำให้โครงสร้างชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งมีมุมมองที่คล้ายกับ Turnbull et al. (1998) กล่าวว่า เป็นกระบวนการวิจัยที่นักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการดำเนินการวิจัยตลอดขั้นตอนการวิจัยโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ในสังคม

จากความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยกับคนในชุมชนหรือองค์กรหนึ่งๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการกำหนด

แนวทางการปฏิบัติและการสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันอันจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้ ความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพของชุมชนและองค์กรให้ดีขึ้น

3.2 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่าหน้าที่ของการวิจัยไม่ใช่เฉพาะเป็นวิธีการเพื่อการสร้างองค์ความรู้เท่านั้นแต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาและการพัฒนาให้เกิดความตระหนักอันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติด้วย คุณค่าของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่การชักนำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ทำให้มีโอกาสโต้แย้งหรือกำหนดความเป็นไปของพวกเขาด้วยมือของตนเอง แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมาจากการหลอมรวมการวิจัยทั้งแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการเข้าด้วยกัน เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ทั้งนี้ในการวิจัยทุกขั้นตอน คนของชุมชนนั้นๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย (สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร, 2546; Reason, 1994)

จากแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่า เป็นการวิจัยของชุมชนที่ลงมือปฏิบัติเอง โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านตลอดกระบวนการวิจัย

3.3 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ด้วยลักษณะของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ต้องดำเนินไปภายใต้การมีส่วนร่วมในบริบทของกลุ่มหรือชุมชนที่มีความแตกต่างกัน Walton and Gaffney (1991) กล่าวว่ากระบวนการวิจัยลักษณะนี้จึงต้องประกอบไปด้วย 1) การมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยในการวิจัยโดยยอมรับคุณค่าของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ 2) การกระทำ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงความพยายามต่างๆ ของผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์เฉพาะ 3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิชาการ นักพัฒนา และชาวบ้าน ผ่านการวิเคราะห์ปัญหาการวางแผนการปฏิบัติและติดตามผล ซึ่งเป็นความพยายามอย่างมีระบบที่จะสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการในสถานการณ์เฉพาะมีความถูกต้องและเป็นไปได้

3.4 ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กมล สุตประเสริฐ (2540) ได้กล่าวถึงปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่ามุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาของตนเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่า เขาควรจะทำอย่างไร เป้าหมายสูงสุด คือ การช่วยประชาชนให้มีเป้าหมายและสนับสนุนเป้าหมายในการพัฒนาการของตนเองเป็นกระบวนการวิจัยที่มีการปฏิบัติพลิกแพลงร่วมกับการพิจารณาไตร่ตรองเพื่อสะท้อนกลับไปสู่การปรับปรุงแก้ไขอย่างมีเหตุผล ทำให้การวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและเป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติ และการพิจารณาไตร่ตรองเป็นผลสะท้อนต่อไป ทำให้เกิดเป็นมาตรฐานตามความต้องการด้านการเมือง การปกครอง การวัฒนธรรม สภาวะทางสังคม และสภาพ

เศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งอาศัยการยอมรับของประชาชนในสิ่งที่มีอยู่และมีจริง อาศัยภูมิปัญญาที่ถูกต้องตามที่ประชาชนได้สืบทอดกันมาเป็นประสบการณ์ ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการให้นำหนักต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นอย่างมาก เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน อันต้องอาศัยการสืบสวนค้นคว้าหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหารวมกันเป็นกลุ่ม และเหนือสิ่งอื่นใดต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการทางประชาธิปไตย จึงเอื้อต่อกระบวนการที่จะปลดปล่อยให้ประชาชนแก้ปัญหาของตนเองได้ตามความเชื่อที่ว่า คนต้องพัฒนาตนเอง

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการช่วยให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้ มีการกระทำ และมีการเผยแพร่พลังความรู้กันมากขึ้น มิใช่เพียงแต่การสืบค้นปัญหาหรือการแก้ปัญหาเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้คนหรือชุมชนมีพลังกระทำต่อปัญหาเหล่านั้นด้วยตัวเอง ได้เรียนรู้การแก้ปัญหาและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาที่ยากขึ้นไป

3.5 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนับว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญในการค้นหาความจริงที่แตกต่างไปจากการวิจัยรูปแบบเดิม ดังที่ Wadsworth (1998) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการวิจัยที่เป็นวงจรแตกต่างจากการวิจัยในแนวทางเดิม เช่น การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการทำความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการศึกษาเท่านั้น แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะนำผลการศึกษาไปใช้ และก่อให้เกิดผลระยะยาวในทางที่ดีแก่คนในสังคม ชุมชน และองค์กร จะก่อให้เกิดผลดีหลายประการ ดังที่ได้มีผู้เสนอลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

Champbell (1995) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรงมากขึ้นเพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ 2) มีโอกาสที่จะสร้างนวัตกรรมเพิ่มขึ้น และการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ เพราะเป็นการวิจัยที่สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง และ 3) มีความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย

ในขณะที่ พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) และ Reason (1988) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้ 1) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ โดยการผสมผสานระหว่างความรู้จากนักวิจัยกับชาวบ้านจึงสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต 2) รูปแบบของความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ และ สหวิทยาซึ่งเป็นวิถีชีวิตทำให้เรียนรู้ถึงความเชื่อมโยงและความหลากหลาย 3) เป็นการลงมือกระทำให้เกิดความเข้าใจที่เป็นรูปธรรม เป็นความจริง ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการเรียนรู้ที่จะตีราคาคุณค่าประสบการณ์ของตนเองแล้วเขาจะมีความเชื่อมั่น และกล้าที่จะให้คุณค่าแก่ประสบการณ์ของผู้อื่น การให้เกียรตินับถือกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการร่วมมือ ผ่านความใส่ใจที่มีให้แก่กัน ผ่านความรัก และความอาทร 4) เป็นการทำให้บุคคลจะสามารถโยงอดีต ปัจจุบันและอนาคตของตนเข้าด้วยกันในการวางแผนที่จะควบคุม

เป้าหมายชีวิตของตนที่คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน ล้มเลิกระบบเจ้านาย สร้างความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นใหม่ในลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยที่เท่าเทียมกัน 5) เป็นการมองอนาคต สร้างแนวทางสำหรับการปฏิบัติที่ไม่เคยมีอยู่ก่อน และ 6) สมาชิกในชุมชนได้ปลดปล่อยตนเอง จากการที่ทุกคนมีส่วนร่วมและจะนำไปถึงการสร้างสังคมใหม่ที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้กระทำโดยอาศัยความรู้ที่เขาส่งเสริมขึ้นเอง

นอกจากนี้ สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินิสาร (2546) ได้กล่าวถึงจุดเน้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่แสดงถึงความสำคัญของการวิจัยว่า ประกอบด้วย 1) เน้นการศึกษาชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้เข้าถึงสภาพปัญหาด้วยตนเอง 2) เน้นการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ทำให้ชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาและทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน 3) เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติ ส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้อย่างเหมาะสม และ 4) เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน และสามารถดำเนินงานได้เองหลังจากสิ้นสุดการวิจัยหรือเมื่อนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

จากลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนได้สร้างความรู้ของตนเอง ปลดปล่อยศักยภาพที่มีอยู่โดยยึดหลักประชาธิปไตย ความรู้ที่ได้จะเป็นลักษณะรูประดมเกิดจากการปฏิบัติทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมโดยอาศัยประสบการณ์และปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของชุมชน ตลอดจนสามารถนำสิ่งที่ได้ร่วมกันคิดและหาทางออกในการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเองเมื่อผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากพื้นที่แล้ว

3.6 หลักการพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนหรือองค์กร จึงต้องอาศัยหลักการพื้นฐานในการดำเนินงานวิจัยเพื่อช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยมีผู้เสนอหลักการพื้นฐาน ไว้ดังนี้

พันธุ์ทิพย์ रामสูต (2540) กล่าวถึง หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน 2) ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขาเองให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาของเขา 3) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาที่จะทำความเข้าใจและแปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม 4) สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน และ 5) ปลดปล่อยความคิด ในขณะที่ Tandon (1985) กล่าวถึง หลักการพื้นฐานในมุมมองที่แตกต่างออกไป โดยกล่าวไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ไม่มีแบบแผน ควรจะดำเนินงานไปตามการวางแผนและวิจรณ์ญาณของคนในชุมชนนั้น ๆ เอง 2) กระบวนการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เข้าใจสิ่งต่างๆ ว่าธรรมชาติของมันเป็นอย่างไรมาก่อน ซึ่งจะเป็นความเข้าใจที่นำไปสู่การจัดการสิ่งเหล่านั้นอย่างมั่นใจและเข้มแข็ง 3) มีความแม่นยำอย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่ให้สามัญชนเป็นผู้ระบุปัญหาในการวิจัยซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาเองจริงๆ อันจะนำไปสู่ผลการวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาที่เฉพาะ ผลการวิจัยนี้จึงมีความแม่นยำแน่นอน

ในขณะที่ Kronenburg (1986) และ Servaes และคณะ (1996) ได้เสนอในทำนองเดียวกันว่า การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการพื้นฐาน คือ 1) ผู้วิจัยต้องศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ 2) ผู้มีส่วนร่วมทุกคนอยู่ในฐานะผู้วิจัย 3) เป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้วิจัยทุกคน 4) เป็นการวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความต้องการของชุมชนและมองเห็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถบรรลุความต้องการนั้นได้ 5) เป็นการวิจัยที่ผู้มีส่วนร่วมจะร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆในชุมชนของตน และ 6) เป็นกลไกกระตุ้นให้เกิดการลงมือแก้ปัญหาอย่างตรงจุดโดยแท้จริง

นอกจากนี้ Deshler and Ewert (1995) ได้เสนอหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในแนวทางดั้งเดิม ได้แก่ 1) การมีค่านิยมร่วมกัน 2) ความเป็นเจ้าของและกำหนดผลประโยชน์ของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ของนักวิจัย 3) ความผูกพันที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม เทคนิค และวัฒนธรรม ทั้งนี้การกระทำต่างๆ เกิดจากการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัย 4) บทบาทของชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน 5) บทบาทของนักวิจัยภายนอกมีบทบาทสนับสนุนให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้เมื่อจำเป็นแก่ชุมชน 6) มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยด้วยตนเอง 7) วิธีการวิจัย มีความยืดหยุ่น หรือมีการเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็นให้เหมาะสมกับประเด็นและประเภทของข้อมูล 8) ผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และ 9) การตัดสินใจจะมีการเจรจาหรือแก้ไขปัญหาย่างยุติธรรมและเปิดเผย สอดคล้องกับที่ Merrifield (1997) กล่าวถึง หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 ประการ ได้แก่ 1) กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการควบคุมและเป็นเจ้าของโครงการวิจัย 2) เกิดจากความต้องการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม จุดเริ่มต้นจึงมาจากความร่วมมือกันของคนในชุมชนในการระบุประเด็นปัญหา การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ รวมถึงการระบุของเขตความเป็นไปได้ในการวิจัย และสอดคล้องกับ Stringer (1999) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ต้องดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน 2) ต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องยอมรับในความสำคัญของความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนไม่ยอมให้คนใดคนหนึ่งมีอิทธิพลในการควบคุมหรือชี้นำผู้อื่น 3) ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสของสังคมได้รับการปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากความไม่เป็นธรรม และ 4) ช่วยให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีโอกาสแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพวกตนในการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแก่สังคมของพวกตน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ Kemmis and Mc Taggart (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ให้ความเคารพในความรู้และประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกัน 2) ทุกกลุ่มในสังคมมีโอกาสที่จะค้นพบคำตอบหรือความจริงอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตน และ 3) ปลุกจิตสำนึกให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในปัญหาและมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วยตนเอง

จากหลักการพื้นฐานดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ยึดหลักการสำคัญกับภูมิความรู้ของประชาชน และมุ่งพัฒนาระดับความรู้ ความสามารถ เพื่อให้

ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเอง โดยสร้างโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีตามหลักประชาธิปไตย และมีบทบาทเท่าเทียมกันตลอดจนได้ลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาร่วมกัน

3.7 กรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Smith (1997) เสนอกรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีระยะเวลาที่ดำเนินการอยู่ 6 ช่วง คือ 1) การรู้จักตัวเองสืบค้นหาสิ่งที่เป็นอยู่ 2) การแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจและมีความสัมพันธ์ต่อกัน 3) ภูมิหลังของสถานการณ์ที่ศึกษา การยึดมั่นในความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ 4) เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ ศึกษา สำรวจ ค้นหา และกำหนดความชัดเจนของความจริงที่จะเข้าไปศึกษา รวมทั้งค้นหาว่ามีสิ่งใดบ้างที่น่าสนใจศึกษา และความจริงที่จะเข้าไปศึกษามีความเป็นไปได้เพียงใด 5) สร้างพลังภายในและระหว่างสมาชิกกลุ่ม และ 6) การกระตุ้นจิตสำนึกให้ปลดปล่อยพลังจิตวิญญาณออกมาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ

3.8 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยเดินทางร่วมไปกับชุมชนหรือองค์กรเพื่อค้นหาความจริงของปัญหา และหาทางออกของปัญหาให้สอดคล้องกับชุมชนที่มีบริบทอันแตกต่างกัน ซึ่งมีผู้เสนอกระบวนการไว้ในมุมมองที่หลากหลาย ดังนี้

อลิศรา ชูชาติ (2538) ได้สรุปขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) คัดเลือกชุมชน 2) สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 3) ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน 4) กำหนดปัญหา 5) ออกแบบการวิจัย 6) รวบรวมข้อมูล 7) วิเคราะห์ข้อมูล 8) เสนอต่อชุมชน 9) วางแผนงานพัฒนา 10) ปฏิบัติตามแผน 11) อบรมผู้ปฏิบัติงาน และ 12) ติดตามและประเมินผลงานพัฒนา

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ 1) เตรียมชุมชน 2) อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน 3) กำหนดรูปแบบการวิจัย 4) ลงมือเก็บข้อมูล 5) ประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูล 6) ทหารือผลการค้นพบกับชุมชน 7) วางแผนชุมชน 8) นำแผนไปปฏิบัติ และ 9) ติดตาม กำกับ และประเมินผลในชุมชน

กมล สุตประเสริฐ (2540) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ 1) เลือกชุมชนเป้าหมาย 2) สร้างบรรยากาศการยอมรับของชุมชน 3) ระบุปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่มีศักยภาพ 4) วางแผนเพื่อปฏิบัติ 5) การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ 6) การประเมินผล/ผลสะท้อน/การส่งผลกลับ 7) การหมุนเกลียว ชุมชนเริ่มใช้เทคนิคและความรู้ที่เรียนรู้มาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำเองอย่างสมบูรณ์ และ 8) ขึ้นเตรียมการถอนตัวและเผยแพร่ผลงาน

อมรวิชัย นาครทรพร และ ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว (2541) สรุปหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังนี้ 1) ขึ้นเตรียมการ ประสานพื้นที่ ประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชน และ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 2) ขึ้นลงมือวิจัย ใส่ใจกระบวนการชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาปัญหา การกำหนดปัญหา การร่วมมือกันออกแบบการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชน 3) ขึ้นพัฒนามุ่งแก้ปัญหาชุมชน ประกอบด้วย การกำหนดโครงการเพื่อแก้ปัญหา นั้นๆ การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และการติดตามและประเมินผล

อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์และคณะ (2542) ได้สรุปขั้นตอนสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ 1) การพิจารณาหาปัญหา 2) การเลือกวิธีการและออกแบบการวิจัย 3) การเก็บและรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล 5) การรายงานและนำเสนอต่อชุมชน 6) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 7) การจัดการและดำเนินการ และ 8) การติดตามและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม

สุชาติ ทวีสิทธิ์ (ม.ม.ป.) ได้สรุปขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอนเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน คือ 1) ระยะก่อนการทำวิจัย 2) ระยะของการทำวิจัย 3) ระยะการจัดทำแผน 4) ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ และ 5) ระยะการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร (มมป.) ได้สรุปกระบวนการและขั้นตอนในการทำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ ได้แก่ กระบวนการหาผู้สนใจปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมกัน พิจารณาเลือกประเด็นเพื่อการวิจัยและตั้งคำถามการวิจัย หาผู้เข้าร่วมทีมเพิ่มเติมวางแผนการทำวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการ ดำเนินการอื่นๆ ที่จำเป็น 2) ขั้นลงมือทำ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การเตรียมการและลงมือปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปข้อค้นพบ

Lewin (1946) ผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการในยุคแรกๆ ได้เสนอกระบวนการวิจัยไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุสภาพปัญหาหรือแนวคิดเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของประเด็นปัญหา 2) การทำความเข้าใจหรือตรวจสอบสภาพความเป็นจริงของประเด็นปัญหาในชั้นที่หนึ่ง 3) การวางแผนหรือกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา 4) การลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาในเบื้องต้น 5) การประเมินสะท้อนผลจากการปฏิบัติว่าแก้ไขปัญหามากน้อยเพียงใด 6) การนำข้อมูลจากขั้นที่ 5 มาใช้เพื่อการปรับปรุงแผนการปฏิบัติในขั้นต่อไป 7) การลงมือปฏิบัติตามแผนการในขั้นที่ 6 และการเริ่มต้นระบุประเด็นปัญหาในขั้นที่ 1 อีกครั้งหนึ่ง

Horton & Zacharakis (1987) เสนอว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการศึกษาที่เกี่ยวกับ 3 ขั้นตอนนี้ ได้แก่ 1) การร่วมมือกันศึกษาสภาพการณ์ หรือกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนโดยกลุ่มคนที่ประสบกับปัญหานั้นๆ (Study) 2) การร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทาง (Reflection) และ 3) การร่วมมือกันหาวิธีปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น (Action) ดังภาพ ที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แบบจำลองกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นวัฏจักร ต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของชุมชน และเข้าถึงปัญหาท้องถิ่นอย่างแท้จริง Horton & Zacharakis (1987) กล่าวว่า เหมาะกับชุมชนที่มีความอ่อนแอและกำลังประสบกับปัญหาทางสังคมในวงกว้าง โดยพยายามใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปสนับสนุนพลังความสามารถที่เขายังมีอยู่แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับโดยเฉพาะในวงการการศึกษาของผู้ใหญ่ที่นำไปใช้ได้ดีในระดับชุมชน คือ เน้นให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหา หาสาเหตุและทางออกของปัญหาร่วมกัน เป็นการสร้างพลังอำนาจให้เขาได้หาทางแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองต่อไป

Kemmis and Mc Taggart (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเดียวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วยวงจรของกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 1) การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือองค์การโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2) การลงมือปฏิบัติตามแผนและสังเกตกระบวนการปฏิบัติรวมทั้งผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 3) การสะท้อนผลจากการปฏิบัติแล้วนำข้อมูลหรือประเด็นปัญหาที่ได้มาใช้ทบทวนแผนการปฏิบัติ ซึ่งย้อนกลับไปสู่การวางแผนการปฏิบัติในขั้นตอนแรกอีกครั้งเป็นวงจรต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

Aimers (2000) เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นวงจรที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักการสำคัญเพื่อการมีส่วนร่วม 2) การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และ 3) การกระทำและประเมินผล

Unwin (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุสภาพปัญหาและขอบเขตของปัญหาที่จะทำการศึกษา 2) การกำหนดแนวทางหรือแผนการดำเนินการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา 3) การปฏิบัติการแก้ปัญหาตามแผนและสังเกตผลการปฏิบัติทุกขั้นตอน 4) การประเมินและสะท้อนผลการปฏิบัติในขั้นที่ 4 แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการระบุสภาพและขอบเขตปัญหาอีกครั้งหนึ่ง

Mills (2003) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการระบุขอบเขตของประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษา 2) การวางแผนการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา 3) การดำเนินการแก้ปัญหาและสังเกตผลการปฏิบัติ 4) การประเมินและสะท้อนผลจากการปฏิบัติ และ 5) การปรับปรุงแผนหรือแนวทางการแก้ปัญหา

จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า กระบวนการมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนเป็นคนริเริ่มและดำเนินการเอง ที่เรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” เป็นกระบวนการที่ดึงศักยภาพของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการซึ่งมีความหลากหลาย เช่น การระบุสภาพปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวางแผนแนวทางแก้ปัญหา การนำแนวทางไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยของ Horton & Zacharakis (1987) เพื่อใช้ในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จำนวน 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การร่วมมือกันศึกษาสภาพการณ์ 2) การร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข และ 3) การร่วมมือกันหาวิธีปฏิบัติแก้ไขปัญหา ซึ่งมีความเหมาะสมในการวิจัยครั้งนี้ที่เป็นการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน คือ เป็นกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับในระดับชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลายไม่ต้องการความยุ่งยากซับซ้อน รวมทั้งเป็นปัญหาเฉพาะในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนเป็นการเอื้อและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้เห็นคุณค่าในตนเองและนำศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ทางความรู้และประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกันในการวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุและหาทางออกของปัญหาร่วมกัน

3.9 บทบาทของนักวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยในลักษณะของการมีส่วนร่วม นักวิจัยนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัย ดังนั้น บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จในการดำเนินการวิจัย ดังที่ สามารถ ศรีจำนง (2528) กล่าวถึง บทบาทของนักวิจัยในการร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้ 1) ต้องตระหนักในข้อจำกัดของตนเอง มีความรู้ดีกว่าไม่รู้ นอกจากนี้แล้วต้องตระหนักในระบบคุณค่าของตนเอง เมื่อต้องสัมพันธ์กับค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปจากตนเอง 2) ยอมรับการไม่รู้และพยายามเรียนรู้จากคนในชุมชนโดยผ่านมิตรภาพความเข้าใจซึ่งกันและกัน 3) หลังจากที่ได้ข้อมูลพอสมควรหรือเข้าใจปัญหาของท้องถิ่นจากการสนทนากลุ่มต้องร่วมกันกับชาวบ้านหาทางออกหรือการแก้ไขปัญหา กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักและเปิดใจกว้างจะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเห็นทางออกที่ไม่จำเป็นต้องมีการปะทะหรือนำไปสู่ความขัดแย้งเสมอไป นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นระบบการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาไปด้วย และ 4) คนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ชุมชนหรือชนบท ต้องเตรียมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งของชนชั้นผู้นำในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขา กับอำนาจภายนอก อิทธิพลของเขาต่อนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนา

บัณฑูร อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์ (2533) ได้เสนอบทบาทผู้ทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) การสร้างมิตรภาพเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน 2) การสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ร่วมกันทั้งฝ่ายชาวบ้าน ฝ่ายนักพัฒนา และนักวิจัย 3) การวิเคราะห์บทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดเวลาว่า ผู้ใดมีลักษณะคุณสมบัติอย่างไร มีความถนัดด้านใด 4) การสร้างความหมาย ให้เห็นคุณค่าของกันและกัน 5) การจัดกิจกรรมและสรุปบทเรียนการทำงานจากในหมู่บ้านแล้วเผยแพร่และขยายความร่วมมือไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียง

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึง ในฐานะที่เป็นนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยจะต้องให้ความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้ 1) ความตั้งใจที่จะแสวงหาและเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในชุมชน และสถานการณ์แวดล้อม 2) ความสนใจในสถานการณ์ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ เพื่อจะได้รู้ว่าเรากำลังทำงานกับใครในชุมชน ใครคือคนที่งานวิจัยจะเข้าถึงได้ง่ายที่สุด 3) ความยินดีพร้อมที่จะประเมินและวิจารณ์ตนเอง เป็นการยอมรับฟังข้อวิจารณ์หรือการประเมินจากผู้อื่นทั้งในและนอกโครงการวิจัย 4) มีความสามารถที่จะตั้งคำถามอย่างมีวิจารณญาณให้ชาวบ้านได้ใช้ในการตัดสินใจปัญหาเอง 5) มีความยึดมั่นในการทำงานระยะยาวกับชุมชนที่จะทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง 6) มีความแน่วแน่ที่จะมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการเสี่ยงต่อปฏิกริยาหรือการต่อต้านจากกลุ่มอำนาจ 7) มีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดทักษะของตนแก่ผู้ร่วมโครงการวิจัย พยายามทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งทักษะและวิทยาการต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้และเข้าถึงได้ง่าย และ 8) การยอมรับและพิจารณาให้ความสนใจของชาวบ้าน

อยู่ในลำดับแรกก่อนความสนใจของนักวิจัยเองเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด ดังที่ Whyte (1991) เสนอว่า นักวิจัยจะต้องปรับบทบาทมาเป็นที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ คอยกระตุ้นให้ชุมชนได้ศึกษาปัญหาด้วยชุมชนเอง สอดคล้องกับ Mikkelsen (1995) ได้ศึกษาถึงวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมว่าในวงวิชาการ “การพัฒนา” มักจะเขียนต่อท้ายไว้เสมอว่าเป็น “การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน” งานศึกษาของเขาได้ตั้งสมมติฐานวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นวิธีการร่วมกันโดยนักวิจัยพัฒนาและผู้ปฏิบัติ ถึงแม้ว่าทั้งสองกลุ่มคนจะมีบทบาทและแนวทางในการดำเนินการพัฒนาที่แตกต่างกัน

จากบทบาทของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้ว่า จะต้องมีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับชุมชนอย่างรอบด้านที่ชองกับชุมชน เชื่อมมั่นชุมชนว่า มีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่อง และให้ความสำคัญต่อความสนใจและผลประโยชน์ของชุมชนก่อนสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น

3.10 คุณสมบัติของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึง ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นงานที่ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ที่ทำการวิจัยอย่างจริงจัง ดังนั้น การที่จะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านนักวิจัยจะต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) ความรู้สึกร่วม คือ มีความรู้สึกเช่นเดียวกับชาวบ้านเหมือนเอาใจเขามาใส่ใจเรา 2) การเป็นที่ยอมรับ คือการเชื่อถือได้ วางใจได้ 3) ความเป็นมิตรและจริงใจจะทำให้หน้าคบหา 4) การมองโลกในแง่ดีจะแผ่ความรู้สึกของการมองโลกในแง่ดีให้กับผู้อื่นด้วย ทำให้การสื่อสารเกิดในทางที่ดี 5) การร่วมมือและช่วยเหลือจะส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารระหว่างกันที่ดีมีประสิทธิผล 6) การระมัดระวังเรื่องอากัปกิริยาทุกการเคลื่อนไหวของภาษากาย แต่อย่างล้วนมีความหมายและสื่ออะไรให้รู้ 7) การยิ้ม จะเป็นการแนะนำที่ก่อให้เกิดการติดต่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด 8) เป็นผู้ฟังที่ดี การฟังเป็นเรื่องสำคัญในการสนทนา จึงควรใช้เวลาฟังให้มากจะทำให้ได้เรียนรู้อะไรได้มากกว่า 9) การเปิดใจกว้าง รับฟังการวิจารณ์ในความเชื่อหรือความคิดที่แตกต่างจากเรา 10) ความเปิดเผย หมายถึง ตั้งใจที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง ที่จำเป็นต่อการสนทนา แม้ว่าปกติข้อมูลดังกล่าวอาจซ่อนเร้นอยู่ 11) การให้ความนับถือผู้อื่น ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างให้เกียรติ และ 12) ความเสมอภาค คือ ยอมรับในความแตกต่างและยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันในทุกสถานการณ์

จากคุณสมบัติของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยนั้นต้องเป็นผู้ที่เข้าสู่พื้นที่วิจัยหรือชุมชนด้วยความคิดที่เป็นกลาง นำความเป็นมิตรและความจริงใจในการทำงานร่วมกับชุมชน ด้วยการเคารพและเห็นศักยภาพของความเป็นคนหรือชุมชนอันทรงคุณค่าอย่างเท่าเทียมกัน ยินดีรับฟังและเปิดใจกว้างรับในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ อย่างเข้าใจ อันจะส่งผลดีต่อการดำเนินงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อชุมชน

3.11 วิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการทำวิจัยของนักวิจัยร่วมกับชุมชนจึงจำเป็นต้องมีเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและทำการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนอย่างมี

ประสิทธิภาพ ดังที่ IUCN Social Policy Program Home Page (2011) ได้เสนอวิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในสถานการณ์ทางสังคม คนในท้องถิ่น ชุมชนและองค์กร จะมองเห็นประเด็น เหตุการณ์ และปฏิสัมพันธ์ของคน แต่นักวิจัยซึ่งเป็นคนนอกจะไม่สามารถเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้ จึงต้องใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งวิธีการนี้จะมีประโยชน์ คือ ทำให้เข้าใจแนวทางที่คนในท้องถิ่นใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมของท้องถิ่น ซึ่งเน้นในเรื่องสภาพ บพบาท และพฤติกรรม โดยสัมพันธ์กับเพศ อายุ ความร่ำรวย สภาพทางสังคม เข้าใจความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน และการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นๆ

2. การสัมภาษณ์สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เป็นกระบวนการพื้นฐานของการค้นหาการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับประเด็นเฉพาะ หรือกำหนดหัวข้อของการศึกษาวิจัย นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจเรื่องความรู้ ความรู้สึก ทศนคติ ความคิดเห็น ประสบการณ์ในอดีต และความคาดหวังในอนาคตของคนในสังคม ชุมชน และองค์กร ซึ่งการสัมภาษณ์มี 2 รูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์ปลายเปิด มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาองค์ประกอบของการรับรู้ของคนในท้องถิ่นในหัวข้อที่ศึกษาเป็นวิธีการที่จะได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องมีการเลือกผู้ตอบให้เหมาะสม โดยผู้ตอบมีความรู้ความเข้าใจในหัวข้อของการวิจัย และการสัมภาษณ์ปลายปิดซึ่งชุดของคำถามจะเป็นแบบสอบถามที่มีโครงสร้างและคำตอบจะถูกกำหนดให้เลือกตอบ เช่น ใช่/ไม่ใช่ มีการสุ่มตัวอย่างเพื่อเลือกผู้ตอบ การสัมภาษณ์แบบปลายปิดจะใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ยกตัวอย่าง เช่น ในการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งสัมภาษณ์ก่อนเพื่อประเมินลักษณะของผู้ตอบ และหลังจากนั้นใช้แบบสอบถามแบบปลายปิด เพื่อตรวจสอบคำตอบ

3) การประชุมกลุ่ม เมื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นความร่วมมือทำงานเป็นหุ้นส่วนกันระหว่างคนในท้องถิ่นและคนนอก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการกระทำหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งได้มาจากการเก็บและจัดการกับข้อมูลโดยคนในท้องถิ่นและนักวิจัยนำข้อมูลที่เก็บได้ในภาคสนามหรือข้อมูลทุติยภูมิมาอภิปรายและทำให้ข้อมูลมีความตรงเสริมสร้างความเห็นพ้องต้องกันแก้ไขความขัดแย้ง จัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและแนวทางแก้ไข รวมทั้งการตัดสินใจและเรียนรู้ที่จะลงมือทำในระหว่างดำเนินกิจกรรมที่ได้ตัดสินใจเลือกกระทำ ในการประชุมกลุ่มจะมีการใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น แผนที่ โปสเตอร์ รูปภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ การนำเสนอด้วยแผนภูมิต่างๆ สำหรับเครื่องมือวิเคราะห์ข้อค้นพบ อาจใช้แผนภูมิปัญหา – สาเหตุ – ผล (Problem – cause – effect tree) ไตอะแกรมต่างๆ และข้อความที่เขียนเชิงคุณภาพ

จากวิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นว่าเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เทคนิควิธีการที่ผสมผสานระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพที่มีคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมเก็บข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.12 เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในการนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้จะต้องมีเงื่อนไขเบื้องต้น และทัศนคติที่จะสนับสนุนให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกิดผลสำเร็จ ดังที่ พันธุ์ทิพย์ งามสุต (2540) กล่าวไว้ดังนี้ 1) ได้รับการยอมรับจากชุมชน โดยคนในชุมชนเต็มใจและสนับสนุนในเรื่องแรงกาย ใจ และเวลา ในขณะที่ผู้ร่วมงานที่เป็นคนภายนอกมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในชุมชน 2) มีการถ่ายทอดความรู้จากนักปฏิบัติที่มีประสบการณ์หรือนักวิจัยไปยังคนในท้องถิ่น และให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่คนในท้องถิ่น 3) คำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปศึกษา ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงจะต้องพิจารณาในเรื่องวัฒนธรรมด้วย และ 4) มีการติดต่อสื่อสารอย่างทั่วถึง ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงภาษาในท้องถิ่นที่จะต้องสื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน ซึ่งความตรงของข้อมูลที่ได้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความตรงให้เกิดขึ้นในงานวิจัยต่อไป

จากเงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นว่า การได้รับการยอมรับจากชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลของนักวิจัยในด้านต่างๆ การเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน และการสื่อสารที่ตรงกันอย่างทั่วถึง นับเป็นสิ่งสำคัญที่นักวิจัยควรตระหนักสำหรับการทำวิจัยลักษณะเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในแต่ละชุมชนซึ่งมีบริบทที่ความแตกต่างกัน

3.13 การประเมินผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การติดตามและประเมินผลโครงการ นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่จะช่วยส่งเสริมการสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้ร่วมการวิจัย ทั้งในการควบคุมกระบวนการวิจัยและการวิเคราะห์กิจกรรมให้บรรลุถึงผลงานเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งการประเมินผลกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะมีการปรับศาสตร์วิจัยให้เข้ากับ การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม (พันธุ์ทิพย์ งามสุต, 2540; สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร, 2546) ดังนี้

1. ส่งเสริมความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย
2. ใช้ตัวเลขให้น้อยที่สุด จะใช้วิธีวัดด้วยตัวเลขเฉพาะ เมื่อตัวเลขนั้นช่วยขยายความหรือทำให้ข่าวสารที่จะออกไปนั้น มีความชัดเจน
3. มีการวางรูปแบบการประเมินผลที่เกี่ยวกับการลงทุนและประโยชน์ที่ตอบแทน ต้องเป็นสิ่งจับต้องและมองเห็นได้ เพื่อการรับรู้และความตระหนักของผู้รับประโยชน์ของการวิจัย
4. เลือกตัวอย่าง อย่างไม่เป็นทางการ โดยเลือกหลาย ๆ รูปแบบเพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่หลากหลาย ทั้งชายหญิง ผู้ใช้ผู้ไม่ใช่ เจ้าของและไม่ใช่อำนาจของที่ดิน คนยากจนคนรวย คนเคยมีประสบการณ์และไม่เคยมีประสบการณ์ แต่ให้ได้จำนวนเท่าที่จะสามารถจัดการได้

โดยมีหลักเกณฑ์ในการทำการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม 4 ประการ คือ 1) การเป็นปรนัย และการมีความรู้สึกร่วม ซึ่งอารมณ์ร่วมเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจกิจกรรมกลุ่มและปฏิกริยาต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม 2) การวัดเชิงปริมาณ การวัดในเชิงปริมาณนั้นมีประโยชน์ แต่ไม่ใช่สิ่งจำเป็นเสมอไป ดังนั้น เมื่อการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมต้องการให้ผลักดันและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแสดงออก คำพูดและการกระทำจึงใช้ได้ดีกว่าจำนวนตัวเลข 3) รูปแบบการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมจะไม่บอกล่วงหน้าว่าการประเมินผลควรจะเป็นอย่างไร แต่จะให้ประชาชนตัดสินใจเอง โดยมีหลักว่า ถ้าจะให้การประเมินผลทำได้ก็ควรเป็นวิธีที่ชาวบ้านกำหนดเอง และ 4) การ

เลือกตัวอย่าง ไม่จำเป็นต้องเลือกตัวอย่างแบบสุ่ม เพราะไม่มีการทดลอง ไม่ต้องการพิสูจน์ว่าหมู่บ้านที่มีโครงการมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการหรือไม่ แต่ตัวอย่างควรประกอบด้วย ประชาชนทุกกลุ่มทุกประเภทในหมู่บ้าน ทั้งคนจน คนรวย คนที่ใช้น้ำ คนที่ไม่ใช้น้ำ ผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก คนแก่ เป็นต้น นั่นคือ ใช้สามัญสำนึกในการเลือกตัวอย่างมากกว่าวิธีการ

จากการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้ว่า การประเมินผลจะต้องสอดคล้องประสานกับประชาชน ไม่ใช่ทำให้ประชาชนมาสอดคล้องกับการประเมินผล ซึ่งเป็นวิธีการที่ตรงกันข้ามกับแบบดั้งเดิม แต่เป็นการสร้างความเชื่อถือนะหว่างกัน ด้วยความสัมพันธ์ใกล้ชิด คำตอบคำถามในการสนทนาระหว่างผู้ประเมินกับผู้รับผลประโยชน์ จะให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ดีกว่าการที่จะยึดยึดคำตอบของประชาชนให้กลายเป็นตัวเลข และยึดยึดตัวเลขให้กลายเป็นภาพสถิติ

3.14 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Denzin และ Lincoln (1998) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการเติมเต็มจุดอ่อนของวิธีการวิจัยที่อิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยให้นักวิจัยเป็นหลักในการศึกษา ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ (Hollingsworth, 1997; Peters, 1997; Yoon, 2000; Kemmis and McTaggart, 2000; Mills, 2003) ดังนี้ 1) การเข้าใจปัญหาในสังคมได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง เพราะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในบริบทที่เป็นอยู่อย่างชัดเจน ประกอบกับการทบทวนความหมายจากคนในทุกกลุ่มทุกระดับ 2) ทำให้ผู้คนในสังคมได้รับโอกาสในการเรียนรู้และสร้างความรู้เกี่ยวกับตนเองหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน จากการวิจัยและตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ที่พวกเขาได้สร้างขึ้น 3) ช่วยทำให้ผู้คนทุกกลุ่มทุกระดับในสังคม ได้มีโอกาสหันหน้าเข้าหากันและร่วมมือกันทำงานเพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น 4) ช่วยให้บุคคลในสังคมเกิดการค้นพบหรือตระหนักในศักยภาพที่ตนมีอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มที่ด้อยโอกาสหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากสภาพโครงสร้างของสังคมที่จะมีโอกาสแสดงบทบาทของตนออกมา อันจะนำไปสู่ความมั่นใจในสภาพชีวิตและสถานภาพที่ดีขึ้น 5) ช่วยให้ผู้คนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะความรู้และความตระหนักในปัญหาสังคมเกิดจากการค้นพบโดยกลุ่มคนในสังคมเองทำให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีความเข้าใจปัญหาต่างๆ อย่างถ่องแท้

ทั้งนี้ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำลังถูกขยายขอบเขตของการนำไปใช้กว้างขึ้น เนื่องจากการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้จากชุมชนและองค์กรบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ยุติธรรมและการมีส่วนร่วม ดังนั้นบทบาทของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงโดดเด่นขึ้นมานับตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา ช่วยให้การแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ทุกคนรู้จักที่จะให้หรือรับ โดยมีประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

ตอนที่ 4 แนวคิดเพศวิถี

ทุกวันนี้ในสังคมหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก เรื่องทางเพศยังคงถูกมองว่าเป็นเรื่องอันตรายครุปกปิด ถูกจำกัดให้อยู่แต่เฉพาะในพื้นที่ส่วนตัวและไม่ควรจะได้รับการพูดคุยมาตั้งแต่ในอดีต (สุไลพร ชลวิไล, 2550) ดังที่ Kulasagara (2010) กล่าวว่า “เราไม่สามารถกล่าวถึงเรื่องเพศได้อย่างเปิดเผย

เนื่องจากว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องความรู้สึก แต่ในสังคมปัจจุบันนี้ถึงเวลาแล้วที่ไม่ควรปกปิด ด้วยสถานการณ์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่มีความรับผิดชอบในการป้องกันตนเองเกี่ยวกับเรื่องเพศ จนก่อให้เกิดสถานการณ์ที่รุนแรงในเรื่องเพศมากขึ้น ตั้งแต่การติดโรคทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และติดโรคเอดส์จากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย จึงถึงเวลาแล้วที่เราควรสร้างความรับผิดชอบต่อเกิดขึ้นในเรื่องเพศวิถีหรือการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น (Sexuality) อย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุลลพร ชลวิไล (2550) ให้ข้อเสนอในการทำงานกว้าง ๆ ไว้ว่า การสร้างสภาวะแวดล้อมหรือบรรยากาศทางสังคมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนค่านิยมในเรื่องเพศนั้นควรผลักดันให้ประเด็นเรื่องเพศวิถีเข้าไปอยู่ในกฎหมาย มาตรการทางสังคมและการเมืองในทุก ๆ มิติที่คุ้มครองคนจากการถูกเลือกปฏิบัติ การถูกกีดกัน และถูกทำร้ายอันเนื่องมาจากอคติทางเพศ และให้สิทธิกับพลเมืองทุกคนในสังคมในการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี การมีสิทธิเหนือเนื้อตัวร่างกายของตน การเลือกที่จะมีเพศสัมพันธ์ หรือมีบุตรได้โดยสมัครใจ พึ่งพอใจ และปลอดภัย ปราศจากโรคและความรุนแรง มีกระบวนการในการเตรียมชุมชนในการทำความเข้าใจเรื่องเพศวิถี และสิทธิทางเพศ เน้นการทำงานในเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ

4.1 ความหมายของเพศวิถี

เพศวิถีเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและแตกต่างกันในแต่ละบุคคล สังคม หรือแม้กระทั่งในบุคคลเดียวกัน แต่แตกต่างกันในช่วงเวลา เพศวิถีมีความหมายและรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของเพศวิถีในมุมมองต่างๆ ดังนี้

พริศรา แซ่ก้วย (2547) กล่าวว่า เพศวิถี ในความหมายที่พื้นฐานที่สุด หมายถึง วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาทางเพศ ในแต่ละระบบสังคมนั้นความปรารถนาทางเพศของปัจเจกบุคคลเป็นมากกว่าพฤติกรรมตามธรรมชาติ ว่าใครนอนกับใคร ที่ไหน อย่างไร แต่หมายรวมถึง ความปรารถนาที่ดีที่เหมาะสม การเกี้ยวพาราสี มโนนึกเกี่ยวกับนางและนายในอุดมคติ เป็นต้น ความปรารถนาทางเพศเป็นเรื่องของการสร้างความหมายทางสังคมและการเมืองและเป็นพื้นที่ของการยอมจำนนและการต่อสู้ในระดับปัจเจกบุคคล

วิลาสินี พิพิธกุล (2547) ให้ความหมายว่า เพศวิถี คือ ระบบความคิด ความเชื่อเรื่องเพศเป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนด จัดการ กำกับ ควบคุม รวมทั้งการแสดงออกเกี่ยวกับรสนิยมทางเพศ ความปรารถนา ความพึงพอใจในเรื่องเพศ การแสดงท่าทีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ การแต่งกาย เป้าหมายในความสนใจทางเพศ และการสร้างจินตนาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ ไปจนถึงการออกกฎหมาย ระเบียบกฎหมายต่างๆ ที่มาควบคุมหรือกำกับดูแลเรื่องเพศของคนในสังคม โดยทั่วไปแล้วสังคมจะมีการสร้างบรรทัดฐานชุดหนึ่งที่ยอมรับหรือให้ความชอบธรรมกับเพศวิถีที่กำหนดขึ้นเท่านั้น

จิตติมา ภาณุเดชและคณะ (2550) ได้ให้ความหมายของ เพศวิถี ว่าหมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่รัก คู่ชีวิตในอุดมคติ ซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมตามธรรมชาติ แต่เป็นการสร้างความหมายทางสังคม เพศวิถีจึงสัมพันธ์กับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่กำหนดและสร้างความหมายให้แก่เรื่องเพศในทุกแง่มุม

พิมพ์วัลย์ บุญมงคลและคณะ (2551) กล่าวว่า เพศวิถี หมายถึง วิธีชีวิตทางเพศ ที่ถูกสร้างจากเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและประวัติศาสตร์ องค์ประกอบของเพศวิถีประกอบด้วย การให้ความหมายเรื่องเพศของปัจเจกบุคคล ความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเพศ บรรทัดฐานทางสังคม ความรู้สึก ความปรารถนา การแสดงออกทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ เพศภาวะ รสนิยมทางเพศ คู่ความสัมพันธ์ทางเพศ ตลอดจนงานกิจที่แตกต่างในแต่ละสังคม มีความสั่นไหวไปมาไม่หยุดนิ่ง หรือแม้แต่ในบุคคลเดียวกันแต่แตกต่างกันในช่วงเวลาที่มีเพศวิถีที่มีความหมายและรูปแบบที่หลากหลาย

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2550) ให้รายละเอียดถึงแง่มุมของเพศวิถีว่ามี 6 มิติ ดังนี้ 1) มิติของความปรารถนา การประพฤติ ปฏิบัติ และอัตลักษณ์ เพศวิถีที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ คือ การนิยามตัวเองในทางเพศ ซึ่งเชื่อมโยงกับเพศภาวะ (Gender) แต่อัตลักษณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่นิยามตัวเองเพียงอย่างเดียว ยังขึ้นอยู่กับการที่คนอื่นนิยามหรือมองว่าเราเป็นอย่างไรในทางเพศด้วย 2) มิติการนำเสนอร่างกาย เราอยากให้คนอื่นเห็นเราเป็นอย่างไร เราก็นำเสนอตัวเองอย่างนั้น อาจด้วยทรงผมหรือเสื้อผ้าเพื่อนำความเป็นเพศหญิง เพศชาย หรือ เพศทางเลือกอื่นๆ 3) มิติของพฤติกรรม และกิจกรรมารยาท ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตนในทางเพศ ซึ่งการกระทำแบบเดียวกันแต่อาจถูกตีความไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบริบท ความพึงพอใจ หรือความรู้สึกที่เรามีต่อคนคนนั้น เป็นความรู้สึกส่วนตัว 4) มิติของการดึงดูดทางเพศ สังคมวางกฎกติกาของความรักให้รักเฉพาะเพื่อนต่างเพศเท่านั้น แต่คนที่รักเพศเดียวกันก็ไม่ได้หลุดออกจากกติกาของการรักต่างเพศ เพราะคนที่รักเพศเดียวกันก็จะรักกับคนที่มิใช่เพศภาวะเดียวกับเราเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีใครหลุดจากกรอบนี้ ซึ่งถ้าหลุดจากกรอบนี้คือ สามารถสนใจหรือดึงดูดกับคนได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย นอกจากนี้ความรักก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่เราต้องรักต่างเพศเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับ เชื้อชาติ ชนชั้น และอื่นๆ อีกด้วย 5) มิติของความสัมพันธ์ กฎกติกาว่าด้วยการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชาย - หญิง เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและวัฒนธรรม ซึ่งบางสังคมไม่มีกติกาของการจบความสัมพันธ์ และ 6) มิติของเพศสัมพันธ์ เพศวิถีมีการนิยามว่าอะไรคือการร่วมเพศ ทำอย่างไรจึงเรียกว่าการร่วมเพศ และการร่วมเพศที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และที่ผิดปกติเป็นอย่างไร

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2551) กล่าวว่า เพศวิถี หมายถึง การโยงใยการเชื่อมความหมายเรื่องเพศ เพราะสังคมมีความเชื่อและค่านิยมหลายเรื่องที่ยังโยงสัมพันธ์กันเหมือนใยแมงมุม เพศวิถีจึงมีองค์ประกอบ 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ความปรารถนา วิธีปฏิบัติ และ อัตลักษณ์

มลฤดี ลาพิมลและคณะ (2551) กล่าวว่า เพศวิถี ในบางครั้งอาจพบการใช้คำว่า วิถีเพศ วิถีชีวิตทางเพศ ชีวิตทางเพศ การใช้ชีวิตทางเพศ เรื่องเพศ เรื่องทางเพศ ปริณทลในเรื่องเพศ หมายถึง ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ทักษะคติของผู้คนในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการให้ความหมายเรื่องเพศ ความรู้สึกทางเพศ ความต้องการและอารมณ์ปรารถนาทางเพศ ความสุขและความพึงพอใจทางเพศ พฤติกรรมการแสดงออกการปฏิบัติทางเพศ การรับรู้เกี่ยวกับคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศ รวมความถึงอัตลักษณ์ทางเพศของคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ จำนวนและอายุของคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ ระยะเวลาที่อยู่ในความสัมพันธ์ทางเพศ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคู่ความสัมพันธ์ การสื่อสารและการต่อรองทางเพศ เป็นต้น มิติต่างๆ ดังกล่าว ล้วนเป็นผลของกระบวนการประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม การอบรมสั่งสอน การบอกกล่าว การเติบโตและการปฏิสัมพันธ์กับ

ผู้อื่น ในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมของปัจเจกบุคคล ส่งผลให้หญิงและชายแสดงบทบาท และพฤติกรรมของตนเองในเรื่องเพศไปตามบทบาทความเป็นหญิงเป็นชาย หากหญิงชายนำกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศมาปฏิบัติอย่างเหมาะสม สังคมก็จะมี การให้รางวัลได้รับคำชมเชยชื่นชมยินดี และให้การยอมรับ ในทางตรงข้ามหากละเลย สังคมก็จะไม่ยอมรับ ตำหนดิเตียน หรือการจำกัดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาและการบริการที่เกี่ยวข้อง

กฤตยา อาชวนิจกุล (2554) กล่าวว่า เพศวิถี มีที่มาจากความหมายของคำว่า ‘เพศ’ ซึ่งมักจะมีความหมายอย่างน้อย 3 นัย คือ 1) เพศสรีระ (sex) เป็น ‘เพศ’ ที่หมายถึงสรีระร่างกาย หรือเขียนให้ตรงก็คือ อวัยวะที่บ่งบอกว่าเป็นเพศอะไร 2) เพศภาวะ (gender) เป็น ‘เพศ’ ที่หมายถึง ภาวะแห่งเพศที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม เพศภาวะที่เราคุ้นเคยและถูกขัดเกลาหลอมสร้างกันมา ก็คือความเป็นหญิงความเป็นชาย ดังนั้นในอีกแง่มุมหนึ่งเพศภาวะจึงเป็นเรื่องของบทบาทในเรื่องต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้กับสถานะทางเพศซึ่งมักดูจากเพศสรีระ คือ หญิง ชาย และหากสังคมเกิดการกำหนดสถานะทางเพศว่า อาจมาจากองค์ประกอบอื่นๆ นอกเหนือจากเพศสรีระ สถานะทางเพศก็จะมีเพิ่มมากขึ้น เช่น เกย์ กะเทย ทอม ดี เป็นต้น อันจะนำไปสู่การกำหนดบทบาทเพศต่างๆ มากกว่าหญิงและชาย และ 3) เพศวิถี (sexuality) หมายถึง วิถีชีวิตทางเพศที่ถูกหลอมสร้างจากค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่รัก คู่ชีวิตในอุดมคติและกามกิจ ซึ่งเป็นระบบความคิดและพฤติกรรมที่มีความหมายทางสังคม สัมพันธ์กับมิติทางการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่กำหนดและสร้างความหมายให้แก่เรื่องเพศในหลากหลายแง่มุม

Terrence Higgins Trust (2011) องค์กรด้านเอดส์และสุขภาพทางเพศที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอังกฤษ กล่าวว่า เพศวิถี หมายถึง การอธิบายถึงความสนใจและการแสดงออกทางเพศ บางคนก็มีการแสดงออกในแบบที่เหมือนเดิม บางคนก็มีการแสดงออกที่เปลี่ยนไปเมื่อมีการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ แต่ไม่ได้บอกว่าเมื่อเขาได้เรียนรู้แล้วเขาจะทำตามนั้นหรือถูกจำกัดให้ต้องทำหรือลองทำ แต่การแสดงออกทางเพศกลับสำคัญอยู่ที่ความรู้สึกสบายใจในความสัมพันธ์ทางเพศที่ตนได้แบ่งปันความคิด ความรู้สึกซึ่งกันและกันกับคู่ความสัมพันธ์ของตนเอง

จากความหมายของเพศวิถีของนักวิชาการต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่า เพศวิถี เป็นการให้ความหมายเรื่องเพศของปัจเจกบุคคล ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึก ความปรารถนาเกี่ยวกับเรื่องเพศ รวมทั้งการให้ความหมายกับคู่ความสัมพันธ์ทางเพศในแต่ละบุคคล ตลอดจนวิธีปฏิบัติและการแสดงออกพฤติกรรมทางเพศของบุคคลที่มีความเชื่อมโยงกับสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

4.2 แนวคิดเชิงทฤษฎีในการศึกษาเพศวิถี

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเพศและเพศวิถีกันอย่างเข้มข้นมากขึ้น เพื่อนำไปเคลื่อนไหวในการวางนโยบาย ออกแบบโครงการ กิจกรรม และงานรณรงค์ ตลอดจนการศึกษาเพื่อเข้าใจสังคม มุมมองการศึกษาเพศวิชานั้นมาจากฐานคิดเชิงทฤษฎี 6 ด้านด้วยกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2548; Vance, 1999) คือ

แนวคิดเชิงทฤษฎีแรก คือ แนวคิดเชิงการแพทย์และจิตวิทยา ซึ่งมองเรื่องเพศวิถีเป็นผลผลิตของการทำหน้าที่ทางชีววิทยาและพัฒนาการทางจิตวิทยา คำอธิบายในเรื่องของฮอร์โมนเพศ ความขัดแย้งของจิตใต้สำนึก ซึ่งเป็นมุมมองที่ลดทอนแยกส่วน และฐานคิดทางทฤษฎีซึ่งมักอยู่บนการอธิบายพลังขับเคลื่อนทางเพศของผู้ชายที่ท่วมท้น ขณะที่อธิบายเพศวิถีของผู้หญิงในลักษณะเป็นฝ่ายรับใช้คำอธิบายชุดความปกติและความผิดปกติทางเพศ โดยมีแนวโน้มที่จะทำให้ความหลากหลายของเพศวิถีต่างๆ กลายเป็นประเด็นของโรคและการเจ็บป่วย

แนวคิดเชิงทฤษฎีที่สอง คือ แนวคิดทางระบาดวิทยา ซึ่งอยู่บนฐานคิดของการจัดประเภทกลุ่มเสี่ยงอธิบายพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยง เพื่อมีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยง และควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ นอกจากนี้ยังใช้ฐานคิดทางทฤษฎีด้านจิตวิทยาสังคม ซึ่งเป็นทฤษฎีหลักที่ใช้อธิบายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศที่เสี่ยง ซึ่งอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันการคุมกำเนิด 4 ด้าน ได้แก่ การรับรู้การเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ผลประโยชน์ของพฤติกรรมใหม่ และการรับรู้ผลเสียที่จะเกิดจากการไม่นำพฤติกรรมใหม่มาใช้การศึกษาเรื่องเพศจึงเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาความรู้ ทักษะ และความเชื่อต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ พฤติกรรมการใช้ถุงยางอนามัยหรือไม่ใช้ โดยขาดมุมมองเรื่องเพศภาวะและเพศวิถี โดยลืมนับว่าบุคคลอยู่ในโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจตลอดทั้งความหมายที่บุคคลให้ภายใต้บริบทของเพศวิถีที่หลากหลายซึ่งเชื่อมโยงกับความหลากหลาย ความตื่นตัว ระวังในเรื่องเพศ ความรู้สึกด้านเชิงคู่สาว

แนวคิดเชิงทฤษฎีที่สาม คือ แนวคิดเชิงสตรีนิยม ที่มีมุมมองในเรื่องของระบบสังคม แบบปิตาธิปไตย และการควบคุมเนื้อตัว ร่างกาย และเรื่องทางเพศหรือเพศวิถีของผู้หญิง ซึ่งมีอยู่หลายๆ มุมมองด้วยกัน ตั้งแต่การมองว่าผู้หญิงเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศ ความเจียมของผู้หญิงในเรื่องเพศ ผู้หญิงขาดอำนาจการต่อรองในเรื่องเพศและควบคุมเนื้อตัวร่างกายของตนเอง และมุมมองที่ศึกษาถึงชุดประสบการณ์การให้ความหมาย ความคิดความเชื่อของผู้หญิงในเรื่องเพศ ความปรารถนาทางเพศของผู้หญิงที่มาจาก การตัดสินใจของผู้หญิงเอง พร้อมกับแยกการวิเคราะห์เพศวิถีออกจากประเด็นเพศภาวะเพราะความพยายามของผู้หญิงที่จะเข้าถึงการทำแท้งและการคุมกำเนิดเป็นความพยายามที่จะแยกเพศวิถีของตนออกจากภาวะการเจริญพันธุ์ และบทบาทเพศในฐานะแม่และเมีย ผู้หญิงกับการแสดงออกเรื่องเพศในพื้นที่ต่างๆ เช่น พื้นที่ไซเบอร์ เซ็กซ์โฟน การแสดงบนเวที (สาวโคโยตี้) แม้กระทั่งการขายบริการทางเพศ เป็นต้น มุมมองอีกมุมมองหนึ่งภายใต้มุมมองสตรีนิยม ได้แก่ กระบวนการกลไกที่แยกของสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรม อันได้แก่ ศาสนา สื่อ ค่านิยม ระบบภาษา และวาทกรรมทางการแพทย์ เป็นต้น ที่ผลิตซ้ำชุดความคิดความเชื่อ เรื่องเพศวิถีและเพศภาวะ

แนวคิดเชิงทฤษฎีที่สี่ ได้แก่ แนวคิดเชิงวัฒนธรรมที่ศึกษาเพศวิถี โดยมองว่าเพศวิถีเป็นมิติสำคัญในงานการศึกษาทางมานุษยวิทยา ซึ่งเป็นการเปิดมุมมองในการศึกษาชนบประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ มักเป็นมุมมองจากคนนอก เข้าไปศึกษาในสังคมที่แตกต่างจากพื้นฐานประสบการณ์ของผู้ศึกษา โดยมีฐานคิดว่าบทบาทของวัฒนธรรมหรือการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมและทัศนคติและความเชื่อในเรื่องเพศ จึงปฏิเสธแนวคิดเชิงสารัตถนิยมและความเชื่อในหลักสากลว่า รูปแบบพฤติกรรมทางเพศมีความเป็นสากล ตัวอย่างเช่น เพศสัมพันธ์

ก่อนการแต่งงานในสังคมชนบทไทยสมัยก่อน มีใช้เรื่องแปลกใหม่ การแต่งงาน และการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน เป็นสิ่งที่ยอมรับกันในหลายๆ วัฒนธรรม ขณะที่ในอีกหลายๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ยอมรับ

แนวคิดเชิงทฤษฎีทางเชิงสังคมศาสตร์อีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งเป็นมุมมองที่เป็นที่ยอมรับกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิดเชิงการประกอบสร้างทางสังคม ซึ่งมองว่าเพศวิถีเป็นผลผลิตของปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มุมมองนี้อธิบายว่าพฤติกรรมทางเพศและการให้ความหมายเรื่องเพศขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลกำหนดนิยามความหมายในช่วงประวัติศาสตร์ และช่วงวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พฤติกรรมทางเพศไม่ได้มีความหมายที่เป็นสากล ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางเพศและการให้ความหมายเรื่องเพศไม่ตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่แนวคิดนี้ยังอธิบายว่าไม่มีแรงขับเคลื่อนทางเพศ ความต้องการทางเพศ ดำรงอยู่บนร่างกายบุคคล อันเป็นผลเนื่องมาจากการทำหน้าที่ทางสรีระของร่างกาย ความต้องการทางเพศ แรงปรารถนาทางเพศถูกประกอบสร้างขึ้นโดยวัฒนธรรมการเรียนรู้และประวัติศาสตร์ของสังคมเท่านั้น

แนวคิดเชิงทฤษฎีสุดท้าย คือ มุมมองด้านศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนชุดความคิดของการควบคุมตัวเอง การเคารพตนเองโดยเฉพาะชุดวิธีคิดที่ศึกษาเพศวิถีในวัยรุ่น ซึ่งมักใช้ชุดวิธีคิดที่ส่งเสริมอุดมการณ์ของเพศวิถีในการแต่งงาน และส่งเสริมการหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน โดยปราศจากการวิเคราะห์ชุดประสบการณ์เกี่ยวกับเพศวิถีของวัยรุ่นที่เคารพเสียงของวัยรุ่นเอง

จากแนวคิดเชิงทฤษฎีในการศึกษาเพศวิธิดังกล่าว อาจสรุปได้ว่ามีแนวคิดเป็นพื้นฐานในการศึกษาที่เกี่ยวข้องอันหลากหลาย แสดงให้เห็นว่าเพศวิถี หรือการดำเนินชีวิตด้านเพศนั้นจำเป็นต้องมองให้รอบด้านและจะใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีใดในการมองซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตทางเพศของคนหรือชุมชนในแต่ละบริบทได้เป็นอย่างดี

4.3 ระบบคิดและความเชื่อเรื่องเพศวิถี

สำหรับการศึกษาเรื่องเพศ และเพศวิถีนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจระบบคิด ความเชื่อว่าเป็นผลพวงของกระบวนการประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันด้านการแพทย์/สาธารณสุข และกระบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม ฯลฯ และนำไปสู่ระบบคิดและความเชื่อ (มฤตติ ลาพิมล และคณะ, 2551) ดังต่อไปนี้

1. เพศวิถีเกี่ยวข้องกับความสุข อารมณ์และแรงปรารถนาทางเพศ ซึ่งมีติของความสุข การมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบันต้องมีการสื่อสารถึงความต้องการและการยินยอมพร้อมใจและคำนึงถึงความปลอดภัยจากการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ หรือการถูกกระทำรุนแรงด้วย

2. เพศวิถีเป็นการสื่อสารเรื่องเพศและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคู่ ทักษะและความสามารถในการสื่อสารเรื่องเพศเป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขสำคัญในการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคู่ความสัมพันธ์ทางเพศ และการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะการสื่อสารอาจจะเริ่มต้นจากเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวันและนำมาสู่การพูดคุยเรื่องเพศของตนกับคู่ได้

3. เพศวิถีมีความลื่นไหลไปมา ไม่หยุดนิ่ง ไม่ตายตัวปรับเปลี่ยนไปตามบริบทชีวิตและกาลเวลาของแต่ละคน

4) เพศวิถี เป็น “เรื่องธรรมชาติ” และเป็นการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากด้านใน ผ่านประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ของคนอื่น

5) เพศวิถีเป็นสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางเพศ หากวัยรุ่นมีการเรียนรู้เรื่องเพศอย่างรอบด้านอยู่บนพื้นฐานของการเคารพสิทธิ ไม่ละเมิดสิทธิและเรียนรู้ความรับผิดชอบกับคู่ความสัมพันธ์ของตน รับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ย่อมนำไปสู่พฤติกรรมทางเพศที่มีคุณธรรมและสังคมเกิดสุขภาวะทางเพศอย่างยั่งยืน

จากระบบคิดและความเชื่อดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า เพศวิถีเป็นเรื่องธรรมชาติที่ต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีอารมณ์และความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทำให้คู่ความสัมพันธ์ทางเพศควรมีการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน ในความสัมพันธ์ทางเพศทั้งนี้ควรอยู่บนพื้นฐานของสิทธิทางเพศที่ทุกคนควรได้เรียนรู้เพื่อนำไปสู่พฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องและเหมาะสม

4.4 เพศวิถีกับสิทธิทางเพศ

สิทธิทางเพศ เป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมในเรื่องเพศวิถี เริ่มต้นจากการถูกกล่าวถึงในประเด็นของสิทธิมนุษยชนในสิทธิของสตรี ซึ่ง De Gouges (1791) ในฐานะที่เธอเป็นนักเขียนหญิง ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้หญิงซึ่งได้รับสิทธิที่ไม่ทัดเทียมเท่ากับผู้ชายทั้งในเรื่องการศึกษาและเรื่องเพศ อีกทั้งยังเป็นผู้เริ่มต้นในกิจกรรมทางการเมืองเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงในประเทศฝรั่งเศส และในลำดับต่อมาได้มีการถกถึงประเด็นความไม่ทัดเทียมกันทางบทบาทและเพศมากขึ้นจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้เกี่ยวกับเรื่องทางเพศอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในประเทศฝรั่งเศสกระจายไปทั่วประเทศแถบยุโรปและทั่วโลกในปัจจุบัน จนเด่นชัดมากขึ้นในช่วงรอยต่อปลายทศวรรษที่ 19 กับต้นทศวรรษที่ 20 โดยทั่วโลกต่างถกกันถึงประเด็นสิทธิทางเพศที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง แต่ควรเป็นสิทธิทางเพศที่ควรครอบคลุมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งในผู้หญิงและผู้ชาย รวมทั้งความหลากหลายในวิถีทางเพศ ที่ทุกคนควรรับผิดชอบร่วมกันในสังคม ดังที่ นวัตกรรม สุวรรณพัฒนา (2553) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2553) กล่าวว่า การมองเรื่องสิทธิทางเพศนั้นเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบแบบไม่สามารถแยกส่วนได้ สิทธิทางเพศ เป็นการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของทุกคน ไม่ใช่เป็นเรื่องของผู้ใดผู้หนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ต้องออกมาเรียกร้องให้มีการเคารพสิทธิ แต่ให้มีการคิดถึงเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบที่ตนต้องกระทำตามสิทธินั้นด้วย

4.4.1 ที่มาของสิทธิทางเพศ

คำว่า “สิทธิทางเพศ” เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อขบวนการสิทธิสตรีทำงานร่วมกัน จนทำให้ที่ประชุมโลกว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน ณ กรุงเวียนนา ในปี พ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983) เขียนไว้ในปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการว่า “ความรุนแรงทางเพศเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน” และรัฐภาคีต้องขจัดความรุนแรงอันเนื่องมาจากความเป็นเพศและการเอาเปรียบทางเพศทุกรูปแบบ แต่นักวิชาการบางคนยังมองว่าภาษาที่ใช้ในปฏิญญานี้ยังคงพูดถึงสิทธิทางเพศ ในลักษณะของการป้องกันการละเมิดสิทธิทางเพศ มากกว่าจะพูดถึงสิทธิทางเพศในลักษณะของการยืนยันสิ่งที่พึงมีพึงได้ (คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอชดี, 2553)

ปี พ.ศ. 2527 (ค.ศ. 1984) มีความก้าวหน้าไปอีกขั้นเมื่อที่ประชุมเรื่องประชากรและการพัฒนา ณ กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ ยอมรับว่าเพศวิถีเป็นเรื่องเชิงบวกของวิถีความเป็นมนุษย์ ในแผนปฏิบัติการจากที่ประชุมนี้ถึงกับระบุว่าสุขภาพทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของอนามัยเจริญพันธุ์ที่ดี โดยประชาชนต้องสามารถมีชีวิตทางเพศที่เป็นสุขและปลอดภัย

ปี พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1985) ในการประชุมสตรีโลก (World Women Conference) ที่กรุงปักกิ่ง ประเด็นสิทธิทางเพศมีความก้าวหน้าไปอีกเล็กน้อยเมื่อมีการระบุไว้ในแผนปฏิบัติการว่า หญิงและชายมีความเท่าเทียมกันในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ การสืบพันธุ์ การเคารพในร่างกายคนอื่น ความสมัครใจในเรื่องเพศ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกระทำทางเพศและผลที่ติดตามมา

ปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) มีการจัดเวทีสัมมนาในระดับโลกของ World Association for Sexology (WAS) ได้มีการเสนอคำประกาศ สิทธิทางเพศ 11 ข้อ ในทิศทางของการยืนยันสิทธิเสรีภาพ เช่น สุขภาพทางเพศ เสรีภาพในการแสดงออก การตัดสินใจ การควบคุมเรื่องเพศของตนเองด้วยตนเอง ความปลอดภัย การได้รับข้อมูลเพศวิถีที่มีความเป็นวิชาการ (เพื่อไม่ให้เอาความเชื่อหรืออุดมการณ์ใดๆ มาอ้าง) การได้รับการศึกษาเรื่องเพศวิถีที่รอบด้าน และการได้รับบริการสุขภาพทางเพศ เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) Snell, Fisher, & Miller (1991) ได้พัฒนาแบบวัดความตระหนักรู้ทางเพศ (The Sexual Awareness Scale: SAS) ซึ่งสอดคล้องและสนับสนุนประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิทางเพศ ซึ่งเป็นแบบประเมินตนเอง 4 ด้าน คือ 1) ความรู้สำนึกเรื่องเพศของตนเอง 2) การแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศ 3) ความรู้สำนึกในเรื่องเพศที่ปรากฏแก่คนทั่วไป และ 4) การกล้าแสดงออกในสิทธิทางเพศ เครื่องมือนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวนทั้งสิ้น 36 ข้อ

ปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) มีการประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยเรื่องประชากรและการพัฒนา ณ กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ จากแผนปฏิบัติการที่สรุปจากการประชุม แผนปฏิบัติการว่าด้วยประชากรและพัฒนา (หรือที่เรียกกันว่า แผนปฏิบัติการโคโร เนื่องจากการประชุมที่กรุงโคโร) ภายใต้กรอบแนวคิดของเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ มีการระบุเรื่องของสิทธิทางเพศเข้ามาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และเป็นจุดเริ่มของความหมายที่ยอมรับและใช้กันโดยทั่วไปของคำว่า สิทธิทางเพศ มีการระบุเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยมีจุดเน้นที่ความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษในทุกด้าน รวมทั้งได้กำหนดให้สิทธิทางเพศเป็นองค์ประกอบสำคัญของสุขภาพทางเพศ (International Conference on Population [ICPD], 1994)

ปี พ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) โลกให้ความสำคัญกับสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยใช้แนวคิดความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษมากขึ้น รวมทั้งได้กำหนดสิทธิทางเพศไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก จากแผนปฏิบัติการว่าด้วยเรื่องสตรี (หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า แผนปฏิบัติการปักกิ่ง) แนวคิดเรื่อง “สิทธิทางเพศ” หรือ “Sexual rights” ได้รับการนิยามไว้ในย่อหน้า 96 ของแผนปฏิบัติการปักกิ่งว่าคือ สิทธิที่จะควบคุมและตัดสินใจอย่างเป็นอิสระมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับวิถีชีวิตด้านเพศ สุขภาพทางเพศ และอนามัยเจริญพันธุ์ของตนเอง โดยต้องปราศจากการขู่บังคับ การถูกเลือกปฏิบัติและความรุนแรง รวมตลอดถึงการมีความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างหญิงชายในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งกับเพศและการเจริญพันธุ์ การเคารพในความเป็นบุคคล ความสมัครใจ การแบ่งปัน

ความรับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศและผลที่ตามมา ซึ่งถือว่า สิทธิทางเพศเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนควรมีและรับผิดชอบร่วมกันในสังคม (จิตติมา ภาณุเดชและคณะ, 2550)

ในปี พ.ศ. 2544 ในแถบเอเชียแปซิฟิก ได้มีการจัดประชุมวิชาการเรื่องสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศฟิลิปปินส์ ต่อจากนั้นได้มีการจัดประชุมวิชาการอีกเป็นครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ที่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2546 และครั้งที่ 4 ณ ประเทศมาเลเซียในปี พ.ศ. 2548 ตามลำดับ เป้าหมายที่สำคัญของการประชุม คือ การสร้างเงื่อนไขให้กลุ่มประเทศสมาชิกเกิดความตระหนักในสิทธิทางเพศเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ (The 3rd Asia Pacific Conference on Reproductive Health and Sexual Health, 2005; กฤตยา อาชวนิจกุลและวรรณา ทองสิมา, 2548)

เมื่อพิจารณาคำว่า สิทธิ นั้นหมายถึง อำนาจในการกระทำการใด ๆ ที่ได้รับรองตามกฎหมาย ซึ่งสิทธิมีความแตกต่างกับอำนาจ เนื่องจากสิทธิไม่สามารถบังคับให้ผู้อื่นกระทำการใดตามที่ต้องการ แต่เป็นการปกป้องไม่ให้ผู้อื่นกระทำการใด ๆ ที่เป็นการละเมิดสิทธิของตน บุคคลสามารถใช้สิทธิได้ตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ขัดกับผลประโยชน์และศีลธรรมอันดี สามารถแบ่งสิทธิได้เป็นหลายประเภท เช่น สิทธิในร่างกายและชีวิต ที่สามารถจะดำรงความเป็นอยู่ สิทธิกระทำการใด ๆ หรือกิริยาใด ๆ ได้โดยอิสระโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สิทธิในชื่อเสียง สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิได้รับการบริการจากรัฐ เป็นต้น “เพศ” ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของมนุษย์ และเป็นมิติที่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพศเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายในของสังคมเองและของแต่ละบุคคลในเวลาเดียวกันปรากฏให้เห็นทางวงจร ชีวิตของบุคคลที่ประสานความเป็นตัวของตัวเอง และสร้างหรือเสริมความผูกพันซึ่งกันและกันให้แน่นเป็นยิ่งขึ้น “สิทธิทางเพศ” จึงเป็นสิทธิในร่างกายของบุคคลที่สามารถตัดสินใจกระทำการใด ๆ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น องค์การอนามัยโลกระบุไว้ว่า สิทธิทางเพศ เป็นองค์ประกอบสำคัญของสุขภาพทางเพศ (มานิตย์ จิตต์จันทร์กลับ, 2548; WHO, 2002)

สิทธิทางเพศ จึงเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตเรื่องเพศของบุคลากร การคุ้มครองสิทธิทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์จะทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตทางเพศและควบคุมภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ของตนได้อย่างมีความสุข และปราศจากความเสี่ยงใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อทั้งสุขภาพโดยรวมและระบบอนามัยเจริญพันธุ์ (สุนันท์ ดวงจันทร์, 2547)

4.4.2 ความหมายของสิทธิทางเพศ

ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ ได้ให้ความหมาย สิทธิทางเพศไว้หลากหลายดังนี้

สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) ให้ความหมายของสิทธิทางเพศว่า หมายถึง สิทธิแห่งโอกาสที่ทัดเทียมกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นโอกาสในด้านการทำงาน การเลือกคู่ครอง ตลอดจนสิทธิในการกำหนดบทบาทของตนในฐานะบุตร ภรรยา มารดาและสมาชิกของสังคม

เครือข่ายองค์กรสนับสนุนสุขภาพผู้หญิงนานาชาติ หรือ ฮีรา (Health, Empowerment, Right, and Accountability, 1999) กล่าวถึง สิทธิทางเพศว่าเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ครอบคลุมถึงสิทธิแห่งเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงออกทางเพศอย่างรับผิดชอบและรวมถึงสิทธิในการเลือกมีประสบการณ์ในวิถีทางเพศที่ตนพึงพอใจ ที่มีความสำคัญในตัวของมันเอง ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและส่งผ่านความรกรหว่างคนด้วย

WHO (2002) กล่าวว่า สิทธิทางเพศ คือ สิทธิเกี่ยวกับเรื่องเพศของบุคคล ที่ถูกรวบรวมอยู่ในกฎหมายสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ทุกคนควรได้รับ โดยเป็นอิสระจากการบังคับ การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรง ทั้งนี้การรักษาสิทธิของบุคคลนั้นจะต้องเคารพและไม่ละเมิดของบุคคลอื่นด้วย

คณะกรรมการยกร่าง “พระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. (ยังไม่ระบุปี พ.ศ.)...” (ประมวล วิรุฒมเสน, 2548) ได้ให้นิยามสิทธิทางเพศ ไว้ว่า หมายถึง ความเสมอภาคและความเป็นอิสระในการเลือกวิถีชีวิตทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์แห่งตน โดยปราศจากความรุนแรงหรือถูกเลือกปฏิบัติเคารพซึ่งศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน รวมทั้งรับผิดชอบร่วมกันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและผลที่ตามมา

WHO (2005) ได้ให้ความหมายของสิทธิทางเพศ คือ สิทธิของบุคคลที่ถูกระบุไว้แล้วในกฎหมายและข้อตกลงต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ เป็นสิทธิของคนทุกคนที่ต้องได้รับโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีการบังคับ และไม่มี ความรุนแรงในเรื่องการได้รับบริการด้านสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ที่มีมาตรฐาน การได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีทางเพศ ได้รับการศึกษาเรื่องวิถีทางเพศ การควบคุมเนื้อตัวร่างกายของตนเอง การเลือกคู่อุปการ การตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ การสมัครใจมีความสัมพันธ์ทางเพศ การสมัครใจที่จะแต่งงาน การตัดสินใจว่าจะมีบุตรหรือไม่และมีเมื่อใดและการมีชีวิตด้านเพศที่พึงพอใจและปลอดภัย

จากความหมายของสิทธิทางเพศที่ให้ไว้ทั้งในและต่างประเทศ อาจสรุปได้ว่าต่างมีจุดเน้นที่ต้องการให้บุคคลทุกคนมีอิสระทางความคิดเห็น การตัดสินใจและการปฏิบัติด้านเพศที่อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นเกี่ยวกับเรื่องเพศ และในทางกลับกัน ยังเป็นสัญญาณบ่งบอกให้รู้ว่าบุคคลนั้นก็ไม่ควรได้รับการกระทำใด ๆ ที่ไม่ถูกต้องจากผู้อื่นเกี่ยวกับเรื่องเพศเช่นกัน

4.4.3 สาระสำคัญของสิทธิทางเพศ

ปัจจุบันคำว่าสิทธิทางเพศได้ถูกนิยามขึ้นใหม่เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง องค์การอนามัยโลก ได้ให้คำจำกัดความของสิทธิทางเพศไว้ว่า สิทธิทางเพศ คือ สิทธิเกี่ยวกับเรื่องเพศของบุคคลที่ถูกรวบรวมอยู่ในกฎหมายสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ทุกคนควรได้รับ โดยเป็นอิสระจากการบังคับการเลือกปฏิบัติและความรุนแรง ทั้งนี้การรักษาสิทธิของบุคคลนั้นจะต้องเคารพและไม่ละเมิดในสิทธิของบุคคลอื่นด้วย จากผลการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกสิทธิทางเพศ พบว่า องค์การต่างๆ ได้จำแนกประเภทของสิทธิทางเพศไว้ ดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา Morokoff and et al (1997) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความกล้าแสดงออกใน “สิทธิทางเพศของสตรี” โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) การริเริ่มมีเพศสัมพันธ์ 2) การปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ และ 3) การป้องกันการตั้งครรภ์และการติดต่อทางเพศสัมพันธ์

World Association for Sexology ได้จัดการประชุมระดับโลกเรื่องเพศวิทยา ครั้งที่ 8 เพื่อหาคำนิยามของสิทธิทางเพศ ณ กรุงวาเลนเซีย ประเทศสเปน ค.ศ. 1994 โดยได้มีการประกาศ “คำประกาศสิทธิทางเพศ” ไว้ในปฏิญญาสากลวาเลนเซียว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานที่ได้รับ ระบุสาระสำคัญของสิทธิทางเพศไว้ 9 ข้อ (World Association for Sexology, 1997) ดังนี้ 1) สิทธิที่จะมีความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง และความปลอดภัยในร่างกาย

รวมถึงการควบคุมและการแสวงหาความสุขจากร่างกายของตนเอง โดยปราศจากการทารุณกรรมและความรุนแรงในทุกรูปแบบ 2) สิทธิเท่าเทียมทางเพศ มีเสรีภาพที่ปราศจากการกีดกัน แบ่งแยกในทุกรูปแบบ รวมทั้งการให้ความเคารพในความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็ชายหรือหญิง และไม่ว่าจะมีอายุ เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น หรือมีรสนิยมทางเพศแบบใด 3) สิทธิที่จะมีสุขอนามัยทางเพศที่ดี รวมทั้งได้รับทรัพยากร และการวินิจฉัยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการรักษาพยาบาลมากขึ้น 4) สิทธิที่จะได้รับความรู้เรื่องเพศที่กว้างขวางและเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เบี่ยงเบนเพื่อช่วยให้การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเรื่องเพศกระทำได้ดีขึ้น 5) สิทธิที่จะได้รับรู้ความรู้ด้านเพศศึกษาที่กว้างขวางและครอบคลุมตั้งแต่เกิดไปจนตลอดชีวิต สถาบันทางสังคมทุกสถาบันควรมีส่วนร่วมในขบวนการที่ว่านี้ 6) สิทธิที่จะดำเนินชีวิตร่วมอย่างอิสระ จะแต่งงานหรือไม่ก็ได้ จะหย่าร้างหรือไม่ก็ได้ หรือจะมีรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมทางเพศอื่นๆ ที่ตนเองประสงค์ 7) สิทธิที่จะตัดสินใจโดยเสรีและรับผิดชอบในการอนามัยเจริญพันธุ์ สามารถเลือกจำนวนบุตร ระยะห่างระหว่างการมีบุตรแต่ละคน และโอกาสได้รับความช่วยเหลือให้ตั้งครรรภ์ได้ โดยที่เด็กทุกคนควรเป็นที่รักและต้องการของพ่อแม่ 8) สิทธิในความเป็นส่วนตัว สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเรื่องเพศโดยอิสระ ภายใต้เนื้อหาของจริยธรรมทางสังคมและบุคคล ประสบการณ์ทางเพศที่ให้ความพึงพอใจและมีเหตุผลเท่านั้นที่จะสนับสนุนพัฒนาการของมนุษย์ได้ 9) สิทธิเสรีภาพทางเพศที่ปราศจากการบังคับข่มขู่ทางเพศ การแสวงหาผลประโยชน์และการล่วงเกินทางเพศทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเวลาหรือสถานการณ์ใด ๆ ดังนั้นการต่อสู้เพื่อขจัดความรุนแรงทางเพศเป็นสิ่งที่สังคมควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก

เครือข่ายองค์กรสนับสนุนสุขภาพผู้หญิงนานาชาติ หรือ ฮีรา (HERA, 1999) ให้ข้อเสนอว่า “สิทธิทางเพศ” ต้องครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ไว้ 10 ข้อ ดังนี้ 1) สิทธิในความสุข ความฝัน และจินตนาการต่าง ๆ 2) สิทธิในการสำรวจเพศวิถีของตนเองที่เป็นอิสระจากความหวาดกลัว ความอาย ความเชื่อที่ผิด ๆ และอุปสรรคทั้งปวงที่อาจเป็นตัวขัดขวางการแสดงออกซึ่งความปรารถนาทางเพศอย่างเสรี 3) สิทธิในการใช้ชีวิตด้วยเพศวิถีหนึ่ง ๆ ที่ปราศจากความรุนแรง การเลือกปฏิบัติ และการบังคับด้วยกำลังภายใต้กรอบการทำงานของความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานบนความเท่าเทียม ความเคารพ และเป็นธรรม 4) สิทธิในการเลือกคู่สัมพันธ์ทางเพศโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ 5) สิทธิในการได้มาซึ่งความเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย 6) สิทธิในการเลือกมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิที่จะมีเพศสัมพันธ์แบบยินยอมพร้อมใจ และเข้าสู่อการสมรสด้วยความเต็มใจอย่างป็นอิสระทั้งสองฝ่าย 7) สิทธิที่จะแสดงออกถึงรสนิยมทางเพศอย่างป็นอิสระ และเป็นตัวของตัวเอง 8) สิทธิในการแสดงออกถึงเพศวิถีที่เป็นอิสระจากการมีหรือไม่มีลูก 9) สิทธิในการได้มาซึ่งสุขภาพทางเพศที่ดี เข้าถึงข้อมูลการศึกษาและบริการในเรื่องเพศวิถีและสุขภาพทางเพศในทุก ๆ เรื่องที่เป็นความลับ การบริการเหล่านี้จึงต้องมีคุณภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และ 10) สิทธิในการยืนย่นและมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย เพื่อเป็นการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และการแพร่โรคติดต่อทางเพศและเอชไอวี

โครงการเพื่อสุขภาพสตรีของประเทศอัฟริกาใต้ ได้กล่าวถึง “สิทธิทางเพศของสตรี” ว่า หมายถึง 3 ด้าน (Women’s Health Project, 2005) คือ 1) สิทธิในการมีความสุขทางเพศ 2) สิทธิเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย และ 3) สิทธิในการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์

องค์กรไอฟีพีเอฟ ได้กล่าวถึง “สิทธิทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์” ไว้ 12 ข้อ (International Planned Parenthood Federation: IPPF, 2005) ดังนี้ 1) สิทธิในชีวิตที่จะได้รับ

ความปลอดภัยจากการทำแท้ง ปลอดภัยจากการตั้งครรภ์รวมทั้งไม่มีการตั้งครรภ์เมื่ออายุน้อยหรือ การตั้งครรภ์บ่อยเกินไป 2) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยและได้รับเสรีภาพโดยทั้งสตรีและบุรุษ สามารถเลือกได้ว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ กับใคร การตัดสินใจที่จะมีบุตรหรือไม่มีบุตร ต้องไม่ถูกบังคับ ให้มีเพศสัมพันธ์รวมทั้งการบังคับโดยคู่ของตนเอง 3) สิทธิในความเสมอภาคและไม่ถูกเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ 4) สิทธิในความเป็นส่วนตัว การรักษาความลับของผู้รับบริการด้วยการให้บริการเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์นั้นจะต้องเคารพความเป็นส่วนตัวและการตัดสินใจของผู้รับบริการ 5) สิทธิในเสรีภาพแห่งการคิดและการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตด้านเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยมีอิสระจากการถูกบีบบังคับทางความคิด ระบบความเชื่อ และศาสนา 6) สิทธิในการได้รับข้อมูล ข่าวสารและการศึกษา ทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้มีความรับผิดชอบในพฤติกรรมทางเพศของตน 7) สิทธิในการเลือกที่จะแต่งงานหรือไม่และสิทธิในการวางแผนครอบครัว โดยบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้แต่งงานและไม่ถูกบังคับให้ใช้ชีวิตคู่กับบุคคลที่ไม่ต้องการ รวมทั้งมีอิสระในการตัดสินใจแต่งงานหรือดำรงชีวิตคู่ 8) สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีบุตรหรือไม่และเมื่อใด บุคคลมีสิทธิที่จะตัดสินใจกำหนดระยะห่างของการมีบุตรโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากคู่สมรส 9) สิทธิที่จะได้รับการดูแลรักษาและการป้องกันสุขภาพโดยที่บุคคลมีสิทธิได้รับการสุขภาพด้านเพศ และอนามัยการเจริญพันธุ์ที่ได้มาตรฐานสูงสุดเพื่อให้มีชีวิตด้านเพศและการเจริญพันธุ์ที่พึงพอใจและมีความปลอดภัย และ 10) สิทธิในการได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีโดยบุคคลต้องได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่ช่วยให้มีสุขภาพดีไม่ตกอยู่ในอันตรายหรือได้รับผลกระทบเชิงลบต่อสุขภาพและชีวิต 11) สิทธิในเสรีภาพในการชุมนุมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีสิทธิในการรวมกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรณรงค์ด้านสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ และ 12) สิทธิในการปลอดภัยจากการถูกทารุณกรรมไม่ถูกล่วงละเมิดทั้งทางกายและใจ ไม่ว่าจะจากคู่ของตนเองหรือคนอื่น มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้มีความสัมพันธ์ทางเพศ และความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสต้องอยู่บนฐานของความเสมอภาค เสรีภาพ และการยอมรับซึ่งกันและกัน

องค์การอนามัยโลก ได้สรุปสาระสำคัญของ “สิทธิทางเพศ” อันเป็นหลักสากลสำหรับทุกคน ทุกเพศทุกวัย ไว้ 10 ประการ (WHO, 2005) ดังนี้ 1) สิทธิที่จะได้รับการทางด้านสุขภาพทางเพศ และอนามัยการเจริญพันธุ์ตามมาตรฐานสูงสุดและให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน 2) สิทธิที่จะแสวงหาข้อมูลเพื่อให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ 3) สิทธิที่จะได้รับการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเพศ 4) สิทธิที่จะเอาใจใส่ ดูแล ปกป้องในร่างกายของตนเอง 5) สิทธิที่จะเลือกคู่ครองด้วยตนเอง 6) สิทธิที่จะตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ โดยสามารถตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์เมื่อไร ที่ไหน กับใคร 7) สิทธิที่จะตัดสินใจแต่งงาน โดยสามารถตัดสินใจได้เองและไม่ถูกบีบบังคับ 8) สิทธิที่จะตัดสินใจเลือกมีสัมพันธ์ทางเพศได้ ถึงแม้ว่าบุคคลยังไม่ได้สมรสก็ตาม 9) สิทธิที่จะเลือกมีหรือไม่มีบุตร โดยบุคคลสามารถกำหนดการตั้งครรภ์และการเว้นระยะการมีบุตร และ 10) สิทธิที่จะมีความสุขจากการมีเพศสัมพันธ์และปลอดภัยจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

โดยสรุปจากสาระสำคัญของสิทธิทางเพศ ถือเป็นสิทธิมูลฐานและรากฐานของมนุษยชนที่เน้นให้เห็นว่า เรื่องเพศเป็นต้นกำเนิดของความผูกพันที่ลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์ เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับความสุขในชีวิตของบุคคล คู่สมรส ครอบครัวและสังคม ดังนั้น การเคารพในสิทธิทางเพศทั้งชายและหญิงจึงเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังและสนับสนุนในเรื่องเพศวิถีหรือการดำเนินชีวิตทางเพศ ให้ทุกคนได้

เรียนรู้และนำไปปฏิบัติตามแนวทางของสิทธิทางเพศ อันจะนำไปสู่การเป็นคนที่มีสุขภาวะทางเพศ คือ คนที่มีความคิดเชิงบวกต่อเรื่องเพศและสัมพันธ์ภาพทางเพศ สามารถแสดงออกและตัดสินใจด้วยตนเองโดยอิสระและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

4.4.4 สิทธิทางเพศในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย สาระที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเพศนั้น เริ่มจากกระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศ “นโยบายอนามัยการเจริญพันธุ์” ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 โดยมีสาระชัดเจนว่า ประชาชนทั้งสตรีและบุรุษมีสิทธิในการได้รับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของตนเองอย่างเท่าเทียมกัน จากความร่วมมือจากหลายสาขาอาชีพได้มีการยก (ร่าง) “พระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. (ไม่ระบุ)...” ขึ้นในปี พ.ศ. 2547 โดยมีเรื่องสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศเป็นประเด็นสำคัญ (มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง, 2548)

การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์ ส่วนใหญ่กระทำโดยองค์กรสตรีต่าง ๆ ในหมู่นักวิชาการได้มีการวิจัยเพื่อสำรวจและสะท้อนสภาพปัญหาสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ตลอดจนเพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแต่ส่วนใหญ่มีมุมมองในภาพกว้างที่ไม่เฉพาะเจาะจงกับสิทธิทางเพศ การพัฒนาองค์ความรู้การสร้างความรู้ตระหนักเกี่ยวกับสิทธิทางเพศจึงจำเป็นสำหรับสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยยังมีบรรทัดฐานเกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมทางเพศระหว่างหญิงและชายแตกต่างกัน ค่านิยมสองมาตรฐานในเรื่องเพศที่ทำให้หญิงและชายต่างเผชิญความเสี่ยงเรื่องเพศ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเพศที่ตั้งอยู่บนฐานการควบคุม ทำให้ความรับผิดชอบสิทธิทางเพศเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์นั้นเป็นเรื่องยากสำหรับในสังคมไทยที่ยังไม่มีการกำหนดในเรื่องสิทธิทางเพศไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร การเผยแพร่ข้อมูลเรื่องสิทธิทางเพศ การปลูกฝังให้ประชาชนกล้าแสดงออกเพื่อรับผิดชอบสิทธิทางเพศก็ยังไม่แพร่หลาย ซึ่งเป็นจุดอ่อนด้านสิทธิทางเพศของประเทศไทย อีกทั้งสังคม วัฒนธรรม บรรทัดฐานของสังคมบางส่วนที่มองเรื่องเพศติดลบ จึงปิดกั้นการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ด้วยสถานการณ์อันหลากหลายดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงทางเพศตลอดจนการไม่ตระหนักและเคารพสิทธิทางเพศและสิทธิมนุษยชนของบุคคล (จรรยา เศรษฐบุตร และ บุปผา ศิริรัศมี, 2545; กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรรมารณ, 2550; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2553; Chongsatitmun, Athamasar, & Jakping, 2000; Sirirassamee, Sethaput, Yoddumnern –Attig, 2003)

ปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทย เครือข่ายสุขภาพทางเพศ และเครือข่ายทางเลือกของผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม ได้มีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสุขภาพทางเพศ 3 ด้าน คือ ความรุนแรงทางเพศ การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และเรื่องเพศกับเอชไอวี/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เกิดขึ้นจากความตระหนักว่า ประเด็นสิทธิทางเพศเป็นประเด็นเร่งด่วนที่สังคมต้องให้ความสำคัญ เพราะมีแนวโน้มขยายตัวทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น จนกลายเป็นปัญหาระดับประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางกาย ใจและสังคม เสนอต่อคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เพื่อให้พิจารณาบรรจุในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติปี พ.ศ. 2551 ซึ่งก็ได้รับคัดเลือกให้เป็นประเด็นที่เสนอเข้าสู่การพิจารณา ซึ่งในระหว่างกระบวนการนี้ ก็ได้มีทีมวิชาการรวบรวมข้อมูลเชิงสถานการณ์เพื่อนำเสนอในเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ รวมทั้งนำความเห็นของภาคีเครือข่ายไปพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายสุขภาพ

ภาวะทางเพศและสิทธิทางเพศ เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ และที่ประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2551 ซึ่งจัดขึ้น ณ ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร ได้ให้การรับรองมติสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศตามที่เครือข่ายเสนอ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับรองมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในประเด็นสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศในการประชุมคณะรัฐมนตรี ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2553)

4.4.5 การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเพศ

การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์ และสุขภาพทางเพศของวัยรุ่น ซึ่งมีผลต่อสิทธิทางเพศทั้งทางตรงและทางอ้อม รายละเอียด (สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย, 2547) ดังนี้

1. ภาครัฐ ได้แก่

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดนโยบายเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์และหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงได้ดำเนินการ ได้แก่ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวดำเนินกิจกรรมสำคัญๆ ในการพัฒนาศักยภาพพิทักษ์คุ้มครองสิทธิสตรี ส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ครอบครัว เช่น สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุได้ร่วมกับ มูลนิธิหลายแห่งดำเนินโครงการอาสาสมัครพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชน

2) กระทรวงสาธารณสุข เช่น กรมสุขภาพจิต มีแผนการลดการตีตื้อเอดส์ในวัยรุ่นโดยการให้ทักษะชีวิตและให้การปรึกษา จัดให้มีศูนย์บำบัดฟื้นฟูสุขภาพจิตเด็กและสตรีที่ถูกทารุณกรรม จัดให้มีฮอตไลน์เพื่อสุขภาพ เป็นต้น กรมอนามัย จัดตั้งกองอนามัยการเจริญพันธุ์ สนับสนุนและร่วมงานกับภาคเอกชนผลักดันด้านนโยบายอนามัยการเจริญพันธุ์นำไปสู่การปฏิบัติ จัดให้มีศูนย์ให้คำปรึกษาแก่วัยรุ่น (สายด่วน) เป็นต้น กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข สนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการโครงการโรคเอดส์แต่จำนวนงบประมาณยังไม่พอเพียง เป็นต้น

3) กองควบคุมโรคเอดส์ กรุงเทพมหานคร ได้มีนโยบายและดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์อย่างต่อเนื่อง สำหรับกลุ่มวัยรุ่นมีหลายหน่วยงานได้พยายามดำเนินโครงการต่าง ๆ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ และรูปแบบการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน

4) กระทรวงศึกษาธิการ พยายามร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการเรื่องเพศศึกษา ซึ่งยังไม่มีหลักสูตรแยกเฉพาะ ซึ่งปัจจุบัน พ.ศ. 2554 กำลังมีการปรับปรุงหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2545

5) กองส่งเสริมศักยภาพแรงงานและผู้ประกอบการ กระทรวงแรงงาน ได้ให้ความสนใจในหลักสูตรเพศศึกษาโดยคำนึงถึงมิติหญิงชาย ได้ร่วมมือกับสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ

6) กระทรวงมหาดไทย จัดตั้งศูนย์เสริมสร้างครอบครัวให้อบอุ่น

และเป็นสุข ช่วยเหลือสตรีและครอบครัว ณรงค์ให้มีสามีภรรยาคนเดียว ปฏิบัติตนให้อยู่ใน
ขนบธรรมเนียมของไทย

7) สถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้ความสำคัญกับเรื่อง
อนามัยการเจริญพันธุ์ของเด็กในสถานสงเคราะห์ เช่น ที่บ้านปราณี, สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย
ได้ไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในเรื่องเพศศึกษา อนามัยวัยรุ่น โรคเอดส์
การคุมกำเนิด อนามัยแม่และเด็ก

8) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็น
องค์กรอิสระที่ก่อตั้งได้ราว 9 ปี ได้สนับสนุนทุนด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ สุขภาพทางเพศ ความ
รุนแรง การล่วงละเมิดทางเพศ โรคเอดส์ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

9) สถาบันการศึกษาและสถาบันการวิจัยต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
ได้ให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมของวัยรุ่น อิทธิพลของสื่อที่มีผลกระทบต่อวัยรุ่นหลังจากที่รัฐบาลไทย
ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับ
เรื่องสิทธิด้านเพศมากขึ้น เช่น มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครอง
ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็ก
และเยาวชนส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของ
ครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

2. ภาคเอกชน ที่ได้ดำเนินการเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์และสุขภาพทาง
เพศ ดังเช่น

1) สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทำงานด้านการวางแผนครอบครัวและการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิต มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 และได้เน้นการดำเนินงานด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ หลังจากการประชุม
เรื่องประชากรกับการพัฒนา ณ กรุงโคโร (ICPD) ปี 2537 และหลังการประชุมระดับโลกด้วยเรื่อง
สตรี ณ นครปักกิ่งในปี พ.ศ. 2538 โดยนำประเด็นมิติหญิงชาย มาเป็นกลยุทธ์สำคัญเพื่อให้ตระหนัก
ถึงปัญหาที่มีความอ่อนไหวของหญิงและชายได้นำมาจัดทำหลักสูตรในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เพื่อ
ป้องกันปัญหาโรคเอดส์ การตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์ ความรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก
และสตรี บทบาทในครอบครัวและสังคม และได้ดำเนินโครงการเด่น เช่น โครงการเพิ่มความรู้และ
บริการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ที่คำนึงถึงมิติหญิงชาย และการป้องกันโรคเอดส์แก่เยาวชนอายุ
ระหว่าง 10 – 24 ปี ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และ โครงการส่งเสริมบุรุษให้เป็นผู้ดำเนินการ
คุ้มครองขจัดความรุนแรง และการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กและสตรี โดยนำประเด็นมิติหญิงชายเข้า
ไปเป็นประเด็นในการพิจารณาถึงสาเหตุสำคัญของปัญหา

2) มูลนิธิสร้างสุขใส่ใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.) ได้สนับสนุน
ข้อมูลด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ให้ภาครัฐและเอกชนต่างๆ ให้ความรู้เพื่อให้สุขภาพผู้หญิงได้รับความ
คุ้มครอง โดยเฉพาะด้านอนามัยการเจริญพันธุ์

3) สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี มีโครงการต่างๆ มากมาย เช่น
ศูนย์เยาวชนและฝึกอบรมด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ บ้านพักฉุกเฉินช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่มี
ปัญหาเดือดร้อน จากการตั้งครรรภ์เมื่อไม่พร้อม โรคเอดส์ ความรุนแรงในครอบครัว และ อื่นๆ

เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546 ได้จัดตั้ง “ศูนย์กนิษฐ์นารี” ที่มุ่งให้ความช่วยเหลือดูแลอย่างเบ็ดเสร็จต่อผู้ที่ประสบปัญหาการถูกข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศ มีคลินิกให้บริการผู้หญิง ด้านสูตินรีแพทย์ เพื่อเก็บวัตถุพยานในคดีข่มขืน และบริการด้านอนามัยเจริญพันธุ์

4) มุลินธิเพื่อนหญิงมีกิจกรรมและดำเนินการด้านการพิทักษ์สิทธิ และให้ความช่วยเหลือสตรีที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤต ให้คำปรึกษาทางสังคม ผลักดันรณรงค์ให้เกิดนโยบายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิสตรี และส่งเสริมคุณภาพชีวิตสตรี เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายจัดตั้งเครือข่าย และเผยแพร่ข้อมูลด้านวิชาการสตรี

5) เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ให้ความรู้แก่สตรีและประชาชนระดับรากหญ้าต่างๆ ภาค เรื่องรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ฝึกอบรมสตรีที่มีศักยภาพให้มีโอกาสเข้าสู่การเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จัดทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับ พ.ร.บ. ขจัดความรุนแรงและผลักดันกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิสตรี

6) มุลินธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ทำงานช่วยเหลือเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิ มุลินธิได้ดำเนินงานคุ้มครองสิทธิ งานบำบัดฟื้นฟู งานพัฒนาเด็กและสังคม รณรงค์ผลักดันให้เกิดการปกป้อง และนโยบายของภาครัฐ และงานต่างประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการคุ้มครองสิทธิเด็กในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เด็กได้รับการคุ้มครอง บำบัด ฟื้นฟู จนกว่าจะมีหลักประกันที่ปลอดภัยและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

7) มุลินธิปีวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกละเมิดและถูกทารุณกรรม ถูกหลอกให้ค้าประเวณี ช่วยการฟื้นฟูด้านร่างกายและจิตใจ ช่วยดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม เปิดบริการสายด่วน 24 ชั่วโมง เป็นต้น

จากความเป็นมา ความหมาย สาระและความสำคัญของสิทธิทางเพศ อาจสรุปได้ว่า สิทธิทางเพศ นั้นเป็นหัวใจสำคัญของการได้มาซึ่งสุขภาวะทางเพศของทุกคน ที่ไม่เฉพาะหญิงหรือชาย หรือไม่เฉพาะเด็กหรือผู้ใหญ่ แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องรับรู้ เข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้องและสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของแต่ละคนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติหรือการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสมในเรื่องเพศวิถี โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้ขอบเขตเนื้อหาเรื่องเพศวิถีภายในกรอบของสิทธิทางเพศ 10 ประการขององค์การอนามัยโลก (2005) ซึ่งเป็นสาระที่ประกาศขึ้นสำหรับประชาชนทุกคนทุกเพศทุกวัย อันได้แก่ 1) การพิจารณาบริการเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ที่ได้มาตรฐาน 2) การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศได้ตามความเหมาะสม 3) การเข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเพศที่เหมาะสมตามวัย 4) การได้รับความปลอดภัยในร่างกายของตนเองเกี่ยวกับเรื่องเพศ 5) การแสดงความคิดเห็นในการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง 6) การตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วยความสมัครใจ 7) การตัดสินใจเรื่องการทำงานด้วยความสมัครใจ 8) การตัดสินใจเรื่องสัมพันธ์ภาพทางเพศได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแม้จะยังไม่ได้สมรส 9) การตัดสินใจและวางแผนเรื่องการเลือกมีบุตรด้วยความสมัครใจและเหมาะสม และ 10) การพิจารณาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความสมัครใจและปลอดภัยจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรทางสุขภาพ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ในปัจจุบันปัญหาทางเพศกำลังเป็นปัญหาที่รุนแรงและกระทบไปทั่วโลกจากสภาวะสังคม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมไร้พรหมแดน” โดยเฉพาะปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่กำลังขยายวงกว้างออกไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงนั้น ครอบครัว ชุมชนหรือสังคมควรให้ความสนใจ

และปลูกฝังการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีให้กับวัยรุ่นร่วมกัน โดยไม่มองว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ควรบูรณาการการแก้ปัญหาจากทุกฝ่าย ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ การมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมจึงเป็นภาวะเสี่ยงหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและอนาคตของเด็กได้ หากมีการเสริมสร้างให้วัยรุ่นมีการเรียนรู้ที่ถูกต้องเรื่องเพศวิถีภายในกรอบของสิทธิทางเพศ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคนในสังคมที่ต้องมีเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและปลอดภัยในเรื่องเพศแล้ว ยังช่วยส่งผลต่อการสร้างชีวิตหรือสร้างคนให้เกิดมาอย่างมีคุณภาพด้วยความพร้อมและความตั้งใจ

ดังนั้น เรื่องเพศวิถีภายในกรอบของสิทธิทางเพศจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังให้วัยรุ่นได้มีกระบวนการเรียนรู้จากชุมชน เมื่อวัยรุ่นได้เรียนรู้ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งรู้จักป้องกันและจัดการผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อถูกละเมิดสิทธิทางเพศของตนเอง ตลอดจนรู้จักรับผลที่ตนเองได้กระทำตามมาอีกด้วย เมื่อวัยรุ่นมีโอกาสได้เตรียมความพร้อมรับมือกับเรื่องเพศวิถีตั้งแต่เยาว์แล้ว ก็จะทำให้สังคมคาดหวังได้ว่าในอนาคต ประเทศชาติจะประกอบไปด้วยประชาชนที่มีสุขภาวะทางเพศ นำไปสู่สังคมที่มีสุขภาวะทางเพศ อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเป็นสังคมสุขภาวะต่อไป

4.5 เพศวิถีในสังคมไทย

เพศวิถีในสังคมไทยกำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องเมื่อโลกเจริญก้าวหน้าตามกระแสวัตุนิยมที่รุดหน้าไป แต่ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายกลับยิ่งเสื่อมทรามลง ซึ่งแยกพิจารณาได้ 2 มุมมอง (กาญจนา แก้วเทพ และ พริศรา แซ่ก้วย, 2547; ยศ สันตสมบัติ, 2548; กฤติยา อาชวนิจกุล, 2554) คือ เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปกับที่ไม่เปลี่ยนแปลง สำหรับเพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปนั้น มีดังนี้ คือ

1. เพศสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของผู้ชายไทย ชายไทยเรียนรู้ประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกกับหญิงบริการและคูสมรสของตนเองน้อยลงเรื่อยๆ โดยที่ส่วนใหญ่มีเช็กส์ครั้งแรกกับเพื่อนหรือกิ๊ก เพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และการอยู่ก่อนแต่งมีแนวโน้มจะเป็นบรรทัดฐานของคนวัยทำงาน และหนุ่มสาวในวัยเรียนหนังสือ สะท้อนว่าความคิดเรื่องการรักษาพรหมจารีของหญิงไทยไว้จนกว่าจะแต่งงานผ่อนคลายนลงมาก และคาถา ‘รักนวลสงวนตัว’ ที่มีความหมายถึงให้มีเช็กส์เมื่อแต่งงาน ก็คลายลงมากเช่นกัน

2. เพศวิถีทางเลือกที่เปลี่ยนไปในความหลากหลายทางเพศ มุมมองต่อกลุ่มผู้มีเพศวิถีทางเลือกโดยรวมของสังคมไทยเปลี่ยนไปในทางบวก คือ สังคมมีการยอมรับความหลากหลายของเพศวิถีทางเลือกมากขึ้น

3. การค้าบริการทางเพศที่เปลี่ยนไป รูปแบบและสถานที่ขายบริการทางเพศมีการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบดั้งเดิม จากที่เป็นสำนักหรือห้องขายบริการทางเพศอย่างเดียวล้วนๆ มาอยู่ในรูปแบบที่มีการให้บริการเสริมและการชกแจงใจด้านอื่นๆ และมีลักษณะหลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ร้านตัดผม สวนสาธารณะ ร้านคาราโอเกะ ชาวน่า อบอบนวด นวดแผนโบราณ หอพัก โรงภาพยนตร์ ในรถ ตู้รถไฟ ในเรือกลางทะเล ในห้องน้ำสาธารณะ เป็นต้น และมีลักษณะฝังตัวอยู่กับสถานบริการบันเทิงในรูปแบบต่างๆ เช่น บาร์ คาราโอเกะ ผับ คอกเทลเลาจ์ สวนอาหาร เป็นต้น มีรูปแบบการบริการเคลื่อนที่มากขึ้น และมีกลุ่มค้าบริการอิสระไม่ขึ้นกับตัวสถานบริการมากขึ้น

ขณะที่ผู้ค้าบริการแม้อส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง แต่ก็มีผู้ชายขายบริการมากขึ้นอย่างชัดเจน ขบวนการจัดหาผู้หญิงเข้าสู่อาชีพนี้ก็เปลี่ยนแปลงชัดเจนเช่นกัน คือ จากยุคต้นๆ ที่หญิงสาวเข้าเมืองมาทำงานแล้วถูกหลอกให้ค้าประเวณี ปรับเปลี่ยนเป็นยุคตกเขียว ที่นายหน้ารุกเข้าชนบทเพื่อหลอกเด็กมาค้าประเวณี และหรือพ่อแม่เป็นนายหน้าขายลูกสาวค้าประเวณีเสียเอง ถัดมา คือ ยุคจัดหาเด็กชาวเขาเผ่าต่างๆ เข้ามาค้าบริการในเมือง และตามด้วยการหาหญิงสาวจากประเทศข้างเคียง เช่น เขมร ลาว พม่า และจีนตอนใต้ มาค้าบริการทางเพศ จนถึงยุคไซเบอร์ที่เด็กและเยาวชนเสนอตัวขายบริการทางเพศแบบ “กึ่งสมัครใจ” มีรูปแบบการให้บริการหลากหลาย ผู้ค้าบริการอิสระโดยเฉพาะในรูปชั่วคราวมากขึ้น เช่น นักเรียนขายบริการเป็นอาชีพเสริมมีมากขึ้นและเป็นเอเยนต์เอง นอกจากนี้ บนพื้นที่อินเทอร์เน็ตและสื่อสมัยใหม่ก็ถูกนำมาใช้เป็นช่องทางการค้าบริการทางเพศ และ

4. เพศศึกษาที่เปลี่ยนไป คือ มีข้อเสนอให้จัดการเรียนการสอนเพศศึกษารอบด้าน

ให้สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียนทุกชั้น ที่ดูเป็นจริงเป็นจัง สืบเนื่องมาจากปัญหาความรุนแรงทางเพศ การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และเรื่องเพศกับเอดส์/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นมากขึ้น แต่ก็ยังคงถูกรอบงำด้วยมายาคติต่างๆ ที่เกี่ยวกับเพศวิถี เช่น ผู้หญิงดีกับการเป็นแม่ที่ดี ผู้หญิงดีกับการไม่ควรรู้เรื่องเพศ เป็นต้น

ส่วนเพศวิถีที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงเลยในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา คือ การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิง ที่สะท้อนออกมาในวัฒนธรรมทางเพศ โดยเฉพาะเรื่องความรุนแรงทางเพศ ที่ผู้หญิงยังเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศไม่เปลี่ยนแปลงและผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทำแท้งที่ปลอดภัยได้ การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเกิดขึ้นภายใต้ข้อสันนิษฐานว่า มาจากบริบทสังคมการเมือง 3 เรื่องคือ (1) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นำมาสู่เสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพเพศวิถี (2) การระบาดของเอชไอวีและการเติบโตของภาคประชาสังคม (ประมาณหลัง พ.ศ. 2530) และ (3) การเติบโตของยุคไอทีและสื่อสารสนเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งแต่ละบริบทได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพศวิถี สิทธิและเสรีภาพทางเพศของปัจเจกบุคคลด้วย

ตอนที่ 5 แนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่น

มนุษย์นั้นมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่สามารถแบ่งเป็นช่วงวัยที่ชัดเจน และเห็นเป็นรูปธรรมที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ โดยแต่ละวัยมีความต่อเนื่องของการเจริญเติบโต เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะความเฉพาะที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญที่ส่งผลถึงการสืบเผ่าพันธุ์ของมนุษย์นั่นคือ การเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ อันนำมาซึ่งความรู้สึกและความต้องการทางเพศ ทำให้ต้องเผชิญกับสถานการณ์และปัญหาทางเพศต่าง ๆ มากมาย

5.1 ความหมายของวัยรุ่น

วัยรุ่นในภาษาอังกฤษคือ Adolescence ซึ่งมากจากคำภาษาละตินว่า “Adolescere” แปลว่า “การพัฒนาการสู่ความเจริญเติบโตพ้นจากความเป็นเด็ก” (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2538) องค์การอนามัยโลก (WHO, 1995) ได้กำหนดให้วัยรุ่นมีอายุระหว่าง ตั้งแต่ 10 ปีบริบูรณ์ – อายุไม่เกิน

20 ปีบริบูรณ์ ในขณะที่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2542) กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป โดยประมาณตั้งแต่อายุ 12 - 25 ปี โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเด็กทุกวันนี้ต้องอยู่ในสถานศึกษานานขึ้น การเป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจก็ยืดระยะเวลาออกไป อีกทั้งรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะทางจิตใจช้ากว่ายุคสมัยที่ผ่านมา

5.2 การแบ่งช่วงวัยของวัยรุ่น

ดวงใจ กสานครกุล (2536) ได้กล่าวถึง ช่วงอายุของวัยรุ่น โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) วัยรุ่นตอนต้น (Pubertal Phase) เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายมาก ซึ่งมีช่วงเวลายาวนานประมาณ 2 ปี ส่วนใหญ่อยู่อายุ 11-13 ปี มีความคิดหมกมุ่นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ทำให้อารมณ์แปรปรวนได้ง่าย 2) วัยรุ่นตอนกลาง (Transitional Phase) อายุ 14-16 ปี เป็นวัยที่ยอมรับสภาพร่างกายที่เป็นหนุ่มเป็นสาวได้แล้ว ช่วงวัยนี้จะมีความคิดลึกซึ้งจึงหันมาใฝ่หาอุดมการณ์ และเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อความเป็นตัวของตัวเอง และพยายามเอาชนะความผูกพันเกาะยึดติดพึ่งพิงบิดามารดา และ 3) วัยรุ่นตอนปลาย (Adolescent Phase) อายุ 17-19 ปี เริ่มจากมีการเจริญเติบโตเข้าสู่วัยหนุ่มสาว เป็นเวลาของการฝึกวิชาชีพ ตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมและการมีความสัมพันธ์แบบผูกพันแน่นแฟ้น

ศรีธรรม ธนภูมิ (2535) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของวัยรุ่นว่า กระบวนการในการพัฒนาของวัยรุ่นจะค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะในระยะแรกวัยรุ่นยังต้องการดูแลช่วยเหลือและรับฟังคำแนะนำจากบิดา มารดา และผู้ใหญ่ ทั้งในครอบครัวและในสังคม โดยได้แบ่งช่วงอายุเป็น 3 ระยะเช่นกัน ได้แก่ วัยแรกรุ่น (Puberty) อยู่ในช่วงอายุ 12-15 ปี วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescent) อยู่ในช่วงอายุ 16-17 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescent) อยู่ในช่วงอายุ 18-20 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545) ได้แบ่งช่วงความเป็นวัยรุ่น ออกเป็น 3 ระยะ โดยใช้เกณฑ์ความเป็นเด็ก - ผู้ใหญ่ ตัดสิน คือ ช่วงอายุประมาณ 12 - 15 ปี เป็นช่วงวัยแรกรุ่น ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นเด็กอยู่มาก ช่วงอายุ 16 - 17 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง มีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็ก - ผู้ใหญ่ ช่วงอายุ 18 - 25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย กระบวนการพัฒนาการวัยรุ่นมีลักษณะเด่นในด้านต่างๆ ทุกด้าน เช่น ทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

จากการแบ่งช่วงวัยของวัยรุ่น แสดงให้เห็นว่า วัยรุ่นนั้นยังมีความแตกต่างกันในช่วงวัยซึ่งผู้ใหญ่หรือผู้เกี่ยวข้องที่ต้องมีกิจกรรมกับวัยรุ่นนั้นต้องให้ความสนใจ เข้าใจและมีความละเอียดอ่อนต่อการปฏิบัติแก่วัยรุ่น

5.3 พัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และปรับตัวจากวัยเด็กเพื่อเตรียมพร้อมสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งถ้าสามารถปรับตัวผ่านระยะนี้ไปได้ด้วยดีก็จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ถ้าการปรับตัวไม่เท่าที่ควรก็อาจจะกลายเป็นปัญหาต่อทั้งตนเองและสังคมต่อไปได้ ในระยะต้นของวัยรุ่นจะเป็นระยะที่มีพัฒนาการทางร่างกายอย่างรวดเร็วมากและมี

บทบาทสำคัญต่อพัฒนาการทางความเจริญงอกงามทางด้านอื่นๆ ให้ประสานตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านร่างกายได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และพฤติกรรมต่างๆ ที่วัยรุ่นแสดงออกมาในวัยรุ่น นอกจากนี้จะมีปัญหาส่วนตัวในด้านต่างๆ อันเป็นเหตุให้ตัวเองต้องแก้ไขปัญหา และผู้ใหญ่อีกหลายฝ่ายที่จะต้องช่วยในการปรับตัวของเขาแล้ว บางครั้งปัญหาส่วนตัวของเขาก็ก็น่าเป็นเหตุให้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอีกด้วย (สุชา จันทน์เอม, 2542)

หากนับการเริ่มต้นของความเป็นวัยรุ่นตามลักษณะพัฒนาการ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าช่วงวัยรุ่นเริ่มต้นแล้ว คือการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายนอก เช่น ความสูง ผิวน้ำหนัง รูปร่าง หน้าตา การมีหน้าอก ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายก็มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ทางสังคม ทางอารมณ์ ค่านิยม ความสนใจ ความสนใจเพศตรงข้าม ฯลฯ

ช่วงเวลาวัยแรกรุ่น คือระยะอายุประมาณ 12 - 15 ปี คำว่า วัยแรกรุ่น แปรจากศัพท์อังกฤษ Puberty ซึ่งมาจากภาษาละติน Puberta ซึ่งแปลว่า การเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว เปลี่ยนสภาวะทางร่างกายจากความเป็นเด็กชาย เด็กหญิง ร่างกายเติบโตเป็นผู้ใหญ่เกือบเต็มที่ทุกส่วน ลักษณะทางเพศ ซึ่งยังไม่โตเต็มที่ในวัยที่ผ่านมา ก็เจริญสมบูรณ์และทำหน้าที่ของมันได้ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป ลักษณะเช่นนี้เป็นช่วงเปลี่ยนวัยของชีวิตทางด้านร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางกายของเด็กวัยรุ่นเป็นต้นเหตุ ให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่นๆ

ส่วนในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย ประมาณอายุ 18 - 25 ปีนั้น เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางร่างกายเต็มที่ เป็นช่วงเปลี่ยนวัยชีวิตทางสังคม อารมณ์ จิตใจ ค่านิยม อุดมคติ ฯลฯ เด็กกำลังเลียนแบบ และทดลองบทบาท เพื่อจะเป็นผู้ใหญ่ในแง่ต่างๆ ในขณะนี้ ล้วนเป็นรากฐานของความสนใจความมุ่งหมายในชีวิต อาชีพ ลักษณะของเพื่อน ลักษณะของคู่ครองและอื่น ๆ ในวัยผู้ใหญ่ อนึ่งเมื่อเด็กได้ตั้งใจหรือตัดสินใจประพฤติปฏิบัติไปอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแม้หลวมตัวทำผิดพลาดไปโดยไม่ยั้งคิด บางเรื่องยากที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขให้เหมือนเดิมได้อีก พัฒนาการแง่ต่างๆ ของเด็กในวัยนี้ จึงมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกันและกันเหมือนในวัยอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างกะทันหันรวดเร็วไม่แน่นอน เข้าใจค่อนข้างยากและละเอียดซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการด้านต่าง ๆ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2538; สุชา จันทน์เอม, 2542; วิทยากร เชียงกุล, 2552) ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย เป็นไปในแง่ของความงอกงามเจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ความเจริญเติบโตมีทั้งส่วนภายนอกที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปหน้า ส่วนสัดของร่างกาย ลักษณะเส้นผม เป็นต้น และความเจริญส่วนภายใน เช่น การทำงานของต่อมบางชนิด โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ให้เด็กชาย การมีประจำเดือนของเด็กหญิง เป็นต้น ความเจริญเติบโตทางกาย มีช่วงหนึ่งซึ่งเป็นระยะเตรียมเมื่อผ่านพ้นช่วงนี้ไปแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายรวดเร็ว ความสูงของเด็กตอนต้นปีและปลายปี มีความแตกต่างกันอย่างมาก การสะสมไขมันในร่างกายมีมากกว่าวัยเด็ก โดยเฉพาะเด็กหญิง เด็กที่มีรูปร่างผอมอาจมีรูปร่างอ้วนขึ้นกว่าเดิม เพราะร่างกายกำลังเจริญเติบโต เด็กจึงหิวเก่ง กินเก่ง กินไม่เลือก ง่วงนอนบ่อย เป็นระยะเวลากำลังกิน กำลังนอน กล้ามเนื้อของเด็กชายเจริญมากขึ้น อวัยวะเพศเริ่มทำงาน เสียงของเด็กชายแตกและห้าวขึ้น ตอนต้นๆ ของวัยนี้ร่างกายของเด็กไม่ได้สัดส่วน เด็กรู้สึกอึดอัด กังวาล รู้สึกอ่อนไหวง่ายเกี่ยวกับสัดส่วนอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การทำงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสต่างๆ ของเด็ก ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย เด็กจึงเล่นกีฬาหรือทำงานที่ต้องใช้ความสามารถทางกล้ามเนื้อ

ประสาทสัมผัส และการประสานงานของกล้ามเนื้อกับประสาทสัมผัสได้ไม่สู้ดี สุขภาพโดยทั่วไปของเด็กรุ่นนี้ดีกว่าวัยที่ผ่านมา

2. พัฒนาการทางอารมณ์ อารมณ์เป็นความรู้สึกหรือความสะเทือนใจที่เกิดจากร่างกายถูกสิ่งอื่นมาเร้า คนเรานั้นมักมีอารมณ์เกิดขึ้นเสมอทุกๆ นาที อารมณ์ของวัยรุ่นนั้นเป็นอารมณ์ที่รุนแรงโดยที่เราเรียกว่าวัยนี้เป็นวัย “พายุบุแคม” ซึ่งหมายถึงการมีอารมณ์ที่รุนแรง เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ในบางครั้งจึงมักมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ การที่เกิดอารมณ์ง่ายและรุนแรงเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่ง่ายต่อการยุแหย่หรือชักนำให้เด็กเกิดความรู้สึกอยากลองดี ทั้งในทางที่ดีและเลว ความคิดชั่ววูบของอารมณ์วัยรุ่น อาจเป็นสิ่งที่ทำให้เขาแสดงพฤติกรรมผิดๆ ออกมา ซึ่งอาจหมายถึงชีวิตและอนาคตของเขาเอง ความขัดแย้งดังกล่าวของวัยรุ่นถ้าหาทางออกไม่ได้ ต้องเก็บกดไว้จะทำให้เกิดปัญหาวัยรุ่นและกลายเป็นปัญหาของสังคมได้ในที่สุด ในวัยรุ่นนี้เด็กกำลังมีความต้องการอย่างรุนแรงในการที่จะให้ตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อนและบุคคลในวงสังคม โดยสามารถสังเกตได้จากการแต่งตัว การเอาใจใส่ในกิจวัตรของตนเองและบุคคลในครอบครัว ต้องการให้ทุกคนยอมรับว่าตนเป็นผู้ใหญ่ มีการรวมกลุ่มระหว่างเพื่อนสนิทในเพศเดียวกัน เด็กรุ่นนี้มักพยายามปรับปรุงร่างกายของตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมมากยิ่งขึ้น โดยพยายามหัดตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงด้วยตนเอง และเมื่อประสบปัญหาในระยะนี้วัยรุ่นมักหลีกเลี่ยงการขอความช่วยเหลือจากพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ แต่มักพยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งผลที่ได้รับมักก่อให้เกิดการปรับตัวที่ดีขึ้น และอยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้ด้วยความสะดวกสบายใจ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าแก้ปัญหาไม่ได้มักจะก่อให้เกิดอารมณ์ไม่ดี ใจคออ่อนไหวง่ายแต่จะพยายามดับอารมณ์ด้วยความสุขุมเยือกเย็นมากยิ่งขึ้น

3. พัฒนาการทางสังคม เด็กให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมวัยมากกว่าในระยะวัยเด็กตอนกลาง เด็กจับกลุ่มกันได้นาน แน่นแฟ้น และผูกพันกับเพื่อนในกลุ่มมากขึ้น กลุ่มของเด็กไม่มีเฉพาะเพื่อนเพศเดียวกันเท่านั้น แต่มีเพื่อนต่างเพศเข้ามาสมทบด้วย เด็กที่สามารถเข้ากลุ่มได้ มีกลุ่มได้ และมีกลุ่มในระยะวัยเด็กตอนกลาง จะเข้ากับกลุ่มและมีชีวิตทางสังคมที่สนุกสนานได้ดีกว่าเด็กที่ไม่มีพัฒนาการดังกล่าวในช่วงวัยที่ผ่านมา เด็กเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กกว่า ระยะนี้จึงเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง (Gang age) การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างรวดเร็วและมากมาย เป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่มเพราะสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์ แก้อาและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่า

4. พัฒนาการทางเพศของวัยรุ่น ความสนใจทางเพศ ความต้องการทางเพศ และการแสดงออกหรือหาความสำเร็จทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ (และสัตว์) ที่ธรรมชาติสร้างมาเพื่อการสืบต่อเผ่าพันธุ์ เมื่อมนุษย์ย่างเข้าสู่วัยแตกพานหรือแตกเนื้อหนุ่มสาวจะมีการเติบโตหรือเปลี่ยนแปลงทางร่างกายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่สืบพันธุ์ หรือที่เราเรียกว่าเรื่องเพศนี้มากขึ้น เด็กผู้หญิงจะเริ่มเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเด็กผู้ชาย อาจจะเริ่มตั้งแต่วัย 8 - 11 ปี เด็กผู้หญิงเริ่มมีหน้าอก สะโพกขยายขึ้น มีขนที่รักแร้และอวัยวะสืบพันธุ์ มีการตกไข่และมีประจำเดือน เด็กผู้ชายอาจจะเริ่มเปลี่ยนแปลงช้ากว่าเด็กผู้หญิง เริ่มในวัย 12-14 ปี อวัยวะเพศใหญ่ขึ้น มีขนตามขาต่างๆ มากขึ้น เสียงห้าวลึกมากขึ้น อวัยวะเพศของเขาอาจจะเริ่มผลิตสเปิร์มที่พร้อมจะผสมพันธุ์ได้ วัยรุ่นทั้งเพศหญิงและชายหลายคนมีโอกาสที่จะเป็นสิ่ว เพราะว่ามี การเปลี่ยนแปลงทางฮอร์โมน ทั้งสองเพศ

จะเริ่มเป็นหนุ่มสาวราวอายุ 17 ปี การเจริญเติบโตทำให้พวกเขาต้องใช้พลังงานมากและต้องการนอนมากขึ้น การตื่นสายของวัยรุ่นเป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่เรื่องซีเรียจ วัยแตกพานยังมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ควบคู่กันไปด้วย พวกเขาจะมีอารมณ์แรงขึ้น หงุดหงิดง่าย อยู่ไม่ค่อยเป็นสุข รวมทั้งมีอารมณ์ทางเพศด้วย การคิดเรื่องเพศ ความอยากรู้ อยากได้ยินได้ฟัง ได้อ่านเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติ โดยทั่วไปจะสนใจเพื่อนต่างเพศ แต่จะมีบางรายที่สนใจเพศเดียวกัน (Homosexuality) หรือสนใจทั้งสองเพศ (Bisexuality) คนที่เป็นเช่นนี้ ส่วนใหญ่จะผลิิตมาจากสภาพฮอร์โมนในร่างกายของแต่ละคน แต่บางคนก็อาจมาจากสภาพแวดล้อมการเลี้ยงดูในวัยเด็กด้วย ปัญหานี้ยังไม่มีใครรู้แน่ชัด

จากพัฒนาการของวัยรุ่น จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นแต่ละระยะจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยลักษณะดังกล่าวอาจมีการคาบเกี่ยวกันได้ในแต่ละช่วง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงในวัยรุ่นโดยสรุปจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย โดยเฉพาะด้านเพศ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ รวมทั้งอารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณธรรม เมื่อวัยรุ่นมีการพัฒนาไปตามขั้นตอนที่เหมาะสม เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ก็จะกลายเป็นบุคลิกภาพที่ชัดเจนของตัวเอง มีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศที่พร้อมต่อการสร้างครอบครัวใหม่และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบิดา มารดาในบทบาทที่เป็นผู้ใหญ่ได้

5.4 ลักษณะของวัยรุ่น

ด้วยเหตุที่วัยรุ่นเป็นวัยครึ่งเด็กครึ่งผู้ใหญ่ จึงเป็นวัยที่มักมีปัญหาสัมพันธ์กับเด็ก ผู้ใหญ่ และกับวัยรุ่นด้วยกันเอง คำว่า “วัยรุ่น” หมายถึง วัยที่เข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์ และพร้อมที่จะเป็นพ่อแม่ได้ เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ต่อมาเพศต่างๆ เริ่มขับฮอร์โมนเพศเพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของอวัยวะเพศซึ่งเป็นระยะของการแตกเนื้อหนุ่มสาว การเข้าสู่วัยรุ่นของทั้งสองเพศนั้นไม่พร้อมกัน อัตราการเจริญจะแตกต่างกัน เด็กที่เจริญเติบโตเร็วจะเข้าสู่ระยะวัยแตกเนื้อหนุ่มสาวเร็ว การเปลี่ยนแปลงของร่างกายวัยรุ่นอย่างรวดเร็วทำให้ต้องประสบปัญหาการปรับตัว การเข้าสังคม และปัญหาด้านอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงของต่อมต่างๆ ภายในร่างกายจะมีผลก่อให้เกิดการผันแปรทางด้านอารมณ์ วัยรุ่นมักมีอารมณ์รุนแรง โกรธและกลัวบ่อยๆ เกิดความรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรูปร่าง การยอมรับของสังคม กลัวเพื่อนฝูงไม่ยอมรับเข้ากลุ่ม เด็กวัยนี้ไม่ชอบการชู้บังคับ และมักมีข้อขัดแย้งกับพ่อแม่เสมอ เพราะเด็กวัยรุ่นอยากทำตัวเป็นผู้ใหญ่เพื่อที่จะได้ทำอะไรๆ ตามใจตนเอง แต่ที่สำคัญคือ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ วัยรุ่นจึงมักสนใจถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรูปร่างของตนและการเปลี่ยนแปลงของตนเองอยู่เสมอ วัยรุ่นเป็นวัยอยากรู้อยากเห็น อยากทดลอง ประกอบกับการมีปัญหาในเรื่องต่างๆ ได้แก่ 1) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวที่ขาดความรู้ ความอบอุ่นหรือบุคคลในครอบครัวติดยาเสพติด 2) สิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว เช่น อิทธิพลจากเพื่อน การเลียนแบบสังคมตะวันตก การอยู่ในละแวกผู้ติดยาเสพติด 3) ความศึคคะนอง และ 4) การถูกชักชวน ล่อลวง (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539; สุชา จันทน์หอม, 2542; สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2552)

นอกจากนี้ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545) ได้กล่าวถึง ลักษณะพฤติกรรมทางธรรมชาติของวัยรุ่นที่สำคัญคือ 1) ความไม่แน่ใจในฐานะของตน บางครั้งอาจมีบุคลิกภาพของคนที่อ่อนไหวง่ายต่อคำวิพากษ์วิจารณ์และค่อนข้างมีความสับสน 2) ต้องการแสวงหาด้วยตนเอง เช่น การพยายามพัฒนาบุคลิกภาพและทัศนคติในแบบที่พอใจ 3) มีอุดมคติของตนเอง ซึ่งอุดมคติของวัยรุ่นจะเป็นไปในสอง

ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นจริงได้ (เป็นเรื่องธรรมชาติ) และลักษณะที่เป็นความฝันหรืออุดมคติ (เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม) และ 4) ต้องการงานที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ วัยรุ่นมีพลังมาก มีความกระตือรือร้น และพร้อมที่จะทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเป็นการทดสอบตนเอง อยากรู้อะไร กิจกรรรมต่างๆ จะต้องมีความปลอดภัยด้วย ซึ่งลักษณะของงานควรคำนึงถึงการใช้หลักความเป็นจริง สามารถตรวจสอบความเป็นจริงโดยใช้การสังเกต อุดมคติ ทศนคติ และปฏิกิริยาตอบสนองตามความรู้สึก ซึ่งต้องอาศัยกำลังใจ และการรู้จักขอบเขตของตน การผ่อนคลายความกดดัน เป็นการเปลี่ยนแปลงความตึงเครียดที่มักเกิดในชีวิตจริงได้ ความขัดแย้งกับบุคคลวัยต่างๆ ซึ่งอาจจะเกิดจากช่องว่างระหว่างวัย วัยรุ่นจะรู้สึกว่าผู้ใหญ่ไม่เข้าใจตน และมองข้ามความสำคัญของตนไป การให้ความไว้วางใจ วัยรุ่นต้องการคำแนะนำ แม้ว่าตนจะมีอุดมคติหรือหลักการที่มั่นคง และมีเหตุผลก็ตาม การให้คำแนะนำควรเป็นไปในแบบของการสร้างความเชื่อมั่น ความเป็นตัวของตัวเอง และควรทำให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจและปลอดภัยด้วย

บางครั้งการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างพ่อแม่ ครู กับวัยรุ่นนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะวัยรุ่นเองต้องการทำตนหรือสร้างอุดมคติและพฤติกรรมให้ดีพอเพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดความไว้วางใจและให้อิสระต่อตนเอง ฉะนั้นในบางครั้งเด็กจึงเรียกร้องสิทธิมากกว่าความรับผิดชอบ นี่คือการพัฒนาการของเด็กวัยรุ่นที่แสดงให้เห็นถึงอุดมคติและหลักการของตนเองให้ผู้ใหญ่ได้เข้าใจก่อนที่จะมีการเรียกร้องความเป็นอิสระต่อไป จากลักษณะของวัยรุ่นดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า วัยรุ่นนั้นเป็นวัยที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลัง ต้องการแสวงหาความแปลกใหม่ และต้องการแสดงความคิดหรืออุดมการณ์ของตนเองให้ผู้ใหญ่ยอมรับ

5.5 ความสำคัญของวัยรุ่นที่ควรศึกษา

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น จะเริ่มมีความต้องการทางเพศ เด็กวัยรุ่นมักพยายามดิ้นรนที่จะคบหาเพื่อนต่างเพศ ซึ่งมักได้รับการกีดกันจากผู้ใหญ่ซึ่งก่อให้เกิดความกดดันทางธรรมชาติทำให้วัยรุ่นพยายามหาทางออกเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง สำหรับปัญหาด้านเพศของวัยรุ่นที่สำคัญ คือ การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศตรงข้ามและทำการสำเร็จความใคร่กับเพื่อนในเพศเดียวกัน เด็กวัยรุ่นอารมณ์เปลี่ยนแปลงได้ง่าย สังเกตได้จากการแสดงออกของอารมณ์ประเดี๋ยวโกรธ และการขาดความยั้งคิด วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังสิ้นสุดความเป็นเด็กและกำลังก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางร่างกายอย่างสังเกตเห็นได้ชัด ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาจิตใจและการแสดงออกของพฤติกรรมต่างๆ ตามไปด้วย ข้อสังเกตสำหรับวัยนี้ทางด้านร่างกายชอบออกกำลัง กินเก่ง นอนเก่ง ส่วนในด้านจิตใจมีอารมณ์รุนแรง มักทำอะไรด้วยความใจเร็วด่วนได้ การตัดสินใจไม่ค่อยพิจารณารอบคอบ มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบทดลอง เริ่มสนใจเรื่องเพศและความต้องการที่จะได้รับอิสระ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ควรแก่การศึกษาเป็นพิเศษ เพราะ

1. วัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กมาสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กวัยรุ่นจึงมีความสับสนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัย บางครั้งเขาคิดว่าเขายังเป็นเด็ก เพราะบิดามารดา ครู ผู้ปกครอง ยังคงให้ความดูแลเอาใจใส่ราวกับเขาเป็นเด็กๆ ยังไม่ปล่อยให้เขาได้ทำอะไรอย่างอิสระเสรี และบางครั้งเขาก็คิดว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขามีร่างกายเติบโตเหมือนผู้ใหญ่ทุกอย่างและเขาได้รับการบอกเล่าให้ประพฤติอย่างผู้ใหญ่ เขาไม่สามารถจะทำอะไรบางอย่างที่เขาเคยทำได้เหมือน

เด็ก ฉะนั้น วัยรุ่นจึงมีปัญหาการปรับตัวมาก บ้างก็กลายเป็นอัมพาต เป็นโรคจิต โรคประสาท ฆ่าตัวตาย ส่องส่องในสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ ดิตยาเสพติด เทียวโสเภณี เป็นต้น (สุชา จันทน์เอม, 2539; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545; พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2548; วิทยากร เชียงกุล, 2552)

2. วัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มมีความรู้สึกทางเพศ เด็กวัยรุ่นต้องการความรู้ ต้องการคำแนะนำในเรื่องการปรับตัวทางเพศที่เหมาะสม และเป็นวัยที่เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ เด็กผู้หญิงเริ่มอายุประมาณ 15 ปี ในขณะที่เด็กผู้ชาย เริ่มตั้งแต่ร่างกายผลิตต่อสุจิ คือ อายุประมาณ 10 ปีขึ้นไป ซึ่งในปัจจุบันพบว่า เด็กเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เร็วขึ้น โดยทุก 20 ปี มนุษย์จะมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เร็วขึ้น หกเดือนถึงหนึ่งปีของอายุเกณฑ์เดิม ปัจจุบันเด็กผู้หญิงเริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เมื่ออายุ 8 ขวบ ในขณะที่เด็กชายเริ่มที่อายุ 9 ขวบ วัยรุ่นปัจจุบันจึงมีแนวโน้มของการเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ที่เร็วขึ้นที่ต้องการคำแนะนำและการปรับตัว (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2551; สุภาวดี ลิขิตมาศกุล, 2553)

3. วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเตรียมตัวสำหรับอาชีพ เขาต้องการศึกษา สำนวจความรู้ ความสามารถ ความสนใจในการเลือกประกอบอาชีพเพื่ออนาคตในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่และสร้างครอบครัว (สุภาภรณ์ นิลยกานนท์เพชร, 2552)

4. วัยรุ่นมีพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ที่เป็นลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกับวัยอื่นๆ จึงต้องการจะยึดมั่นในอุดมการณ์ ปรัชญาชีวิตของตนเอง (สุรศักดิ์ สมญา, 2553)

จากความสำคัญของวัยรุ่นที่ควรศึกษานั้น โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยของความสับสน หรือความเปลี่ยนแปลงซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้ สภาพของกลุ่มสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งนอกจากวัยรุ่นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของตนเองแล้วยังต้องเผชิญกับปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย จึงทำให้เป็นวัยที่อยู่ในความสนใจในการศึกษาวิจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องเพศ

ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า วัยรุ่นนั้นเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต คือ การเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ซึ่งหมายถึง วัยที่บุคคลสามารถมีบุตรได้ทั้งชายและหญิง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ช่วงอายุของวัยรุ่น คือ ตั้งแต่อายุ 14 ปีบริบูรณ์ – อายุไม่เกิน 19 ปีบริบูรณ์ ซึ่งอยู่ภายในเกณฑ์ขององค์การอนามัย (1995) ซึ่งถือเป็นสากลทั่วโลก และมีความกว้างของช่วงอายุที่ห่างกันไม่เกิน 10 ปี จึงเป็นช่วงอายุที่มีความเหมาะสมในการเริ่มต้นการเรียนรู้สิทธิทางเพศของวัยรุ่นที่ถูกต้องเหมาะสม ก่อนที่วัยรุ่นจะเกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศโดยชุมชนหรือสังคมไม่มีโอกาสได้ป้องกันหรือเยียวยา

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จักรกฤษณ์ พิญาพวงค์ (2548) ศึกษาปัจจัยและรูปแบบการส่งเสริมบทบาทชายต่อการรับผิดชอบอนามัยเจริญพันธุ์ในนักศึกษาชายระดับอุดมศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่า การสื่อสารระหว่างหญิงและชายทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน นักศึกษาได้นำสิ่งที่ได้รับไปถ่ายทอดกับเพื่อน เพื่อปรับทัศนคติทางเพศและแนวคิดของตนเองในการปฏิบัติต่อเพศตรงข้าม

รวีวรรณ ไชยเมือง (2549) ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาและโรคเอดส์ ในชุมชนต้นธงชัย จังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ได้สร้างความตระหนักรู้ในตนเอง เห็นความสำคัญในการสื่อสารเรื่องเพศ และมีทัศนคติในเรื่องเพศ สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กัน สร้างสัมพันธ์ภาพ สามารถประเมินทางเลือกของสถานการณ์เสี่ยงได้

สิริพรรณ บัวศรี (2551) ศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้ เรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อความรู้ และ ความสามารถในการบริโภคสื่อโทรทัศน์ ตามหลักแนวความคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่ผ่านโปรแกรมส่งเสริมความรู้เรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์ สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หลังเข้าร่วมโปรแกรมนักเรียนมีความรู้เรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์สูงกว่าเกณฑ์ประเมินที่ 75 % และ 3) นักเรียนที่ผ่านโปรแกรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถเรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์ สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม

นิรันดร์ สาโรวาท (2552) ศึกษาการพัฒนากระบวนการฝึกอบรมโดยใช้แนวความคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของแกนนำในการป้องกันและแก้ปัญหาเชื้อเอชไอวีและโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องในชุมชนมุสลิม พบว่า 1) สมาชิกในชุมชนมุสลิมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเชื้อเอชไอวีและโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องอยู่ในระดับต่ำ และมีทัศนคติโดยรวมต่อการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการฝึกอบรมโดยใช้แนวความคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 9 ขั้นตอน คือ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดปัญหา การกำหนดปัจจัยทางจิตใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน การกำหนดปัจจัยทางกายภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน การวางแผน การสร้างหลักสูตรและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การดำเนินการ การติดตามและสนับสนุนและการประเมินผลและป้อนกลับ ผลการทดสอบรูปแบบการฝึกอบรม ผลปรากฏว่าสามารถพัฒนาให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นถึงร้อยละ 60 และมีทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีในระดับดี ปัจจัยการใช้รูปแบบการฝึกอบรม คือ ระยะเวลาการจัดกิจกรรม การคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรม การมีส่วนร่วมสูงสุด จำนวนวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการฝึกอบรม คือ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม วิทยากรที่รอบรู้และสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เพื่อการกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานและการติดตามสนับสนุน การพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม

เมธียา เกิดผล (2552) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนตามแนวความคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางอารมณ์ของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา พบว่า 1) กิจกรรมมีความสอดคล้อง สามารถตอบสนองความต้องการและสามารถพัฒนาทักษะทางอารมณ์ของเด็กและเยาวชนโดยครอบคลุม การรู้เท่าทันอารมณ์ การยอมรับอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า ค่าเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะทางอารมณ์ของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ค่าเฉลี่ยความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะทางอารมณ์หลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูง

กว่ากลุ่มควบคุม และค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม หลังการเข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในด้านการจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด

Bull (1992) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในโปรแกรมสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างเสริมพลัง ความสนใจ และทักษะในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนในเขตเมือง พบว่า พลังการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ความสนใจ และทักษะการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของปัญหา นักเรียนมีพลังการเรียนรู้ร่วมกันและความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมน้อย ทั้งนี้เพราะขาดการกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในปัญหาสังคม ครอบครัวขาดการสนับสนุน และการมีส่วนร่วมในโครงการไม่เพียงพอ ความสนใจ และทักษะการแก้ปัญหา และสิ่งสำคัญที่จะเพิ่มพลังของการเรียนรู้ร่วมกันจะต้องให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ของความสำเร็จ การได้รับข้อมูลเพียงพอและการสนับสนุนจากสังคม

Simon Kim and et al (1996) ได้ทำการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในวิชาสถิติและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี พบว่านักเรียนกลุ่มนี้ยังขาดความรู้ความเข้าใจในวิชาดังกล่าว จึงได้หาแนวทางในการพัฒนาวิชาสถิติและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี โดยนำการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเข้าไปใช้ในหลักสูตร จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสาร และการทำโครงการ รูปแบบของโปรแกรมที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 3 โปรแกรม คือ โปรแกรมการเลือกตั้ง โปรแกรมรัฐบาลรัฐมิสซูรี และโปรแกรมการปกครอง พบว่า นักเรียนมีความตระหนักในประเด็นปัญหาชุมชนเพิ่มขึ้น มีการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้สามารถค้นพบความหมายที่แท้จริงของคำว่าประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมือง และได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมประชาธิปไตยร่วมกับชุมชน นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ก็เห็นว่าโปรแกรมนี้น่าสนใจและมีประโยชน์อย่างมากต่อนักเรียน

Kim and Park (1996) ศึกษาเรื่อง ผลของการจัดโปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 1994 ในเมืองเซินหลุยส์ และบริเวณใกล้เคียง ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า การนำการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาใช้ในแต่ละโปรแกรมช่วยให้นักเรียนมีความตระหนักในปัญหาของชุมชน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโปรแกรมว่าเป็นโปรแกรมที่ดี และมีประโยชน์อย่างมากอีกทั้งนักเรียนยังได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

Schmelzkopf (2002) ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนในวิชาการท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์กับนักศึกษา มหาวิทยาลัยมอนแทนา ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า นักศึกษาสามารถนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ และการท่องเที่ยวมาบูรณาการกันได้อย่างเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งการกระตุ้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วม และฝึกปฏิบัติทางสังคมยังส่งผลให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในวิชาอื่นๆ และในชีวิตจริงได้

Gidron and Hachberg (2003) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเพิ่มอัตราการคาดเข็มขัดนิรภัยในกลุ่มเด็กปฐมวัยที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศอิสราเอล พบว่า เด็กมีการคาดเข็มขัดนิรภัยสูงขึ้นถึง ร้อยละ 71.4 ซึ่งจำนวนเด็กที่คาดเข็มขัดนิรภัยหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าการใช้โปรแกรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มอัตราการคาดเข็มขัดนิรภัยในเด็กปฐมวัยได้

Natvig, Albrektsen and Qvamstrom (2003) ศึกษาเรื่อง ผลของการจัดการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับการใช้ กระบวนการกลุ่ม การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอความคิดเห็น โต้แย้งกันเป็นการให้อิสระทาง ความคิด และการทำงานส่งผลให้นักเรียนรับรู้ถึงผลดีของการช่วยเหลือสังคม และยังช่วยให้นักเรียน รู้จักจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าเป็นการจัดการ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตามความต้องการของผู้เรียน ยืดหยุ่นตามสถานที่และเวลาได้ช่วย ให้กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติในทางบวกและนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น เกิดการปฏิบัติได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ใน 3 ด้าน คือ ด้านขั้นตอน องค์ประกอบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา การร่วมกัน แสวงหาทางเลือก การร่วมกันดำเนินการ การร่วมกันประเมินผล และการร่วมกันปรับปรุง ด้าน องค์ประกอบ ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหา รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ ผู้นำ สมาชิก และความสัมพันธ์ในชุมชน ปัจจัยภายนอก คือ แนวคิดและการ ปฏิบัติของนักพัฒนาจากภายนอก การสนับสนุนและแหล่งทรัพยากรภายนอก และปัจจัยด้าน สภาพแวดล้อม ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

คมพล สุวรรณภูฏ (2544) ศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการดูแล รักษาสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีศักยภาพและทางเลือกที่ หลากหลายในการดูแลรักษาสุขภาพตนเองทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน เมื่อเจ็บไข้ เล็กๆ น้อยๆ สามารถพึ่งตนเองได้ โดยดูแลกันเองในครัวเรือน หากไม่สามารถรักษาเองได้จะพึ่งพา ผู้ชำนาญการในชุมชนหรือสถานบริการสาธารณสุขของรัฐที่อยู่ใกล้เคียง โดยชาวบ้านประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน โดยปัจจัยที่ช่วยให้ชุมชนแสวงหาแนวทาง ในการดูแลรักษาสุขภาพ ได้แก่ ความสามารถในการเรียนรู้เชิงรุก การปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และวิธีคิด แบบพึ่งตนเองภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การพัฒนาสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนจำเป็นต้องสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ คือ การมีผู้รู้ท้องถิ่น การมีองค์ความรู้พื้นบ้าน ความเป็นครอบครัว และเครือข่ายในชุมชน ระดับการยอมรับองค์ความรู้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม ความหลากหลาย ทางชีวภาพ และระดับความสำเร็จของระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ

สุพจน์ แสงเงิน (2546) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็ง ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มี คุณภาพ โดยมีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต แรงผลักดันจากผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และ การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ สำหรับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้โดยผ่าน

การปฏิบัติงานตามโครงการที่จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด “รู้อดีต คิดปัจจุบัน ทันทอนาคต” ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่าง ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน นำมาผนวกกับความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชนจนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุภาคี พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นคนในชุมชนได้ความตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลย้อนกลับ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นและการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต ผลที่ได้จากการคิดและปฏิบัติของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้เห็นเขตของชุมชนสมบูรณ์ขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นและมีความมั่นคงขึ้น และสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการพัฒนานิเวศและเศรษฐกิจของชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา การพบปะหารือ การประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง โดยเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆและการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่างๆด้วย

นันทนุช สังวาลย์ (2546) กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา หมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านปลายโพงพาง เริ่มต้นจากการศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในชุมชน ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้มี 2 ประเภท คือปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน และทรัพยากรในท้องถิ่น ปัจจัยภายนอกได้แก่ การได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานภาครัฐ โครงการจากทางจังหวัดและนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในระยะแรกของโครงการเท่านั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ในขั้นตอนการชาวบ้านมีส่วนร่วมมาก ส่วนในขั้นการริเริ่มโครงการ การวางแผน และประเมินผลโครงการพบว่าชาวบ้านยังมีส่วนร่วมน้อย และผลที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ทำให้ในด้านเศรษฐกิจมีรายได้จากอาชีพเสริม ด้านสังคมคุณภาพชีวิตดีขึ้น ด้านวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและมีวิถีชีวิตคงเดิม แต่มีค่านิยมในสิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่มากขึ้น และด้านสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาความสะอาดและการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น

กาญจนา รอดแก้ว (2550) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในเขตภาคกลาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การตระหนักในปัญหา 2) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล 3) การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา 4) การลงมือปฏิบัติ และ 5) การสร้างและการขยายความรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดทำแผนชุมชน การจัดเวทีการเรียนรู้

การศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม ประชุม สัมมนา องค์กรประกอบสำคัญที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ ประกอบด้วย คนในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ การมีเป้าหมายร่วมกัน และการบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการนำกระบวนการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในเขตภาคกลางไปใช้ ได้แก่ ศักยภาพชุมชน ผู้นำหรือแกนนำชุมชน ความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ระบบการสื่อสารภายในชุมชน ระบบการจัดการความรู้ของชุมชน และลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้

Andrew (2009) ศึกษาเรื่อง 'The real world': Lived literacy practices and cultural learning from community placement พบว่า ความเป็นจริงของโลกกำลังจะกลับไปสู่การใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนแห่งการเรียนรู้ มีอาสาสมัครผู้ให้การเรียนรู้ในชุมชนซึ่งจะทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้จากภาษา วัฒนธรรมและสื่อสารกันด้วยภาษาของชุมชนเองอันเป็นความรู้ที่อยู่ในโลกของความเป็นจริง ผู้เรียนสามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในการเข้าถึงความรู้ตามสถานการณ์ที่ตนเองสนใจซึ่งเป็นความรู้ที่สดใหม่โดยมีชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้

Gatt (2010) ศึกษาเรื่อง The role of the Community in enhancing learning พบว่า ปัจจุบันนักการศึกษาต่างต้องกลับมาคิดถึงความรับผิดชอบของครอบครัว และชุมชนในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นเนื้อหาความรู้ที่จำเป็นทางด้านสังคมตั้งที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาได้ลงความเห็นกันว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่ไม่สามารถแยกกลุ่มความรู้ออกมาได้เหมือนความรู้ของผู้เชี่ยวชาญในระบบโรงเรียน อันเป็นความท้าทายของครูในยุคปัจจุบันที่จะต้องนำครอบครัวและชุมชนมาเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้

Kielsmeier (2011) ศึกษาเรื่อง SERVICE-LEARNING: The Time is Now. ได้สังเคราะห์งานวิจัยในการเรียนรู้ พบว่า ชุมชนเป็นแหล่งบริการการเรียนรู้ของวัยรุ่นได้อย่างครอบคลุม เนื่องจากวัยรุ่นมีช่วงของการเติบโตจากเด็กไปเป็นผู้ใหญ่ บทเรียนต่าง ๆ วัยรุ่นได้ชุมชนเป็นแหล่งประสบการณ์ในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในการสังเกต เลียนแบบ และได้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นจริงกับชีวิต ชุมชนนั้นเป็นทั้งแหล่งสนับสนุน เป็นทั้งผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือ ผู้นำ และเป็นผู้กระตุ้นให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ได้อย่างรอบด้าน ซึ่งชุมชนจะเป็นแหล่งผสมผสานความรู้ของวัยรุ่นที่ได้จากครอบครัวและโรงเรียนรวมทั้งจากชุมชนมาบูรณาการความคิดในการใช้ชีวิต ดังนั้นจึงเป็นนวัตกรรมทางการเรียนรู้ที่นักการศึกษาหรือนักพัฒนาที่ควรคำนึงถึงชุมชนที่นับเป็นสถานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมหัศจรรย์

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นมีคุณค่ามากมายในการพัฒนาคนตั้งแต่เกิดจนตายหรือเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ เนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เป็นไปตามวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ตัวบุคคล กลุ่มในชุมชน สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชน

6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชุตินา เวทการ และคณะ (2542) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จากผลการศึกษาโบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หิน พบว่า ศักยภาพของชุมชน คือ

ปัจจัยสำคัญในความสำเร็จต่อโครงการมากที่สุด โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้าน บุคลากรที่เกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ พระ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งมีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ

ศิริเพ็ญ มากบุญ และคณะ (2546) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อสืบสานอาชีพของชุมชนสำหรับนักเรียนประถมศึกษา กรณีศึกษา ชุมชนวัดมะค่า สภาวัฒนธรรมตำบลหัวสำโรง อำเภอนาทอง จังหวัดลพบุรี พบว่า รูปแบบการศึกษาเพื่อสืบสานอาชีพของชุมชนวัดมะค่ามีกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการ 8 ขั้นตอนคือ 1) รวบรวมใจจากทุกฝ่าย 2) ดุศัลยภาพและความพร้อมของปัจจัยต่างๆ 3) นักเรียนค้นหาภูมิปัญญาและครุภูมิปัญญาในตั้งครุภคร์ 4) นักเรียนเลือกอาชีพที่ตนอยากเรียนรู้อและสืบสานไว้ในชุมชน 5) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 6) จัดการศึกษาเพื่อสืบสานอาชีพและภูมิปัญญาของชุมชน 7) ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 8) รู้การพัฒนาและปัจจัยเงื่อนไขในการนำไปใช้

อุทัย ปัญญาโกณู (2547) การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า พบว่าคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมอาข่าที่มีต่อเยาวชนอาข่ามี 8 ประการ คือ 1) เป็นภูมิปัญญาเพื่อพึ่งตนเองและการดำรงชีพที่เหมาะสม 2) สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนวัฒนธรรมอาข่า 3) เป็นกรอบควบคุมความประพฤติผ่านจารีตประเพณี ค่านิยมของเผ่า 4) ช่วยปรับระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ 5) เสริมทักษะการเรียนรู้เป็นฐานการเรียนรู้เรื่องอื่นๆ 6) เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์นันทนาการผ่อนคลายพัฒนาอารมณ์ สังคม จิตใจ 7) เป็นความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และ 8) เกิดความรัก ภูมิใจในตนเองและเผ่าพันธุ์ วิธีการเรียนรู้เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่าในวิถีเดิมพบว่าเป็นการเรียนรู้ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีการทำมาหากินและความเชื่อ มุ่งเน้นให้จำ ปฏิบัติเลียนแบบได้เพื่อจะถ่ายทอดสอนคนรุ่นต่อไปได้ มี 5 ลักษณะคือ 1) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) การเรียนรู้ผ่านบุคคล 3) การเรียนรู้ผ่านชุมชน 4) การเรียนรู้ผ่านพิธีกรรมประเพณี และ 5) การเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิธีการเรียนรู้ในวิถีเดิมไม่มีการจัดการให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน รูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่าที่เหมาะสมประกอบด้วยภาพความสำเร็จ กระบวนการนำไปสู่ความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของอาข่าทุกขั้นตอน หลักสูตรต้องสามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของอาข่าได้ โดยมีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3 ประการ คือ บุคคล เครือข่าย และบริบททางสังคม กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีวัฒนธรรมอาข่าเป็นฐานการเรียนรู้

ประครอง สายจันทร์ (2547) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์วัตถุดิบในอาคารบ้านเรือนในระดับชุมชน ศึกษากรณี บ้านค้อหวาง หมู่ที่ 3 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการร่วมกันปฏิบัติของชาวบ้านในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เริ่มโครงการนั้น ขึ้นอยู่กับชุมชนและชาวบ้านแต่ละคนว่ามีบทบาท หน้าที่ การมีส่วนร่วม การตัดสินใจ ความกล้า และศักยภาพเพียงไรและแค่ไหน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 28 ตัว สามารถสรุปได้ว่าบ้านค้อหวางมีความเข้มแข็งขึ้น จนสามารถเรียนรู้เรื่องสารเคมีในชุมชนได้ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน แม้ว่าจะยังไม่ครอบคลุมทุกคนก็ตาม โดยปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้เกิดผลต่างๆ ในชุมชน คือ ความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ความยอมรับจากชุมชน ความ

พยายามพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอน กลุ่มคนวัด กลุ่มสาระพลังงาน ความเป็นเครือญาติ กลุ่มพระ และ ความรู้จักมักคุ้นในชุมชน

สามารถ กมขุนทด (2548) ศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่ากิจกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนได้แก่ การทำหน้าที่พัฒนาชุมชน การสื่อสาร การเรียนรู้ในชุมชน การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ในนโยบาย กิจกรรมการพัฒนาและการแก้ปัญหาต่างๆ และการทำงานร่วมกับชุมชน โดยกิจกรรมเหล่านี้จะสร้างให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนและนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการปฏิบัติงานของอาสาสมัครพบว่า ยังมีจำนวนไม่มากเนื่องจากความพร้อมทางด้านเวลาและความสามารถ

เวช หกพันนา และคณะ (2548) ศึกษาโครงการปั้นเด็กปั้นดินเพื่อท้องถิ่นยั่งยืน พบว่าการดำเนินการสร้างหลักสูตรจะต้องให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยโรงเรียนสามารถจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ของทุกรายวิชาโดยใช้ท้องถิ่น เช่น ภูมิหลัง วัฒนธรรม อาชีพธุรกิจ และอาชีพของท้องถิ่น มาจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ครอบคลุมทุกหมวดหมู่ ตามความเหมาะสมของแต่ละรายวิชาที่เปิดสอนในโรงเรียน และปัจจัยในการรวมกลุ่มประชาชนที่สำคัญคือ ผู้นำเป็นผู้มีคุณธรรม ความรู้ และเสียสละตนเอง การมีจุดประสงค์ที่ยอมรับของสมาชิกกระบวนการพัฒนาคุณภาพและสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนสามารถสรุปผลการศึกษามาเป็นกระบวนการได้ดังนี้ 1) การศึกษาตนเอง 2) การวิเคราะห์สภาพปัญหาและศึกษาทางเลือกในการพัฒนา 3) วางแผนและเตรียมการ และ 4) ดำเนินการพัฒนา

Alice (2000) ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงของวัยรุ่นในประเทศ Urban กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในห้องสอนกิจกรรมโฮมรูม พบว่า 1) มีปัญหาความรุนแรงต่าง ๆ เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การทำร้ายร่างกาย การขาดแคลนสถานศึกษา การบริการทางสังคมที่ถูกจำกัด 2) วัยรุ่นมีการลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อความรุนแรงหลังการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นอกจากนั้นยังได้ตั้งใจเพื่อร่วมกันสร้างสังคมของพวกเขาให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอีกด้วย

Sanjakdar (2009) ศึกษาเรื่อง Participatory action research: creating spaces for beginning conversations in sexual health education for young Australian Muslims. พบว่า การสอนเรื่องเพศศึกษาในวัยรุ่นชาวมุสลิมเป็นสิ่งที่ท้าทายเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องศาสนา และภายในกลุ่มของชาวมุสลิมเองยังมีความแตกต่างในเรื่องชนชั้นและเชื้อชาติ งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้ามาจัดกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนให้นักเรียนชาวมุสลิมในออสเตรเลียได้ค้นหาสิ่งที่ต้องการพูดคุยหรือสร้างความหมายในเรื่องเพศที่พวกเขาต้องการศึกษาและบูรณาการเข้ามาในหลักสูตรการสอนและควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเองซึ่งทำให้พวกเขาได้เรียนรู้กันอย่างน่าสนใจมากขึ้น

Cashman and et al (2011) ศึกษาเรื่อง Exploring the Sexual Health Priorities and Needs of Immigrant Latinas in the Southeastern United States: A Community-Based Participatory Action Research Approach. พบว่า กระบวนการวิจัยทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้อพยพชาวลาตินทางตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐ ที่ยังมีช่องว่างของการได้รับความรู้ในการส่งเสริมพฤติกรรม

สุขภาพทางเพศและทักษะในการดูแลตนเองด้านอนามัยเจริญพันธุ์ ซึ่งทำให้เกิดโรคและการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ในอัตราที่สูง ซึ่งจำเป็นต้องสร้างกิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกทักษะโดยอาศัยคนในกลุ่มด้วยกันเองเป็นสร้างความเข้าใจและให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้ว่า เป็นการวิจัยโดยชุมชน เพื่อชุมชนที่เกิดจากการตั้งศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการแก้ปัญหาที่ทุกคนต้องเริ่มจากการรวมใจ ร่วมกันคิด หาสาเหตุและหนทางในการแก้ไขปัญหา โดยปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในกระบวนการวิจัยในชุมชนเช่นนี้ คือ คนและกลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่ต้องมีความพร้อมนั่นเอง

6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเพศวิถี พบว่า งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเพศวิถี โดยตรงยังมีการศึกษาอยู่น้อย ทั้งนี้จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีทั้งในและต่างประเทศ พบว่า มีประเด็นหลักในเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องสิทธิทางเพศ การเรียนรู้เรื่องเพศ ปัจจัยและการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสิทธิทางเพศ โดยรายละเอียด มีดังนี้

6.4.1 ประเด็นแรก: การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

สุทธิดา ฉายาลักษณ์ (2531) ศึกษาถึงปัจจัยสาเหตุที่ทำให้เป็นมารดาวัยรุ่น และปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนวิธีแก้ไขปัญหาของมารดาวัยรุ่น สาเหตุปัจจัยภายนอกที่สำคัญทำให้เป็นมารดาวัยรุ่นเนื่องจาก ครอบครัวเดิมสนับสนุน ครอบครัวแตกแยก ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละเลย ปัจจัยด้านบุคคล คือ ตัววัยรุ่นเองไม่เคยมีเป้าหมายในชีวิต การศึกษาน้อย มีความสัมพันธ์ทางเพศเร็วกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่นอกบ้าน ปัจจัยทางด้านความรู้ ทักษะคิด ค่านิยมในเรื่องเพศ ปรากฏว่า ผู้ปกครองที่เคยถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศให้รับรู้ขาดการอบรม ไม่ทราบวิธีการคุมกำเนิด ยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และปัจจัยสุดท้าย คือ เพื่อน ซึ่งมีส่วนในการทำให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุยังน้อย

คณิตา โพธิ์ชนะพันธ์ (2539) ศึกษาการยอมรับของวัยรุ่นต่อการทำแท้ง: ศึกษากรณีนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยอมรับการทำแท้งในระดับปานกลาง โดยกรณีทำแท้งที่นักเรียนเห็นด้วยมากที่สุด คือ กรณีผู้หญิงตั้งครรภ์ติดเชื้อเอชไอวี รองลงมา คือ กรณีทำแท้งที่ต้องออกจากโรงเรียน ส่วนกรณีทำแท้งที่นักเรียนไม่เห็นด้วยมากที่สุด คือ การตั้งครรภ์ทำให้ไม่สามารถทำงานอาชีพของตนเองต่อไปได้ ส่วนกรณีเพื่อนหรือญาติที่เคยทำแท้งมาก่อน คือ ตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการทำแท้งของนักเรียน

สมพร วัฒนกุลเกียรติ (2542) ศึกษาเรื่อง การตั้งครรภ์ไม่ตั้งใจ: บทบาทของใครที่ต้องทบทวน พบว่า แนวทางในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อสถานะสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจของหญิงตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ รวมถึงผลต่อโครงสร้างด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ส่วนต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา ได้แก่ บทบาทของครอบครัว บทบาทของโรงเรียน บทบาทของสื่อมวลชน บทบาทของเจ้าหน้าที่ที่สัมผัสสุขภาพ และบทบาททางด้านนโยบายและกฎหมาย

สุนารี เลิศทำนองธรรม (2546) เหตุผลทางสังคม วัฒนธรรมในการตัดสินใจทำแท้งจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ของหญิงวัยรุ่น พบว่า เหตุผลที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เกิดจากค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวกับมาตรฐานช่องทางเพศที่จำกัดการเรียนรู้เรื่องเพศของหญิงวัยรุ่น ทำให้หญิงวัยรุ่นขาดความรู้ที่ถูกต้องและเพียงพอที่จะกำหนดพฤติกรรมทางเพศที่ปลอดภัยกับตนเอง ทั้งในด้านการคุมกำเนิดและพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย เงื่อนไขที่นำไปสู่การตัดสินใจทำแท้งของหญิงวัยรุ่นเกิดจากความกดดันทางสังคมที่เกี่ยวกับบรรทัดฐานทางเพศ และบทบาทความเป็นแม่ที่ครอบงำความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของกลุ่มคนในสังคมว่าการตั้งครรภ์ในวัยเรียน การตั้งครรรภ์นอกสมรสเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากสังคม เมื่อหญิงวัยรุ่นพิจารณาแล้วว่าการตั้งครรรภ์นั้นส่งผลกระทบต่อชีวิตให้ได้รับผลเสียมากกว่าผลดี หญิงวัยรุ่นจะตัดสินใจทำแท้งทันทีโดยยอมเสี่ยงอันตรายที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ การป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างวัยรุ่นชายหญิงให้มีความเสมอภาคกัน การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเข้าถึงการบริการทางด้านสาธารณสุขที่ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการคุมกำเนิด

พชณี ทองประเสริฐ (2547) วัยรุ่นกับการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และกลไกในการเผชิญปัญหาการวิจัยเชิงคุณภาพ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี พบว่า 1) รูปแบบของพฤติกรรม ส่วนใหญ่อยู่หอพัก รวมกลุ่มเที่ยวกลางคืน ดื่มแอลกอฮอล์ ไปที่ฟักเพื่อนชายหรือที่รโหฐาน และมีเพศสัมพันธ์โดยมีทั้งการใช้กำลังบังคับ การยินยอมพร้อมใจและความอยากลองของกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นจะมีสัมพันธ์ต่อเนื่องและบางรายย้ายไปพักกับเพื่อนชาย ทั้งหมดมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการป้องกัน 2) รูปแบบการเผชิญปัญหา พบว่า เมื่อสงสัยว่าจะตั้งครรภ์ จะตรวจปัสสาวะเอง ไปคลินิก โรงพยาบาล อ่านตำรา และทราบโดยประสบการณ์ บุคคลที่บอกการตั้งครรภ์ให้รับรู้ คือ เพื่อนชายและเพื่อนสนิท ที่อยู่เป็นคู่จะมีพ่อแม่ของเพื่อนชายร่วมรับรู้ แต่การตัดสินใจทำแท้งขึ้นอยู่กับกลุ่มตัวอย่างเอง ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ คือ ยังเรียนไม่จบ ไม่พร้อมที่จะรับภาระ ไม่มีรายได้ กลัวพ่อแม่รู้ กลัวชาวบ้านนินทา การหาสถานที่ทำแท้งจะสอบถามจากเพื่อน รุ่นพี่ หรือเพื่อนบ้านที่เคยทำแท้ง จะไปทำแท้งเองเพียงลำพัง หรือมีเพื่อนสนิทเป็นผู้พาไป หลังทำแท้งแล้วส่วนใหญ่จะไปเรียนหนังสือตามปกติ เมื่อเกิดอาการแทรกซ้อนหลังทำแท้งจะซื้อยากินเองเมื่ออาการแยลงจึงขอความช่วยเหลือจากผู้ที่พบเห็น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อน เจ้าของหอพักหรือเพื่อนบ้าน กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อถามถึงการคุมกำเนิด พบว่า บางรายมีความรู้ บางรายไม่มีความรู้ แต่ต้องเลิกเนื่องจากกินแล้ววิงเวียน จึงเลิกกิน และไม่ได้ใช้การป้องกันวิธีอื่นอีก

สุวิทนา วรคามิน และคณะ (2547) ศึกษาเรื่อง สถานการณ์การตั้งครรภ์ของหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี พบว่า เหตุปัจจัยมาจากสภาพครอบครัว สิ่งแวดล้อม การศึกษา อาชีพ รายได้ และเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวเป็นเหตุปัจจัยให้บิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่มีเวลาดูแลอบรมสั่งสอนลูก โดยเฉพาะการให้ความรู้เรื่องเพศ ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ลูกได้รับบางครั้งอาจจะไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเพื่อน มีผลทำให้ขาดความรู้ในเรื่องเพศศึกษา การคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัวที่ถูกต้อง ประกอบกับการศึกษาน้อย และไม่เคยได้รับรู้หรือได้เห็นตัวอย่างของอันตรายที่เกิดขึ้นกับหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี ขณะตั้งครรรภ์

สิรินุช เสี่ยมศักดิ์ (2548) การศึกษาเรื่อง “การเผชิญปัญหา ภาวะวิกฤต ภายใต้กระบวนการตัดสินใจเพื่อตั้งครรภ์ต่อของหญิงตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ศึกษาเฉพาะกรณีสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ” พบว่า การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ที่เกิดกับผู้หญิงทุกคนเปรียบเสมือนภาวะวิกฤตที่ก่อให้เกิดความตึงเครียด หวาดหวั่น และวิตกกังวล มีเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการคุมกำเนิดและการเจริญพันธุ์ จากกรณีปัญหาด้านสุขภาพ ความผิดพลาดของวิธีการคุมกำเนิด การมีเพศสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าและจากการถูกล่วงละเมิดข่มขืน ผู้หญิงต้องเผชิญกับความอับอายจากการไม่ยอมรับจากสังคม การสูญเสียโอกาสในการศึกษา การสูญเสียโอกาสในการทำงานและความยากลำบากจากการเลี้ยงดูบุตร ข้อเสนอ คือ รมรณรงค์ให้คนในสังคมโดยเฉพาะตัวผู้หญิงตระหนักถึงสิทธิในการควบคุมดูแลทั้งความต้องการและร่างกายตนเอง ตลอดจนสร้างสำนึกความรับผิดชอบต่อเนื่องในผลที่จะตามมาจากการใช้สิทธิของตนเองเหล่านั้น รวมถึงส่งเสริมขัดเกลาให้เด็กและสมาชิกในครอบครัวตระหนักถึงคุณค่า การให้เกียรติ และเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายเพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การไม่ละเมิดสิทธิในร่างกายของผู้อื่น

พัชรลักษณ์ สุวรรณ (2549) ศึกษาเรื่องปัจจัยเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่นนเขตเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ คือ 1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านสื่อที่ยั่วยั่วอารมณ์เพศ ด้านวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป เช่น การถูกเนื้อต้องตัวกลายเป็นเรื่องธรรมดา พรหมจรรย์เป็นสิ่งที่ถูกมองข้ามและไม่มีความสำคัญ การเสียพรหมจรรย์ก่อนเข้าพิธีแต่งงานกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ การเลี้ยงดูของครอบครัว การอยู่หอพักมีความเป็นอิสระในการใช้ชีวิตและคบหาเพื่อนต่างเพศ 2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความรู้ที่ไม่ถูกต้องจากเพื่อนเกี่ยวกับการคุมกำเนิด มีความเชื่อไม่ถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิด เกรงใจคู่รักมักทำให้ไม่มีการคุมกำเนิด

พิริยะ จันทรมณี และคณะ (2551) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ เรื่อง การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ในพื้นที่เขตตรวจราชการฯ เขต 17 พบว่า ด้านการรับรู้ นั้น ทุกฝ่ายเห็นว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาช้านานและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น แต่ไม่มียุทธศาสตร์การแก้ปัญหาที่ชัดเจน หลายฝ่ายเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว เป็นปัญหาของฝ่ายสาธารณสุขมากกว่าปัญหาของชาวบ้านและเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้น จึงไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่จะเข้าไปแก้ปัญหาโดยตรง ข้อเสนอแนะ กระทรวงสาธารณสุขควรมีการประสานนโยบายกับกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาให้ชัดเจน เพื่อให้หลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ควรกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะดำเนินการกับวัยรุ่นกลุ่มใด เพราะเหตุปัจจัยของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน

วิจิตา สุขทั่วญาติ (2551) บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกกลางคัน เนื่องจากการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ พบว่า สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรม การเลี้ยงดูของครอบครัวที่ปล่อยปละละเลย และครอบครัวที่บิดามีพฤติกรรมทางเพศและการใช้อำนาจ หล่อหลอมพฤติกรรมและส่งเสริมค่านิยมในการใช้เงินเพื่อตอบสนองความต้องการทำให้กรณีศึกษารับวัฒนธรรมการบริโภคนิยมวัตถุ ทำให้กรณีศึกษามีนิสัยการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ขาดผู้ให้คำปรึกษาในช่วงเวลาเกิดปัญหาและการใช้อำนาจความรุนแรงของสมาชิกในครอบครัว การขาดความรักและความอบอุ่นทำให้เกิดการแสวงหาความรักจากบุคคลอื่นทำให้นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์

วรรณกร ชาญด้วยวิทย์ (2552) ศึกษาเรื่อง การตั้งครุฑของวัยรุ่นไทย พบว่า สถานการณ์ แนวโน้มของการตั้งครุฑของวัยรุ่นเพิ่มขึ้นมาตลอด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึง 2552 ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้น ของยุคเศรษฐกิจใหม่การใช้เงินเป็นหลักในการสร้างครอบครัว สิ่งแวดล้อมมีภาวะเสี่ยงมากขึ้น การเรียน การสอนที่ไม่เข้มงวดในบางโรงเรียน การตั้งครุฑและคลอดบุตรของวัยรุ่นนั้นพบว่ามีฤดูกาล ฤดูกาล ของการตั้งครุฑจะเริ่มรอบประมาณช่วงลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ ต่อมาถึงวันวาเลนไทน์ เด็กวัยรุ่น กลุ่มเสี่ยง คือ เด็กที่อยู่ในอำเภอที่ติดต่อกับหัวเมืองใหญ่ ข้อเสนอในการแก้ปัญหา คือ การมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาของทุกภาคส่วนและควรเป็นการทำงานเชิงรุกที่บูรณาการการแก้ปัญหาของ หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ราณี ผลวัฒน์ และ วรรณดี จิตเอก (2553) ศึกษาเรื่อง เจตคติต่อการตั้งครุฑและ พฤติกรรม การดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครุฑในวัยรุ่นที่ฝากครรภ์ในโรงพยาบาลปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัด สุรินทร์ พบว่า ส่วนใหญ่มีเจตคติต่อการตั้งครุฑอยู่ในระดับปานกลาง ด้านพฤติกรรมดูแลสุขภาพ ของหญิงตั้งครุฑส่วนใหญ่มีพฤติกรรมอยู่ในระดับดี โดยส่งเสริมงานเชิงรุกให้มีความรู้ เจตคติ และ พฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมตั้งแต่วัยประถมศึกษา และเตรียมความพร้อมในการดูแลสุขภาพส่งเสริม สุขภาพอนามัยแม่และเด็กในมารดาวัยรุ่นให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น

ปจรรย์ สังข์โมลี (2554) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครุฑในหญิงวัยรุ่นในอำเภอปทุมชัย โรงพยาบาลปทุมชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) บริบทของหญิงตั้งครุฑ คือ สภาพครอบครัว แตกแยก พ่อแม่ไม่มีเวลาพูดคุยกับลูก 2) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ การอยู่กันตาม ลำพังสองต่อสองในสถานที่ลับตาผู้คน เปิดโอกาสให้วัยรุ่นใช้เป็นสถานที่สำหรับการมีเพศสัมพันธ์ สุราเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ทั้งที่ยินยอมและไม่ยินยอม ฤงยางอนามัย ยาเม็ดคุมกำเนิดและการหลังข้างนอกเป็นวิธีการป้องกันการตั้งครุฑส่วนใหญ่ที่วัยรุ่นในกลุ่มนี้ 3) ความ คิดเห็นต่อวิธีการป้องกันการตั้งครุฑ ได้แก่ วิธีการป้องกันการตั้งครุฑขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของฝ่าย ชาย ทศนคติของผู้ปกครองในการป้องกันการตั้งครุฑเป็นหน้าที่ของผู้หญิง วัยรุ่นมีการป้องกันการ ตั้งครุฑตามความรู้และความเชื่อของตน 4) ทศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์กับ แฟนในวัยรุ่นรู้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมแต่เมื่อมีไปแล้วก็ไม่เป็นไรเพื่อนก็ยังยังมีกัน 5) ผลกระทบจาก การตั้งครุฑ ได้แก่ ทำให้เสียโอกาสในการศึกษา พ่อแม่เสียใจและรู้สึกอับอาย 6) ข้อเสนอแนะ คือ คัดข้อมูลให้กับผู้เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันหาแนวทางการป้องกันการตั้งครุฑในวัยรุ่นต่อไป

De-Villiers (1993) ได้ใช้เวลามากกว่า 24 เดือน ในการสัมภาษณ์หญิงอายุ 16 ปี ที่ตั้งครุฑ และกลุ่มวัยรุ่น จำนวน 209 ราย ที่คลินิกการตั้งครุฑวัยรุ่นที่เมือง Paarl East ประเทศอัฟริกาใต้ ผล การศึกษาพบว่า มีเพียง 60 ราย (ร้อยละ 28.71) ที่ได้รับการศึกษาที่บ้าน และ 108 ราย (ร้อยละ 51.367) ได้รับเพศศึกษามาบ้างที่โรงเรียน แต่มีเด็กหญิง 51 ราย (ร้อยละ 27.2) ไม่ได้รับความรู้ทาง เพศเลย การขาดเพศศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งที่อธิบายอุบัติการณ์ที่สูงของการตั้งครุฑในวัยรุ่นที่ Paarl East ซึ่งครั้งหนึ่งเคยถูกยกย่องว่าเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลก การศึกษาแนะนำว่าควรมีการปรับปรุง เรื่องเพศศึกษาในโรงเรียนและในชุมชนทั้งหมด รวมทั้งในภาคธุรกิจด้วย และสอนเพศศึกษาตั้งแต่ ระดับประถมศึกษา

Taylor (1994) ได้วิจัยเกี่ยวกับการวัดเจตคติและความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาในนักเรียนชายที่มี พฤติกรรมผิดปกติ ระดับชั้นมัธยมศึกษา เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์และการเพิ่มจำนวน

ของวัยรุ่นที่มีการตั้งครรภ์ ซึ่งการสอนเพศศึกษาจะช่วยลดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองสอนแนะนำเกี่ยวกับเพศศึกษาจะมีความรู้ดีกว่านักเรียนที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาจากกลุ่มเพื่อนหรือทางโทรทัศน์ โดยส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ การเกิดและความเข้าใจผิดในเรื่องเพศ แต่ขาดความรู้ในเรื่องเพศของการมีประจำเดือน และการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้เป็นแนวทางว่าผู้ปกครองควรมีส่วนในการสอนเพศศึกษาให้กับบุตรตนเอง ซึ่งจะเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาทางพฤติกรรมทางเพศในกลุ่มเด็กอีกด้วย

Rand Corporation (2004) Media on Television: Pregnancy in adolescent วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดูทีวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเซ็กซ์กับภาวะเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า วัยรุ่นหญิงที่ดูทีวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเซ็กซ์บ่อยที่สุด มีความเสี่ยงสูงสองเท่าในการมีตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ หรือเด็กสาวๆ ที่นานๆ ครั้งดูทีวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเซ็กซ์ก็มีโอกาสตั้งครรภ์ ดังนั้น นักวิจัยจึงเรียกร้องอย่าให้วัยรุ่นดูทีวีที่มีเรื่องเกี่ยวกับเซ็กซ์ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควรมีพ่อแม่ดูทีวีอยู่ด้วยเพื่อจะได้อธิบายเกี่ยวกับเซ็กซ์เมื่อมีเนื้อหาดังกล่าวในทีวี

Barlow, Allison and et al. (2010) Examining Correlates of Methamphetamine and Other Drug Use in Pregnant American Indian Adolescents พบว่า วัยรุ่นที่มีการใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สารมาลิจัวนา สารโคเคน และยากลุ่มเมตาพิตามีนในอัตราที่เพิ่มขึ้นจะมีความสัมพันธ์กับอัตราเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และพบว่ามีมารวมกลุ่มวัยรุ่นที่ใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นสำหรับภาวะเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นที่เพิ่มขึ้น จึงควรมีความพยายามในการสร้างมาตรการหรือแนวทางในอนาคตสำหรับการป้องกันภาวะเสี่ยงนี้ โดยมีข้อเสนอจากงานวิจัยในครั้งนี้ให้ตั้งข้อสังเกตถึงภาวะตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่มาจากกระแสของสภาพสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม ลักษณะการเลี้ยงดูวัยรุ่นและการใช้จ่ายที่หลากหลายเพิ่มขึ้นในวัยรุ่น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี ประเด็นเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แสดงให้เห็นว่ามีสาเหตุมาจากวัยรุ่น ครอบครัว เพื่อน สื่อ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมการเลียนแบบ เมื่อมีการตั้งครรภ์ก็จะตัดสินใจทำแท้งด้วยตนเองเพื่อแก้ปัญหาการถูกตำหนิจากสังคม ซึ่งงานวิจัยเสนอว่าทุกส่วนตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สื่อ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันในการแก้ปัญหา

6.4.2 ประเด็นที่สอง: พฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องสิทธิทางเพศ

สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) ศึกษาเรื่อง บทบาทสตรีในด้านสิทธิทางเพศ โดยศึกษาจากตัวละครหญิงในนวนิยายไทยช่วง พ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2501 พบว่า ภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย และเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบทบาทของสตรีในการอบรมเลี้ยงดู การศึกษา และการทำงาน ตลอดจนการเลือกคู่ครอง เกี่ยวกับบทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ ปรากฏว่าบทบาทในด้านการทำงานของสตรีในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีน้อยมาก ครั้งหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จำนวนสตรีที่ออกไปทำงานนอกบ้านมีมากขึ้น ทั้งนี้สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจมีส่วนผลักดัน ส่วนในด้านการเลือกคู่ครอง ช่วงแรก ๆ สตรีส่วนใหญ่แทบจะไม่มีโอกาสเลือกคู่ครองเอง

มักจะต้องแต่งงานตามความเห็นชอบของผู้ใหญ่ ต่อมาในช่วงหลัง ๆ สตรีจึงมีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกคู่ครองมากขึ้น

สุรินทร์ ภูฤทธิ (2543) ศึกษาเรื่อง บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ถูกละเมิดสิทธิทางเพศ : ศึกษาเฉพาะการถูกละเมิดสิทธิทางเพศ พบว่า 1) สาเหตุของปัญหามาจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตัวเด็ก และ ภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น 2) บทบาทของกองกำกับการสวัสดิการเด็กและเยาวชน คือ ด้านการป้องกัน โดยดำเนินการตรวจตราตามสถานที่ต่างๆ หรือชุมชนแออัดตามที่เด็กและเยาวชนอยู่จำนวนมาก รวมทั้งผู้ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนแจ้งข่าวให้เจ้าหน้าที่ทราบ และการประสานงานกับทุกฝ่ายในการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุและโทษจากที่เด็กและเยาวชนถูกละเมิดสิทธิทางเพศ และ 3) ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ขาดกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ขาดอำนาจในการสอบสวนและดำเนินการกับผู้ไม่ให้ความร่วมมือ ขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานอื่น ๆ และขาดระบบการจัดการข้อมูลที่ทันสมัย และ 4) แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนถูกละเมิดทางเพศ จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เริ่มจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตัวเด็ก เพื่อน สถานศึกษา สื่อมวลชน หน่วยงานเกี่ยวกับเด็ก และผู้ใกล้ชิดกับเด็ก

นิกร ดุสิตสิน และคณะ (2544) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมบทบาทชายเพื่อรับผิดชอบด้านการอนามัยการเจริญพันธุ์โดยใช้โปรแกรมการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ ผลการประเมินโครงการโดยรวม ด้านบริบท สิ่งนำเข้า กระบวนการและผลลัพธ์ ด้วย CIPP Model วิเคราะห์พบว่า พนักงานมีการนำไปพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน กระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในภาษาทางเพศ (sex literacy) มากขึ้น

ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์ (2544) ศึกษาเรื่อง บทบาทหญิงชายกับบริการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ในโรงพยาบาลรัฐของประเทศไทย พบว่า แม้จะไม่มีบริการอนามัยการเจริญพันธุ์ครบทุกด้าน แต่โรงพยาบาลมีความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ โครงสร้างพื้นฐาน ยา และอุปกรณ์การรายงานและสถิติ และราคาค่าบริการ รวมทั้งความสะดวกของเวลาให้บริการระดับดี ส่วนความพร้อมของบุคลากรในด้านการรับการฝึกอบรมเพิ่มเติม การใช้สื่อในการสื่อสาร และให้ความรู้ รวมทั้งการนิเทศงานยังค่อนข้างต่ำ สำหรับคุณภาพการให้บริการ แม้นโยบายจะไม่สะท้อนถึงความไวต่อความแตกต่างระหว่างเพศ ความรู้ความสามารถของบุคลากรในการให้บริการความเหมาะสมและการยอมรับบริการอยู่ในระดับสูง แต่การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคลากรยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ การให้บริการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์จึงควรปรับความพร้อมและคุณภาพในการบริการให้มีความไวต่อความแตกต่างระหว่างเพศ โดยคำนึงถึงความสะดวกของเวลาในการรับบริการ การอธิบายผลก่อนและหลังการตรวจ รวมทั้งความรู้ที่ใส่ใจในการรับบริการจากผู้ให้บริการที่เป็นเพศตรงข้าม

วิชุดา มาตันบุญ (2544) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการเลือกคู่ของกลุ่มวัยรุ่นที่ชอบเที่ยวกลางคืน พบว่า วิธีชีวิตของวัยรุ่นที่ชอบเที่ยวกลางคืนส่วนมากหลงใหลในวัตถุนิยม ใช้สารเสพติดและการนำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และหาคุณลักษณะของการเลือกคู่ที่ไม่ถาวร โดยมีรูปแบบและวิธีการสื่อสารใน 2 ลักษณะ คือ รูปแบบการสื่อสารผ่านสัญลักษณ์หรือสื่อต่างๆ ไปยังฝ่ายตรงข้าม มีการใช้ภาษาท่าทางเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจและให้ความสนใจ และรูปแบบการสื่อสารด้วยวจนภาษาไปพร้อมๆ กัน การสื่อสารทั้งสองลักษณะเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคมของวัยรุ่น เกิดขึ้นอย่าง

เป็นกระบวนการ โดยเริ่มจากการสังเกต การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อน มีการเลียนแบบและการทดลองใช้ มีการเรียนรู้วิธีการเลือกคู่จากกลุ่มเพื่อนมากกว่าวิธีอื่นๆ นอกจากนี้สื่อต่างๆ มีผลต่อการเรียนรู้ เช่น ภาษาในการนำเสนอข่าวสาร และการโฆษณา

นาตยา ศรีดี (2544) ศึกษาเรื่อง การพิทักษ์สิทธิทางเพศของสตรีกับปัญหาการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ พบว่า หนังสือพิมพ์มีการเสนอข่าวและภาพข่าวการละเมิดสิทธิทางเพศสตรีมากที่สุด และพบว่ามีข้อเสนอข่าวอย่างไม่เหมาะสม ขาดการคำนึงถึงประเด็นสิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคทางเพศ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความรับผิดชอบต่อผลกระทบทางสังคม การเสนอข่าวละเมิดสิทธิทางเพศสตรีไม่มีการพิทักษ์สิทธิสตรีผู้เสียหาย ดังนั้นควรมีการปรับแก้ข้อกำหนดกฎหมายที่ควบคุมการเสนอข่าวของสื่อมวลชน การปรับบทบาทองค์กรหนังสือพิมพ์ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรตรวจสอบสื่อมวลชนและการปรับบทบาทประชาชนจะช่วยแก้ปัญหาได้ และ สำหรับทิศทางการเสนอข่าวละเมิดสิทธิทางเพศสตรีในอนาคตจะมีทิศทางที่ดีขึ้น ควรให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนและสังคมมากขึ้น ส่วนบรรณาธิการข่าวและผู้มีอำนาจในการควบคุมการเสนอข่าวควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนประเด็นสิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคทางเพศ และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามกระแสสังคมโลก

อรุณรัตน์ ตั้งมั่นคงวรกุล และคณะ (2545) ได้ศึกษา เพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นภาคเหนือตอนบน และความต้องการต่อการดูแลสุขภาพทางเพศ พบว่า วัยรุ่นเริ่มมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุประมาณ 15-16 ปี วัยรุ่นมีทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ว่าเป็นเพราะความใกล้ชิด อยากลอง อยากรู้และอยากเห็น เมื่อวัยรุ่นหญิงเกิดความไว้วางใจผู้ชายที่คบหาก็กจะยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย การมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกมีการป้องกันน้อยมากเนื่องจากไม่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่าเหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้น วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพราะมีความเชื่อที่ว่าเอดส์เป็นโรคของหญิงที่มีอาชีพขายบริการทางเพศ นอกจากนี้การทำแท้ง วัยรุ่นหญิงที่มีประสบการณ์ทางเพศมากกว่าครึ่งมีประสบการณ์การทำแท้ง สถานที่ทำแท้งคือ คลินิก และโรงพยาบาลเอกชน หลายรายใช้วิธีสอดยาทำแท้งเองที่บ้านหรือที่หอพัก วัยรุ่นจะเลือกใช้บริการสุขภาพของรัฐบาลเป็นแหล่งสุดท้าย เมื่อตนเองมีอาการขั้นรุนแรง เช่น ตกเลือด

จิราภรณ์ ตามประวัติ (2547) ศึกษาเรื่อง ผลการสร้างทัศนคติในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ผลการศึกษาพบว่า ช่วยให้วัยรุ่นหญิงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศ ความรู้สึกในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในทางที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความพร้อมที่จะปฏิบัติไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ที่มีผลต่อทัศนคติทางเพศในการรักษานวลสงวนตัวของหญิงวัยรุ่นที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง

วิณา มิ่งเมือง (2548) ศึกษาผลการบูรณาการกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงร่วมกับการสอนเพศศึกษาต่อค่านิยมและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน พบว่า หลังการทดลองนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมบูรณาการกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงร่วมกับการสอนเพศศึกษามีค่านิยมทางเพศแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนระยะติดตามผลคะแนนค่านิยมไม่แตกต่างจากก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังการทดลองและระยะติดตามผลพบว่าจำนวนร้อยละของนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมบูรณาการกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศน้อยลงกว่าก่อนการทดลอง

นวลอนงค์ บุญจรรยาศิลป์ (2548) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของวัยรุ่นในประเทศไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 15.42 ปี มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพด้านเพศ โดย นักเรียนร้อยละ 16.5 มีเพศสัมพันธ์แล้ว และยังคงมีเพศสัมพันธ์เป็นประจำ ร้อยละ 1.5 และร้อยละ 11.5 ไม่ใช้ถุงยางอนามัย อายุต่ำสุดที่มีเพศสัมพันธ์ คือ อายุ 12 ปี อายุที่เริ่มมีเพศสัมพันธ์ที่พบมากที่สุด คือ 17 ปี รองลงมา คือ 14 ปี และ 13 ปี ตามลำดับ บุคคลที่นักเรียนมีเพศสัมพันธ์ด้วยมากที่สุดคือ แฟน หรือ คู่รัก รองลงมา คือ เพื่อน พฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้จึงจำเป็นต้องเฝ้าระวังและหามาตรการป้องกันโดยอาศัยความร่วมมือจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ตลอดจนนโยบายของรัฐ

ศิริยุพา นันสุนานนท์ (2549) ได้จัดทำโครงการวิจัย “การศึกษาความรู้ เจตคติ ความเชื่อ และ พฤติกรรมทางเพศของเยาวชนไทย” พบว่า วัยรุ่นไทยโดยเฉลี่ยมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกที่อายุ 13.18 ปีและยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมากขึ้น อายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกคือ 16 ปี มักไม่ใช้ถุงยางอนามัยโดยเฉพาะกับแฟนหรือคู่รักเนื่องจากมองว่าทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจกันและขาดความใกล้ชิด วัยรุ่นมองว่าการมีคู่หลายคนหรือมี “กิ๊ก” เป็นเรื่องทันสมัย วัยรุ่นชายหญิงอายุ 15-19 ปี มีอัตราการใช้ถุงยางอนามัยอยู่ในระดับต่ำมาก

วีระ ชูรุจิพร และ ชฎาพร ชูรุจิพร (2549) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่น โดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ พบว่า 1) แนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศดังกล่าวมีประสิทธิภาพ กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจ 2) แนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นไทย โดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้มีประสิทธิภาพ โดยมีส่วนทำให้นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และมีค่านิยมทางเพศหลังการทดลองเพิ่มขึ้นกว่าก่อนทดลอง และมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ทั้งนี้กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจโดยรวมต่อแนวทางดังกล่าวถึงร้อยละ 91 ของคะแนนเฉลี่ย

วารุณี พองแก้วและคณะ (2550) ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการให้ความรู้เรื่องสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ในเด็กวัยรุ่นตอนต้น โดยใช้แนวคิดการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นหัวใจของการศึกษาในครั้งนี้ สามารถกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานของผู้ปกครองและคณาจารย์ในสถานศึกษา ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการคิดริเริ่มและทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาในเชิงบวก ผ่านการรณรงค์และเผยแพร่ความรู้ ทักษะคติ และทักษะที่ถูกต้องในประเด็นความรู้เรื่องเพศศึกษา สุขภาพทางเพศ และอนามัยการเจริญพันธุ์ในการป้องกันเอชไอวี/เอดส์ และสิทธิทางเพศต่างๆ ที่มีความจำเป็นแก่วัยรุ่น และเยาวชนในครอบครัว สถานศึกษาและชุมชนของตน จากผลการศึกษาพบว่าการสร้างและพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชนโดยใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชนและผู้ใหญ่สามารถส่งเสริมแกนนำเยาวชนให้เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก

สิริยาภรณ์ เจนสาริกา (2550) ศึกษาเรื่อง ความตระหนักและกล้าแสดงออกในสิทธิทางเพศของสตรีวัยผู้ใหญ่ตอนต้น พบว่า 1) ความตระหนักในสิทธิทางเพศ ด้านการมีความสุขทางเพศ และด้านการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์เมื่อไม่ต้องการ มีคะแนนอยู่ในระดับสูง 2) การกล้าแสดงออกในสิทธิทางเพศของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมและรายด้านทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ความตระหนักและกล้าแสดงออกใน

สิทธิทางเพศโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับต่ำ ผลการวิจัยแสดงว่า สตรีวัยผู้ใหญ่ตอนต้นยังต้องการการส่งเสริมความตระหนักและกล้าแสดงออกในสิทธิทางเพศ

ชยานันท์ มโนเกษมสุข (2553) ศึกษาเรื่องเพศวิถีบนจอแก้ว : บริบทเสียงหรือเสริมต่อสุขภาวะทางเพศ โดยเลือกโฆษณาโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเพศภาวะ เพศวิถี สุขภาวะและสิทธิทางเพศ พบว่าจากการแข่งขันโฆษณาที่รุนแรง ผู้ส่งสารจำเป็นต้องหากกลยุทธ์สร้างสรรค์สื่อให้สะดุดตา โดนใจ ด้วยการสร้างภาพเกินจริง กระตุ้นความต้องการ ทำให้ผู้รับสารต้องหาสิ่งเหล่านี้มาเติมเต็ม รวมถึงการนำเรื่องราวไปผูกโยงกับร่างกาย เพื่อสร้างการตอบรับให้ผู้รับสารชื่นชอบเนื้อเรื่องโฆษณาและจดจำได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยแบ่งสารออกเป็น 2 ประเภท คือ สารตามแนวขนบ คือ สารที่ตอกย้ำผลิตซ้ำตามชุดเพศภาวะ กับนอกกรอบ คือ สารที่รื้อสร้างแนวความคิดและสร้างชุดความรู้ความจริงขึ้นใหม่ เช่น การเปิดพื้นที่กับกลุ่มคนชายขอบให้เข้าสู่ศูนย์กลางโดยปราศจากการตีตราและเลือกปฏิบัติ กล่าวได้ว่าสารตามแนวขนบมักก่อให้เกิดการตีกรอบ ขาดอิสระเสรีทางความคิดเรื่องเพศ ซึ่งเป็นที่มาของบริบทเสียงต่อสุขภาวะและสิทธิทางเพศ แต่ทั้งนี้สารนอกกรอบใช้ว่าเป็นโฆษณาที่สังคมให้การยอมรับเสมอไป ดังนั้นการแก้ปัญหาสุขภาวะและสิทธิทางเพศทุกคนควรมองปัญหาอย่างรอบด้าน ไม่มองข้ามต่อสิ่งที่ดูเหมือนธรรมชาติเพื่อสร้างแผนนโยบายเฝ้าระวังสื่อ จัดปัญหาและรักษาสิทธิทางเพศอย่างยั่งยืน

สุณิรัตน์ ยั่งยืน และคณะ (2553) ศึกษาเรื่อง ความตระหนักในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของวัยรุ่น พบว่า นิสิตส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 18.71 ปี พักอาศัยอยู่หอพัก/บ้านเช่า ใน 6 เดือนที่ผ่านมาเคยไปเที่ยวสถานบันเทิงไม่เกิน 3 ครั้ง ร้อยละ 37.0 นิสิตมีคะแนนระดับความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองทางเพศและการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความตระหนักในการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้านสุขภาพอนามัย พบว่า นิสิตเห็นด้วยมากที่สุดคือ การใช้ถุงยางอนามัยสามารถป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ ป้องกันการตั้งครรภ์ได้ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ทำให้ขาดสติ การตั้งครรภ์ขณะไม่พร้อมทำให้ต้องทำแท้ง และเห็นด้วยระดับปานกลางที่ว่า การติดตั้งตู้จำหน่ายถุงยางอนามัยในสถานศึกษาเป็นการส่งเสริมให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์กันมากขึ้น การใช้ยาคุมกำเนิดฉุกเฉินสามารถป้องกันการตั้งครรภ์ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ส่วนด้านกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทางเพศ พบว่า นิสิตเห็นด้วยมากที่สุด คือ ถ้าผู้หญิงที่ถูกกระทำชำเราโดยไม่ยินยอมควรกล้าที่จะแจ้งความ ร้องลงมากคือ ถ้ามีผู้หญิงร่วมกันหลอกลวงหญิงอื่นไปให้ชายกระทำชำเรา ผู้หญิงคนนี้ก็ควรรับผิดชอบในเรื่องกระทำชำเราด้วย การข่มขืนกระทำชำเราโดยใช้อาวุธร่วมด้วยทำให้ได้รับโทษรุนแรงขึ้น และสาเหตุของการข่มขืนกระทำชำเราพบว่า เห็นด้วยว่าเพราะผู้หญิงแต่งกายยั่วความรู้สึกทางเพศ โอกาสและสถานที่เอื้ออำนวย โดยสรุปความตระหนักในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยและกฎหมายคุ้มครองทางเพศเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้วัยรุ่นเข้าใจและรับรู้ภาวะเสี่ยงเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดภัยคุกคามทางเพศ

Raminetti and others (2004) ศึกษาเรื่อง ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในการดื่มเหล้า การใช้ยาเสพติด และพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในฮาวาย พบว่า นักเรียนที่เป็นชาวฮาวายมีพฤติกรรมทางเพศมาก และเริ่มตั้งแต่อายุน้อย และมีแนวโน้มที่จะมีคู่นอนหลายคน มีการดื่มสุราสูงในนักเรียนฮาวาย และคอเคเซียน โดยเฉพาะในนักเรียนชายผู้ดื่มและนักเรียนที่ใช้ยาเสพติดมีความเสี่ยงสูงที่มีเพศสัมพันธ์ ความเสี่ยงอันดับสอง คือ การดื่มสุราตั้งแต่อายุ 10 ปี หรือไม่เกิน 15 ปี ก็มีผลต่อการมี

พฤติกรรมทางเพศเช่นกัน และจะมีความเสี่ยงเป็นสองเท่าถ้าเริ่มมีคู่นอน ต่ำสุดตั้งแต่อายุ 13-14 ปี ซึ่งผู้หญิงเองก็มีพฤติกรรมเหล่านี้พอ ๆ กัน ผลการทดสอบพบว่า การตีมีสุรามีความสัมพันธ์กับการเริ่มต้นมีเพศสัมพันธ์และมีพฤติกรรมที่มีความเสี่ยง ดังนั้นการช่วยเหลือให้เยาวชนมีพฤติกรรมทางเพศให้ช้าลง และเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมาควรมีการสอนหรือส่งเสริมให้เกิดทักษะชีวิต โดยการละเว้นการตีมีสุราและการใช้ยาเสพติด

Horn, Szalacha and Drill (2008) ศึกษาเรื่อง Schooling, Sexuality, and Rights: An Investigation of Heterosexual Students' Social Cognition Regarding Sexual Orientation and the Rights of Gay and Lesbian Peers in School ศึกษาความคิดเห็นเรื่องสิทธิทางเพศและเพศวิถีในสถานศึกษา พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการให้ความรู้ใน 2 ส่วน ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา และการป้องกันการคุกคามทางเพศในสถานศึกษา และนักเรียนบางส่วนให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิทางเพศสำหรับกลุ่มเพศทางเลือก ว่าควรได้รับความปลอดภัยและการปกป้องสิทธิเช่นเดียวกับพวกเรีกต่างเพศโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติในโรงเรียนด้วย โดยมีข้อเสนอในงานวิจัย สำหรับอนาคตที่โรงเรียนควรเตรียมความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับการรับรู้เรื่องเพศ ทั้งในกลุ่มนักเรียนที่รักเพื่อนต่างเพศ หรือกลุ่มรักเพศเดียวกัน และมีการประเมินเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจัยหลักซึ่งเป็นการรับรู้เชิงสังคมในสิทธิทางเพศที่กลุ่มรักเพศเดียวกันเรียกร่องสิทธิ อีกทั้งเรื่องความปลอดภัยและสนับสนุนเรื่องสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการรับรู้เรื่องเพศและการมีเพศวิถีของนักเรียนด้วย

Kelly (2009) ศึกษาเรื่อง Rights, sexuality and relationships in Ireland: 'It'd be nice to be kind of trusted' พบว่า จะมีรูปแบบการส่งผ่านการเรียนรู้ของผู้พิการทางปัญญาอย่างไร ในสิทธิทางเพศที่พวกเขาควรจะได้รับอย่างเต็มที่ของสิทธิมนุษยชน ซึ่งผู้พิการทางสมอนั้นต้องการจะได้รับการสนับสนุนและเข้าถึงบริการในระดับที่ผู้พิการควรจะได้รับ อีกทั้งข้อมูลที่ได้รับเรื่องเพศศึกษาก็ยังไม่เพียงพอ นับเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างมากในประเทศไอร์แลนด์ ที่รัฐควรตระหนักและให้การสนับสนุนด้านนโยบายเกี่ยวกับเพศวิถีสำหรับผู้พิการทางปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกับคนทั่วไป

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทางเพศอาจสรุปได้ว่า วัยรุ่นมีภาวะเสี่ยงในการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศสูงขึ้น ทั้งจากขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความเชื่อที่ผิด อีกทั้งมีปัจจัยแวดล้อมเกี่ยวกับสื่อ การใช้แอลกอฮอล์ และสภาพสังคมทำให้วัยรุ่นขาดความตระหนักในการใช้ชีวิตทางเพศที่ถูกต้อง

6.4.3 ประเด็นที่สาม: การเรียนรู้เรื่องเพศวิถี

พิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ (2536) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ของคณงานสตรีวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ ประสพการณ์เรียนรู้เรื่องเพศสัมพันธ์จากแหล่งต่างๆ ในสังคม และตนเองโดยตรง ปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ได้แก่ ประสพการณ์เพศสัมพันธ์ที่ได้รับมาก่อนด้วยตนเอง เจตคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ และความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ ตามลำดับ อีกทั้งพบว่า ปัจจัยด้านความรู้ เจตคติ การยอมรับ

คำอบรม และประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้รับมาก่อนที่มีความแตกต่างกันจะมีผลต่อพฤติกรรมเพศสัมพันธ์แตกต่างกันด้วย

นุชนารถ ขำขยัน (2543) ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจวัฒนธรรมทางเพศ ในการป้องกันเอดส์ของวัยรุ่น : กรณีศึกษาในวัยรุ่นของชุมชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นชายหญิงให้การยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เป็นประสบการณ์อย่างหนึ่ง เกิดจากความยินยอมพร้อมใจกัน และในเรื่องเพศใครจะเป็นผู้นำหรือผู้ตามก็ได้ วัยรุ่นส่วนมากมักจะไม่มี การป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์กันเนื่องจากไม่ได้มีการเตรียมการไว้ และพบว่าวัยรุ่นให้ความหมายของเพศสัมพันธ์ว่าเป็นความรักและความพึงพอใจ มีการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่ำ รูปแบบพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่พบในวัยรุ่น คือ การมีคู่นอนมากกว่าหนึ่งราย การมีเพศสัมพันธ์กับคนที่รู้จักผิวเผิน การไม่ใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่ไม่ใช่คู่นอนประจำ สรุปว่าเหตุผลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงเพราะความไว้วางใจกันโดยไม่ได้เตรียมการ และถุงยางอนามัยไม่ควรใช้ในความสัมพันธ์ที่มั่นคงแล้ว

พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่อง การสร้างและการปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและการจินตนาการทางเพศในวัยรุ่นชาย ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. 1-2) วิทยาลัยเทคนิคแห่งหนึ่ง พบว่า ด้านการเรียนรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ ส่วนใหญ่เรียนรู้จากเพื่อนโดยการพูดคุย เล่าประสบการณ์ทางเพศ คู่มือที่มีภาพการร่วมเพศ หรือที่มีภาพผู้หญิงใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้นหรือไม่ใส่เลย เช่น หนังสือภาพ หนังสือการ์ตูน วีซีดี หรือ วีดีโอ ด้านรูปแบบในการดูสื่อ ทั้งที่เป็นแบบส่วนตัว และไม่ส่วนตัวแล้วแต่โอกาสจะอำนวย เช่น หลังเลิกเรียนรวมกลุ่มดูที่บ้านเพื่อนเวลาผู้ปกครองไม่อยู่ หรือดูที่บ้านตนเอง ในห้องน้ำ ห้องนอนในกรณีมีเครื่องเล่นวีดีโอส่วนตัวและจะแอบดูเวลาผู้ปกครองไม่อยู่บ้าน หรือดูกับเพื่อนที่โรงเรียน และในด้านการปรึกษาเรื่องเพศ ส่วนใหญ่ไม่ปรึกษาพ่อหรือแม่หรือครูเนื่องจากมีความอาย ส่วนใหญ่จะปรึกษาเพื่อนซึ่งเป็นเพศเดียวกัน และเห็นว่าโรงเรียนให้ความรู้เรื่องเพศน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ในขณะที่เพื่อนและสื่อต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ได้มากที่สุด

วิชุดา มาตันบุญ (2544 ข) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาในกลุ่มวัยรุ่นที่เที่ยวห้างสรรพสินค้าในเมืองเชียงใหม่ พบว่า การเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่นมีลักษณะเป็นกระบวนการโดยการสังเกต การมีส่วนร่วม การเลียนแบบพฤติกรรม ฯลฯ เริ่มเรียนรู้จากสถาบันครอบครัว เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา และจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งแต่ละแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้จะมีการถ่ายทอดหรือขัดเกลาเนื้อหาเรื่องเพศศึกษาที่แตกต่างกันไป และพบว่าปัจจุบันสื่อมีอิทธิพลสูงต่อการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่น

ณัชชา ถาวร (2545) ศึกษาเรื่องเปรียบเทียบการเรียนรู้เรื่องเพศของเด็กผ่านการสร้างสัญลักษณ์ทางเพศในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นกับแบบเรียนเพศศึกษา พบว่า 1) เนื้อหาหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น จังหวะหรือดนตรีรักมีเนื้อหาที่รุนแรงที่สุด พบฉากของการเล่าโลมทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ การข่มขืน การใช้ยากระตุ้นอารมณ์ทางเพศ การพยายามฆ่าผู้อื่นและฆ่าตัวตาย 2) เนื้อหาสาระในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น ใช้ภาษาเป็นถ้อยคำสั้น ๆ หรือคำแสลงที่วัยรุ่นชอบ สื่อความหมายเข้าใจได้ง่าย อ่านแล้วสนุก คลายเครียดและน่าติดตาม ในขณะที่เดียวกันได้แฝงบทบาทของความเป็นหญิงชาย ค่านิยมเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของผู้หญิง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การควบคุมเรื่องเพศ การต่อรองทางเพศ การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การป้องกันตนเองของผู้หญิง พฤติกรรมทางเพศและการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

มีค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องสำหรับเด็ก 3) เนื้อหาสาระในแบบเรียนเพศศึกษาสอดคล้องกับธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของเด็กที่ควรจะเรียนรู้ แต่ยังคงขาดเนื้อหาบางส่วนที่จำเป็นกับความต้องการและวัยของเด็ก รูปแบบการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นการเขียนในรูปตำราหรือแบบเรียน บรรยายเป็นส่วน ๆ มีรูปภาพประกอบบ้าง เป็นภาษาวิชาการเข้าใจยาก ไม่ใช่เรื่องราวของชีวิตวัยรุ่นเช่นที่พบในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น ทำให้ไม่ดึงดูดความสนใจผู้อ่านที่อยู่ในวัยรุ่น

บุปผา ศิริรัศมี (2546) การพัฒนาโปรแกรมการให้ความรู้ด้านอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับนักเรียนชาย-หญิงที่เริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ พบว่า นักเรียนมีการรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีการปรับตัวเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ในระดับค่อนข้างดี ประเด็นที่ยังเป็นปัญหาในเรื่องการรับรู้ คือ ยังขาดการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ นักเรียนชายบางส่วนมีความรู้สึกกลัวว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจตนเอง ชอบเก็บตัวอยู่คนเดียว และไม่คบหาเพื่อนต่างเพศ สำหรับนักเรียนหญิงมีปัญหาการปรับตัวคล้ายคลึงกับเด็กนักเรียนชาย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงออก และไม่รู้จะปรึกษาใครเมื่อมีปัญหา โดยโปรแกรมที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเด็กนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผลการทดลองใช้โปรแกรม พบว่า ภายหลังจากทดลอง นักเรียนในกลุ่มทดลองมีการรับรู้และการปรับตัวดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการทดลองและกลุ่มทดลองมีการรับรู้และการปรับตัวดีกว่ากลุ่มควบคุม การวิจัยครั้งนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาโปรแกรมการให้ความรู้ด้านอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับเด็กนักเรียนชายหญิงที่เริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ต่อไป และควรเริ่มสอนให้แก่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นต้นไป

รุจิรา แมตสสถาน (2546) ศึกษาเรื่อง ความรู้และแหล่งความรู้เรื่องเพศศึกษาของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ปีการศึกษา 2545 พบว่า นักเรียนได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากโทรทัศน์ และครูมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อน พี่น้อง บิดามารดา นิตยสาร วารสาร วิทยุ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ และหนังสือพิมพ์รายวัน

สุรีย์พร กฤษเจริญ และคณะ (2550) ศึกษาเรื่อง การสอนเรื่องเพศของพ่อแม่และความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูก พบว่า คะแนนเฉลี่ยการสอนเรื่องเพศของพ่อแม่และความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยคะแนนการสอนเรื่องเพศระหว่างพ่อกับแม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$) ค่าเฉลี่ยคะแนนความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศระหว่างลูกผู้ชายกับลูกผู้หญิงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ค่าเฉลี่ยคะแนนการสอนเรื่องเพศของพ่อแม่ กับค่าเฉลี่ยคะแนนความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .01$)

คำปอง ศรีพลัง (2550) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก เจตคติต่อการเรียนรู้เพศ และเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามกของนักเรียนที่มีเพศและเจตคติต่อการเรียนรู้เรื่องเพศต่างกัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2549 สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 พบว่า 1) นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามกมากที่สุด คือ การเลียนแบบ รองลงมา คือ การดู การฟัง การพูด การคิด และ รูปแบบและวิธีการครอบครองสื่อ ตามลำดับ โดยนักเรียนชายมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อมากกว่าหญิง 2) นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติต่อการเรียนรู้เรื่องเพศอยู่ในระดับไม่เห็นด้วย รองลงมา คือ เจตคติระดับ

ไม่แน่ใจ และน้อยที่สุด คือ เจตคติระดับเห็นด้วย 3) ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศและเจตคติต่อการมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก โดยสรุป นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก และมีเจตคติไม่เห็นด้วยต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ ดังนั้น ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องควรดูแลเอาใจใส่ในพฤติกรรมของนักเรียนอย่างใกล้ชิด และให้ความรู้และเจตคติต่อเรื่องเพศที่ถูกต้อง

Milton (2000) วิจัยเรื่อง Sexuality education for the future พบว่า ในอนาคตภาพเป็นการมุ่งเน้นความจำเป็นของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในการทำงานร่วมกันที่จะเตรียมการสอนเรื่องเพศที่ต้องเริ่มตั้งแต่เด็กที่อยู่ในวัยประถมศึกษา หรือเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเนื่องจากเรื่องเพศเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย การเรียนรู้เรื่องเพศคือการเรียนรู้ที่ยาวนานตลอดชีวิตจะช่วยให้คนได้เข้าใจกระบวนการดำเนินชีวิตครอบครัวควรมีโอกาสได้แสดงบทบาทความเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และทรัพยากรที่ควรต้องมีทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

Laine (2004) วิจัยเรื่อง การตัดสินใจเรื่องเพศของวัยรุ่น ความเชื่อเรื่องสุขภาพและความคิดเห็นทางเพศ การวิจัยครั้งนี้ มุ่งนำเสนอการตัดสินใจเรื่องเพศของวัยรุ่นจากการตั้งครมภ์ไม่พึงประสงค์ และการแพร่เชื้อโรคทางเพศสัมพันธ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยืนยันว่า รูปแบบความเชื่อด้านสุขภาพสามารถปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับเพศได้ และความแตกต่างของความเชื่อนี้มีผลต่อพฤติกรรมของทั้งผู้หญิงและผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้จาก หลาย ๆ ส่วนของการปฏิบัติการในครั้งนี้ ทำให้พบความแตกต่างทางเพศอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การเปิดเผยสื่อทางเพศที่เพิ่มขึ้นมีความเสี่ยงสูงต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นชายและการได้รับความรู้เรื่องพื้นฐานทางเพศในโรงเรียนทั่วไปช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นหญิงได้

Azman (2005) ศึกษาเรื่อง การสำรวจความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเอาใจใส่เรื่องเพศของวัยรุ่นในมาเลเซีย พบว่า นักเรียนวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน มีการคุมกำเนิดในระดับต่ำ ความรู้และเจตคติทางเพศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ และวัยรุ่นที่ตั้งใจเรียนวิชาเพศศึกษาไม่มีเพศสัมพันธ์อย่างพร่ำเพรื่อ แต่สนับสนุนให้มีการสอนเพศศึกษา

Sanjakdar (2009) ศึกษาเรื่อง Participatory action research: creating spaces for beginning conversations in sexual health education for young Australian Muslims พบว่า การนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างหลักสูตรสุขภาพทางเพศของวัยรุ่นชาวออสเตรเลียที่เป็นมุสลิม เนื่องจากการสอนเรื่องสุขภาพทางเพศของชาวมุสลิมเป็นสาเหตุของความขัดแย้งตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โรงเรียนชาวมุสลิมในออสเตรเลียยังขาดความเห็นร่วมกันเกี่ยวกับหลักสูตรการสอนเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ พบว่า การมีส่วนร่วมในการวิจัยช่วยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้เรียนรู้และเข้าใจความหมายและสิ่งที่ต้องการได้จากหลักสูตรเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศ

Neringa and Liuda (2009) ศึกษาเรื่อง A Methodological Discourse on the Issues of Sex Education of Students With Mild Learning Difficults พบว่า การบูรณาการผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่นักเรียนนั้นเป็นเรื่องที่ต้องสร้างความเข้าใจพื้นฐานของประเด็นเรื่องเพศอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ทั้งด้านการศึกษา ทาง การแพทย์ และหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามปัญหาในมิติด้านเพศ วิถีทางเพศ ยังไม่มีการกล่าวถึงความเป็นหุ้นส่วนของครอบครัวกับสังคม สังคมซึ่งเป็นบริบทสำคัญของครอบครัว

Green (2010) ศึกษาเรื่อง Shifting Paradigms: Moving Beyond “Trans 101” in Sexuality. Education American Journal of Sexuality Education พบว่า การส่งผ่านความรู้เรื่องเพศนั้นอาจเป็นเรื่องที่ดูสับสน ซับซ้อน และอยู่นอกเหนือเหตุผลที่บางครั้งจะทำความเข้าใจและสอนเรื่องเพศศึกษาได้ ในอดีตที่ผ่านมาการสอนเรื่องเพศอาจถูกแยกออกจากวิชาอื่น แต่ในขณะนี้ พบแล้วว่าไม่ควรคิดแยกส่วน หากต้องการจะประสบความสำเร็จในเรื่องเพศศึกษาควรสร้างให้เกิดความตระหนักขึ้นในชุมชน อย่างไรก็ตามศักยภาพของชุมชนต่างมีข้อจำกัดที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จ ผู้ที่จะสอนเรื่องเพศศึกษาก็ควรมีความคิดเชิงบูรณาการมองการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเป็นเชิงบวกที่จะนำมาเป็นสื่อกลางในการส่งผ่านการเรียนรู้เรื่องเพศด้วย และสร้างกลยุทธ์สู่การปฏิบัติในระดับใหม่ของการส่งผ่านความรู้เรื่องเพศ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี ประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ อาจสรุปได้ว่า เด็กและวัยรุ่นมีการเรียนรู้เรื่องเพศมาตั้งแต่ในชุมชน ปัจจุบันมีแหล่งการเรียนรู้มาจากกลุ่มเพื่อน สื่อ และเรียนรู้เองจากข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ ครอบครัวและสถาบันการศึกษา โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการสังเกต การมีส่วนร่วม และการเลียนแบบพฤติกรรม เมื่อมีปัญหาที่จะปรึกษาเพื่อนเป็นลำดับแรก และแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เรื่องเพศในโรงเรียนนั้นยังไม่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้เรื่องเพศได้ตรงกับความต้องการของเด็กและวัยรุ่น ซึ่งมีข้อเสนอในวิจัยว่าในอนาคตควรมีการสร้างฐานการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัว โรงเรียนและชุมชน จึงจะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นมีประสิทธิภาพ

6.4.4 ประเด็นที่สี่: การมีส่วนร่วมของบุคคลหรือปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

จุฑามาศ นุชนารถ (2537) ศึกษาการมีเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิดของนักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามัญ ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การมีเพศสัมพันธ์ของเพื่อนสนิทมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ นักเรียนที่มีเพื่อนสนิทที่เคยมีเพศสัมพันธ์ ตนเองจะเคยมีเพศสัมพันธ์ถึงร้อยละ 53.8

จุฬารัตน์ หัวหาญ (2539) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนวัยรุ่นชายในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่พบว่าการมีเพื่อนสนิทที่เคยมีเพศสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ต่อการมีเพศสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001 นักเรียนที่มีเพื่อนสนิทที่เคยมีเพศสัมพันธ์จะมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 39.6 นักเรียนที่มีเพื่อนสนิทที่ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์ จะมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 17.6

ศุภาศิริ การิกานุจน์ (2541) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพ่อแม่ในการสอนเพศศึกษาแก่ลูกสาววัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มพ่อแม่มีบทบาทในการสอนเพศศึกษาแก่ลูกสาวในระดับปานกลาง และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทพ่อ ได้แก่ การเคยได้รับความรู้ด้านเพศศึกษาจากแม่ของตนเอง และอายุ โดยตัวแปรทั้ง 2 มีความสัมพันธ์เชิงบวก และมีความสามารถร่วมกันทำนายบทบาทพ่อร้อยละ 10.10 ส่วนกลุ่มแม่มีบทบาทในการสอนเพศศึกษาแก่ลูกสาวในระดับปานกลาง และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทแม่ ได้แก่ ความรู้ด้านเพศศึกษา และการเคยได้รับความรู้ด้านเพศศึกษาจากแม่ของตนเอง ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับบทบาทของแม่ ได้แก่ การเลี้ยงลูกแบบปล่อยปละละเลย และการรับรู้ว่าคุณเป็นผู้มีบทบาทในการสอนเพศศึกษาแก่ลูกสาว

มานพ คณะโต (2541) ทบทวนองค์ความรู้สถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศภายใต้โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทยสู่สุขภาพที่ยั่งยืน พบว่าในช่วงนี้เพศสัมพันธ์ก่อนสมรสมีมากขึ้น ทำให้ตั้งครภร์ที่ไม่พึงประสงค์ การมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มวัยรุ่นเป็นไปอย่างกว้างขวาง วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยที่พยายามปิดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงให้อยู่ในกรอบประเพณีได้ถูกละเลย มีการเลียนแบบภาพยนตร์และรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น

อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ (2541) การใช้สื่อเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดเห็นและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น : กรณีศึกษาโรงเรียนพาณิชย์การแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร พบว่า จุลสารที่ถูกดำเนินการโดยกลุ่มนักเรียนอาสาสมัครในโรงเรียน ซึ่งเป็นสื่อที่ใช้ในการศึกษานี้สามารถปรับเปลี่ยนความคิดเห็นและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้ในเรื่อง การเห็นถึงความสามารถของหญิงงามอนามัย โดยนักเรียนชายผู้ที่อ่านจุลสารจะมีแนวโน้มสูงในการเห็นความสามารถของหญิงงามอนามัยในการป้องกันโรคเอดส์และการตั้งครภร์ ทำให้นักเรียนชายผู้ที่อ่านจุลสารรายงานถึงความไม่ต้องการทำอะไรมากกว่าการจับมือหรือโอบกอดคู่รักของเขา เคยเสียใจในการกระทำของตนเอง และรายงานว่าอยากจะใช้หญิงงามอนามัยกับคู่รักหากมีเพศสัมพันธ์กันในอนาคตด้วย ส่วนนักเรียนหญิงผู้ที่อ่านจุลสารจะมีแนวโน้มสูงในการเห็นถึงความสามารถของหญิงงามอนามัยในการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ทำให้เห็นว่าการแสดงความต้องการมีเพศสัมพันธ์กับคู่รัก เป็นการแสดงที่บ่งบอกว่า ผู้ชายไม่รักและไม่ให้เกียรติคู่รักของเขา และสามารถปฏิเสธความต้องการของคู่รักที่จะมีเพศสัมพันธ์ได้ อย่างไรก็ตาม การอ่านจุลสารหรือไม่อ่านจุลสารไม่มีผลต่อนักเรียนชายในการคำนึงถึงความรู้สึกของคู่รัก เมื่อเพศชายมีความต้องการทางเพศแล้ว เป็นการยากที่จะควบคุมตนเองได้ ดังนั้นเพศหญิงจึงต้องรู้จักการระมัดระวังตนเอง เมื่ออยู่ใกล้เพศชายในที่ที่ไม่ใช่ที่สาธารณะ หรือหลีกเลี่ยงที่จะอยู่ใกล้ชิดกับเพศชายในที่ลับตาคน

ขวัญชนก ศิริวิฒนาการญณ์ (2541) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางเพศและปัจจัยที่สามารถร่วมทำนายการมีเพศสัมพันธ์ ของเยาวชนหญิงโสดในสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุดรธานี พบว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศจากสื่อมวลชน อ่านหนังสือหรือสื่อปลุกเร้าอารมณ์ทางเพศไปเที่ยวดิสโก้เธค ผับ หรือสถานเริงรมย์ มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

ทวีวรรณ ชาลีเครือ (2541) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมเสี่ยงด้านเพศสัมพันธ์และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีเพศสัมพันธ์ ของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า อายุ การดูวีดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ปลุกเร้าอารมณ์ทางเพศ ลักษณะของกลุ่มเพื่อนสนิทที่เคยมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก การเที่ยวสถานเริงรมย์ มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนลักษณะการพักอาศัยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์

บุศยา แรกข้าว (2543) บทบาทของบิดามารดาต่อการเตรียมความพร้อมในการเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในอำเภอเมือง จังหวัด พบว่า บทบาทของบิดา มารดาเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการเตรียมความพร้อมในการเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของบุตร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การถ่ายทอดความรู้เรื่องการเบี่ยงเบนทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

ทวีศักดิ์ ลุนี (2543) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนเมืองสรวงวิทยา พบว่า ร้อยละ 14.2 เคยมีเพศสัมพันธ์ เป็นนักเรียนชาย ร้อยละ 26.8 และ

นักเรียนหญิง ร้อยละ 1.9 นักเรียน ร้อยละ 48.0 เคยอ่านหรือ ดูหนังสือภาพลามอนาจาร ร้อยละ 47.0 เคยชมภาพยนตร์หรือเทปโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับการร่วมเพศ

วันเพ็ญ เอื้อกุล และกอบกาญจน์ มัทธโน (2543) ศึกษาเรื่อง ความพร้อมของพ่อแม่ในการสอนเพศศึกษาแก่ลูก พบว่า บิดาและมารดามีความรู้เรื่องเพศปานกลางและความรู้เรื่องเพศที่บิดามารดายังตอบผิดมากคือ เรื่องเกี่ยวกับพัฒนาการทางเพศ บิดามารดาที่มีทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศ โดยบิดามารดาส่วนใหญ่ได้รับความรู้เรื่องเพศจากสื่อมวลชน บิดามารดาส่วนใหญ่บอกว่าควรสอนเมื่อลูกมีอายุ 11-17 ปี โดยสอนให้สอดคล้องกับวัยของเด็ก หรือเมื่อเด็กสนใจซักถาม การสอนสามารถทำได้ โดยพูดให้ฟังในสิ่งที่ต้องการให้ลูกรู้ บิดามารดาเกินครึ่งหนึ่งที่บอกว่าพร้อมจะสอนเพศศึกษาแก่ลูก แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นสอนอย่างไร และไม่แน่ใจว่าจะสอนมากน้อยเพียงใด เพื่อให้เหมาะสมกับอายุของลูก

วารุณี พองแก้วและคณะ (2545) ศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายและแกนนำนักศึกษา เพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ พบว่า ผู้ปกครองเห็นว่าโครงการนี้เป็นประโยชน์และเพิ่มศักยภาพของตนเองในการดูแลบุตรหลานในเรื่องสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ บางคนมีการปรับพฤติกรรมตนเองให้เป็นคนมีเหตุผลและรับฟังมากขึ้น ตลอดจนเห็นว่าการมีเครือข่ายผู้ปกครองเป็นสิ่งที่ดี และได้มีการผลักดันให้เกิดเครือข่ายผู้ปกครองในบางโรงเรียน อันจะเป็นกลวิธีหนึ่งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวและอนามัยเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นได้ งานวิจัยมีข้อเสนอว่า ควรให้มีเครือข่ายผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนในการส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศ และอนามัยเจริญพันธุ์ และป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีในเด็กวัยรุ่น

มานี ปิยะอนันต์ เกศสุตา จิรวัชรเดช และอรวรรณ ปัจฉา (2545) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนในโรงเรียนสหศึกษา พบว่า ร้อยละ 9.10 เคยมีเพศสัมพันธ์ โดยมีอายุน้อยที่สุดคือ 12 ปี ร้อยละ 0.30 มีปัญหาการตั้งครรภ์ ขณะที่นักเรียนหญิง ร้อยละ 5.30 และ นักเรียนชาย ร้อยละ 7.20 มีคู่นอนเป็นเพศเดียวกัน ร้อยละ 37.80 เคยดูรูปโป๊และส่วนใหญ่ดูที่บ้านเพื่อน

ปิยะวร กุมภีรัตน์ (2546) ศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในจังหวัดแพร่ ปัจจัยทางสังคมได้แก่ ปัจจัยด้านเพื่อน โดยมีอิทธิพลในเรื่องการเป็นแบบอย่างทำตาม การให้คำปรึกษาเรื่องเพศสัมพันธ์ ปัจจัยด้านการมีคนรักหรือคู่รัก ที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัจจัยด้านสื่อต่าง ๆ ที่ทำให้ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศกระตุ้นความรู้สึกทางเพศ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การปลุกฝัง ชัดเกล้า วัฒนธรรมชั้นพื้นฐานไม่สมบูรณ์จากปัญหาครอบครัว กระแสความทันสมัยของวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเลียนแบบของแฟชั่นการแต่งกาย

สุพรรณิ นวลนาค (2546) ความพร้อมของครอบครัวชนชั้นกลางในการถ่ายทอดเพศศึกษาแก่ลูก: การศึกษาระดับลึกในกลุ่มผู้เป็นมารดา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แม่มีความรู้เรื่องเพศค่อนข้างสูง แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดเพศศึกษา โดยมีความพร้อมในการถ่ายทอดเพศศึกษาในบางเรื่องเท่านั้น แม่ที่มีลูกสาวจะเน้นในด้านสุขวิทยาเกี่ยวกับการมีประจำเดือน และการหลีกเลี่ยงจากภัยทางเพศสำหรับแม่ที่มีลูกชายจะเน้นในด้านสุขวิทยาเกี่ยวกับโรคติดต่อโดยเฉพาะโรคเอดส์และวิธีลดความต้องการทางเพศโดยวิธีการออกกำลังกาย และแม่ที่มีทั้งลูกชายและลูกสาวไม่มีความพร้อมในการถ่ายทอดเพศศึกษาในด้านชีววิทยา เช่น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายในวัยรุ่น และสุขวิทยา เช่น วิธีลดความต้องการทางเพศโดยการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดเพศศึกษาให้แก่ลูก พบว่า มีปัจจัยเกี่ยวกับแม่ สัมพันธภาพของครอบครัว และปัจจัยที่เกี่ยวกับลูกด้วย

การวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ชุมชน ควรจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศศึกษาให้กับแม่ และควรสนับสนุนสื่อเพื่อใช้ประกอบการสอนเพศศึกษาและควรศึกษาบทบาทของพ่อให้ชัดเจนต่อไป

ณัฐพร สายพันธุ์ (2546) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 คือ เจตคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ผู้ที่มีเจตคติที่เหมาะสมต่อการมีเพศสัมพันธ์ต่ำจะมีโอกาสมีเพศสัมพันธ์มากกว่าผู้ที่มีเจตคติที่เหมาะสมต่อการมีเพศสัมพันธ์สูง 3.3 เท่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนในเรื่องเพศผู้ที่มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนในเรื่องเพศในระดับมาก จะมีโอกาสมีเพศสัมพันธ์มากกว่าผู้ที่มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนในเรื่องเพศในระดับน้อย 1.8 เท่า

วรรณวิมล สุรินทร์ศักดิ์ (2546) ศึกษาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น พบว่าวัยรุ่นในเขตเมืองที่ได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องเพศจากครอบครัวในระดับน้อยเป็นกลุ่มที่เคยมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมากที่สุด ในขณะที่วัยรุ่นในเขตชนบทที่ได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องเพศจากครอบครัวในระดับมากเป็นกลุ่มที่เคยมีเพศสัมพันธ์น้อยที่สุด สำหรับด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่าวัยรุ่นในเขตเมืองที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวระดับปานกลางเป็นกลุ่มที่เคยมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมากที่สุด ซึ่งพบว่าวัยรุ่นในเขตชนบทที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวระดับต่ำก็เป็นกลุ่มที่เคยมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานมากที่สุดเช่นเดียวกัน

วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กัญภัย (2549) ศึกษาเรื่องเพศและการสื่อสารในสังคมไทย ระยะเวลาที่ 2 พบว่า เรื่องเพศและการสื่อสารในประเทศไทยยังเน้นการศึกษาแนว KAP โดยมุ่งเน้นการวัดความรู้สึกรู้จักคิดและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อมากกว่าการศึกษาเชิงสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาเรื่องเพศเน้นที่การศึกษาตัวสื่อและผู้รับสารบางกลุ่ม ขาดการศึกษาเชิงกระบวนการ และการศึกษาที่ครอบคลุมทุกกลุ่มคนในสังคม การวิเคราะห์วาทกรรมทางเพศในสื่อหนังสือพิมพ์พบว่า อุดมการณ์หลักเรื่องเพศคือ เพศเสรีระซึ่งนำเสนอผ่านวาทกรรมกลุ่มต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาการสื่อสารเรื่องเพศในสังคมไทยอย่างชัดเจน ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะสำคัญสำหรับรัฐ สื่อมวลชนและภาคประชาชนและภาควิชาการ คือ การปรับกลไกการสร้างความเป็นจริงผ่านวาทกรรมเรื่องเพศให้มีคุณธรรมมากขึ้น โดยเน้นให้เกิดการบูรณาการของความรู้ ความเข้าใจเรื่องเพศจากหลายหลายมิติ สาขาวิชา และหลากหลายกลุ่มทางสังคม

จรัสกร ญัฐรังสี และคณะ (2547) สำรวจสถานการณ์เรื่องเพศของวัยรุ่นในเขตพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ที่ให้ความรู้เรื่องสุขภาพทางเพศ ส่วนใหญ่ คือ ครู อาจารย์ เมื่อมีปัญหาทางเพศจะปรึกษาพี่ น้อง เพื่อน และแฟน ตามลำดับ รูปแบบบริการสุขภาพทางเพศที่ชอบ คือ การให้การปรึกษาแบบตัวต่อตัว และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่วนใหญ่ไม่ประทับใจในระบบบริการ วิธีการให้บริการสุขภาพทางเพศที่ต้องการคือ การที่ผู้ให้บริการมีความรู้และประสบการณ์ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับค่านิยมและความเชื่อในเรื่องเพศที่มีโอกาสเสี่ยงสูงของวัยรุ่น ได้แก่ เพศชายเสี่ยงมากกว่าเพศหญิง อายุต่ำกว่า 15 ปีเสี่ยงมากกว่าอายุ 15 ปีขึ้นไป การศึกษาในระดับต่ำเสี่ยงมากกว่าระดับสูง ผู้ที่มีความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยในระดับต่ำเสี่ยงมากกว่าผู้มีความรู้มาก โรงเรียนนอกเขตเทศบาลเสี่ยงมากกว่าในเขตเทศบาล มีที่พักอาศัยอยู่ใกล้แหล่งเสี่ยงทางเพศมากกว่าที่พักไกลจากแหล่งเสี่ยง ผู้ที่ได้รับ

อิทธิพลจากเพื่อนมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับอิทธิพล ครอบครัวที่มีสัมพันธภาพไม่ดีเสี่ยงมากกว่าสัมพันธภาพที่ดี ผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศเสี่ยงมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับ ผู้ที่มีคูรักรหรือแฟนในปัจจุบันเสี่ยงมากกว่าผู้ที่ไม่มี และผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายมีความเสี่ยงมากกว่ารายได้เพียงพอ

อริศรา ธัญญาวิรัชกุล (2548) การวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อใหม่ในการตอบสนองความต้องการการสื่อสารเรื่องเพศของวัยรุ่นยุคสังคมสารสนเทศ” พบว่า กลุ่มวัยรุ่นที่มีลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลอันได้แก่ สถานภาพทางเพศ ลักษณะ ที่พักอาศัย และภูมิลาเนาแตกต่างกันจะเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารเรื่องเพศแตกต่างกัน และเนื้อหาเรื่องเพศที่กลุ่มวัยรุ่นเปิดรับมากที่สุด คือ ข่าวเรื่องเพศของดารา คนดัง หรือบุคคลสำคัญในสังคม รองลงมาคือ คอลัมน์ปรึกษาปัญหาเรื่องเพศ กลุ่มวัยรุ่นที่มีลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลต่างกันมักมีแรงจูงใจในการสื่อสารเรื่องเพศต่างกัน และวัยรุ่นให้น้ำหนักแรงจูงใจจากคุณลักษณะสื่อว่ามีข้อได้เปรียบในการโน้มน้าวใจทางบวกให้สื่อสารเรื่องเพศทุกประเด็นที่สอบถาม นอกจากนี้ยังพบว่า วัยรุ่นคิดว่าสื่อเทคโนโลยีใหม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเรื่องเพศอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างมากทุกๆ ประเด็นที่สอบถาม

ชินุทัย กาญจนะจิตรา และคณะ (2548) ศึกษาเรื่อง คดีความผิดทางเพศจากรายงานของฝ่ายสถิติและประมวลผล ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงยุติธรรม พบว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2544-2547 จำนวนคดีความผิดทางเพศซึ่งกระทำโดยเยาวชนจากสถานพินิจเด็กและเยาวชนทั่วประเทศสูงขึ้นโดยตลอด ในแต่ละวันมีผู้ตกเป็นเหยื่อจากการข่มขืนโดยเด็กและเยาวชนสูงถึงวันละ 2.9 ราย นอกจากนี้ยังมีคดีพรากผู้เยาว์ อนาคต โทรมหญิง พยายามข่มขืน และความผิดทางเพศอื่น ๆ ขณะที่สังคมไทยมีข่าวคดีภัยทางเพศพุ่งสูงขึ้นในปี 2547 สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการมีสื่อโป๊หลากหลายรูปแบบอนุญาตต่อสาธารณชน เช่น โทรศัพท์มือถือ การ์ตูน และเว็บไซต์ รวมไปถึงการตีพิมพ์รูปโป๊ในนิตยสารและหนังสือพิมพ์รายวัน จากความหลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย จนเป็นความเคยชินของคนทุกเพศทุกวัยและมีอิทธิพลต่อเยาวชนที่ยังขาดวิจารณญาณในการรับสื่อ และเกิดการเลียนแบบจนกลายเป็นอาชญากรรมทางเพศ เป็นทั้งผู้ต้องหาและผู้ถูกระทำในเวลาเดียวกัน

จันทร์แรม เรือนแป้น (2548) ศึกษาเรื่อง ทักษะการทำหน้าที่พ่อแม่ต่อลูกวัยรุ่นตอนต้นในกรุงเทพมหานคร พบว่า กิจกรรมการเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่นตอนต้นในด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางกาย เรื่องการอธิบายให้เด็กเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นและการดูแลให้ออกกำลังกาย กิจกรรมด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจ/อารมณ์ เรื่องการให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กเมื่อมีปัญหาทั้งพี่น้องหรือคนในครอบครัว กิจกรรมด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม เรื่องการดูแลการคบเพื่อน การทำกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานหรือพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน ไม่มีการปฏิบัติมากที่สุด

วารุณี พองแก้ว และคณะ (2549) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมทางเพศของเด็กวัยรุ่นและเยาวชน : สถานการณ์ปัจจุบันของวัยรุ่นและเยาวชน อายุ 13-22 ปี พบว่า วัยรุ่นและเยาวชนร้อยละ 28.4 เคยมีเพศสัมพันธ์ โดยพบในเพศชายสูงกว่าเพศหญิง อายุเฉลี่ยของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกคือ 16 ปี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีเพศสัมพันธ์ 5 อันดับแรกของวัยรุ่นหญิงชาย ได้แก่ เพื่อน แฟน สื่อ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และตนเอง และพบอีกว่าวัยรุ่นที่มีความเชื่อที่สนับสนุนการมีเพศสัมพันธ์จะมีแนวโน้มที่จะมีประสบการณ์ทางเพศสัมพันธ์วัยรุ่นชายที่เห็นด้วยกับอคติทางเพศที่ชายเป็นใหญ่จะมีประสบการณ์ทางเพศมากขึ้น 1.4 เท่าของวัยรุ่นชายที่ไม่เห็นด้วยกับอคติทางเพศ

สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2549) ศึกษาเรื่อง “การใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กไทย” ในกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กที่มีอายุไม่ถึง 12 ปี ใช้อินเทอร์เน็ตถึงร้อยละ 20.8 อายุ 13-15 ปี ใช้มากที่สุดร้อยละ 45.3 โดยเด็กที่อายุน้อยที่สุด คือ 5 ขวบ สถานศึกษาคือ ที่ ๆ ใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาคือ บ้าน และเวลาที่นิยมเล่นคือช่วงเวลา 20.00-24.00 น. นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 28.5 พูดคุยกับคนแปลกหน้าทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับเรื่องเพศ และ ร้อยละ 13.2 ระบุว่าบนโลกออนไลน์นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์กัน เด็กที่อยู่ในวัยเรียนร้อยละ 17.5 ระบุว่าเคยใช้อินเทอร์เน็ตหาข้อมูล ขณะที่ร้อยละ 45.6 เล่นเกมออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม เช่น เกมเปลื้องผ้าร้อยละ 7.4 เกมดักฆาตหญิงสาวร้อยละ 5.3 และเว็บที่มีเนื้อหารุนแรง ฆาตกรรมร้อยละ 56.2

วีระ ชูรุจิพร และคณะ (2550) ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นโดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ผลการทดลองรูปแบบแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่น โดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ ปี 2550 ได้ผลเช่นเดียวกับปี 2549 กล่าวคือ แนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่น โดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้มีประสิทธิภาพ กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่น แนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นไทย โดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้มีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และมีค่านิยมทางเพศหลังการทดลองเพิ่มขึ้นกว่าก่อนทดลอง และมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีความพึงพอใจโดยรวม แนวทางผลการประเมินคุณภาพของคู่มือแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นโดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ โดยนักเรียนพบว่า บทเพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ สามารถนำไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ดี ผลการประเมินโดยครูประจำกลุ่มและนักวิจัยประจำกลุ่ม พบว่า วิทยากรที่สอนแต่ละศูนย์การเรียนรู้มีบทบาทในการให้ความรู้เป็นด้านหลักมากกว่าบทเพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ วิทยากรต้องหาวิธีการเจาะจงให้นักเรียนตั้งใจฟังเพลงภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้และเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาการเรียนการสอนจึงต้องอาศัยการอธิบายนำ อธิบายเพิ่มเติมจากวิทยากรรวมทั้งต้องใช้สื่อ อื่น ๆ ประกอบ

Johnson (1994) วิจัยเรื่อง การสอนเพศศึกษาในบ้านและในโรงเรียนของรัฐมิชซูรี พบว่า ร้อยละ 91.6 ของโรงเรียนต่างๆ มีการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา และส่วนน้อยในระดับประถมศึกษา โดยมีโรงเรียนร้อยละ 11.20 สอนวิชาเพศศึกษาเป็นวิชาเดียว และร้อยละ 88.80 ได้จัดทำการสอนเพศศึกษาอยู่ในส่วนหนึ่งของวิชาสุขภาพ นอกจากนี้แล้วพบว่า ผู้เสนอจำนวนร้อยละ 86.10 ควรสอนร่วมกับวิชาละครกรรม และเป็นจำนวนน้อยที่เสนอว่าควรสอนร่วมกับวิชาพลศึกษา วิทยาศาสตร์ ชีววิทยา และกายวิภาคศาสตร์ มีผู้ปกครองเกินกว่าครึ่งที่สอนเรื่องเพศให้กับเด็กของตน

Donnell and et al (1999) วิจัยเรื่อง The Effectiveness of the Reach for Health Community Youth Service Learning Program in Reducing Early and Unprotected Sex Among Urban Middle School Students เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรม Community youth service (CYS) ในการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในเขตเมืองระหว่างวัยรุ่นอเมริกันเชื้อสายแอฟริกันกับเชื้อสายลาติน พบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม CIS มีกิจกรรมทางเพศน้อยลง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.5$) และมีกิจกรรมทางเพศน้อยกว่าเงื่อนไขที่กำหนด มีผล

มากที่สุดต่อนักเรียนที่อยู่ระดับ 8 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจโปรแกรมนี้มากที่สุด ทั้งนี้ประโยชน์ของโปรแกรมนี้ปรากฏผลเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่ถูกจัดเงื่อนไขเฉพาะที่มีการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยสรุปแล้ว การจัดการของโปรแกรม CYS ควรต้องควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดหลักสูตรด้านสุขภาพในห้องเรียน จึงจะสามารถมีผลกระทบทางบวกต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่เสี่ยงต่อการติดโรคเอดส์ การติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์

Mi, Kols, Nyakaura, Marangwanda and Chibatamoto (2001) ศึกษาการส่งเสริมความรับผิดชอบทางเพศในกลุ่มวัยรุ่น ประเทศซิมบับเว พบว่า การรณรงค์เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นร้อยละ 97 การตระหนักในการคุมกำเนิดมากขึ้นในพื้นที่ที่มีการรณรงค์ แต่ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ผลการรณรงค์มีวัยรุ่นตอบว่าได้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์ ร้อยละ 80 และมีการนำไปพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ได้แก่ กับเพื่อน ร้อยละ 72 กับพี่น้องร้อยละ 49 กับผู้ปกครองร้อยละ 44 กับครูร้อยละ 34 และกับคนรักร้อยละ 28 ของกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าร่วมรณรงค์ และสื่อประกอบการรณรงค์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ การออกตระเวนจัดกิจกรรมในพื้นที่ แผ่นพับ และการแสดงละคร ยิ่งผู้ตอบได้เห็นสื่อที่น่าเสนอมากขึ้นเท่าใด จะยิ่งทำให้แสดงพฤติกรรมมากขึ้น

O' Neill (2005) ศึกษาเรื่อง การรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนรู้เพศศึกษาของลูก พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่พูดคุยกับลูกเกี่ยวกับเรื่องเพศ แต่การพูดคุยอยู่ในเนื้อหาที่จำกัด เด็กที่เพศและอายุแตกต่างกัน จะมีการพูดคุยเกี่ยวกับเพศระหว่างกันไปและมีความสัมพันธ์กันสูงระหว่างความสะดวก การพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศของผู้ปกครองกับเนื้อหาสาระทางเพศที่พูดคุยกัน ซึ่งผู้ปกครองแสดงความเห็นว่าควรสนับสนุนให้มีการสอนเพศศึกษาทั้งในโรงเรียนและในชุมชนด้วย

Razzano (2005) วิจัยเรื่อง เจตคติของครูและผู้ปกครองต่อการเอาใจใส่ต่อเป้าหมายการเรียนรู้เพศศึกษาของนักเรียนระดับ 6-12 พบว่า เจตคติของผู้ปกครอง และครูในกลุ่มที่ 1 กับ 2 และ 3 กับ 4 ไม่แตกต่างกันในเรื่องของทักษะชีวิตและการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ส่วนความคิดเห็นในเรื่องเพศศึกษาระหว่างกลุ่มที่ 1 กับ 2 และ 3 กับ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในเรื่องการป้องกันปัญหาที่จะตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งมีการศึกษาในครั้งนี้สนับสนุนแนวความคิดที่ว่า การที่เยาวชนจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้และความเข้าใจเรื่องเพศศึกษาควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ตั้งแต่การเรียนรู้ในช่วงระดับ 6-12

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี ประเด็นการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องนั้นเริ่มตั้งแต่ตัววัยรุ่นเอง เพื่อน ครอบครัว สถาบันการศึกษา วัฒนธรรม สื่อ สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญทุกประการที่รัฐหรือผู้สนใจในการแก้ไขปัญหาต้องให้ความสำคัญสำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนได้เข้ามาร่วมกันในการแก้ไขปัญหากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างจริงจัง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในภาพรวมของเพศวิถี อาจสรุปได้ว่าวัยรุ่นไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับสภาวะความกดดันจากสังคมรอบด้านอย่างที่วัยรุ่นยุคก่อน ๆ ไม่เคยประสบไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในยุคสังคมเทคโนโลยี ที่แม้แต่ผู้ใหญ่ซึ่งผ่านร้อนผ่านหนาวมานานมีประสบการณ์ชีวิตมาอย่างโชกโชนก็ยังแทบรับมือไม่ไหว และบางรายต้องตกเป็นเหยื่อของผู้ที่รู้จักใช้ข้อมูลข่าวสารให้เป็นประโยชน์กับตนเองมากกว่า โดยรู้ไม่เท่าทัน

นอกจากนี้การดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบันที่ตกอยู่ภายใต้กระแสวัตถุนิยม ซึ่งดำเนินไปในลักษณะแก่งแย่งแข่งขันกัน ยิ่งไปกว่านั้นจากการศึกษาผลการวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับประเด็นเพศวิถีจะเห็นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีภาวะเสี่ยงของเรื่องเพศอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยจากตัวเด็กเองในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ไม่ถูกต้อง ครอบครัวขาดการอบรมขัดเกลา อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่ชักชวนให้หมกมุ่นเรื่องเพศ สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป สื่อต่าง ๆ ที่ช่วยก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบทางเพศที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการเสพสารกระตุ้นทางเพศที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปัญหาทางเพศในวัยรุ่นมากขึ้นทำให้ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นตามมาอย่างมากมาย

โดยแนวทางการแก้ปัญหาที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าโรงเรียน คือ แหล่งเรียนรู้เดียวที่จะช่วยอบรม บ่มเพาะการเรียนรู้เรื่องเพศให้กับเด็กได้และจะมีชีวิตที่ปลอดภัยในด้านเพศ แต่ในผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศได้ค้นพบแล้วว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันทางออกของการแก้ปัญหา ก็คือ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาร่วมกันตั้งแต่ตัวเด็กเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนองค์กรทางศาสนาในชุมชนเป็นการเรียนรู้ที่อยู่นอกห้องเรียน หรือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างต้องหาทางจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กที่ว่าด้วยเรื่องทางเพศหรือเพศวิถี ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการศึกษาพบว่ามีการนำกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเข้ามาแก้ปัญหามาของการเรียนรู้ทางเพศของเด็กและประสบผลสำเร็จเพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และวัยที่ควรส่งเสริมให้เริ่มเรียนรู้เรื่องเพศวิถีมากที่สุด คือ วัยที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของทางร่างกายเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ หากเด็กได้รับการปลูกฝังในการเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับทางเพศคือ เรื่องเพศวิถี ซึ่งถือว่าเป็นการเสริมสร้างให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้องตั้งแต่วัยที่เริ่มมีภาวะเสี่ยง อันจะช่วยให้เด็กได้มีภูมิคุ้มกันก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือการดำเนินชีวิตที่มีความสุขทางด้านเพศอย่างปลอดภัย เต็มโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และสร้างสังคมให้มีคุณภาพต่อไปอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีโดยตรงและโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเรื่องเพศวิถีเป็นประเด็นใหม่สำหรับสังคมไทย ยังไม่มีการกำหนดขอบเขตไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งยังไม่มี การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเพศวิถีให้ประชาชนได้รับรู้อย่างเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อนำองค์ความรู้อันทรงคุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการแก้ปัญหามาของการเรียนรู้เรื่องเพศให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตวัยรุ่นในสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีลักษณะเด่น คือ เป็นกระบวนการที่อาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทุกขั้นตอน ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ตั้งแต่กระบวนการศึกษาสภาพการณ์ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและหาหนทางในการแก้ไขปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น (Kemmis and Mcataggart, 1988) โดยผู้วิจัยเลือกดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Horton and Zacharakis (1987)

3 กระบวนการ คือ 1) การร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาของชุมชนที่กำลังประสบอยู่ 2) การร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และ 3) การร่วมกันหาหนทางแก้ไขปัญหา ซึ่งมีจุดเด่นที่กระบวนการมีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ เอื้อต่อลักษณะเฉพาะของชุมชน และเข้าถึงปัญหาท้องถิ่นอย่างแท้จริง เหมาะกับชุมชนที่มีความอ่อนแอและกำลังประสบกับปัญหาทางสังคมในวงกว้าง โดยพยายามใช้กระบวนการวิจัยนี้เข้าไปสนับสนุนพลังความสามารถที่พวกเขายังมีอยู่ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับโดยเฉพาะในวงการศึกษายุ่งใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกเพศทุกวัย มีประสบการณ์อันแตกต่างหลากหลาย จึงนำไปใช้ได้ดีในระดับชุมชน คือ กระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้กำหนดสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้ตามความต้องการและความจำเป็นเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอิสระทางการเรียนรู้ โดยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหา สาเหตุและทางออกของปัญหาร่วมกัน เป็นการสร้างพลังอำนาจให้เขาได้หาทางแก้ปัญหาด้วยชุมชนเองอันสอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองต่อไป เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันสอดคล้องกับหลักการศึกษานอกระบบอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะการแก้ปัญหาในวัยรุ่นที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นวัยที่มีภาวะเสี่ยงของปัญหาทางเพศซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ความต้องการ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นจึงควรศึกษาและเข้าใจแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เปราะบาง อันจะสามารถช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาเพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เอื้อให้กลุ่มเป้าหมายได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ สอดคล้องกันหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้จริง ก้าวสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัยรุ่น คนในชุมชนและชุมชนโดยรวม

ทั้งนี้ ภายใต้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว ที่เน้นให้คนในชุมชนได้แสดงศักยภาพออกมา ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสะท้อนความคิดเห็นแล้วนำไปสู่ข้อสรุปของกรอบความคิดร่วมกัน คือ แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น และสะท้อนมุมมองที่เหมือนและต่างกัน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการของผู้คนที่อยู่ในชุมชนเองเป็นหลัก โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ประสานและผู้อำนวยการอำนวยความสะดวก ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (คนในชุมชน) และผู้วิจัยมีบทบาทเทียบเท่ากันหรือเป็นเพื่อนร่วมทางเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน คือ การนำประสบการณ์อันทรงคุณค่าของทุกคนที่เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ออกมาช่วยกันคิดวิเคราะห์ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นสะท้อนความคิด จนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ได้เรียนรู้ด้วยกัน แล้วนำแนวคิดที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (Slavin, 1983; Johnson and Johnson, 1986; สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน, 2545; อุดม เขยกิจวงศ์, 2545)

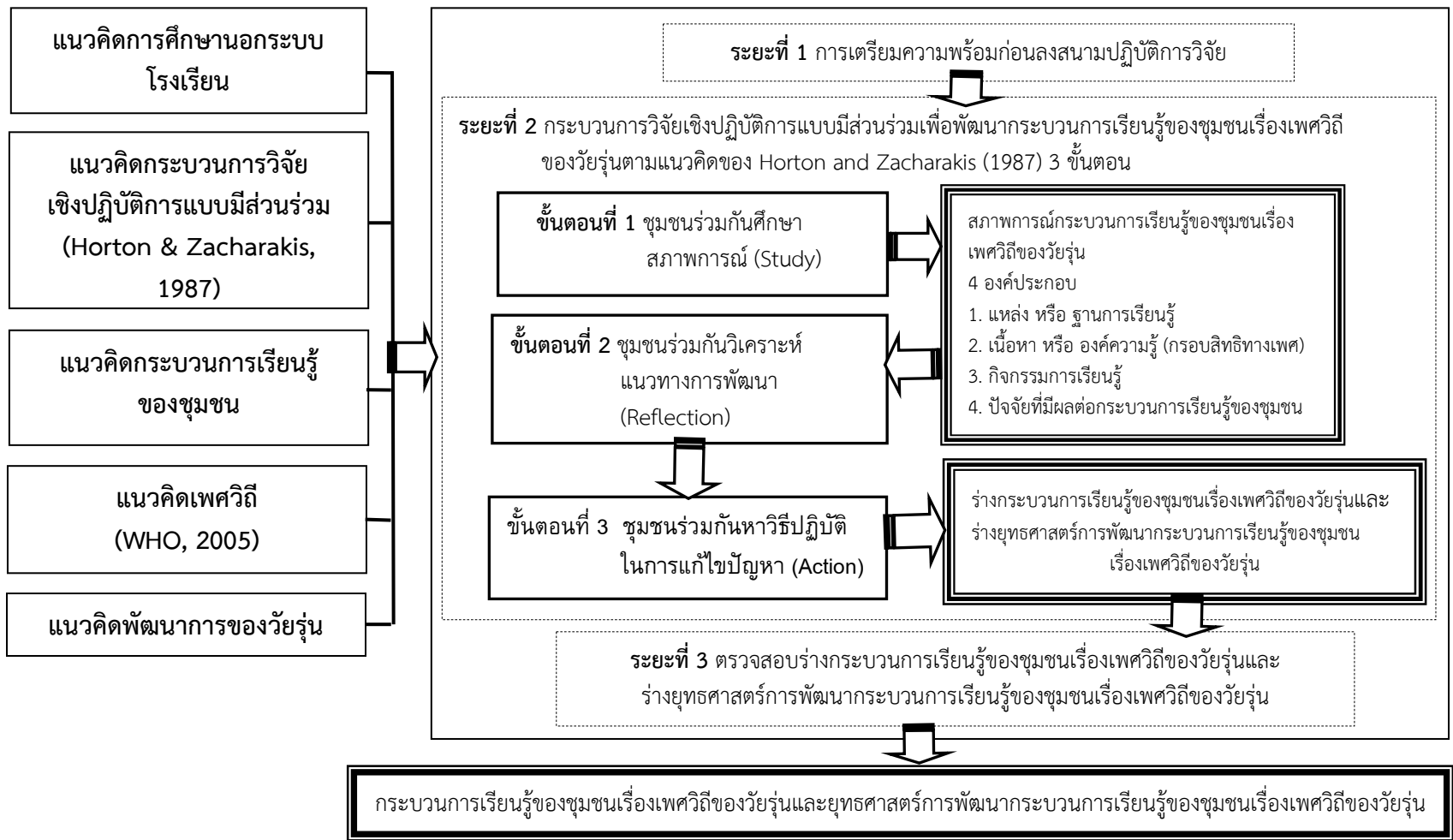
นอกจากนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมนั้นยังเป็นการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มคิดจนเสร็จสิ้นกระบวนการของการหาทางออกของปัญหา อันเป็นการสร้างความรับผิดชอบในผลประโยชน์ที่ต่างก็มีผลต่อกัน

การที่สมาชิกในชุมชนได้แสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เป็นการมีส่วนร่วมที่มีบทบาทชัดเจน แสดงถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่าเรื่องเพศเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน ที่ส่งผลกระทบต่อถึงกัน ไม่เฉพาะบุคคล แต่เป็นผลกระทบที่ขยายวงกว้างตั้งแต่ตนเองออกไปยังครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ จึงเป็นการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่ชัดเจน อันสอดคล้องกับหลักการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หลักการการศึกษาจากระบบโรงเรียน และหลักการของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นอย่างผสมกลมกลืน โดยการวิจัยในครั้งนี้ ใช้ขอบเขตเนื้อหาสิทธิทางเพศขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2005) ในการทำความเข้าใจถึงสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ คือ ฐานและแหล่งการเรียนรู้ เนื้อหาหรือองค์ความรู้ กิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ดังนั้น การศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจึงเป็นการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน คือ ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย อันประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน ดังกล่าว คือ ขั้นตอนที่ 1 การร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาของชุมชน เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และขอบเขตเนื้อหาภายใต้กรอบสิทธิทางเพศ ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลสรุปเป็นสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หลังจากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้เข้าสู่ขั้นตอนที่ 2 คือ การร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ ขั้นตอนที่ 3 คือ การร่วมกันหาวิธีปฏิบัติการแก้ไขปัญหากลุ่มการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตลอดจนการกำหนดภาพอนาคตของชุมชนและหาแนวทางปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในการระดมสมองของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยตลอดทั้ง 3 ขั้นตอนได้ใช้เทคนิคการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ร่วมด้วยเพื่อระดมความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หลังจากนั้นนำไปตรวจสอบโดยเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน และมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ร่วมกับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทำให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการนำแนวคิดทั้ง 5 ประการมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เอื้อให้ชุมชนที่ศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวของชุมชนเองจากการรับรู้สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่รับรู้กันแบบคลุมเครือ เมื่อคนในชุมชนเปิดใจให้ข้อมูลและตรวจสอบร่วมกัน ทำให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้บรรยากาศที่เป็นกันเอง แบบพี่แบบน้อง แบบลูกแบบหลาน

เปิดใจรับฟังกันระหว่างเด็กด้วยกันเอง และระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในการพูดคุยเรื่องเพศ ทำให้คนในชุมชนเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น นำไปสู่การรวมพลังในการร่วมคิดและหาทางออกของปัญหากระบวนการการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องเพศอย่างชัดเจน โดยชุมชนเห็นว่า เรื่องเพศนั้นเป็นเรื่องปกติที่สามารถนำมาพูดคุยหาทางออกร่วมกันเพื่อให้วัยรุ่นสามารถเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แนวปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่มุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ความหมาย ประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลได้ประสบเป็นหลัก โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการศึกษากับกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน และกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน กับหมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่กำลังประสบปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่มีความรุนแรงใน 5 จังหวัดแรกของประเทศ คือ ลพบุรี กำแพงเพชร ประจวบคีรีขันธ์ พิจิตร และนครสวรรค์ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 3) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยนำเสนอการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนลงสนามปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่

ระยะที่ 2 การกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ระยะที่ 3 การตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและร่างยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนลงสนามปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่ เป็นการคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย และเตรียมความพร้อมสนามปฏิบัติการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2554 – 28 เมษายน 2555 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้ คือ

1.1 การคัดเลือกชุมชนที่จะศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกสนามปฏิบัติการวิจัยแบบเจาะจง โดยรวบรวมแนวทางการคัดเลือกพื้นที่วิจัยจากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การศึกษานอกระบบโรงเรียนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพศวิถีและพัฒนาการของวัยรุ่น ที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดหมวดหมู่โดยใช้แผนที่ความคิด โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. รายงานการตั้งครุฑของแม่วัยรุ่น การทำแท้งและโรคเอดส์ในวัยรุ่น 5 ปี ย้อนหลัง (พ.ศ. 2549-2553)

2. ชุมชนโดยภาพรวมให้ความสำคัญและความต้องการหาทางแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน
3. กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่นและยินดีเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ของ
4. หน่วยงานในพื้นที่ เช่น โรงเรียนและโรงพยาบาลมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชน

ทั้งนี้เกณฑ์ในข้อ 2 - 4 พิจารณาจากหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินไปสู่การพัฒนาโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่เป็นไปได้ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยหัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการการวิจัยที่มีความร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของคนในชุมชน ดังนั้นกระบวนการวิจัยจึงต้องอาศัยความเต็มใจของชุมชนที่เป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ ซึ่งเป็นการส่งเสริมคุณค่าของชีวิตคนในชุมชนเอง โดยตระหนักและยอมรับคุณค่าของผู้เข้าร่วมการวิจัย ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดังกล่าวเป็นผู้มีประสบการณ์จะสร้างองค์ความรู้ที่มีประโยชน์จากภูมิปัญญาของตนโดยพิจารณาจากปัญหาที่เกิดขึ้น (Walton and Gaffney, 1991; Stringer, 1996; Smith, 1997) และ

5. สนาม (Field) หรือชุมชนที่ใช้ในการวิจัยเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อความสะดวกของผู้วิจัยในการเดินทางเข้าไปในชุมชนตลอดการวิจัย เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้และการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องใช้ความต่อเนื่องในกระบวนการวิจัย จึงต้องพิจารณาถึงความสะดวกในการเดินทางเข้าชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการคัดเลือกชุมชนด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่ศึกษา (นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544; สุภางค์ จันทรวนิช, 2551) ด้วยพื้นที่จังหวัดลพบุรีมีความเหมาะสม โดยพื้นที่มีทั้งลักษณะความเป็นเมืองและชนบทไม่แตกต่างกันมากนัก และสามารถเป็นตัวแทนในพื้นที่ที่จะศึกษาและพัฒนาในการวิจัยนำร่องเพื่อให้ประโยชน์ทันทีกับพื้นที่วิจัยและเป็นแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่น ๆ ต่อไปในวงกว้าง รวมทั้งผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้าออกได้สะดวกไม่ไกลจากที่พักซึ่งเป็นบ้านพักของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยทำให้มีแนวโน้มของการศึกษาวิจัยได้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมื่อผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เกี่ยวกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลรายงานจากสำนักอนามัยเจริญพันธุ์ กรมอนามัย และ กองควบคุมโรคติดต่อ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ของกระทรวงสาธารณสุข ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนทั้ง 5 จังหวัดจากเอกสาร รายงานประจำปีของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวกับหน่วยงานหรือพื้นที่โดยตรง ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนกรมทางหลวงและการใช้เส้นทางรถเพื่อเป็นพื้นฐานในการเตรียมความพร้อมเข้าพื้นที่ในการลงสำรวจความคิดเห็น หลังจากนั้นประสานขอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่จากตัวแทนผู้บริหารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในเบื้องต้นผ่านทางโทรศัพท์ทั้งห้าแห่ง เมื่อผู้วิจัยได้รายชื่อทั้งห้าหมู่บ้านแล้ว ผู้วิจัยได้ประสานไปยังพื้นที่ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และได้รับการประสานจากตัวแทนชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อออกทำการเดินทางไปศึกษาเส้นทางและสอบถาม

ความคิดเห็นของคนในชุมชน และสัมพันธภาพของหน่วยงานในพื้นที่ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ด้วยเครื่องมือที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

1.2 เครื่องมือในการวิจัย

ก่อนออกทำการคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ผู้วิจัยได้เตรียม อุปกรณ์บันทึกภาพ เป็นกล้องถ่ายรูป บันทึกสภาพโดยทั่วไปของชุมชน เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาการคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย และเตรียมแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้บันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์เพื่อป้องกันการลืมและใช้ประกอบการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย รวมทั้งเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพของผู้วิจัยในการลงพื้นที่ (อีกทั้งผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมของผู้วิจัยด้วยการลงเรียนรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพและทบทวนองค์ความรู้เพิ่มเติมจากตำราวิชาการเพื่อทำความเข้าใจหลักการและระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในเบื้องต้นแล้วในเทอมการศึกษา) ประสานที่พักจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ตลอดจนเตรียมความพร้อมของรถที่ผู้วิจัยต้องใช้สำหรับขับเดินทางด้วยตนเอง ค่านวมระยะทางและความเป็นไปได้ในการเข้าออกพื้นที่วิจัยตลอดระยะเวลาจนเสร็จสิ้นการวิจัย

ต่อจากนั้นเมื่อเตรียมความพร้อมในการประสานงานต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการในวันที่ 12 มกราคม – 28 เมษายน 2555 ลงพื้นที่สำรวจและคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยและสอบถามความคิดเห็นของชุมชนในหมู่บ้านห้าแห่ง ด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นของคนในพื้นที่ถึงการให้ความสำคัญและความต้องการหาทางแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน ความสนใจเข้าร่วมวิจัยของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน สัมพันธภาพของโรงเรียนและโรงพยาบาลกับชุมชน พร้อมกับเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชนและสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเบื้องต้นที่สามารถสังเกตได้ในขณะนั้น ด้วยแบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน (ภาคผนวก ง) เป็นแบบสังเกตแบบมีโครงสร้างสำหรับบันทึกข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร สภาพที่ตั้งสภาพแวดล้อม ฐานและแหล่งเรียนรู้ เนื้อหาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตทางเพศ กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น ข้อมูลส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นสภาพของการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนและสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ร่วมกับการสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเบื้องต้น ด้วยแบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (ภาคผนวก จ) เป็นแบบสังเกตแบบมีโครงสร้างตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สำหรับบันทึกการสังเกตประเด็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ ใช้วิธีการในการดำเนินการเรียนรู้อย่างไร บรรยากาศของการเรียนรู้ เป็นต้น ที่สามารถสังเกตได้ในขณะนั้น ซึ่งไม่พบขณะทำการลงพื้นที่คัดเลือก แต่จะมีแผนงานที่จัดทำเป็นโครงการในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นในบางพื้นที่ และส่วนใหญ่เป็นโครงการของด้านสาธารณสุข ข้อมูลส่วนนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำไปเชื่อมโยงต่อสภาพการณ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนของชุมชนที่มีต่อวัยรุ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อพื้นที่ได้ทำการศึกษาต่อไป

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน และ แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เมื่อนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (Content Validity Congruence Index: IOC) โดย

ผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 0.85 นั่นคือ ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550; เกียรติสุตา ศรีสุข, 2552)

ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไป ชุมชนละ 50 คน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการที่มีผู้อยู่ในปกครองช่วงอายุ 10-19 ปี กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน จากตัวแทนกลุ่ม ๆ ละ 5 คน รวมทั้งหมด จำนวน 50 คน โดยการแนะนำเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) (ชาย โพธิ์สิตา, 2552) คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งส่วนใหญ่ในช่วงกลางวันจะพบกลุ่มผู้ใหญ่ที่ประกอบอาชีพค้าขายอยู่ที่บ้าน และผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มวัยรุ่นผู้วิจัยต้องสอบถามในช่วงเย็นหลังจากกลับจากโรงเรียน หรือเป็นช่วงวันเสาร์และอาทิตย์

หลังจากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แผนผังความคิดเพื่อประกอบผลคะแนนความคิดเห็นโดยมีคะแนนตอบแบบสอบถามถึงความสำคัญของปัญหาอยู่ระหว่าง 74 - 85 คะแนนจากคะแนนเต็ม 95 คะแนน (ปัตพงษ์ เกตุสมบูรณ์, 2545) หรือเทียบได้กับระดับปานกลางถึงมาก โดยจังหวัดลพบุรีมีความพร้อมและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมโครงการวิจัยมากที่สุด ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย คือ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลปอทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความพร้อมที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาที่ไม่ได้มากกว่าที่อื่น แต่เป็นชุมชนที่ประชาชนให้ความสำคัญกับปัญหาทางเพศของวัยรุ่นและคิดว่าควรได้รับการแก้ไขปัญหามากที่สุด กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ เพราะมองว่าปัญหาเรื่องเพศมีความสำคัญกับชีวิตในอนาคตและยังไม่เคยมีใครเข้ามาจัดทำโครงการใดๆ เลย ถือเป็นโอกาสดีของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก โดยทั้งชุมชนเองและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ความสำคัญกับปัญหาว่าควรเร่งด่วนและคาดว่าจะสำเร็จในการดำเนินการ ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับชุมชน เช่น ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็มีความสัมพันธ์อันดีมากในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชน ชาวบ้านรักใคร่และให้ความศรัทธา ตลอดจนความสะอาดและความปลอดภัยในการใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยตลอดโครงการ ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต่อจากนั้นผู้วิจัยนำผลการคัดเลือกที่ได้ไปเตรียมความพร้อมของสนามปฏิบัติการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

1.3 การเตรียมความพร้อมสนามปฏิบัติการวิจัย ในวันที่ 1 พฤษภาคม – 28 สิงหาคม 2555 โดยมีกิจกรรมดังนี้

1.3.1 ผู้วิจัยได้เตรียมตัวก่อนทำงานภาคสนาม เพื่อให้สามารถประสานงานและเข้าชุมชนได้อย่างราบรื่น กลมกลืนและเป็นกันเองกับชุมชน ส่งผลดีต่อการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน เส้นทางการเข้าชุมชน ด้วยการประสานงานกับผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ซึ่งผู้วิจัยมีความรู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี และเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากตำราเอกสารที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น เตรียมความพร้อมของสุขภาพ สภาภรณ์สำหรับการใช้ในการเดินทาง และเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบความสมัครใจและยินยอม

เข้าร่วมโครงการวิจัยของผู้มีส่วนร่วมตามเงื่อนไขของจริยธรรมการวิจัยในคน ตลอดจนการจัดทำ จัดทำหนังสือขอความร่วมมือเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย จากคณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนำประสานในพื้นที่ และกำหนดแผนการทำภาคสนามดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แผนการศึกษาภาคสนาม

ระยะดำเนินการ	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
ระยะที่ 1 4 เมษายน 2554 ถึง 28 เมษายน 2555	1. การคัดเลือกชุมชนที่จะศึกษา 2. การเตรียมความพร้อมสนาม ปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย การประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและ การสร้างสัมพันธภาพในชุมชน 3. สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน	1. เอกสารรายงาน จากกรมอนามัย และ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ 2) เอกสารและการพูดคุยกับ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ประจำอำเภอและตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ผู้ใหญ่บ้าน และคนในชุมชน 3. สภาพชุมชน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน
ระยะที่ 2 29 เมษายน 2555 ถึง 30 ตุลาคม 2555	1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	1. ชุมชน ประกอบด้วยวัยรุ่นและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และ เอกสารในชุมชน 2. ชุมชน ประกอบด้วยวัยรุ่นและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน
ระยะที่ 3 31 ตุลาคม 2555 ถึง 2 มีนาคม 2556	การตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและร่าง ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	ตัวแทนวัยรุ่น และผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3.2 ผู้วิจัยนำผลการคัดเลือกที่ได้จากข้อ 1.2 ไปติดต่อขออนุญาตพื้นที่สำหรับดำเนินการวิจัย ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2555 พร้อมกับหนังสือขอความร่วมมือเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย จากคณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปยังพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยโดยผ่านนายแพทย์สาธารณสุข

จังหวัดลพบุรี (ภาคผนวก ค.) เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินการวิจัย โดยมีผู้ประสานงานจากงานพัฒนาบุคลากร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี เป็นผู้ประสานงานหลักระดับจังหวัด

1.3.3 ผู้วิจัยนำสำเนาหนังสือที่ได้รับการอนุญาตให้ทำวิจัยในพื้นที่จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรีไปประสานองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง เข้าพบปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 ช่วงเช้า เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์การวิจัย โดยใช้ใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมการวิจัยที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ภาคผนวก ข) เปิดรับสมัครตั้งแต่วันที่ 1-28 สิงหาคม 2555 โดยผู้วิจัยปิดประกาศประชาสัมพันธ์การวิจัย ณ บอร์ดประชาสัมพันธ์ข่าวสารขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ชั้น 1

ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกพิจารณาจากความสมัครใจและสนใจที่มุ่งจะร่วมแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน และพร้อมเข้าร่วมการวิจัยได้ในระยะเวลาการวิจัย ผู้มีส่วนร่วมการวิจัย ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่นอายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ และกลุ่มผู้ปกครองที่มีผู้อยู่ในปกครองอายุ ระหว่าง 10 - 19 ปี ครอบครัวย้ายในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 10 ปี และกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในกลุ่มนั้น ๆ หรือทำงานด้านนั้น ๆ ในพื้นที่ มาไม่น้อยกว่า 5 ปี เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยออก พิจารณาจากความไม่สะดวกในทุกประการของผู้เข้าร่วมวิจัย จนไม่สามารถเข้าร่วมการวิจัยต่อไปได้ สำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง ซึ่งผู้เข้าร่วมการวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัย ดังนี้ 1) รับการสัมภาษณ์ คนละ 1 ครั้ง ๆ ละ 30-45 นาที ช่วงเวลาสัมภาษณ์และสถานที่ตามความสะดวกของผู้มีส่วนร่วมการวิจัย ส่วนใหญ่รับการสัมภาษณ์ ณ บ้านของผู้มีส่วนร่วมการวิจัย 2) รับการสัมภาษณ์เชิงลึก คนละ 1 ครั้ง ๆ ละ 30-45 นาที ช่วงเวลาสัมภาษณ์ และสถานที่ตามความสะดวกของผู้มีส่วนร่วม ส่วนใหญ่รับการสัมภาษณ์ ณ บ้านของผู้มีส่วนร่วมการวิจัย และ 3) เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ คนละ 3 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน ๆ ละ 5 ชั่วโมง ณ ศาลากลางเป็ริยญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี

และผู้วิจัยได้ประสานขอข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ได้แก่รายงานประจำปี และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสามปี พ.ศ. 2550 - 2552, พ.ศ. 2553 - 2555 และ พ.ศ. 2556 - 2558 เพื่อศึกษาโครงการที่ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศในกลุ่มวัยรุ่นของตำบลบ่อทอง

1.3.4 เข้าพบอาจารย์ฝ่ายแผนงาน กศน.บ่อทอง อำเภอหนองม่วง ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 ช่วงบ่าย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์การวิจัยโดยติดใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมการวิจัย ณ บอร์ดประชาสัมพันธ์ข่าวสารของ กศน. บ่อทอง บริเวณทางขึ้นอาคาร และประสานขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนเรื่องทักษะชีวิตในการดำเนินชีวิตทางเพศ

1.3.5 เข้าพบผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2555 ช่วงเช้า เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือ

ประชาสัมพันธการวิจัย ณ บอร์ดประชาสัมพันธชาวสารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง บริเวณชั้น 1 และขอความร่วมมือขอใช้ห้องประชุมเป็นสถานที่เก็บข้อมูลวิจัยในขั้นตอนการสนทนากลุ่มของชุมชน จำนวน 1 ครั้ง ในวันที่ 30 ตุลาคม 2555 และประสานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่น จากสรุปรายงานประจำปีและโครงการที่จัดทำเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่น

1.3.6 เข้าพบเจ้าอาวาสวัด วัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2555 ช่วงบ่าย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยขอความร่วมมือขอใช้ศาลาการเปรียญวัด เป็นสถานที่เก็บข้อมูลวิจัยในขั้นตอนการประชุมเชิงปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม จำนวน 3 ครั้ง ในวันที่ 29 กันยายน 2555 และ วันที่ 6 และ 20 ตุลาคม 2555 (เดิมนัดวันที่ 13 ตุลาคม 2555 แต่เนื่องจากหมู่บ้านจะมีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมการวิจัยจึงขอเลื่อนไปเป็นวันที่ 20 ตุลาคม 2555)

1.3.7 เข้าพบผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2555 โดยผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ได้พาผู้วิจัยไปประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือประชาสัมพันธการวิจัยผ่านหอกระจายข่าวโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประกาศให้ในวันศุกร์ทุกสัปดาห์ของเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2555 ในเวลา 18.00 น. และติดใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมการวิจัยในชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีแหล่งประชาสัมพันธหรือแจ้งข้อมูลข่าวสาร ผู้วิจัยจึงขออนุญาตผู้ใหญ่บ้านติดใบประชาสัมพันธ ณ จุดร้านค้าขายของชำและขายกล้วยเตี้ยวงกลางหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นบริเวณกลางหมู่บ้าน เป็นเส้นทางผ่านของคนในหมู่บ้านและสามารถมองเห็นป้ายประชาสัมพันธได้อย่างชัดเจน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีและร่วมกันวางแผนเดินสำรวจชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีบุคลิกสุภาพ พูดน้อย ยิ้มแย้มแจ่มใส และให้ความช่วยเหลือในการประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุข และตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน วันละ 1-2 คน รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านออกเดินสำรวจชุมชนร่วมกับผู้วิจัยด้วย

1.3.8 ผู้วิจัยเข้าพื้นที่เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน ไปพร้อม ๆ กับการเข้าประสานหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้เดินสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่ทวิศักดิ์ โพธิ์เปี่ยม และตัวแทนชุมชน ในวันที่ 13 กรกฎาคม ถึงวันที่ 2 กันยายน 2555 โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นจากเอกสาร รายงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการศึกษาบริบทของชุมชนจากเอกสารข้างต้น ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดหมวดหมู่โดยใช้แผนที่ความคิด สรุปรวบรวมประเด็นเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเข้าพื้นที่และสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน รวมทั้งประชาสัมพันธการวิจัยด้วยการติดใบประกาศเชิญชวน และสำรวจข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยใช้แบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน (ภาคผนวก ง) เพื่อสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน ผู้วิจัยใช้กรอบการสังเกตของ Lofland (1971 อ้างถึงใน สุภาพค์ จันทวานิช, 2537) คือ

1) การกระทำ (acts) คือ เหตุการณ์ การกระทำหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงตอนนั้น ไม่ยาวนานหรือไม่ต่อเนื่องของผู้คนในหมู่บ้านโคกขาม

2) กิจกรรม (activities) คือ เหตุการณ์ สถานการณ์ การกระทำ พฤติกรรม พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ และมีขั้นตอน ที่มีความผูกพันกับคนบางคน หรือบางกลุ่มในหมู่บ้านโคกขาม

3) ความหมาย (meaning) คือ การที่บุคคลในชุมชนให้ความหมาย สื่อสาร หรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรม การกระทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโคกขาม เป็นการให้ความหมายที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน มุมมองหรือโลกทัศน์

4) ความสัมพันธ์ (relationship) คือ ความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวโยงระหว่างคนในหมู่บ้านโคกขาม ที่อาจมากกว่าหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือเชิงลบก็ได้

5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมใน (participation) ของชุมชน คือ การที่คนในหมู่บ้านโคกขามให้ความร่วมมือ มีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโคกขาม

6) สภาพสังคม (setting) คือ สภาพการณ์ หรือ สถานการณ์ของหมู่บ้านโคกขาม ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษาวิจัยอยู่ในพื้นที่

โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่มีอยู่ในขณะนั้น ออกเดินสำรวจร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชุมชนที่ผู้ใหญ่ได้ประสานไว้ให้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งในการออกเดินสำรวจชุมชนนั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีบุคลิกอ่อนน้อมและให้การนับถือผู้สูงอายุในชุมชน เมื่อมีการทักทายและพูดคุยเพื่อชี้แจงการเข้าร่วมวิจัย ผู้ใหญ่จะช่วยผู้วิจัยอธิบายด้วยเนื่องจากผู้วิจัยได้อธิบายให้ผู้ใหญ่ได้รับทราบก่อนดังกล่าวข้างต้นแล้วทำให้บรรยากาศการพูดคุยจึงเป็นแบบกันเอง บางจุดที่เข้าไปทักทายจะมีผู้สูงอายุนั่งอยู่ด้วยก็จะนั่งฟังอย่างตั้งใจและยิ้มทักทายและไม่ได้โต้ตอบหรือแลกเปลี่ยนอะไร ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้วางบทบาทเป็นลูกหลานของคนในชุมชน โดยไม่ได้วางตัวเป็นนักวิจัยตั้งแต่แรกและร่วมพูดคุยหยอกล้อ และขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่ที่ได้พูดคุยทักทาย และขอทำกิจกรรมด้วยหากพบว่า มีการทำกิจกรรมอยู่ในขณะนั้น และทำตัวให้กลมกลืนกับคนในชุมชน เช่น นั่งที่พื้นดินร่วมกับคนในชุมชนที่ทำกิจกรรมในเวลานั้นที่กำลังต้มหม้อไม้ แกะข้าวโพดทำอาหารสัตว์ เหล่าไม้ไฟทำไม้กวาด สานตะกร้า เล่นฟุตบอลกับกลุ่มเยาวชนชาย ณ ลานหน้าโรงสีเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน ผู้วิจัยจึงขอเล่นฟุตบอลด้วย ร่วมสังเกตการณ์การสอนและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มพัฒนาสตรีในการสอนถักกระเป๋าจากไหมญี่ปุ่น ณ ชุมชนโรงสีเศรษฐกิจชุมชน ตัวแทนกลุ่มสตรีกำลังสอนผู้สนใจภายนอกชุมชนด้วยความภาคภูมิใจและยินดีที่จะให้การถ่ายทอดด้วยใบหน้าที่สดใส ร่วมออกกำลังกายช่วงเย็นที่ลานหน้าวัดโคกขามกับกลุ่มผู้สูงอายุด้วยเชือกยาง และในช่วงเวลานั้นหมู่บ้านกำลังมีงานทอดกฐิน ผู้วิจัยจึงได้นำของกฐินไปช่วยแจก และในวันงานผู้วิจัยช่วยทำหน้าที่นับเงินทำบุญร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน คนในชุมชนก็ได้ร่วมกันเตรียมของใช้ต่าง ๆ ที่วัดวันละเล็กน้อยโดยมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการเตรียมสถานที่บริเวณทางเข้าวัด ถมดินเพื่อความสะดวกในการเข้าออกเนื่องจากหน้าวัดกำลังมีการก่อสร้างซุ้มประตูเข้าวัดและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนช่วยกันเตรียมเรื่องอาหาร เมื่อถึงวันงานคนในชุมชนต่างแบ่งหน้าที่กันช่วยในส่วนต่าง ๆ กรรมการหมู่บ้านจะดูแลในส่วนพิธีการ กลุ่มแม่บ้านเตรียมอาหาร กลุ่มหนุ่มสาวคอยดูแลความเรียบร้อยของจุดต้อนรับแขกที่มาร่วมงานทอดกฐิน ผู้สูงอายุจะนั่งอยู่บริเวณด้านหน้าของศาลาการเปรียญเพื่อคอยต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ส่วนกลุ่มผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่จะดูแลเครื่องเสียงและเปิดเพลงต้อนรับผู้มาร่วมงาน ทำให้บรรยากาศสนุกสนาน เป็นแบบเรียบง่ายและสบาย ๆ ต่างช่วยเหลือกันในแต่ละจุด ด้วยใบหน้ายิ้ม

แย้มแจ่มใส ไม่มีใครตำหนิหรือต่อว่าใครในระหว่างพิธีการ ร่วมวงกันรับประทานอาหารด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มกันทุกคน เมื่อเสร็จสิ้นพิธีการทุกคนต่างช่วยกันเก็บของเครื่องใช้ต่าง ๆ และทำความสะอาดให้กันบ้าง ทำให้งานสำเร็จไปด้วยความราบรื่น และต่างพูดคุยกันว่าปีหน้าจะร่วมกันกระจายของกฐินให้เพิ่มขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาวัดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้วิจัยในทุก ๆ กิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนและการยอมรับจากชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นกันเองกับผู้วิจัย และต้อนรับผู้วิจัยด้วยรอยยิ้ม บางครั้งให้คำแนะนำผู้วิจัยถึงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความภาคภูมิใจ บอกเล่าด้วยความเป็นกันเอง ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยก็ได้ทำการให้ข้อมูลและสอดแทรกความรู้ของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปในคราวเดียวกัน เป็นการพูดคุยถามตอบเพื่อสร้างความเข้าใจถึงลักษณะการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม คล้ายกับผู้วิจัยเป็นตัวแทนของผู้ใหญ่คนหนึ่งในชุมชนที่ต้องการเห็นเด็กในหมู่บ้านมีการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีและเหมาะสม จึงทำให้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีกับชุมชนและมีการถามตอบ รวมทั้งแสดงความความคิดเห็นร่วมกันไปมา ถึงการเข้าร่วมโครงการวิจัยว่าจะต้องมีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง เช่น จะพูดอะไรได้บ้าง พูดไปเขาจะเชื่อกันไหม ไปเมื่อไหร่ มีใครไปบ้าง รวมทั้งได้สะท้อนความเห็นในมุมมองต่าง ๆ ที่มีเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาพัฒนาว่าไม่ได้ตรงกับความต้องการของชุมชน ทำให้การเข้ามาทำวิจัยในลักษณะนี้จึงเป็นเหมือนการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการให้รัฐเข้ามาพัฒนาชุมชนในลักษณะเช่นนี้มากขึ้น ทำให้เกิดบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชนกับผู้วิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นแนวโน้มของความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

และร่วมกับการสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตและการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นน้อยที่สุด ด้วยแบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (ภาคผนวก จ) โดยผู้วิจัยใช้กรอบการสังเกตของ Lofland (1971 อ้างถึงใน สุภาพค์ จันทวานิช, 2537) คือ

- 1) การกระทำ คือ เหตุการณ์ การกระทำหรือพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านโคกขามที่เข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน
- 2) กิจกรรม คือ เหตุการณ์ สถานการณ์ การกระทำ พฤติกรรม กิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหรือเป็นขั้นตอนที่มีต่อคนในหมู่บ้านโคกขาม
- 3) ความหมาย คือ การที่คนในหมู่บ้านโคกขามให้ความหมาย สื่อสาร หรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรม การกระทำ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เป็นการให้ความหมายที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน มุมมองหรือโลกทัศน์ที่มีต่อกิจกรรมนั้น ๆ ในหมู่บ้าน
- 4) ความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องของคนในหมู่บ้านโคกขาม ที่มีต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นความสัมพันธ์ที่สามารถเข้าได้ดีกับกิจกรรมหรือไม่ก็ได้ หรืออาจเป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น
- 5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน คือ การที่คนในหมู่บ้านโคกขาม ให้ความร่วมมือ มีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- 6) สภาพสังคม คือ สภาพการณ์ หรือ สถานการณ์ของหมู่บ้านโคกขามในขณะที่ผู้วิจัยกำลังทำการศึกษาวิจัยอยู่ในพื้นที่

เช่น กิจกรรมการประชุมเงินล้าน จากการสังเกตการประชุมในวันที่ 10 สิงหาคม 2555 ซึ่งมีผู้เข้าประชุมประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และสมาชิกองค์การ

ปกครองส่วนท้องถิ่น เข้าร่วมด้วย จากการบอกเล่าของตัวแทนกลุ่มสตรีผู้เข้าประชุมท่านหนึ่ง เล่าว่าเป็นการประชุมที่ทำมานานกว่า 10 ปี ที่ทุกคนให้ความร่วมมือ และมีการรวมตัวกันมากที่สุด ทุกคนในหมู่บ้านรับรู้ประโยชน์ของการทำกิจกรรมนี้ด้วยเพราะเป็นเรื่องที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครัวเรือนและการสร้างทุนในการประกอบอาชีพ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่องไปตรงมาและซักถามในข้อสงสัยหากมีประเด็นใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้ามา เพื่อต้องการสร้างความกระจ่างในการปฏิบัติให้ถูกต้องและไม่ทำให้เสียผลประโยชน์ และจากการเดินสำรวจพูดคุย ทักทายและผ่านไปพบการรวมกลุ่มกันตอนช่วงหัวค่ำทำให้เห็นว่า หลังจากการประชุมที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นทางการ ก็ยังมีการรวมกลุ่มคุยกันตอนเย็น ๆ ตามหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพิ่มเติม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยกันเรื่องการประกอบอาชีพและภาวะเศรษฐกิจในการใช้จ่ายกันในครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรหลาน และสอดแทรกการพูดคุยถึงการประชุมเงินล้านไปด้วย ซึ่งคนในชุมชนต่างแลกเปลี่ยนกันในแต่ละจุด มีมุมมองและความเชื่อที่เห็นไปในทางเดียวกันว่า การมีทุนหรือรายได้ของครอบครัวที่ดีจะช่วยสร้างคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ และต้องการให้ลูกหลานของตนได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือให้สูงที่สุด ไม่ต้องการให้มีครอบครัวกันเร็ว เพราะกลัวจะพากันไปไม่รอด เนื่องจากเศรษฐกิจในสมัยนี้การเลี้ยงลูกหนึ่งคนต้องใช้จ่ายเงินในการเลี้ยงดูมากกว่าสมัยก่อนหลายเท่า นับเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงถึงเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น แต่ยังไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเกตไปในคราวเดียวกันกับการสังเกตสภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชุมชนที่สลับกันออกในแต่ละวัน พร้อมกับจดบันทึกลงในสมุดบันทึกภาคสนามร่วมด้วยเพื่อบันทึกสิ่งที่พบเห็นในภาคสนาม ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนและหน่วยงานทุกแห่งที่เข้าประสานเนื่องจากเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่ทุกคนในชุมชนต่างก็รู้ว่าสำคัญและส่งผลกระทบต่อชีวิตลูกหลานในชุมชนอย่างไร แต่ยังไม่มีการรวมตัวหรือนำมาพูดคุยกัน การได้มีโครงการเข้ามามีครั้งนี้ ชุมชนมองว่าเป็นโอกาสที่ชุมชนไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นโดยเฉพาะการแก้ปัญหาเรื่องเพศ ผู้อาวุโสบางท่านให้ความสนใจและซักถามเกี่ยวกับโครงการวิจัย และกล่าวว่าตั้งแต่เกิดมายังไม่มีใครเข้ามาทำโครงการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศเลย

“.....เรื่องนี้ยังไม่มีใครมาทำนะ ไม่รู้จะเข้าร่วมกันมากน้อยเท่าไร ถ้าได้เข้าจะพูดถูกหรือเปล่า แต่อยากให้มาทำเรื่องนี้มานานแล้ว จะพูดจะบอกก็ไม่รู้จะคุยยังไง”

(สัมภาษณ์ ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน คนที่ 1, 6 กันยายน 2555)

“.....ดีเลยที่มีวิจัยเข้ามาแบบนี้ อยากพูดนานแล้ว เด็ก ๆ เติบโตขึ้นอยากพูดแล้วขอบเอียง อยู่มาบ้านนี้ยังไม่มีใครมาทำเกี่ยวกับเรื่องเพศแบบนี้เลย.....”

(สัมภาษณ์ ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 2, 9 กันยายน 2555)

“..ผมอยากให้ทำ..ดีเลย เพราะเดิมชาวบ้านก็จะคุยกันลำบากอยู่แล้วเรื่องนี้ขนาดหลานเป็นผู้ชายก็ยังเป็นห่วงเลย เด็กผู้หญิงเดี๋ยวนี้มาหาถึงบ้าน พ่อแม่เขาก็ยังเอาไม่อยู่ เราเป็นฝ่ายชายมันไม่เสียหายหรอก เรื่องนี้ต้องช่วยกัน ก็น่าสนใจดีที่จะได้มาฟังกันทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่...”

(สัมภาษณ์ ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 2, 8 กันยายน 2555)

เมื่อครบกำหนดวันรับสมัคร ในวันที่ 28 สิงหาคม 2555 มีผู้สนใจสมัครเข้าร่วมการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 20 คน และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 40 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 60 คน ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้โทรประสานผู้สมัครตามหมายเลขโทรศัพท์ที่ให้ไว้และเข้าพบที่บ้านตามความสะดวกของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และกิจกรรมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอีกครั้งเกี่ยวกับกิจกรรมการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 60 คน รวมทั้งให้ลงนามเข้าร่วมการวิจัย ตามหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยกรณีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้วิจัยให้ผู้ปกครองลงนามยินยอม ตามหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยสำหรับผู้ปกครองให้ผู้อยู่ในปกครองเข้าร่วมการวิจัย (ภาคผนวก ข) หลังจากลงนามเรียบร้อยแล้ว ในวันถัดมาผู้วิจัยได้ทำสำเนาเอกสารและนำกลับไปให้กับผู้สมัครเก็บไว้คนละ 1 ชุด และมอบหนังสือเชิญจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

การวิจัยในขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อจะนำผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในชุมชน คือ หมู่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ไปกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยในระยะนี้มีรายละเอียดการวิจัย ดังนี้

2.1 กลุ่มตัวอย่าง (ชุมชนที่ศึกษา) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1.1 กลุ่มแรกจะเป็นผู้สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย และลงนามในสัญญาการเข้าร่วมวิจัยในระยะที่ 1 เรียบร้อยแล้ว ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่นอายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ เนื่องจากเป็นระยะที่ दौरान เพื่อนมีอิทธิพลสูง เริ่มสนใจเพศตรงข้าม การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเริ่มสมบูรณ์เต็มที่ เป็นระยะที่เริ่มทดลองเกี่ยวกับเพศ ซึ่งถ้าขาดความรู้และการป้องกันจะก่อให้เกิดปัญหาตั้งครรภ์ที่ไม่พึงปรารถนา หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งโรคเอดส์ วัยรุ่นระยะนี้จึงมีปัญหาระยะแรกและบ่อยที่สุด (สุชา จันทน์เอม, 2547; คลังปัญญาไทย, 2553; พนม เกตุมาน, 2554) จำนวน 20 คน และ กลุ่มผู้ปกครองที่มีผู้อยู่ในปกครองอายุระหว่าง 10 - 19 ปี เนื่องจากวัยรุ่นนั้นจะเริ่มขึ้นตั้งแต่อายุ 10 - 19 ปี (WHO, 1995) กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน กลุ่มละ 3-4 คน จำนวน 40 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 60 คน

ผู้เข้าร่วมวิจัยจะได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้เข้าร่วมการวิจัยจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสัมภาษณ์ และ สัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย วัยรุ่น จำนวน 22 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 38 คน หลังจากนั้น ผู้มีส่วนร่วมการวิจัยสามารถเข้าร่วมกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ต่อเพียง จำนวน 30 คน เนื่องจากกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการมีความต่อเนื่องในการประชุมจำนวน 3 ครั้ง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ผู้มีส่วนร่วมในการประชุมจำเป็นต้องเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องทุกครั้งจนครบ ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการบางท่านไม่สามารถจะเข้าร่วมกระบวนการต่อเนื่องได้ทั้ง 3 ครั้ง ประกอบกับเป็นช่วงที่ใกล้จะปิดเทอมและต่อเนื่องไปจนถึงช่วงปิดเทอมทำให้ผู้มีส่วนร่วมการวิจัยในกลุ่มวัยรุ่นบางคนต้องเดินทางไปหาผู้ปกครองช่วงปิดเทอมในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ในต่างจังหวัดที่ผู้ปกครองไปทำงาน รวมทั้งผู้ปกครองบางท่านที่มีการออกไปทำงานรับจ้างต่างจังหวัดในช่วงปิดเทอมและนำบุตรหลานไปด้วย จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่สามารถเข้าร่วมต่อเนื่องจากกิจกรรมตั้งแต่เริ่มแรกจนเสร็จสิ้นโครงการวิจัยเหลือ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย วัยรุ่น จำนวน 8 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 22 คน ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถถอนตัวออกจากงานวิจัยได้ตามเงื่อนไขที่ได้ชี้แจงไว้แล้วข้างต้น คือ พิจารณาจากความไม่สะดวกในทุกประการของผู้เข้าร่วมวิจัย จนไม่สามารถเข้าร่วมการวิจัยต่อไปได้ โดยสามารถแสดงลักษณะกิจกรรมสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและจำนวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยระยะที่ 2 ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ลักษณะกิจกรรมสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและจำนวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยระยะที่ 2

กิจกรรม	จำนวน / ระยะเวลา	สถานที่	ช่วงเวลา	ผู้ดำเนินการ	กลุ่มตัวอย่าง
1. รับการสัมภาษณ์	1 ครั้ง / 30-45 นาที	ตามความสะดวกของผู้มีส่วนร่วม	สัปดาห์ที่ 1 ของ ก.ย. 2555	ผู้วิจัย	วัยรุ่น จำนวน 22 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 38 คน
2. รับการสัมภาษณ์เชิงลึก	1 ครั้ง / 30-45 นาที	ตามความสะดวกของผู้มีส่วนร่วม	สัปดาห์ที่ 2 ของ ก.ย. 2555	ผู้วิจัย	กลุ่มตัวอย่างเดียวกับกิจกรรมที่ 1
3. เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ	3 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน วันละ 5 ชั่วโมง	ณ ศาลาการเปรียญ วัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง	เสาร์ที่ 29 ก.ย. , 6 และ 20 ต.ค. 2555	ผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยง	วัยรุ่น จำนวน 8 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 22 คน

2.1.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนที่สอง คือ วิทยุรุ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่ได้รับ การแนะนำเบื้องต้นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้ประสานงานกลุ่มสตรีพัฒนา และผู้ประสานงานกลุ่มโรงสีเศรษฐกิจชุมชน โดยพิจารณาวิทยุรุ่นและ สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ที่ชุมชนยอมรับว่าเป็นผู้ที่ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องร่วมกับชุมชน หรือมี ความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมของกลุ่มนั้น ๆ โดยอาจไม่ได้เป็นหัวหน้าโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย วิทยุรุ่น จำนวน 3 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 13 คน ให้เข้าร่วม การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวิทยุรุ่นและ ร่าง ยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวิทยุรุ่น ในวันอังคารที่ 30 ตุลาคม 2555 เวลา 9.00-12.00 น. ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัด ลพบุรี โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา และ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง เป็นผู้บันทึกการสนทนา

2.2 เครื่องมือในการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมา ประมวลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและสิทธิทางเพศเพื่อ กำหนดเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 5 ชุด ได้แก่

2.2.1 แนวทางการสัมภาษณ์วิทยุรุ่น (ภาคผนวก ฉ) เป็นแนวคำถามแบบมีโครงสร้าง ตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อรวบรวม ข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ กลุ่มวิทยุรุ่นอายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ จำนวน 22 คน ประกอบด้วย ชาย 11 คน และ หญิง 11 คน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ในระยะที่ 1 กับชุมชนและ ได้พบปะกับวิทยุรุ่นอย่างทั่วถึงทำให้มีความเป็นกันเองและเชื่อใจผู้วิจัยที่จะไม่นำความลับไปเปิดเผยทำให้ ผู้มีส่วนร่วมการวิจัยสามารถบอกเล่าและเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวด้วยความสบายใจ ข้อมูลส่วนนี้ทำให้ ผู้วิจัยสามารถอธิบายสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวิทยุรุ่นโดยตรงและ เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชนและสังเกตกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวิทยุรุ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการประชุมระดม พลังสมองเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวิทยุรุ่นและยุทธศาสตร์ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวิทยุรุ่นต่อไป โดยแนวทางสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชน ได้แก่ ฐานและแหล่งเรียนรู้ เนื้อหาหรือองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชน

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม กับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่า ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 0.85 ซึ่งถือว่ามี ความสอดคล้องกับเนื้อหา แต่มีการปรับแก้เพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้มีความชัดเจน ในข้อคำถามยิ่งขึ้น แสดงดังตารางที่ 3.3

2.2.2 แนวทางการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน (ภาคผนวก ข) เป็นแนวคำถามแบบมีโครงสร้างตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ กลุ่มผู้ปกครองที่มีผู้อยู่ในปกครองอายุระหว่าง 10 - 19 ปี กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มประชาชนชาวบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน และ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 38 คน ประกอบด้วย ชาย 17 คน หญิง 21 คน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ไว้ในระยะที่ 1 กับชุมชนและได้พบปะกับกลุ่มต่างๆ อย่างไม่เป็นทางการโดยเมื่อมีโอกาสผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้พบเห็นทันทีในชุมชนดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น เช่น ร่วมวงรับประทานอาหาร โดยชาวบ้านจะตักข้าวใส่จานให้ผู้วิจัยและจะดีใจมากหากรับประทานอาหารด้วยกันได้เนื่องจากเป็นอาหารพื้นบ้านที่หาวัตถุดิบและประกอบอาหารรับประทานกันเอง เช่น แกงสับนบก ผัดกระเพราหนุونا เป็นต้น เมื่อผู้วิจัยร่วมรับประทานอาหารทำให้ในแต่ละบ้านรู้สึกภูมิใจและรู้สึกดีที่ผู้วิจัยเป็นคนสบายๆ และกลมกลืนไปกับชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างไม่รังเกียจ เช่น มัดหน่อไม้ แกะข้าวโพด มัดไม้กวาด เป็นต้น ทำให้สมาชิกกลุ่มให้ ความเอ็นดูและประทับใจในความเป็นกันเองของผู้วิจัยส่งผลให้การพูดคุย การสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเป็นเสมือนลูกหลานหรือคนในชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลอย่างเต็มใจและเปิดเผยความในใจลักษณะระบายให้ฟังไปพร้อมๆ กับการสนทนา ข้อมูลส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายสภาพการณ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป แนวทางสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ ฐานและแหล่งเรียนรู้ เนื้อหาหรือองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชน

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่า ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 1 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา แต่มีการปรับแก้เพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้มีความชัดเจนในข้อคำถามยิ่งขึ้น แสดงดังตารางที่ 3.3

2.2.3 แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ (ภาคผนวก ฎ) เป็นแนวทางหลักในการทำกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้พี่เลี้ยงนำกระบวนการกลุ่มให้ชุมชนได้ร่วมกันตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยคืนให้ชุมชนจากการสังเกต สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ชุมชนสามารถอธิบายสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยมี ใบบางที่ 1-6 ให้กลุ่มได้ร่วมกันวิเคราะห์ในเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของ

ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในปัจจุบัน ค้นหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค กำหนดภาพอนาคต ร่วมกันในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จัดทำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและค้นหาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตลอดจนเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 0.85 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา แต่มีการปรับแก้เพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้มีความชัดเจนในข้อคำถามยิ่งขึ้น แสดงดังตารางที่ 3.3

2.2.4 แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ภาคผนวก ญ) เพื่อตรวจสอบการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย พี่เลี้ยงกลุ่ม รวมทั้งผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการประชุม และรับฟังข้อเสนอแนะในการประชุมครั้งต่อไป ด้วยประเด็นคำถามว่า “ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุม/สนทนากลุ่มมากน้อยเพียงใด” โดยให้เป็นลำดับคะแนน (Rating scale / R) มีลำดับคะแนน ดังนี้

5	หมายถึง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมากที่สุด
4	หมายถึง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมาก
3	หมายถึง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมปานกลาง
2	หมายถึง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมน้อย
1	หมายถึง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการจัดประชุมและเตรียมความพร้อมในการจัดประชุมในครั้งที่ 2, 3 และการสนทนากลุ่มให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 1 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา

2.2.5 เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกองค์ประกอบของเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ IOC 1 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา

ตารางที่ 3.3 สรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัย	ประเด็นการปรับแก้เพิ่มเติม
ชุดที่ 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระมัดระวังเรื่องคำเฉพาะที่เป็นศัพท์บัญญัติใหม่ เช่น เพศวิถี ซึ่งไม่ต้องถามก็พอเอาได้ว่า คงไม่เคยได้ยิน สิ่งที่สำคัญคือ ต้องการรู้ว่าวัยรุ่นเข้าใจเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศอย่างไร และการเรียนรู้เรื่องนี้ที่ผ่านในชุมชนเป็นอย่างไร อาจมีการแปลให้เข้าใจได้ง่าย และตรงความหมายก่อนที่จะสื่อสาร กล่าวคือ ชุมชนอาจจะสอนเรื่องนี้ หรือวัยรุ่นอาจจะรู้อะไรอยู่บ้าง แต่พอใช้คำว่าเพศวิถีก็มีแนวโน้มที่จะตอบว่าไม่เคย ส่วนคำบางคำ เช่น สิทธิทางเพศนั้น อาจเข้าใจได้ง่ายอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องแปล 2. ประเด็นหลักของเครื่องมือชุดนี้คือ กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของชุมชน ต้องถามให้ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ใน 3 ด้านใหญ่ให้ได้ รวมทั้งเงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนได้ โดยแหล่งข้อมูล คือ วัยรุ่น ซึ่งแต่ละคนอาจตอบแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเข้าใจใน “เพศวิถี” ดังนั้นการถามอาจสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ “เพศวิถี” ก่อนว่ามีสาระอะไรบ้าง มิเช่นนั้นก็จะไม่ได้ข้อเท็จจริงมา 3. ในการถามกระบวนการเรียนรู้ ต้องดูเป็นพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ภาพตัดนิ่ง ช่วงใดช่วงหนึ่ง คือ ดูว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร อะไรเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 4. เนื่องจาก ความหมายของ Sexuality และ Sexual Rights มีความกว้างขวาง และตีความได้แตกต่างกัน จึงควรวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น โดยเฉพาะเรื่องสิทธิทางเพศ
ชุดที่ 2	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประเด็นสำคัญในชุดนี้ คือ ตอนที่ 2 ข้อ 1) - ข้อ 4) อาจมีการแตกคำถามออกเป็นประเด็นย่อยๆ ที่แปลแล้วให้ง่ายต่อการเข้าใจ แม้ว่าผู้วิจัยจะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเองก็ตาม ก็ควรแตกประเด็นย่อยไว้สำหรับการซักถามที่ต่อเนื่อง 2. การถามกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นหน่วยการวิเคราะห์เป็นชุมชน ดังนั้นการถามอาจใช้คำว่า “ท่านหรือคนในชุมชน” น่าจะสอดคล้องกว่า เพราะผู้ให้ข้อมูลอาจไม่ได้ทำและคนอื่นๆในชุมชนอาจเป็นคนทำก็ได้ ซึ่งก็ใช้ได้เช่นเดียวกัน 3. ควรแยกระหว่างวัยรุ่นในระบบการศึกษา / นอกบบการศึกษา (ทำงาน) วัยรุ่นกลุ่ม marginal ว่า “อยากให้มีการเรียนรู้ในชุมชนแบบใด” 5. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้เกี่ยวข้อง เช่น อาชีพสถานภาพสมรส อาจมีประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไป
ชุดที่ 3	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจความหมายของคำว่า “เพศวิถี” ตรงกันหรือไม่ หากไม่แล้วจะมีผลต่อการตอบคำถาม อาจจำเป็นต้องพูดคุยขอบเขตของเพศวิถีในการศึกษาครั้งนี้ให้เข้าใจตรงกันก่อนหรือไม่ 2. การสอบถามนั้นจะต้องระมัดระวังให้ครอบคลุมกับประเด็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่กำหนดไว้ในการศึกษา เช่น แหล่งเรียนรู้เรื่องเพศวิถีในชุมชน เนื้อหาของเพศวิถี และกิจกรรมการเรียนรู้ มิเช่นนั้นก็จะไม่เห็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาของชุมชน

ตารางที่ 3.3 สรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของเครื่องมือวิจัย (ต่อ)

เครื่องมือวิจัย	ประเด็นการปรับแก้เพิ่มเติม
ชุดที่ 3 (ต่อ)	<p>3. ควรพิจารณาว่าที่ผ่านมาชุมชนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างไร และเพื่อไม่ให้กว้างจนเกินไปโดยส่วนใหญ่มักจะกำหนดช่วงระยะเวลาในการพิจารณา เช่น ในช่วง 5 ปี หรือ 10 ปีที่ผ่านมา เป็นต้น</p> <p>4. การทำกลุ่มที่เข้าใจง่าย อาจเริ่มประเด็นการทำความเข้าใจของ “กระบวนการเรียนรู้” อาจทำเป็นแผนการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย แนวคิด วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดกิจกรรม การวัดและประเมินผล สื่อการเรียนรู้ ระยะเวลา โดยมีใบงานเป็นสื่อการเรียนรู้</p> <p>5. ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมก่อนการแบ่งกลุ่มย่อยควรให้ความรู้ผู้เข้าร่วมประชุม เรื่อง เพศวิถี ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อปรับพื้นฐานความคิดให้ตรงกันก่อน</p> <p>6. การกำหนดวิธีการหรือยุทธศาสตร์เพื่อไปให้ถึงภาพฝัน (วิสัยทัศน์) ที่กำหนดไว้ใน ขั้นตอนที่ผ่านมา สิ่งที่ต้องระมัดระวัง คือ ต้องเป็นวิธีการหรือยุทธศาสตร์เพื่อให้เกิด แหล่งเรียนรู้ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้เนื้อหาเพศวิถี และ เพื่อให้ได้กิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง เพศวิถีที่เป็นภาพอนาคตที่กำหนดไว้ หากไม่ระมัดระวังคำตอบจะออกมาอยู่ที่กิจกรรม การเรียนรู้เป็นหลัก ทำให้ขาดองค์ประกอบอื่นๆ ของกระบวนการเรียนรู้ไป ซึ่งจะส่งผล ต่อการไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ต่อไป</p> <p>7. การแปลงยุทธศาสตร์ออกมาเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อไปดำเนินการจริง ซึ่งไม่แน่ใจว่า วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมถึงเรื่องแผนปฏิบัติการเพื่อไปให้ถึงภาพ อนาคตหรือไม่ จึงควรพิจารณาว่าขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีหรือไม่ หากไม่ก็อาจจะระบุในบทที่ 3 ว่าเราประยุกต์ใช้เทคนิค A-I-C เพื่อมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ร่วมกับชุมชนได้</p>

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำโครงร่างการศึกษาวินิจฉัยเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อรับรองความถูกต้องของกระบวนการวิจัยในคน มีการปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเชิงปฏิบัติและไม่คลุมเครือต่อการตอบคำถามของกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากประเด็นทางเพศเป็นเรื่องที่ไวต่อความรู้สึก แสดงดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 การปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็น	ข้อความเดิม	ข้อความใหม่
กลุ่มตัวอย่างวัยรุ่น	อายุ 10 – 19 ปี	อายุ 14-19 ปี อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย เพื่อความเหมาะสมในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้

ตารางที่ 3.4 การปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ต่อ)

ประเด็น	ข้อความเดิม	ข้อความใหม่
สิทธิทางเพศ 10 ประการ กำหนดเป็น ขอบเขตเนื้อหา ในการกำหนด คำนิยามใน การวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> 1) สิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐาน รวมถึงเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ 2) สิทธิในการแสวงหาและได้รับข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี 3) สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา 4) สิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย 5) สิทธิในการเลือกคู่ชีวิต 6) สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ 7) สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ 8) สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ 9) สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน และเมื่อไหร่ที่จะมีลูก 10) สิทธิในการแสวงหาความสุนทรีย์ของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครองวางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะตะต้องร่างกาย และใช้สายตาโดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องสิทธิทางเพศ 10 ประการ
ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมสนาม ปฏิบัติการวิจัย	การจัดเวทีประชาคมเพื่อประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย	ตัดการจัดเวทีประชาคมออก เปลี่ยนเป็นการประกาศเชิญชวนผู้สนใจ เพื่อลดความซับซ้อนของขั้นตอนการวิจัยที่กระทำในชุมชน
	การใช้ Snowball Technique	ให้เปลี่ยนเป็นการรับคำแนะนำเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในชุมชน

ตารางที่ 3.4 การปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ต่อ)

ประเด็น	ข้อความเดิม	ข้อความใหม่
ระยะที่ 2	การอภิปรายกลุ่มใหญ่	ตัดออกเพื่อลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนการตรวจสอบสามเส้า ปรับเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม AIC ชั้น A
	ไม่ได้ระบุแนวทางช่วยเหลือ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ปกครอง ที่มีแนวโน้มว่าจะมีการกระทำที่ไม่สมควรทางเพศ	ระบุเพิ่มเติม เป็น 1) รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมและหลักฐานที่สามารถให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในระดับหนึ่ง 2) หากข้อมูลที่ได้มีแนวโน้มว่าจะมีการกระทำที่ไม่สมควรทางเพศเกิดขึ้น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดำเนินการจัดทำข้อมูลเสนอต่อไปยัง นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด เพื่อประสานข้อมูลที่ได้ต่อไปยัง ผู้รับผิดชอบงานศูนย์พึ่งได้ สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุขตามลำดับ 3) ดำเนินการตามขั้นตอนของศูนย์พึ่งได้ เพื่อให้ การช่วยเหลือตามระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นลำดับแรก
	ไม่ได้ระบุเรื่องการบันทึกเทปเสียงและภาพและการทำลายเทปเสียงและภาพหลังสิ้นสุดการวิจัย	ระบุเพิ่มเติม เรื่องการใช้ภาพสำหรับนำเสนอผลการวิจัย จำนวน 20 ภาพ โดยไม่สื่อถึงตัวบุคคล และมีการทำลายเทปเสียงและภาพหลังที่เหลือทั้งหมดหลังสิ้นสุดการวิจัย

ตารางที่ 3.4 การปรับแก้ประเด็นเนื้อหาตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรม
การวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ต่อ)

ประเด็น	ข้อความเดิม	ข้อความใหม่
ระยะที่ 3	การรับรองจากผู้เชี่ยวชาญด้วย การสนทนากลุ่ม	ตัดการสนทนากลุ่มออกเพื่อการเคารพ ความคิดเห็นจากชุมชนให้มากที่สุด เปลี่ยนเป็นการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการส่งเอกสารร่างกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชน ฯ และ ร่างยุทธศาสตร์ เพื่อลงความเห็นและประเมินความ สอดคล้องกับเนื้อหา และความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ
	กำหนดแนวสัมภาษณ์ตามประเด็น สิทธิทางเพศ 10 ประการ อาจเป็น คำถามที่คุกคามกลุ่มเป้าหมายและ ไม่ได้รับคำตอบ	ปรับรอบคำถามตามเนื้อหา 4 ประการ ที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับสิทธิ ทางเพศ
	การประเมินความร่วมมือในการ แสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วม ในการวิจัยแต่ละครั้ง	ได้ปรับเพิ่มโดยระบุในทุกขั้นตอนของ การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม AIC ในข้อสุดท้ายของการทำกิจกรรมทั้ง 6 ใบบงาน

หลังจากนั้นผู้วิจัยนำไปปรับแก้ตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนำเครื่องมือไปตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ
วิจัยโดยการทดลองเก็บข้อมูล กับผู้มีส่วนร่วมในชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่อยู่ภายใต้กลุ่มประชากร
เดียวกัน จำนวน 50 คน ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่นอายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ กลุ่มผู้ปกครองที่มีผู้อยู่
ในปกครองอายุ ระหว่าง 10 - 19 ปี กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์
ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์
ชุมชน กลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 50 คน ณ ตำบลโพธิ์ตลาดแก้ว อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี
ผลการทดลองใช้ พบว่า กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือมีความเข้าใจในคำถาม เห็นว่ามีการเรียงลำดับ
คำถามที่ต่อเนื่อง และตรงตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ แต่มีข้อเสนอแนะในการปรับเปลี่ยน
คำเพื่อความเข้าใจง่ายในเครื่องมือวิจัยชุดที่ 3 แนวทางสัมภาษณ์วัยรุ่น เครื่องมือวิจัยชุดที่ 4 แนวทาง
สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และเครื่องมือวิจัยชุดที่ 5 การจัดประชุมระดมพลังสมองเชิง
สร้างสรรค์ แสดงดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ผลการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือชุด	เนื้อหา หรือ คำเดิม	เนื้อหา / คำ ที่ปรับเปลี่ยนใหม่
เครื่องมือชุด 1 แนวทางสัมภาษณ์ วัยรุ่น	การใช้คำว่า “เพศวิถี” คำถามข้อ 1.1 คำว่า “หาคำตอบ” คำถามข้อ 1.2 คำว่า “วัยรุ่น เคยมีโอกาสเข้าไปหาข้อมูล ด้วยตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติ ตัวและการแสดงออกทางเพศ จากแหล่งใดในชุมชน”	กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือเห็นว่าควรมี การปรับเปลี่ยนคำเพื่อความเข้าใจง่าย เป็น “การปฏิบัติตัวและการแสดงออกทาง เพศ” กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือเห็นว่าควรมี การปรับเปลี่ยนคำเพื่อความเข้าใจง่าย เป็น “หาความรู้” กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือเห็นว่าควรมี การปรับเปลี่ยนคำเพื่อความเข้าใจง่าย เป็น “วัยรุ่นเคยมีโอกาสเข้าไปหาข้อมูลจาก ที่ใดบ้างในชุมชนเกี่ยวกับ การปฏิบัติตัวและ การแสดงออกทางเพศ”
เครื่องมือชุด 2 แนวทางสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน ชุมชน	การใช้คำว่า “ท่าน”	กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือเห็นว่าควรมี การปรับเปลี่ยนคำเพื่อความเข้าใจง่าย เป็น “ท่านหรือคนในชุมชน”
เครื่องมือชุด 3 สำหรับการจัด ประชุม เชิงปฏิบัติการตาม กระบวนการ A-I-C	การใช้คำว่า “ในระยะเวลาที่ ผ่านมา”	กลุ่มทดลองใช้เครื่องมือเห็นว่าควรมี การปรับเปลี่ยนคำเพื่อความเข้าใจง่าย เป็น “ในระยะเวลาที่ผ่านมา 10 ปีจนถึง ปัจจุบัน”

2.3 การเก็บข้อมูล

ด้วยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อการรับรู้และเสี่ยงต่อการเก็บข้อมูลเนื่องจากอาจไม่ได้รับความร่วมมือ อีกทั้งศึกษาในกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มเปราะบาง คือ เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้วิจัยจึงต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด ตามการรับการรับรองและอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูล ต้องรายงานคณะกรรมการ ฯ ภายใน 5 วันทำการ

ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและดำเนินการด้วยตนเองตลอดกระบวนการวิจัย ในการพิทักษ์สิทธิของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงด้วยตนเองต่อผู้เข้าร่วมในการวิจัยตามข้อมูลสำหรับชี้แจงกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย สำหรับการเข้าร่วม

กิจกรรมการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก ข) โดยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์และจะทำลายทิ้งทันทีเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว การขอให้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การมีสิทธิตอบหรือไม่ตอบคำถาม การไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ที่เกี่ยวข้องถึงผู้ให้ข้อมูล การรักษาความลับของข้อมูลโดยเก็บไว้ในที่ปลอดภัย และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้วข้อมูลดิบของผู้ให้ข้อมูลจะถูกทำลายทันที

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ซักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระทั่ง และเมื่อเวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจ การบันทึกภาพกิจกรรมในลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงบรรยากาศการทำกิจกรรม ไม่ถ่ายภาพให้เห็นหน้าบุคคลที่ชัดเจน หรือสถานที่ที่สามารถจะอ้างอิงถึงได้ โดยจะนำเสนอในผลการวิจัย จำนวนไม่เกิน 20 ภาพ ภาพที่ไม่ได้นำเสนอในผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการทำลายภาพทิ้งทั้งหมด

หลังจากผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ที่วิจัยในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ประสานผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี ผู้ประสานงานระดับตำบล ซึ่งให้ความช่วยเหลือทุกด้าน ฉับไวและมีความพร้อมตลอดการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านโคกขาม ผู้ประสานระดับชุมชน ซึ่งมีความสุภาพและให้การช่วยเหลือผู้วิจัยและประสานงานในภาคสนามเป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยได้สร้างสัมพันธภาพในชุมชนตั้งแต่ในระยะที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง เปรียบเสมือนลูกหลานของคนในชุมชน ตลอดจนได้รับความเมตตาจากลุงป่าในชุมชนให้ใช้บ้านสำหรับเป็นที่พักอาศัยระหว่างการเก็บข้อมูลในพื้นที่ แต่เนื่องจากผู้วิจัยได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่เรียบร้อยแล้วจึงไม่ได้เข้าพักตามคำเชิญชวนของลุงป่า ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นัดหมายกลุ่มตัวอย่างเพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัยตามหลักการของคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนอีกครั้ง ณ บ้านผู้ใหญ่ ในวันที่ 1 กันยายน 2555 เวลา 15.30 น. ก่อนเริ่มกระบวนการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในระยะนี้โดยประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Horton and Zacharakis (1987) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ

- 1) ชุมชนร่วมกันศึกษาสภาพการณ์
- 2) ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา
- 3) ชุมชนร่วมกันกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา

ผู้วิจัยนำแนวคิดของ Horton and Zacharakis (1987) มาใช้ในงานวิจัยนี้เนื่องจาก แนวคิดนี้เริ่มต้นจากการให้ความสำคัญกับการรับรู้ข้อมูลของชุมชนที่กำลังประสบปัญหาเพื่อพิจารณาปัญหาร่วมกัน เข้าถึงการค้นหาปัญหาที่ถ่องถี่ได้อย่างเข้าใจง่าย ชัดเจน เป็นขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อนและมีลักษณะเด่นของกระบวนการที่มีความต่อเนื่องเหมาะสมกับชุมชนที่มีความอ่อนแอและกำลังประสบปัญหาทางสังคมในวงกว้าง คือ เน้นให้สมาชิกในชุมชนได้เริ่มเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหา หาสาเหตุและทางออกของปัญหาร่วมกัน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันหาทางแก้ปัญหาด้วยตัวเอง แม้ว่าชุมชนยังไม่มีคามเข้มแข็งพอ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่ยังคงให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตควบคู่กันไป โดยกระบวนการวิจัยนี้จะเข้าไปสนับสนุนพลัง

ความสามารถที่พวกเขายังมีอยู่แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษาผู้ใหญ่ว่าเหมาะกับชุมชนที่มีประสบการณ์อันแตกต่างหลากหลาย จึงนำไปใช้ได้ดีในระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองต่อไป หลังจากนั้นผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ชุมชนร่วมมือกันศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน และกำหนดภาพอนาคตร่วมกัน ประกอบด้วย

1. **การสัมภาษณ์** ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ตามโครงสร้างของแนวคำถามตามลำดับของเหตุการณ์ ส่วนการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจะใช้ในช่วงจังหวะการพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลัก ที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสนใจและมีการซักถามขอความเห็นจากผู้วิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยทำควบคู่กันไปทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยรู้สึกผ่อนคลาย เป็นกันเอง มีความเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งในช่วงแรกของการสนทนายังในช่วงจังหวะในการตอบ เมื่อผู้วิจัยสลับใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการทำให้การสนทนาเป็นไปด้วยความต่อเนื่องแบบสบาย ๆ และโต้ตอบไปมาเพื่อการสื่อสารข้อเท็จจริงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีข้อเสนอแนะกลับมาให้ผู้วิจัยมากกว่าที่จะรู้สึกว่าการกำลังถูกสัมภาษณ์ จึงทำให้การสัมภาษณ์สามารถเก็บข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 22 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์วัยรุ่น (ภาคผนวก ฉ) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน รวม 10 กลุ่ม ๆ ละ 1-2 คน จำนวน 18 คน สัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน (ภาคผนวก ช) กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 30 คน รับการสัมภาษณ์คนละ 2 ครั้ง ๆ ละ ประมาณ 30 - 45 นาที ช่วงเวลาในการสัมภาษณ์มีทั้งช่วงเช้า กลางวัน และเย็น มีทั้งวันธรรมดาและวันเสาร์-อาทิตย์ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของกลุ่มตัวอย่าง โดยสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะใช้บ้านของกลุ่มตัวอย่างเป็นสถานที่ในการเก็บข้อมูล โดยมีผู้ประสานในชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชุมชน คือ ผู้ประสานหลักของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์คนละสองครั้ง คือ ครั้งที่ 1 สัมภาษณ์ในวันที่ 3 - 9 กันยายน 2555 และ ครั้งที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึกในวันที่ 10 - 16 กันยายน 2555

2. **การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม** ผู้วิจัยใช้เทคนิคการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในการสนทนากลุ่มเพื่อการระดมสมองซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการ และมีพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม โดยผู้วิจัยเตรียมการและวางแผนใน 9 ประเด็น ดังนี้

1) จัดทำหนังสือเชิญกลุ่มตัวอย่าง (ภาคผนวก ค) จำนวน 30 คน ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 22 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มพระ กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน และกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเข้าร่วมการวิจัยอย่างเป็นทางการจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) เตรียมประเด็นการประชุมและข้อมูลที่ได้รวบรวมจากการสังเกตและสัมภาษณ์ เพื่อจัดทำเป็นเอกสารในการประชุมและคืนข้อมูลให้กับชุมชน สำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยใช้ประกอบการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล รวมทั้งแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้อย่างเต็มที่และอิสระทางความคิด

3) ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการในการประชุม โดยเตรียมตัวในด้านความพร้อมของสุขภาพกายและใจ การใช้เสียง บุคลิกภาพและการแต่งกายให้เข้ากับลักษณะของชุมชน เตรียมอธิบายความเป็นมาของการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการวิจัย เตรียมความเข้าใจในเรื่องเพศวิถีและสิทธิทางเพศ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและกระชับ เตรียมการชี้แจงการทำกระบวนการกลุ่มทั้ง 6 ใบบาง ร่วมสร้างกติกาและข้อตกลงของการทำกลุ่ม ได้แก่ การปิดเสียงโทรศัพท์มือถือ เริ่มและเลิกการประชุมในแต่ละครั้ง พร้อมกันด้วยเสียงเคาะระฆัง ชูมือทุกครั้งที่ต้องการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการสร้างบรรยากาศการทำงานกลุ่มกับชุมชนด้วยการจัดสถานที่ให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเริ่มประชุม 1 วัน มีสื่อต่าง ๆ ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เรียนรู้เพิ่มเติมและศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง เป็นการกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ รวมทั้งเปิดเพลงบรรเลงให้ผ่อนคลายขณะประชุมกลุ่ม ตลอดจนประสาน พี่เลี้ยงและประชุมทีมพี่เลี้ยงก่อนเริ่มทำกระบวนการกลุ่มทุกครั้งเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์และเตรียมการสรุปประเด็นร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในแต่ละใบบาง

4) ประสานและเตรียมพี่เลี้ยงกลุ่ม จำนวน 4 คน คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ข้าราชการครูเกษียณ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และ พระอาจารย์จากวัดศรีรัตนาราม ตำบลชอนสมบูรณ์ อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี (รายนามพี่เลี้ยงดังภาคผนวก ฐ) ที่มีประสบการณ์การทำงานในชุมชนมาไม่น้อยกว่า 10 ปี ผ่านการอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพและมีประสบการณ์ในการทำการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาไม่น้อยกว่า 10 ครั้ง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยอธิบายใบบางทั้ง 6 ใบบาง และอธิบายหน้าที่ให้พี่เลี้ยงประจำกลุ่มทราบ ซึ่งพี่เลี้ยงมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง โดยไม่ผูกขาดความคิดที่ผู้ใดผู้หนึ่งเพื่อให้การประชุมเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระ บันทึกเทปเสียงและทำหน้าที่เป็นเลขานในกลุ่มย่อยพร้อมบันทึกการเสนอความคิดเห็นของกลุ่มลงในกระดาษชาร์ต ตรวจสอบความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อยืนยันความถูกต้องในใบบางแต่ละครั้ง และรวบรวมเอกสารที่ได้มีการบันทึกผลงานของกลุ่มทุกประเภทให้กับผู้วิจัยเมื่อเสร็จสิ้นการทำงานในใบบางแต่ละครั้ง

5) การจัดกลุ่มแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 7 - 8 คน เนื่องจากเป็นขนาดของกลุ่มที่มีการโต้ตอบและโต้แย้งกันดีที่สุดสามารถทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจนลุล่วง กลุ่มสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายอย่างลึกซึ้งจนได้ข้อสรุป (วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์, 2536; นคร พันธุ์ณรงค์, 2549; นงนภัส คู่วรัญญู เทียงกมล, 2551) ทั้งนี้เกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม จะจัดให้กลุ่มวัยรุ่นแยกกับกลุ่มผู้ใหญ่ เพื่อเป็นอิสระทางความคิดและกล้าแสดงความคิดเห็นในมุมมองของวัยรุ่น สำหรับกลุ่มผู้ใหญ่จัดกลุ่มให้มีความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ โดยมาจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

6) การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วยการประเมินแบบ 360° โดยประเมินจากความเห็นของสมาชิกกลุ่ม พี่เลี้ยงประจำกลุ่ม และผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการ การประเมินนี้อยู่ในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละใบบาง ดังแบบประเมินการมี

ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัย (ภาคผนวก ญ) เพื่อให้การประชุมนั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและไม่ผูกขาดทางความคิดจากผู้ใดผู้หนึ่ง

7) การเตรียมสถานที่ในการจัดประชุม คือ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี โดยผู้วิจัยจัดทำหนังสือราชการ (ภาคผนวก ค) จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์สถานที่วัดจากเจ้าอาวาสวัดในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 3 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน เวลา 09.00-15.00 น. โดยผู้วิจัยได้ถวายค่าบำรุงน้ำและไฟฟ้าให้กับวัดโคกขาม ผู้รับมอบคือ กรรมการวัดโคกขาม และประสานตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุข หมู่ที่ 4 ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จัดอาหารสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 40 คน ซึ่งดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยทั้งในด้านสถานที่และอาหารจากการพูดคุยและสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความประทับใจและได้รับความสะดวกอย่างดีมาก

8) การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดประชุม ได้แก่ ปากกาเคมี ดินสอเทียน กระดาษ A4 กระดาษชาร์ต เทปขาว กรรไกร และขอความอนุเคราะห์อุปกรณ์เครื่องเสียงพร้อมไมโครโฟน และกระดานดำของวัดโคกขาม จำนวน 1 ชุด แทนไม้พิวเจอร์บอร์ดของโรงพยาบาลบ้านหมี่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จำนวน 2 ชุด และแทนไม้พิวเจอร์บอร์ดของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี จำนวน 2 ชุด สำหรับใช้ในการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อบันทึกความคิดเห็นในกลุ่ม และขอรับการสนับสนุนสื่อ ได้แก่ แผ่นพับ ไวนิล หนังสือ คู่มือฉบับกระเป่า และแผ่นโปสเตอร์ เกี่ยวกับการสร้างเสริมความเข้าใจเรื่องเพศ จากสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แผนงานสร้างเสริมสุขภาพทางเพศ มูลนิธิสร้างเสริมสุขภาพผู้หญิง (สคส.) สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งไวนิลบทบาทกรรมการหมู่บ้าน ในการพัฒนาชุมชนของที่ว่าอำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนสื่อจากหน่วยงานดังกล่าวเป็นอย่างดีเพื่อใช้ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เข้าประชุมเรื่องเพศวิถีและประกอบการสร้างความเข้าใจในเรื่องสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความสนใจและแลกเปลี่ยนพูดคุย ชักถาม บางท่านขอเอกสารกลับไปแจกคนที่ไม่ได้มาและนำกลับไปศึกษาต่อที่บ้าน กรณีผู้สังเกตการณ์จากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี และ ตำบลหนองสมบูรณ์ อำเภอนองม่วง ขอรับการสนับสนุนสื่อที่มีในการประชุมเพื่อนำไปจัดกิจกรรมให้กับเด็กในชุมชนต่อไป

9) ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลด้วยการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ การวิจัยและการประชุม ขั้นตอนการประชุม การขออนุญาตบันทึกเสียงขณะทำกลุ่มและจะทำลายทิ้งทันทีเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขอความร่วมมือในการสร้างกติการ่วมกันของสมาชิกทุกคน ในการรักษาความลับไม่นำความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมไปเปิดเผยเพื่อเคารพสิทธิของผู้อื่น และให้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่พี่เลี้ยงประจำกลุ่มได้บันทึกไว้ในกระดาษชาร์ต ตั้งแต่เริ่ม ทำกลุ่มจนเสร็จสิ้นการทำกลุ่มในใบงานแต่ละครั้ง และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ ชักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระจ่าง เมื่อถึงช่วงสุดท้ายของการทำใบงานแต่ละครั้งให้ตัวแทนกลุ่มได้ เสนอความคิดเห็นของกลุ่มย่อย รวมทั้งมีสิทธิเสนอหรือไม่เสนอในประเด็นที่ไม่พร้อมจะแสดงความคิดเห็น โดยการประชุมในใบงานแรก คือ ใบงานที่ 1 และ 2 ยังมีความเขินอายในการนำเสนอ เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับการนำเสนอและการใช้ไมโครโฟน ต่อมาในการประชุมครั้งที่ 2 และ 3 เริ่มมี

ความคุ้นเคยในลักษณะการประชุมที่ต้องมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันประกอบกับบรรยากาศเป็นแบบสบาย ๆ ทำให้ทุกคนสนุกที่จะแสดงความคิดเห็น เหมือนเป็นการพูดคุยมากกว่าการประชุม บางคนนั่งบางคนนอนตามอิริยาบถ ตัวแทนที่นำเสนอก็เริ่มมีลูกเล่นและนำเสนอด้วยความมั่นใจมากขึ้นทำให้บรรยากาศการประชุมมีความเป็นกันเอง ทุกคนอยากติดตามและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมจนเสร็จสิ้นทุกครั้งโดยไม่มีอาการงอแงหรือหายไปจากการประชุม

ตลอดจนผู้วิจัยได้คำนึงถึงความเสี่ยงที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะได้รับ คือ ผู้มีส่วนร่วมอาจนำความลับของเพื่อนๆ ไปพูดต่อนอกการประชุม อาจทำให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวถึงได้ สิ่งเหล่านี้เป็นการคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของการทำงานกลุ่มในประเด็นที่เปราะบางเพื่อสร้างความตระหนักและเป็นการสร้างบรรทัดฐานของการทำงานที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ร่วมกัน ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดกติกาในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งเพื่อรักษาความลับของเพื่อนผู้เข้าร่วมการประชุม ซึ่งผู้วิจัยไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ที่เกี่ยวข้องถึงผู้เข้าร่วมประชุม และรักษาความลับของข้อมูลโดยเก็บไว้ในที่ปลอดภัย และทำลายข้อมูลดิบของผู้ให้ข้อมูลเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว

ทั้งนี้ในระหว่างการเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการอย่างเคร่งครัด ภายใต้การรับรองของคณะกรรมการจริยธรรมในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ระยะที่ 1 – 3 (ภาคผนวก ข) นั้นผู้วิจัยมีการสังเกตและเก็บข้อมูลว่ามีแนวโน้มการกระทำที่ไม่สมควรทางเพศในชุมชนหรือไม่โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ปกครอง โดยผู้วิจัยวางแผนดำเนินการช่วยเหลือ คือ

1. หากมีเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมทางเพศเกิดขึ้นในชุมชน ผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่รับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็ก เพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมและหลักฐานที่สามารถให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในระดับหนึ่ง

2. หากข้อมูลที่ได้มีแนวโน้มว่าจะมีการกระทำที่ไม่สมควรทางเพศเกิดขึ้น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดำเนินการจัดทำข้อมูลเสนอต่อไปยังนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด เพื่อประสานข้อมูลที่ได้ต่อไปยัง ผู้รับผิดชอบงานศูนย์พึ่งได้ สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุขตามลำดับ

3. ดำเนินการตามขั้นตอนของศูนย์พึ่งได้เพื่อให้การช่วยเหลือตามระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นลำดับแรก

ซึ่งในขณะดำเนินการวิจัยไม่พบการกระทำความรุนแรงใดๆ ทางเพศต่อวัยรุ่นในชุมชน

เมื่อเตรียมความพร้อมเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมดจำนวน 30 คน ด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในหัวข้อ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยใช้แนวทางการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์

โดยผู้วิจัยได้ทยอยเตรียมความพร้อมของศาลาการเปรียญให้เป็นสถานที่สำหรับการประชุมที่สบาย ๆ สำหรับชาวบ้าน ล่วงหน้าก่อนวันประชุม 2-3 วัน ในขณะที่ท่านเจ้าอาวาสวัด ก็จะไปเตรียมเปิดประตูศาลาการเปรียญไว้ให้ในตอนเช้าโดยผู้วิจัยสามารถเปิดประตูเข้าไปจัดสถานที่ได้ทันทีและให้ปิด

ประตูลาการเปรียญได้เองเมื่อจะกลับ เนื่องจากบางจุดของศาลามีฝุ่นจากมูมวางของเครื่องใช้ของวัดที่นาน ๆ ใช้ ผู้วิจัยจึงกวาดและถูพื้นให้สะอาดให้ทุกคนสามารถนั่งพูดคุยกันหรือนอนในบางกิจกรรมได้ ทำความสะอาดห้องน้ำให้มีความสะอาดยิ่งขึ้นเนื่องจากมีผู้มาใช้หลากหลายรวมทั้งกลุ่มผู้ก่อสร้างซุ้มประตูวัดมาใช้ร่วมด้วย เตรียมจัดวางอุปกรณ์สำหรับทำกลุ่มจำนวน 4 กลุ่ม จัดบอร์ดให้ความรู้ จุดลงทะเบียนมูมอ่านหนังสือและแจกเอกสาร โดยในช่วงลงพื้นที่ช่วงสร้างสัมพันธภาพผู้วิจัยได้พูดคุยกับชาวบ้านและบอกเล่าถึงการเตรียมความพร้อมอะไรบ้างในวันไหนอย่างไร ให้รู้ถึงกิจกรรมของผู้วิจัยคล้ายกับการเล่าสู่กันฟังเพื่อให้ความกลมกลืนถึงความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน และเมื่อผู้วิจัยได้ไปจัดเตรียมสถานที่ ในแต่ละวัน ก็จะมีตัวแทนชุมชนทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นไปช่วยผู้วิจัยโดยผู้วิจัยไม่ได้แจ้งขอความช่วยเหลือ และรับทราบจากผู้มาช่วยจัดสถานที่ว่าผู้ใหญ่และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ประสานให้มาช่วยผู้วิจัยในการเตรียมการต่าง ๆ ซึ่งเป็นน้ำใจของชาวโคกขามที่มีใจให้การช่วยเหลือด้านลงแรงช่วยกันในแบบฉบับของชาวบ้านโดยแท้จริง เช่น ช่วยหาไม้ไผ่มาติดตั้งป้ายชื่อการประชุม ตกแต่งมูมอ่านหนังสือติดตั้งและจัดวางไว้นิสให้มีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและสิทธิทางเพศ เป็นต้น

และเริ่มดำเนินการประชุมครั้งแรกในวันเสาร์ที่ 29 กันยายน 2555 เวลา 09.00 – 15.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี กำหนดการประชุม (ภาคผนวก ก) **ด้วยกระบวนการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ ชั้น A** คือ ชั้นที่ชุมชนเรียนรู้ข้อมูลสภาพการณ์ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ผู้วิจัยรวบรวมและสรุปร่วมกับตัวแทนในชุมชนจากการสังเกตสภาพแวดล้อมชุมชน สังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สัมภาษณ์และสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทำแผนความคิด จัดกลุ่มคำ และนับจำนวนความถี่ของกลุ่มคำประเภทต่าง ๆ และสรุปคืนข้อมูลให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก่อนการประชุมในแต่ละครั้งอย่างน้อย 3-4 วัน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ศึกษาข้อมูลก่อนเข้าร่วมการประชุมในแต่ละครั้ง ทำให้เมื่อเข้าร่วมประชุมผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้รับฟังข้อมูลจากเพื่อนสมาชิกในกลุ่มได้อย่างเต็มที่และสามารถแสดงความคิดเห็นรวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันเพิ่มเติมได้อย่างอิสระต่อข้อมูลที่ได้พิจารณามาแล้วว่ามีข้อมูลใดที่ไม่ตรงตามสภาพความเป็นจริงหรือมีข้อมูลใดที่ต้องการเพิ่มเติม

ชั้น A นี้ประกอบด้วย 2 ช่วง คือ

ช่วงเช้า ชั้น A-1 เพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในปัจจุบันเป็นอย่างไร ด้วยใบงานที่ 1 (ภาคผนวก ก) วิเคราะห์สถานการณ์ การเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงบ่าย ชั้น A-2 เพื่อกำหนดภาพอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในทิศทางใด ด้วยใบงานที่ 2 (ภาคผนวก ก) วิเคราะห์สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชน แล้วกำหนดภาพอนาคตของชุมชนออกมาเป็นวิสัยทัศน์ของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ชั้น A ดังนี้

ช่วงเช้าตั้งแต่ก่อนเริ่มการประชุม ผู้วิจัยได้จัดบรรยากาศให้สบาย ๆ เป็นกันเองคล้ายกับการ มาพูดคุยพบปะกัน ด้วยการเปิดวิดีโอเพลงลูกทุ่ง เพลงไทยลูกกรุงในอดีต สลับกับเพลงไทยสากล เพื่อให้ความหลากหลายกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ชมผ่านโปรเจคเตอร์โดยใช้กระดานดำแผ่นใหญ่ของวัดและใช้ผ้าขาวปิดเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนในขณะที่เดียวกันก็ได้ยินเสียงไปทั่ววัดและบริเวณรอบ ๆ วัด

คล้ายกับกำลังมีงานบุญ ให้โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้ความผ่อนคลายเนื่องจากส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้เข้าร่วม การพูดคุยที่เป็นทางการในลักษณะนี้ เวลา 08.30 น. เริ่มมีผู้เข้าร่วมประชุม จึงได้เริ่มการลงทะเบียนและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะได้ ทั้งหมด 3 ชุด คือ กำหนดการประชุม สรุปโครงการวิจัย และ กิจกรรมสำหรับการเข้าประชุมทั้ง 3 ครั้ง ผู้สูงอายุก็เริ่มทยอยมาประชุมก่อน แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยงาม มี การแขวงกันคล้ายกับการมาทำบุญ และนั่งรวมกลุ่มกันพูดคุยทักทายกันบริเวณลานหน้าศาลาการเปรียญ บางคนก็เข้ามานั่งในศาลาการเปรียญเพื่อดูวิดีโอ กลุ่มผู้ใหญ่และวัยรุ่นก็ทยอยมาจนครบตามเวลานัดหมาย ทั้งนี้ในช่วงลงทะเบียน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้มาแจ้งผู้วิจัยตั้งแต่ช่วงเช้าตอนช่วงลงทะเบียนก่อนเริ่มประชุมว่าขออนุญาตไปจัดการเรื่องรถเก็บข้าวโพดประมาณหนึ่งชั่วโมงแล้วจะกลับมาเข้าร่วมประชุมด้วย เนื่องจากมีการนัดหมายรถเก็บข้าวโพดไว้แล้ว และเมื่อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ไปทำการกิจเสร็จเรียบร้อย ก็กลับมาเข้าร่วมประชุมตามที่ได้แจ้งไว้

สำหรับบรรยากาศในช่วงการลงทะเบียนนั้น ผู้มีส่วนร่วมแต่ละคนได้เดินทักทายพูดคุยกันด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส บางคนก็นั่งรวมกลุ่มพูดคุยกันแบบสบาย ๆ บางคนก็เดินอ่านบอร์ดที่จัดแสดงความรู้ และอ่านเอกสารที่ได้จัดแสดงไว้ และบางคนก็ได้แจ้งกับผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยงว่าขอเอกสารที่นำมาแสดงไปแจกผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมเพราะต้องการให้ได้รับรู้ข้อมูลเช่นกัน เนื่องจากผู้วิจัยไม่ได้เขียนป้ายติดประชาสัมพันธ์ไว้ว่า “เอกสารแจกฟรี” ผู้วิจัยจึงได้แจ้งผ่านไมล์โครโฟนให้กับผู้ที่ต้องการเอกสารความรู้ต่าง ๆ สามารถนำเอกสารกลับไปอ่านเรียนรู้ได้หรือนำไปแจกให้กับเพื่อน ๆ ได้ตามที่ต้องการ แต่ทั้งนี้การพูดคุยหรือนั่งทักทายกันเป็นแบบสบาย ๆ และพูดคุยกันพูดคุยกันสองคน หรือสองถึงสามคน ไม่เดินไปมาหรือทักทายข้ามกลุ่ม

และก่อนถึงเวลาพิธีการเปิดการประชุม นายอำเภอได้ประสานมายังผู้ใหญ่บ้าน ให้ผู้วิจัยสามารถเริ่มกลุ่มพูดคุยหรือทำกิจกรรมที่เตรียมไว้ได้โดยไม่ต้องรอท่าน เนื่องจากท่านมีภารกิจที่ว่าการอำเภอประมาณหนึ่งชั่วโมง แล้วจะเดินทางมาเป็นประธานและร่วมประชุมด้วย และให้ดำเนินการพูดคุยกันตามที่ได้เตรียมการไว้ ให้พูดคุยกันได้ตามความต้องการของชาวบ้านโดยไม่ต้องกังวลช่วงเวลาพิธีการเปิด ซึ่งท่านให้แจ้งกับชาวบ้านว่าจะมาร่วมเป็นกำลังใจและพูดคุยด้วยแบบไม่เป็นทางการ

ในระหว่างช่วงลงทะเบียน ผู้วิจัยก็ได้พูดคุยผ่านไมล์โครโฟน กล่าวทักทายผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และชวนถึงการแต่งกายสวยงามที่แต่ละคนไม่มีใครยอมใคร รวมทั้งแนะนำจุดต่าง ๆ ที่จัดแสดงไว้ในศาลาการเปรียญ โดยผู้วิจัยได้วางตัวให้เป็นเหมือนลูกหลานของคนในชุมชน ระวีงการใช้คำพูดที่ไม่สั่งการหรือการบอกให้ทำ แต่เป็นการเสนอขอความร่วมมือ และ ขอความคิดเห็นเมื่อจะมีการทำกิจกรรมใด ๆ บ้างในแต่ละช่วง ทำให้บรรยากาศโดยรวมเป็นกันเองคล้ายกับการมาร่วมกันทำบุญ ทั้งนี้จากการสังเกตกลุ่มที่ทักทายกัน ยังเป็นลักษณะที่พูดคุยกันแบบสบาย ๆ ยังไม่มีการพูดคุยทักทายข้ามกลุ่มกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เปิดวิดีโอให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ชมและพูดคุยทักทายกัน ตลอดจนได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้อ่านและเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาวะทางเพศและสิทธิทางเพศที่ได้จัดแสดงไว้ ซึ่งในช่วงเช้ายังไม่ค่อยมีผู้อ่านหรือดูมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการทักทายกันสบาย ๆ และนั่งอยู่กับที่มากกว่า หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สลับไปประชุมกับทีมพี่เลี้ยงกลุ่มก่อนเริ่มกระบวนการ ถึงการแบ่งบทบาทในกิจกรรมตลอดวันและการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในกลุ่มให้ผู้มีส่วนร่วมได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระโดยปราศจากการขี้น้ำ และกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นทุกคนในทุกวิธีการที่เหมาะสมกับปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อได้เวลา ประมาณ 09.30 น. ผู้มีส่วนร่วมการวิจัยมาครบและพร้อมกันก่อนเวลาที่ได้

นัดหมาย รวมทั้งทีมพี่เลี้ยงพร้อม ผู้วิจัยจึงเริ่มกิจกรรม ทั้งนี้ไม่ได้เป็นไปตามที่เวลาที่กำหนดเนื่องจาก นายอำเภอแจ้งถึงภารกิจที่มีกะทันหัน ผู้วิจัยจึงปรับเวลาของกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงเช้าเลื่อนขึ้นมา โดยลักษณะกิจกรรมยังคงเดิม และก่อนเริ่มกิจกรรมทุกครั้ง ผู้วิจัยจะให้ตัวแทนจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้นำกลุ่มสวดมนต์ไหว้พระ และนั่งสงบนิ่งประมาณ 5 นาที จึงค่อยเริ่มกิจกรรมในแต่ละวัน (ทั้ง 3 วัน)

โดยเวลา 09.30 น. **เริ่มด้วยกิจกรรมนันทนาการ** คือ จำจี้ทักทายเรียกชื่อ และ รวมเหรียญ เพื่อเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพ ความร่วมมือและประโยชน์ร่วมกันของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย นำกิจกรรมโดย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและผู้วิจัย และพี่เลี้ยงอีกสองท่านเป็นผู้ช่วยในการกระตุ้นกลุ่มอยู่รอบ ๆ ช่วงเกมแรก คือ “จำจี้ทักทาย” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยยังเขินอายในการเล่นและไม่กล้าถูกตัวเพื่อน ๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และผู้ใหญ่ที่เป็นผู้หญิง ผู้นำกิจกรรมและพี่เลี้ยงกลุ่มต้องคอยกระตุ้นและให้ทุกคนมองว่าทุกคนก็คือพี่น้องกันในครอบครัว เมื่อเข้าสู่เกมที่สอง คือ รวมสตางค์ ทำให้ทุกคนเริ่มมีความผ่อนคลายมากขึ้น เริ่มมีเสียงหัวเราะ และร่วมเล่นกันด้วยความกระฉับกระเฉง ความเขินอายเริ่มลดลง

เวลา 09.50 น. **ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย** การทำกระบวนการกลุ่ม และอธิบายความหมายของ เพศวิถีและสิทธิทางเพศเพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันอีกครั้ง โดยการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทั้งหมด 3 ครั้ง โดยกลุ่มจะได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันต่อข้อมูลที่ได้ก่อนการประชุม และผลที่จะได้รับเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการกลุ่มในแต่ละครั้ง ซึ่งมีผู้เข้าร่วมการวิจัยท่านหนึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การนับถือและยังเป็นวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ต้องการให้ทุกคนได้พูดตามที่เป็นจริง จะได้นำข้อมูลที่มีอยู่มาแก้ปัญหาได้...”

(ประชุมครั้งที่ 1 ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

ส่วนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านอื่นนั่งฟังแบบนิ่งเงียบ สีหน้าเรียบเฉยและไม่มีการซักถามใด ๆ เพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นและซักถามเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จึงมีตัวแทนกลุ่มผู้ปกครอง กล่าวว่าได้เข้าใจดีตามที่ผู้วิจัยได้อธิบายช่วงทำเอกสารการเข้าร่วมวิจัย ตั้งแต่ลงนามให้ความยินยอมแล้ว แต่ไม่แน่ใจว่าจะต้องพูดอย่างไรได้บ้าง เกรงว่าจะไม่ถูกต้อง

“เข้าใจตามที่หมอได้แจ้งตั้งแต่ตอนแรกแล้ว แต่มาประชุมก็ไม่รู้จะพูดถูกหรือเปล่า...”

(ประชุมครั้งที่ 1 ตัวแทนกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

ผู้วิจัยจึงได้เน้นย้ำถึงความคิดเห็นที่ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและตามที่มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องการแลกเปลี่ยนกัน โดยทุกความเห็นไม่มีผิดหรือถูก ขอความร่วมมือให้ทุกคนเคารพในทุกความเห็นที่แตกต่างกันและหาข้อสรุปของกลุ่มด้วยหลักของประชาธิปไตย คือ ให้ความเคารพกับเสียงส่วนใหญ่ ทั้งนี้หากมีเสียงส่วนน้อยที่จะช่วยให้ความคิดเห็นของกลุ่มสมบูรณ์ขึ้นก็ไม่ควรละเลย ซึ่งอาจมีการพิจารณาในรายละเอียดที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ และเมื่อไม่มีผู้เข้าร่วมวิจัยซักถามเพิ่มเติม หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงขอความคิดเห็นจากกลุ่มร่วมกันกำหนดกติกาการทำกลุ่มร่วมกัน ได้แก่ การปิดเสียงโทรศัพท์ และสามารถออกไปพูดคุยนอกกลุ่มได้ หากไม่เร่งรีบ

อาจนัดหมายคุยในช่วงเวลาพัก การยกมือขออนุญาตแสดงความคิดเห็นโดยไม่แย้งกันพูดเพื่อให้ทุกคนสามารถรับฟังกันตามที่ต้องการจะเสนอ เริ่มและเลิกการทำกลุ่มพร้อมกันตามที่กลุ่มเห็นสมควรโดยผู้วิจัยจะเคาะเสียงระฆังให้สัญญาณในแต่ละครั้ง ทั้งนี้ได้มีตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มประชาสัมพันธ์ ชุมชน และกลุ่มสตรี ได้เสนอเรื่อง การขออนุญาตออกนอกกลุ่มหรือหากมีธุระที่จำเป็นสามารถขออนุญาตกลุ่มได้และรีบกลับมาประชุม และผู้วิจัยได้สรุปกติการ่วมกันอีกครั้ง ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกคนเห็นด้วย จึงดำเนินการทำกิจกรรมในลำดับถัดไป

เวลา 10.00 น. **ผู้วิจัยให้รับชมวิดีโอข่าว TNN “3 เรื่องสั้นทำความเข้าใจอารมณ์ทางเพศของวัยรุ่น”** ซึ่งเป็นข่าวภาพยนตร์เกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น เรื่องที่ 1 “รักซึกจะมัน” เป็นการช่วยตัวเองของวัยรุ่นชายที่เริ่มเป็นวัยรุ่นเมื่อมีความรู้สึทางเพศ เรื่องที่ 2 “รหัสทักลั่ว” เป็นเรื่องของวัยรุ่นชายที่ติดเชื้อ HIV แต่ไม่กล้าบอกสังคม และ เรื่องที่ 3 “โปรดระวังแขกที่ไม่ได้รับเชิญ” สำหรับวัยรุ่นหญิงที่เริ่มมีเพื่อนชายเข้ามาพัวพัน และไม่กล้าบอกแม่ ในขณะที่เดียวกันแม่ก็ไม่กล้าพูดคุยเรื่องเพศกับลูกสาว ภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องต้องการสะท้อนเนื้อหาและตีแผ่ในปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่อยากรู้เรื่องเพศที่ต้องเผชิญในบริบทต่าง ๆ แต่กลับถูกปฏิเสธการเรียนรู้เรื่องเพศจากผู้ใหญ่และสังคม และไม่ได้รับการพูดคุยอย่างเปิดเผย เมื่อชมวิดีโอเสร็จ ผู้วิจัยได้นำกลุ่มชวนคิดชวนคุย เพื่อสะท้อนความคิดเห็นที่ได้จากข่าวนี้ โดยมีผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจากตัวแทนกลุ่มผู้ปกครองเป็นคนแรกที่แสดงความคิดเห็นและตามมาด้วยกลุ่มด้านการศึกษา และกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งมุมมองเห็นด้วยว่าเป็นสิ่งที่ดีในสมัยนี้ที่มีการนำเสนอออกมาเป็นภาพยนตร์สอนวัยรุ่นซึ่งสมัยก่อนไม่มี ในขณะที่มีมุมมองที่แตกต่างจากตัวแทนกลุ่มสตรีที่ยังไม่เห็นด้วยว่าภาพยนตร์อาจเป็นการกระตุ้นให้เด็กไปแอบดูกัน และได้ทดลองในเรื่องเพศกันมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเปิดประเด็นทั้งมุมมองที่เหมือนและแตกต่างไว้ให้ ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอีก 5 ท่าน โดยสรุปเสียงส่วนใหญ่ทั้งกลุ่มจะเห็นว่าควรมีการสร้างภาพยนตร์ที่ควรมีการสอนไปในเนื้อเรื่องหรือในช่วงท้ายของเรื่องด้วย เพื่อเป็นการป้องกันและให้ความรู้ที่ชัดเจน เมื่อสังเกตปฏิกิริยาในกลุ่มในระหว่างการชวนคิดชวนคุยในกลุ่มใหญ่ ก็จะมีการคุยกันกับเพื่อนที่นั่งข้าง ๆ และแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มเล็ก และวัยรุ่นยังไม่มีการแสดงความคิดเห็นใด ๆ เมื่อผู้วิจัยได้เชิญชวนวัยรุ่นแสดงความคิดเห็นก็ยังไม่มีการแสดงความคิดเห็นใด ๆ เพิ่มเติม แต่ทั้งนี้ได้แต่เพียงกล่าวว่าต้องการจะดูหนังทั้ง 3 เรื่องบ้าง

เวลา 10.30 น. นายอำเภอมาเป็นประธานในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกล่าวชมเชยผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกคนที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของอำเภอหนองม่วง ในการช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องเพศให้กับวัยรุ่น และให้กำลังใจในการทำกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จซึ่งเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ครั้งหนึ่งให้กับหมู่บ้านที่ร่วมกันสร้างความดีให้กับสังคมที่เป็นประโยชน์กับลูกหลานที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป หลังจากกล่าวเปิดการประชุมเรียบร้อยแล้ว ท่านนายอำเภอได้ถ่ายรูปกับผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นที่ระลึก สร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน โดยเฉพาะชาวบ้านโคกขามที่ได้มีโอกาสได้พบปะกับผู้นำของท้องถิ่นในระดับอำเภอ ทุกคนมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสและส่งเสียงไชโยในขณะที่ถ่ายรูปกันอย่างพร้อมเพรียง ต่อจากนั้นนายอำเภอจึงเดินทางกลับเพื่อให้นักกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมได้ประชุมกันต่อแบบสบาย ๆ กันต่อ

หลังจากนั้นให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้พักเข้าห้องน้ำและรับประทานอาหารว่าง

10.45 น. เริ่มทำกระบวนการ ชั้น A-1 ผู้วิจัยได้แนะนำทีมพี่เลี้ยงและขออนุญาตบันทึกเสียงในการประชุมกลุ่มเล็กพร้อมกับบันทึกความคิดเห็นลงในกระดาษฟลิปชาร์ตในการทำกลุ่มทั้ง 3 ครั้ง ประกอบกับการบันทึกภาพการประชุมกลุ่มและบรรยากาศโดยรวมเพื่อประกอบการนำเสนอรายงานทางวิชาการ ซึ่ง ไม่มีผู้ใดขัดค้าน ผู้วิจัยจึงขออนุญาตการเริ่มกระบวนการกลุ่ม โดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยแบ่งกลุ่มเล็กเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 7-8 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 3 กลุ่ม และกลุ่มวัยรุ่น 1 กลุ่ม และทำการวิเคราะห์ขั้น A-1 ด้วยใบงานที่ 1 คือ วิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยการแสดงความเห็นในกลุ่มเล็ก พูดหรือเขียนลงในกระดาษแล้วให้กับพี่เลี้ยงกลุ่มได้ตามความถนัด และสามารถตอบหรือไม่ตอบคำถามในกลุ่มได้ตามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ผู้วิจัยคืนให้กับชุมชน ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้รับเอกสารจากผู้วิจัยก่อนเข้าร่วมประชุม 4 วัน และผู้วิจัยให้นำเข้ามาในการประชุมด้วยทุกครั้ง โดยจะมีพี่เลี้ยงกลุ่มเป็นผู้บันทึกการประชุมและนำประเด็นการสนทนาด้วยการถามว่า คิดเห็นอย่างไรกับสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นในปัจจุบัน และเชื่อมโยงไปยังกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร ให้ครอบคลุมทั้ง ฐานแลแหล่งเรียนรู้ เนื้อหา วิธีการ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยผู้ใดแสดงความคิดเห็น พี่เลี้ยงจะทำหน้าที่จดบันทึกความคิดเห็นต่าง ๆ โดยบันทึกคำพูดเดิมที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เสนอ รวมทั้งบันทึกปฏิกิริยาของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในขณะที่ทำกลุ่มด้วยว่า มีความคิดเห็นหรือความขัดแย้งใดเกิดขึ้นบ้าง ช่วงเข้าส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่มจะมีการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแบบถามตอบด้วยประโยค สั้น ๆ ผู้วิจัยจึงเสนอให้พี่เลี้ยงกลุ่มใช้กระดาษแผ่นเล็กแจกให้สมาชิกกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นและนำมาแปะที่กระดาษฟลิปชาร์ตแล้วจึงแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากประเด็นที่เขียน หลังจากกลุ่มเล็กพูดคุยกันเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจึงรวมกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเข้าเป็นกลุ่มใหญ่ และให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ ในช่วงเข้านี้จะไม่ค่อยมีใครต้องการเป็นผู้นำเสนอ และอายุที่จะใช้ไมโครโฟน จึงเกี่ยงกันนำเสนอเพราะรู้สึกเขิน และไม่เคยมักพูดในลักษณะนี้มาก่อน ซึ่งผู้วิจัยก็ไม่ได้เร่งรัดและหาทางออกโดยให้ตัวแทนที่จะนำเสนอสามารถใช้วิธีที่ถนัดที่สุดเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เช่น นั่งพูดที่กลุ่มโดยไม่ใช้ไมโครโฟน และขอเสียงปรบมือจากกลุ่มเพื่อให้กำลังใจเพื่อนในการเป็นตัวแทนกลุ่มนำเสนอในกลุ่มใหญ่เป็นครั้งแรก และเสนอความเห็นว่าคุณคนจะมีโอกาสได้เป็นตัวแทนกลุ่มโดยไม่ซ้ำคนเดิมที่จะนำเสนอในครั้งต่อไปเพื่อ จึงมีผู้แทนในแต่ละกลุ่มเป็นตัวแทนนำเสนอด้วยความเต็มใจและไม่เกี่ยงกัน โดยผู้วิจัยให้ตัวแทนเสนอในประเด็นที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มอื่นที่ได้นำเสนอไปแล้ว คือ ให้เสนอในประเด็นที่ต่างจากเพื่อนเพื่อความกระชับเวลา ซึ่งในการนำเสนอกลุ่มใหญ่จะมีทั้งความคิดเห็นที่คล้ายกันและขัดแย้งกันบ้าง แต่จะเป็นความคิดเห็นส่วนตัวที่ชอบกับไม่ชอบในบางสถานการณ์ เช่น การนุ่งสั้นของวัยรุ่นหญิง หรือการช้อนมอเตอร์ไซด์กันไปเที่ยว เป็นต้น และมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันบ้างในการนำเสนอเรื่องเพศของวัยรุ่นที่มองว่าอาจเป็นเรื่องของแต่ละครอบครัว และวิธีการดูว่า หรือสั่งสอนก่อน ยังเป็นวิธีการที่ชุมชนเห็นว่าเหมาะสม แต่ยังมีบางคนที่เห็นแย้งว่าควรใช้วิธีพูดคุยกับวัยรุ่น ซึ่งต้องพูดคุยในภาษาเดียวกับเด็ก ทั้งนี้กลุ่มใหญ่ก็ไม่มีคำโต้แย้งใด ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการเสนอความคิดเห็นของผู้ใหญ่มากกว่าวัยรุ่น ซึ่งในช่วงแรกจะยังไม่กล้าเสนอ และตอบเป็นประโยคสั้น ๆ เมื่อพี่เลี้ยงได้กระตุ้นถามถึงความรู้สึก ทำให้มีการร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้นและตามมาด้วยการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจาก ข้อมูลที่ผู้วิจัยคืนให้กับชุมชน เช่น ข้อมูลของร้านค้าที่อยู่

รอบ ๆ ชุมชนที่มีร้านค้าโอเคแต่แฝงไปด้วยหญิงขายบริการกับการรวมกลุ่มของชุมชนที่ยังมีการแบ่งเป็นเครือข่ายที่มีผลต่อการทำกิจกรรมของชุมชนในภาพรวม เนื่องจากยังมีความเหนียวแน่นกันตามเครือญาติในลักษณะของสังคมไทยในชนบทอยู่ เป็นต้น เมื่อทุกกลุ่มแสดงความคิดเห็นเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจึงได้นำสรุปประเด็นที่มีการนำเสนอเพื่อให้กลุ่มใหญ่ร่วมกันตรวจสอบข้อมูลว่ามีความถูกต้องตรงกัน ทำให้ได้ข้อสรุปที่มีความสมบูรณ์มากขึ้นจากการร่วมกันวิเคราะห์ และผลที่ได้จากการทำกระบวนการกลุ่มในขั้น A-1 คือ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และผลการวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หลังจากผู้วิจัยได้ให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของการทำกิจกรรมว่า ผู้วิจัย พี่เลี้ยง และเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเปิดโอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุม/สนทนากลุ่ม มากน้อยอย่างไร ได้อะไรจากการทำกลุ่มในครั้งนี้ และมีข้อเสนอแนะใดที่ต้องการให้ทำในการประชุมครั้งต่อไป ทั้งนี้ในช่วงพลได้นิมนต์พระพี่เลี้ยงให้ฉันเพล โดยผู้วิจัยได้สลับเข้ากลุ่มแทนพระพี่เลี้ยง โดยกลุ่มได้มีการเสนอความคิดเห็นที่ต่อเนื่องกันอยู่แล้ว จึงไม่ได้ทำให้ความคิดของกลุ่มสะดุด เพียงแต่ผู้วิจัยไปทำหน้าที่จัดบันทึกการเสนอความคิดเห็นแทนพระพี่เลี้ยงในเพียงช่วงสั้น ๆ

เวลา 12.00 น. **พักรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน** โดยผู้วิจัยได้เปิดวิดีโอเพลงลูกทุ่งและไทยสากล ให้บรรยากาศผ่อนคลาย ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ก็ได้ตักอาหารมารวมวงกันรับประทานเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่กระจายกันนั่งในจุดต่าง ๆ รับชมวิดีโอไปด้วย และพูดคุยกันด้วยเสียงดังในระดับหนึ่งที่แสดงถึงความสนุกสนานและไม่เคร่งเครียด

เวลา 12.40 น. **ผู้วิจัยได้นำกลุ่มทำการนอนผ่อนคลายพักตระหนักรู้** ด้วยการให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหาพื้นที่ส่วนตัวที่นอนแล้วกางแขนไม่ชนกัน ปลดแขนและขาอย่างอิสระไม่เกร็ง หายใจเข้าออกช้า ๆ ลึก ๆ โดยนับ 1 - 4 พร้อมกับมีการกั้นหายใจ สลับก่อนการหายใจเข้าและออก โดยเปิดเพลงบรรเลงประกอบคำพูดให้เกิดความผ่อนคลาย และสร้างพลังความเชื่อมั่นในตนเอง ใช้เวลาประมาณ 20 นาทีเพื่อให้สมองของผู้เข้าร่วมประชุมได้พักและตื่นมาด้วยพลังและมีความสดชื่น พร้อมทั้งจะแสดงความคิดเห็นด้วยสติและเชื่อมั่นในตนเอง

เวลา 13.00 น. **ผู้วิจัยนำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำกระบวนการขั้น A-2** ด้วยใบงานที่ 2 คือ โดยให้แต่ละกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มเดิมตั้งแต่ในช่วงเช้าได้แสดงความคิดเห็นในประเด็น “จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และในอนาคตชุมชนต้องการจะให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมเป็นอย่างไร และมีแนวทางเป็นเช่นใด” โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ผู้วิจัยได้คืนให้ชุมชน ร่วมกับการแลกเปลี่ยนพูดคุยและนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมได้ตามสภาพความเป็นจริง ในขั้น A-2 นี้ ในแต่ละกลุ่มได้เริ่มมีตัวแทนอย่างไม่เป็นทางการนำเพื่อนในกลุ่มพูดคุยแทนพี่เลี้ยง โดยส่วนใหญ่จะเริ่มที่ประเด็นจุดอ่อน และภัยคุกคามของชุมชนก่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่นึกถึงได้ง่ายและชัดเจน เช่น จุดอ่อน ได้แก่ ยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ขาดพื้นที่ สาธารณสำหรับเป็นสถานที่นัดพบของชุมชน และการรวมกลุ่มใหญ่ของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกันน้อย ส่วนภัยคุกคามที่ได้มีการนำเสนอเพิ่มเติมในการประชุม ได้แก่ ร้านคาราโอเกะบริเวณใกล้ ๆ ชุมชนมีวิดีโอที่ไม่เหมาะสมทางเพศและมีหญิงขายบริการ เป็นต้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยบางคนยังไม่รู้ข้อมูลนี้ ทำให้เป็นที่แปลกใจและไม่คิดว่าจะมีแหล่งเสี่ยง

ใกล้กับบริเวณชุมชนเช่นนี้ และส่วนใหญ่เห็นพ้องตรงกันว่าเป็นสิ่งที่ควรต้องเผื่อระวังบุตรหลานให้มากขึ้น สำหรับส่วนจุดแข็งและโอกาสนั้นเป็นประเด็นที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะนึกไม่ค่อยออก โดยที่เลี้ยงต้องใช้วิธีการเริ่มต้นที่ว่าในหมู่บ้านมีการทำกิจกรรมอะไรบ้าง และเชื่อมโยงไปสู่บุคคลที่ทำกิจกรรมนั้นและต่อเนื่องไปถึงบุคคลภายนอกหรือมีเหตุการณ์อะไรเข้ามาในชุมชนบ้าง จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงสามารถค่อย ๆ แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากบุคคลหรือเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว และทำให้มีการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่น และลักษณะความเป็นชุมชนชนบทที่แต่ละบ้านให้การช่วยเหลือและสง่าวถึงกันแบบญาติมิตร เป็นต้น เมื่อกลุ่มเล็กได้แสดงความคิดเห็นเพียงพอแล้วและอยู่ในกรอบเวลาที่กำหนดไว้ คือ ประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้วิจัยจึงได้ขออนุญาตผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็น และผู้วิจัยนำสรุปความคิดเห็นที่ได้เพื่อให้กลุ่มใหญ่ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน ทำให้ได้ผลจากขั้น A-2 ในส่วนหนึ่ง คือ ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ต่อจากนั้นผู้วิจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้รับประทานอาหารว่าง ร่วมกับการดูวิดีโอ และชวนคิดชวนคุยแบบไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความผ่อนคลาย หลังจากดูวิดีโอแล้วจึงเริ่มทำ ขั้น A-2 ในประเด็นภาพอนาคตและหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

เวลา 14.15 น. **ชวนคิดชวนคุยจากวิดีโอเรื่อง “ปัญหาวัยรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร”** จัดทำโดย โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น นำเสนอเกี่ยวกับ การเรียนรู้เรื่องเพศ การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศของวัยรุ่น โดยมีตัวอย่างสถานการณ์จริงที่เด็กประถมศึกษาขอมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิง การเข้าหอพักอยู่ร่วมกันของวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษา และนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางเพศจนทำให้เกิดการตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม โดยมีการสัมภาษณ์เด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม และ สัมภาษณ์ผู้เป็นแม่ของนักเรียนผู้ตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม ถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นและอนาคตที่วางไว้ โดยในวิดีโอ ได้สรุปไว้ว่า เด็กมีการเรียนรู้เรื่องเพศที่เหมาะสม มีทัศนคติในการใช้ชีวิตเรื่องเพศที่ไม่ดี และไม่รู้ไม่เท่าทัน ทางออกของการแก้ไข คือ ผู้ใหญ่และสังคมทุกภาคส่วนควรให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและป้องกันด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ถูกต้อง โดยในการชมวิดีโอ นั้น ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ช่วง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นว่า รู้สึกอย่างไรและคิดเห็นอย่างไร โดยยังไม่ให้ดูจบเรื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้สะท้อนความคิดเห็นว่าจะทำอย่างไรหากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและคนในครอบครัว ในช่วงบ่ายนี้วัยรุ่นเริ่มมีการเสนอความคิดเห็นร่วมด้วย โดยที่ผู้วิจัยไม่ได้กระตุ้นมากเหมือนช่วงเช้า เนื่องจากเรื่องที่นำเสนอเป็นประเด็นที่คล้ายกับเรื่องของเพื่อนวัยรุ่นเองที่ประสบปัญหาเช่นในเรื่องดังกล่าวและขณะนี้ได้ออกจากโรงเรียนกลางคัน ทำให้กลุ่มวัยรุ่นได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่ได้รับฟังถึงความคิดเห็นของเด็กว่ามีทัศนคติอย่างไรต่อการดำเนินชีวิตทางเพศและการเรียนรู้เรื่องเพศในปัจจุบัน และได้ถกกันถึงปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในปัจจุบัน ในท่าทีของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ยังมองว่าตัววัยรุ่นเองที่ดื้อรั้นไม่ฟังผู้ใหญ่ และขาดวิจารณญาณในการใช้ชีวิตเรื่องเพศจึงทำให้เกิดปัญหา ส่วนกลุ่มวัยรุ่นเองได้เสนอความเห็นที่ ความรักเป็นสิ่งที่ดีสำหรับพวกเขาทำให้ชีวิตสดชื่น แต่เมื่อจะพูดคุยเรื่องเพศที่ผู้ใหญ่มักจะไม่ค่อยได้พูดคุยหรือจะดูว่าก่อนทุกครั้งทำให้เด็กรู้สึกถูกรังแก เด็กจึงไม่กล้าพูดคุยด้วยและไปเรียนรู้กันเอง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เกินเลยนั้นเป็นสิ่งที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่าจะก่อให้เกิดผลที่

ร้ายแรงตามมา และไม่ต้องการให้สังคมประณาม แต่ควรให้โอกาสคนที่พลาดโดยเฉพาะวัยรุ่นหญิงที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม โดยผู้วิจัยได้โยงประเด็นไปมาระหว่างวัยรุ่นและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้แสดงความคิดเห็นที่ลึกกลงไปในมุมมองของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลจากปัญหาโดยตรง คือ วัยรุ่น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้รับฟังเสียงวัยรุ่นถึงความคิดเห็นและสถานการณ์ของวัยรุ่นในปัจจุบันอย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยได้วางตัวเป็นกลางและระมัดระวังคำพูดที่จะไม่นำไปสู่การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อความคิดเห็นที่กลุ่มได้เสนอ แต่ทำหน้าที่เชื่อมต่อความคิดเห็นของกลุ่มให้รับฟังกันมากขึ้น ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่องและไหลลื่นมากขึ้น เพราะไม่มีความคิดเห็นใดถูกตัดสินว่าเป็นอย่างไร โดยในช่วงบ่ายนี้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีการร่วมแสดงความคิดเห็นที่เพิ่มจำนวนคนมากขึ้นกว่าช่วงเช้า และเป็นลักษณะการพูดคุยเชิงแลกเปลี่ยนมุมมองกันมากขึ้นมีการอธิบายเหตุผลและความคิดเห็น พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบมากกว่าที่จะเป็นการถามเพื่อตอบเพียงประโยค สั้น ๆ จึงทำให้เวลาในการชวนคิดชวนคุยจะเลยช่วงเวลาที่กำหนดของการทำขั้นตอน A-2 ผู้วิจัยจึงได้ ขออนุญาตกลุ่มทำการสรุปประเด็นที่กลุ่มได้เสนอไว้ ได้แก่ เกี่ยวกับทัศนคติเรื่องเพศของวัยรุ่น การเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในปัจจุบัน และเรื่องความรักกับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น เป็นประเด็นที่ท้าทายให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้นำไปพูดคุยกันต่อไปในทุก ๆ ที่ที่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

ต่อจากนั้น จึงนำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำขั้น A-2 ต่อ คือ การวิเคราะห์ภาพอนาคตและหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยให้แต่ละกลุ่มนำสภาพปัญหาที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์ มากำหนดภาพฝันที่ต้องการเห็นถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และนำจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนมาร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยพี่เลี้ยงกลุ่มจะเป็นผู้บันทึกและจัดกลุ่มให้สอดคล้องกับองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 4 ประการ ในขณะที่เดียวกันพี่เลี้ยงก็จะให้ผู้เสนอและกลุ่มร่วมตรวจสอบไปพร้อม ๆ กันว่าจัดเข้ากลุ่มได้ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งในระหว่างประชุมกลุ่มเล็ก ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตการณ์ในแต่ละกลุ่มรวมทั้งพูดคุยหยอกล้อกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อความบันเทิงและไม่ให้เกิดบรรยากาศตึงเครียด พร้อมกับเปิดเพลงบรรเลงของล้านนาคลอเบา ๆ ให้กลุ่มได้เพลิดเพลินในการแสดงความคิดเห็น ทำให้บรรยากาศโดยรวมเป็นไปด้วยความสดชื่น มีเสียงดังจากการพูดคุยกันในแต่ละกลุ่ม เสียงหัวเราะ ด้วยบรรยากาศที่สนุกสนานและเป็นกันเอง ตลอดจนมีการแซวข้ามกลุ่ม ทำให้มีตัวแทนตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุท่านหนึ่งได้ฮัมเพลงและร้องลิเกให้กับเพื่อนในกลุ่มฟัง และเมื่อกลุ่มเล็กได้ร่วมกันเสนอเรียบร้อยแล้วภายในเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยจึงรวมกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นกลุ่มใหญ่และให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอความคิดของกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้จดประเด็นหลักลงบนกระดาษฟลิปชาร์ตเขียนเป็นแผนที่ความคิด เพื่อให้กลุ่มใหญ่เห็นความเชื่อมโยงของข้อมูลร่วมกัน สำหรับภาพอนาคตในครั้งแรกยังเป็นกลุ่มคำที่ยังไม่ได้ร้อยเรียงซึ่งยากต่อการจดจำ ผู้วิจัยจึงเสนอให้กลุ่มร่วมกันคิดภาพฝันออกมาเป็นประโยคที่ร้อยเรียงและง่ายต่อการจดจำ ซึ่งจากการที่มีผู้สูงอายุท่านหนึ่งได้ร้องลิเกในขณะที่ประชุมกลุ่มเล็กให้เพื่อน ๆ ฟัง และทำให้ทุกคนครึกครื้นนั้น จึงทำให้มีผู้เสนอให้คิดภาพฝันออกมาเป็นร้อยแก้วคล้ายกลอนลิเก และทุกคนจึงนำคำต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมาร้อยเรียงออกมาเป็นประโยคร้อยแก้วและง่ายต่อการจดจำ และกลุ่มประทับใจในสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด จากขั้น A-2 นี้ ผลที่ได้ คือ ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผลการวิเคราะห์ภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หลังจากนั้นก็ให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ประเมินความคิดเห็นถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มว่ามีมากน้อยเพียงใด และต้องการเสนอแนะเรื่องใดเพื่อนำไปปรับปรุงการประชุมในครั้งที่ 2 ต่อไป เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจึงได้นัดหมายการประชุมกลุ่มครั้งที่ 2 ซึ่งขอความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและได้สรุปวันเวลาที่นัดหมายคือ ในวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม 2555 เวลา 09.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม เช่นเดิม

เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต่างช่วยกันเก็บของใช้ต่าง ๆ ช่วยผู้วิจัยและพี่เลี้ยง ซึ่งทำให้ใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีก็ทำให้ศาลาการเปรียญพร้อมใช้ทำบุญวันพระในวันรุ่งขึ้นได้อย่างสะอาดตา ต่อจากนั้นผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้ประชุมเพื่อทบทวนปัญหาอุปสรรคและความสำเร็จในขั้นตอนต่าง ๆ ร่วมกับแบบประเมินที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ประเมินไว้ มีข้อเสนอว่าต้องการให้จัดกิจกรรมเกมที่สนุกมากขึ้น ซึ่งเป็นข้อเสนอของกลุ่มวัยรุ่น ส่วนผลการประเมินในภาพรวมของผู้วิจัยและพี่เลี้ยงที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของพี่เลี้ยงประจำกลุ่มที่มีสมาชิกบางคนจะแซวและเบรกเพื่อนทำให้ไม่กล้าพูดต่อ หรืออาจจะนำเสนอจนทำให้ผู้อื่นได้เสนอในเวลาที้น้อยลง เป็นต้น จึงเป็นประเด็นที่พี่เลี้ยงจะนำไปปรับแก้ในการอำนวยความสะดวกกลุ่มให้เกิดความเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นสำหรับประชุมกลุ่มครั้งต่อไป

หลังจากที่ประชุมกลุ่มเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมารวบรวมอีกครั้งและจัดหมวดหมู่ กลุ่มคำ และจำแนกชนิดของข้อมูล และสรุปนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหาหลังจากนั้นผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 1 ไปส่งให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในวันที่พุธที่ 3 ตุลาคม 2555 เพื่อศึกษาข้อมูลที่กลุ่มได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและมีประเด็นการทำกลุ่มในครั้งที่ 2 เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันก่อนอย่างไม่เป็นทางการก่อนที่จะได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันอีกครั้งในการประชุมอย่างเป็นทางการ จากที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ก่อนเริ่มการประชุมครั้งที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านหนึ่งกล่าวว่า ไม่คิดว่าจะมีการแสดงความคิดเห็นได้มากขนาดนี้ ทั้งๆ ที่ก่อนเข้าไปประชุมยังพูดคุยกันตอนเย็น ๆ ว่า ยังไม่รู้ว่าจะพูดถูกหรือไม่ และไม่รู้จะเสนออะไร แต่เมื่อได้รวมกันและช่วยกันคิดทำให้รู้ว่าพลังของชุมชนนั้นทำให้เกิดทางออกของปัญหาที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง และหลังจากได้ประชุมกลับมาก็ได้มีการนำแผนพบ และเอกสารให้ความรู้ต่าง ๆ หยิบมาแจกเพื่อนบ้านบางคนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย และได้มีการมานั่งคุยกันในกลุ่มผู้ใหญ่ที่ละแวกบ้านใกล้กันว่าอยากให้มีคนเข้าประชุมให้มากกว่าเพราะทำให้ทุกคนได้รู้ถึงปัญหาที่ไม่คิดว่าทุกคนจะช่วยกันได้ เพราะเรื่องเพศเป็นสิ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่นำมาพูดคุยกันในวงสนทนายามเย็นหรือนั่งพูดคุยกัน แต่หลังจากที่กลับมาจากประชุมแล้วได้มีการนำมาพูดคุยและแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปนั่งรวมกลุ่มด้วยในวันหนึ่ง และสังเกตว่ามีตัวแทนวัยรุ่นหญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยใส่กางเกงขาสั้นมากเดินผ่านไป ตัวแทนผู้ใหญ่ในกลุ่มท่านหนึ่งที่นั่งร่วมวงพูดคุยด้วย กล่าวออกไปทักทายด้วยน้ำเสียงที่ไม่ดุแต่เป็นกล่าวเตือนด้วยความเมตตาว่า

“ให้ระมัดระวังเวลาคำมีดเป็นผู้หญิงมันเสียวกว่าผู้ชาย จะไปไหนมาไหนก็ให้บอก
ผู้ใหญ่เลยไม่ต้องอาย เกิดอะไรขึ้นมาจะได้ช่วยกันทัน.....”

(สังเกต ตัวแทนกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน, วันที่ 4 ตุลาคม 2555)

ซึ่งทำให้วัยรุ่นหญิงยอมรับและกล่าวคำขอบคุณ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเพียงไม่กี่วันหลังจากการประชุม ที่มีการสื่อสารที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นในการพูดคุยกันเรื่องเพศ โดยไม่เขินอาย และในวงสนทนาก็มีการพูดถึงประเด็นของการจัดหามุมอ่านหนังสือของหมู่บ้านที่ต้องการให้มีคล้ายกับหมู่บ้านอื่น เด็ก ๆ ในหมู่บ้านจะได้มีแหล่งพบปะพูดคุยกันในทางที่ดีมากกว่าเรื่องเพศหรือยาเสพติด แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีผู้ใหญ่อีกท่านหนึ่งกล่าวคำหยอกล้อด้วยน้ำเสียงที่เล่นทีจริงว่า อยากจะกลับไปเกิดใหม่ให้เกิดมาในสมัยนี้ ได้แต่งตัวสวย ๆ แบบวัยรุ่นสมัยนี้บ้างคล้ายจะเป็นการประชดประชันว่าได้ใส่กางเกงขาสั้นโชว์ขาอ่อน

ขั้นตอนที่ 2 ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดิมทั้งหมด จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มต่อเนื่องเดิมจากการประชุมในครั้งที่ 1 โดยใช้แนวทางการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ ต่อเนื่องจากระบวนการ ขั้น A สำหรับขั้นตอนนี้ คือ **ขั้น I การสร้างแนวทางการพัฒนา** คือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาออกมาให้ชัดเจน แล้วเสนอโครงการที่จะทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ใน AIC ขั้น A-2 แล้วหาเหตุผลจัดลำดับความสำคัญของโครงการตามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม ดำเนินการประชุมในวันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม 2555 เวลา 09.30 – 15.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ดังกำหนดการประชุม (ภาคผนวก ก) ประกอบด้วย 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงเช้า ขั้น I-1 เพื่อเสนอโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ ด้วยใบงานที่ 3 (ภาคผนวก ก)

ช่วงบ่าย ขั้น I-2 เพื่อหาเหตุผลความสำคัญของโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญตามความจำเป็น เร่งด่วน ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ด้วยใบงานที่ 4 (ภาคผนวก ก)

โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ขั้น I ดังนี้

ช่วงเช้าเริ่มรับลงทะเบียน เวลา 08.30 น. ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเริ่มทยอยมาด้วยกันด้วยความกระซิบกระเซ้งและแต่งกายกันสวยงาม และดูมีสีสนมากกว่าครั้งที่ ๆ บางคนมีการทำผมมาอย่างสวยงาม ผู้วิจัยยังคงยึดหลักการวางตัวและบทบาทในลักษณะของลูกหลานคนหนึ่งของชุมชน ที่ต้องการเป็นตัวแทนของกลุ่มผู้ใหญ่ในการหาทางออกเพื่อช่วยเหลือน้อง ๆ เยาวชนให้มีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ซึ่งการวางตัวลักษณะนี้ทำให้มีความเป็นกันเองและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกล้าพูดคุยกับผู้วิจัยและเล่าถึงความรู้สึกต่าง ๆ ที่ต้องการหรือไม่ต้องการในสิ่งใดอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เหมือนเป็นพี่น้องกันและกล้าที่จะบอกกล่าวความรู้สึกกันมากขึ้น ผู้วิจัยก็ได้มีการชวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยออกทางไมโครโฟน เพื่อให้มีความเป็นกันเอง สำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีการทักทายและพูดคุยกันมากขึ้น จะไม่ค่อยนั่งอยู่กับที่คล้ายกันครั้งแรก แต่จะเดินดูบอร์ดและไว้นิให้ความรู้และยื่นแลกเปลี่ยนสนทนากัน

มากขึ้น และมาครบทุกคน ผู้วิจัยจึงกล่าวขอบคุณถึงความตั้งใจอันดีของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่มุ่งมั่น จะทำให้การพัฒนาครั้งนี้สำเร็จร่วมกัน

กิจกรรมแรกเริ่มในเวลา 09.00 น. ตามที่ได้นัดหมาย เพื่อให้เกิดความผ่อนคลายและสร้างสัมพันธ์ภาพกันยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำกลุ่มทำกิจกรรม 4 ทิศ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ตัวเองและเข้าใจผู้อื่น ด้วยการศึกษาลักษณะของคนจากสัตว์ 4 ชนิด คือ เหยี่ยว กระทิง หมี และหนู ซึ่งสัตว์แต่ละชนิดจะมีลักษณะเด่นและด้อยที่แตกต่างกัน โดยให้อ่านจากข้อมูลของสัตว์ทั้ง 4 ชนิดแล้ววิเคราะห์ตัวเองว่าคล้ายกับสัตว์ชนิดใดมากที่สุด จับกลุ่มคุยกันในกลุ่มสัตว์ชนิดเดียวกัน แล้วนำมาพูดรวมในกลุ่มใหญ่ทั้งหมด เพื่อหาข้อสรุปรวมกันถึงความเป็นตัวตนของคนในแต่ละคนที่แตกต่างกัน ที่ทุกคนมีทั้งจุดเด่นจุดด้อย ซึ่งลักษณะทั้งสองอย่างของคนนี้ต่างสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมได้ โดยทั้งนี้ต้องเริ่มต้นที่ความเข้าใจในความแตกต่างซึ่งกันและกัน และจะ ก็จะทำพาให้ทุกคนนำศักยภาพที่มีอยู่ออกมาช่วยกันในการทำสิ่งที่ดี ๆ ให้กับชุมชน

ต่อจากนั้น ผู้วิจัยจึงเชิญให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ยืนและหันหน้าไปทางมหาธาตุเพื่อแสดงความเคารพต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และร่วมรับชมวิดีโอเรื่องที่ 1 คือ “พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จออกมหาสมาคม เถลิงพระชนมพรรษา 80 พรรษา” ที่พระองค์ทรงได้ให้ข้อคิดในการรู้จักปฏิบัติหน้าที่ ความรับผิดชอบและประสานความสามัคคีของคนทุกระดับอันจะนำไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และปกติสุขของประเทศชาติ ประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เรื่องที่ 2 “ผู้ปิดทองหลังพระ” ที่เล่าถึงการทำพระราชกรณียกิจ และการหาแนวทางใหม่ ๆ โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยเพื่อช่วยให้ประชาชนชาวไทยได้มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข และเรื่องที่ 3 รับฟังเพลงเฉลิมพระเกียรติ “King of the King” และร่วมกันถวายบังคมเพื่อแสดงความเคารพ และยืนสงบนิ่ง 5 นาที เพื่อส่งพลังให้กับพระองค์ทรงหายพระประชวร หลังจากที่ยกเพลงทุกคนถวายบังคมแล้วนั่งแยกย้ายตามกลุ่ม ทุกคนนั่งกันตามกลุ่มโดยอัตโนมัติ ด้วยความเรียบร้อยและไม่มีการส่งเสียงดัง ด้วยบรรยากาศที่เงียบไปสักช่วงหนึ่ง และได้มีตัวแทนผู้สูงอายุท่านหนึ่งได้เดินมาหาผู้วิจัยและขอให้ช่วยบันทึกเรื่องทั้ง 3 ให้ด้วย เนื่องจากประทับใจมากและจะนำไปใช้ในการอบรมลูกเสือชาวบ้านให้เกิดความภูมิใจที่เป็นผู้ที่จิตใจช่วยเหลือผู้อื่นดังเช่นที่พระองค์ได้ทำเป็นแบบอย่างให้กับชาวไทยทุกคน ก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมต่อไป ผู้วิจัยได้ชวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยพูดคุยเพื่อแสดงความรู้สึกในการรับชมเรื่องราวของพระองค์ ต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า พระองค์คือสูงสุดของการเป็นแบบอย่างในการทำความดีให้กับคนอื่นโดยไม่ได้หวังผลตอบแทน ผู้วิจัยจึงเชื่อมโยงถึงการรวมกลุ่มในการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ที่ทุกคนมีใจจะช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ไม่ใช่เฉพาะหมู่บ้านโคกขามแต่ยังนำไปสู่การเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นที่จะนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป จึงนับเป็นหนึ่งในของการทำความดีให้กับสังคมโดยรวมที่ทุกคนไม่ได้หวังผลตอบแทนหรือประกาศให้ใครรับรู้ เสมือนกับการเดินตามรอยของพระองค์ซึ่งเป็นคล้ายกับผู้ปิดทองหลังพระ ที่ทรงได้ทำสิ่งดี ๆ เพื่อประชาชนมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน กิจกรรมนี้ได้ช่วยสร้างความภาคภูมิใจของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้เป็นตัวแทนของชุมชนต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้และมีกำลังใจที่เปี่ยมไปด้วยพลังในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ในมุมมองของประชาชนคนหนึ่ง

เวลา 10.15 น. พักรับประทานอาหารว่าง

เวลา 10.15 น. ผู้วิจัยนำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำขั้น I-1 ด้วยใบงานที่ 3 เป็นการนำเสนอโครงการเพื่อส่งเสริมให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นนั้น

ประสบความสำเร็จดังที่กำหนดภาพอนาคตร่วมกันไว้โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด โดยแบ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน เหมือนกับครั้งที่ 1 ใครจะอยู่กลุ่มใดก็ได้แต่ให้แต่ละกลุ่มมีความหลากหลายและมาจากตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นก็ยังคงกลุ่มเดิม โดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้จัดบันทึกการสนทนา ซึ่งในขั้นนี้ในแต่ละกลุ่มได้เริ่มมีตัวแทนกลุ่มเป็นผู้เปิดประเด็นการพูดคุยแทนพี่เลี้ยง และบรรยากาศการแลกเปลี่ยนมีความคึกคักต่างคนต่างแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ทำให้เปลี่ยนไปจากครั้งที่ 1 ที่มีความมุ่งมั่นมากขึ้นที่จะทำภารกิจนี้ให้ประสบผลสำเร็จ อาจเนื่องมาจากการชมวิดีโอที่เกี่ยวกับในหลวงทำให้ทุกคนมีความมุ่งมั่นและมีกำลังใจในการที่จะแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ทำให้บรรยากาศเต็มไปด้วยความสนุกสนานของเสียงที่ต่างแสดงความคิดเห็นโดยไม่เกรงใจกันว่าจะเสียงดัง ซึ่งการนำเสนอโครงการนั้นกลุ่มต่าง ๆ ได้นำแนวทางที่ได้ร่วมกันเสนอไว้มาคิดเป็นโครงการต่อด้วยการเสนอเป็นประเด็นสั้น ๆ ก่อน และพี่เลี้ยงจึงนำกลุ่มพูดคุยความในแต่ละประเด็นถึงในรายละเอียดเพิ่มเติมว่าต้องการทำอะไร โดยทุกกลุ่มจะเขียนเป็นแผนที่ความคิด ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นมีการวาดเป็นรูปภาพประกอบเพิ่มเติมในบางโครงการและใช้ชื่อโครงการที่เป็นภาษาของเด็กทำให้มีสีสันในการนำเสนอ สำหรับตัวแทนกลุ่มพระสงฆ์ท่านก็ได้เสนอความคิดเห็นที่จะขอมีส่วนร่วมในการทำโครงการด้วย เช่น การเทศน์สอนในวันพระโดยสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ ทั้งนี้ให้ผู้ปกครองได้พาบุตรหลานเข้าวัดบ่อยขึ้น อย่างน้อยในวันพระ เป็นต้น ซึ่งในการประชุมกลุ่มเล็กนี้ผู้วิจัยต้องเคาะระฆังเตือนมากกว่า 5 ครั้งว่าใกล้หมดเวลา ซึ่งจะเลยเวลาอาหารกลางวัน แต่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก็ยังไม่ยั้งและขอต่อเวลาในการพูดคุย เนื่องจากได้เลยเวลาอาหารเที่ยงแล้ว ผู้วิจัยจึงเสนอกลุ่มว่าหากจะยกการนำเสนอของกลุ่มไปไว้รวมกับตอนช่วงบ่ายเพื่อให้กลุ่มได้ประชุมกันต่ออีก 10 นาที ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเห็นด้วยและได้รับประทานอาหารกลางวันในเวลา 12.15 น. ส่วนพระพี่เลี้ยงได้นิมนต์ฉันเพลตามเวลาของพระสงฆ์ และผู้วิจัยได้สลับทำหน้าที่ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งก็ยังคงไม่สะดุด เนื่องจากกลุ่มได้เป็นผู้ชวนกันพูดคุยกันเอง โดยผู้วิจัยเป็นเพียงผู้จัดบันทึกการประชุมและกระตุ้นให้เกิดความเท่าเทียมในการนำเสนอที่ครบถ้วนกันทุกคน หลังจากประชุมกลุ่มเล็กเสร็จสิ้น ผู้วิจัยก็ให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นที่ได้ทำกิจกรรมขั้นนี้ แล้วจึงไปรับประทานอาหาร จากขั้น I-1 ทำให้ได้ผลการวิจัย คือ ผลการวิเคราะห์โครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

เวลา 12.15 น. รับประทานอาหารกลางวัน และรับชมวิดีโอ “ยึดอภพกถุ” และ “รักจริงรอได้” เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสม

เวลา 12.50 น. ผู้วิจัยนำกิจกรรมผ่อนคลายพักตระหนักรู้เช่นเดียวกับครั้งที่ 1 เพื่อสร้างความผ่อนคลายความเชื่อมั่น และเติมพลังให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสำหรับการประชุมกลุ่มในช่วงบ่ายต่อ

เวลา 13.10 น. ผู้วิจัยนำกลุ่มทำกิจกรรมนันทนาการ ด้วยเกม “หลายหอคอย” ซึ่งเป็นการต่อชิ้นส่วนไม้ชิ้นเล็ก ๆ เป็นหอคอยและค้อย ๆ นำชิ้นไม้ออกให้ได้มากที่สุดโดยไม่ทำให้หอคอยพัง ทำให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันคิดและวางแผนว่าจะทำอย่างไร โดยแบ่งการเล่นเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกที่รวมกันระหว่างผู้ใหญ่และวัยรุ่น ช่วงแรกส่วนใหญ่ในกลุ่มต่าง ๆ ผู้ใหญ่จะเป็นผู้ออกความคิดเห็นแล้ววัยรุ่นจะคอยฟังอยู่ห่าง ๆ แต่เมื่อผ่านไปครึ่งหนึ่งของเวลาที่ผู้วิจัยกำหนด แต่ละกลุ่มยังทำผลงานได้น้อย

ผู้วิจัยก็ได้กระตุ้นและให้แต่ละกลุ่มคำนึงถึงเวลาที่ใกล้จะหมด ทำให้วัยรุ่นเริ่มมีบทบาทในกลุ่ม แสดงความคิดเห็นถึงการเปลี่ยนแผนการเล่นและทำให้ได้ขึ้นไม้มากที่สุด ทำให้กลุ่มยังมีการแข่งขันกันมากขึ้น ซึ่งก็มีการแก่งัดกันบ้างเพื่อให้อีกกลุ่มทำได้ช้า ทำให้กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้ใหญ่ได้ร่วมเล่นด้วยกัน ผู้ใหญ่ให้การยอมรับและให้วัยรุ่นเป็นผู้นำกลุ่มที่ชัดเจน ทำให้วัยรุ่นรู้สึกสนุกและภูมิใจที่ช่วยกลุ่มวางแผนนำชิ้นส่วนของกล่องไม้ออกจากห่อและจบเกมด้วยความสนุกสนาน และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันสรุปท้ายเกมถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากเกมทำให้ได้ช่วยกันคิด วางแผน และแบ่งช่วงจังหวะกันทำหน้าที่ตามที่แต่ละคนมีความสามารถ จึงทำให้งานประสบความสำเร็จ

เวลา 13.25 น. ชมวิดีโอ “ทางเลือก” ตอนที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัยรุ่นหญิงที่มีเพื่อนชายในห้องเรียนเข้ามาชอบและถึงขั้นมีเพศสัมพันธ์ด้วยกันและตัดสินใจทำแท้งเนื่องจากวัยรุ่นชายแนะนำให้ไปทำแท้ง หลังจากนั้นเพื่อนชายก็ทำตัวออกห่าง ในขณะที่วัยรุ่นหญิงไม่กล้าบอกเพื่อนในห้องให้รู้ และวัยรุ่นชายคนเดิมก็ยังไม่จีบเพื่อนหญิงคนอื่น ๆ ในห้อง ทำให้วัยรุ่นหญิงคนแรกที่เคยมีเพศสัมพันธ์ด้วย ได้เตือนเพื่อนหญิงให้ระวังอย่าไปไวใจเนื่องจากจะต้องประสบเหตุอย่างตนเองบ้าง แต่ก็ไม่กล้าบอกความจริงรวมทั้งยังมีกลุ่มวัยรุ่นหญิงที่มีการถกเถียงกันถึงการมีความรักและมีเพศสัมพันธ์กันเป็นเรื่องปกติ การรับประทานยาคุมกำเนิด การไปเที่ยวสองต่อสองกับเพื่อนต่างเพศ แม่แสดงความเห็นกับเพื่อนบ้านถึงข่าวทำแท้งว่าถ้าเป็นลูกสาวของตนคงต้องไล่ออกจากบ้าน และการแนะนำของพ่อที่แนะนำลูกชายให้เลือกผู้หญิงที่รักจนพลวงจนตัว เป็นต้น และสุดท้ายของเรื่องทิ้งท้ายไว้ว่าทุกอย่างมีหลายทางเลือกแต่อยู่ที่ว่าจะตัดสินใจเลือกทางใดที่ดีที่สุด ผู้วิจัยได้แบ่งการชมเป็น 2 ช่วง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความเห็นที่มีต่อสถานการณ์ที่ได้ดูเป็นระยะ ๆ ทั้งวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนต่างได้ร่วมกันสะท้อนถึงสภาพที่เปลี่ยนแปลงและมุมมองเรื่องเพศที่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เริ่มเข้าใจมุมมองเรื่องเพศของวัยรุ่นและการแสดงความรักในสมัยนี้ต่างกับสมัยก่อน ในขณะที่วัยรุ่นยังคงเน้นถึงการรับฟังถึงค่านิยมที่วัยรุ่นมองเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กับคนรักนั้นเป็นเรื่องปกติและสวยงาม จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้รับฟังความคิดเห็นถึงทัศนคติทางเพศของวัยรุ่นในชุมชนของตนจากการร่วมชมวิดีโอด้วยกัน ในขณะที่วัยรุ่นก็ได้สะท้อนถึงการรับรู้ถึงผลเสียที่ตนเองไม่ได้นึกถึงและถ้าหากพลาดดังเช่นตัวแสดงในเรื่องทางเลือกก็คงจะทำให้พ่อแม่เสียใจและทำให้เสียอนาคตตั้งตัวอย่างไรในการแสดง

เวลา 13.40 น. ผู้วิจัยนำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำกระบวนการ ชั้น I-2 ด้วยใบงานที่ 4 โดยให้แต่ละกลุ่มช่วยกัน “เรียงลำดับความสำคัญของโครงการที่ได้เสนอไว้แล้วในชั้น I-1 ว่าควรจะดำเนินโครงการใดก่อนหลัง และให้เหตุผลประกอบ” ในช่วงบายนี้นี้ในแต่ละกลุ่มมีการสลับสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้นำกลุ่มชวนเพื่อนหาเหตุผลในการจะตัดสินใจในทำโครงการที่เห็นว่ามีความสำคัญก่อน ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในโครงการที่ต้องการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันและต้องการให้รับรู้การแก้ปัญหาทั้งหมดบ้าน และให้เหตุผลในมุมมองที่แตกต่างและขัดแย้งกันบ้างในกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มของผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ปกครองที่แตกต่างกัน แต่เมื่อตัวแทนสมาชิกในกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ซึ่งการห้ามเด็กไม่ให้มีเพศสัมพันธ์อาจเป็นเรื่องยาก แต่ผู้ใหญ่อาจช่วยในทางอ้อมทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม เช่น การมีตัวแทนหมู่บ้านแจกอุปกรณ์ป้องกันการใช้เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยซึ่งเป็นใครก็ได้ที่วัยรุ่นให้ความนับถือ วัยรุ่นพูดคุยได้และสามารถรับฟังด้วยภาษาของเด็ก เป็นต้น ในการบันทึกในช่วงบายนี้นี้เริ่มมีตัวแทนกลุ่มเข้ามาช่วยพี่เลี้ยงกลุ่มเขียนสิ่งที่กลุ่มต้องการลงในกระดาษ ฟลิปชาร์ต ทำให้ยังมีความเป็นกันเองมากขึ้น เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปนั่งร่วมวงสนทนาด้วยก็มีการชวนว่าจะเอาความลับไป

บอกอีกกลุ่มหรือไม่ กล่าวว่าจะเลียนแบบโครงการ ทำให้บรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนานและต่างต้องการเสนอสิ่งที่คิดว่าดีที่สุดสำหรับหมู่บ้าน เมื่อกลุ่มเล็กได้สนทนากันเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็ได้รวมกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นกลุ่มใหญ่ และให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอโครงการและเหตุผลที่ต้องการทำตามลำดับความสำคัญ หากโครงการใดที่กลุ่มอื่นได้นำเสนอไปแล้วและมีความคล้ายคลึงกันก็ให้บอกเพียงลำดับที่ต้องการทำว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร และให้เสนอในโครงการที่แตกต่างหรือที่กลุ่มอื่นยังไม่ได้นำเสนอในการนำเสนอช่วงบ่ายนี้ในกลุ่มต่าง ๆ ได้มีการเลือกผู้นำเสนอและไม่มีมีการเกี่ยงกันและในบางกลุ่มก็มีการอาสาเป็นผู้นำเสนอ ผู้วิจัยก็ยังคงแสดงบทบาทและทำหน้าที่เป็นกลางในการดำเนินการประชุมและขอความคิดเห็นและความพร้อมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มว่ากลุ่มใดจะเป็นผู้นำเสนอก่อนหลัง ทำให้มีการติดต่อระหว่างกลุ่มกับผู้วิจัยด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเองและ กลุ่มกล้าแสดงความต้องการของตนเองมากขึ้น โดยไม่เคอะเขินและมีการขอใช้ไมโครโฟนในการนำเสนอรวมทั้งการแสดงออกท่าทางในการนำเสนอของตัวแทนบางกลุ่มให้เพื่อน ๆ ได้หัวเราะ และมีการแซวกลับผู้วิจัยว่าจะขอยืมไมโครโฟนแทน การนำเสนอในช่วงบ่ายของครั้งที่ 2 จึงยังมีความสนุกสนาน โดยเฉพาะในช่วงที่วัยรุ่นมีการนำเสนอชื่อโครงการที่ใช้คำใกล้เคียงกับสัญลักษณ์ความเป็นหญิงชาย และขอให้ผู้ใหญ่ฟังการนำเสนอของเด็ก โดยไม่ขัดกลางคันหรือแซวให้เสียความมั่นใจ ยิ่งทำให้กลุ่มครื้นเครงและไม่คิดว่าวัยรุ่นจะมีปฏิริยาโต้ตอบเช่นนี้ แต่กลุ่มก็ไม่ได้ตั้งเครียด กลับให้การยอมรับและสนับสนุนให้กลุ่มวัยรุ่นนำเสนอต่อ ผู้วิจัยได้ขอความคิดเห็นจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าคิดเห็นอย่างไรกับชื่อโครงการ ซึ่งเป็นที่น่าแปลกใจที่กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้การยอมรับและสนับสนุน และให้การยอมรับในการแสดงความคิดเห็นของวัยรุ่นมากขึ้น และเนื่องจากการนำเสนอในช่วงบ่ายนี้เป็นการรวมเอาการนำเสนอในช่วงเช้ามารวมด้วย จึงทำให้ใช้เวลาในการนำเสนอเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยก็ได้แจ้งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยถึงเวลาการประชุมที่ล่วงเลย แต่ปฏิริยาของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยไม่ได้มีที่ท่าที่ไม่สบายใจหรือกังวลในเวลาเลิกการประชุม ซึ่งยังคงรับฟังเพื่อนนำเสนอและให้กำลังใจพร้อมกับการแซวกันเป็นระยะ ๆ และสุดท้ายผู้วิจัยได้นำกลุ่มสรุปโครงการทั้งหมดโดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยช่วยกันตรวจสอบถึงความครอบคลุมและความถูกต้องในการสรุปโครงการทั้งหมดรวมกับช่วงเวลาที่วางแผนไว้ ทำให้ได้ผลการวิจัยขั้น 1-2 คือ ผลการวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญของโครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

หลังจากประชุมกลุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ประเมินถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจากผู้วิจัย พี่เลี้ยง และเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม หลังจากนั้นจึงนัดหมายประชุมครั้งต่อไปในวันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 ซึ่งเดิมผู้วิจัยกำหนดไว้ในเสาร์ที่ 13 ตุลาคม 2555 แต่ทั้งนี้ตำบลบ่อทองจะมีการเลือกสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละหมู่บ้าน ในวันที่ 14 ตุลาคม 2555 และวัดจะต้องถูกใช้เป็นที่เลือกตั้ง อาจทำให้ไม่ได้รับความสะดวก และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยบางท่านจะต้องไปประชุมเป็นตัวแทนในการจัดหน่วยเลือกตั้งเกรงว่าจะไม่ได้มาร่วมประชุม จึงขอให้ผู้วิจัยเลื่อนการประชุมออกไปอีก 1 สัปดาห์ เป็นวันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 ซึ่งตามหลักของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายก็คือนักวิจัยผู้หนึ่งและมีความสำคัญเท่าเทียมกับนักวิจัย ดังนั้นกระบวนการจะสำเร็จได้ก็มาจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และกระบวนการวิจัยลักษณะนี้จะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยไม่สามารถคาดการณ์ได้ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการและความพร้อมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยเลื่อนนัดตามที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ คือ ในวันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 เวลา 09.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม เช่นเดิม

เวลา 15.40 น. เสร็จสิ้นกระบวนการขั้น I-2 และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ช่วยผู้วิจัยเก็บอุปกรณ์ในการจัดประชุมความตั้งใจ และยังไม่รีบแยกย้ายกันกลับทั้ง ๆ ที่เลยเวลากำหนดมาพอสมควร และยังมี การนั่งพูดคุยกันต่อถึงโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันคิดว่าไม่คิดว่าจะมีมากขนาดนี้ และต่างแฉกกันว่าเป็นโครงการที่ตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคนใหม่ต้องเป็นหลักร่วมกับผู้ใหญ่บ้านเอาไปเสนอ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ทันที เนื่องจากเป็นเพิ่งได้รับตำแหน่งใหม่ หลังจากนั้นผู้วิจัยก็ได้ประชุมทีมที่ เลี้ยงถึงปัญหา อุปสรรคและความสำเร็จในขั้นตอน I เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงกระบวนการในขั้น C ให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการสะท้อนหลังการปฏิบัติงานที่เลี้ยงมี ความพอใจยิ่งขึ้นที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยพิจารณาจากแผ่นสะท้อนสิ่งที่ได้จาก กิจกรรมทั้งในช่วงเช้าและช่วงบ่ายและผลการประเมินการมีส่วนร่วมที่มีเพิ่มมากขึ้นในประเด็นของเพื่อน สมาชิกในกลุ่มที่รับฟังกันมากขึ้น ส่วนในกระบวนการโดยภาพรวมมีความไหลลื่นเพิ่มขึ้นด้วยบรรยากาศที่ มี ความเป็นกันเองและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีการโต้ตอบ กล้าแสดงความคิดเห็น นำเสนอและซักถาม ผู้วิจัยในกระบวนการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และได้วางแผนถึงกิจกรรมที่จะทำในครั้งที่ 3 ด้วยแนวคิดหลักของวัน ปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ให้ผู้มีส่วนร่วมรู้สึกที่ต้องเริ่มที่ตนเอง และเป็น ส่วนหนึ่งของความสำเร็จที่จะต้องนำไปปฏิบัติต่อ จึงเป็นหน้าที่ของผู้วิจัยที่จะวางกิจกรรมและ กระบวนการให้มีความไหลลื่นและกระตุ้นความรู้สึกให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นแกนนำต่อไปในการนำ สิ่งที่ได้คิดร่วมกันไปปฏิบัติต่อ

หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มทั้งหมด ในครั้งที่ 2 โดยใช้แผนที่ความคิด จัดกลุ่มคำ จำแนกและจัดประเภทของข้อมูล เพื่อสรุปเป็นเอกสารส่งให้ ผู้มีส่วนร่วม โดยนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาถึงความถูกต้องและความสอดคล้องกับเนื้อหา องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอกสารไปให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ในวันที่ 16 ตุลาคม 2555 ซึ่งเป็นช่วงเพิ่งเสร็จสิ้นการเลือกตั้งเพียง 2 วัน ทำให้ยังมีการรวมวงสนทนาถึง บรรยากาศการเลือกตั้ง รวมทั้งมีการพูดถึงการจัดทำโครงการที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เสนอเกี่ยวกับการ อบรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนให้มีทักษะการสื่อสารเรื่องเพศที่เหมาะสม ว่าควรผลักดันให้เข้าสู่ อบต. เพื่อให้มีการอบรมทั้งตำบล เนื่องจากมีตัวแทนสมาชิกในวงท่านหนึ่งเพิ่งรู้ว่า อบต. มีงบประมาณ สนับสนุนให้กับชุมชนเรื่องพัฒนาครอบครัว จึงทำให้วงสนทนาได้ถกเถียงกันถึงการประชุมที่ได้เข้าร่วมกับ ผู้วิจัยว่าต้องการให้มีคนเข้ามามากกว่านี้ ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เป็นกระบวนการที่ต้องการให้คน ในชุมชนได้มีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้อยู่ที่ความพร้อมตลอดระยะเวลาการวิจัย และไม่ได้เป็นเพียงการจัด อบรมเท่านั้น ซึ่งบางท่านที่ไม่ได้เข้าร่วมแต่ได้มานั่งคุยกัน ก็จะได้รับฟังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยว่าทำให้ ได้รับความรู้และนำมาใช้สอนลูกหลานได้ จึงทำให้บางท่านที่ไม่ได้เข้าร่วมการวิจัย จึงต้องการที่จะเข้า ประชุมบ้างและรับรู้ข้อมูลว่าเป็นการอบรมและได้รับความรู้ จึงอาจทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อน ทำให้ ต้องการที่จะได้เข้าร่วมด้วยหากมีโอกาสมาจัดอีก แต่เมื่อผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ไม่ได้ ให้ไปอบรมอย่างเดียว เป็นการประชุมที่ต้องไปแสดงความคิดเห็นว่าต้องการทำอะไรให้กับชุมชนบ้าง แต่ จะมีการให้ความรู้ไปด้วย จึงทำให้กลุ่มที่ร่วมวงสนทนากันเข้าใจกระบวนการมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ชุมชนร่วมกันกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดิม ทั้งหมด จำนวน 30 คน โดยใช้แนวทางการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ ต่อเนื่องจาก กระบวนการขั้น I สำหรับขั้นตอนนี้ คือ AIC ขั้น C การสร้างแนวปฏิบัติ เป็นการกำหนดผู้รับผิดชอบ

ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชน และตกลงในรายละเอียดของโครงการ กำหนดช่วงเวลา รวมทั้งพิจารณาเงื่อนไขในการนำแนวทางไปปฏิบัติว่าควรคำนึงถึงประเด็นใดบ้าง ดำเนินการประชุมในวันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 เวลา 09.00 – 15.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ดังกำหนดการประชุม (ภาคผนวก ก) ประกอบด้วย 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงเช้า ชั้น C-1 เพื่อกำหนดผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชน ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ ด้วยใบงานที่ 5 (ภาคผนวก ก)

และ ชั้น C-2 เพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานของโครงการ กำหนดช่วงเวลา ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ รวมทั้งวิเคราะห์เงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ด้วยใบงานที่ 6 (ภาคผนวก ก)

โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ชั้น C ดังนี้

โดยที่ผู้วิจัยยังคงกำหนดบทบาทตัวเองเป็นคนหนึ่งของชุมชนเพื่อความกลมกลืนกับชุมชน ในฐานะลูกหลานโดยไม่ได้วางบทบาทเป็นนักวิจัย อีกทั้งในการเตรียมสถานที่ประชุมในครั้งที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านก็ได้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการเป็นหลักในการจัดสถานที่เกือบทั้งหมด มีการนัดหมายกลุ่มเยาวชนมาช่วยกันปิดแผ่นสะท้อนความคิดและผลงานของกลุ่มใน 2 ครั้งที่ผ่านมา

เวลา 08.30 น. เริ่มมีผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทยอยมาลงทะเลเบียน โดยในครั้งนี้นี้ตัวแทนกลุ่มวัยรุ่นได้มาช่วยผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยงในการรับลงทะเบียนและแจกเอกสารแผ่นพับความรู้เพิ่มเติมที่ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนมาเพิ่มเติมจากมูลนิธิเสริมสร้างความเข้าใจผู้หญิง เกี่ยวกับเรื่อง สุขภาวะทางเพศและการดำเนินชีวิตทางเพศ ทำให้บรรยากาศตั้งแต่ช่วงเช้าคล้ายกับเป็นงานของชุมชนเอง และเมื่อใกล้เวลากำหนดการทำกระบวนการผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก็ได้ช่วยกันเรียกเพื่อน ๆ ที่กำลังแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางคนก็ดูบอร์ดให้ความรู้ที่ผู้วิจัยได้นำมาจัดเพิ่มเติม ให้เข้ามารวมกลุ่มเพื่อเริ่มกระบวนการกัน ซึ่งเป็นความพร้อมเพียงโดยไม่มีผู้ใดขาดการประชุม

เวลา 09.00 น. ผู้วิจัยได้เริ่มด้วยกิจกรรมนันทนาการด้วยกิจกรรมออกกำลังกายและเกมเรียกชื่อ ยิงปืน ทำให้มีความตื่นตัวและสนุกสนาน พร้อมทั้งจะทำกระบวนการกลุ่มด้วยความสดชื่น

เวลา 09.15 น. ผู้วิจัยนำชมวิดีโอ “ทางเลือก” ตอนที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การอยู่กันสองต่อสองของวัยรุ่นหญิงชายขณะที่ผู้ปกครองไม่อยู่บ้าน และด้วยความใกล้ชิดทำให้ทั้งสองมีเพศสัมพันธ์กัน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่ดี และมีความคิดว่าครั้งเดียวไม่ตั้งครรรภ์ แต่ทุกอย่างก็เกิดขึ้นโดยไม่สามารถยั้งยั้งอารมณ์ได้ และทั้งสองก็ต้องเผชิญปัญหาในการเลือกที่จะทำแท้ง หรือไม่ทำ และกลับมาเรียนหนังสือต่อ และอีกกรณีของคู่วัยรุ่นหญิงชายที่ถกเถียงกันถึงความรับผิดชอบในการป้องกันเวลาที่มีเพศสัมพันธ์ว่าจะเป็นหน้าที่ของใคร ด้วยตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นของวัยรุ่นทั้งทำให้ผู้ที่อยู่กับปัญหาได้พยายามคิดหาทางเลือกที่เหมาะสมและดีที่สุดโดยไม่ทำร้ายใคร หลังจากชมวิดีโอเสร็จผู้วิจัยจึงให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดูเรื่องราวดังกล่าว โดยยกตัวอย่างสถานการณ์ว่าหากเป็นคนในตัวเองแสดงจะหาทางเลือกอย่างไร และคิดอย่างไรกับทางเลือกนั้น ทำให้มีทั้งผู้ที่มีฐานะเป็นผู้ปกครองเอง ครูในฐานะด้านการศึกษา และกลุ่มวัยรุ่นเอง ตลอดจนกลุ่มผู้สูงอายุที่ต่างมีมุมมองที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดส่วนใหญ่จุดมุ่งหมายเพื่อต้องการปกป้องความรู้สึกของวัยรุ่นหญิง และต้องการให้วัยรุ่นชายร่วมรับรู้และรับผิดชอบต่อการทำ

ของตนเอง ทำให้ความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่ได้ข้อคิดและสะท้อนร่วมกันว่า ต่างคนต้องเรียนรู้ให้กระจ่าง และต้องรับผิดชอบในการกระทำร่วมกันเนื่องจากเป็นสิ่งที่ทั้งสองคนได้ร่วมกันกระทำ

เวลา 09.30 น. ผู้วิจัยได้สร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาด้วยการนำกิจกรรม “เปิดชิงพื้นที่” มาให้ผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันเล่น เป็นการช่วยกันเดินไปยืนบนแผ่นกระดาษที่วางอยู่ โดยไม่ให้เปิดซึ่งจะเดินไปแย่งยืนบนกระดาษ หากเปิดได้ยืนบนกระดาษ กลุ่มจะแพ้พื้นที่ ทำให้ทุกคนต้องช่วยกันหาทางยืนบนกระดาษที่จะวางจากการที่คนเดินออกจากกระดาษของตนเองเพื่อไปยืนบนกระดาษที่วางไปเรื่อย ๆ ในการเล่นครั้งนี้ผู้วิจัยรับหน้าที่เป็นเปิด และทีมพี่เลี้ยงคอยตรวจสอบอยู่รอบนอก ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีการช่วยกันเล่นและป้องกันพื้นที่ว่างโดยไม่ให้ผู้วิจัยเดินเข้าไปได้ หากจุดใดที่ผู้วิจัยใกล้จะเดินไปถึงบางครั้งมีการถูกแก้งด้วยการดึงเปิด ก็คือผู้วิจัยไม่ไม่สามารถเดินได้ ซึ่งถือว่าผิดกติกาที่ไม่ให้โดนตัวเปิด กิจกรรมเล่นไปด้วยความสนุกสนานและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต่างช่วยเหลือกันและมีการขอเวลาในการวางแผนเพื่อสกัดกันเปิด เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันถึงการออกมาช่วยเหลือกัน ร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่แต่ละคนจะทำได้ตามศักยภาพที่มีอยู่ บางครั้งอาจจะยังไม่ต้องในสถานการณ์บางอย่าง แต่บางสถานการณ์จำเป็นที่จะต้องเป็นหน้าที่ของคนคนนั้น รวมทั้งการแบ่งบทบาทกันรับผิดชอบในงานที่มีอยู่หลายที่เพื่อให้ช่วยกันทำให้สำเร็จ ต่อจากนั้นผู้วิจัยจึงนำเข้าสู่กระบวนการขั้น C-1 และ C-2

เวลา 10.00 น. ผู้วิจัยนำเข้าสู่กระบวนการขั้น C-1 โดยแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็น 4 กลุ่ม เช่นเดียวกับครั้งที่ 1 และ 2 ประกอบด้วยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 3 กลุ่ม ซึ่งการเข้ากลุ่มไม่จำเป็นต้องเป็นกลุ่มเดิมก็ได้ และกลุ่มวัยรุ่น 1 กลุ่ม โดยให้แต่ละกลุ่มช่วยกันเสนอ “ผู้รับผิดชอบหลักและการวางบทบาทที่ต้องการให้ปฏิบัติในแต่ละโครงการ” โดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้เปิดประเด็นตามกิจกรรมที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันสรุปไว้ในครั้งที่ 2 จากเอกสารที่ผู้วิจัยได้สรุปและนำไปแจกก่อนเข้าร่วมประชุม ซึ่งให้ทุกคนได้นำมาใช้ในการประชุมด้วยเริ่มจากการเสนอผู้รับผิดชอบตามโครงการที่เรียงลำดับไว้ เมื่อกลุ่มเล็กได้เสนอครบถ้วนทุกโครงการแล้ว ผู้วิจัยจึงรวมกลุ่มใหญ่และให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอชื่อผู้รับผิดชอบตามลำดับโครงการ โดยผู้วิจัยได้เขียนเป็นตารางไว้บนกระดาษฟลิปชาร์ตและลงชื่อกลุ่มผู้รับผิดชอบในโครงการตามที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ เพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อเสนอกลุ่มผู้รับผิดชอบหลักที่เหมือนและแตกต่าง เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มแล้วจึงให้กลุ่มใหญ่ช่วยกันทบทวนกลุ่มผู้รับผิดชอบหลักอีกครั้งตั้งตารางที่อยู่บนกระดาษฟลิปชาร์ต ว่ายังคงยืนยันกลุ่มที่เสนอหรือไม่อย่างไร ทำให้ได้ข้อสรุปของผู้รับผิดชอบหลักตามที่ชุมชนต้องการและเห็นชอบร่วมกัน แต่ทั้งนี้ด้วยเวลาได้เลยช่วงอาหารกลางวันที่นัดหมายคือ 11.45 น. ผู้วิจัยจึงแจ้งเตือนเวลาในการทำกระบวนการก่อนว่าใกล้เวลาอาหารกลางวันที่กำหนดไว้แล้ว แต่เนื่องจากเป็นการถกเถียงเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติและกำลังมีความต่อเนื่องในความคิด อีกทั้งผู้มีส่วนร่วมต้องการให้เกิดความเป็นไปได้ แม้จะล่วงเลยเวลาอาหารกลางวัน ทั้งนี้อาจจะยังไม่หิวมากเนื่องจากผู้วิจัยได้มีบริการเสิร์ฟอาหารว่างในระหว่างทำกลุ่มด้วย กลุ่มก็ไม่สนใจและไม่กังวลต้องรีบรับประทานอาหารแต่ต้องการพิจารณาให้เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วจึงรับประทานอาหารกลางวัน กลุ่มทั้งหมดเห็นด้วยและดำเนินการทำการสรุปต่อ ทำให้ผลการวิจัยขั้น C-1 คือ ผลการวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ต่อจากนั้นผู้วิจัยจึงให้ผู้มี

ส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกระบวนการกลุ่มในชั้น C-1 และเสร็จสิ้นเวลา 12.00 น.

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน และผู้วิจัยได้เปิดเพลงคาราโอเกะลูกทุ่ง เพื่อสร้างความผ่อนคลาย และมีบางท่านเมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็ได้มาร่วมร้องเพลงให้เพื่อน ฟัง ทำให้เวทีการประชุมครั้งที่ 3 นี้ คล้ายกับยังเป็นเวทีของชุมชนเอง และมีบรรยากาศที่สนุกสนาน มากกว่าจะเป็นการประชุมอย่างเป็นทางการ

เวลา 12.40 น. ผู้วิจัยเริ่มนำกิจกรรมผ่อนคลายพักตระหนักรู้ ด้วยการนอนผ่อนคลายประกอบการเปิดเพลงบรรเลงและพูดประกอบเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนร่วม ผ่อนคลายและให้สมองปลอดโปร่งและพร้อมที่จะทำกระบวนการต่อในช่วงบ่ายโดยไม่เพลีย โดยในครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้เร่งรัดที่ต้องนอนพร้อมเพรียงกัน เพราะผู้วิจัยสังเกตเห็นกลุ่มยังมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนกันอย่างเข้มข้น จึงปล่อยให้ไปเป็นไปตามธรรมชาติของกลุ่ม โดยเชิญชวนผู้ที่พร้อมก็สามารถทำกิจกรรมผ่อนคลายได้ทันที และพบว่ามิวี่รุ่นอยู่หนึ่งคน ใช้วิธีการนั่งสมาธิ ด้วยความนิ่งเงียบ คล้ายกับการได้มีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติมาก่อน และเมื่อได้ทำกิจกรรมผ่านไปผู้วิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยทำให้รู้ว่า มิวี่รุ่นได้มีโอกาสพยายายไปทำบุญที่วัดทุกวันพระและมีโอกาสได้ร่วมนั่งสมาธิกับยาย จึงทำให้อยากที่จะใช้วิธีการนั่งสมาธิร่วมกับการฟังเพลงผ่อนคลาย และรู้สึกว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำแล้วจิตใจผ่อนคลายและสงบเช่นกัน ซึ่งกลับไปจากการประชุมแล้วจะไปหาเพลงบรรเลงมาใช้แบบนี้บ้าง และในขณะเดียวกัน พระอาจารย์ที่ได้มาร่วมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก็ได้ขอให้ผู้วิจัยได้อัดเพลงบรรเลงที่เปิดทำกิจกรรมเพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้ประกอบกับการเทศน์สอนต่อไป

เวลา 13.00 น. ผู้วิจัยได้นำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำกิจกรรมเกม “ข้ามแม่น้ำพิช” เพื่อกระตุ้นให้เกิดความฮึกเหิมในการออกมาช่วยกันทำงานให้กับชุมชนแม้ว่าหนทางจะมีอุปสรรค แต่หากทุกคนได้ช่วยเหลือกันความสำเร็จหรือประโยชน์ที่จะได้รับก็ไม่ไกลเกินฝัน ในช่วงแรกของเกม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยยังไม่ค่อยมีใครแสดงบทบาทของความเป็นผู้นำที่ชัดเจน ต่างคนต่างออกความคิดเห็นว่าจะเดินอย่างไรบนกระดานไม่ให้กระแซ่แย่งกระดานไปได้ และด้วยกระดานที่มีอยู่อย่างจำกัด และไปได้ไม่ครบทุกคนที่มีอยู่ จึงเริ่มมีผู้แสดงบทบาทที่จะออกความเห็นและกลุ่มทดลองทำดูก่อนโดยยังไม่ให้จับเวลา และเมื่อมั่นใจจึงขอเริ่มทำจริงและทุกคนร่วมกันทำทุกวิธีทางที่จะต้องไปให้ได้หมดทุกคนแม้ว่าจะต้องมีการยืนบนตัวกัน อ้อมกัน เหยียบเท้ากันก็ยินดี ทำให้เกิดภาพประทับใจโดยอัตโนมัติและเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต่างสะท้อนว่า อะไรก็เกิดขึ้นได้ ไม่เคยทำก็ทำได้ หากทุกคนมุ่งมั่นและก้าวไปด้วยกันอุปสรรคที่กั้นขวางอยู่ก็สามารถจะผ่านพ้นไปได้ และเป็นการเล่นระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ถืออะไรกัน เป็นสิ่งที่ทุกคนลืมไปชั่วขณะในระหว่างเล่นเกม จึงทำให้ทุกคนสะท้อนและสรุปร่วมกันว่า จากการทำกิจกรรมถ้ารู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ขอให้สื่อสารกันบอกกันก็จะไม่ถือกันเช่นกับการเล่นเกม และออกมาช่วยเหลือกัน หมู่บ้านก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และไม่ว่าใครก็สามารถจะมาเป็นผู้นำกลุ่มให้กับชุมชนในการทำกิจกรรมได้ถ้ามีใจรักที่จะช่วยกันพัฒนาแต่ต้องมีความสม่ำเสมอและมุ่งมั่น

เวลา 13.15 น. ผู้วิจัยนำขมิติโอเรื่อง “ทางเลือก” ตอนที่ 3 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของวัยทำให้มนุษย์มีการรับรู้ความแตกต่างทางเพศและเริ่มมีความต้องการทางเพศของช่วงวัย การดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น การมีเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์และการทำแท้ง และ

ความรู้สึกแยะที่วัยรุ่นหญิงคนหนึ่งได้เล่าถึงประสบการณ์อันเลวร้ายที่ได้ทำแท้งให้กับเพื่อนวัยรุ่นหญิงอีกคนที่มาปรึกษาเรื่องการทำแท้ง ซึ่งวัยรุ่นหญิงที่คิดจะทำแท้งยังคงอยู่ในความกังวลและนึกไปถึงความรู้สึกของพ่อแม่ที่ต้องเจ็บปวด ตลอดจนเดาไปถึงว่าพ่อแม่จะมีความรู้สึกอย่างไร เช่น เห็นใจหรือโกรธอย่างรุนแรงหากรู้เรื่องว่าตนเองตั้งครุภ และในอีกมุมหนึ่งที่วัยรุ่นหญิงชายตัดสินใจไปปรึกษาครูแนะแนวว่าจะตัดสินใจอย่างไรดี ครูได้ยกตัวอย่างทางเลือกให้รู้ เช่น บางคนไปทำแท้ง บางคนไม่ทำแท้งและเรียนหนังสือไปด้วยซึ่งเป็นเรื่องยากที่ต้องทนรับสภาพความรู้สึกต่าง ๆ จากเพื่อนในโรงเรียน บางคนไม่ทำแท้งและออกไปเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน บางคนออกจากโรงเรียนไปเลยเพื่อไปเลี้ยงลูก ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดครูเน้นให้เลือกอย่างมีสติและเมื่อเลือกแล้วต้องรับผิดชอบกับทางเลือกนั้น โดยตัวแสดงในเรื่องไม่ได้กล่าวว่าได้เลือกทางเลือกใด โดยทิ้งท้ายให้ผู้รู้รับรู้ว่าไม่ว่าจะเป็นทางเลือกใดก็ย่อมสร้างความเจ็บปวดให้ทั้งนั้น และเมื่อดูจบ ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต่างได้ร่วมกันสะท้อนถึงการกระทำที่เกิดจากอารมณ์ที่อยู่เหนือสติ หากเป็นไปได้ผู้ใหญ่ต้องการให้วัยรุ่นได้ใช้สติในการดำเนินชีวิตทางเพศและเข้ามาปรึกษาผู้ใหญ่มากกว่าที่จะด่วนตัดสินใจโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในขณะที่วัยรุ่นเอง โดยเฉพาะวัยรุ่นหญิงได้สะท้อนให้กลุ่มผู้ใหญ่รู้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นหญิงที่รีบร้อนและรู้ไม่เท่าทันเพื่อนชายที่ต้องการจะมีเพศสัมพันธ์ด้วย ทำให้ต้องตกเป็นเหยื่อของความต้องการทางเพศโดยขาดการยินยอม ในขณะที่วัยรุ่นชายก็ได้สะท้อนถึงความเห็นใจและความต้องการที่อยู่เหนือเหตุผลโดยขาดความเคารพในความต้องการของฝ่ายหญิง และได้ร่วมกันสะท้อนในภาพรวมของการแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นที่ต้องกระทบไปหมดไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครู หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ จึงทำให้ชุมชนได้เริ่มรับรู้และตระหนักถึงการป้องกันปัญหาทางเพศที่ต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกับวัยรุ่นโดยไม่ต้องการที่จะไปถึงการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งในหมู่บ้านก็มีตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วและต้องดำเนินชีวิตกันไปเช่นเดียวกับเรื่องที่ได้รับชมว่าไม่ว่าจะเป็นทางเลือกใด ๆ คนที่เกี่ยวข้องย่อมเจ็บปวด หลังจากนั้นผู้วิจัยนำกลุ่มเข้าสู่กระบวนการขั้น C-2

เวลา 13.30 น. ชั้น C-2 ผู้วิจัยให้แต่ละกลุ่มช่วยกันเสนอ “ช่วงเวลาในการดำเนินโครงการความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสม และเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น มาให้กลุ่มได้ใช้ประกอบการพิจารณาความต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางที่ได้พิจารณาไว้อีกครั้ง ซึ่งกลุ่มสามารถพิจารณาได้อย่างเข้าใจ เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่ได้ร่วมกันถกเถียงมาตั้งแต่แรก เมื่อนำมากำหนดความต้องการจึงทำให้เกิดความชัดเจนและเพิ่มเติมในรายละเอียดที่ต้องการและจัดเป็นหมวดหมู่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้เมื่อมาพิจารณาในประเด็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยไม่แน่ใจว่าหมายถึงอะไรบ้าง ผู้วิจัยจึงได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คือ สิ่งที่เข้ามามีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่นในทุก ๆ ด้าน ที่จะทำให้สำเร็จหรือเกิดอุปสรรค จึงเปรียบเทียบกับการสร้างบ้านที่จะสำเร็จได้จะต้องมีอะไรบางอย่างที่จะช่วยให้บ้านนั้นมีรูปร่างและก่อสร้างได้ตามที่เจ้าของบ้านต้องการ จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเข้าใจและนำเสนออย่างรอบด้านตามที่ต่างคนต่างคิดในมุมมองของเด็กและผู้ใหญ่ หลังจากนั้นเมื่อกลุ่มเล็กได้ร่วมกันเสนอเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงรวมผู้มีส่วนร่วมเป็นกลุ่มใหญ่ และให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ ซึ่งกลุ่มได้ส่งตัวแทนนำเสนอทันทีและใช้ไมโครโฟนอย่างคล่องแคล่ว และมีลูกเล่นในการนำเสนอมากขึ้น

มีการอธิบายเพิ่มขึ้น ในขณะที่เพื่อน ๆ ในกลุ่มใหญ่ก็ให้ความสนใจฟัง โดยไม่ได้คำนึงถึงเวลาที่ล่วงเลยจากเวลาที่กำหนดไว้ประมาณ 30 นาที ต่อจากนั้นผู้วิจัยจึงนำสรุปช่วงเวลาดำเนินโครงการ ความต้องการและเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้ผลการวิจัยชั้น C-2 คือ ผลการวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการ ความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสม และเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้ให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เขียนสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่ทำกลุ่มในชั้น C-2 รวมทั้งประเมินความคิดเห็นถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการทำกลุ่มจากผู้วิจัย พี่เลี้ยง และเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม เพื่อประเมินภาพรวมในการมีส่วนร่วมในการวิจัย

เวลา 14.15 น. ผู้วิจัยนำผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทำกิจกรรม “7 วันสุดท้าย” สมมติว่ามีเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้นกับเรา แล้วทำให้เราจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 7 วัน จึงต้องการที่จะเขียนถึง 2 ประการ ประการแรก คือ เขียนถึงคนที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยรักมากที่สุดเพียงคนเดียว (ให้ระบุสถานภาพ) และให้เขียนสิ่งที่ต้องการจะบอกลงในกระดาษที่เตรียมไว้ให้ และ ประการที่ 2 คือ เขียนถึงสิ่งที่ต้องการจะทำมากที่สุดในชีวิตแล้วยังไม่ได้ทำ หรือต้องการจะเป็นอะไรแล้วยังไม่ได้เป็น หรือเขียนอะไรก็ได้ที่อยากจะเขียน ใช้เวลา 5 นาที หลังจากนั้นผู้วิจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ได้เก็บกระดาษแผ่นนี้ไว้กับตัวเองก่อน

เวลา 14.30 น. ทำกิจกรรม “ล้อมวงกันหอย” จัดตำแหน่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยนั่งล้อมวงลักษณะกันหอยโดยให้คนที่อายุน้อยที่สุดอยู่ในสุดและวนเป็นวงกลมออกไปเรื่อย ๆ จนครบทุกคน พร้อมกับพี่เลี้ยงนั่งต่อแถวจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยคนสุดท้าย โดยผู้วิจัยได้อธิบายการจัดวางตำแหน่งการนั่งเป็นกันหอยเพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการชีวิตของมนุษย์ที่เกิดมาและเติบโตไปตามวัย บางคนไม่มีครอบครัว บางคนมีครอบครัวและก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่มีลูกหลานมากมายเช่นกับเด็กที่นั่งอยู่ภายในสุด ที่จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตเช่นเดียวกัน การเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตทางเพศจึงต้องค่อย ๆ เรียนรู้จากตัวเรา ครอบครัวและสังคมที่ล้อมรอบตัวเรา ชุมชนจึงเปรียบเสมือนปราการสำคัญที่จะช่วยหล่อหลอมให้เด็กได้เรียนรู้และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป ดังนั้นชุมชนจึงนับเป็นแหล่งเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตทางเพศที่มีผู้ใหญ่ที่จะคอยเป็นทั้งฐานและแหล่งเรียนรู้สำคัญให้กับเด็ก ๆ ซึ่งในขณะที่ทำกิจกรรมนั้นได้เปิดเพลง “อิมฮัน” คลอไปเบา ๆ แล้วให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยผู้ที่นั่งล้อมวงกันหอยคนสุดท้าย คือ ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยคนที่อายุมากที่สุด เป็นผู้เริ่มอ่านสิ่งที่ได้เขียนไว้ในกิจกรรม “7 วันสุดท้าย” และต่อด้วยคำพูด 3 คำที่ต้องการสะท้อนถึงความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ หากคนใดไม่สะดวกใจจะอ่านข้อความในกิจกรรม “7 วันสุดท้าย” สามารถขออนุญาตกลุ่มข้ามไปได้ และให้กล่าวเพียงคำพูด 3 คำที่ต้องการสะท้อนถึงความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และเมื่อผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้พูดครบทุกคนแล้ว จึงต่อด้วยพี่เลี้ยงที่จะพูดถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และต่อด้วยผู้วิจัย และปิดท้ายด้วยเจ้าอาวาส วัดโคกขาม ซึ่งบรรยากาศเป็นไปด้วยความสงบ และซาบซึ้งในสิ่งที่ทุกคนได้สะท้อนในสิ่งที่ต้องการจะทำให้ 7 วันสุดท้ายที่เหลืออยู่ และบางคนเล่าและร้องไห้ถึงสิ่งที่ต้องการจะทำแต่ยังไม่มีโอกาส ซึ่งไม่มีคนใดปฏิเสธที่จะไม่เล่าให้เพื่อนฟัง สายตาที่ผู้ใหญ่มองไปที่เด็กเปี่ยมไปด้วยความเมตตา และในขณะที่เด็ก ๆ นั่งร้องไห้และสะท้อนให้ผู้ใหญ่ว่าอาจจะต่อไปบ้างแต่แท้จริงแล้วก็ตั้งใจที่

จะเป็นเด็กดีและจะไม่ทำอะไรที่ให้ผู้ใหญ่เป็นห่วงและไม่สบายใจ และสุดท้ายเจ้าอวาสาวัต ได้เทศน์โปรดผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน และให้ข้อคิดเตือนตนว่า การมีสติและดำเนินชีวิตที่ถูกที่ควรก็จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดี ทั้งชีวิตส่วนตัว และครอบครัวในอนาคต จึงให้ตั้งใจเรียนรู้และประพฤติตนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีทั้งหญิงและชาย และกล่าวว่าวัดจะให้การสนับสนุนในทุกกระบวนการที่ชุมชนได้ร่วมกันคิด และขอให้ชุมชนได้ร่วมกันนำไปปฏิบัติต่อไป

เวลา 14.45 น. เจ้าอวาสาวัตมอบเกียรติบัตรให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และผู้แทนนายอำเภอกล่าวปิดการประชุม

กระบวนการกลุ่มสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและได้รับความประทับใจจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทั้งในกระบวนการ สถานที่ และอาหาร ซึ่งก่อนแยกย้ายกันกลับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย นำโดยผู้นำชุมชนได้ประกาศไว้ในที่ประชุมถึงการเดินหน้าต่อไปในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและจะริบนำเสนอโครงการเข้าสู่การพิจารณาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทองต่อไป ซึ่งหลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากพื้นที่แล้ว และได้มีการโทรประสานผู้ใหญ่บ้าน ได้รับข่าวว่าขณะนี้ชุมชนได้ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่จัดทำโครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนและการจัดทำค่ายอบรมเด็กและเยาวชนเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศและอยู่ในขั้นตอนของการเสนอโครงการเพื่อพิจารณาเข้าสู่แผนขององค์การบริหารส่วนตำบลในงบประมาณถัดไป รวมทั้งการส่งตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายด้านสุขภาพในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น การเตรียมความพร้อมของการสื่อสารเรื่องเพศผ่านหอกระจายข่าว ตลอดจนจัดทำป้ายสื่อสารเรื่องเพศที่ดีในชุมชน เป็นต้น

หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 และ 2 ไปวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและร่างยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และนำเข้าสู่ระยะที่ 3 เพื่อให้ชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และร่างยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะตามลำดับให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2.4 วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลายข้างต้น รวมทั้งมีการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Bogdan และ Biklen (1992) สุกวงค์ จันทวานิช (2552) และ ชาย โพธิสิตา (2552) ควบคู่กันไปตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นตลอดกระบวนการวิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา คือ นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วจัดระบบข้อมูลโดยใช้แผนที่ความคิด จัดกลุ่มคำ นับจำนวนความถี่ของคำ ข้อความ และประโยค โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น ประกอบกับการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ทบทวนมารวมทั้งไม่ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี คือนำข้อมูลมาจำแนก การกระทำ กิจกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสภาพสังคมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโคกขาม โดยยังไม่ตีความ แล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เห็นหลาย ๆ เหตุการณ์แล้วนำมาสร้างข้อสรุป ซึ่งเรียกว่า สมมติฐานชั่วคราว เมื่อผู้วิจัยได้รับการยืนยันและรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์

สมมติฐานโดยชุมชนจากการประชุมระดมสมองเชิงสร้างสรรค์ จึงถือว่าเป็นข้อสรุปจากชุมชนทำให้ได้สารสนเทศ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกระยะที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็น (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น แล้วนำเข้าสู่ระยะที่ 3 เพื่อการตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยชุมชนและโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปปรับปรุงร่างดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบยืนยันข้อมูลโดยพิจารณาความถูกต้อง ความสอดคล้อง ความพอเพียง ความน่าเชื่อถือได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า ตามแนวทางของสุภางค์ จันทวนิช (2552) และ ชายโพธิ์สิตา (2552) ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยอาศัยข้อมูลจากหลายแหล่ง คือ การตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้มาในมิติของเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน เช่น ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันแต่ในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช้า บ่าย เย็น และกลางคืน หรือคนละสัปดาห์ สถานที่ที่ต่างกัน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่ บ้านผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โรงเรียนเศรษฐกิจชุมชน และจากบุคคลที่แตกต่างหลากหลาย รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยแต่ข้อมูลที่ได้ก็เป็นคำตอบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกันด้วยวิธีการที่หลากหลายตั้งแต่การสังเกต การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีการทบทวนข้อมูลและค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ได้รวบรวมไว้ว่าตรงกันหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยกระทำการตรวจสอบข้อมูลตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในทุก ๆ วิธีการ อีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการพิทักษ์สิทธิของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยให้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทุกครั้งที่ได้บันทึกไว้ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ซักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระจ่างและได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกันร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ถือว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีฐานะเป็นผู้วิจัยคนหนึ่ง หลังเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันตรวจสอบและบันทึกข้อมูลที่มีความเห็นตรงกัน อีกทั้งยังเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วยว่าถูกต้อง ครบถ้วน หรือประเด็นใดที่ไม่ต้องการให้เปิดเผยก่อนที่จะมีการบันทึกข้อมูล

ระยะที่ 3 การตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง)

ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

การวิจัยในระยะนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะนำ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่ได้จากระยะที่ 2 มาตรวจสอบเพื่อพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป ด้วยการตรวจสอบโดยชุมชนใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ มีรายละเอียดดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือ คนในชุมชน และ ส่วนที่สอง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ

3.1.1 ส่วนแรก คือ คนในชุมชน ผู้วิจัยรวบรวมรายชื่อผู้สมัครครั้งแรกจากระยะที่ 1 และรับคำแนะนำเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน เพื่อพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมในการวิจัย ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชน และเป็นที่ยอมรับว่ามีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หรือมีความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมของกลุ่มนั้น ๆ โดยอาจไม่ได้เป็นหัวหน้าโดยตำแหน่งได้แก่ กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 3 คน และ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน กลุ่มละ 1 คน จำนวน 10 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 13 คน และจัดทำหนังสือเชิญเข้าร่วมโครงการวิจัยอย่างเป็นทางการจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยจะสอบถามทุกครั้งก่อนการทำหนังสือเชิญทุกรายที่ได้รับการเสนอชื่อถึงความยินยอมและความสมัครใจในการให้ข้อมูล และในกรณีที่ป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องได้รับความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจากผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อได้ทำบันทึก ลงนามให้ความยินยอมในหนังสือเข้าร่วมโครงการวิจัยทุกราย (ภาคผนวก ข)

3.1.2 ส่วนที่สอง คือ ผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 คน (ภาคผนวก ข) ในการประเมินรับรอง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เนื่องจากเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญ Cochran (1983 อ้างถึงใน ชนิดารักษ์พลเมือง, 2531) กล่าวว่า ควรใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 – 15 คน และเมื่อขนาดผู้เชี่ยวชาญเพิ่มขึ้น 1-12 คน ความคลาดเคลื่อนจะลดลงอย่างรวดเร็ว แต่หากจำนวนผู้เชี่ยวชาญเพิ่มมากกว่า 12 คน ความคลาดเคลื่อนจะลดลงจากเดิมเพียงเล็กน้อย ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 คน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดังกล่าว โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ ดังนี้ คือ

3.1.2.1. ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนและมีประสบการณ์ด้านชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.1.2 .2 ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้าน

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.1.2.3 ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.1.2. 4 ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาพฤติกรรมและสุขภาพทางเพศไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.1.2.5 ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี

และจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เชิญผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นทางการจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประเมินรับรอง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

3.2 เครื่องมือในการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในระยะที่ 1 ร่วมกับผลการนำเสนอ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยนำมาประมวลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และเนื้อหาภายใต้ขอบเขตสิทธิทางเพศเพื่อกำหนดเป็นเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ชุด ได้แก่

3.2.1 แนวทางการสนทนากลุ่มของชุมชนเพื่อตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ภาคผนวก ข) ด้วยการพิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ใน 4 ด้านตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ ด้านฐานและแหล่งเรียนรู้ ด้านเนื้อหาหรือองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้เชี่ยวชาญ (รายนามผู้เชี่ยวชาญดังภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ทุกข้อความถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความถามกับวัตถุประสงค์ IOC 0.85 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา

3.2.2 แนวทางการตรวจรับรองของผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ภาคผนวก ฉ) ประกอบด้วยคำถาม 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ-สกุล ชื่อหน่วยงาน ตำแหน่ง และความเชี่ยวชาญในประเด็นต่าง ๆ

ตอนที่ 2 ประเด็นการตรวจความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบวนการ

เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่น 4 ด้านตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ ด้านฐานและแหล่งเรียนรู้ ด้านเนื้อหาหรือองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม กับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยผู้เชี่ยวชาญ (รายนามผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวภาคผนวก ก) จำนวน 7 ท่าน ข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ IOC 1 ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา

ผู้วิจัยนำแนวทางการสนทนากลุ่มและแนวทางการประเมินที่ปรับปรุงและพัฒนาตาม ข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองประเด็นคำถามกับ ครู กศน. 2 ท่าน ครูในระบบ 2 ท่าน ผู้นำชุมชน 2 ท่าน ปลัด อบต. 1 ท่าน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2 ท่าน รวม 9 ท่าน เพื่อปรับ ความเข้าใจของภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชนและภาษาในเชิงวิชาการ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบ ทบทวน และเพิ่มเติม (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) และยุทธศาสตร์การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติจริงได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการดังนี้

3.3.1 การสนทนากลุ่ม โดยชุมชน ผู้วิจัยใช้เทคนิคนี้ในการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อ ระดมสมอง ด้วยกรอบการสนทนาที่กำหนดไว้ (ภาคผนวก ข) จัดการสนทนากลุ่ม ในวันที่ 30 ตุลาคม 2555 เวลา 09.30-14.00 น. ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง (ภาคผนวก ฎ) โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามกรอบการสนทนาภายใต้ 4 องค์ประกอบของกระบวนการ เรียนรู้ของชุมชนที่เตรียมไว้ เพื่อตรวจสอบ(ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น กระตุ้นให้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพร้อมให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมซึ่งบรรยากาศเป็นไปด้วย ความสดชื่น สนุก และเป็นกันเอง วัยรุ่นได้ช่วยเหลือในการแจกเอกสารการประชุม อาหารว่าง และ อาหารกลางวันแก่ผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมประชุม เนื่องจากมีการพบปะพูดคุยกันมาประมาณ 5-6 เดือน ทำให้ทุกคนมีความใกล้ชิดกัน ทั้ง ๆ ที่ขณะอยู่ในหมู่บ้านต่างคนต่างไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือจึง ไม่ค่อยได้พบปะกันอย่างใกล้ชิดดังเช่นการเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้ง ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง ที่มีความเป็นกันเองและเป็นที่รักใคร่ของชุมชน ให้การต้อนรับ มีการเตรียม ความพร้อมของห้องประชุม และเครื่องเสียงที่มีดนตรี คาราโอเกะเพื่อสร้างความผ่อนคลายและเป็น กันเองให้กับผู้เข้าร่วมสนทนา อีกทั้งมีประสบการณ์ในการทำกระบวนการกลุ่มและการสัมภาษณ์ เชิงลึก ได้ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลการสนทนาเป็นอย่างดีด้วยการใช้ฟลิบชาร์ท ประกอบการบันทึกเทป เสียง ตลอดจนใช้ระยะเวลาในการสนทนากลุ่มประมาณสองชั่วโมงครึ่งซึ่งเป็นเวลาที่พอเหมาะ (นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกมล, 2551) ทำให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสนุกกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในเวลาที่กระชับและรู้สึกเสียดายที่การวิจัยเสร็จสิ้นโครงการในเวลาอันรวดเร็ว

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มด้วยการขออนุญาต บันทึกเสียงขณะสนทนากลุ่มและทำลายทิ้งทันทีเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งขอ

ความร่วมมือในการสร้างกติการ่วมกันของสมาชิกทุกคนในการรักษาความลับไม่นำความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มไปเปิดเผยเพื่อเคารพสิทธิของผู้อื่น อาจทำให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบกับผู้ถูกกล่าวถึงได้ สิ่งเหล่านี้เป็นการคำนึงถึงความละเอียดอ่อนในการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเป็นการสร้างบรรทัดฐานของการทำงานที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับการปกป้องและให้เกียรติผู้อื่น และขออนุญาตบันทึกภาพกิจกรรมในลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงบรรยากาศการทำกิจกรรม ไม่ถ่ายภาพให้เห็นหน้าบุคคลที่ชัดเจน และประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการประเมินแบบ 360⁰ คือ ประเมินความเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ผู้จัดบันทึกการประชุม และผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการ โดยใช้แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการวิจัย (ภาคผนวก ญ) เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

3.3.2 การประเมินรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการ ทางโทรศัพท์ ทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) และบางท่านเข้าพบ ณ ที่ทำงานของผู้เชี่ยวชาญและขออนุญาตอธิบายความเป็นมาของการทำวิจัย ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนในการทำวิจัย และตอบข้อสงสัยเพิ่มเติม พร้อมทั้งได้ชี้แจงเกณฑ์การประเมินให้กับผู้เชี่ยวชาญ (ภาคผนวก ฉ) และเมื่อได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญทั้ง 13 ท่าน (ภาคผนวก ข) ณ ที่ทำงานด้วยตนเองและบางท่านให้จัดส่งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ พร้อมเอกสารประกอบการประเมิน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิดในแต่ละด้านเป็นการลงความเห็นใน 2 ประเด็น คือ เห็นด้วยตามหลักการเดิมและระบุเหตุผล และหากไม่เห็นด้วยควรปรับปรุงหรือเพิ่มเติมอย่างไร ซึ่งในกรณีเห็นด้วยจะมีคำถามปลายปิดร่วมด้วย โดยให้ลงคะแนนเห็นด้วยในแต่ละด้านเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อนำมาประมวล สังเคราะห์ และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การประเมินผลความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญ มีเกณฑ์การประเมินค่าไว้ดังนี้

ความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา

5	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มากที่สุด
4	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มาก
3	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา ปานกลาง
2	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา น้อย
1	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา น้อยที่สุด

ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

5	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มาก
3	หมายถึง	มีความเป็นไปได้ปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อย
1	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำตีความการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อรับแบบประเมินกลับภายใน 1 เดือน 2 สัปดาห์ ในวันที่ 2- มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ 2556

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

ในระยะนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม และการประเมินรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน ดังนี้

3.4.1 การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลตาม

แนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2552) และ ชาย โพธิ์สีตา (2552) ตลอดกระบวนการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา คือ เสนอประเด็นที่ได้จากการสนทนาให้กลุ่มได้วิเคราะห์ แล้วจัดระบบข้อมูลโดยใช้แผนที่ความคิด จัดกลุ่มคำ นับจำนวนความถี่ของคำ ข้อความ และประโยค โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น ประกอบกับ การวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ การตีความจากความคิดเห็นที่หลากหลายมุมมองแล้วนำมาสร้างข้อสรุป เมื่อผู้วิจัยได้รับการยืนยันจากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแล้วตรงกัน จึงถือว่าเป็นข้อสรุปจากชุมชนเป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย ร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งมีฐานะเป็นผู้วิจัยคนหนึ่ง หลังบันทึกข้อมูลแล้วผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันตรวจสอบและมีความเห็นตรงกัน ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มลงความเห็นใน (ร่าง) ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย โดยการหาค่าร้อยละ และใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน

81 – 100	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
61 – 80	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
41 – 60	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
21 – 40	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1 – 20	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ความเป็นไปได้

81 – 100	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มากที่สุด
61 – 80	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มาก
41 – 60	หมายถึง	มีความเป็นไปได้ปานกลาง
21 – 40	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อย
1 – 20	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของค่าร้อยละ ต้องมีค่าตั้งแต่ 80 ขึ้นไป จึงจะยอมรับ และนำข้อคิดเห็นที่ได้จากชุมชนมาแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ให้มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้นอีกครั้ง

3.4.2 การประเมินรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทาง ของ สุภางค์ จันทวานิช (2552) และ ชาย โพธิ์สีตา (2552) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา คือ นำประเด็นที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ แล้วจัดระบบข้อมูลโดยใช้แผนที่ความคิด จัดกลุ่มค่านับจำนวนความถี่ของค่า ข้อความ และประโยค โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่ผู้เชี่ยวชาญ แสดงความคิดเห็น ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณร่วมโดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้เกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา

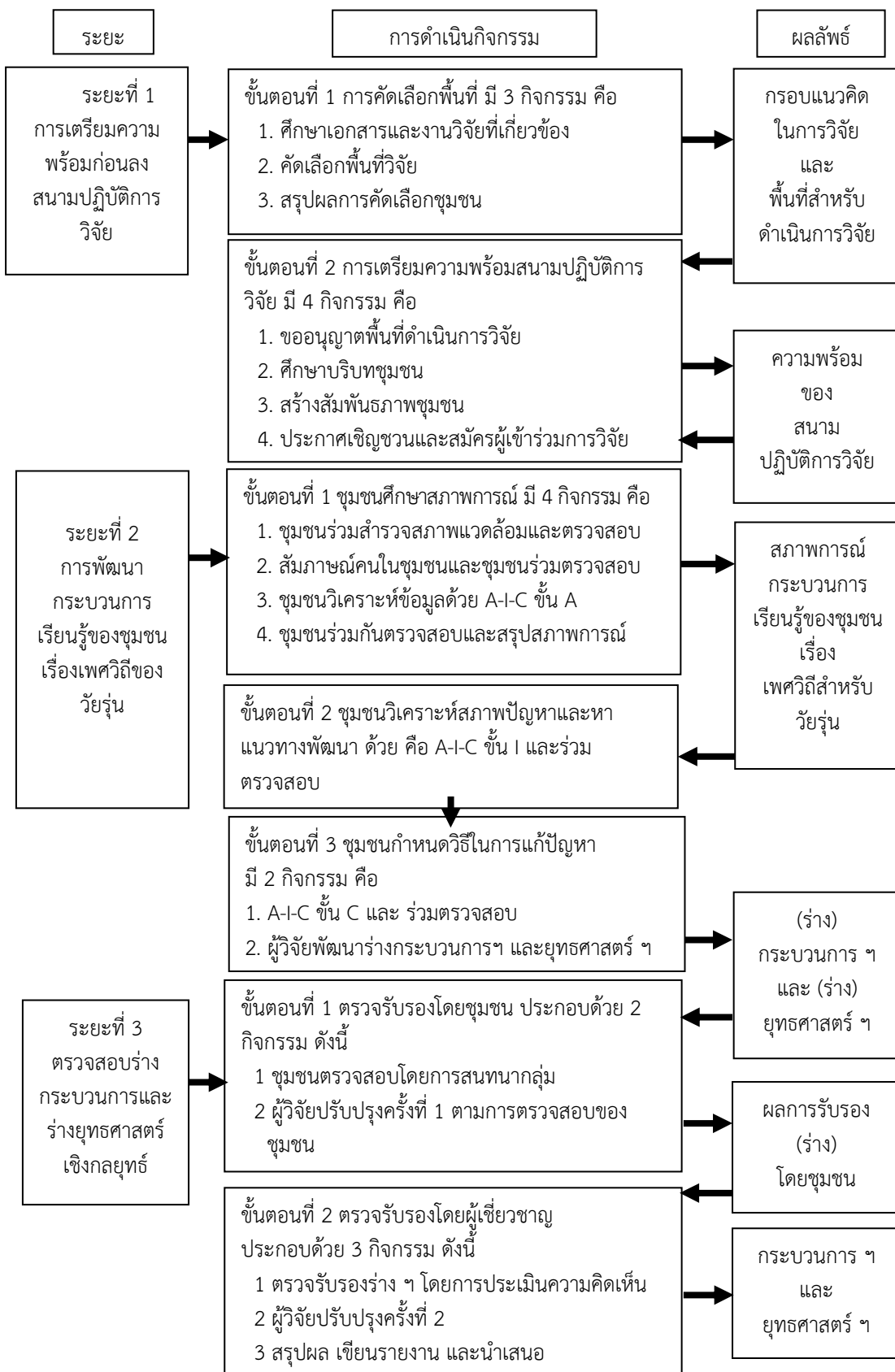
4.51 – 5.00	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

ความเป็นไปได้

4.51 – 5.00	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	มีความเป็นไปได้ปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจของความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของค่ามัชฌิมเลขคณิต ต้องมีค่าตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป จึงจะยอมรับ แล้วนำมาสังเคราะห์และนำไปพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญร่วมกับปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่สมบูรณ์ โดยสรุปเป็นวิธีดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 3.1 และ แผนปฏิบัติงานวิจัย ดังตารางที่ 3.6

ภาพที่ 3.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

ตารางที่ 3.6 แผนปฏิบัติงานวิจัย

ระยะที่	ขั้นตอนการดำเนินการ	กำหนดระยะเวลา
ระยะที่ 1 การเตรียม ความพร้อม ก่อนลง สนาม ปฏิบัติการ วิจัย	ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกพื้นที่	เดือนมกราคม 2555 – เมษายน 2555
	ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมความพร้อม สนามปฏิบัติการวิจัย	เดือนพฤษภาคม 2555 – สิงหาคม 2555
ระยะที่ 2 การพัฒนา กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชนเรื่อง เพศวิถีของ วัยรุ่น	ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์ 1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ สัมภาษณ์และศึกษาเอกสารในพื้นที่ 2. ตรวจสอบข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 3. A-I-C ชั้น A-1 และ 2. A-I-C ชั้น A-2 4. สรุปผลการศึกษาสภาพการณ์	สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนกันยายน 2555 สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนกันยายน 2555 สัปดาห์ที่ 4 ของเดือนกันยายน 2555 สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนตุลาคม 2555
	ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สาเหตุปัญหา 1. A-I-C ชั้น I-1 และ 2. A-I-C ชั้น I-2	สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนตุลาคม 2555
	ขั้นตอนที่ 3 หาหนทางแก้ไขปัญหา 1. A-I-C ชั้น C-1 และ 4. A-I-C ชั้น C-2 2. ผู้วิจัยพัฒนาร่างกระบวนการฯ และ ยุทธศาสตร์	สัปดาห์ที่ 4 ของเดือนตุลาคม 2555 สัปดาห์ที่ 4 ของเดือนตุลาคม 2555
ระยะที่ 3 ตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ เชิงกลยุทธ์	ขั้นตอนที่ 1 ตรวจสอบร่างกระบวนการ และยุทธศาสตร์โดยชุมชน 1 ตรวจสอบโดยชุมชนจัดสนทนากลุ่ม 2 ผู้วิจัยปรับปรุงร่างและสรุปเอกสาร	สัปดาห์ที่ 1 ของพฤศจิกายน 2555 เดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2555
	ขั้นตอนที่ 2 รับรองร่าง ฯ โดย ผู้เชี่ยวชาญ - รับรองโดยผู้เชี่ยวชาญประเมิน และลงความเห็น - สรุปผล และเขียนรายงาน	สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนมกราคม 2556 - สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนกุมภาพันธ์ 2556 สัปดาห์ที่ 3-4 ของเดือนกุมภาพันธ์ 2556
ระยะที่ 1 เวลา 8 เดือน / ระยะที่ 2 เวลา 2 เดือน 1 สัปดาห์ / ระยะที่ 3 เวลา 3 เดือน 3 สัปดาห์ รวม 3 ระยะ เป็นเวลา 14 เดือน		

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แนวปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ตอนที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ

ตอนที่ 3 ผลการกำหนดวิธีปฏิบัติ เพื่อนำเสนอผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ผลการศึกษาวิจัย นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

การศึกษาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นครั้งนี้ เบื้องต้นจะทำความเข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนและบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ดำเนินการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ ชุมชนบ้านโคกขาม ตำบลปอทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยภาคสนามศึกษาชุมชนด้วยตนเองโดยใช้การสังเกตสภาพชุมชน สังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกับตัวแทนชุมชนและการสัมภาษณ์วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 22 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 38 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 60 คน ต่อจากนั้นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถเข้าร่วมกระบวนการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ได้เพียง 30 คน ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความจำเป็นในการเดินทางไปรับจ้างทำงานต่างจังหวัด และบางคนต้องไปอยู่กับผู้ปกครองในกรุงเทพฯและในต่างจังหวัด จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเข้าร่วมกระบวนการประชุมระดมสมองจนเสร็จสิ้นการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนจำนวน 22 คน โดยการระดมสมองจะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน ประกอบด้วย เฉพาะวัยรุ่น 1 กลุ่ม และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม เพื่อระดมความคิดในการวิเคราะห์สังเคราะห์และร่วมกันตรวจสอบสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตามองค์ประกอบ 4 ด้านของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีประเด็นนำเสนอตามลำดับการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

ชั้น A-1 ผลการวิจัย คือ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 สภาพที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนบ้านโคกขาม ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี มีระยะทางห่างจากตัวเมืองลพบุรีประมาณ 60 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 2 บ้านใหม่โสพิมพ์ ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี

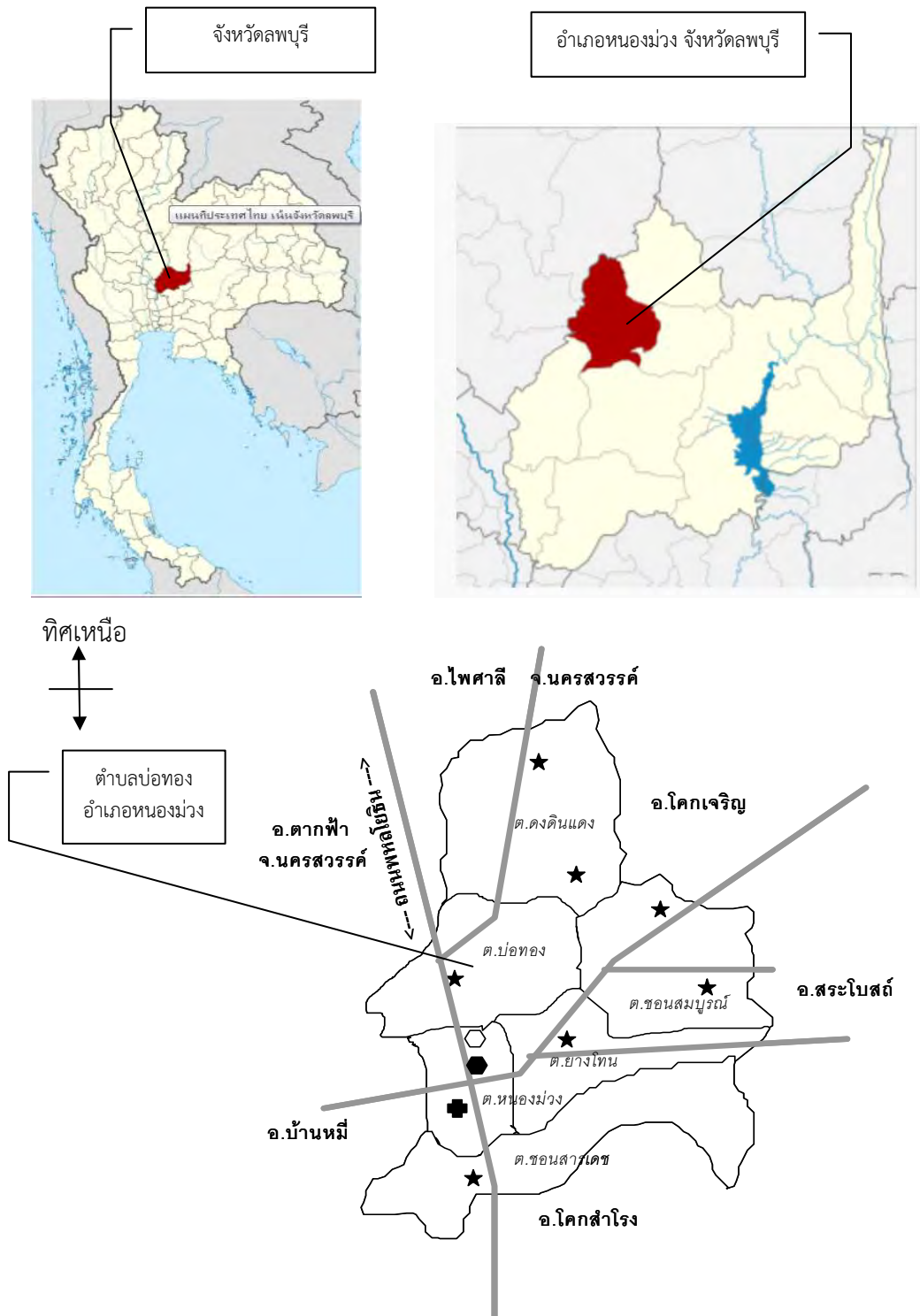
ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 7 บ้านหนองงูเหลือม ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านหนองปลวก ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี

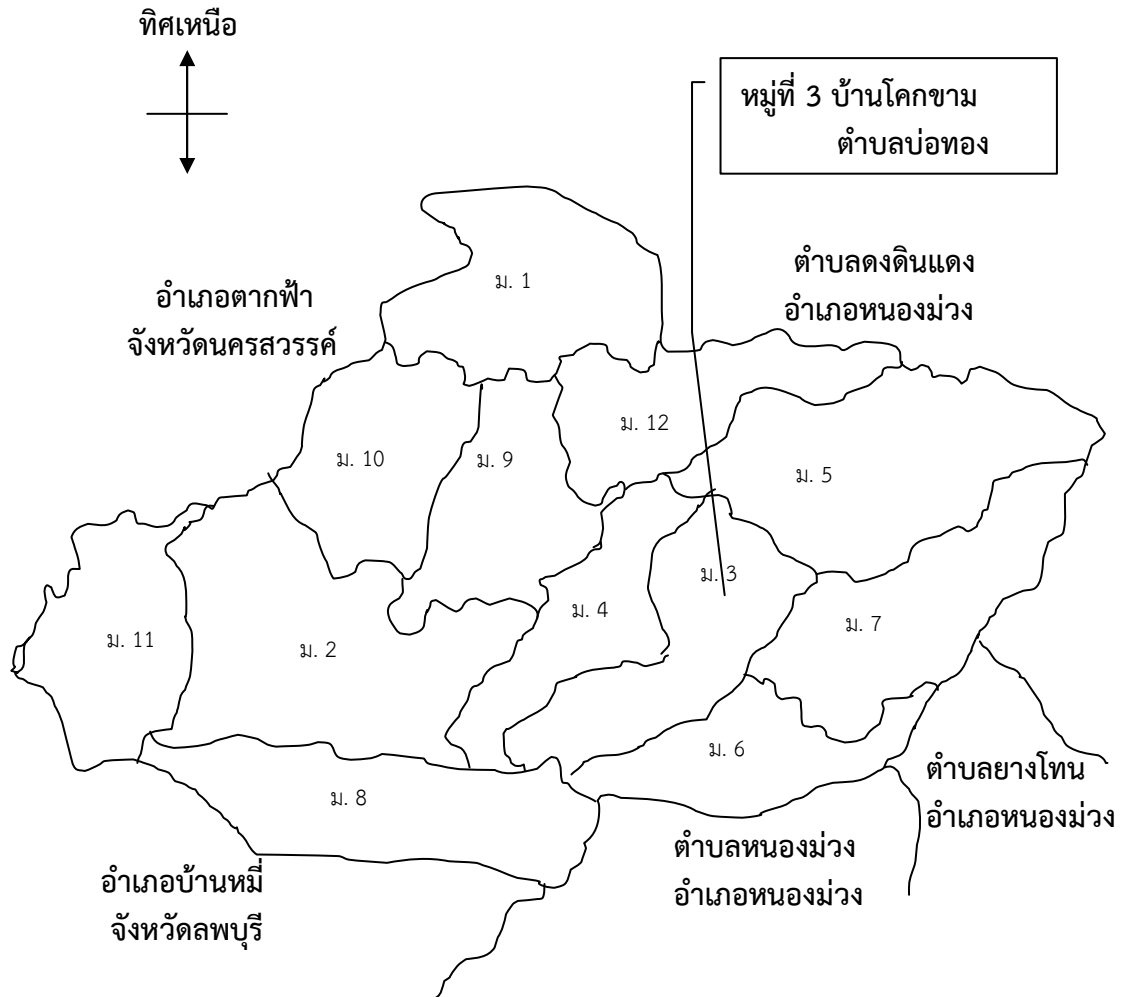
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 บ้านหนองเสมา ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี

ชุมชนมีพื้นที่ประมาณ 6,584 ตารางกิโลเมตร ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอหนองม่วง ประมาณ 6 กิโลเมตร ห่างจาก อบต.บ่อทอง ประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประมาณ 10 กิโลเมตร

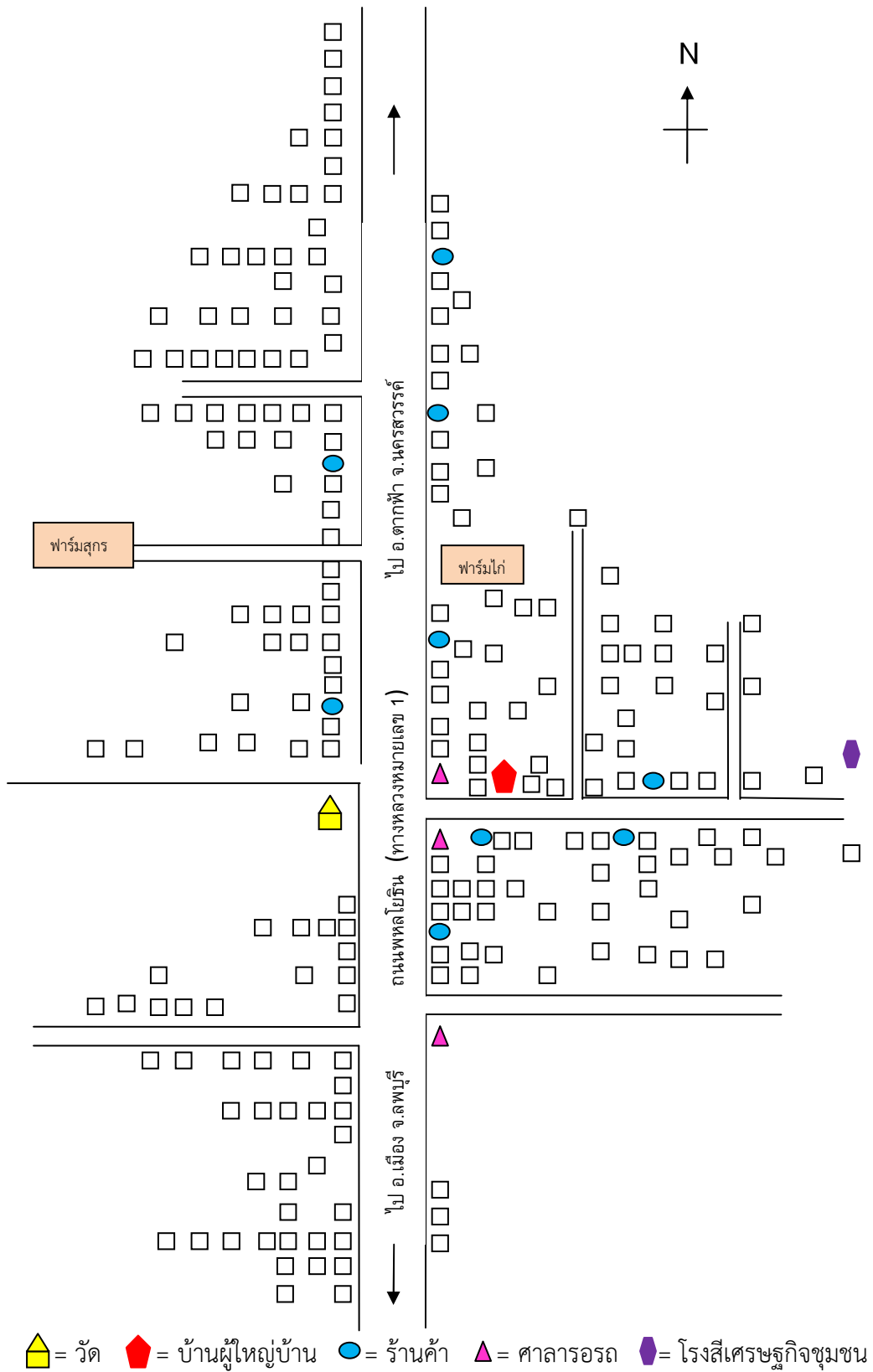
พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน เป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำไร่และพืชล้มลุกหรือไม้ยืนต้นประเภท ทนแล้ง ดินร่วนซุย มีลำห้วย ลำคลอง และบึงเป็นแหล่งน้ำบนดินตามธรรมชาติ ในช่วงฤดูแล้ง กักเก็บน้ำได้ไม่เพียงพอ ไม่มีแหล่งต้นน้ำลำธาร น้ำที่ใช้ในการอุปโภคส่วนใหญ่ได้มาจากบ่อบาดาล สำหรับบริโภคจะได้น้ำฝนที่เก็บใส่ภาชนะไว้ สามารถแสดงแผนที่ตั้งของหมู่บ้านโคกขามจาก มุมมองระดับประเทศ จังหวัด และอำเภอ ดังภาพที่ 4.1 ภาพที่ 4.2 และ ภาพที่ 4.3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านโคกขามจากมุมมองระดับประเทศ จังหวัด และอำเภอ

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งหมู่ที่ 3 ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 4.3 แสดงการตั้งครัวเรือนและสถานที่สำคัญของ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง

1.2 ประวัติศาสตร์ของชุมชน

การบอกเล่าของปราชญ์และผู้อาวุโสในชุมชน เดิม “ตำบลบ่อทอง”เป็นส่วนหนึ่งของตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ต่อมาพื้นที่มีการพัฒนาและประชากรหนาแน่นมากขึ้น ทางกรมการปกครองจึงแยกออกจาก ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี มาเป็นตำบลบ่อทอง กิ่งอำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี และต่อมาเป็น ตำบลบ่อทอง กิ่งอำเภอหนองม่วง จังหวัดสุพรรณบุรี และปรับเป็น ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2519 ที่มาของชื่อตำบลบ่อทองเล่าต่อกันว่าเมื่อก่อนบริเวณหมู่ที่ 11 บ้านธารทรัพย์ ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดสุพรรณบุรี มีชาวต่างชาติเป็นชาวญี่ปุ่นมาขุดทองอยู่ในบริเวณนี้แต่มีไม่มากไม่คุ้มกับค่าลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำจึงเลิกไป จะเห็นเพียงร่องรอยหลุมที่ขุดไว้ ชาวบ้านจึงได้เรียกตำบลนี้ว่า ตำบลบ่อทอง มาจนถึงปัจจุบัน

ตำบลบ่อทองมีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ชุมชนที่ศึกษา คือ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม เป็นชุมชนเก่าแก่ของตำบลบ่อทอง ที่มีความสงบอยู่เกือบใจกลางของตำบล แรกเริ่มมีผู้เข้ามาอยู่อาศัยเพื่อทำมาหากิน ประมาณปี พ.ศ. 2470 ในกลุ่มแรก ได้แก่ ครอบครัวนายพลอย พาอ่อน และ นายจันทร์ พาอ่อน เป็นครอบครัวของสองพี่น้องที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หรือภาคอีสานของไทย) และครอบครัว นายศรี เพ็ญรุ่ง นายแพร เพ็ญรุ่ง นายทอง เพ็ญรุ่ง นางเรียบ เพ็ญรุ่ง นายจวง โพธิ์เปี่ยม และ นายชื่น ไม่ทราบนามสกุล หกครอบครัวนี้มาจากภาคกลาง รวมทั้งสิ้น 8 หลังคาเรือน เนื่องด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ที่บ้านโคกขามเป็นป่าดงดิบ จึงทำให้บุคคลกลุ่มแรกนี้เข้ามาทำกินโดยเผาถ่านจากต้นไม้ในป่าและนำไปขาย แต่ไม่สามารถทำได้อย่างเปิดเผยเนื่องจากสมัยก่อนมีการปราบปรามของเจ้าหน้าที่อุทยานป่าไม้ มีการตรวจสอบป่าไม้อย่างเข้มงวดเกี่ยวกับการลักลอบถ่านป่าอีกทั้งมีนักเลงคும்พื้นที่ หากใครต้องการจะจับจองพื้นที่ทำกิน นักเลงกลุ่มนี้จะแสดงตนและบอกขายที่ดินในราคา 1,000 บาท โดยสามารถครอบครองได้ประมาณ 10 ไร่ หากใครไม่เงินก็จะใช้วิธีค่อย ๆ ถางถ่านป่าเพื่อครอบครองเป็นพื้นที่ทำกินของตนเอง

“...มาถางป่ากับพ่อตอนเด็ก ๆ ตอนนั้นอายุแค่ 14...15 ปี เดินหาถ่านไม้ไปทั่วๆ ป่าคอยหลบไอ้พวกนักเลงคุมที่ด้วย เริ่มแรกนะมีบ้านแค่ 8 หลัง จำได้ว่ามีลุงพลอย ลุงจันทร์นี่เขามาจากอีสานแกร็บจ้างมาเรื่อย ๆ แล้วก็มาจับจองที่ทำกิน แล้วก็พวกมาจากจังหวัดใกล้ ๆ แถวนี่แหละ อีกห้า..หกหลัง..เดินไปมีแต่ป่า สมัยก่อนสมบูรณ์มาก แต่ต้องระวังเจ้าหน้าที่ป่าไม้...เขาตรวจเข้ม... กับไอ้พวกนักเลงคุมที่..มันคอยจะไล่แล้วเรียกค่าจับจอง....”

(สัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มพระภิกษุสงฆ์รูปที่ 1, 3 กันยายน 2555)

“...ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช้คนในพื้นที่หรอก มาจากแต่ละที่..ผ่านมาใครก็เห็นว่าโคกขามมันสมบูรณ์ ป่าเยอะมาก เขาก็เลยมาถางป่าเผาถ่านกัน ก็ตอนนั้นมันไม่รู้จะทำอะไร ป่ามันเยอะไม่ต้องไปลงทุนลงแต่แรงก็ได้แล้ว..ทำไว้เดี๋ยวก็นักเลงมารับซื้อ..มาจากนครสวรรค์เขาก็เอาไปขายต่อในเมือง”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 2, 3 กันยายน 2555)

การคมนาคมและการเดินทางเมื่อ 40 ปีที่แล้ว มีความลำบาก ไม่สะดวก และไม่คล่องตัว ชาวบ้านต้องรอรถนาน จึงจะสามารถเข้าไปถึงตัวเมืองหนองม่วง หรือตัวเมืองจังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นรถโดยสารขนาดเล็กมาจากอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ มีทั้งหมด จำนวน 3 เที่ยว คือ ตอนเช้า 2 เที่ยว (เวลา 07.00 น. และ 09.00 น.) และตอนเย็น 1 เที่ยว (เวลา 17.00 น.) สมัยนั้นเรียก รถโดยสารที่วิ่งผ่านไปมาว่า “รถจีบ” เป็นรถโดยสารขนาดเล็กสี่ล้อ และจากการที่มีถนนตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ทำให้ผู้คนที่สัญจรไปมามองเห็นพื้นที่ของบ้านโคกขามว่าเป็นพื้นที่ที่มีป่าไม้หนาแน่นอุดมสมบูรณ์ มีช่องทางทำมาหากินจากป่าไม้จึงทำให้ผู้คนต่างบอกต่อกันและเริ่มมีผู้คนอพยพเข้ามาถากถางป่าหาพื้นที่ทำกินและปักหลักเป็นที่อยู่อาศัย โดยช่วงแรกยังไม่มีวัด ไม่มีไฟฟ้าและไม่มีแหล่งน้ำใช้ในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องไปตักน้ำจากบ่อน้ำที่วัดหนองเสม้า หมู่ที่ 6 ตำบลหนองม่วง ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกันทางทิศตะวันตกเพื่อนำมาใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งการไปทำบุญของชาวบ้านก็จะไปทำบุญที่วัดหนองเสม้าด้วย

“...โอ๊ยแต่ก่อนเดินทางลำบาก...ที่อำเภอเราไม่มีรถ ต้องรอรถมาจากตาคลีโน่น วันหนึ่งจะมีแค่เช้ากับเย็น ทั้งหมดมี 3 เที่ยว จะไปไหนก็ต้องรอเป็นวัน...”

(สัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1, 3 กันยายน 2555)

ประมาณ ปี พ.ศ. 2495 มีผู้คนมาอยู่กันมากขึ้นกว่า 30 หลังคาเรือน และหมู่บ้านยังไม่มีผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจึงรวมตัวกันประสานงานไปที่ว่าการอำเภอหนองม่วง เพื่อขอแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นมาปกครองความเป็นอยู่ให้กับชาวบ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านครั้งแรก ประมาณปี พ.ศ. 2503 และจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว จำนวน 4 คน

สภาพที่ตั้งของตำบลบ่อทองเป็นที่ดอนสามารถปลูกพืชไร่ทนแล้งได้ผลดี ต่อมาเมื่อมีการตัดไม้ ถากถางป่ากันมากขึ้น ทำให้น้ำท่วมขังบ่อน้ำขนาดเล็กที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน ค่อย ๆ ขยายวงกว้างและกลายเป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ ประกอบกับมีการขุดเพื่อให้เกิดการเก็บกักน้ำให้เพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นแหล่งน้ำของตำบลบ่อทองจนถึงปัจจุบัน รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “บึงทะเลน้อย” เป็นแหล่งน้ำในการทำเกษตรกรรมของตำบลบ่อทองและหมู่บ้านโคกขามมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งปัจจุบันบึงทะเลน้อยได้รับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำตำบลบ่อทองและอำเภอหนองม่วง แต่ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้ทรุดโทรม เช่น ซุ้มนั่งเล่น สนามหญ้ารก ไฟส่องไม้ทิวถึงและชำรุดเป็นระยะ ๆ ทำให้ความนิยมในการไปนั่งเล่นเปลี่ยนบรรยากาศลดน้อยลงไป แต่กลับมีกลุ่มวัยรุ่นนัดกันไปพบปะเพื่อทำกิจกรรมที่เสี่ยงและไม่เหมาะสม เช่น การมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม และการใช้สารเสพติด เป็นต้น เป็นเรื่องที่ชาวบ้านรู้กันว่าเกิดปัญหาเช่นนี้ แต่ก็ยังไม่มีการพูดคุยหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากส่วนใด ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หมู่บ้านมีความหลากหลายของผู้คนต่างถิ่นอพยพเข้ามาจับจองหาที่ทำกินและปักหลักเป็นที่อยู่อาศัยมาร่วมเกือบ 80 ปี ทำให้หมู่บ้านไม่มีภาษาประจำถิ่น ภาษาที่ใช้เป็นภาษาภาคกลางและไม่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองอย่างชัดเจนเนื่องจากมีความหลากหลายของผู้คนที่อพยพเข้าออกหมู่บ้าน ตลอดตามฤดูกาลของการทำพืชไร่ หรือเข้าออกเพื่อรับจ้างทั้งในและนอกชุมชน ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดในภาคกลางและภาคอีสานเป็นบางส่วน

ด้านศิลปวัฒนธรรม มีตระกูล “มาณะเปรม” ซึ่งเข้ามาอาศัยประมาณ 70 ปีที่แล้ว ได้เริ่มต้นการละเล่นกลองยาวและดนตรีไทยและสืบทอดการละเล่นกันภายในกลุ่มเครือญาติจนทำให้เป็นที่รู้จักกันทั้งชุมชน และแสดงในงานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยแต่ละปีจะมีงานบุญประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน 2 ครั้งที่ชาวบ้านจะมารวมกัน งานแรก คือ งานบุญกลางบ้านเดือน 3 มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเนื่องจากมีปู่โสมและย่ามอญมาเข้าฝันคนในหมู่บ้านให้ทำบุญกลางบ้าน จะได้เป็นสิริมงคลกับหมู่บ้าน ฝนจะได้ตกต้องตามฤดูกาล หลังจากที่ชาวบ้านคนนั้นเล่าฝันให้กับทุกคนในหมู่บ้านฟังแล้ว ก็ได้มีการทำบุญกลางบ้านเดือน 3 (ประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี) และฝนก็ตกต้องตามเวลา ทำนาทำสวนทำไร่ได้ผลดีงาม จึงมีการทำบุญกลางบ้านเดือน 3 เป็นประจำทุกปี และงานที่สอง คือ งานบุญสงกรานต์เดือน 4 (ประมาณเดือนเมษายนของทุกปี) เป็นการสืบทอดประเพณีสงกรานต์ของไทย โดยทุกคนในหมู่บ้านจะออกมารวมกันทำบุญ สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ร่วมการละเล่นพื้นเมือง เช่น แข่งขันกีฬา เล่นเกมมหาสนุก เล่นลูกช่วง ตีตุ้ม (มอญซ่อนผ้า) ปัจจุบันไม่มีการละเล่นนี้แล้ว แต่ก็ยังมีผู้ใหญ่รุ่นอายุ 40 ปีขึ้นไปยังพอเล่นได้อยู่ ซึ่งชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุรู้สึกเสียดายและต้องการให้มีการละเล่นพื้นบ้านเช่นนี้กลับมาอีกครั้ง เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ประเพณีดั้งเดิมอันดีงามของไทย

สำหรับประเพณีสงกรานต์นั้นเมื่อ 5-6 ปีที่ผ่านมามีลุงคนึง หลิมบางอิฐ ซึ่งเป็นประธานโรงเรียนศรีเกษมกิจชุมชนของหมู่บ้านโคกขามได้ริเริ่มการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ โดยบางปีจะจัดงานที่วัดโคกขาม บางปีจะจัดที่สระน้ำบึงทะเลน้อย หรือบริเวณหน้าโรงเรียนศรีเกษมกิจชุมชน เพื่อต้องการให้ลูกหลานรักษาประเพณีอันดีงามของไทยและให้เห็นความสำคัญของพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่มีบุญคุณกับเรา ในงานบุญนี้ จะมีการแสดงกลองยาวและดนตรีไทยที่ให้ความบันเทิงกับชุมชนเป็นที่สนุกสนาน ซึ่งเล่นโดยตระกูล “มาณะเปรม” แต่ในช่วงต่อมาเทศกาลงานบุญใหญ่ของชุมชนทั้งสองงานดังกล่าวนี้เริ่มมีความคึกคะนองของกลุ่มวัยรุ่นและผู้มาร่วมงานบางกลุ่มที่ดื่มสุราเมาแล้วทะเลาะวิวาทกัน เล่นสาดน้ำสงกรานต์กันไม่สุภาพ มีการชกต่อยตีกัน รวมทั้งชุมชนเริ่มมีความนิยมดนตรีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “วงสตริง” ทำให้การเล่นกลองยาวเริ่มได้รับความนิยมลดน้อยลงไป การละเล่นกลองยาวและดนตรีไทยของตระกูล “มาณะเปรม” จึงค่อย ๆ ห่างหายไป และไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเท่าที่ควร แต่ปัจจุบันการละเล่นกลองยาวและดนตรีไทยยังมีผู้สานต่อ คือ นายรุ่งตะวัน เฟื่องรุ่ง ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการสืบทอดวิชาจากลุงไสว มาณะเปรม ซึ่งเคยสอนลูกหลานที่สนใจและรับจ้างเล่นในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีการจ้างมาจากภายนอกชุมชน

“..คนมันมาจากต่างที่กัน เลยไม่มีวัฒนธรรมอะไรที่เป็นของเรา จะมีก็รวมกันตอนงานบุญของหมู่บ้าน ปีละ 2 ครั้ง เดือน 3 กับเดือน 4 ชาวบ้านก็ออกมารวมกันดีนะงานบุญนี้ ช่วยกันดี แต่ถ้าไม่มีก็ต่างคนต่างทำงาน.....ไม่ค่อยได้รวมอะไรกันหรอก...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการศึกษาคคนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...สมัยก่อนชาวบ้านก็รวมกันทำบุญดี..ออกมารวมกันสนุกตามประเพณี แต่มันจะมีพวกกินแล้วเมาตีกัน พอหลัง ๆ เริ่มมีเล่นดนตรีสมัยใหม่ที่เขาเรียกว่า “สตริง” วัยรุ่นมันก็มากันเยอะ คอยจะตีกัน เลยเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยจัด บางทีก็ไปจัดที่บึงน้อย..”

หลังๆ นี่มันก็เจียบ ๆ ไป..บึงก็ไม่ค่อยน่าไปแล้ว หญ้ามันรก เปลี่ยว มันมีทางออกไปหลายหมู่บ้าน .”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มพระภิกษุสงฆ์รูปที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“...ยังดีที่ลุงคนึงแกมาฟื้นฟูจัดรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ทำมาได้ 3-4 ปีแล้ว ก็รวมกันดีนะ ทำที่หน้าโรงสีนั่นแหละ ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1, 11 กันยายน 2555)

1.3 ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 771 คน เป็นชาย 399 คน เป็นหญิง 372 คน มีครัวเรือน 233 หลัง รายละเอียด ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ และ กลุ่มอายุ พ.ศ. 2555

กลุ่มอายุ	เพศ		
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
0 - 1 ปี	13	14	34
1 - 4 ปี	21	25	46
5 - 14 ปี	52	47	99
15 - 44 ปี	126	114	240
45 - 59 ปี	118	107	225
60 ปี ขึ้นไป	69	65	134
รวม	399	372	771

ที่มา : จากโปรแกรม LB โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี วันที่ 10 ธันวาคม 2555

ประชากรเด็กและวัยรุ่น อายุ 0-19 ปี ทั้งสิ้น 237 คน เป็นชาย 131 คน เป็นหญิง 106 คน รายละเอียด ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ประชากรเด็กและวัยรุ่น อายุ 0-19 ปี จำแนกตามเพศ และ กลุ่มอายุ พ.ศ. 2555

กลุ่มอายุ	เพศ		
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
0 - 5 ปี	28	20	48
6 - 12 ปี	51	42	93
13 - 15 ปี	20	23	43
16 - 19 ปี	32	21	53
รวม	131	106	237

ที่มา : จากโปรแกรม LB โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี
วันที่ 10 ธันวาคม 2555

1.4 ข้อมูลด้านสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน

การศึกษารายงานสุขภาพของตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง, 2555) และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง พบว่า หมู่บ้านโคกขาม

มีกรณีหญิงตั้งครรภ์อายุน้อยกว่า 20 ปี ย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2551-2555) คือ 1, 1, 2, 0, 1 คน ตามลำดับ รวมทั้งหมด 5 ราย (ทั้งนี้ภาพรวมของตำบลบ่อทอง 15, 17, 23, 10, 13 คน ตามลำดับ รวมทั้งหมด 78 ราย) ส่วนใหญ่เมื่อรู้ว่าตั้งครรภ์จะออกจากโรงเรียนและไม่กลับไปเรียนหนังสือต่อด้วยความจำเป็นของฐานะครอบครัวและต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง หรือบางรายพ่อแม่วัยรุ่นต้องแยกทางกัน ทำให้แม่วัยรุ่นต้องเลี้ยงดูลูกด้วยตนเองในขณะที่เครือญาติช่วยเหลือในบางครั้ง และเครือญาติต้องทำใจรับสภาพที่เกิดขึ้นด้วยความไม่สบายใจ

มีกรณีการถูกข่มขืน จำนวน 2 ราย รายแรกเมื่อปี พ.ศ. 2550 และ รายถัดมาในปี พ.ศ. 2553 เป็นการถูกข่มขืนจากเพื่อนชายที่คบหากัน (แฟน) และแฟนได้ชักชวนเพื่อนมาร่วมกระทำการข่มขืนด้วย หลังจากนั้นมีการเจรจาเพื่อยอมความและมีการยอมความในที่สุด ด้วยฝ่ายชายอ้างว่ามีการสมยอมของฝ่ายหญิงด้วย ทำให้ฝ่ายหญิงไม่สามารถตอบโต้ได้ สำหรับรายที่สองเป็นการข่มขืนจากญาติใกล้ชิด ซึ่งทำให้ต้องลาออกจากโรงเรียนมาแต่งงานและไม่กลับไปเรียนต่อในโรงเรียน

มีกรณีการกระทำความรุนแรงในวัยรุ่น จำนวน 9 ราย เป็นการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นชายและหญิงที่มีการหึงหวงคู่รักของตนเอง เช่น มีการแสวงแฟนของตนเอง การเข้ามาคุยด้วยหรือการโทรศัพท์ชวนไปเที่ยว พ่อต่างฝ่ายต่างรู้ก็ไม่พอใจและรับไม่ได้ จนถึงขั้นชวนกันไปชกต่อยหรือตบตีเพื่อยุติความไม่พอใจและไม่ให้เข้ามายุ่งกับแฟนของตนเองอีก ชุมชนรับรู้เรื่องราวและเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีของวัยรุ่นในการหมกมุ่นเรื่องเพศด้วยค่านิยมของการมีแฟนและกล้าแสดงออกมากเกินไป

มีกรณีหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปีติดเชื้อโรคเอดส์ จำนวน 1 ราย (พ.ศ. 2555) จบชั้นมัธยมปีที่ 3 และออกมามีครอบครัว มีบุตรจำนวน 2 คน อายุ 3 และ 2 ปี ขณะนี้อยู่กินกับสามีคนที่สอง จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ป่วยได้รับเชื้อจากสามีคนแรก (ยังมีชีวิตอยู่) ขณะนี้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ป่วยรับการรักษาแล้ว ณ โรงพยาบาลหนองม่วง ซึ่งครอบครัวรู้สึกลำบากใจและต้องทำใจยอมรับกับการเจ็บป่วยครั้งนี้และไม่เปิดเผยให้คนในชุมชนรับทราบ

มีกรณีเพศที่สาม ที่ถูกเพื่อน ๆ ในกลุ่มวัยรุ่น และคนในชุมชนล้อและแซวบ้างแต่ไม่ได้ทำให้กลุ่มวัยรุ่นที่เป็นเพศที่สามรู้สึกลำบากใจ และใช้ชีวิตอย่างปกติ และยังคงแต่งกายในเพศตามกำเนิดของตนเอง เพียงแต่จะแสดงลักษณะพฤติกรรมของเพศที่สามอย่างชัดเจนและเต็มที่ ซึ่งคนในชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานเป็นเพราะกลัวจะมีปัญหาในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะชีวิตคู่ แต่ก็ไม่สามารถห้ามปรามการแสดงออกได้ ด้วยสภาพของสังคมในปัจจุบันที่บุคคลที่เป็นเพศที่สามมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น จึงต้องปล่อยให้คนที่เปิดเผยออกในสิ่งที่ต้องการจะเป็น เพียงแต่ขอให้เป็นคนดีของสังคมและไม่ทำความเดือดร้อนให้กับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ยังไม่มีรายงานความเจ็บป่วยเกี่ยวกับปัญหาทางเพศและการทะเลาะวิวาทเกี่ยวกับเรื่องเพศของเพศที่สามในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง

สำหรับกรณีการทำแท้งในวัยรุ่นหญิง ไม่มีการรายงานในสถานบริการสุขภาพ ของรัฐในพื้นที่เนื่องจากวัยรุ่นไปทำแท้งนอกเขตพื้นที่ ด้วยเกรงว่าจะเป็นที่รับรู้ของเพื่อนบ้านและทำให้ครอบครัวได้รับความอับอาย รวมทั้งรายงานการรักษาการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ไม่พบการรายงาน เนื่องจาก เจ้าหน้าที่ของสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง ให้ข้อมูลว่าส่วนใหญ่ ไม่กล้าที่จะเข้ารับการรักษาเพราะอายและเกรงว่าความลับจะถูกเปิดเผยจากเจ้าหน้าที่ไปบอกผู้ปกครองซึ่งเป็นคนในพื้นที่

“..เดี๋ยวนี้เด็กมันมีอะไรกันเยอะขึ้น บางทีก็แอบมางัดเอาถุงยางในตู้ที่ไว้หน้าอนามัยไป ตอนนี้อยู่เสียแล้ว เลยไว้อย่างนั้น ม.ต้นก็มีอะไรกันแล้ว...มีอยู่ช่วงนึงลดลง ตอนนี้อยู่ดีขึ้นอีกแล้ว...พอสงสัยผู้ใหญ่ก็พามาตรวจว่าตั้งครรภ์ไหม ถ้าตั้งครรภ์ก็ฝากเลย..ไม่ค่อยบอกหรือว่าพ่อเด็กเป็นใคร ส่วนใหญ่ก็ให้ออกจากโรงเรียนมาเลี้ยงลูก บางทีเด็กมันก็อยากกลับไปเรียนนะ แต่ครอบครัวไม่ไหว มีบางคนสงสัยว่าตั้งครรภ์ไปตรวจที่ตำบลอื่นกลัวคนในหมู่บ้านจะรู้ แต่อันนี้เราก็จะพูดกันอยู่ เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะมาจากตำบลหรือหมู่บ้านไหน ถ้าพ่อแม่ไม่ยอมให้เอาไว้ก็ไปแอบทำแท้ง เลยรายงานไม่ได้ว่าแท้งเท่าไร ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านสาธารณสุขคนที่ 1, 4 กันยายน 2555)

“...รายที่ถูกข่มขืนนะกรณีต้นเป็นแฟนกัน แต่ยังไม่รู้เพื่อนแฟนต้นมาร่วมด้วย..ก็แจ้งความกันอยู่พักนึงนะ...สุดท้ายก็ยอมความกัน...ลักษณะว่าผู้หญิงสมยอมอะไรอย่างนี้...เลยทำอะไรผู้ชายไม่ได้..เรื่องก็เงียบไป..”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านสาธารณสุขคนที่ 2, 4 กันยายน 2555)

1.5 สภาพแวดล้อมของชุมชน

1.5.1 สภาพแวดล้อมภายในชุมชน

1) **ด้านเศรษฐกิจ** รายได้ของครัวเรือน โดยเฉลี่ย 10,000 – 30,000 บาท ต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำไร่ประเภท ข้าวโพด งา ข้าวฟ่าง อ้อย รองลงมาคือ ทำงานโรงงาน และรับจ้างรายวัน และมีการประกอบอาชีพเสริมตลอดปี เช่น หาหน่อไม้ป่านำมาต้มและบรรจุเป็นห่อ ห่อละ 1 กิโลกรัม ๆ ละ 20 บาท รายได้ เดือนละ 2,000 – 4,000 บาท แกะข้าวโพดสำหรับทำอาหารสัตว์กิโลกรัมละ 10 บาท รายได้ เดือนละ 1,000 – 2,000 บาท รับจ้างเย็บรองเท้าหนังส่งออกนอก คู่ละ 10 บาท รายได้ เดือนละ 2,000 – 3,000 บาท เป็นต้น

หมู่บ้านมีร้านค้าเล็ก ๆ ในอยู่ 9 ร้าน เป็นร้านขายของชำและขนมขบเคี้ยว รายได้ เดือนละ 9,000 – 12,000 บาท แต่ละร้านมีผู้คนเข้ามาซื้อของเรื่อย ๆ ตลอดวัน แต่ในช่วงกลางวันจะน้อยจะมีมากในช่วงเย็น และวันเสาร์-อาทิตย์ ร้านอาหาร 3 ร้าน เป็นร้านขายก๋วยเตี๋ยว 2 ร้าน รายได้ เดือนละ 8,000 – 10,000 บาท ขายชามละ 20 บาท ส่วนใหญ่คนจะมากินในช่วงกลางวันจนถึงบ่าย และร้านขายกับข้าวและขนมไทย 1 ร้าน กับข้าวถุงละ 10-15 บาท ขนมถุงละ 5-10 บาท จะขายตลอดวัน ลักษณะทำไปขายไป บริเวณซอยตรงข้ามวัดโคกขาม (ซอยบ้านผู้ใหญ่บ้าน) จะมีการตั้งโต๊ะหน้าบ้าน ช่วงตอนเย็น เช่น ขายลูกชิ้นทอด ไม้ละ 5 บาท มันทอด ถุงละ 5 บาท มะยมเชื่อม ถุงละ 5 บาท ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเด็ก ๆ ที่กลับจากโรงเรียน เดินผ่านก็จะแวะซื้อ

สำหรับแหล่งบันเทิงในหมู่บ้าน ไม่มีร้านสนุกเกอร์ ร้านคาราโอเกะและร้านอินเทอร์เน็ตในหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านที่อยู่ถัดไป (หมู่ที่ 4) จะมีร้านอินเทอร์เน็ตและร้านคาราโอเกะ หากวัยรุ่นต้องการใช้อินเทอร์เน็ตก็ต้องออกไปร้านที่อยู่ในหมู่บ้านอื่นหรือเข้าไปในตัวอำเภอหนองม่วง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร เดินทางไปโดยรถเครื่องส่วนตัวหรือรถโดยสาร ใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที

2) **ด้านการเมืองภายในชุมชน** โครงสร้างอำนาจภายในชุมชนไม่มีความซับซ้อน ไม่มีกลุ่มผู้มีอำนาจหรือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านที่ชัดเจน ชุมชนอยู่กันแบบสงบและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มเครือญาติ มีผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนอยู่หลายคน เช่น ลุงคณิง หล่มบางอิฐ เป็นมัคทายกวัดในการทำพิธีต่าง ๆ ในวัดและเป็นผู้ประสานงานหลักของโรงเรียนเศรษฐกิจชุมชน ลุงเจริญ โทนเหมือน เป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ชาวต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ผ่านหอกระจายข่าวที่อยู่ ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน ลุงสมศักดิ์ ปานสง่า เป็นกรรมการวัดและทำหน้าที่เปิดเครื่องเสียงวัดตอนเย็นในวันโกน (ก่อนวันพระ) เพื่อให้ชาวบ้านรู้ว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันพระและเตรียมตัวหากใครจะไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น มีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 3 คน ผู้ใหญ่คนล่าสุด คือ คนที่ 4 ได้รับการเลือกตั้ง ต่อจากพ่อซึ่งเป็นผู้ใหญ่คนก่อนและได้เสียชีวิตลง ผู้ใหญ่บ้านยังอยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 30 ปี จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพิ่งรับตำแหน่งได้ 5 ปี มีบุคลิก เรียบร้อย นอบน้อม พูดจาด้วยเสียงสุภาพนุ่มนวล หน้าที่ที่ส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งข่าวสารทางราชการ และเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อชี้แจงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของทางหน่วยราชการที่แจ้งมา ทั้งนี้ในส่วนของการจัดทำโครงการในเชิงพัฒนา สำหรับหมู่บ้านยังไม่มีการประชุมใด ๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่าผู้ใหญ่บ้านยังประสบการณ่น้อยและอายุยังน้อยยังต้องได้รับคำแนะนำในการทำงานจากผู้อาวุโสและปราชญ์ของหมู่บ้าน

“..ผู้ใหญ่เขาดี สุภาพ พุดน้อย แต่มีอะไรก็จะประกาศให้รู้ตลอด ..บอกกันได้ว่ากันได้ ก็เขายังเป็นเด็กอยู่เลย เขายังไม่ค่อยมีประสบการณ์เวลาทำงานใหญ่ ๆ ของหมู่บ้าน ยังต้องเรียนรู้อีกเยอะ เวลาไปหาลูกบ้านต้องให้พวกกรรมการที่เขาอาวุโสนั่นแหละ เป็นคนแนะนำ ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 1, 5 กันยายน 2555)

“..ผู้ใหญ่เขายังเด็กก็ไม่ว่ากัน ค่อย ๆ เรียนรู้กันไป มีอะไรเขาก็ฟังพวกคนแก่...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านประชาสัมพันธ์ชุมชน คนที่ 2, 7 กันยายน 2555)

3) ด้านสังคมวัฒนธรรม ชุมชนจะเป็นสังคมเกษตรกรรม วัฒนธรรม

ของชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการทำไร่ทำนา ในขณะที่เดียวกันคนในชุมชนเป็นคนรักสงบและต้องการให้ลูกหลานมีการศึกษา มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ห่างไกลจากปัญหาเรื่องเพศ และยาเสพติด แต่ด้วยความจำเป็นของการประกอบอาชีพจึงไม่มีเวลาให้กับการดูแลแนะนำลูกหลานหากใครสามารถเรียนต่อไหวจะส่งเสริม หากใครเรียนต่อไม่ไหว เช่น เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่สนใจเรียนต่อ ต้องการพักการเรียนก็ให้พักเนื่องจากไม่สามารถบังคับให้เรียนได้ เมื่อลูกหลานอ้างว่าเรียนไม่ไหว ก็ต้องยอม ทั้งๆ ที่ผู้ปกครองก็ไม่สบายใจ และต้องการให้ไปเรียนต่อสายอาชีพหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแบบอย่างของรุ่นพี่ที่มักจะไปเรียนกันที่ กศน.บ่อทอง ด้วยสภาพของการศึกษาในชุมชนส่วนใหญ่จะจบชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ก็จะไม่เรียนต่อ และจะออกไปประกอบอาชีพทำสวนทำไร่ หรือเข้าสู่ระบบโรงงาน หรือออกไปมีครอบครัว ซึ่งมีส่วนน้อยที่ต้องการจะเรียนต่อจนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและกลับมาทำงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นความคิดของวัยรุ่นที่เห็นรุ่นพี่ส่วนใหญ่จะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วออกไปทำงานโรงงานหรือมีครอบครัว

เกี่ยวกับความเชื่อชาวบ้าน ส่วนใหญ่เห็นว่าหากใครต้องมีคนรักหรือตั้งครภัก์ในวัยเรียนก็ต้องออกมาแต่งงานมีครอบครัว ไม่สนับสนุนให้เรียนต่อเพราะอาจจะทำให้ครอบครัวมีปัญหาตามมา ต้องเลี้ยงลูกดูแลสามีหรือภรรยา และช่วยกันทำมาหากิน แต่ก็เริ่มมีวัยรุ่นบางกลุ่มมองว่าควรตั้งใจเรียนไปก่อนไม่ยอมมีครอบครัวในวัยเด็ก เพราะมองว่าชีวิตชาวสวนชาวไร่ลำบาก คติของชาวบ้านส่วนใหญ่มีข้อคิดคล้ายกันว่า ทำตัวเองให้ดีขึ้นทำกินและจะทำให้มีชีวิตดี มีคู่ครองที่ดีและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สำหรับคำสอนเรื่องการครองเรือนนั้นต้องให้ถึงเวลาทั้งหญิงและชาย หญิงก็ควรเรียนให้จบอย่างน้อยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือมากกว่านั้น ชายก็ควรเรียนให้จบก่อนเช่นกันและบวชเรียนตามหลักพุทธศาสนาเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ การเลือกคู่ นั้นไม่มีข้อกำหนดใด ๆ ถ้าต่างฝ่ายต่างพอใจกันก็ให้ไปสู่ขอให้ลูกต้องตามประเพณี ส่วนการปฏิบัติตัวของหญิงยังคงเน้นเรื่องของการเป็นผู้หญิงที่เรียบร้อยและรู้จักทำงานบ้านงานเรือน ซึ่งในสภาพปัจจุบันชุมชนมองว่าวัยรุ่นหญิงไม่ค่อยสนใจงานบ้าน ชอบแต่งตัวสวยงามและเริ่มมีความกล้าแสดงออกและไม่ระมัดระวังเนื้อตัว โดยเฉพาะการแต่งกายที่ไม่รัดกุมทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนมองว่าเป็นเรื่องล่อแหลมและอาจก่อให้เกิด

ปัญหาเรื่องเพศตามมาได้มาก ส่วนเด็กผู้ชายก็จับกลุ่มคุยกันแหวววัยรุ่นหญิงหรืออยู่กับการคุยโทรศัพท์หรือออกไปเล่นอินเทอร์เน็ตนอกหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์กันในชุมชน มีการแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่มเครือญาติใหญ่ ๆ และ**ทำกิจกรรมช่วยเหลือกันภายในเครือญาติ** โดยภาพรวมทั้งชุมชนจะไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน การไปมาหาสู่เป็นการพูดคุยทักทายกันระหว่างบ้านใกล้ชิดหรือภายในกลุ่มเครือญาติเท่านั้น แม้จะมีซุ้มนั่งเล่นกระจายอยู่ 3 จุดของหมู่บ้านซึ่งเป็นซุ้มไม้ไผ่สำหรับไว้นั่งพักผ่อนริมถนนในหมู่บ้านและพบปะพูดคุยกัน (แบบไม่เป็นทางการ) ในขณะที่ผู้วิจัยเดินสำรวจสภาพแวดล้อมชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่และตัวแทนชาวบ้าน พบว่า ในช่วงกลางวันหมู่บ้านจะเงียบ จะมีการรวมตัวกันบ้างตามร้านค้าภายในชุมชนต่างคนต่างออกไปทำไร่ทำนา ออกแต่เช้า เข้าบ้านค่ำหรือมืด จะมีผู้สูงอายุเฝ้าบ้านหรือเลี้ยงเด็กเล็กเย็นหรือมืดจึงจะกลับเข้าบ้าน ผู้วิจัยได้เข้าร่วมวงสนทนาด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ระแวกใกล้เคียงและพูดคุยกันเรื่องความเป็นอยู่ เศรษฐกิจของครอบครัวและราคาของใช้ในปัจจุบัน จะมีบ้างเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น เมื่อผู้วิจัยได้เปิดประเด็นเรื่องเพศก็จะมีพูดถึงความเป็นห่วงวัยรุ่น แต่ไม่กล้าพูดคุยสั่งสอนหากไม่ใช่คนในครอบครัว เพราะเกรงว่าจะผิดใจกัน ส่วนในวันเสาร์หรืออาทิตย์ก็จะมีเด็กหรือวัยรุ่นอยู่บ้านกับผู้สูงอายุด้วย หากผู้สูงอายุไปวัดหรือไปธุระ เด็กหรือวัยรุ่นหญิงก็จะอยู่บ้านตามลำพัง และหากไม่ค่อยมีคนอยู่บ้าน หมู่บ้านจะเงียบ ทำให้มีวัยรุ่นชายบางคนได้ใจเข้ามาแหวววัยรุ่นหญิง ทั้งในและนอกบริเวณบ้าน เพื่อจะเข้ามาละเมียดทางเพศ ทำให้วัยรุ่นหญิงบางคนรู้สึกไม่ปลอดภัยในสถานการณ์ทางเพศ จากการที่ผู้วิจัยได้สร้างสัมพันธภาพในครั้งแรกในการเข้าชุมชนพูดคุยทักทายและเข้าร่วมกิจกรรมทุกเหตุการณ์ที่พบในขณะนั้น ทำให้การเข้าออกชุมชนมีความเป็นกันเอง ชาวบ้านให้การทักทายและเชื้อเชิญให้ร่วมพูดคุยและแวะพักตามบ้านคล้ายกับลูกหลานในชุมชน รวมทั้งในกลุ่มวัยรุ่นที่เมื่อผู้วิจัยเดินผ่านไปก็จะทักทายผู้วิจัยว่าจะไปบ้านไหน ด้วยการวางตัวของผู้วิจัยดังกล่าวและการใช้ภาษาเดียวกับวัยรุ่นคุยกัน และส่วนใหญ่จะรับฟังวัยรุ่นก่อน ไม่ถามทันทีเมื่อมีประเด็นที่น่าสนใจแต่จะเว้นระยะให้วัยรุ่นมีโอกาสเล่า และบางครั้งจะถามความคิดเห็นกลับมาว่าผู้วิจัยคิดอย่างไร มีอะไรจะแนะนำบ้าง ทำให้วัยรุ่นรู้สึกไว้วางใจและอยากเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยฟัง คล้ายกับผู้วิจัยเป็นพี่สาวที่ยินดีและใจเย็นพอที่จะรับฟังพวกเขาโดยไม่ขัดจังหวะหรือต่อว่าความคิดเห็นใดๆ

“..หนูเคยอยู่บ้านคนเดียว ตอนนั้นไม่มีผู้ใหญ่อยู่ด้วยกัน เขาออกไปทำงาน หมู่บ้านเงียบ ..มีวัยรุ่นชายในหมู่บ้านมาชอบหนู มันมาแหวว หนูแค่เดินไปร้านค้า ขากลับมันจะเข้ามาหาหนูและจะดึงเข้าบ้านแต่หนูไม่ยอม...พยายามเตะมันแล้วก็รีบเข้าบ้าน ..เวลาผู้ใหญ่ไม่อยู่ทำให้ไม่ยอมออกบ้าน...ถ้าหนูเล่นด้วยมันคงเอาแน่...พูดให้ผู้ใหญ่ฟังเขาก็หาว่าหนูไปอ่อยมัน..แค่ใส่ขาสั้นมันไม่เกี่ยวเลย...มันอยู่ที่การวางตัวต่างหาก...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 4, 15 กันยายน 2555)

ในแต่ละวันเด็กและวัยรุ่นจะไปเรียนหนังสือในตัวอำเภอหนองม่วง เดินทางไปกลับโดยรถโดยสารรับจ้างประจำทาง เมื่อกลับถึงบ้าน วัยรุ่นก็จะเข้าบ้านของตนเอง ไม่ค่อยได้ออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน วัยรุ่นหญิงจะมีการรวมตัวกันน้อยมาก ส่วนใหญ่ที่เห็นจะมีวัยรุ่นชายที่มารวมกลุ่ม

2-3 คน นั่งคุยกันเล่นตอนเย็น ๆ ซึ่งจักรยาน และบางกลุ่มจะเล่นฟุตบอล ประมาณ 7-8 คน บริเวณ โรงสีเศรษฐกิจชุมชน แม้ว่าที่วัดจะมีลานเป็นพื้นที่ว่างสำหรับทุกคน ชาวบ้านและวัยรุ่นก็ไม่ค่อยได้ไป รวมกลุ่มออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมร่วมกันนอกจากกลุ่มผู้สูงอายุจะเริ่มมารวมตัวออกกำลังกายกันได้ ประมาณ 3-4 ปี ด้วยสถานที่ตั้งของวัดที่มีถนนใหญ่ตัดผ่าน ทำให้ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่เองไม่สะดวก ในการไปทำกิจกรรม เนื่องจากกลัวอุบัติเหตุรถชน เพราะที่ผ่านมามีอุบัติเหตุเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและ โดนรถชนเสียชีวิต แต่เมื่อ 4 ปีที่ผ่านมา ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนให้ออกกำลังกายจากเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทำให้มีการรวมกลุ่มออกกำลังกายกันอีกครั้ง ทุกเย็นเวลาประมาณ 17.00 น.ที่บริเวณลานด้านหน้าในรั้ววัด จะมีกลุ่มผู้สูงอายุประมาณ 10-15 คน ไปออกกำลังกายด้วย เชือกประกอบการแสดงท่าต่าง ๆ รวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องกันมาตลอด 4 ปี ส่วนใหญ่ จะเป็นผู้สูงอายุที่มีบ้านอยู่ฝั่งเดียวกับวัดเนื่องจากจะได้ไม่ต้องข้ามถนน

ในขณะเดียวกันแม้ว่าจะมีลานกีฬาที่บริเวณหน้าโรงสีเศรษฐกิจชุมชนอีกหนึ่งแห่ง ซึ่งมี ตัวแทนผู้ประสานงานหลักของโรงสีเศรษฐกิจชุมชน ได้ขอเช่าพื้นที่ของเพื่อนบ้านเนื่องจากเป็นพื้นที่ ว่างเปล่า ให้เป็นลานกีฬาสำหรับเด็ก ๆ ในชุมชน เช่าในราคา 1000 บาทต่อปี แต่เด็ก ๆ หมู่บ้านก็ ไม่ค่อยมารวมกลุ่มกัน นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีกรรมการหมู่บ้านที่ส่วนใหญ่มีความอาวุโสและมากด้วย ประสบการณ์ ประกอบด้วย ประธาน (ผู้ใหญ่บ้าน) รองประธาน (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) และ กรรมการ (ตัวแทนสมาชิกในชุมชน) จำนวน 10 คน

สำหรับการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนชาวบ้านได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชนของตำบลบ่อทอง สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนขึ้นเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหา ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โรงสีเศรษฐกิจชุมชน ช่วยสีข้าวของ คนในชุมชนและจ่ายค่าสีข้าวเป็นเงินสดหรือรับข้าวแทน กลุ่มต้านภัยยาเสพติดบ้านโคกขาม กลุ่ม ธนาคารหมู่บ้านโคกขาม กลุ่มสตรีบ้านโคกขาม ซึ่งมีผลงานในการสานตะกร้าและได้ขึ้นทะเบียนเป็น สินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลและขายในเว็บไซต์ กลุ่มปฎิบัติหมักชีวภาพ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข บ้านโคกขาม กลุ่มศิลปินวัฒนธรรมดนตรีไทย กลุ่มชาแหละเนื้อบ้านโคกขาม กลุ่มศิลปะแม่ไม้มวยไทย และ กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุมีการรวมกันอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง มาประมาณ 3-4 ปี ทำกิจกรรม ออกกำลังกายเป็นประจำ ทุกวันตอนเย็น เวลาประมาณ 5 โมงเย็น หากผ่านมาจะสังเกตเห็นได้ ชัดเจนว่ามีกลุ่มผู้สูงอายุมาออกกำลังกายกัน และยังมีการเข้าวัดปฏิบัติธรรมนุ่งขาวกันทุกวันพระ อย่างต่อเนื่อง มาเป็นเวลากว่า 10 ปี

โดยส่วนใหญ่แต่ละกลุ่มจะมีการรวมกันแบบเป็นทางการน้อย และรวมกันเมื่อคราวจำเป็น หรือเมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่มมีการนัดหมายมา นอกนั้นเป็นการพูดคุยพบปะกัน แบบไม่เป็นทางการ เช่น ถามไถ่กันเวลาพบเห็น หรือปรึกษากันแบบตัวต่อตัว ด้วยแต่ละครัวเรือน จะให้ความสำคัญของการประกอบอาชีพส่วนตัวและการออกไปทำมาหากิน ไปทำสวนทำไร่ซึ่งมีเวลา ไม่แน่นอน จึงทำให้กลุ่มรวมตัวกันไม่สะดวก

นอกจากนี้การที่เป็นชุมชนเก่าแก่จึงทำให้ชุมชนมีผู้รู้ ปรมาจารย์ชาวบ้าน ภูมิปัญญา และ ผู้เชี่ยวชาญมากมายที่ได้สะสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การทำส้มไม้ สานตะกร้า ไม้ไผ่กวาด การเผาถ่านแบบเตาผี การทอแฝก การปลูกมะกรูด การถักกระเปาะจาก

ใหม่ต่าง ๆ การจักรสานจากไม้ไผ่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปลูกไม้สักทอง การรำกลองยาวและเล่นดนตรีไทย การต่อยมวยไทย เป็นต้น

“ของมันมีอยู่ในทุ่งในป่า ไปหามาก็มาฝึกทำตามพ่อแม่ ..ก็ทำขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะแรงมันไม่เหมือนแต่ก่อน อยากสอนให้ลูกให้หลานมันทำก็ไม่มีใครสนใจ”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านปราชญ์ชาวบ้าน คนที่ 1, 9 กันยายน 2555)

“...ทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่แล้วครับ..ตอนนี้เหลืออยู่ที่บ้านผมบ้านเดียวที่ยังเผาถ่านแบบโบราณ ทำเป็นอาชีพของครอบครัว ลูกมันก็ออกจากโรงเรียนมาทำด้วย เลยยังมีคนทำเป็น ไม่ยาก แต่ก็ไม่รู้จะทำกันต่อไปถึงรุ่นไหน เพราะตอนนี้ไม่เริ่มหายาก ”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านปราชญ์ชาวบ้าน คนที่ 2, 8 กันยายน 2555)

ทั้งนี้ภูมิปัญญาแต่ละท่านยังมีโอกาสน้อยที่จะได้ถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ให้กับคนในชุมชน เนื่องจากความเร่งรีบของการดำเนินชีวิต เด็กและวัยรุ่นในชุมชนยังให้ความสนใจในการเรียนรู้สิ่งเหล่านี้น้อย อีกทั้งยังไม่มีบุคลากรเริ่มเปิดเวทีการเรียนรู้ของคนในชุมชน คนในชุมชนจึงมองว่าชุมชนมีความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความถี่ของการพบปะกันของสมาชิกชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชนยังน้อยอยู่ การทำงานของชุมชนจะมารวมกันเพียงงานตามประเพณีทางศาสนา เช่น งานบุญกลางบ้านเดือน 3 งานสงกรานต์เดือน 4 งานทอดกฐินประจำปีเดือน 9 เดือน10 เท่านั้น

4) ด้านศาสนา เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ และมีวัดประจำหมู่บ้าน

1 แห่ง คือ วัดโคกขาม ลักษณะเป็นวัดเล็ก ๆ ตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธินฝั่งทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2497 บนพื้นที่ 3 ไร่ มีศาลาไม้เก่าสร้างตั้งแต่สมัยก่อตั้งวัด ขนาด 110 ตารางเมตร ซึ่งมีความทรุดโทรมและพุง และยังไม่มียงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซม ขณะนี้จึงปิดการใช้งาน เนื่องจากเกรงว่าศาลาจะพังทำให้ผู้มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจะได้รับอันตราย มีโบสถ์ปูน 1 หลัง ขนาด 150 ตารางเมตร ศาลาการเปรียญประกอบพิธีสงฆ์ 1 หลัง ขนาด 370 ตารางเมตร ศาลาไม้สำหรับพระจำวัด 6 หลัง ขนาด 340 ตารางเมตร มีพระจำวัดอยู่ 4 รูป คือ เจ้าอาวาสวัด อายุ 72 ปี ครองตำแหน่งเจ้าอาวาสมาได้ประมาณ 12 ปี และมีพระในวัดอีก 3 รูป ได้แก่ อายุ 69, 57 และ 43 ปี

บรรยากาศภายในวัดมีความเงียบสงบมาก จะมีชาวบ้านหนุ่มสาวมานั่งเล่นในช่วงกลางวันเพียง 3-4 คน ส่วนช่วงเย็นจะมีผู้สูงอายุมาออกกำลังกาย วัดมีความร่มเย็นด้วยต้นไม้ใหญ่อายุมากกว่า 40 ปี จำนวน 6 ต้น มีลานโล่งอยู่หน้าวัด ประมาณ 750 ตารางเมตร ลานโล่งนี้บางส่วนใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายของผู้สูงอายุทุกเย็น ส่วนด้านหลังวัดมีพื้นที่ว่างอยู่ต่อจากศาลาไม้หลังเก่าซึ่งปิดไม่ได้ใช้งานแล้ว มีพื้นที่ว่างประมาณ 180 ตารางเมตร กรรมการวัดใช้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดและนำรายได้มา

เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับค่าน้ำค่าไฟฟ้าวัด เนื่องจากวัดมีงบประมาณน้อยและมีภาระหนี้สินในการบูรณะวัด เนื่องจากวัดถูกผู้รับเหมาก่อสร้างโกงค่าจ้างในการซ่อมแซมและทำรั้ววัดไปเมื่อประมาณ 2 ปีก่อน คือเมื่อปี พ.ศ. 2554 จากการช่วยเหลือของกรรมการวัด แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับคนในชุมชน ที่มีความศรัทธาและช่วยเหลือวัด อีกทั้งยังให้ความร่วมมือเมื่อมีกิจกรรมทางวัด สำหรับการทำบุญทางศาสนาส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุไปทำบุญและถือศีลกันในทุกวันพระ เด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่จะไปทำบุญกันน้อย

“...ตอนนี้วัดมีงบน้อย จะพัฒนาอะไรก็ได้ไม่มาก ค่อยทำไป ชาวบ้านเราก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไร ทำนาทำไร่กันส่วนใหญ่รายได้ก็กลาง ๆ ยังมีคนจนอีกเยอะ เมื่อ 2 ปีก่อน วัดก็โดนโกงไปโยม ผู้รับเหมาเราไว้ใจเขา ไม่รู้จะออกมาแบบนี้ ก็โอโหสิกรรมเขาไป..แต่พวกกรรมการวัดเขาดี ช่วยกันหารายได้ให้วัด ไร่ข้าวโพดนั้นก็กรรมการเขาช่วยกันปลูก...เอามาใช้เป็นค่าน้ำค่าไฟวัด..ก็อนุโมทนาบุญเขาไปโยม...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพระภิกษุสงฆ์รูปที่ 2, 14 กันยายน 2555)

“ส่วนใหญ่มีแต่คนแก่นั่นแหละมาวัด หนุ่มสาวเขาไม่ค่อยมากัน อาจเป็นเพราะต้องออกไปทำงานข้างนอก...ไปไร่ไปนากันแต่เช้า....จะมีเด็ก ๆ มาบ้างก็ติดายมาทำบุญเพราะต้องมาส่ง เห็นอยู่ก็ไม่กี่คน...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพระภิกษุสงฆ์รูปที่ 1, 14 กันยายน 2555)

5) ด้านการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน **ไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์** ประจำหมู่บ้าน ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่มีสถาบันการศึกษาในเขตพื้นที่ของหมู่บ้าน เด็กเล็กที่ยังไม่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นผู้ดูแล หากบ้านใดไม่มีผู้สูงอายุผู้ปกครองจะนำไปฝากเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่หมู่ 8 สำหรับชั้นระดับประถมศึกษาไปเรียนที่หมู่ 2, 8 และ 11 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จะต้องเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนประจำอำเภอในตัวอำเภอนองม่วง เมื่อพูดคุยถึงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนชาวบ้านบอกว่าการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นเช่นชุมชนอื่นบ้าง และมองว่าชุมชนยังด้อยกว่าที่อื่น

“อยากให้มีที่เรียนอยู่ในหมู่บ้านเหมือนหมู่บ้านอื่นเขา.....มันคงยาก..... ที่อ่านหนังสือพิมพ์ก็ไม่มี ป้ายแจ้งข่าวอะไรก็ไม่มี มีข่าวอะไรผู้ใหญ่เขาก็จะแจ้งทางหอกระจายข่าวนั่นแหละ..ชัดบ้างไม่ชัดบ้างก็คอยถามข่าวจากบ้านใกล้ ๆ กันเอา ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มแม่บ้านคนที่ 1, 7 กันยายน 2555)

6) ด้านคมนาคม มีถนนสายพหลโยธิน (ทางหลวงหมายเลข 1) ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน การคมนาคมของหมู่บ้านจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งถนน ภายในหมู่บ้านใช้ถนนลาดยางและส่วนน้อยที่ยังเป็นถนนลูกรัง มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 7 สาย ถนนลูกรัง 3 สาย ทำให้การเดินทาง

ไปมาหากันของชาวบ้านสะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเดินเท้าไปมาระหว่างบ้าน ซีรถจักรยาน ขั้รถยนต์ ส่วนตัว ขั้รถจักรยานยนต์ สามล้อเครื่อง และรถไถนา เป็นต้น เนื่องจาก อบต. มีแผนพัฒนาถนนในหมู่บ้านทุกปี ส่วนการเดินทางออกนอกหมู่บ้านไปหมู่บ้านอื่น ไปตำบลบ่อทอง ไปอำเภอหนองม่วง หรือไปอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันมีความสะดวกเนื่องจากมีถนนทางหลวงตัดผ่าน มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านหมู่บ้านตลอดทุก 1-2 ชั่วโมง ทำให้สามารถเดินทางไปด้วยอำเภอและจังหวัดได้สะดวกไม่ต้องรอนาน

7) ด้านการสื่อสารภายในชุมชน ทุกครัวเรือนรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั่วไปจากการดูทีวีและฟังวิทยุ ส่วนข่าวสารจากทางราชการจะได้รับแจ้งจากผู้ใหญ่บ้านผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ชาวส่วนใหญ่จะเป็นการแจ้งข่าวเกี่ยวกับเกษตรกรรม การปลูกพืชไร่ การกู้หรือจำนำพืชไร่ การกู้ยืมเงินล้าน เป็นต้น บางครั้งเสียงหอกระจายข่าวไม่ชัดเจนได้ยินกันไม่ทั่วถึงทำให้ชาวบ้านมีการพูดคุยและบอกต่อกันในละแวกบ้านใกล้เคียง และออกมาพบปะพูดคุยกันในช่วงเย็นถึงมืด หลังกลับมาจากสวนและนา อาจเป็นที่บ้านคนใดคนหนึ่งที่มีศาลานั่งพักเป็นซุ้มไม้เล็ก ๆ หน้าบ้านหรือจับกลุ่มคุยกันบริเวณร้านค้าเล็ก ๆ ในกลุ่มนั้น ๆ จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่พร้อมกับอาสาสมัครสาธารณสุขเพื่อสำรวจแม่หลังคลอด จึงมีโอกาสนั่งสนทนาร่วมกับชาวบ้านในช่วงเย็นในแต่ละละแวกพบว่า การสนทนาจะเป็นลักษณะการเล่าสู่กันฟังไม่มีบุคคลใดที่แสดงลักษณะเป็นผู้นำกลุ่ม หรือชี้นำความคิดกลุ่ม แต่จะถามไถ่เรื่องความเป็นอยู่ การทำงานและสุขภาพ เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่วัยเข้าสู่ผู้สูงอายุจึงทำให้การพูดคุยเป็นเรื่องการปรึกษาปัญหาสุขภาพ และทำให้ผู้วิจัยสลับบทบาทของการเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณสุขร่วมกับการวางตนเองเป็นลูกหลานคนหนึ่งของชุมชน จึงทำให้การสนทนาเป็นไปอย่างสบาย ๆ กลมกลืนไปกับกลุ่มชาวบ้านและได้รับการเชื่อใจให้รับประทานอาหารเย็นด้วยกันและนอนค้างในหมู่บ้านโดยไม่ต้องเดินทางกลับที่พัก ผู้วิจัยจึงร่วมรับประทานอาหารเย็นกับชาวบ้านด้วยและขอตัวกลับที่พักเนื่องจากต้องจัดการกับภารกิจที่ค้างอยู่อาจไม่สะดวก หลงป่าก็เข้าใจและไม่คิดว่าผู้วิจัยรังเกียจ ซึ่งผู้วิจัยได้รับการเชิญชวนทุกครั้งที่ได้เข้าพูดคุยกับชาวบ้านอาจเนื่องมาจากเป็นช่วงหน้าฝน จะมีฝนตกตลอดทำให้ผู้วิจัยต้องหลบฝนอยู่ที่บ้านชาวบ้านเป็นระยะ ๆ ทั้งในช่วงกลางวันและช่วงเย็นจนเมื่อถึงจะได้กลับที่พัก จึงอาจทำให้ชาวบ้านเป็นห่วงในการขับรถและจะเตือนผู้วิจัยทุกครั้งไม่ให้ขับรถเร็ว และในบางครั้งรถที่ผู้วิจัยใช้เข้าหมู่บ้านเปื้อนฝุ่นมาก ซึ่งผู้วิจัยได้ฝากจอดไว้ในบ้านคุณตาท่านหนึ่งในหมู่บ้านเพื่อเดินไปยังบ้านอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยสามารถเดินเท้าไปยังจุดต่าง ๆ ของชุมชนได้หลวม ๆ เนื่องจากบ้านคุณตามีบริเวณที่โล่งมากและไม่ขัดขวางการทำงานของของคุณตา เมื่อกลับมาถึงในช่วงเย็น พบว่า คุณตาได้เมตตาเซ่ตรรถให้กับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตาของคุณตาท่านนี้มาก และในบางครั้งก็เห็นผู้วิจัยเดินผ่านก็เรียกให้พักที่คุณตาปลูกเองนำไปประกอบอาหารรับประทานที่บ้านพัก ผู้วิจัยจึงแสดงน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยการนำขนมและผลไม้ที่ได้ซื้อในตลาดหนองม่วงก่อนจะเดินทางเข้าหมู่บ้านให้คุณตาเวลาเข้าหมู่บ้านในครั้งถัดไปด้วย ซึ่งในการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ด้วยตนเองเพียงคนเดียว ทำให้ในการบันทึกภาพจึงขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านรวมทั้งคุณตาด้วยช่วยถ่ายรูปให้ โดยแนะนำให้กดปุ่มถ่ายรูป ซึ่งคุณตาไม่เคยใช้กล้องถ่ายรูปมาก่อน แต่คุณตาก็สามารถทำได้ ทำให้คุณตารู้สึกภูมิใจจากการได้ช่วยเหลือผู้วิจัยและการที่ผู้วิจัยได้วางบทบาทตัวเองคล้ายกับลูกหลานคนหนึ่งในชุมชนซึ่งไม่ใช่การวางตัวเป็นผู้วิจัยและจะขอคำแนะนำต่าง ๆ จากคุณตาเกี่ยวกับการปลูกผักตลอด จึงทำให้คุณตารู้สึกว่าผู้วิจัยเป็นลูกหลานคนหนึ่ง รวมทั้งจุดอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้เข้าไป

พูดคุย เช่น ร้านขายกับข้าว ผู้วิจัยก็ไปช่วยเด็ดผักเตรียมทำกับข้าว และนั่งคุยไปด้วย จึงทำให้ส่งผลถึงความสัมพันธ์อันดีที่ผู้วิจัยได้รับในการทำวิจัยในครั้งนี้ และส่งผลถึงความร่วมมืออันดีจากชุมชนที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ที่จะทำให้กระบวนการวิจัยครั้งนี้สำเร็จ

สำหรับการสื่อสารที่เกี่ยวกับการความร่วมมือจากชุมชน จะมีผู้อาวุโสท่านหนึ่งในชุมชนที่ชาวบ้านกล่าวถึงและให้ความนับถือ ซึ่งมีบุคลิกเรียบร้อย วางตัวนิ่ง พูดน้อย ๆ ซ้ำ ๆ และมีหน้าตายิ้มแย้มตลอดเวลา จะออกมาทำกิจกรรมให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น งานวันพ่อ งานวันแม่ งานบุญกลางบ้าน งานสงกรานต์ ซึ่งเป็นผู้นำจัดงานรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ มัคทายกวัดหรือพิธีการงานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้านใกล้เคียง วิทยากรสอนลูกเสือชาวบ้าน ผู้ประสานหลักโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์ชุมชน และกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

“เวลามีงานของหมู่บ้านที่จะต้องออกมาช่วยกัน เช่น ทำความสะอาดชุมชน ทำบุญวัด ทำบุญกลางบ้าน หรือตรุษสงกรานต์ ก็ได้ลุงเขานี้แหละ ชาวบ้านเขานับถือ แกวางตัวดี พูดจาดี พูดให้คนเขาสวมัคคีกัน ชวนให้ออกมาช่วยกัน ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มวัฒนธรรมคนที่ 1,
12 กันยายน 2555)

นอกจากนี้สื่อต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม จากการที่ผู้วิจัยเดินสำรวจสภาพแวดล้อมชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชาวบ้านยังไม่พบป้ายประชาสัมพันธ์แนวคิด เป้าหมายอุดมการณ์ หรือคำประกาศใด ๆ ของชุมชน รวมถึงไม่พบการให้ความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ หรือการนำโฆษณาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นมาเผยแพร่ในชุมชน เช่น การป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การป้องกันการโรคเอดส์ การคุมกำเนิด การล่วงละเมิดทางเพศ การงดใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และ การป้องกันยาเสพติด เป็นต้น

“...ไม่มีหรือครับ อยู่มาตั้ง 70 กว่าปี ก็ไม่เห็นมีป้ายบอกอะไร ..ในหมู่บ้านเวลามีอะไรก็จะประกาศทางหอให้รู้กัน...ทางหน่วยงานมีข่าวมาก็ฝากบอก ๆ กันไป...จะมีก็แต่ป้ายแจ้งสร้างถนนของหมู่บ้านนั่นแหละครับ....แล้วก็ป้ายตอนหาเสียงเลือกตั้ง...ก็เห็นปักไปทั่วพอเลือกตั้งก็เก็บกันไป ไอ้ที่แจ้งเตือนเรื่องยา เรื่องเพศอะไรเนี่ย...ผมยังไม่เคยเห็นนะ”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน
คนที่ 1, 6 กันยายน 2555)

“...ไม่เคยเห็น... ไม่เคยเห็นใครมาติดประกาศอะไรเลย ก็หมู่บ้านไม่ได้มีที่ติดป้ายอะไรนี่คะ...เวลามีเรื่องอะไร หนูก็เห็นแต่ผู้ใหญ่ประกาศ ชุมในหมู่บ้านมันเป็นชุมชนนั่งเล่นกันเฉย ๆ ไม่ได้มีที่อ่านหนังสือ หรือชุมติดป้ายอะไร....บางที่หนูก็เดินไปอ่านหนังสือพิมพ์ที่ร้านค้าข้างบ้าน เขาซื้อมาอ่านที่ร้าน..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

8) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ของตำบลบ่อทอง บริเวณเขตรอยต่อของหมู่บ้านโคกขามมีป่าไม้และภูเขา ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาหญ้าแฝก หญ้าคา หน่อไม้ และไผ่ มาตัดแปลงเป็นสินค้านำไปขายเป็นทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมของครอบครัว รวมทั้งมีบ่อน้ำธรรมชาติเดิมมีขนาดเล็กต่อมามีการขุดลอกเป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ เรียกว่า “บึงทะเลน้อย” เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำเกษตรกรรม ปัจจุบันถูกพัฒนาขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลบ่อทอง และอำเภอหนองม่วง แต่ในปัจจุบัน ชุมไม้ที่เคยสร้างช่วงแรกเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว มีความเสื่อมโทรมและขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ทำให้บรรยากาศเงียบเหงาไม่คึกคักเหมือนช่วงแรกที่มีการพัฒนา ด้วยความเงียบเปลี่ยวและรกร้าง สถานที่ที่พุ่มไม้ที่ร่มรื่นขนาดใหญ่ที่ไม่ได้รับการพัฒนาใด ๆ ทำให้เป็นแหล่งนัดพบของกลุ่มวัยรุ่นไปมาสุ่มกันในเรื่องเพศและยาเสพติด ซึ่งเป็นที่รับรู้ของคนในหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียง

“..ทางไปหลังหมู่บ้านนี้แหละที่เป็นบึง เขาเรียกกันว่า บึงทะเลน้อย ทางไปก็เปลี่ยวแล้ว หญ้ารก ศาลาไม้ก็พุ่มไม้แต่วัยรุ่นนั่นแหละที่มันขี่มอเตอร์ไซด์เอาสาวซ้อนไปเที่ยว หน้าฝนยิ่งแล้วใหญ่ เคยเห็นวัยรุ่นมันไปทำอะไรกันในท่อน้ำนะ ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มวัฒนธรรมคนที่ 1,
12 กันยายน 2555)

“..บึงนั่นแหละ เย็น ๆ เห็นวัยรุ่นมันไปกันแล้ว พวกผู้หญิงมันก็ไม่กลัว เขาพาซ้อนมอเตอร์ไซด์ไป เขาไม่ให้ลงจะทำอะไรมันได้ ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มแม่บ้านคนที่ 2,
8 กันยายน 2555)

“..เห็นเขามาไล่จับยาบ้า ไปทางบึงน้อย ก็มันรกเป็นที่หลบดีจิงนะ จับได้ที่นั่นแหละ ..แต่เป็นคนนอกหมู่บ้าน อยากให้จับคนในหมู่บ้าน...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านผู้นำชุมชน คนที่ 2,
16 กันยายน 2555)

1.5.2 สภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน

1) ด้านการคมนาคม มีถนนทางหลวงตัดผ่านเชื่อมกับหมู่บ้านโคกขามและไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ใกล้เคียงได้สะดวก โดยหมู่บ้านโคกขามมีเส้นทางเข้าออกเชื่อมกับหมู่บ้านอื่น ๆ ใต้รอบหมู่บ้าน เป็นถนนปูนสลักับถนนลูกรัง ทำให้มีการเดินทางไปมาสัญจรของคนในหมู่บ้านอื่นที่เข้าตัวหมู่บ้านโคกขามได้ตลอดเวลา เคยมีกรณีกลุ่มติดยาเสพติดหลบหนีตำรวจ ใช้เส้นทางหมู่บ้านโคกขามเป็นทางผ่านขับรถหลบหนีออกไปยังบึงทะเลน้อยเพื่อที่จะผ่านไปหมู่บ้านอื่น โดยตำรวจสามารถตามไปจับกุมได้ที่บึงทะเลน้อย ทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่มั่นคงในความปลอดภัยของหมู่บ้านจากการมีเส้นทางที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่นได้ทุกทิศทุกทาง

“..หมู่บ้านเรามันเป็นหมู่บ้านเปิดทุกทางติดกับหมู่บ้านอื่นเยอะ ทางหนีที่โล่งมันเยอะ ไม่รู้จะทำยังไง ที่ไร่ผมก็มีของขายหาย ป้ายมันยังจดเอาไปเลย พอตีมันเป็นป้ายเหล็ก มันคงไปซังกิโยตแล้วป่านนี้ ..ตามจับใครก็ได้...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุคนที่ 1,
13 กันยายน 2555)

2) ด้านสถานที่ที่เป็นที่รวมตัวของวัยรุ่น มีร้านอินเทอร์เน็ตและร้านคาราโอเกะอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง วัยรุ่นจะนิยมไปใช้บริการร้านอินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่จะเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ เนื่องจากเป็นวันหยุดและมีเวลาในการใช้บริการโดยไม่ต้องเร่งรีบ เช่น ไปเล่นเกม ใช้บริการส่งเมลล์ หรือค้นหาข้อมูลที่ตนเองต้องการ นอกจากนั้นเป็นร้านค้าขายของชำในหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนร้านสนุกเกอร์และสวนสาธารณะหรือสถานที่พักผ่อนของชุมชนใกล้เคียงยังไม่มีเช่นกัน ชาวบ้านจึงไม่มีจุดนัดพบหรือรวมตัวกันทำกิจกรรมในกลุ่มใหญ่ของชุมชน แต่จะเป็นการรวมกลุ่มกันพูดคุยกันในละแวกบ้านใกล้เคียง

โดยสรุป สภาพทั่วไปของหมู่บ้านโคกขาม เป็นชุมชนชนบทเก่าแก่ชุมชนหนึ่งในเขตภาคกลาง มีความเจริญทางคมนาคมอย่างรวดเร็วด้วยการมีถนนทางหลวงตัดผ่านหมู่บ้านมาตั้งแต่อดีต จากการที่หมู่บ้านมีผู้คนเข้ามาอยู่และประกอบอาชีพจากหลากหลายที่ทำให้ไม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจนเป็นของตนเอง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และทำนาเป็นอาชีพหลัก รับจ้างเป็นอาชีพรอง รายได้น้อยถึงปานกลาง มีผู้นำชุมชนเป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่ มีความสามารถในด้านศิลปะมวยไทย มีความสุขภาพและมีน้ำใจให้กับลูกบ้าน สำหรับการงานหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านนั้นชาวบ้านมองว่าต้องใช้เวลาในการสั่งสมประสบการณ์และควรได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

นอกจากนี้การที่หมู่บ้านโคกขามเป็นชุมชนเก่าแก่ทำให้มีปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มากมาย แต่ยังไม่เห็นเวทีหรือโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน เนื่องจากลูกหลานในชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจในการเรียนรู้แต่ใช้เวลาไปกับการเล่น อีกทั้งยังไม่มีกิจกรรมกลุ่มใด ๆ ของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่จริงจัง ในขณะที่ผู้ใหญ่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนาและแก้ไขเศรษฐกิจของชุมชน แต่เป็นการเริ่มต้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อเจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามาพบกลุ่ม กลุ่มเองก็ไม่ได้มีการพบปะกันแบบเป็นทางการ ผลงานของกลุ่มจึงมีความก้าวหน้าน้อย อีกทั้งด้านการศึกษาก็ต้องออกไปเรียนที่หมู่บ้านอื่นหรือในตัวอำเภอ รวมทั้งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง ชุมชนเองก็ไม่ได้มีการพบปะพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนกันในการพัฒนาชุมชน ไม่มีเวทีหรือลานสาธารณะสำหรับพบปะพูดคุยของคนในชุมชน ไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งข่าวสารใดๆ ในชุมชน ใช้วิธีการสื่อสารโดยประกาศผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นหลักโดยผู้ใหญ่บ้านและผู้ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของชุมชนสลับกันเป็นผู้ประกาศตามโอกาส ชุมชนมองว่าหมู่บ้านตนเองยังด้อยกว่าชุมชนอื่นในหลายด้าน และต้องการที่จะได้รับการพัฒนาเช่นหมู่บ้านอื่น ๆ บ้าง ในขณะที่สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนยังมีแหล่งเสี่ยงในการรวมกลุ่มของวัยรุ่น เช่น ร้านคาราโอเกะซึ่งมีหญิงขายบริการแฝงอยู่ มีร้านอินเทอร์เน็ต และมีบึงทะเลน้อยซึ่งเป็นแหล่งเสี่ยงในการนัดพบของวัยรุ่นและนำไปสู่การมี

พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมในวัยรุ่นที่มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการตั้งครกในวัยเรียน การมีเพศสัมพันธ์ในเด็กที่เร็วขึ้น และการละเมิดทางเพศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนรับรู้แต่ยังไม่มีผู้ผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างจริงจังเพราะต่างมองว่าเป็นปัญหาของแต่ละครอบครัวที่จะต้องป้องกันและดูแลบุตรหลานของตนเอง

2. ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

นำเสนอตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ ดังนี้

2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้

วัยรุ่นส่วนใหญ่หาความรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวและการแสดงออกทางเพศจากการพูดคุยกับเพื่อน ๆ และรุ่นพี่หญิงชายในชุมชน หรือบางครั้งจะหาข้อมูลด้วยตัวเองจากหนังสือเรียน อินเทอร์เน็ตในมือถือ ส่วนน้อยที่จะปรึกษาหรือพูดคุยกับพ่อแม่หรือผู้ใหญ่เพราะกลัวจะถูกดูว่าและห้ามปรามไม่ให้สนใจเรื่องเพศและไม่ให้มีแฟนในวัยเรียน

“จะอ่านในหนังสือเรียนวิชาสุขศึกษา บางทีก็หาอ่านในห้องสมุด ส่วนใหญ่จะคุยกับเพื่อน ๆ เวลาที่อยู่ในหมู่บ้านถ้าสงสัยอะไรก็จะคุยกับรุ่นพี่ที่เป็นผู้ชายด้วยกัน เพราะเวลาที่พวกเขา นั่งคุยกันเกี่ยวกับเรื่องอย่างว่าผมเคยได้ยินเขาพูดกัน ผมก็จะนั่งฟัง เห็นเขาคุยกันก็อยากจะฟังกับเขาด้วย มันฟังแล้วก็อยากรู้ ก็นั่งฟังไปเรื่อย ๆ .”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...ส่วนใหญ่จะคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนถ้ามีอะไรกับใครจะป้องกันยังไง เห็นเพื่อนไปกับผู้ชายก็อยากรู้ ถ้ามีแฟนไม่แน่ใจจะพลาดไหมต้องป้องกันไว้ก่อน.....กับตายายคุยด้วยไม่ได้หรือเขาไม่ยอมให้มีแฟนตอนนี้.....เขาชอบดูหนู ...”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 4, 29 กันยายน 2555)

“..หาหนังสืออ่านในห้องสมุด บางครั้งครูก็จะเข้ามาถามว่ามีแฟนแล้วหรือจะมีอะไรกับเขาหรือเปล่า... ผมไม่กล้าบอก... บอกแต่ว่ายัง แต่จริง ๆ มันก็มีความรู้ลึกลง..บางทีก็ใช้อินเทอร์เน็ตที่โรงเรียน ครูให้ทำรายงานเกี่ยวกับเรื่องเพศ ถ้าอยู่ที่บ้านก็ใช้อินเทอร์เน็ตในมือถือ เต็มทีละ 10, 20 บาท เล่นได้ประมาณหนึ่ง ชั่วโมงครึ่ง เข้าไปหาอ่านว่าถ้ามีอะไรกันแล้วไม่ได้ป้องกันต้องกินอะไรถึงไม่มีเด็ก.... พ่อกับแม่เคยคุยด้วยว่าถ้าเราไปมีอะไรกับใครแล้วมีลูกเราจะทำยังไง ถ้าจะมีคู่ตอนนี้ นั่นเลยไปหลังวัด ถ้าจะมาบ้านก็ให้มาเที่ยวเล่นได้...ก็คิดว่าที่เขาพูดแบบนี้คงอยากให้เราไปสร้างตัวก่อน.....ถ้าเราตัดสินใจจะมีครอบครัวก็ไม่ต้องพึ่งพ่อแม่บอกมาก่อนจะมีคู่ให้ทำงานมีฐานของตัวเองค่อยมี..ตอนนี้เขาไม่ยอมให้เรา มีแฟน แต่ผมมีแล้ว...ไม่กล้าบอกเขา”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“...คุยกับแม่บ้างบางครั้ง ส่วนใหญ่จะคุยกับเพื่อน คุยได้ทุกเรื่องไม่อายกัน ...คุยแล้วมันรู้สึกดี...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 7, 11 กันยายน 2555)

“...ไม่รู้จะไปหาที่ไหน หมู่บ้านเราไม่มีที่อ่านหนังสือ ไม่มีที่ที่เราจะไปหาข้อมูลอะไร อนามัยก็ไม่กล้าไป อาย ไม่เคยไปเรื่องอย่างว่า ..หาในอินเทอร์เน็ต สบายใจดีกว่า ไม่ต้องอายใคร ใครก็ไม่รู้ว่าเราอยากรู้เรื่องอะไร คิดว่ามันเป็นเรื่องส่วนตัวของเรา..”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 8, 29 กันยายน 2555)

“...คุยกับเพื่อนดีกว่าคุยได้ทุกเรื่อง...คุยแล้วมันดี บางทีก็เข้าร้าน อินเทอร์เน็ตต่ออยากู๋เซามีงกัน เข้าไปดูคลิปวิดีโอกับเพื่อนชวกันไปร้าน อินเทอร์เน็ต ก็ดูด้วยกัน เพื่อนเขาอยากมีอะไรกับแฟน...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 12, 11 กันยายน 2555)

และเมื่อต้องให้วัยรุ่นเลือกแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่วัยรุ่นรู้สึกว่าสะดวกใจ สบายใจและปลอดภัยในการเรียนรู้มากที่สุดเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศ วัยรุ่นก็ยังคงเลือกเพื่อนหรือหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ในขณะที่บางคนเลือกที่จะคุยกับแม่ ด้วยเหตุผลที่ว่าสามารถเก็บความลับของตนไว้ได้ และมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัว

“คุยกับเพื่อน...เพราะมันคุยกันได้ทุกเรื่องไม่เอาความลับไปบอกใครคุยแล้วมันรู้สึกดี.... ปลอดภัย.”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 2, 10 กันยายน 2555)

“...แม่คะ คิดว่าแม่เก็บความลับได้อยู่ คงไม่พูดให้คนอื่นฟัง....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 6, 29 กันยายน 2555)

“..เข้าอินเทอร์เน็ตค้นหาข้อมูลด้วยตนเองรู้สึกสบายใจกว่า บางทีก็อาจจะคุยกับครูวิชาสุขศึกษาที่โรงเรียน แต่ครูก็ไม่ค่อยว่าง...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 9, 11 กันยายน 2555)

“...หาข้อมูลเองทางเว็บไซต์ในมือถือตอนอยู่ในห้องนอน ไม่มีใครมายุ่งดี สบายใจกว่า เพราะถ้าถามพ่อกับแม่แล้วกลัวเขาไม่สบายใจกลัวที่เขาเป็นผู้ใหญ่ไม่กล้า..ไม่รู้ กลัวอะไร...อาจเป็นเพราะเคยมาถามพ่อ กับแม่ ถามแทนเพื่อนว่า “เรามีอะไรกับเขาถ้าเราไม่ได้ป้องกันเราจะทำยังไง” แม่บอกว่าถ้าเกิดตั้งครรภ์ขึ้นมา

ต้องรับผิดชอบ ลูกคงไม่ทำอย่างนั้นนะ.. จริง ๆ เพื่อนให้มาถาม เขาไม่กล้าถามใคร มันบอกว่า ถามเพื่อนสบายใจที่สุด ถามครูกลัวความลับจะเปิดเผย...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 10, 10 กันยายน 2555)

“ชอบถามเพื่อนมากกว่า ไม่ก็หาในอินเทอร์เน็ตสบายใจดี ไม่ต้องอายใคร ใครก็ไม่รู้ว่าเราอยากรู้เรื่องอะไร..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 11, 10 กันยายน 2555)

วัยรุ่นมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ควรปกปิดและเป็นความลับของตนเอง เพื่อนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่วัยรุ่นมองว่าเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศที่เขาไวใจและยังคงยืนยันว่าจะเลือกเพื่อนเป็นคนแรกที่จะเรียนรู้หรือปรึกษาด้วย แต่วัยรุ่นบางคนก็ยังให้ความสำคัญกับญาติผู้ใหญ่ เช่น ยาย เพราะเป็นคนเลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กและสนิทกันมาก ไวใจและคุยกันได้ทุกเรื่องคิดว่าไม่เอาเรื่องไปคุยกับใครให้อาย ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกันกับที่เลือกเพื่อนเพราะความไวใจและเชื่อใจที่จะคุยเรื่องเพศเพราะเป็นเรื่องส่วนตัว

“เลือกเพื่อนเป็นคนแรก... คุยกับเพื่อนแล้วสนุก คุยเล่นกันได้ บางคนมีแฟนบางคนก็ไม่มีแฟน ก็คุยเล่นกัน คนที่มีแฟนก็จะมาเล่าให้ฟังว่าไปมีอะไรกันแล้ว ก็คิดว่าดีนะ เพราะเขารักกัน แต่...รู้ว่ามันไม่ได้รักจริงหรอก เพราะมันมาเล่าให้คนอื่นฟัง คุยกันเป็นเรื่องสนุกสนาน อย่างนี้มันไม่ได้รักหรอก คิดว่า...ถ้ารักจริงมันจะไม่เอามาเล่า ”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...ยายค่ะ เพราะหนูอยู่กับยาย ยายเขาฟังหนู ไม่ดู...และคิดว่ายายคงไม่ไปเล่าให้ใครฟังแน่นอน...”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 2, 29 กันยายน 2555)

“...ตอนนี้ผมมีแฟนแล้ว เลือกคุยกับเพื่อน เพราะ คิดว่าเพื่อนคงไม่ไปบอกผู้ใหญ่ เพื่อนก็จะเลือกคุยเฉพาะเพื่อนสนิทและเลือกบางคนไวใจได้บางคนเท่านั้น..”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 5, 29 กันยายน 2555)

“...เลือกเพื่อน เพราะคุยได้ทุกเรื่อง เพราะแม่ไม่มีเวลาให้ เขาไปทำงาน ไม่ค่อยเจอกัน กลับมาหนูก็นอนแล้ว ตื่นมาก็ไปแล้ว อยู่กับปู่กับย่า ก็ไม่ค่อยกล้าถาม กับหมอก็อายไม่กล้าถาม..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 9, 11 กันยายน 2555)

“...เพื่อน เพราะว่า เพื่อนมีเพศสัมพันธ์กันมาก่อน เขาก็สามารถบอกเล่าประสบการณ์ให้เราฟังได้ ไม่กล้าถามผู้ใหญ่กลัวดูเพราะผู้ใหญ่ชอบห้ามไม่ให้มีแฟน เขากลับจะมีเพศสัมพันธ์กันแล้วจะต้องออกจากโรงเรียน..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 12, 11 กันยายน 2555)

ในขณะที่เดียวกันยังมีแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศจากภายนอกชุมชน ที่วัยรุ่นมีโอกาสได้เรียนรู้จากโรงเรียนในวิชาสุขศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา และใช้บริการอินเทอร์เน็ตของโรงเรียนเพื่อค้นหาเรื่องเพศเพื่อทำรายงานส่งครูและค้นหาเรื่องเพศที่ตนเองสนใจด้วย รวมทั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในวันเอดส์โลกทุกปี โดยโรงเรียนจัดนิทรรศการให้ความรู้โรคเอดส์ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลมาเป็นวิทยากรบรรยายและพาเล่นเกม บางครั้งจะอ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศในห้องสมุดของโรงเรียนหรือค้นหาข้อมูลทำรายงานส่งครูตามหัวข้อที่ครูกำหนด วัยรุ่นจึงมีประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศจากภายนอกชุมชนแหล่งหนึ่งจากโรงเรียน และแหล่งอื่น ๆ เช่น ห้องสมุด กศน. ประจำอำเภอ และในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมาเริ่มมีให้บริการอินเทอร์เน็ตสำหรับประชาชนที่ อบต.บ่อทอง จำนวน 1 เครื่อง ตั้งอยู่ที่ชั้น 1 บริเวณห้องโถงจุดรับแขกของ อบต.บ่อทอง พื้นที่ประมาณ 1 ตารางเมตร เนื่องจากอยู่บริเวณทางขึ้นของอาคาร อบต. จึงทำให้ผู้ที่ผ่านไปมาเห็นหน้าจอ หากต้องค้นหาเรื่องใด ๆ ก็จะทำให้เห็นและไม่ใช่ส่วนตัว อีกทั้งเวลาให้บริการจะเปิดเฉพาะเวลาราชการ และหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ ทำให้เด็กและเยาวชนไปใช้บริการไม่สะดวกเนื่องจากกลับจากโรงเรียนไม่ทันและปิดวันเสาร์-อาทิตย์

นอกจากนี้วัยรุ่นยังมีแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศจากการใช้อินเทอร์เน็ตทางมือถือของตนเองและเข้าร้านอินเทอร์เน็ตในอำเภอหนองม่วงหรือหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งมีร้านอินเทอร์เน็ต เพื่อดูคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ หรือชักชวนกันดูหนังสือโป๊ วิดีโอโป๊ เพราะต้องการศึกษาวิธีการ ทำต่าง ๆ เพื่อนำมาพูดคุยและบางคนต้องการดูเพื่อไปมีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์กับแฟน

“โรงเรียนจะมีกิจกรรมวันเอดส์โลกจัดทุกปี ก็เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งนะ แบบดูเฉย ๆ มีตอบปัญหา ชิงรางวัล ได้ความรู้ก็สนุกดีแต่ไม่ได้ตอบกับเขาหรอก ”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...เคยเข้าไปที่ กศน. บ่อทอง อยู่ที่หนองม่วง มีหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศเยอะ และที่โรงเรียนแต่หนังสือไม่ค่อยเยอะ ส่วนใหญ่หนูจะเข้าไปหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต.... โรงเรียนเขาก็มีจัดงานวันเอดส์โลกค่ะ เข้ามา 6 ปี แล้ว... เข้าไปตอบคำถามเขามีรางวัลให้ มีหมอบจากโรงพยาบาลมาสอนด้วย จะมีตัวแทนไปฟังแล้วมาเล่าให้เพื่อนฟัง ไม่ได้เข้าทุกคนค่ะ... เกี่ยวกับเรื่องตั้งครรรภ์ก่อนวัยเรียน การมีเพศสัมพันธ์ การรู้จักที่จะปฏิเสธ...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“..ไปหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่ อบต. ค่ะ เพราะอยากค้นคว้าด้วยตนเอง ..แต่ตอนนี้ไม่ได้ไปแล้ว เพราะกลับจากโรงเรียนไม่ทัน เสาร์อาทิตย์ อบต.ปิด ไปใช้ไม่ได้..เลยไปร้านอินเทอร์เน็ตแทนอยู่หมู่บ้านนี้เอง ไม่ไกล...ซั่มมอเตอร์ไซด์ไปกับเพื่อน...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 6, 10 กันยายน 2555)

“...อินเทอร์เน็ต หาได้ง่าย สะดวก และก็เป็นส่วนตัวครับ..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 9, 10 กันยายน 2555)

นอกจากนี้ อบต.บ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศให้กับเด็กและเยาวชน โดย อบต.บ่อทอง ร่วมกับศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลบ่อทอง ได้จัดอบรม “โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น” เมื่อ วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2554 ณ ห้องประชุม อบต. บ่อทอง ทั้งนี้หมู่บ้านโคกขาม ยังไม่มีตัวแทนเด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมในโครงการนี้

ต่อมามีโครงการการพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศ จากการสนับสนุนขององค์กรเอกชน คือ องค์กร CAG ประเทศเยอรมัน จัดอบรมร่วมกับ อบต. โดยนักพัฒนาชุมชน เพื่อให้ความรู้กับครอบครัวเรื่องการป้องกันตั้งครรภ์ในวัยเรียน โดยมีโควตาให้ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม เข้าอบรม 1 ครอบครัว จำนวน 2 คน คือ ผู้ปกครอง จำนวน 1 คน และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 คน ดำเนินการไปเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2555 ณ ห้องประชุม อบต. บ่อทอง

“เพิ่งไปอบรมมา วันครึ่งในหมู่บ้านมีแค่ฉันคนเดียวกับลูกชาย ดินะ เขาก็ให้เราได้รับรู้เรื่องเพศของเด็กสมัยนี้ จำได้บ้างไม่ได้บ้าง...จะคุยก็ไม่รู้จะคุยยังไง ”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 2,
8 กันยายน 2555)

โดยสรุป แหล่งเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ส่วนใหญ่จะมาจากบุคคล คือ วัยรุ่นมักจะเลือกเพื่อนเป็นแหล่งเรียนรู้แรกในชุมชนที่จะเรียนรู้เรื่องเพศ พูดคุย ปรีกษาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพราะรู้สึกว่าเป็นวัยเดียวกัน คุยกันได้เข้าใจ และสิ่งสำคัญวัยรุ่นคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัย และสามารถรักษาความลับของตนไว้ได้ เพราะถ้าหากผู้ใหญ่รู้ ก็จะถูกต่อว่า ห้ามปรามหรือไม่ให้มีแฟน เช่นเดียวกับที่เลือกจะเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือนิตยสาร หนังสือโป๊ วิดีโอ หรือจากอินเทอร์เน็ต เพราะมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว หรือบางคนอายุหากต้องคุยเรื่องเพศกับผู้ใหญ่และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพราะกลัวและความลับจะเปิดเผย รวมทั้งไม่ต้องการให้รู้ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นหนทางเริ่มต้นที่จะนำวัยรุ่นไปสู่การเรียนรู้ทางเพศกันโดยลำพังที่วัยรุ่นเห็นว่า **ต้องการความเข้าใจ**เป็นหลักและ**ไม่**อยากถูกห้ามปรามหากต้องมึรักในวัยเรียน จึงทำให้การเรียนรู้เรื่องเพศส่วนใหญ่วัยรุ่นไม่ให้ความสำคัญกับคำแนะนำ ตักเตือนที่เหมาะสมจากผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่

2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้

เมื่อกล่าวคำว่า “เพศวิถี” และ “สิทธิทางเพศ” วัยรุ่นจะตอบเหมือนกันว่า “ไม่รู้จ้จก” และ “ไม่เคยได้ยิน” และในความเข้าใจของวัยรุ่นคิดว่า เพศวิถี หมายถึง การแสดงพฤติกรรมหรือ การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศ และ สิทธิทางเพศ หมายถึง การที่วัยรุ่นมีสิทธิเลือกในการมีเพศสัมพันธ์หรือเป็นอำนาจของวัยรุ่นในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องเพศ สิทธิของการแสดงพฤติกรรม และการปฏิบัติตัวในเรื่องเพศ

“ไม่เคยได้ยินค่ะ ถ้าในความเข้าใจของหนู ก็น่าจะหมายถึง แนวทางปฏิบัติ ตัวของวัยรุ่นในทางที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ ไซ้ใหม่ค่ะ...”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“ไม่เคยค่ะ คิดว่าหมายถึง การที่เรามีสิทธิเลือกในการมีเพศสัมพันธ์...”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 3, 10 กันยายน 2555)

“ไม่เคย...คงหมายถึง เรื่องเพศ การพูด สิทธิของการแสดงพฤติกรรม การปฏิบัติตัวในเรื่องเพศ”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“..ไม่เคยได้ยินค่ะ คิดว่า หมายถึง อำนาจของวัยรุ่นในการตัดสินใจเกี่ยวกับ เรื่องเพศมั้ง...”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 9, 11 กันยายน 2555)

เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของประเด็นเนื้อหาการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชนนั้น พบว่า มีความสอดคล้องภายใต้กรอบสิทธิทางเพศทั้ง 4 ประเด็น คือ

- 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่ สะอาดและปลอดภัย
- 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย
- 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ
- 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด และต้องร่างกาย และใช้สายตา

หากพิจารณาการเรียนรู้เรื่องเพศในกรอบสิทธิทางเพศจากบุคคลที่เป็นผู้กำหนดเนื้อหา ผล การศึกษาวิจัย พบว่า ถูกกำหนดมาจากบุคคล 2 ส่วน คือ ส่วนแรกวัยรุ่นเป็นผู้กำหนดเอง และส่วนที่ สองมาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้กำหนด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วัยรุ่นเป็นผู้กำหนดเนื้อหาที่จะเรียนรู้เอง ได้แก่

- เรื่องการค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย ส่วนใหญ่จะเป็นการค้นหาเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกาย การสนใจเพศตรงข้ามและการวางตัวต่อเพศตรงข้ามที่ไม่รู้จะปฏิบัติตัวอย่างไรด้วยวัยที่เริ่มเข้าสู่การเป็นหนุ่มสาว การใช้คำพูดต่อเพศตรงข้าม การแบ่งเวลาว่างระหว่างแผนกับการเรียน ภาวะเสี่ยงของการมีเพศสัมพันธ์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

“...คุยกับเพื่อนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงร่างกาย เช่นตอนจะเป็นแมนส์ ปรึกษากันเอ๊ะจะเป็นอะไร...คิดว่าตัวเองเป็นอะไรจะไปตรวจที่อนามัย แต่พอคุยกับแม่ก็เข้าใจ ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติของผู้หญิงเวลาจะเป็นสาว..มาหลัง ๆ ก็เริ่มคุยกันว่าถ้าเรามีแฟนแล้วเราจะไปกับเขาเราจะทำตัวยังไงให้ปลอดภัย การแบ่งเวลาเรียนกับไปกับแฟน ถ้ามีจริง ๆ แล้วจะแบ่งได้ไหม กลัวเรียนไม่จบ แม่เคยบอกว่าถ้ามีแล้วมันอาจจะทำให้เราเรียนไม่จบ ก็จะบอกหนูว่าจะไปไหนก็ดูให้ดี ให้ปลอดภัย รู้จักแบ่งเวลาในการเรียนด้วย... แต่ก็ยังไม่มีคะ... (อมยิ้ม... ทำหน้าเขิน).”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“ชวนกันไปหาข้อมูลที่ ออบต. หาข้อมูลเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย เคยสงสัยเรื่องว่าทำไมคนไทยถึงตั้งครรภในวัยรุ่นเยอะ ก็เลยเข้าไปหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต...”

(ประชุม ๑, วัยรุ่นคนที่ 4, 29 กันยายน 2555)

“คุยกับเพื่อน ๆ ว่าเราจะปฏิบัติตัว การใช้คำพูดยังไงกับผู้หญิง เราจะหาข้อมูลที่ไหนดีคุยกันว่าทางอินเทอร์เน็ตนี้แหละเยอะดีก็จะชวนกันหาในอินเทอร์เน็ต”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“.....จะคุยกับเพื่อนและพี่ๆ ในหมู่บ้านแล้วเข้าไปหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต ก็จะได้รู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นยังไง...”

(ประชุม ๑, วัยรุ่นคนที่ 8, 29 กันยายน 2555)

“ชวนเพื่อนคุลคุลกัน อยากรู้ว่าเป็นยังไง ก็คุยกัน มันดีสนุกดี..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 10, 11 กันยายน 2555)

- เรื่องการตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่กำลังมีค่านิยมของการมีแฟนและเป็นเรื่องปกติถ้าหากต้องมีเพศสัมพันธ์กับแฟน และยอมไม่ได้ถ้าหากต้องถูกแย่งแฟน ถือว่า ตนเองถูกหยามศักดิ์ศรีอย่างรุนแรง ดังนั้นเนื้อหาที่วัยรุ่นสนใจเรียนรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่อง ลักษณะของผู้ชายผู้หญิงในฝัน การเลือกคนที่

มาเป็นแฟน การคบหาดูใจกับแฟน การจัดการกับความเครียดเมื่อทะเลาะกับแฟนหรือถูกแฟนขอลีก การวางอนาคตเกี่ยวกับการมีครอบครัว แฟนขอมืออะไรด้วยจะปฏิเสธอย่างไร การตบตีขกตอยเพราะแย่งฟันกัน มีเพศสัมพันธ์กับแฟนแล้วตั้งครรรจ์จะทำแท้งดีหรือไม่ การมีลูกโดยไม่มีครอบครัวหรือไม่มีเพศสัมพันธ์ และการขอเด็กมาเลี้ยง เป็นต้น

“พวกเพื่อน ๆพี่ ๆ ในหมู่บ้านก็ยให้มีแฟน เขาบอกว่า มีแฟนเลย... บางคนก็มีแฟนอยู่ในห้องเดียวกัน บางคนก็มีแฟนอยู่ห้องอื่น แต่ก่อนตอน ม.ต้น ก็มีแฟน แต่เป็นรุ่นพี่ ตอนนี้ไม่ค่อยได้คุยกันแล้ว บางทีก็เบื่อ ก็เลยห่าง ๆ กันไป อยู่โรงเรียนเดียวกัน เขาใกล้จะจบแล้ว ตอนนี้..ก็ชอบ ๆ ผู้หญิงคนหนึ่งอยู่ มอง ๆ เหมือนกัน...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“..ส่วนใหญ่จะคุยกับเพื่อน คุยกันบ่อยคะ จะมีแฟนซักคน จะมีแบบไหนนะเลือกยังไง แต่ตอนนี้หนูคิดว่ายังไม่ถึงเวลา คุยกับเพื่อน ๆ ว่าขอให้เรายืนด้วยตัวเองก่อน แต่ก็คุยกันเล่น ๆ ว่าจะมีลูกก็คน อยากรได้ผู้หญิงหรือผู้ชาย ยังคุยกันเล่น ๆ เลยว่าไปทำเด็กหลอดแก้ว โดยไม่มีอะไรกับผู้ชาย... ทำก็พติกว่า เราไม่ยอมมีอะไรกับผู้ชาย ไปขอเด็กมาเลี้ยง มันเป็นเรื่องอนาคต.”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“แม่คุยด้วย ว่าถ้าจะมีแฟนก็มีได้ แต่ให้อยู่ในกรอบ ให้มาหาที่บ้านได้ อย่าไปนอกบ้าน จะได้ไม่เกินเลย .”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“...มีแฟนมันก็มีความสุขนะ มันช่วยให้ชีวิตสดชื่น แต่เวลาทะเลาะกับแฟน จะเครียดทั้งวัน ไม่อยากเรียน ไม่อยากกินข้าว ไม่อยากทำอะไร อยากนอนอยู่เฉยๆ ไม่อยากปรึกษาใคร พ่อกับแม่ก็ไม่ปรึกษา ไม่อยากให้เขาไม่สบายใจ เพราะมันเป็นเรื่องของเรา เราพูดผิดใจกันเอง บางทีเวลาทะเลาะกัน อยากรไปไหนก็ได้ โกล ๆ บ้าน ไปหาความสุข...ไม่รู้สิ อะไรก็ได้ที่ทำให้มีความสุข ถ้าไปไม่ได้ก็เข้าห้องนอน ดูทีวี เล่นเกม บางทีแม่เห็นก็ถามว่าเป็นอะไร ก็ตอบว่า...เปล่า...ไม่ได้เป็นอะไร ไม่อยากให้เขาเครียด เป็นเรื่องของเรา ถ้าอยากรจะปรึกษาจริง ๆ ก็คุยกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ช้างบ้าน รุ่นพี่บ้าง ก็ไวใจนะเคยคุยปรึกษาแล้วไม่มีปัญหา...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 9, 11 กันยายน 2555)

“...คุยกันบ่อยเลยเรื่องผู้หญิงผู้ชาย บางทีผู้หญิงก็นัดไปตบกันหลังโรงเรียนเรื่องแย่งผู้ชาย ถ้าผู้ชายมันก็นัดไปตบกันบอกไปแซวแฟนมัน...หยามไม่ได้”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 12, 10 กันยายน 2555)

- เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แตะต้องร่างกาย และใช้สายตา พบว่า วัยรุ่นมีค่านิยมการมีแฟนในวัยเรียน วัยรุ่นมักจะถูกส่งเสริมจากเพื่อนให้มีแฟน หากใครไม่มีก็จะถูกล้อว่า “เซย” และการมีเพศสัมพันธ์เป็นการบ่งบอกถึงความรักซึ่งวัยรุ่นมองว่าไม่ใช่เรื่องผิด จึงทำให้เนื้อหาการเรียนรู้อันใหญ่เป็นการพูดคุยในประเด็น เรื่องของผู้หญิงผู้ชายได้เสียกัน มีอะไรกันที่ไหน อย่างไร การมีเพศสัมพันธ์กับแฟน มีเพศสัมพันธ์กับแฟนไม่ใช่เรื่องผิด หาวิธีการใหม่ๆ ในการมีเพศสัมพันธ์กับแฟน เล่าเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนให้เพื่อนฟัง มีอะไรกันที่ไหน อย่างไร ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเรื่อย ๆ และผู้วิจัยไม่ได้ขัดจังหวะ หรือซักถามใดๆ ทันทีระหว่างเล่า และผู้วิจัยมีท่าทีของความเข้าใจของความรักในช่วงวัยรุ่นและเห็นใจสำหรับเพื่อนวัยรุ่นที่ต้องประสบปัญหาเรื่องตั้งครรภ์ไม่พร้อม โดยไม่ได้กล่าวคำตำหนิ หรือส่งเสริมความเห็นใด ๆ เพียงแต่ผู้วิจัยใช้วิธีการพยักหน้าสลับกับกล่าวคำว่า จะ ตลอดระยะเวลาการสัมภาษณ์ วัยรุ่นจึงรู้สึกไม่เกร็ง และเล่าได้อย่างสบายใจ ด้วยที่ท่าที่เป็นกันเองและไม่คุกคาม ผู้ถูกสัมภาษณ์ ทำให้วัยรุ่นกล้าที่จะเล่าเรื่องที่ไม่สบายใจ และ ความรู้สึกที่อัดอัดให้ฟังคล้ายกับเล่าให้พี่สาวฟังมากกว่าถูกสัมภาษณ์ ทั้งนี้ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้เน้นย้ำกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยตั้งแต่เริ่มแรกแล้วว่า จะรักษาสิ่งที่ได้พูดคุยเป็นความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ให้กระทบกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยตามเอกสารจริยธรรมการวิจัยที่ผู้วิจัยได้สำเนาให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยไว้แล้วทุกคน

“เวลาไปนอนกับแฟน ก็จะมาคุยว่า เฮ้ยได้กันหรือยัง ได้แล้วหรือยังไม่ได้.. บางคนก็เล่าให้ฟังว่าทำยังไง บอกว่าให้ใช้ถุงยางด้วย บางคนเล่าให้ฟังด้วยความรู้สึกภูมิใจ ก็เขารักกัน ได้กันมันก็ภูมิใจ...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...ถามเรื่องมีแฟน ว่าถ้าเกิดมีแฟนแล้วจะทำไง ถ้าเขาขอมีอะไรด้วย แม่ตอบว่า ถ้าเราจะมีแฟนก็เรียนให้จบก่อน ต้องทำงาน แต่งงาน ถึงจะมีอะไรกัน แฟนเคยชวนไปบ้าน แต่แม่ไม่ให้ไป ถึงแม่ไม่ให้ไปก็ไม่โกรธ แต่ไม่เข้าใจว่ามันจะต้องทำยังไง คุยกันที่ไหนมันถึงจะไม่โดนว่า...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 6, 11 กันยายน 2555)

“.....คุยกับเพื่อน เรื่องการใช้ถุงยางอนามัยก่อนมีเพศสัมพันธ์กับแฟน เพราะผมมีแฟนแล้ว..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 8, 10 กันยายน 2555)

“...ปรึกษากันในกลุ่มเพื่อนเพราะส่วนมากจะมีแฟนกัน ก็ไม่มีใครโต้แย้งว่าไม่ดียังไง ใครๆ เขาก็มีอะไรกัน...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 11, 11 กันยายน 2555)

ในขณะที่เดียวกันแม้ว่าวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งจะมีค่านิยมของการมีแฟนและมีเพศสัมพันธ์กัน ก็ยังมีวัยรุ่นอีกกลุ่มที่มีแนวคิดที่ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ต้องระวังและให้ความสำคัญกับเรื่องสัมพันธ์ภาพ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย กลัวที่จะติดโรคทางเพศสัมพันธ์ และตั้งครมภ์ในวัยเรียนที่จะทำให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นเนื้อหาที่มีการพูดคุยกันจึงเป็นประเด็นเกี่ยวกับการระวังตัวเวลาไปเที่ยวบ้านแฟน การถูกแฟนข่มขืนมีเพศสัมพันธ์ด้วยและการปฏิเสธจะทำอย่างไร กลัวตั้งครมภ์แล้วแฟนไม่รับผิดชอบ มีเพศสัมพันธ์แล้วพฤติกรรมวัยรุ่นชายมักเปลี่ยนไปทำให้การเรียนเสียชวนโดดเรียน ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนแต่ไม่กล้ากลัวแฟนโกรธ การป้องกันเวลามีเพศสัมพันธ์ เช่น ใช้ถุงยางอนามัย รับประทานยาป้องกันแบบฉุกเฉิน การไปเที่ยวผู้หญิงควรใช้ถุงยางอนามัย หรือแม้กระทั่งสถานการณ์ที่วัยรุ่นหญิงถูกวัยรุ่นชายในหมู่บ้านพยายามลวนลาม แต่ไม่สำเร็จ รู้สึกว่าไม่ปลอดภัยในทางเพศ เมื่อนำเรื่องราวไปปรึกษาผู้ใหญ่กลับถูกมองว่าวัยรุ่นหญิงไปแสดงพฤติกรรมล่อแหลมมุ่งสั้นให้วัยรุ่นชายลวนลามเอง จากสถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่วัยรุ่นมักจะเลือกเพื่อนเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งแรกมากกว่าที่จะเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือแหล่งเรียนรู้อื่นที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยตรง ด้วยความไม่เข้าใจกัน มุมมองเรื่องเพศต่างกัน กลัวถูกดูว่า และไม่มีข้อมูลในการค้นหาหรือเข้าไปเรียนรู้เรื่องเพศว่ามีที่ใดบ้าง

“ที่บ้านจะไม่ได้คุยเลย เพราะไม่อยากให้มีอะไรตอนนี้ค่ะ อยากเรียนให้จบเลี้ยงตัวเองรอดก่อน...ก็ไม่ว่างจะไปหาข้อมูลที่ไหนนอกจากจะคุยกับเพื่อน”
(ประชุม ฯ, วัยรุ่น คนที่ 2, 29 กันยายน 2555)

“...หนูจะเข้าอินเทอร์เน็ตที่โรงเรียน หรือไม่ก็ไปร้านอินเทอร์เน็ตที่บ้านใหม่ (หมู่บ้านที่อยู่ติดกัน) ดูเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ว่าถ้ามีอะไรจะติดโรคไหม หนูกลัวติดโรค กลัวการเป็นโรคอย่างโรคเอดส์ หนูเคยดูกิจกรรมวันเอดส์โลกที่ดูเรื่องเพศสัมพันธ์เพราะว่าแฟนข่มขืนด้วย ขอบ่อยมาก หนูบอกว่าขอคิดดูก่อน คิดว่ามันยังไม่ถึงเวลา พอเราปฏิเสธเขาก็ขอลีก หนูเสียใจมากร้องไห้ทั้งวัน เรียนไม่ได้เลยพ่อแม่ไม่รู้ค่ะ ยายก็ไม่รู้ กลัวดู...ขอบคุ แต่เพื่อนรู้ ครูรู้ เพื่อนก็ปลอบ.....ว่าอย่าไปเสียใจ...ผู้ชายไม่ได้มีคนเดียว พอวันรุ่งขึ้นก็ได้คิด...ผู้ชายมันไม่มีคนเดียว เดี่ยวมันก็เข้ามาเอง แล้วก็คิดว่าคนที่ข่มขืนอะไรกับเราก่อนมันไม่ดี...มีแฟนมันก็ทำให้หนูลำบากหลายอย่างเดี๋ยวก็มีความสุข เดี่ยวก็หงุดหงิด เวลาคุยกันไม่รู้เรื่อง....ไม่ถูกใจ..”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“.....คุยกับเพื่อนว่าถ้ามีอะไรกับแฟนก็จะรับผิดชอบ เคยดูจากวิดีโอแล้ว สงสารผู้หญิง เพื่อน ๆ ก็เห็นด้วย เพราะรู้สึกสงสารเหมือนกัน คุยกับเพื่อนว่า ถ้าจะแต่งงานจะเชิญไป ถ้ามีลูกจะส่งข่าวมาบอก ต้องสร้างตัวทำงานก่อน มีฐานก่อน ค่อยแต่งงาน ก็คุยกับแฟน คบคบกันไป ไม่รู้จะเจอใครอีก ยังอีกไกล แฟนบอกว่าดี เห็นด้วย แฟนอยากคบกันอย่างนี้ ยังไม่อยากมีครอบครัว....”
(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 7, 10 กันยายน 2555)

สำหรับเรื่องการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัยนั้นกลับพบว่า ไม่อยู่ในประเด็นที่วัยรุ่นสนใจหรือต้องการที่จะเรียนรู้หรือพูดคุย ด้วยเหตุผลที่ว่า **รู้สึกอายที่จะต้องพูดเรื่องการไปใช้บริการเรื่องเพศในสถานบริการของรัฐ** รวมทั้งคนในครอบครัวหรือผู้ใหญ่ในชุมชนก็ไม่ได้แนะนำว่าให้ไปใช้บริการเมื่อมีปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศหรืออนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการใด ๆ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาเรื่องเพศวัยรุ่นจึงไม่คิดถึงสถานบริการสุขภาพโดยเฉพาะของรัฐ หรือการไปปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือหากต้องไปใช้บริการก็จะไปใช้บริการที่อื่นเพราะอายและไม่อยากให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในตำบลที่ตนเองอยู่รู้ว่าตนเองมีปัญหาในเรื่องเพศและเกรงว่าความลับจะถูกเปิดเผยไปยังครอบครัว

“ไม่เคยนึกถึงหรือคิดที่จะคุยค่ะ ก็ไม่มีใครในชุมชนแนะนำ แม่ก็ไม่เคยคุยเรื่องนี้....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 3, 10 กันยายน 2555)

“...ไม่เห็นจะได้คุยกับใครเลย ไม่มีใครมาแนะนำอะไรไม่รู้จะไปหาข้อมูลที่ไหน...”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่น คนที่ 7, 29 กันยายน 2555)

“...เวลามีประชุมที่อำเภอ ก็ได้จากรายงานข้อมูลให้กันนี้แหละ ว่าเด็กมันมาจากที่อื่น มาตรวจกับเรา เขาอายไม่อยากให้คนในหมู่บ้านรู้...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มสาธารณสุข คนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

ผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ จากการได้ร่วมพูดคุยและสัมภาษณ์ทั้งกลุ่มชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้งการร่วมประชุมระดมสมอง การที่ผู้ใหญ่จะชวนวัยรุ่นพูดคุยเรื่องเพศตรง ๆ นั้นรู้สึกเป็นเรื่องที่ลำบากใจ และไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร เพราะไม่รู้จะสอนประเด็นไหนอย่างไรก่อนดี และมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่ควรนำมาพูดในภาวะปกติ ดังนั้นหากจะมีการพูดคุยหรือสั่งสอนเรื่องเพศส่วนใหญ่จะต้องมีเหตุการณ์เป็นตัวเชื่อมโยงและทำให้ผู้ใหญ่ต้องดูหรือว่าทันที ก็จะใช้ช่วงเหตุการณ์นี้ในการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่น เช่น ใส่กางเกงขาสั้นมากเกินไป ใส่เสื้อรัดรูป คุยโทรศัพท์จิบกันนานมาก จะออกไปเที่ยวแล้วมีผู้ชายขับรถมอเตอร์ไซด์มารับ หรือออกไปเที่ยวกับเพื่อนผู้หญิงแต่เมื่อพิจารณาจากบุคลิกและท่าทางแล้วเห็นว่าจะมีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกมากเกินไปคล้ายกับที่เรียกว่า **“แรด”** และผู้ใหญ่ก็จะดูหรือว่าไว้ก่อน ในขณะที่วัยรุ่นก็รู้ว่า ผู้ปกครองไม่ชอบให้คบกับเพื่อนคนนี้ แต่ตนเองก็ยังคบอยู่และไม่คิดว่าเพื่อนจะเป็นดังที่ผู้ปกครองต่อว่า ทำให้นือหาส่วนใหญ่ที่ผู้ใหญ่กำหนดมาจากความเป็นห่วง ความกังวล ความไม่สบายใจ และต้องการที่จะเตือนวัยรุ่นให้ดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีและเหมาะสม มากกว่าที่จะเริ่มด้วยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั่วไปกับวัยรุ่นในโอกาสต่าง ๆ แต่ใช้เหตุการณ์ที่ผู้ใหญ่พบเห็นในขณะนั้นพูดคุยให้วัยรุ่น

ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนทางเพศทันที และเมื่อจัดกลุ่มเนื้อหาที่ผู้ใหญ่ได้พูดคุยกับวัยรุ่นนั้นก็จะสอดคล้องในเรื่องสิทธิทางเพศ ได้แก่

- เรื่องการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย ประเด็นเนื้อหาที่ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนให้ข้อมูลว่า **ไม่มีความรู้ความเข้าใจ**ว่ามีบริการอะไรบ้างเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์สำหรับวัยรุ่น คิดว่าเป็นสิ่งที่เกินความสามารถของตนเองที่จะให้คำแนะนำแก่วัยรุ่นได้ **ผู้ใหญ่จึงไม่ได้ให้คำแนะนำหรือให้ข้อมูลใด ๆ** เกี่ยวกับการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพแก่วัยรุ่น รู้แต่ว่าเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น ตั้งครรภ์ก็จะให้ไปตรวจและฝากครรภ์ ดังนั้นประเด็นการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพนี้ จึงเป็นการเริ่มต้นจากปัญหาเรื่องเพศที่เกิดขึ้นก่อนผู้ใหญ่จึงเข้ามาพูดคุยและให้ข้อคิดเห็น เช่น วัยรุ่นประจำเดือนขาด ยายสงสัยว่าหลานตั้งครรภ์จึงแนะนำให้หลานไปตรวจการตั้งครรภ์ เมื่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตรวจพบว่าวัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์ ก็จะแนะนำให้ฝากครรภ์และเมื่อคลอดบุตรก็จะแนะนำให้คุมกำเนิดหลังคลอดเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อมอีก จะได้ทำให้วัยรุ่นหญิงกลับไปเรียนต่อได้ แต่ส่วนใหญ่จะไม่กลับไปเรียนต่อเนื่องจากต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกเป็นหลักทำให้ไม่สะดวกกับการเข้าเรียน หรือในกรณีการคุมกำเนิด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็จะให้คำแนะนำแก่วัยรุ่นชายหญิงที่เข้ามาขอคำแนะนำที่สถานบริการเกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยและยาคุมกำเนิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นต่างตำบลมาขอคำแนะนำ และให้เหตุผลว่า อายหมอ... และไม่กล้าไปขอคำแนะนำกลัวคนแถวบ้านจะรู้เกรงว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะนำความกลับไปเปิดเผยกับคนในครอบครัว

“.....ก็ไม่มีใครในชุมชนแนะนำ แม่ก็ไม่เคยคุยเรื่องแบบนี้หรอก”
(ประชุม ฯ, วัยรุ่น คนที่ 3, 29 กันยายน 2555)

“...มันมีอาการให้เราเห็น จะทำยังไง ก็ต้องให้มันไปตรวจ เป็นอย่างนี้แล้วก็ต้องเลี้ยงไป..เอาออกไม่ได้...มันบาป...ก็เดือนมันแล้ว...ฟังซะที่ไหนเด็กเดี๋ยวนี้..พอมิเรื่องมันก็ไม่พ้นอกเรา...กลัวมันไปกินไม่รอด..”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 2,
6 กันยายน 2555)

“...ที่มานะไม่ใช่เด็กในตำบลเราหรอก เขายาย ส่วนเด็กเราก็จะไปขอที่อื่นเวลามาขอลุงขอยาย ก็แนะนำว่า วัยไหนควรมีครอบครัว ก็ชมไปว่าดีแล้วที่รู้จักป้องกัน ถ้ามีตอนนี้จะลำบาก..ก็บอกว่าให้ไปขอที่ตำบลตัวเองนั่นแหละได้ไม่ต้องอายหรอก คิดจะทำแบบนี้แล้วรู้จักป้องกันมันดีแล้ว...เดี๋ยวนี้มันเร็วมาก ห้ามไม่ได้แล้วสมัยนี้มันมีกันตั้งแต่ ม. 1”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มสาธารณสุข คนที่ 1,
29 กันยายน 2555)

“...เด็กมันมาจากที่อื่น ยายพามาตรวจ เขาไม่อยากจะคนในหมู่บ้านรู้ เราก็ต้องทำหน้าที่ไป เขาไม่ให้ข้อมูลใครเป็นพ่อเด็ก เราก็งงไม่ได้ มันมีกฎหมายอยู่ ลงชื่อใครแทนก็ได้ผิด”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มสาธารณสุข คนที่ 2,
10 กันยายน 2555)

- เรื่องการตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม เป็นประเด็นที่ผู้ใหญ่ในชุมชนมีความห่วงใยอย่างมาก เนื่องจากวัยรุ่นมีค่านิยมของการมีแฟนทำให้สนใจการเรียนน้อยลง และมีแนวโน้มที่จะหยุดเรียนเพื่อออกมาทำงานและมีคู่ครอง ซึ่งผู้ใหญ่มองว่ายิ่งเด็กเกินไปที่จะมีชีวิตครอบครัว ทำให้ผู้ใหญ่มักจะเริ่มพูดคุยหรือนำประเด็นนี้มาคอยตักเตือนอยู่บ่อยครั้ง เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายจะตักเตือนว่าไม่ควรมีครอบครัวและลูกในวัยเรียนให้ตั้งใจเรียน ควรเรียนจบและมีงานทำก่อนแล้วค่อยมีครอบครัว ผู้ใหญ่มองว่า วัยรุ่นสมัยนี้รักกันและเลิกกันเร็ว ในขณะที่เรื่อง การวางแผนครอบครัว ส่วนใหญ่ยังเป็นการตั้งรับให้คำแนะนำ ในสถานบริการสุขภาพ

นอกจากนี้หมู่บ้านเริ่มได้รับโอกาสจากแหล่งเรียนรู้ภายนอก เช่น องค์กร CAG ประเทศเยอรมัน เป็นองค์กรเอกชนองค์กรแรกที่เข้ามาจัดโครงการร่วมกับ อบต.บ่อทอง โดย ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง เป็นการจัดอบรมให้กับครอบครัวและเยาวชนระดับประถมศึกษา เรื่อง ทักษะการป้องกันตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสรีระของวัยรุ่น ความรู้การป้องกันโรคเอดส์ในหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2555 ณ ห้องประชุม อบต.บ่อทอง โดยมีตัวแทนจากหมู่บ้านโคกขามเข้าอบรม 1 ครอบครัว เป็นผู้ปกครองเด็กชั้นประถมศึกษา 1 คน ไปอบรมพร้อมบุตรชาย 1 คน ผู้ปกครองให้ข้อมูลว่าเป็นลักษณะการบรรยายและให้เล่นเกมเพื่อสร้างความเข้าใจของผู้ปกครองในการดูแลบุตรหลานและให้ความสนใจในเรื่องเพศของเด็ก เป็นการจัดอบรมที่ดีและมีประโยชน์ จำได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่ดีใจและต้องการให้ครอบครัวอื่น ๆ ได้เข้ารับการอบรมเหมือนตนบ้าง

“...ตอนนี้เห็นเขามีแฟนแล้ว พยายามคุยเรื่อยๆให้ตั้งใจเรียน จบแล้วผู้ชายดี ๆ ยังมีอีกเยอะ รักได้ ใครรักก็รักไป แต่อย่าไปมีอะไรกัน ไม่อย่างนั้นจะพาไปฉีดยาคูม บอกว่ายายเหมือนเพื่อน พูดได้บอกได้ ไม่ว่า หากว่าถ้าพลาดพลั้งก็ให้บอก อย่าไปทำแท้งมันบาป เขาก็ฟังนะ บอกว่าหนูจะเรียนให้จบ จะเอาปริญญามาให้ดู...ก็ยงดีที่มันฟัง แต่ยังไงก็ห่วงกลัวมันพลาด....”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 1,
3 กันยายน 2555)

“...เห็นโทรศัพท์จิบกันนาน ก็คอยเตือนลูกว่าเรียนกันให้จบซะก่อน เรื่องลูกเมียมาทีหลัง ดูให้ดี ไม่ใช่ค่ากันไม่มีทางก็เอา เพราะต้องไปช่วยกันทำมาหากิน ไม่ใช่ให้พ่อแม่เลี้ยง.. ถึงเวลามันก็มาเองคุณะ ไม่ต้องไปเสาะหา ถึงเวลาเรียนก็เรียนไปก่อน...”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มแม่บ้าน คนที่ 1,
29 กันยายน 2555)

“นี่ก็ขึ้นได้ก็จะพูดเพราะไม่ค่อยมีเวลาเจอกัน (ทำงานโรงงาน เข้าเป็นเวร)... เห็นทองคำโรงเรียนกันอยู่เรื่อย เรียนก็ไม่จบ บอกเขาไม่ได้มีเวลามานั่งสั่งสอนให้หา ดูให้ดี ๆ เดี่ยวจะมารบเร้ากัน เลิกไปแล้วก็ต้องรับผิดชอบเอง ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 2,
6 กันยายน 2555)

“....หาโอกาสคุยกับเด็ก เจอใครก็ชวนคุย จะมีคูครองทั้งทีก็ให้สมกับอายุ เด็กเกินไปก็ไม่ดี อย่าเพิ่งไปรีบ มันมีโอกาสทองแล้วก็ทิ้งกันได้....”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น คนที่ 1,
29 กันยายน 2555)

“...เห็นมันซบมอเตอร์ไซค์ไปเที่ยวกันก็อดพูดไม่ได้ บอกกับหลานว่าเวลาไปเที่ยวข้างนอก ไม่เห็นจะทำอะไรก็ให้ระวัง มันพลาดได้ ถ้าเจอคนดีก็ไม่ใช่ไรถ้าไม่ดีก็อย่าไปยุ่งกับเขา ดูให้ดี ๆ แล้วค่อยคบ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้นำชุมชน คนที่ 2,
8 กันยายน 2555)

“...เด็กข้างบ้านเห็นเขาขับรถคอยส่งสาว...แนะนำให้เขาเรียนให้จบก่อน ส่งสาวตอนนี้สงสัยจะเรียนไม่จบเอานะ..ก็แนะนำให้เขาทำตัวให้ดี ๆ ตั้งใจเรียนให้จบ”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มการศึกษา คนที่ 1,
29 กันยายน 2555)

“...เด็ก ๆ แถวนี่..พูดกับเขาเรื่อย ให้เขาเรียนให้จบ บวชเรียนทดแทนบุญคุณพ่อแม่ตามประเพณีไทยเราก่อน เป็นไปตามเวลา โบราณเขาตั้งไว้ดีแล้ว อย่าไปออกนอกทาง..จบมีงานทำ ที่นี้จะเลือกใครก็เรื่องเขาแล้ว เขามีความคิด ไม่ต้องไปยุ่งกับเขาหรอก ปล่อยให้โตแล้ว...เลือกเอาเอง...”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านคนที่ 1,
29 กันยายน 2555)

- เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด และต้องร่างกาย และใช้สายตา เนื้อหานี้ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ชุมชนต้องการให้วัยรุ่นเรียนรู้ แต่มักจะพูดคุยด้วยการห้ามปราม หรือดูมากกว่าที่จะชวนเด็กพูดคุยก่อนว่าคิดอย่างไร หรือให้ข้อมูลเด็กเพื่อเรียนรู้ถึงผลเสียของการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย รวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศที่ส่งผลเสียถึงอนาคตได้ ดังเช่น ผู้ใหญ่จะห้ามการมีแฟน ห้ามการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น ห้ามการดูละครที่ลามกเชิงชู้สาว หรือหนังโป๊ เพราะเกรงว่าจะยั่วยู่ให้เด็กมีพฤติกรรมทางเพศ ห้ามปรามการคบเพื่อนหญิงชายที่ผู้ใหญ่มองว่าไม่ดี ห้ามวัยรุ่นหญิงช้อนมอเตอร์ไซด์วัยรุ่นชาย ห้ามคบเพื่อนที่หมกมุ่นแต่เรื่องเพศ ตักเตือนวัยรุ่นชายเรื่องไปเที่ยวผู้หญิงระวังติดโรคทางเพศสัมพันธ์ ตักเตือนว่าอย่าไปเอาแบบคนอื่นที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ตักเตือนการไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศระวังมีเพศสัมพันธ์ให้รู้จักป้องกัน การรู้จักป้องกันหากทนไม่ไหวที่จะต้องมีการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป้าหมายของผู้ใหญ่ต้องการที่จะให้วัยรุ่นเรียนรู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม

“.....ห้ามมันไม่ฟังแล้ว เลยบอกมันว่า ถ้าไม่ยกท้อก่อนแต่ก็ให้ผู้ชายมันใช้ถุงยางอนามัย ไม่ก็ทำหมันไปเลย ยาคูมมีก็คุมไปก่อน มีลูกนะมันลำบาก”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

“..โรงเรียนเขาติดต่อมาให้เข้าไปช่วยสอนเด็กประถม ชั้น ป 6 สอดแทรกเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การระวังตัว การคุมกำเนิด...สลับกับเล่นเกม...ส่วนในหมู่บ้านก็ให้ อสม. เป็นคนช่วยสำรวจเรื่องเด็กตั้งครรภ์ในวัยเรียน แล้วก็แนะนำเรื่องการป้องกันโรคเอดส์ แต่ก่อนได้ทำไปปลิวเรื่องโรคเอดส์อยู่ ก็หลายปีแล้ว ตอนนี้อย่างไม่มีกิจกรรมอะไรเกี่ยวกับเรื่องเพศให้กับวัยรุ่น...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มสาธารณสุข คนที่ 1, 4 กันยายน 2555)

“..หลานผมนะเรียบร้อย กลัวมันไม่ทันผู้หญิง เตียวนี้ผู้หญิงมันมาหาถึงบ้าน เข้าถึงตัวเลย ก็บอกเขานะว่าถ้าจะจีบจะมีอะไรกันก็ให้ดูดี ๆ เลือกให้มันดี ๆ จะไปกันได้ไหม มองอนาคตบ้าง”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้นำชุมชน คนที่ 2, 29 กันยายน 2555)

“...เรื่องอย่างนี้ สอนดี ๆ มันไม่ฟัง ก็ต้องดู จะดูแฟนก็ทำให้ดี ไปไหนมาไหนระวังตัวให้ดี ของ ๆ ตัวรักษาให้ดี เสียไปแล้วเอาคืนไม่ได้ เพื่อนมันชอบมาชวนไปเที่ยว บ่นมันเรื่อย บอกว่าดูด้วยเพื่อนนะมันจะพาไปดีไหม สมัยนี้ไม่ได้นะ ผู้ชายข่มขืนแล้วฆ่า มีผู้หญิงก็เหมือนมีส้วมอยู่หน้าบ้าน ส้วมแตกเมื่อไหร่ก็เหม็นเมื่อนั้น แต่ผู้ชายมาหยอกล้อ เราก็เสียหายแล้ว ส่วนหลานชายก็บอกให้มันบวชเรียนก่อนจะมีอะไรจะได้มีสติไม่ใช่ดูกันแป็บเดียว..ให้ดูกันนาน ๆ วันสองวันไม่ได้.”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 2, 9 กันยายน 2555)

“..เคยเตือนหลาน แม่มันทิ้งไว้ให้เลี้ยง ถ้าคิดจะทำตัวแบบนี้ ยาคุมนะพกใส่ กระเป๋าเลย ไม่อย่างนั้นจะพาไปฉีดยาคุม”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มประชาสัมพันธุมชน คนที่ 1, 9 กันยายน 2555)

“..ครูชวนคุย ว่าไปลวงเกินเขาไหม...ตอนนี้อ่าเพิ่งรีบมี รายได้ก็ไม่มี มันจะทำให้ภาระตัวเองเยอะขึ้นก็เห็นด้วยจริง.....เพราะมีตัวอย่างที่ต้องออกไปแล้วชีวิตไม่ค่อยดี.....”

(สัมภาษณ์, วิทยุคนคนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“..ก็บอกก็สอนเขาไปดี ๆ นี่แหละ เวลาเจอผู้หญิง อย่าไปลวงเกินเขา ไม่ได้เขาแจ้งตำรวจจับติดคุกได้ พ่อแม่ผู้หญิงที่โทษเขาก็ไม่ยอมหยอก มันก็เคยเห็นตัวอย่างแบบนี้มาแล้ว..ก็เป็นความกันอยู่นาน..จะมองหน้ากันก็ไม่เหมือนเดิมแล้ว... ผีงเรามันคะนอง..คอยจะแฉง”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน คนที่ 2, 10 กันยายน 2555)

“ครูเคยให้ทำรายงานเกี่ยวกับภาวะเสี่ยงในการมีเพศสัมพันธ์ว่าอยู่ในสถานการณ์ไหนบ้าง ก็ชวนเพื่อนไปหาข้อมูลที่ อบต. ค่ะ บางทีหนูก็ได้ยินผู้ใหญ่เขาคุยกันเรื่องเด็กนักเรียนที่ท้องแล้วต้องออกจากโรงเรียน ในหมู่บ้านก็มีผู้ใหญ่บางคนก็เตือนหนู ถ้าเห็นซักรถมอเตอร์ไซด์ผู้ชาย เขาก็จะบอกว่าถ้าเราขึ้นกับเขาไปแล้วจะไม่จอดก็ลงไม่ได้ เขาจะพาเราไปไหนก็ไม่รู้ บางทีผู้ชายพาเข้าบ้านผู้ชายเวลาที่ผู้ใหญ่ไปทำงาน บางคนก็พาไปบึงทะเลน้อย เพราะมันเงียบและก็มีป่ารก....”

(ประชุม ฯ, วิทยุคนคนที่ 3, 29 กันยายน 2555)

สำหรับในประเด็นการค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศ ด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัยนั้น พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้นำประเด็นนี้มาพูดคุยให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ เพราะเห็นว่า เป็นเรื่องที่ครูน่าจะสอนแล้วในโรงเรียน และโรงเรียนน่าจะให้ความรู้และข้อมูลได้ดีกว่าผู้ปกครองหรือคนในชุมชน ซึ่งไม่มีข้อมูลใด ๆ ที่จะแนะนำเด็กได้ ทำให้ไม่มั่นใจและคิดว่าแนะนำไปเด็กอาจไม่เชื่อเพราะในบางครั้งผู้ใหญ่บางคนแนะนำวัยรุ่นให้ปฏิบัติตัวที่เหมาะสมเรื่องการแต่งกายน่าจะเกิดจากการวางตัวมากกว่า และถูกวัยรุ่นพูดสวนกลับว่า ไม่ต้องบอกเขาได้เรียนมาแล้วและคิดว่าปัญหาทางเพศไม่น่าจะเกิดจากการแต่งตัวทำให้ผู้ใหญ่บางคนจึงไม่อยากจะแนะนำวัยรุ่นอีกเพราะคิดว่าเรียนรู้ไม่เท่าเด็กและจะโดนพูดสวนกลับอีก

โดยสรุป การที่วัยรุ่นเป็นผู้กำหนดเนื้อหา ด้วยความหลากหลายของเนื้อหาเรื่องเพศที่วัยรุ่นสนใจ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มีทั้งการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในและภายนอกชุมชน พบว่า เป็น

เนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศในประเด็นของการมีแฟน การวางตัวต่อเพศตรงข้าม และการมีเพศสัมพันธ์กับแฟน เป็นประเด็นที่วัยรุ่นมักจะนำมาพูดคุยและปรึกษากันบ่อยครั้ง

“...เวลาไปมีอะไรกับแฟน จะเอามาคุยกันบ่อย ว่ามันทำยังไงบ้าง มันจะมาคุยทับกัน...หาวิธีใหม่ ๆ”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“.....การปฏิบัติตัวต่อเพศตรงข้าม การคบกับเพื่อนชาย ถ้ามีคนมาคบด้วยก็จะเลือกคนที่เป็นสุภาพบุรุษ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 2, 29 กันยายน 2555)

“...คุยเรื่องแฟนคะ ในกลุ่มส่วนมากจะมีแฟน บางคนมีเพศสัมพันธ์กับแฟนก็มาเล่าให้เพื่อนฟัง ก็คุยกันในกลุ่ม ถ้าแฟนขอมืออะไรด้วยจะอย่างไร เพื่อนมันชอบมาปรึกษาหนูว่าแฟนมันชอบขอมืออะไรด้วย เพื่อนบอกว่า “แฟนขอทุกวัน ไม่รู้ว่าจะต้องการอะไรแน่” เพื่อนบอกตอนนี้ปฏิเสธไปก่อน หนูก็บอกกับเพื่อนว่า ถ้ายังไม่พร้อมก็ยังไม่ต้องมี ถ้ามันขออีกก็ให้เลิกไปเลย ถ้ามีท้องมันจะแก้ปัญหายาก เพราะเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน สนธิมารักมาก พอท้องแล้วก็ออกไป ก็ไม่ยากให้เพื่อนในกลุ่มเป็นอีก เพื่อนหนูบอกว่า “ลองคิดดูก่อน” เพราะผู้ชายมันขอบ่อย เพื่อน ๆ ไม่อยากจะพูดพูดไปเขาก็ไม่ฟัง หนูก็เลยบอกเพื่อนว่า ให้ไปบอกเลิกซะผู้ชายมีตั้งเยอะอย่าไปแคร์มัน... บางคนทีพลาด เขาก็จะมาเล่าให้ฟังว่าเสียใจ ถ้ารู้ว่าเป็นหยิ่งนี้.....พอมืออะไรผู้ชายก็เปลี่ยนไป เหมือนไม่สนใจกัน ได้กันไป 2-3 วัน ก็ไม่โทรหา ไม่เข้ามาเลย ก่อนได้ยังไม่มื่ออะไรกัน โทรมาคุยขอตัวหนังสือให้ พอมืออะไรกันก็ห่าง หนูเคยไปถามผู้ชายว่าทำไมมันทำอย่างนี้ เขาก็เอาเรื่องเรียนมาอ้างตลอด การเรียนเพื่อนหนูก็ตกลง ขาดเรียน เพื่อนหนูกลายเป็นคนเก็บกด เขาจะมาเล่าให้หนูฟังคนเดียวเพราะคบกันมานาน พ่อแม่เขาไปทำงานนอกบ้าน เป็นกะ เวลาเจอกันไม่ค่อยมี.....มันกลัวพ่อแม่รับไม่ได้เสียใจ..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 3, 10 กันยายน 2555)

“...ไปกับผู้ชาย ไปบ้านผู้ชาย ก็คุยกัน บางคนไปมีอะไรกับแฟน ก็เตือนกัน มันไม่ฟัง.....มันก็ชอบไปบ้านแฟน บอกมันว่าอย่าไป มันอันตราย เดี่ยวโดนฟันแล้วทิ้ง.....มันก็ไม่เชื่อ....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 4, 29 กันยายน 2555)

“...คุยเรื่องผู้หญิงกัน เรื่องการทำตัว การวางตัว การใช้คำพูด จะคุยกับเขายังไง...ถ้าคุยกับแฟนเองก็คุยปรึกษากันทั่วไป ไม่เคยมีเรื่องอย่างว่ามาคุยยังไม่กล้า กลัวพูดไปแล้วเขาจะโกรธ กลัวเลิกกัน กลัวถ้ามีอะไรแล้วจะท้ออย่างเรื่องเพื่อนผู้หญิง มีแฟนแล้วนัดแฟนไปข้างนอก ไม่เข้าเรียน ซึ่งคนนั้นไม่ดีเตือนแล้วไม่ฟัง บางทีอยากจะปล่อย แต่ปล่อยไม่ลงเพราะเขาเป็นเพื่อนเรา....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 5, 11 กันยายน 2555)

“....ส่วนใหญ่คุยเรื่องแฟน เวลาแฟนพูดอะไรด้วย จะตอบยังไง จะคุยกับเขายังไงดี ตอนนี้นำลั้งคบแฟนคนใหม่ คนเก่าขอมีอะไรด้วยไม่ยอมเขาก็เลยไปจีบคนใหม่ ตอนนีพี้ (แฟนคนใหม่ อยู่คนละห้อง) เขาชวนไปเที่ยวน้ำตก คุยกับเพื่อนจะไปกับเขาไหม เพื่อนก็บอกว่า เตี่ยผู้ใหญ่รู้ว่าไปกับผู้ชายเขาจะตำ ก็ไม่ได้คุยกันนะคะว่าไปแล้วอาจจะไปโดนอะไรบ้างหรือต้องเสี่ยงอะไร ไม่ได้คุยกันคะ เพียงแต่ว่ากลัวโดนตำอย่างเดียว.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 6, 10 กันยายน 2555)

“.....คุยเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กันบ่อย เพื่อนผู้หญิงอยากจะมียะไรกับแฟน ส่วนตัวชอบจะมีเพื่อนผู้หญิงเป็นเพื่อนสนิท เพราะผู้หญิงคุยเก่ง ก็จะไปปรึกษาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกัน แต่เขาก็ตอบไม่ได้เพราะเพื่อนยังไม่มียะไรกับแฟน..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 6, 11 กันยายน 2555)

และในทางตรงกันข้ามการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศที่วัยรุ่นไม่กล้านำมาพูดคุยหรือเรียนรู้ แต่กล้าที่จะปรึกษาเพื่อนหรือเรียนรู้ด้วยตัวเองเพื่อหาทางออก เช่น การมีเพศสัมพันธ์ที่คิดจะมี และมีมาแล้ว วัยรุ่นหญิงไปมีอะไรกับแฟนแล้วกลัวตั้งครรภ์ก็จะหาวิธีตรวจการตั้งครรภ์เองหรือหาวิธีป้องกันโดยให้เพื่อนไปซื้อยาคุมกำเนิดแบบฉุกเฉินมาให้รับประทาน หรือหากตรวจแล้วพบว่าตั้งครรภ์ ก็จะปรึกษากับเพื่อนเพื่อทำแท้งโดยไม่ให้พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวรู้ ส่วนวัยรุ่นชายจะไม่กล้านำเรื่องทำให้แฟนหรือวัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์ แต่จะพากันไปแก้ปัญหาด้วยการทำแท้งโดยถามกับเพื่อน ๆ ในโรงเรียน เช่น การซื้อยาขับมารับประทาน หรือไปทำแท้งนอกพื้นที่จะได้ไม่มีใครรู้ เพื่อไม่ให้พ่อแม่เสียใจ

“.....ไม่มีเพราะกับเพื่อนคุยกันได้ทุกเรื่อง พี่ ๆ ในหมู่บ้านก็ยังกล้าคุย แต่พ่อกับแม่ไม่กล้าคุยทุกเรื่องเดี๋ยวโดนว่า..ว่าไว้ก่อน หมออนามัยก็ไม่กล้าไปถามหรือคิดว่ามันเป็นเรื่องเฉพาะเกินไป อายหมอ... ..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...ไม่มีทรอกคะ กลุ่มหนูนะ ค่อยกันทุกเรื่อง แต่กับที่บ้านไม่ค่อยค่อย ยายดู..
ค่อยได้ที่ไหน.....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 4, 29 กันยายน 2555)

“.....ส่วนใหญ่จะเป็นพวกผู้หญิง เวลาไปมีอะไรกับแฟนเพราะอยากอยู่
ใกล้ซิดกัน มีอะไรกันแล้ว ประจำเดือนไม่มาจะทำยังไง ผมก็เคยบอกเขาไปหาหมอ
เพื่อนไม่กล้า อาย...ก็ต้องไปเอาออก ถาม ๆ เพื่อนเออว่าทำที่ไหน...ส่วนพวกผู้ชาย ก็
เรื่อง...ถ้าเราไปมีอะไรกับเขา ถ้าเขาท้องขึ้นมา จะทำยังไง ต้องศึกษาด้วยตัวเอง ไม่กล้า
ปรึกษาใคร...กลัวพ่อแม่เสียใจ กลัวโดนว่า....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“...ไม่กล้าคุยเรื่องแฟน เพราะอาย แฟนขอมืออะไรด้วย ไม่รู้จะปรึกษาใคร
แม่ก็ต้องไปทำงานทุกวัน เป็นกะ ไม่ค่อยได้คุยกัน ไม่กล้าคุยให้ใครฟัง กลัวไปเล่าให้
ปู่กับย่าฟัง กลัวเขาดู แล้วในหมู่บ้านก็มีที่นอนกับแฟนแล้ว คิดว่าไม่อยากให้เกิด
ขึ้นกับตัวเอง”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 6, 11 กันยายน 2555)

“..เวลาไปนอนกับผู้หญิง..มาคุยกับเพื่อนได้แต่ไม่กล้าคุยกับพ่อแม่.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 7, 10 กันยายน 2555)

“..เรื่องการมีเพศสัมพันธ์กันไม่กล้ามาคุยกับผู้ใหญ่เพราะผู้ใหญ่ดู.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 8, 11 กันยายน 2555)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัย ยังพบว่า เนื้อหาที่วัยรุ่นส่วนใหญ่ต้องการได้รับจากชุมชน คือ
เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้อง
และปลอดภัยจากการมีแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน การรู้จักป้องกันตนเองหากต้องมีเพศสัมพันธ์ และ
การระวังตัวในสถานที่ที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่วัยรุ่นมองว่า ชุมชนควรรับรู้
และมีส่วนช่วยเหลือให้ข้อมูลวัยรุ่นเพื่อความปลอดภัยในสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นในหมู่บ้าน

“....การรู้จักที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้องและปลอดภัยจาก
ชุมชน เพราะหนูมองว่าวัยรุ่นควรจะได้รับคำชี้แนะ ได้พูดคุย อยากให้ชุมชนแนะนำ
เด็ก ๆ ในหมู่บ้านเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวการแสดงออกเรื่องเพศตามประเพณีบ้านเรา
คะ...หนูไม่ค่อยเห็นเขาคุยกันเรื่องนี้เลย เวลาหนูมีเวลาว่างหนูจะไปหาอ่านหนังสือพิมพ์
ที่ร้านค้า ที่หมู่บ้านเราไม่มีที่อ่านหนังสือคะ หนูก็จะฟังผู้ใหญ่เขาคุยกันเรื่องโน้นเรื่องนี้
คุยกันเรื่อย ๆ เรื่องไร่เรื่องสวนเรื่องของใช้บ้าง...ไม่เห็นเขาจะคุยกันเรื่องสุขภาพเลยคะ
อีกเรื่องที่ยอยากให้ชุมชนเป็นตัวอย่างให้กับวัยรุ่นก็คือ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

และการป้องกัน เพราะเด็ก ๆ ตอนนี้อย่างน้อง ม.ต้น เวลามีแฟนเขาก็จะมีอะไรกัน แล้ว บางคนมีท้องก็ต้องออกจากโรงเรียน หนูเสียตายแทนเขา แต่ตอนนี้โรงเรียนก็ออกกฎแล้วว่าถ้าท้องก็จะให้ออกทั้งคู่เลย. แล้วก็แนะนำเรื่องทีื่อนามัยมีให้บริการด้วย ส่วนใหญ่วัยรุ่นไม่ค่อยไปกันหรอกค่ะ..อายหมอ....ส่วนเรื่องการมีแฟนหนูว่าไม่ค่อยสอนหลังสุด เพราะว่าวัยรุ่นไม่สนใจหรอกค่ะแต่ว่ามียังไงแล้วไม่ทำให้การเรียนแย่ง”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“การระวังในสถานที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในชุมชน อยากให้ผู้ใหญ่มาคุยให้วัยรุ่นฟังว่าต้องระวังจุดไหนบ้าง หรือให้ข้อมูลกับวัยรุ่นที่ไหนก็ได้ หมู่บ้านเราไม่มีแหล่งที่จะได้เรียนรู้อะไรและต้องช่วยกันระวังยังไง โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งอาจไม่รู้”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 7, 29 กันยายน 2555)

“.....อยากให้ชุมชนช่วยหลายเรื่องเลย เพราะที่โรงเรียนเขาก็จะให้เราอ่าน โจทย์ตอบคำถามเอง แล้วเรื่องมันก็เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย อะไรที่มันคล้ายกับวิชาชีววะนะ มันไม่ได้บอกเราหมดนี่ มีอะไรก็จะแลกเปลี่ยนคุยกับเพื่อน เรื่องที่อยากให้ชุมชนช่วยวัยรุ่นก็อยากให้เขาคุยกับเราดี ๆ เรื่องการมีแฟน ช่วยให้วัยรุ่นตัดสินใจเลือกคนที่จะเป็นยังไง ให้เราปรึกษาได้ หรือถ้าเขาจะสอนก็เรื่องการมีคู่ว่าต้องมีให้ดีเสียก่อน เพราะหนูเห็นเพื่อนมันมีแฟน แล้วแฟนมันติดยา ชอบชวนเพื่อนโดดเรียน แล้วเพื่อนก็โดดเรียนมาแล้ว.....เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ การรู้จักป้องกัน อยู่กับผู้ชายจะอย่างไร บางทีมันก็ตื้อ บางทีมันทำท่าจะฉุดเราเลย..ถ้าเรายอมคงเสร็จมันแล้ว อยากรู้เรื่องป้องกัน เรื่องกินยาเหมือนกัน กลัวพลาด มันจะท้องจะไปหาข้อมูลทีื่อนามัยก็ไม่กล้า จะคุยกับใครในหมู่บ้าน เขาก็จะว่าเราร่านผู้ชาย บางทีหนูก็กวน ๆ ใส่เขาไปเลย พวกผู้ใหญ่ก็จะชอบว่าหนูตื้อ บอกไม่ฟัง ก็เขาไม่เคยฟังหนูเลย คุยอย่างเดียว.... ใครอยากจะคุยด้วย คุยไม่รู้เรื่อง.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“....การปฏิบัติตัวต่อเพศตรงข้าม อยากให้ผู้ใหญ่บ้าน อสม. หรือ อบต. มาพูดคุยกับวัยรุ่นในชุมชน แล้วก็การระวังตัวของวัยรุ่นหญิง โดยเฉพาะการไปเที่ยวหลังบ้าน เขาเรียกบึงทะเลน้อย เป็นชอยเปลี่ยว ไม่มีบ้านคน เป็นป่า พวกวัยรุ่นจะนัดไปเที่ยวกัน มันมีศาลา มีท่อระบายน้ำ ช่วงน้ำลด วัยรุ่นจะนัดไปเจอกัน อยากให้ชุมชนได้สอนเรื่องนี้ให้กับวัยรุ่นด้วย.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

“.....เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ การตั้งครรรภ์ก่อนวัยอันควร
เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศอยากให้ชุมชนจัดมุมให้ความรู้กับวัยรุ่น.....”
(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 8, 29 กันยายน 2555)

ในบางครั้งที่ได้พูดคุยกับวัยรุ่น จะไม่ได้เป็นการสัมภาษณ์เพียงแต่ในเรื่องเพศอย่างเดียว เนื่องจากมีวัยรุ่นที่อยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และกำลังอยู่ในช่วงตัดสินใจเลือกคณะที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัย และมีคณะที่สนใจหลายคณะ เช่น บัญชี พยาบาล กฎหมายและนิเทศศาสตร์ แต่ไม่แน่ใจว่าจะเลือกคณะใดดีที่เหมาะสมกับตนเอง รวมทั้งการเลือกมหาวิทยาลัยด้วยว่าจะเลือกมหาวิทยาลัยไหนดี ซึ่งวัยรุ่นได้ถามผู้วิจัยขึ้นมาระหว่างการสัมภาษณ์ และต้องการให้ผู้วิจัยแนะนำโดยขออนุญาตถามผู้วิจัยก่อนว่าจะขอปรึกษาได้หรือไม่ เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาสีหน้าของวัยรุ่นแล้วเห็นว่าอาจเป็นเรื่องที่วัยรุ่นยังกังวลใจอยู่ในขณะนั้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาเปลี่ยนบทบาทของการเป็นนักวิจัยทันทีมาเป็นบทบาทของครูแนะแนวการศึกษา ผู้วิจัยจึงตัดสินใจตอบทันทีว่าได้และยินดีที่จะให้คำแนะนำหากเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยสามารถแนะนำได้ ทำให้วัยรุ่นยิ้มรับและมีสีหน้าที่พอใจ การตัดสินใจเปลี่ยนบทบาททันทีของผู้วิจัยเพื่อรักษาสัมพันธภาพอันดีและความไหลลื่นของการสนทนา ซึ่งมีความสำคัญมากต่อลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยสามารถเข้าได้กับชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเพิ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของกระบวนการวิจัยที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยยังต้องใช้เวลาอยู่ในกระบวนการไปจนกว่าจะเสร็จสิ้นกระบวนการ สัมพันธภาพเป็นสิ่งสำคัญมากในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และถ้าผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่า วัยรุ่นอาจมีความศรัทธาในตัวผู้วิจัย และเห็นว่าผู้วิจัยจะสามารถให้คำแนะนำได้ จึงทำให้วัยรุ่นรู้สึกเชื่อใจและต้องการจะปรึกษาด้วย และอาจมองผู้วิจัยว่าเป็นพี่สาวคนหนึ่ง โดยวัยรุ่นได้เรียกผู้วิจัยว่าพี่ ผู้วิจัยจึงต้องแทนตัวเองว่าพี่ตามที่วัยรุ่นเรียกเช่นกันเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน หลังจากให้การแนะนำและตอบคำถามวัยรุ่นแล้ว ปฏิกริยาของวัยรุ่นผู้นั้นมีท่าทีสบายใจมาก ยิ้มแย้มแจ่มใส และขอบคุณผู้วิจัยที่ทำให้มีข้อมูลในการตัดสินใจเพิ่มขึ้น และจะนำไปค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยขออนุญาตโทรหาและเขียน e-mail ปรึกษาหากมีอะไรสงสัยอีก และมีสีหน้าคลายความวิตกกังวลลงมาก หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงหาจุดเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นเรื่องเพศต่อด้วยการชวนพูดคุยว่าเป็นลูกคนที่เท่าไร จึงทราบว่าเป็นลูกคนเดียวและยายเป็นคนเลี้ยง พ่อแม่ต้องไปทำงานในกรุงเทพฯ ดังนั้นผู้วิจัยจึงค่อย ๆ เชื่อมโยงถึงความเป็นห่วงของพ่อแม่ที่มีลูกสาวเพียงคนเดียว ต่อจากนั้นก็เข้าสู่การพูดคุยต่อในเรื่องคำแนะนำของพ่อแม่ที่มีลูกเป็นผู้หญิง มีการพูดคุยอะไรบ้างเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศในสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ไกลกัน ทำให้สามารถเข้าสู่เนื้อหาได้อย่างกลมกลืน ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่ผู้วิจัยไม่คาดคิดมาก่อนและไม่สามารถควบคุมเวลาในการสนทนาได้ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการบอกกล่าวผู้ถูกสัมภาษณ์ไปพร้อม ๆ กันเพื่อประเมินความพร้อมและความเต็มใจหากต้องล่วงเลยเวลาไป ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยยินดีและให้ความร่วมมืออย่างเต็มใจแม้จะใช้เวลามากกว่าที่ผู้วิจัยได้แจ้งไว้ ตั้งแต่แรกในช่วงการชี้แจงการเข้าร่วมวิจัย ซึ่งทำให้กระบวนการสัมภาษณ์ไหลลื่นต่อเนื่องไปด้วยดี คล้ายกับการนั่งคุยกันแบบพี่แบบน้อง ไม่เหมือนกับเป็นการสัมภาษณ์ และเมื่อสัมภาษณ์เสร็จสิ้นทุกครั้งก็จะมีบทวนเนื้อหาที่ได้พูดคุยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมและ

ถูกต้องในสิ่งที่ได้พูดคุยกัน ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยรู้สึกดีว่าข้อมูลของตนนั้นมีคุณค่า และสบายใจในข้อมูลที่เขาจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนร่วมกันของชุมชนต่อไป

และเมื่อผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มาวิเคราะห์ พบว่า มีความเห็นที่สอดคล้องกันในเนื้อหาที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น โดยเรียงลำดับตามความต้องการของชุมชนที่เสนอเหตุผลไว้ โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ลำดับที่ 1 คือ เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น ทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะขอสองร่างกาย และใช้สายตา ร้อยละ 54 เพราะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนกลัวว่าวัยรุ่นจะติดโรคเอดส์และโรคทางเพศสัมพันธ์รวมทั้งตั้งครรภ์ได้ เนื่องจากวัยรุ่นมักแอบนัดกันไปเที่ยวบ่อย เช่น บิงทะเลน้อย กลัวจะไปทำอะไรไม่ดี ถ้าพลาดมาจะหมอนาคต อีกทั้งหมู่บ้านมีค่านิยมไม่ทำแท้ง ใครทำจะบาปหนัก สำหรับวัยรุ่นเองบางคนก็คิดว่าการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนแล้วปลอดภัย รวมทั้งอาจเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทำให้วัยรุ่นอาจพากันไปทำอะไรที่ไม่ดีทางเพศโดยขาดสติตลอดจนวัยรุ่นเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเอง ว่ากล่าวได้เป็นบางครั้ง ขาดการคิดพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และขาดประสบการณ์ชีวิต ดังนั้นจึงไม่ควรปล่อยให้วัยรุ่นเรียนรู้ตามลำพัง วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนต่างเห็นสอดคล้องกันว่าต้องช่วยกันชี้แนะวัยรุ่น

ลำดับที่ 2 เรื่องการตัดสินใจเลือกคูครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม ร้อยละ 36 เพราะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนมองว่าการมีคูครองนั้นต้องให้สมกับวัย วัยรุ่นยังเด็กเกินไปที่จะรับผิดชอบตัวเองและครอบครัว และคิดว่าโรงเรียนคงเน้นที่จะสอน การห้ามวัยรุ่นสมัยนี้ไม่ให้มีการล่วงเกินทางเพศนั้นยาก แต่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเห็นว่าควรให้วัยรุ่นได้เรียนรู้การคุมกำเนิดซึ่งคิดว่าง่ายกว่า หากพลาดพลั้งวัยรุ่นก็สามารถคุมกำเนิดแบบฉุกเฉินได้ จะได้ไม่ทำให้หมอนาคตหรือต้องออกจากโรงเรียน

ลำดับที่ 3 เรื่องการค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศ ด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย ร้อยละ 7 เพราะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเห็นว่า วัยรุ่นควรรู้จักการค้นหาข้อมูลให้รู้เรื่อง ถูกก่อน และเข้าใจก่อน จะได้ปฏิบัติตัวถูก ถ้าคิดอยากจะมีอะไรจะได้มีความระมัดระวังและกลัวในปัญหาที่จะตามมาได้

ลำดับที่ 4 เรื่องการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย ร้อยละ 3 ทั้งวัยรุ่นและผู้ใหญ่มองว่า การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัยนั้นยังเป็นเรื่องไกลตัว จนกว่าจะมีปัญหา เช่น มีความเจ็บป่วย จึงจะไปขอคำปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่างเช่นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ด้วยเพราะความอายและมักจะรักษาด้วยวิธีการของตนเองก่อน เช่น การซื้อยามารับประทานเอง หรือยาบำรุง ยาสมุนไพร เป็นต้น และจนไม่สามารถรักษาให้หายได้จึงไปรับบริการที่สถานบริการของรัฐ

“.....อยากให้เขารู้จักมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยไม่ไปรังแกกัน ถ้าพลาดมาหมดอนาคต ทำอะไรไม่ได้ ..ใครก็ไม่อยากให้ลูกหลานเป็นเอดส์..อายเขา..ไปห้องคาโรงเรียนมาก็เยอะ มันไม่ดีทั้งนั้น...ก็ไม่รู้จะสอนยังไง ดุเลย...มันไม่ค่อยฟังกัน...”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้ปกครอง คนที่ 2,
29 กันยายน 2555)

“.....อยากให้ชุมชนแนะนำเรื่องการรู้จักป้องกันตัว เวลาที่มีเพศสัมพันธ์ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายนั้นแหละ จะได้ไม่ติดโรคและไม่ท้องกันไว...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“.....การระวังในสถานที่เสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในชุมชน อยากให้ชุมชนมีเวทีมาพูดคุยให้วัยรุ่นฟังว่าต้องระวังจุดไหนบ้าง และต้องช่วยกันระวังยังไง”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 5, 29 กันยายน 2555)

“...เรื่องวิธีการใช้ถุงยางอนามัย การติดโรคทางเพศสัมพันธ์..อยากให้ผู้ใหญ่บ้านจัดกิจกรรมให้ความรู้ในหมู่บ้านเรา เพราะวัยรุ่นจะชอบมีอะไรกันอยู่แล้ว อาจติดโรคได้ จะได้รู้จักป้องกัน ทั้งโรค ทั้งท้อง.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 7, 10 กันยายน 2555)

“.....ต้องให้ความสำคัญกับอนาคตและการเรียน การมีครอบครัวไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้าอยู่ไม่ได้แล้วเลิก ลูกจะทำยังไง ถ้าเริ่มมีอะไรตอนเด็ก คิดว่ามันมีปัญหาตามมาแน่นอน.....ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยจะกลับไปเรียนต่อ แล้วยังปัญหาตามมาอีกหลายอย่าง...”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มการศึกษา คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

“.....อยากให้คนชุมชนช่วยดูแลวัยรุ่นเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กันที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศจนเกินไป...คิดว่าวัยรุ่นคงแก้เองไม่ได้....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 8, 29 กันยายน 2555)

“.....ถ้าออกมาอยู่ด้วยกันตอนนี้ ปัญหาเกิดเยอะ ตัวเองยังไม่มีสติในการใช้ชีวิต..จะปฏิบัติตัวยังไง ยังทำไม่เป็น จะหากินยังไง ความรู้ก็ไม่มี เป็นภาระของพ่อแม่ อะไรก็ยังไม่พร้อมซักอย่าง คิดแต่สนุกไปวัน ๆ”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มวัฒนธรรม คนที่ 1,
12 กันยายน 2555)

“.....จะมีอะไรกันน้ำมันพุดยาก ก็ไม่รู้จะพุดกับมันยังไง...เด็ก ๆ สมัยนี้ เราได้แต่ดูเขา พุดเดี่ยว ๆ ไม่ได้ สมัยน้ำมันไม่ค่อยคุยกับคนแก่ จะเตือนเต็มที่ก็ไม่ได้ พุดคนเดียวก็ไม่มีน้ำหนัก ต้องช่วยกันทั้งหมด ไม่ช่วยกันไปไม่รอด.เพราะเด็กเดี๋ยวนี้มันหัวแข็ง คือ ปวดสมอง มันอยากจะทำก็ให้มันเอาไป คอยแต่บอกว่าอย่าให้ติดโรครมาก็แล้วกัน..อยากให้มีมันระวังตัว..ท้องไส้มาละยุ่ง...”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

โดยสรุป การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ในชุมชนเรื่องเพศให้กับวัยรุ่นนั้น จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้มักเกิดจากการที่คนในชุมชนมีความเป็นห่วง ต้องการตักเตือน สั่งสอน หรือมีเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ต้องการให้วัยรุ่นตระหนักถึงผลแทรกซ้อนของการมีเพศสัมพันธ์ และการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ จะได้ไม่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการมีปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียนตามมา ดังนั้นเนื้อหาการเรียนรู้ส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับการห้ามปราม การคบเพื่อนต่างเพศ ห้ามการมีแฟน ห้ามไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ ห้ามช้อนมอเตอร์ไซด์วัยรุ่นชายเกรงว่าจะพาไปทำอะไรไม่ดีทางเพศ ห้ามคบเพื่อนที่ผู้ใหญ่มองว่าหมกมุ่นเรื่องเพศ เป็นต้น ซึ่งมากกว่าที่ผู้ใหญ่จะให้รายละเอียดหรือข้อมูลกับวัยรุ่นได้พิจารณาถึงผลเสียผลดีเรื่องเพศด้วยตนเอง จึงทำให้วัยรุ่นไม่เข้าใจ และมีคำถามตามมาว่า “ห้ามไม่ให้มีแฟน มีแล้วผิดยังไง” และรู้สึกว่าการไม่ติดจากการถูกตักเตือนก่อนหากจะพุดคุยหรือปรึกษาเรื่องเพศ จึงนำไปสู่การเรียนรู้จากเพื่อนเป็นหลัก เนื่องจากเพื่อนให้ความเข้าใจ รับฟังเก็บความลับได้ดี และช่วยแก้ปัญหาโดยไม่ตำหนิ

2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้

หมู่บ้านโคกขาม เป็นชุมชนชนบทที่มีความใกล้ชิดกับเขตเมืองและความเจริญเข้าถึงอย่างรวดเร็วจากการคมนาคมที่ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน แต่ละครอบครัวรับสื่อทั่วไปจากโทรทัศน์และฟังวิทยุเป็นหลัก วัยรุ่นแทบทุกคนในชุมชนมีมือถือเป็นของตนเองและพกติดตัวตลอดเวลารวมทั้งนำไปโรงเรียนด้วย หากมีพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์ที่ไม่เหมาะสมทางโรงเรียนจะยึดไว้และกำหนดเวลาให้ผู้ปกครองมารับ เช่น 1 – 3 สัปดาห์แล้วแต่การพิจารณาของครูฝ่ายปกครอง สภาพการประกอบอาชีพของคนในชุมชนนอกจากจะทำไร่ทำสวน ปัจจุบันเริ่มมีการเข้าสู่ระบบโรงงานต้องออกไปทำงานแต่เช้า และกลับไม่เป็นเวลาหรือกลับค่ำ หรือไปทำงานโรงงานที่ต่างจังหวัด ทำให้เวลาในการพุดคุยกับเด็ก ๆ มีน้อยและไม่เป็นเวลา นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน หรือรับงานมาทำที่บ้านเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำไร่ทำนา เช่น เย็บรองเท้าหนังจากโรงงาน ในขณะที่เด็ก ๆ ต้องออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อขึ้นรถโดยสารไปเรียนหนังสือในวันจันทร์ถึงศุกร์ ซึ่งโรงเรียนอยู่ในตำบลอื่นและในตัวอำเภอหนองม่วง จากการเข้าสังเกตกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนชาวบ้าน การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมสมองร่วมกันในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นสังเกตได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นสามารถเรียนรู้หรือได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศได้ทั้งจากบุคคลภายในและภายนอกชุมชนด้วยวิธีการหลากหลาย ผลการวิจัย พบว่า

วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นแบบไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้จากแหล่งบุคคล ยังไม่มีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ที่จัดตั้งหรือดำเนินการโดยชุมชน รวมทั้งยังไม่มีกิจกรรมใด ๆ ในชุมชน แต่เป็นการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศที่มีต่อวัยรุ่นที่แฝงอยู่ในการสอน การเตือน การห้าม การดูว่า หรือการแนะนำจากบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันแล้วแต่โอกาส ได้แก่

เรียนรู้จากการสอนของคนในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่ชอบสอนเรื่องการมีแฟนว่าจะทำให้ไม่สนใจการเรียนและอาจเรียนไม่จบ ควรตั้งใจเรียนก่อน

เรียนรู้จากการแนะนำ เช่น ยายแนะนำให้หลานไปตรวจการตั้งครรภ์เพราะประจำเดือนขาด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในตำบลให้บริการตรวจการตั้งครรภ์กับวัยรุ่นและให้คำแนะนำการฝากครรภ์ที่สถานบริการรวมทั้งการออกชุมชนเพื่อเยี่ยมหลังคลอด ตลอดจนแนะนำการคุมกำเนิดสำหรับแม่วัยรุ่นหลังคลอด

เรียนรู้จากการเตือน เช่น ผู้ใหญ่ในชุมชนกล่าวตักเตือนหรือห้ามปรามวัยรุ่นหากเห็นนั่งซ้อนมอเตอร์ไซด์ผู้ชายไปเที่ยว พ่อแม่ตักเตือนวัยรุ่นหญิงชายเมื่อมีโอกาสได้พูดคุยกันในวันเสาร์วันอาทิตย์ให้ป้องกันตัวเองด้วยการใช้ถุงยางอนามัยหากห้ามใจไม่ได้ถ้าต้องมีเพศสัมพันธ์

เรียนรู้จากการดูว่า เช่น ยายดูหลานถ้าหลานขอไปเที่ยวกับเพื่อนที่ยายคิดว่าทำตัวไม่ดีเรื่องเพศ

เรียนรู้จากการห้าม เช่น ตาห้ามหลานไม่ให้ดูละครหรือหนังโป๊ หากมีฉากโป๊ตาจะเปลี่ยนช่องทันที

เรียนรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น วัยรุ่นชายนั่งฟังรุ่นพี่ในหมู่บ้านคุยกันเรื่องไปเที่ยวผู้หญิงหรือไปมีเพศสัมพันธ์กับแฟน วัยรุ่นชายเล่าเรื่องการนอนกับแฟนด้วยความภูมิใจ วัยรุ่นหญิงพูดคุยกับเพื่อนในหมู่บ้านเรื่องไปเที่ยวกับเพื่อนชายสองต่อสอง วัยรุ่นใช้สื่อเป็นตัวกลางในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เช่น วัยรุ่นชวนกันดูคลิปวิดีโอการมีเพศสัมพันธ์ ดูวิดีโอโป๊ และพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

เรียนรู้จากสื่อของภาครัฐ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทองติดป้ายไวนิลให้ความรู้การป้องกันโรคเอดส์และแจกแผ่นพับให้ความรู้เรื่องการตั้งครรภ์และการดูแลสุขภาพของแม่ วัยรุ่น และเรียนรู้จากการอ่านหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียนและห้องสมุดของ กศน.อำเภอหนองม่วง จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ห้องสมุดของ กศน. อำเภอหนองม่วง ให้ข้อมูลว่า ห้องสมุดเปิดบริการให้กับประชาชนทุกคน มีบริการหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศและทักษะชีวิต วัยรุ่นเข้ามาใช้บริการน้อยมาก อาจเป็นเพราะอยู่ในวัยที่อยู่ในระบบโรงเรียน ทำให้ใช้บริการที่ห้องสมุดในโรงเรียนมากกว่า ดังนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่เข้าเรียนกับ กศน. ที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นผู้ใหญ่ซึ่งจะมาใช้บริการค้นคว้าเพื่อการเรียนและทำรายงานตามที่ได้รับมอบหมาย

เรียนรู้จากสื่อทั่วไป เช่น วัยรุ่นเรียนรู้จากการอ่านหนังสือนิตยสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ สืบค้นจากอินเทอร์เน็ตในมือถือ หรือเข้าอินเทอร์เน็ตที่โรงเรียน อบต. และร้านค้าในตัวอำเภอหรือร้านค้าในหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อดูคลิปเรื่องการตั้งครรภ์ในวัยเรียนและการมีเพศสัมพันธ์ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่ควรศึกษาเองและไม่กล้าถามใคร ไม่ต้องการให้ใครรู้เพราะเป็นเรื่องส่วนตัวและจะได้เรียนรู้เรื่องเพศตามที่ตนเองสนใจ

เรียนรู้จากการสอน บรรยายและการอบรมของผู้รู้เรื่องสุขภาพทางเพศ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้ความรู้และข้อมูลนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องการตั้งครรรภ์และการคุมกำเนิดเพื่อทำรายงานส่งครู ครูสอนในชั้นเรียนวิชาสุขศึกษา วิทยุรุ่นบอกว่าส่วนใหญ่ครูให้ทำโจทย์ในห้องเรียน และเก็บคำตอบท้ายชั่วโมง ครูจะนำไปตรวจ ไม่เฉลยในห้อง หากนักเรียนคนใดตอบผิด จะนำกลับมาให้ทำใหม่ วิทยุรุ่นบอกว่าเป็นการเรียนที่สบาย ๆ เวลาสอบตอบไม่ยาก คล้ายกับวิชาชีววิทยา บางครั้งครูให้นักเรียนทำรายงานส่ง นักเรียนก็จะใช้วิธีค้นหาทางอินเทอร์เน็ต ก็สามารถหาคำตอบได้ง่าย **เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ บรรยายให้ความรู้ที่โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เทอมละ 1-2 ครั้ง** เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย การมีเพศสัมพันธ์ การตั้งครรรภ์ในวัยเรียน การคุมกำเนิด ทักษะการปฏิเสธเมื่อถูกคุกคามทางเพศ โรงเรียนจะจัดให้ตัวแทนห้องเข้ารับฟังการบรรยายและมาเล่าให้เพื่อนฟัง นักเรียนที่มีการถ่ายทอดดี คุณครูจะเลือกให้เป็นตัวแทนเพื่อนเข้ารับฟัง วิทยุรุ่นบอกว่าจะได้รับข้อมูลเฉพาะหัวข้อหลัก ๆ ว่าควรรู้อะไร และต้องปฏิบัติตัวอย่างไร ซึ่งอาจจะไม่ได้ทำให้เข้าใจมากนัก แต่ก็สามารถไปหาข้อมูลด้วยตัวเองเพิ่มเติมหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนเพิ่มเติม วิทยุรุ่นบางคนบอกว่าไม่ได้เสียตายเพราะไม่ต้องการถูกเลือกและกลับมาสรุปให้เพื่อนฟังอีกครั้ง และจาก**องค์กรเอกชน CAG** มาจัดอบรมให้กับครอบครัวและเด็กกลุ่มประถมศึกษา มีตัวแทนของหมู่บ้าน โคกขามเข้าร่วมกิจกรรม ที่ อบต. ปอทอง ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่ดีของหมู่บ้านโคกขามที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและเรียนรู้เรื่องเพศกับเด็ก ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

นอกจากนี้ยังมีวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่ภายนอกชุมชน คือ

เรียนรู้จากนิทรรศการในสถานศึกษา เช่น โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอจัดงานวันเอดส์โลก ปีละ 1 ครั้ง และเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลประจำอำเภอมาบรรยายให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการปฏิเสธ และตั้งครรรภ์ในวัยเรียน จากการร่วมสังเกตการณ์แบบไม่เป็นทางการ พบว่า สถานที่กว้างขวางและตกแต่งในลักษณะงานวิชาการ มีเกมและให้ตอบปัญหาชิงรางวัล บรรยายภาคโดยรวมสนุก คุณครูต่างมีความตั้งใจและร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมโดยเฉพาะในจุดที่มีการเล่นเกม หากเป็นจุดที่มีการจัดบอร์ดเพียงอย่างเดียวจะเจ็บบลงเล็กน้อย แต่ก็มีนักเรียนเดินไปมาเพื่ออ่านความรู้จากบอร์ดเป็นระยะ ๆ มีทั้งนักเรียนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมย่อย ๆ และเดินชมงานเพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่เป็นเด็กชั้นมัธยมปลายที่เข้าร่วมกิจกรรมการตอบปัญหาชิงรางวัล และไม่พบเอกสารใด ๆ ที่แสดงถึงลักษณะการประเมินผลการจัดกิจกรรม จากการสอบถามเด็กนักเรียนที่ผ่านมาในแต่ละปีก็ไม่ได้ตอบแบบประเมินใด ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จากการสอบถามนักเรียน 15 คนตอบว่า เป็นกิจกรรมที่สนุกและได้ความรู้ แต่ก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในทุกจุดจะเลือกเฉพาะมุมที่ตนเองสนใจ

“...ส่วนใหญ่ก็จะเรียนเฉพาะในโรงเรียน.....เวลาเรียนวิชาสุขศึกษา ที่บ้านไม่เห็นพ่อกับแม่จะคุยเรื่องนี้เลย..พ่อไม่คุยเลย...ไม่กล้าถาม กลัว...ขนาดคุยโทรศัพท์ยังถาม ...คุยกับใคร บอกคุยกับสาว..โดนว่าเลย.....ถ้าจะคุย คุยกับพี่สาวดีกว่า หรือไม่ก็คุยถามกับเพื่อน คุยแล้วสบายใจ เก็บความลับอยู่.....คุยโทรศัพท์ได้บ้างแต่นานก็จะโดนบ่นว่าคุยอะไรนรกหนา ก็หงุดหงิดบ้างแต่ก็คิดว่าเขาห่วงนั่นแหละ... แต่

ตอนนี้อยู่ ม.ปลาย มีแฟนได้แล้ว พ่อแม่ไม่ห้ามตอนนี้ก็กล้าเล่าให้ฟังแล้วว่าแฟนชื่ออะไร...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“....ถ้าสงสัยก็จะถามเลย หนูเป็นคนกล้าแสดงออก ไม่เขินค่ะ หนูจะโทรถามพ่อแม่ เขาก็จะอธิบายกลับมา หนูก็จะถามที่ตรงประเด็นเลย ส่วนในโรงเรียน อาทิตย์นึงเรียนแค่ชั่วโมงเดียว แทบจะไม่ค่อยได้เรียน เพราะครูเขาจะจัดการเรียน วิชาสุขศึกษาสลับกับการเล่นกีฬาตลอด ในชั่วโมงเวลาไม่ได้ลงสนามกีฬา ก็จะมีใบงานมาให้ เป็นโจทย์ให้เราตอบคำถาม แล้วค่อยเฉลยท้ายชั่วโมง บางชั่วโมงครูก็จะมีการยกตัวอย่างมาให้เราคิดว่าจะทำยังไง บางทีก็ยกตัวอย่างให้ฟังเลย... หนูว่าเวลาออกสอบมันคล้ายกับวิชาชีวะ ทำได้ไม่ยาก ถ้าเรารู้เรื่องชีวะ เราก็ตอบได้ เพราะคำถามส่วนใหญ่เป็นการถามเกี่ยวกับเรื่องสรีระการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว หรือพฤติกรรม..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“....แม่เขาก็จะคอยเตือน ว่าไปไหนมาไหนให้ระวัง แล้วก็ผู้ใหญ่ในชุมชนบางคนค่ะ เห็นหนูใส่กางเกงขาสั้นเขาก็จะบอกว่า ระวังมันล่อแหลม เดี่ยวก็โดนหรือ หนูก็ตอบเขาไปว่า วัยรุ่นเขาก็ใส่กันทั้งนั้นแหละ มันไม่ได้อยู่ที่กางเกงหรือ มันอยู่ที่ทำตัวต่างหาก เขาก็เงิบไป ก็ไม่ได้พูดอะไร แล้วก็เรียนในโรงเรียน ในชั่วโมงครูจะปล่อยให้ค้นหาในหนังสือ วิชาสุขศึกษา มีโจทย์และใบงานมาให้ แล้วเฉลยท้ายชั่วโมง เป็นแบบนี้มาตั้งแต่ ม.ต้น เวลาสอบก็ไม่ยาก หนูชอบวิชานี้ ครูไม่ดุ โจทย์ง่าย วิชาง่าย เนื้อหาจะเหมือนวิชาชีวะ อ่านเองก็สอบได้ ส่วนใหญ่เป็นคำถามแบบวิชาการเกี่ยวกับร่างกายของเรา..”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 3, 10 กันยายน 2555)

“.....ครูสอนในโรงเรียน ส่วนใหญ่จะมีใบงาน เป็นโจทย์มาให้ให้นักเรียนหาคำตอบในหนังสือเอง ส่งท้ายชั่วโมง ไม่ได้เฉลยอะไร ครูจะเอาไปอ่านเอง ถ้าไม่ใช่ครูก็จะส่งกลับมาให้นักเรียนตอบใหม่ ถ้าถามอะไรในห้องแล้วตอบไม่ได้ครูก็ว่าทั้งห้องเลย ส่วนใหญ่จะถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย คิดว่าการเรียนแบบนี้ไม่ได้ช่วยให้รู้อะไรเลย ไม่ได้สอนให้เข้าใจการต่อสู้เรื่องเพศ หนูเคยจะโดนฉุดเข้าห้อง มีแต่รีบวิ่งหนีเพราะไม่ชอบมัน... แต่มันคิดจะจีบหนู ครูเคยแนะนำเรื่องการคุมกำเนิด การทำแท้ง ครูบอกว่าให้รู้จักป้องกัน ถ้ามันพลาด แล้วท้องก็ไม่ต้องสนใจ เอาลูกไว้ ไม่บาป...บางทียายก็จะเตือนเลยมีอะไรไม่ห้ามให้รู้จักป้องกัน... พลาดมาแล้วมันไม่งาม บางทียายก็เตือนเรื่องเพื่อน หนูก็รู้สึกหงุดหงิด ยายคิดว่าเพื่อนหนูคนนี้ไม่ดี ยายชอบเตือนไม่ยอมให้คบกับเขา ยายไม่ค่อยได้เปิดโอกาสให้หนูคุยหรือ เพื่อนก่อนเลย เขาไม่ยอมให้ไปกับเพื่อน มองว่าเพื่อนไม่ดี เวลาเขา

รับ ยายก็ไม่อยากให้ไปกับเขา กลัวไปเจอผู้ชายไม่ดี กลัวหนูไม่จบ ม.3 พวกป่า ๆ
ข้างบ้านเขาก็พูดเตือนบ้างเวลาเห็นมีมอเตอร์ไซด์มาจอดหน้าบ้าน กลัวหนูจะซ้อนไป
กับเขา.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“...เรียนในโรงเรียน ฟังครูบรรยาย เราก็จด คิดตาม มีงานกลุ่มให้สัมภาษณ์
ให้ไปทำมาคุยกัน คิดว่ามีการแลกเปลี่ยนดี..แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อน...เวลา
ชั่วโมงว่าง...ทั้งผู้หญิงผู้ชาย โดยเฉพาะพวกผู้หญิงชอบจับกลุ่มคุยกันเรื่องแฟน....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 5, 29 กันยายน 2555)

“...เรียนที่โรงเรียน ครูสอนในวิชาสุขศึกษา เน้นทำโจทย์ให้หา
คำตอบเอง ส่วนทุกวันจันทร์ คาบสุดท้าย จะมีหมอจากโรงพยาบาลมาอบรมตาม
ระดับชั้น แล้วก็มีการมาจัดให้ดู ส่วนใหญ่จะคุยกับเพื่อน เพราะพ่อกับแม่ไม่ค่อยมี
เวลา ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อยู่กับปู่ย่า ไม่กล้าคุย ดู....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 6, 29 กันยายน 2555)

“.....ตอน ม. 1 หมอมาสอนเรื่องการใช้ถุงยาง สุนัขมีกิจกรรมเยอะ
เช่น เป่าแ่งถุงยางให้แตก แล้วมีจัดกิจกรรมวันเอดส์โลก มีตอบคำถามชิงรางวัล จัด
นิทรรศการให้ความรู้ อยู่บ้านแม่เคยถาม...ว่ามีแฟนหรือยัง ที่เขาถามคิดว่าเพราะ
เป็นห่วงเรา แม่และพวกผู้ใหญ่บอกว่าถ้ามีแฟนตอนนี้ ไม่ดี ถ้ามีอะไรกันไม่ได้
ป้องกันอาจจะท้องได้ ทีนี้ครูให้ออกทั้งคู่.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 7, 10 กันยายน 2555)

“...เรียนในโรงเรียน ครูจะพูดให้ฟังแต่ก็ยังไม่พอ ยังสงสัยอยู่ เรียน
ไม่สนุก ต้องมาคุยกันเอง มันไม่หายสงสัย ครูสอนแค่นี้เดียว ส่วนใหญ่เป็น
การเปลี่ยนแปลงของร่างกาย...”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 8, 11 กันยายน 2555)

และหากพิจารณาวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนออกเป็นระดับของการพูดคุยหรือ
การสื่อสาร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

ระดับบุคคล ใช้วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้โดย การบอกเล่าของรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์ไป
นอนกับผู้หญิงแล้วมานั่งคุยกัน คุยกันประมาณ 3-4 คน การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนที่
เคยมีเพศสัมพันธ์ การเลียนแบบผู้ใหญ่เรียนรู้เรื่องเพศด้วยการดูวิดีโอไปที่ผู้ใหญ่ล้มแผ่นทิ้งไว้ในเครื่อง
โดยที่ผู้ใหญ่ไม่รู้ เห็นแผ่นวิดีโอเกิดความสงสัยจึงเปิดดูบ้าง รวมทั้งเรียนรู้จากการฟังวิทยุ เรียนรู้จาก
อินเทอร์เน็ต และดูรายการทางโทรทัศน์ที่มีการให้ความรู้เรื่องเพศ

ระดับครอบครัว ใช้วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้โดย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย ใช้วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอน ให้คำแนะนำวัยรุ่น โดยไม่ได้ชวนพูดคุยหรือถามความคิดเห็น ไม่เปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้อธิบาย แต่ในขณะที่ผู้ใหญ่บางกลุ่มกล่าวว่าได้เปิดโอกาสให้วัยรุ่นคุยแล้ว เช่น เรื่องการมีแฟน แต่วัยรุ่นไม่คุย ไม่โต้ตอบ ไม่แสดงความคิดเห็น เป็นการรับฟังอย่างนิ่งเฉย ด้วยสีหน้าที่ไม่พอใจนัก แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีวัยรุ่นหญิงที่ใช้วิธีการโทรศัพท์ปรึกษาแม่เรื่องการมีประจำเดือน

ระดับชุมชน เป็นวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้โดย ผู้อาวุโสที่นับถือในหมู่บ้านให้การตักเตือน การสอน และ การแนะนำ เมื่อมีโอกาสได้พบปะกันแบบไม่เป็นทางการ และยังไม่มีการและกิจกรรมการเรียนรู้จากแหล่งใด ๆ ในชุมชนที่สนับสนุนการเรียนรู้ของวัยรุ่นอย่างชัดเจน เช่น ไม่พบการแสดงข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนให้อ่านหรือดู ยังไม่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ยังไม่มีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือปราชญ์ชุมชนถ่ายทอดหรือพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศผ่านเวทีการเรียนรู้ใด ๆ จากการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ ท่านเล่าว่า

“.....แต่ก่อนเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ยังมีประเพณีการเล่นในวัด ประเพณีวันสงกรานต์ นุ่มสาวจะมาเล่นมอญซ่อนผ้า เล่นลูกช่วงกันก่อนเล่นน้ำ แบ่งฝั่งหญิงฝั่งชาย ให้อ่านบทสวดมนต์กันไม่ได้เมื่อยังไม่ถึงเวลา ถูกเนื้อต้องตัวกันไม่ได้ ก็เป็นการสอนไปในตัวว่า ควรวางตัวกันยังไง ไม่ให้เสียหายเรื่องนี้ ผู้หญิงให้รักนวลสงวนตัว ผู้ชายก็ให้เกียรติผู้หญิง สมัยนี้ไม่มีให้เรียนรู้กันแล้ว แต่คนที่อายุ 40 ปี ขึ้นไปนะคิดว่าเล่นได้ แต่ก่อนเวลาวันพระก็ยังได้เทศน์โปรดญาติโยม เรื่องคุ้มครองให้ต่างคนต่างทำดี ให้ลูกให้หลานได้ทำหน้าที่ของลูกเลี้ยงดูพ่อแม่ตามวัย แล้วค่อยไปทำหน้าที่ของตัวเองไปมีเหย้ามีเรือน บวชเรียนตามเวลา อย่าไปซิงสุกก่อนห้าม เดียวนี้เด็กไม่ค่อยเข้าวัดกันแล้วมีแต่คนแก่ อยากให้เข้าวัดกัน เราก็จะไปบังคับก็ไม่ใช้หน้าที่ของสงฆ์ เรื่องเพศนี่มันสำคัญนะ ตีมากเลยที่โยมมีโอกาสเข้ามาช่วยเหลือ หลวงพ่อเห็นดีด้วย...อยากให้วัยรุ่นมันได้มีโอกาสมาเข้าประชุมเยอะ ๆ ...”

(สัมภาษณ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ คนที่ 1,
3 กันยายน 2555)

“...ในชุมชนยังไม่มีการจัดกิจกรรมอะไรเลยนะค่ะ จะมีก็เห็นพวกบ่า ๆ บางคนก็จะเตือนเกี่ยวกับไปกับผู้ชายบ้าง”

(ประชุม ๓, วัยรุ่น คนที่ 3, 29 กันยายน 2555)

“...ก็จะมีลุง บางคนก็เจอกันในหมู่บ้าน ก็จะแซวบ้างว่า เฮ้ยอย่าซ่อนกันไปนักระ มันไม่ได้อะ... ก็รู้ว่ามันอาจจะพาไปทำอะไรก็ได้...”

(ประชุม ๓, วัยรุ่น คนที่ 7, 29 กันยายน 2555)

โดยสรุป วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่วัยรุ่นจะเลือกวิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือขอคำปรึกษาจากเพื่อนเป็นหลัก ร่วมกับการค้นหาข้อมูลด้วยตนเองทางช่องทางต่าง ๆ เพราะรู้สึกคุยกันได้ทุกเรื่อง สบายใจ เข้าใจกัน ไม่โดนตำหนิหรือถูกว่า ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา ทำให้พูดคุยได้อย่างเต็มที่กับคนวัยเดียวกัน ซึ่งต่างจากวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้จากผู้ใหญ่จะเป็นบรรยากาศที่รู้สึกเกรงกลัว ไม่เป็นกันเอง และพูดคุยไม่ได้ทุกเรื่อง ทำให้อึดอัด แม้ว่าจะเป็นการพูดคุยที่ได้เห็นหน้ากัน แต่ก็เป็นารรับฟังมากกว่าการแสดงความคิดเห็น เช่น การถูกเตือน ห้ามปราม และดุว่า จึงทำให้วัยรุ่นไม่กล้าที่จะเรียนรู้ด้วย ดั้งผลการศึกษาวิจัย ที่สัมภาษณ์วัยรุ่นและจากการระดมสมองร่วมกัน มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สิ่งที่วัยรุ่นต้องการให้ชุมชนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของพวกเขาควรเริ่มจากความรักและเมตตาของผู้ใหญ่ อยากให้ผู้ใหญ่พูดคุยและปรึกษาได้ คุยกับวัยรุ่นดี ๆ เช่น การมีแฟน ช่วยตัดสินใจเลือกคนที่คบด้วยว่าเป็นอย่างไร

“.....เรารู้ว่าเขาห่วง ไม่อยากให้เราเสียเรื่องนี้ แต่ถ้าเขาคุยอย่างนี้ เราก็ไม่คิดหรอกว่าเขารัก อยากให้เขาคุยกับเราดี ๆ เมตตาเรา เราถึงอยากจะได้เรียนรู้จากเขา ...”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“...อยากให้ผู้ใหญ่ฟังเราก่อน เหมือนที่เขาบอกว่ารักเรา...คุยกับเราดี ๆ ไม่ใช่คอยขัดจังหวะอยู่เรื่อย เพราะมันทำให้เราเสียความมั่นใจ เลยไม่อยากพูดต่อ..”

(ประชุม ๓, วัยรุ่น คนที่ 1, 29 กันยายน 2555)

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ด้วยลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ที่แวดล้อมไปด้วยบริบทต่าง ๆ ตามธรรมชาติทั้งภายในและภายนอกชุมชน การที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ประสบความสำเร็จนั้น จึงเกิดจากปัจจัยหลายประการ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชน พบว่า มีทั้งปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สามารถสรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจได้ ดังนี้

2.4.1 ปัจจัยที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ได้แก่

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การเชื่อมต่อของถนนภายในหมู่บ้านเข้าถึงทุกครัวเรือน ทำให้คนในชุมชนเดินทางไปมาหากันได้สะดวกและพบปะพูดคุยกันได้ง่าย อาจใช้การเดินทางไปมาหากัน ขั้รถมอเตอร์ไซด์ รถโกนา หรือรถยนต์ส่วนตัวได้อย่างสะดวก

2) ด้านทรัพยากรบุคคล เช่น มีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนรุ่นใหม่ ไฟแรง มีความเป็นกันเองกับชุมชนและพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนตามคำแนะนำของผู้อาวุโสและกรรมการหมู่บ้าน มีกรรมการหมู่บ้านที่มีความอาวุโสและเป็นศูนย์รวมใจในการพัฒนาชุมชน มีกลุ่มต่าง ๆ ใน

ชุมชนเป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมดี ๆ และในบางกลุ่มมีผู้ประสานกลุ่มที่เข้มแข็ง และสร้างผลงานเป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น กลุ่มสตรีอาสา ได้สานกระเป่าถักและตะกร้าจำหน่ายทางเว็บไซต์หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของกระทรวงมหาดไทย และกลุ่มศิลปวัฒนธรรมรับจ้างเล่นดนตรีไทยในงานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น

3) ด้านสภาพสังคม วัยรุ่นและผู้ใหญ่ยังมีการพูดคุย แนะนำ ตักเตือนกัน อยู่บ่อยครั้ง วัยรุ่นมีการรับฟังความคิดเห็นของรุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนในวัยเดียวกัน และวัยรุ่นยังรับฟัง คำแนะนำของผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แม้ว่าจะมีความ กลัวและอาย แต่ทำให้วัยรุ่นได้รู้ในเรื่องที่วัยรุ่นต้องการ นำมาเป็นข้อคิดและเปรียบเทียบว่าสิ่งใดควร หรือไม่ควรแล้วนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมู่บ้านยังมีความร่มรื่นของต้นไม้ที่หนาแน่น ส่งเสริมให้บรรยากาศในหมู่บ้านมีความสงบร่มเย็นในหลาย ๆ จุด เช่น ลานหน้าโรงสีเศรษฐกิจชุมชน ริมนนสองข้างทางในแต่ละซอยของหมู่บ้าน และวัด ซึ่งจากการได้พูดคุยกับชาวบ้านในการเดิน สสำรวจชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและการประชุมระดมสมอง ต่างแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าควร พัฒนาบริเวณลานวัดให้เป็นพื้นที่สาธารณะหรือลานวัฒนธรรมได้พบปะพูดคุยหรือจัดเป็นเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน ทำให้ผู้ใหญ่บ้านรับรู้และจะนำเรื่องไปพูดคุยกับกรรมการหมู่บ้าน เพื่อหารือกันต่อไปว่าจะดำเนินการอย่างไรและจะใช้สถานที่ใดดีจึงจะเหมาะสม ซึ่งผู้ใหญ่ให้เหตุผลว่า ควรเป็นการตัดสินใจของเสียงส่วนใหญ่จากคนทั้งหมู่บ้าน

5) ด้านการสื่อสารในหมู่บ้าน ยังมีวิธีการสื่อสารของคนในชุมชนด้วยการแจ้งข่าวต่าง ๆ ของหมู่บ้านผ่านหอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลัก ซึ่งตั้งอยู่ ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน ทำให้มีจุดเด่นของการรวมและกระจายข้อมูลที่มีการผิดเพี้ยนน้อยและไม่ล่าช้า เมื่อบ้านหนึ่งรู้ข่าว หาก อีกบ้านยังไม่กลับจากทำงานหรือไปธุระต่างจังหวัด ก็คอยส่งต่อหรือพูดคุยกันยามเย็น ทำให้ การสื่อสารของหมู่บ้านมีความใกล้ชิดกันและทั่วถึง

6) ด้านองค์กรในพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีความใกล้ชิดเป็นกันเอง กับชุมชนและอยู่ในพื้นที่มานานกว่า 10 ปี และมีครู กศน. 2 คน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่และเป็นลูกหลาน ของหมู่บ้านโคกขาม มีความใกล้ชิดและทำกิจกรรมในด้านการศึกษากับกลุ่มผู้เรียน กศน.ในชุมชน อย่างต่อเนื่อง

7) ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น อบต.บ่อทอง เริ่มได้รับการสนับสนุน โครงการเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศจากองค์กรภายนอกที่ขอความร่วมมือ มาจัดในพื้นที่ เช่น จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จากองค์กรเอกชน ประเทศเยอรมัน และในปัจจุบัน อบต.บ่อทอง ได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ ให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลบ่อทอง เมื่อปี พ.ศ. 2553 สมาชิก คือ ทุกครัวเรือนในตำบลบ่อทอง วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรเพื่อให้ประชาชนมี ส่วนร่วมในการพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัวในพื้นที่ของตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้ และ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมให้ครอบครัวสร้าง เครือข่ายในการเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้กับหมู่บ้านโคกขามต่อไป

8) เครือข่ายการเรียนรู้ มีโรงพยาบาลประจำอำเภอเป็นเครือข่ายการทำงานด้านสาธารณสุขให้กับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปอทอง โดยให้การสนับสนุนข้อมูลและการเป็นวิทยากรเพื่อการอบรมเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ และเป็นวิทยากรให้ความรู้ในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในเขตตำบลปอทองร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายการพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องตั้งครภภในวัยเรียนในวัดตำบลใกล้เคียง คือ วัดศรีรัตนาราม ตำบลหนองสมบูรณ์ อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี และเริ่มเข้ามาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นกับหมู่บ้านโคกขาม ตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 จากการแนะนำของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปอทอง เพื่อขอความอนุเคราะห์พระอาจารย์และทีมงานเข้าร่วมเป็นที่เลี้ยงในการประชุม เชิงปฏิบัติในการวิจัยครั้งนี้ โดยในระหว่างการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ พระพี่เลี้ยงได้ขออนุญาตนำเรื่องราวการทำวิจัยในพื้นที่ของผู้วิจัยเสนอเป็นประเด็นสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำร่างสมัชชาสุขภาพจังหวัดลพบุรีเพื่อเสนอต่อไปยังการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2557 ต่อไป และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยของหมู่บ้านโคกขามครั้งนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้านและชาวโคกขามประกาศความร่วมมือกับวัดศรีรัตนารามในการเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนเรื่องเพศกันต่อไป ทั้งนี้หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยแล้ว ได้มีตัวแทนหมู่บ้านโคกขาม คือ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุและตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านโคกขามเข้าร่วมประชุมการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางเพศจังหวัดลพบุรี ในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2555 เวลา 13.00 -17.30 น. ณ ห้องประชุมลีลาวดี โรงพยาบาลหนองม่วง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี และได้แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาเรื่องเพศ โดยจะสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนหมู่บ้านโคกขามได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนและส่งเสริมการทำกิจกรรมของเยาวชนร่วมกับผู้ใหญ่ตามที่ได้เสนอโครงการไว้ในการวิจัยในครั้งนี้ เช่น ดีเจน้อยให้ความรู้เรื่องเพศผ่านหอกระจายข่าว เป็นต้น

2.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้แก่

1) **ด้านเศรษฐกิจ** เป็นชุมชนที่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง ทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่ต้องหารายได้เสริมหรือออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ ทำให้มีข้อจำกัดของเวลาในการพบปะพูดคุยหรือแนะนำวัยรุ่นเรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่จะพูดคุย

2) **ด้านสภาพสังคม** ลักษณะความเป็นอยู่จะรวมกลุ่มตามเครือญาติ เริ่มมีความเป็นอยู่ต่างคนต่างออกนอกบ้านไปทำงาน โดยเฉพาะคนทำโรงงาน วัยกลางคนจะออกไปทำอะไรทำนา ปล่อยให้วัยรุ่นอยู่กับผู้สูงอายุที่บ้าน ลักษณะครอบครัวเริ่มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ครอบครัวไม่มีเวลาได้พูดคุยกัน การรวมกลุ่มทำกิจกรรมใหญ่ของชุมชนมีน้อย แต่จะรวมกันในกลุ่มเล็ก ๆ เช่น การประกอบอาชีพหรือการสร้างรายได้มากกว่า ผู้ใหญ่บางคนไม่ระมัดระวังในการดูสื่อเป็นแบบอย่างให้เด็กทำตาม เช่น ดูวิดีโอโป๊ หนังสือโป๊ เป็นต้น ในด้านการเรียนรู้คนในชุมชนมองว่าวัยรุ่นบางคนไม่ให้ความร่วมมือ คือ สอนยาก เลียง อยู่กับเทคโนโลยีมากขึ้น ไม่ค่อยฟังผู้ใหญ่ อีกทั้งยังไม่มีกิจกรรมกลุ่มของเยาวชนอย่างชัดเจน ตลอดจนการมีปัญหาหาเสพติดในพื้นที่ที่มีมานานเช่นกัน

3) **ด้านสภาพสังคมวัยรุ่น** วัยรุ่นบางคนคบเพื่อนที่หมกมุ่นเรื่องเพศ เช่น ชวนกันดูคลิปโป๊ ศิลปการมีเพศสัมพันธ์แล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันทำให้เข้าใจว่า ถ้ารักกันการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องที่ดี และเกิดการเลียนแบบกัน

4) **ด้านศิลปวัฒนธรรม** ไม่มีประเพณีท้องถิ่นที่เป็นจุดร่วมของชุมชนแต่จะมีประเพณีของไทย คือ ประเพณีสงกรานต์ ชาวบ้านจะรวมกันที่วัด แต่ในปัจจุบันชาวบ้านจะมาร่วมงานสงกรานต์กันน้อยลง เนื่องจากกิจกรรมในงานเริ่มหายไป เช่น การละเล่นของไทยหรือการแข่งขันกีฬาหมากรุก เป็นต้น ในขณะที่หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มศิลปวัฒนธรรมไทยแต่ในหมู่บ้านไม่ให้ความนิยมเท่าที่ควร และมีกลุ่มเด็กสนใจในการเรียนรู้น้อย ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กในเครือข่ายของกลุ่มศิลปวัฒนธรรมไทยที่เรียนรู้

5) **ด้านสิ่งแวดล้อม** มีกลุ่มวัยรุ่นชายบางคนชอบแฉวและลวนลามวัยรุ่นหญิง ในเวลาที่ผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้าน ทำให้วัยรุ่นหญิงรู้สึกไม่สบายใจและถูกคุกคามทางเพศหากต้องออกไปเดินเล่น หากออกไปอาจถูกกล่าวหาว่าไป “ล่อ” ผู้ชาย อีกทั้งยังมีสถานที่เสี่ยงต่อการรวมกลุ่มของวัยรุ่น ใกล้หมู่บ้านที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม คือ บึงทะเลน้อย ซึ่งปัจจุบันมีความเปลี่ยวและหล้าร้าง จากการบอกเล่าของคนในชุมชน พบเห็นวัยรุ่นนัดไปพบกันเพื่อมีพฤติกรรมทางเพศ คนในชุมชนและละแวกใกล้เคียงต่างก็รับรู้แต่ยังไม่มีการแก้ปัญหาใด ๆ นอกจากนี้บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงและในตัวอำเภอหนองม่วงยังมีร้านค้าไอเกะซึ่งมีผู้หญิงขายบริการแฝงอยู่ด้วย

6) **ด้านการสื่อสารเรื่องเพศ** ผู้ใหญ่กับวัยรุ่นจะมีการสื่อสารและพูดคุยกันเรื่องเพศ แต่ยังมีการสื่อสารในลักษณะชวนพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันน้อย ส่วนใหญ่มักจะเป็นการดู บ่น ว่า และตักเตือน หรือไม่พูดเลย เช่น ไม่เคยพูดเลยหรือรู้สึกอายไม่รู้จักพูดกับเด็ก ยังไง บางบ้านไม่มีการพูดคุยหรือไม่อยากให้อายุ บางครั้งผู้ใหญ่เห็นพฤติกรรมที่ไม่ดีของวัยรุ่นก็พูดไม่ได้ เพราะผู้ใหญ่กลัววัยรุ่นไม่เชื่อ จึงได้แต่นั่งดูเฉย ๆ นอกจากนี้ในช่องทางอื่นก็ยังไม่มีการสื่อสารเรื่องเพศ ไม่มีแหล่งเรียนรู้ใดในหมู่บ้านที่จัดแสดงเป็นรูปธรรม ยังไม่มีการติดป้ายประชาสัมพันธ์หรือให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว ซึ่งเป็นช่องทางสื่อสารหลักของหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามแม้ว่าหมู่บ้านจะใช้วิธีการสื่อสารทางหอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลัก แต่กลับพบว่า ยังมีปัญหาเรื่องความดังชัดของเสียงบางครั้งไม่สม่ำเสมอ จนบางครั้งคนในชุมชนต้องอาศัยการบอกข่าวต่อในบางเรื่อง

7) **ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน** ภายในชุมชนเองยังไม่มีแนวร่วมพูดคุยการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นจากกลุ่มใด ๆ ในชุมชน แม้ว่าผู้ใหญ่จะมีการรวมกลุ่มกันแต่เป็นการรวมกลุ่มที่เกิดจากการเริ่มต้นของหน่วยงานภาครัฐ หากไม่มีการนัดหมายกลุ่มจะไม่มารวมตัวกัน จึงทำให้กิจกรรมขาดความต่อเนื่องในภาพรวม ส่วนเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านก็ยังไม่มีการรวมกลุ่มใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่มีศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน ไม่มีที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ไม่มีที่ติดประกาศหรือให้ความรู้ของหมู่บ้าน ซึ่งมีการบอกเล่าจากกรรมการหมู่บ้านท่านหนึ่งว่า เคยมีการนำเสนอประเด็นการทำที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านสมัยผู้ใหญ่คนที่ผ่านมาแล้ว แต่เรื่องก็เงียบไปและไม่ได้มีการสานต่อหรือพูดคุยถึงประเด็นนี้อีก

8) **ด้านค่านิยมความเชื่อ** มีค่านิยมที่จะไม่พูดคุยเรื่องเพศเพราะมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัวที่จะพูดคุยกันเอง และหากตรวจพบว่าวัยรุ่นตั้งครรภ์ในวัยเรียน ค่านิยมของหมู่บ้านคือ ไม่ให้ทำแท้ง และออกจากโรงเรียนมาเลี้ยงลูก โดยไม่กลับไปเรียนต่อเนื่องจากมีภาระในการเลี้ยงลูกด้วยตนเอง

9) **ด้านการกีฬาและนันทนาการ** ซ้อมต่อมวย ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เล่นกีฬาฟุตบอลร่วมกัน บริเวณ 2 จุด คือ ลานหน้าวัดโคกขาม และ ลานหน้าโรงเรียนศรีนครปฐมชุมชน และจะเป็นการรวมกลุ่มของผู้เล่นเดิม ๆ 1-2 กลุ่ม ประมาณ 5-7 คน ที่สนิทและคุ้นเคยกันและจะเล่นกันประมาณ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

10) **ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น** จากการศึกษาแผนพัฒนาของ อบต. ย้อนหลัง 7 ปี พบว่า มียุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาด้านสาธารณสุข ส่วนมากเป็นโครงการให้ความรู้ด้านการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคไข้เลือดออก การดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน และโรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น ซึ่งยังไม่มีแนวทางการพัฒนาด้านสาธารณสุขเกี่ยวกับโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเรื่องเพศในวัยรุ่นปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาของ อบต.

“...หนูว่าเราไม่ค่อยได้คุยกัน ส่วนใหญ่ เด็ก ๆ ก็อยู่บ้านใครบ้านมัน เย็นเลิกโรงเรียนกลับมาหนูก็ไม่ค่อยได้ออกไปไหนคะ เพราะต้องช่วยยายทำงานบ้าน เสาร์อาทิตย์ก็ทำงานตัวเอง....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 1, 10 กันยายน 2555)

“...ตัววัยรุ่นเอง ส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าช่วยคิด...ยังไม่มีการรวมกลุ่มทำอะไร..”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 3, 29 กันยายน 2555)

“วัยรุ่นไม่ใส่ใจและผู้ใหญ่ก็ทำตัวไม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก”

(ประชุม ฯ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกลุ่มการศึกษา คนที่ 2, 29 กันยายน 2555)

“....ไม่เคยได้มานั่งคุยกันหรอก วันวันเขาก็ทำแต่งงานกัน เขาไม่มีเวลาหรอก.. เขาไม่เข้าใจหรอก ในชุมชนก็มีจุดเสี่ยง เวลาพวกผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้านตอนกลางวัน ถ้าเราออกมาเดิน บางทีเจอวัยรุ่นชาย ก็อันตราย ถ้ามันจะพาเราไปทำอะไรในบ้านมัน มันก็ทำได้ ไม่มีใครอยู่ อีกที่ก็บึงทะเลน้อย เดี่ยวนี้มันรก ถ้าใครซ่อนมอเตอร์ไซด์ไปเที่ยวก็ไม่แน่.. มันมีบ้านที่ไม่มีคนอยู่ ใครเข้าไปทำอะไรก็ได้ แล้วก็มีย่อวงใหญ่ เวลาหน้าแล้งน้ำมันแห้ง วัยรุ่นก็จะเข้าไปทำอะไรกันนั้น... .”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 4, 11 กันยายน 2555)

“....ไม่ค่อยมีกิจกรรมภายในหมู่บ้าน หมู่บ้านเราจะเงียบ ๆ อยู่กันแบบสงบ หนูว่ามันอาจจะเป็นเพราะว่าเศรษฐกิจบ้านเราไม่ดี ทำให้ทุกคนคอยแต่จะทำงานของตัวเองก่อน หนูก็เข้าใจนะคะว่ามันคือความจำเป็น เหมือนพ่อแม่ หนูก็ต้องไปทำงานที่อื่น....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 2, 11 กันยายน 2555)

“....ต่างคนต่างอยู่กันเงียบ ๆ ไม่ค่อยได้รวมกลุ่มใหญ่ ๆ พวกผู้ใหญ่ก็ไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ก็มีอยู่บ้างที่เห็นผู้สูงอายุไปออกกำลังกายที่วัด พวกวัยรุ่นก็ไม่ออกมาทำกิจกรรมด้วยกัน ก็มีออกมาเล่นกีฬาบ้างที่ลานหน้าโรงสี ก็ไม่กี่คน เล่นกันก็ไม่บ่อย อีกอย่างพื้นมันเป็นฝุ่น ที่วัดมีลานฟุตบอล แต่ก็ไม่ค่อยมีใครไป เพราะมันต้องข้ามถนนกลัวถูกรถชน.....”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่นคนที่ 5, 29 กันยายน 2555)

“เพื่อนชอบล้อที่ไม่มีแฟน... รู้สึกแย่.....”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่นคนที่ 8, 11 กันยายน 2555)

“....ในหมู่บ้านบางที่ก็มีจัดรวมกลุ่มคุยกันของวัยรุ่นชายที่ชอบแฉวผู้หญิง ในหมู่บ้าน บางที่พวกผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้านออกไปทำงานกันจนเงียบ วัยรุ่นก็อาจจะนัดเจอกัน หนูเห็นบ่อย ๆ นัดไปเที่ยวกัน บางที่อาจจะเกินเลยไปมีอะไรกันโดยที่ผู้ใหญ่ไม่รู้..แล้วในหมู่บ้านก็นิยมมีแฟนกันไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย ใครไม่มีแฟนจะรู้สึกเซ.. ยังไงไม่รู้ เหมือนเราไม่ทันสมัย...”

(ประชุม ฯ, วัยรุ่น คนที่ 6, 29 กันยายน 2555)

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าปัจจัยในแต่ละประการข้างต้น ต่างเป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากการได้ร่วมวงพูดคุยกับชาวบ้านคนในหมู่บ้านต่างรับรู้ดีว่าส่งผลอย่างไรต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น แต่เนื่องจากชุมชนมักจะไม่ค่อยได้นำเรื่องเพศมาพูดคุยกันเพราะมองว่าเป็นเรื่องที่ครอบครัวต้องพูดคุยหรือสั่งสอนกันมากกว่า จึงทำให้ชุมชนขาดการรับรู้และความตระหนักในปัญหาร่วมกัน อีกทั้งยังไม่มีผู้ใดที่จะเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

จากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ดัง ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและภายใต้ขอบเขตสิทธิทางเพศ

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาศาภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ

เพศวิถี	ประเภท กลุ่ม	การใช้บริการ สุขภาพทาง เพศและ อนามัยเจริญ พันธุ์ในสถาน บริการ สุขภาพ ฯ	ค้นหาข้อมูล เรื่องเพศ ด้วย ช่องทางที่ ปลอดภัยและ ได้ข้อมูลที่ เหมาะสม	ตัดสินใจเลือก คูครอง วางแผน แต่งงานและมี ลูกในวัยที่ เหมาะสม	การมี เพศสัมพันธ์ที่ ปลอดภัยและ ไม่ล่วงเกินทาง เพศผู้อื่น
กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน					
1. ฐานและ แหล่งการ เรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ภายในและ ภายนอก ชุมชน	ภายใน ชุมชน	ยาย และ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ตำบล	เพื่อน อินเทอร์เน็ตใน มือถือ พ่อ แม่ ยาย ครู (ระดับ ประถมศึกษา) และ	เพื่อน พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้ใหญ่บ้าน และ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ตำบล	เพื่อน อินเทอร์เน็ตใน มือถือ แม่ พ่อ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ผู้อาวุโสใน หมู่บ้านที่วัยรุ่น รู้จัก รุ่นพี่หญิง ชายวัยรุ่นใน หมู่บ้าน อาสาสมัคร สาธารณสุข และ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข
	ภายนอก ชุมชน	-	อินเทอร์เน็ตใน ร้านค้า ครู (ระดับ มัธยมศึกษา) และ กศน. อำเภอ	อินเทอร์เน็ตใน ร้านค้า เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข อำเภอ อบต. กศน.อำเภอ องค์กรเอกชน และ ศูนย์ พัฒนา ครอบครัวของ ตำบล	อินเทอร์เน็ตใน ร้านค้า ครู (ระดับมัธยม ศึกษา) เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข อำเภอ องค์กรเอกชน และ เทศบาล

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาศักยภาพการณั้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ (ต่อ)

เพศวิถี	ประเภท กลุ่ม	การใช้บริการ สุขภาพทาง เพศและ อนามัยเจริญ พันธุ์ในสถาน บริการ สุขภาพ ๑	ค้นหาข้อมูล เรื่องเพศ ด้วย ช่องทางที่ ปลอดภัยและได้ ข้อมูลที่ เหมาะสม	ตัดสินใจ เลือกคู่อครอง วางแผน แต่งงานและ มีลูกในวัยที่ เหมาะสม	การมี เพศสัมพันธ์ที่ ปลอดภัยและไม่ ล่วงเกินทางเพศ ผู้อื่น
กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน					
2. เนื้อหา	วัยรุ่นเป็นผู้กำหนด	-	ลักษณะคนใน ฝัน การวางตัว ต่อเพศตรงข้าม ภาวะเสี่ยงการมี เพศสัมพันธ์ การติดต่อทาง เพศสัมพันธ์ การตั้งครรรภ์ใน วัยเรียน การใช้ ยาคุมฉุกเฉิน การแบ่งเวลาให้ แฟนกับการ เรียน และ การ แก้ปัญหาเมื่อ ทะเลาะกับแฟน และถูกขอลีก	ค่านิยมการมี แฟนในวัย เรียน การ วางแผน ครอบครัว ความ รับผิดชอบ เมื่อตั้งครรรภ์ ในวัยเรียน และ การมีลูก โดยไม่มี ครอบครัว	การมี เพศสัมพันธ์กับ แฟนโดยไม่ ป้องกัน วิธีใหม่ๆ ในการมี เพศสัมพันธ์ การถูกคุมคาม ทางเพศใน หมู่บ้าน การปฏิเสธใน การขอมี เพศสัมพันธ์ การป้องกันแบบ ฉุกเฉินเมื่อมี เพศสัมพันธ์
	ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ในชุมชน เป็นผู้ กำหนด	แนะนำให้ไป ตรวจการ ตั้งครรรภ์ การฝากครรรภ์ และคุมกำเนิด หลังคลอด	การอบรม ครอบครัวและ เยาวชนเรื่อง ทักษะการ ป้องกันตนเอง และการป้องกัน โรคเอดส์ ทำรายงานโรค ทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์	แนะนำการมี ครอบครัว เมื่อพร้อม การวางแผน ครอบครัว และ การคุมกำเนิด	ห้ามการมี เพศสัมพันธ์ใน วัยรุ่น ห้ามการมี แฟน การ ตั้งครรรภ์ในวัย เรียน การใช้ อุปกรณ์ป้องกัน เมื่อมี เพศสัมพันธ์ การป้องกันตัว

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาศาภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ (ต่อ)

เพศวิถี	ประเภท กลุ่ม	การใช้บริการ สุขภาพทาง เพศและ อนามัยเจริญ พันธุ์ในสถาน บริการ สุขภาพ ฯ	ค้นหาข้อมูล เรื่องเพศ ด้วย ช่องทางที่ ปลอดภัยและได้ ข้อมูลที่ เหมาะสม	ตัดสินใจเลือก คู่อครอง วางแผน แต่งงานและ มีลูกในวัยที่ เหมาะสม	การมี เพศสัมพันธ์ที่ ปลอดภัยและ ไม่ล่วงเกินทาง เพศผู้อื่น
กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน					
2. เนื้อหา (ต่อ)	ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ในชุมชน เป็นผู้ กำหนด (ต่อ)		การห้ามดูละคร หรือหนังโป๊ และ การห้ามคบ เพื่อนที่หมกมุ่น เรื่องเพศ		และการรู้จัก ปฏิเสธ การ ระมัดระวังตัว เมื่อไปเที่ยวกัน สองต่อสอง
3. วิธีการและ กิจกรรมการ เรียนรู้	โดยคนใน ชุมชน	การแนะนำ การให้บริการ การให้ คำปรึกษา และการออก เยี่ยม	การพูดคุย แลกเปลี่ยน ความคิด การรับฟัง การบรรยายใน ชั้นเรียน การค้นหาข้อมูล ด้วยตนเองทาง อินเทอร์เน็ต การทำรายงาน ส่งครู อ่าน หนังสือจาก ห้องสมุด โรงเรียน และ กศน. อำเภอ	การห้าม การ สั่งสอน การ ตักเตือน การ เปิดโอกาสให้ วัยรุ่นพูดคุย การให้ความรู้ ผ่านสื่อ เช่น ป้ายไวนิล แผ่นพับ และ การค้นหา ข้อมูลด้วย ตนเองทาง อินเทอร์เน็ต	วัยรุ่นชวนกันดู สื่อ เช่น คลิป วิดีโอโป๊ หนังสือ โป๊ และพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน เล่าให้ฟังเรื่อง การไปมี เพศสัมพันธ์ และการขอ ข้อมูลจาก รพ.สต. ทำ รายงานส่งครู ผู้ใหญ่ให้การ ตักเตือนแนะนำ คำปรึกษา และ ห้ามการดูละคร โป๊ และ รพ. สต. ทำป้ายไ นิลให้ความรู้ เรื่องโรคเอดส์

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาศาภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ (ต่อ)

เพศวิถี	ประเภท กลุ่ม	การใช้บริการ สุขภาพทาง เพศและ อนามัยเจริญ พันธุ์ในสถาน บริการ สุขภาพ ๑	ค้นหาข้อมูล เรื่องเพศ ด้วย ช่องทางที่ ปลอดภัยและ ได้ข้อมูลที่ เหมาะสม	ตัดสินใจเลือก คูครอง วางแผน แต่งงานและมี ลูกในวัยที่ เหมาะสม	การมี เพศสัมพันธ์ที่ ปลอดภัยและไม่ ล่วงเกินทางเพศ ผู้อื่น
กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน					
3. วิธีการและ กิจกรรมการ เรียนรู้ (ต่อ)	โดยคน นอก ชุมชน		จัดอบรม ผู้ปกครองและ เด็ก ที่ อบต.	วัยรุ่นค้นหา ข้อมูลด้วย ตนเองทาง อินเทอร์เน็ตที่ ร้านค้าใน อำเภอ ร้านค้า ในหมู่บ้าน ใกล้เคียง	โรงเรียนประจำ อำเภอจัด กิจกรรมวันเอดส์ โลก ครูสอนใน ชั้นเรียนวิชา สุขศึกษา และ เจ้าหน้าที่ โรงพยาบาล ประจำอำเภอจัด อบรมที่โรงเรียน มัธยมประจำ อำเภอ
4. ปัจจัยที่มี ผลต่อ กระบวนการ เรียนรู้	ปัจจัยที่ สนับสนุน	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเดินทางไปมาหากันได้สะดวก ด้านสภาพ สังคม วัยรุ่นและผู้ใหญ่ยังมีการพูดคุย แนะนำ ตักเตือนกันอยู่บ่อยครั้ง ด้านการสื่อสารในหมู่บ้าน มีการสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวเป็นหลัก ของหมู่บ้านและคอยส่งข่าวกันในละแวกบ้านใกล้เคียง ด้านทรัพยากร บุคคล มีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนรุ่นใหม่ มีกรรมการหมู่บ้านที่มีความอาวุโส มีกลุ่มต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ในชุมชน และผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างให้กับ วัยรุ่นเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมดี ๆ ด้านองค์กรในพื้นที่ มีความใกล้ชิด เป็นกันเองกับชุมชน ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มได้รับการ สนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับเรื่อง เพศจากองค์กรภายนอก และมีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบล บ่อทอง			
	ปัจจัยที่ เป็น อุปสรรค	ด้านเศรษฐกิจ เป็นชุมชนที่ส่วนใหญ่ครอบครัวมีรายได้น้อยถึง ปานกลางใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพไม่มีเวลาในการพูดคุย กับวัยรุ่นเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ ด้านสภาพสังคม เริ่มมี			

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการศึกษาศาภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
จำแนกตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและประเด็นสิทธิทางเพศ (ต่อ)

เพศวิถี	ประเภท กลุ่ม	การใช้บริการ สุขภาพทาง เพศและ อนามัยเจริญ พันธุ์ในสถาน บริการ สุขภาพ ฯ	ค้นหาข้อมูล เรื่องเพศ ด้วย ช่องทางที่ ปลอดภัยและ ได้ข้อมูลที่ เหมาะสม	ตัดสินใจ เลือกคูครอง วางแผน แต่งงานและ มีลูกในวัยที่ เหมาะสม	การมี เพศสัมพันธ์ที่ ปลอดภัยและไม่ ล่วงเกินทางเพศ ผู้อื่น
กระบวนการ เรียนรู้ของ ชุมชน					
4. ปัจจัยที่มี ผลต่อ กระบวนการ เรียนรู้	ปัจจัยที่ เป็น อุปสรรค	<p>ความเป็นอยู่ต่างคนต่างออกนอกบ้านไปทำงาน ด้านสภาพสังคม วัยรุ่น วัยรุ่นบางคนคบเพื่อนที่หมกมุ่นเรื่องเพศ ด้านศิลปวัฒนธรรม ไม่มีประเพณีท้องถิ่นที่เป็นจุดร่วมของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม มีกลุ่ม วัยรุ่นชายแซวและลวนลามวัยรุ่นหญิง และมีสถานที่เสี่ยงทางเพศ ด้านการสื่อสารเรื่องเพศ ผู้ใหญ่มักจะใช้วิธีดู บ่น ว่าและตักเตือน เรื่องเพศมากกว่า ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ภายในชุมชน เองยังไม่มีแนวร่วมพูดคุย การแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นจากกลุ่ม ใด ๆ ในชุมชน ด้านค่านิยมความเชื่อ มีค่านิยมที่จะไม่พูดคุยเรื่อง เพศเพราะมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัวที่จะพูดคุยกันเอง ด้าน การกีฬาและนันทนาการ ผู้ใหญ่และวัยรุ่นในหมู่บ้าน ยังมีกิจกรรมกัน น้อย ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ยังไม่มีแนวทางพัฒนาด้าน สาธารณสุขเกี่ยวกับโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเรื่องเพศใน วัยรุ่นปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาของ อบต.</p>			

หลังจากนั้นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันระดมสมองวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการ
เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากข้อมูลที่ได้ในขั้นแรกของขั้นตอนการศึกษา (Study) สภาพการณ์
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่ผู้วิจัยและชุมชนได้ร่วมกันสังเกตสภาพแวดล้อม
ของชุมชน การสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การร่วมเดินสำรวจพูดคุยกับชาวบ้าน การสัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์และตรวจสอบร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ได้ผลการวิเคราะห์
ดังนี้

3. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตาม
องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ด้าน จากการระดมสมองของผู้มีส่วนในการวิจัย
ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

3.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ วัยรุ่นมักเป็นฐานการเรียนรู้เรื่องเพศซึ่งกันและกัน

รวมทั้งเพื่อนวัยรุ่นที่มีบทบาทในการพูดคุยเรื่องเพศมากกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและความเจริญทางเทคโนโลยีที่วัยรุ่นสามารถใช้ฐานการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากตัวบุคคล เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ เป็นต้น ทำให้มุมมองการเรียนรู้และการแก้ปัญหาอยู่ในขอบเขตของวัยเดียวกันและตามที่วัยรุ่นเข้าใจด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้ใหญ่มองว่าตนเองไม่มีความรู้พอที่จะให้วัยรุ่น เวลาบอกวัยรุ่นก็จะเฉย และบอกว่ารู้ดีกว่า อีกทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนกับวัยรุ่นมองการใช้ชีวิตทางเพศต่างกันและยังไม่สามารถเปิดใจพูดคุยเรื่องเพศกันได้ทุกเรื่อง วัยรุ่นจึงหาทางออกด้วยตัวเองที่ทำให้สบายใจมากกว่า แต่ทั้งนี้การเรียนรู้หรือการแก้ปัญหาจึงไม่รอบครอบและไม่รู้ถึงผลเสียที่จะตามมาซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม

นอกจากนี้ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการสร้างฐานการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เช่น ไม่มีเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ไม่มีมุมมอง หรือไม่มีแหล่งข้อมูลเพื่อเน้นย้ำหรือให้ความรู้เรื่องเพศที่เหมาะสมตามจุดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ แม้จะเริ่มมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาให้การสนับสนุนการจัดโครงการอบรมเรื่องเพศแต่ก็ยังมีจำนวนน้อยมากและสัดส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการที่ยังน้อยอยู่ ซึ่งยังไม่เป็นที่รับทราบของคนในหมู่บ้านว่ามีองค์กรใดเข้ามาให้ความรู้บ้าง

3.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นนั้น จากการสัมภาษณ์ วัยรุ่นให้ข้อมูลว่ามีมากกว่าเนื้อหาในหนังสือเรียน ซึ่งวัยรุ่นมองว่าไม่สามารถให้คำตอบในสิ่งที่วัยรุ่นสงสัยได้และต้องการเรียนรู้นอกจากที่ครูสอน และด้วยวัยที่อยากรู้อยากลองอยากเรียนรู้ที่จะปฏิบัติจริงในเรื่องเพศ ต้องการเลียนแบบเพื่อน รวมทั้งถูกสื่อกระตุ้นให้อยากเข้าไปเรียนรู้ อยากรู้อยากคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศ เมื่อได้ลองก็รู้สึกดีใจ มันและสนุก เนื้อหาที่วัยรุ่นต้องการเรียนรู้วัยรุ่นจะมองว่าเป็นเรื่องดีและน่าสนใจ เช่น การมีความรักในวัยเรียน การมีแฟน การไปเที่ยวกับแฟน การมีเพศสัมพันธ์กับแฟน แต่เมื่อคุยกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่มองว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดี เช่น หลังจากวัยรุ่นมีความรักทำให้มีปัญหากับผู้ปกครอง เพราะไม่สนใจทำงานบ้าน คุยแต่โทรศัพท์ และคบเพื่อนที่หมกมุ่นแต่เรื่องเพศ มีปัญหาการคบกันและวางตัวไม่เหมาะสมกับวัยทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วง ทำให้มุมมองการพูดคุยเรื่องเพศจึงไม่ตรงกันและมักจะพูดกันไม่นานและไม่กล้าที่จะเปิดประเด็นการพูดคุยต่อ

3.3 กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนใหญ่เริ่มด้วยการดู วาด ถัก ปั่น และตัดเย็บของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชน มากกว่าที่จะใช้วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวัยรุ่น ผู้ใหญ่มองว่าด้วยความดีร้ายของเด็ก **“รู้แต่ไม่ทำดี รู้ดีแต่ไม่ทำ”** จึงทำให้ต้องดู ว่า และปั่นก่อน วัยรุ่นจึงหาทางออกของการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเอง และเรียนรู้จากเพื่อน หรือหาข้อมูลเองทางสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ นิตยสาร หนังสือโป๊ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

“...เวลาทะเลาะกับแฟน จะเครียด ก็ไปหาเพื่อน เล่าปัญหาให้ฟัง เพื่อนจะช่วยปลอบใจ รับฟังและแนะนำว่าทำใจให้สบาย ไม่ต้องเครียด นอนฟังเพลงกัน หรือไปเล่นกีฬาให้คลายเครียด หรือบางครั้งก็นอนดูทีวี เล่นอินเทอร์เน็ตจากมือถือ ฟังเพลงอยู่ในห้องคนเดียว ไม่อยากคุยกับใคร ไม่อยากบอกพ่อแม่เขารู้เขาก็จะบ่น”

(สัมภาษณ์, วัยรุ่น คนที่ 5, 10 กันยายน 2555)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ใหญ่จะใช้วิธีการบ่นว่ากับวัยรุ่นแต่ผู้ใหญ่ก็รู้ว่าใช้ไม่ได้ผล **“..ยิ่งว่าเหมือนยิ่งยุ ยิ่งห้ามปรามเหมือนยิ่งส่งเสริม..”** ดังนั้นปัญหาการเรียนรู้อะไรเรื่องเพศจึงมองต่างมุม ตามความคิดของวัยรุ่น ตามความคิดของผู้ใหญ่ **ผู้ใหญ่เริ่มมองว่าการเรียนรู้จากครอบครัวได้ผลน้อย** เพราะพฤติกรรมของเด็กสมัยนี้ในบ้านและนอกบ้านต่างกัน ในบ้านเรียบร้อยพอออกนอกบ้านกล้าที่จะไปกับผู้ชาย คนในชุมชนมองว่าวัยรุ่นสมัยนี้คือ **“พอสอนมัน มันบอกรู้ดีกว่าเรา เลยไม่อยากพูด”** วัยรุ่นยังมีพฤติกรรมที่ซ่อนเร้นอยู่จึงเป็นปัญหาในการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นกับผู้ใหญ่และคนในชุมชน อีกทั้งภาครัฐ ภาควิชาการยังขาดการทำงานเชิงรุกเข้าถึงชุมชน แท้ที่จริงแล้วชุมชนต้องการหาทางออกในหลายปัญหาแต่ไม่มีเวทีได้พูดคุยหรือแสดงความคิดเห็น และยังมองไม่ออกว่าจะใช้วิธีการอย่างไร

3.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของชุมชน เช่น จากสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่น้อย ชุมชนมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันน้อย หมู่บ้านยังไม่มีจุดร่วมในการพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างจริงจัง บางกลุ่มมองว่าเป็นความรับผิดชอบของครอบครัว ในขณะที่อีกกลุ่มเห็นว่าทุกคนควรนำมาพูดคุยร่วมกันเพราะเป็นปัญหาที่ต่างกระทบต่อกันในชุมชน และการแก้ปัญหาเพียงคนเดียวคงไม่ทำให้วัยรุ่นรับฟังและแก้ปัญหาได้อย่างครอบคลุม ดังนั้นจากมุมมองของปัญหาจึงเป็นปัจจัยแรกที่ชุมชนยังมองเห็นว่าการแก้ปัญหาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวัยรุ่นที่อยากรู้ อยากลอง วัยรุ่นมีค่านิยมในการมีแฟน ไม่มีสติยั้งชั่งใจ เพื่อนฝูงชักจูง มีตัวแบบจากรุ่นพี่วัยรุ่นและผู้ใหญ่บางคนในชุมชน มีสื่อลามกเข้ามาหลายช่องทางจากเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเข้าถึงได้สะดวก เช่น วิตีไอพี หรือ เว็บไอพี ทำให้ขาดความรับผิดชอบในการระมัดระวังหรือยับยั้งชั่งใจในเรื่องเพศ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น มีแหล่งที่ลับตาคน เป็นจุดนัดพบ ซึ่งจุดเสี่ยง คือ บึงทะเลน้อย ที่เงียบและเปลี่ยวในบางฤดูทำให้เป็นจุดเสี่ยงในการไปเที่ยวและมีเพศสัมพันธ์กัน แอบนัดไปกับแฟน ไปเที่ยวกับแฟนแล้วไม่บอกผู้ใหญ่ บางคนหนีตามผู้ชาย แฟนชวนไปไม่กล้าปฏิเสธ ในบางช่วงเวลาที่ผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้านยังมีวัยรุ่นชายบางคนที่แสวงและลวนลามวัยรุ่นหญิงในหมู่บ้าน ทำให้วัยรุ่นหญิงเสี่ยงต่อการถูกคุกคามทางเพศในชุมชน นอกจากนี้ยังมีร้านค้าโอเคเก้ ๗ หมู่บ้าน ที่มีการขายบริการแฝงอยู่ในร้านทำให้เป็นจุดนัดพบของวัยรุ่นที่เสี่ยงต่อเรื่องเพศ เป็นต้น ในสถานการณ์เช่นนี้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นปัญหาที่คลุมเครือและยังไม่มีผู้ใดจะเริ่มนำมาพูดคุยหรือหาทางออกร่วมกัน จึงกลายเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของแต่ละครอบครัวและสร้างความกังวลใจและรำคาญใจอยู่ลึกๆ ในการใช้ชีวิตประจำวัน

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ชุมชนมองว่าก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชนให้ดีขึ้น ยังมีการสื่อสารพูดคุยกันของผู้ใหญ่กับวัยรุ่นบางคน แม้จะเป็นการสื่อสารที่ยังไม่ถูกใจวัยรุ่นเท่าไรนัก มีกลุ่มวัยรุ่นที่ช่วยกันติดตามเหตุการณ์ของเพื่อน ๆ และปรึกษาคูรุม รวมทั้งเริ่มมีกิจกรรมจากองค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาให้ความรู้เรื่องเพศให้กับครอบครัวและเยาวชน แม้จะเป็นเพียงส่วนน้อยก็ตาม

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาดังกล่าว ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า

ด้านฐานและแหล่งการเรียนรู้

ผู้ใหญ่สอนวัยรุ่นแต่ไม่ค่อยรับฟัง แต่ตัววัยรุ่นเองรับฟังและเชื่อเพื่อนมากกว่า วัยรุ่นมีแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศที่รวดเร็ว เช่น โทรศัพท์มือถือ ใช้สื่อสารกันทุกคน และเสียค่าโทรศัพท์ไปกับการจีบกัน นัดหมายไปเจอกัน นัดไปเที่ยวกัน คอยปรับความเข้าใจกัน ถ้ามองได้ ความเป็นอยู่กัน ค้นหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ชุมชนยังไม่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยตรงผ่านแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ในหมู่บ้าน

ด้านเนื้อหาหรือองค์ความรู้

ผู้ใหญ่มักเน้นเนื้อหาการห้ามปรามมากกว่าการชวนพูดคุยหรือแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น ผู้ใหญ่ห้ามวัยรุ่นมีแฟน ไม่ควรมีเรื่องเพศสัมพันธ์ ควรตั้งใจเรียน ถ้าจะมีแฟนต้องเรียนให้จบก่อน ส่วนวัยรุ่นเห็นว่าการมีแฟนทำให้ชีวิตมีความสุข สดชื่น ไม่ใช่เรื่องผิด และ *“การมีเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งดีเพราะเขารักกัน”*

วัยรุ่นและผู้ใหญ่มีประเด็นการพูดคุยเรื่องเพศต่างกัน วัยรุ่นมองว่าผู้ใหญ่ไม่รับฟังวัยรุ่นว่า *“คิดอย่างไรเรื่องการมีแฟน”* ถ้าจะปรึกษาเรื่องแฟนก็จะถูกต่อว่า วัยรุ่นจึงไม่ยอมปรึกษา ผู้ใหญ่ไม่ชอบให้วัยรุ่นมีแฟนในวัยเรียน ไม่ชอบให้วัยรุ่นชายหญิงซ้อนมอเตอร์ไซด์กัน พ่อแม่ชอบดูว่าในเรื่องที่วัยรุ่นอยากรู้อยากเห็นเรื่องเพศ

วัยรุ่นบางคนชอบพูดเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ และนำวิดีโอไปรวมทั้งภาพโป๊มาให้เพื่อนดูบ่อย ๆ เป็นการชักชวนให้เพื่อนวัยรุ่นได้เรียนรู้เรื่องเพศในทางที่ไม่เหมาะสมและทำให้หมกมุ่นเรื่องเพศ

ด้านวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้ใหญ่จะใช้วิธีการดูว่า บ่น ห้าม ซึ่งวัยรุ่นไม่ชอบวิธีการนี้ พ่อแม่มักจะสอนโดยการดูว่า ทำให้การพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นกันน้อยทำให้วัยรุ่นไม่กล้าบอกความจริง กลัวและไม่กล้าที่จะเรียนรู้จากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่รู้สึกเหนื่อยใจในการพูด สอน และเตือน *“เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา ทำเป็นหูทวนลมนั่งเฉย ไม่รับรู้อะไร ไม่ตอบโต้”*

ตัววัยรุ่นเองอยากรู้ อยากลอง และเลียนแบบกัน ผู้หญิงต้องพกยาคุมและถุงยางเหมือนวัยรุ่นชาย วัยรุ่นเอาคลิปวิดีโอการมีเพศสัมพันธ์และภาพโป๊มาดูกัน ชวนกันไปเที่ยวผู้หญิง โทรศัพท์คุย แชวและจีบหญิง มีวัยรุ่นหญิงบางคนถูกวัยรุ่นชายนำเงินมาล่อ *“เงินพูดได้”* ทำให้ใจแตกเพราะอยากได้ของแล้วทำให้เสียตัว เวลาผู้ใหญ่ดูเรื่องของการมีเพื่อนต่างเพศจะรู้สึกหงุดหงิด รำคาญ ทำให้ไม่อยากอยู่บ้าน และไม่อยากที่จะเล่าว่าไปทำอะไรมา หรือปรึกษาเวลาไม่สบายใจ เพราะเดี๋ยวจะโดนบ่นอีก

ด้านปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ค่านิยมของวัยรุ่นใครไม่มีแฟนจะเป็นคนเซย เพื่อนและพี่วัยรุ่นในหมู่บ้านจะยุ

ให้มีแผน รวมทั้งวัยรุ่นจะมีการปรับพฤติกรรม “ในบ้านเรียบร้อยแต่อกนอกบ้านแสดงอาการวัยรุ่นเต็มตัว”

สภาพทางสังคมไม่มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน สังคมของวัยรุ่นจะเอาเพื่อนเป็นตัวตั้ง เลียนแบบ และปรึกษาตัวเอง ด้วยเข้าใจว่าที่คิดและทำนั้นถูกต้องแล้ว ไม่ฟังผู้ใหญ่ เพราะผู้ปกครองไม่มีเวลาให้ เข้าไปทำงานเย็นกลับมาค่ำ ไม่มีเวลาแนะนำหรือรับฟังวัยรุ่น ขาดความมั่นคงของครอบครัว ครอบครัวขาดความอบอุ่น ผู้ใหญ่และเด็กไม่เข้าใจกัน ผู้ใหญ่มีพฤติกรรมที่ไม่ระมัดระวัง ทำให้วัยรุ่นเห็นเป็นแบบอย่าง รวมทั้งชุมชนยังมีปัญหาเสพติดที่คิดว่าทำให้มีปัญหาร่องเพศควบคู่ไปด้วย

ไม่มีเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ยังไม่มีการสื่อสารใด ๆ ให้ข้อมูลหรือพูดคุยกันเรื่องเพศในชุมชน ไม่มีแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านมีจุดเสี่ยง บางจุดเป็นใจให้วัยรุ่นนัดไปพบกันและมีโอกาสเสี่ยงที่จะมีเพศสัมพันธ์กัน ในช่วงกลางวันหากไม่ค่อยมีผู้ใหญ่อยู่บ้านหากวัยรุ่นหญิงออกไปนอกบ้านอาจมีภาวะเสี่ยงโดนวัยรุ่นชายแฉวและลวนลามได้

สื่อต่าง ๆ ผลิตเนื้อหาที่รุนแรงและช่วยยั่วยุให้ทุกคนหมกมุ่นเรื่องเพศ โดยไม่มีมาตรการป้องกันหรือตรวจสอบความปลอดภัยที่เข้มงวดพอ คิดว่าสื่อเป็นตัวแบบที่เป็นดาบสองคมทำให้วัยรุ่นไม่ได้ยังคิดและหมกมุ่นในเรื่องเพศ และเลียนแบบ ชุมชนมองว่าผู้เกี่ยวข้องในด้านการสื่อสารต่าง ๆ ไม่มีความรับผิดชอบที่จะเสนอสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศในทางที่สร้างสรรค์

เทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วและเข้าถึงทุกคน วัยรุ่นมีการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยใช้อินเทอร์เน็ตที่โรงเรียน ทางมือถือ หรือไปใช้บริการที่ร้านค้าในหมู่บ้าน ใกล้เคียงได้สบาย เดินทางสะดวก ในระยะทางไม่เกิน 2 กิโลเมตร

การเดินทางสะดวก วัยรุ่นมีรถมอเตอร์ไซด์กันทุกบ้าน เป็นแพชั่นตามเพื่อน “เพื่อนมีเราก็ต้องมี มันก็ไปได้ทุกที่ ชอบออกนอกบ้าน” ชวนกันพาสาวไปช้อนมอเตอร์ไซด์เที่ยวและนัดพบกันที่บึงทะเลน้อย ซึ่งเป็นจุดเสี่ยงในการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น

จากการระดมสมองร่วมกันของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันถึงข้อมูลที่รับรู้ ต่างคนต่างรับฟังกันเป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงแต่เพิ่งได้นำมารับรู้พร้อมกันและเป็นการพูดกันแบบตรงไปตรงมาในบรรยากาศที่เป็นกันเองแบบชาวบ้าน ใครคิดอย่างไร เห็นอย่างไรมาก็พูดออกไปตรง ๆ ทำให้ทุกคนรับรู้ในสภาพปัญหาที่เป็นความลำบากใจของเพื่อนบ้าน เข้าใจและไว้วางใจกันที่นำเรื่องจริงมาพูดตรงกัน จึงเกิดพลังของการรับรู้และตระหนักต่อปัญหาร่วมกันทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ถกเถียงกันช่วงรับประทานอาหารกลางวันว่า ชุมชนยังมีส่วนต่าง ๆ ที่เป็นจุดอ่อนของชุมชนอยู่มาก ก่อนที่จะเข้าสู่ขั้น A-2 ผู้วิจัยจึงใช้เป็นประเด็นที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สนทนากันเชื่อมโยงสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อตามกระบวนการ ขั้น A-2 เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชน และกำหนดภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

โดยมีผลการศึกษาวิจัย **ขั้น A-2** นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ขั้น A-2 ผลการวิจัย คือ

1. ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 จุดแข็งของหมู่บ้าน ได้แก่

1.1.1 ด้านทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ มีผู้อาวุโสที่คนในหมู่บ้านให้การนับถือและคอยเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีกรรมการหมู่บ้านที่มีความอาวุโสและมากด้วยประสบการณ์ มีชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ภูมิปัญญา และผู้เชี่ยวชาญหลากหลายด้าน

1.1.2 ด้านการสื่อสารในหมู่บ้าน คือ มีการแจ้งข่าวต่าง ๆ ที่สำคัญของหมู่บ้านโดยผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นหลัก ทำให้ข้อมูลมาจากแหล่งเดียวกันและคลาดเคลื่อนน้อย

1.1.3 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การคมนาคมมีถนนภายในหมู่บ้านเข้าถึงสะดวก ทุกครัวเรือนเดินทางไปมาหากันได้ง่ายและการเดินทางระหว่างหมู่บ้านรวมทั้งไปในตัวอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ได้สะดวกสบาย

1.1.4 ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น มีกลุ่มศิลปวัฒนธรรมเล่นดนตรีไทยและรับจ้างงานต่าง ๆ มีประเพณีบุญกลางบ้านเดือน 3 และประเพณีสงกรานต์ เดือน 4 จะรวมกันทั้งหมู่บ้านที่วัด (แต่ในปัจจุบันกิจกรรมในงาน เช่น รำกลองยาว การละเล่น หรือการแข่งขันกีฬาเริ่มน้อยลง) และมีค่ายมวยไทยที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่เป็นครูฝึก สำหรับเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกชุมชนเพื่อฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทยและการฝึกเพื่อเป็นนักมวยอาชีพ สนับสนุนให้เข้าแข่งขันในแต่ละนัด ณ เวทีมวยราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร

1.1.5 ด้านองค์กรในชุมชน ได้แก่ ด้านสาธารณสุข เจ้าหน้าที่ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน และด้านการศึกษาในโรงเรียน มีครู กศน. ซึ่งเป็นคนพื้นที่และอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีความใกล้ชิดกับชุมชน มีวัดเป็นศูนย์รวมงานประเพณีของหมู่บ้าน มีสมาชิก อบต.อยู่ในชุมชน มีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนตำบลบ่อทอง ก่อตั้งเมื่อปี 2553 สมาชิก คือ ทุกครัวเรือนในตำบลบ่อทอง วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัวในพื้นที่ของตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมให้ครอบครัวสร้างเครือข่ายในการเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีโรงสีเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือการสีข้าวให้กับเกษตรกร โดยสีข้าวฟรี และใช้ข้าวเปลือกและรำเป็นค่าตอบแทนให้กับโรงสีเศรษฐกิจชุมชน ดำเนินการมาแล้วกว่า 10 ปี

1.1.6 ด้านอาสาสมัคร ได้แก่ มีอาสาสมัครด้านสาธารณสุข (อสม.) แบ่งกันรับผิดชอบเป็นกลุ่มบ้าน คนละ 8-10 หลังคาเรือน ทำกิจกรรมให้ชุมชนตามภารกิจของ อสม. เช่น สสำรวจลูกน้ำยุงลาย สสำรวจข้อมูลอนามัยเจริญพันธุ์ หญิงตั้งครรภ์ในทุกวัย ให้บริการสุขภาพพร้อมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ณ จุดให้บริการในหมู่บ้าน เป็นต้น มีตำรวจอาสาประจำหมู่บ้าน จำนวน 10 คน เป็นเครือข่ายการทำงานของสถานีตำรวจภูธรอำเภอหนองม่วง ทำหน้าที่ประสานงานและเฝ้าระวังความปลอดภัยในชุมชน

1.1.7 มีการใช้ชีวิตในครัวเรือนอย่างพอเพียง เช่น แต่ละครอบครัวจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้ประกอบอาหาร เป็นการประหยัดรายจ่ายของครอบครัว ทำผลิตภัณฑ์และภาชนะจากยางรถยนต์ ทอแปกมุงหลังคาเป็นสินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น

1.1.8 ด้านสภาพภูมิประเทศ ชุมชนเป็นแหล่งดินดี มีที่ลุ่มทำนา ที่ดอนทำไร่และพืชสวน ยังสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายในการทำเกษตรกรรม

1.2 จุดอ่อนของหมู่บ้าน ได้แก่

1.2.1 ค่านิยมทางเพศของวัยรุ่น คือ วัยรุ่นมีค่านิยมของการมีแฟน คบเพื่อนที่มีการหมกมุ่นเรื่องเพศเอาคลิปปมาเปิดดูกัน พูดคุยเรื่องมีเพศสัมพันธ์ วัยรุ่นมองว่ามีเพศสัมพันธ์กับแฟนเป็นเรื่องปกติ ถ้ารักกันมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องที่ดี วัยรุ่นอยากทำตามกัน รู้สึกดี บางคนรู้สึกสนุก มันทำให้เกิดการเลียนแบบและรู้ว่าอาจจะมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ผู้หญิงเสื่อมเสียชื่อเสียงและเสียหาย ทำให้ตั้งคร่ำครวก่อนวัยอันควร ทำให้ออกจากโรงเรียนและไม่ได้เรียนหนังสือทั้งชายและหญิง สำหรับค่านิยมในเรื่องเพศของหมู่บ้าน ถ้ารู้ว่าวัยรุ่นมีอะไรกับใครแล้วจะต้องออกมาแต่งงาน และทำให้ต้องออกจากโรงเรียนถาวร มีโอกาสเข้าไปเรียนต่อน้อยเพราะต้องเลี้ยงบุตรด้วยตัวเอง

1.2.2 ลักษณะการสื่อสารและพูดคุยกันเรื่องเพศ ขาดการสื่อสารที่ตรงระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ คือ ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ไม่รู้จะพูดหรือเริ่มต้นอย่างไร ส่วนใหญ่จะใช้วิธีดูว่า บางครอบครัวไม่ต้องการให้วัยรุ่นคุยเพราะคิดว่ายังไม่ถึงเวลา มองว่ายังเด็กอยู่ บางทีเห็นพฤติกรรมที่ไม่ดีก็พูดไม่ได้ เพราะถ้าพูดไปแล้ววัยรุ่นไม่เชื่อ จึงได้แต่นั่งดูเฉย ๆ ในขณะที่วัยรุ่นก็ไม่ต้องการสื่อสารกับกลุ่มผู้ใหญ่ เพราะวัยรุ่นมองว่า **“เขาเป็นผู้ใหญ่ไม่ได้อยากยุ่ง” “เราไม่เข้าใจกัน ต่างวัย ต่างสถานะ”**

1.2.3 ขาดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่เหมาะสมในเรื่องเพศ ทั้งตัวบุคคลและสถานที่ที่ไม่ชัดเจน ไม่มีศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน ไม่มีที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ไม่มีที่ติดประกาศหรือให้ความรู้ในหมู่บ้าน ไม่มีแหล่งข้อมูลที่จะได้เรียนรู้เรื่องเพศในหมู่บ้าน ไม่มีการให้ความรู้ทางเพศหรือกิจกรรมใด ๆ ภายในหมู่บ้านอย่างจริงจังชัดเจน

1.2.4 ด้านสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ สภาพสังคมเริ่มมีความเป็นอยู่คล้ายกับลักษณะในเขตเมืองมากขึ้น คือ อยู่แบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างออกไปทำงานนอกบ้านแต่เช้า โดยเฉพาะผู้ที่ทำโรงงาน ออกไปสวนไปไร่ ทำให้วัยรุ่นอยู่กับผู้สูงอายุในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ บรรยากาศของหมู่บ้านอยู่กันแบบเรียบ ๆ ตามกลุ่มบ้านหรือตามกลุ่มเครือญาติ มีสภาพครอบครัวเดี่ยวหลายครัวเรือน ครอบครัวไม่ค่อยมีโอกาสได้พูดคุยกันเรื่องเพศ ผู้ใหญ่มองว่าวัยรุ่นบางคนไม่ให้ความร่วมมือ คือ สอนยาก เกียจ อยู่กับเทคโนโลยีมากเกินไป ไม่ค่อยฟังผู้ใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้ใหญ่บางคนขาดความระมัดระวังในการดูสื่อ เช่น ดูหนังโป๊แล้วไม่ระวังลืมแผ่นทิ้งไว้ เมื่อวัยรุ่นมาเปิดดูก็ดูตาม นอกจากนี้การรวมกลุ่มของทั้งหมู่บ้านก็ยังมึนน้อย หากจะเข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการประกอบอาชีพหรือการสร้างรายได้มากกว่าการรวมกันในเชิงพัฒนาหมู่บ้าน สำหรับวัยรุ่นในหมู่บ้านยังไม่มีกรรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน ยังไม่แน่ใจว่ามีใครเป็นประธานเยาวชนของหมู่บ้านหรือไม่ ในขณะเดียวกันมีวัยรุ่นชาย

บางคนแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แชวและบางครั้งชวนลามว้ยรุ่นหญิงเมื่อผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้าน อีกทั้งยังมีปัญหาหาเสพติดในชุมชนที่ชุมชนรู้สึกเหนียวใจกับปัญหานี้มานาน

1.2.5 ด้านศิลปวัฒนธรรม ไม่มีประเพณีท้องถิ่นที่เป็นจุดร่วมของชุมชนที่ชัดเจน แม้จะมีประเพณีบุญกลางบ้าน เดือน 3 แต่ปัจจุบันได้รับความนิยมนลดลง ประเพณีเทศกาลต่าง ๆ ยังไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือมีบทบาทในการทำกิจกรรมใด ๆ **“ผู้ใหญ่ทำอะไร เขาไม่ค่อยให้เด็กเข้าร่วมหรอก”**

1.2.6 ด้านสภาพเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่รายได้ปานกลาง และยังมีกลุ่มรายได้น้อยที่ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพเป็นหลัก

1.2.7 ด้านช่องทางการสื่อสาร ใช้การสื่อสารจากหอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลัก ทั้งนี้ความดังชัดของเสียงบางครั้งไม่สม่ำเสมอ และอาศัยการบอกต่อในบางครั้ง

1.2.8 ด้านการกีฬาและนันทนาการ มีลานกีฬาที่บริเวณด้านหน้าในวัด แต่มีการใช้ประโยชน์น้อย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุมาออกกำลังกายกันเป็นประจำทุกวัน

1.2.9 ด้านงบประมาณท้องถิ่น องค์การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นมีงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่จากการศึกษาแผนพัฒนาของ อบต. ย้อนหลัง 7 ปี พบว่า มียุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับด้านสาธารณสุข ส่วนมากเป็นโครงการเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคไข้เลือดออก การดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน และโรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น ซึ่งยังไม่มีแนวทางการพัฒนาสาธารณสุขเกี่ยวกับโครงการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นในแผนพัฒนาของ อบต. ยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศ

1.3 โอกาสจากภายนอก

1.3.1 ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน เมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา (ประมาณ พ.ศ. 2551) กศน.อำเภอหนองม่วง ได้รับนโยบายจากส่วนกลางให้จัดทำแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการให้ความรู้ในกลุ่มนักเรียนของ กศน. เกี่ยวกับทักษะชีวิต พฤติกรรมในเรื่องเพศ และการป้องกันการติดโรคเอดส์ โดย กศน.อำเภอ ได้ดำเนินกิจกรรมให้ความรู้เรื่องดังกล่าวครอบคลุมทั้งอำเภอภายใน 1 ปีงบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียน กศน.อำเภอหนองม่วง (แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้มีแผนงานหรือโครงการใด ๆ ต่อมาเกี่ยวกับเรื่องเพศ)

1.3.2 ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มมีการสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศจากองค์กรต่าง ๆ ที่ขอความร่วมมือมาจัดในพื้นที่ เช่น จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์การเอกชนจากประเทศเยอรมัน

1.3.3 ด้านการอบรมจากองค์กรภายนอก เริ่มมีโครงการอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาทางเพศจากองค์กรภายนอก เช่น องค์กรเอกชนจากประเทศเยอรมัน เข้ามาจัดอบรมให้กับครอบครัวกับเด็ก ในเขต อบต. บ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งหมู่บ้านโคกขามได้มีส่วนร่วม 1 ครอบครัว จำนวน 2 คน คือ ผู้ปกครองและเด็กนักเรียน

1.3.4 การมีโครงการวิจัยในชุมชน ในปี 2555 มีโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของ

นิสิตจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้ามาพัฒนาให้ชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น

1.4 ภัยคุกคามจากภายนอกชุมชน ได้แก่

1.4.1 ด้านสิ่งแวดล้อม มีแหล่งเสียงของความไม่ปลอดภัยเรื่องเพศในวัยรุ่น คือ แหล่งน้ำธรรมชาติที่ขุดเพิ่มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และได้รับความนิยมเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ที่เรียกกันว่า “บึงทะเลน้อย” ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนของตำบลบ่อทองและตำบลใกล้เคียงของอำเภอหนองม่วง บริเวณบึงทะเลน้อยมีถนนเข้าออกหลายเส้นทาง และในช่วงแรกของการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น บึงนี้ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสงกรานต์ที่มีผู้คนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก แต่ในระยะต่อมาจุดต่าง ๆ เช่น ที่นั่งพักผ่อน ศาลาเริ่มพุงพัง บึงน้ำเริ่มมีสภาพเปลี่ยนและแห้งกรัง บางครั้งจะเห็นวัยรุ่นแอบไปมีอะไรกัน โดยเฉพาะหน้าแล้ง และยังมีร้านค้าไอเกะของหมู่บ้านใกล้เคียงและในตัวอำเภอซึ่งมีผู้หญิงขายบริการแฝงอยู่ด้วย

1.4.2 ด้านสื่อต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสม เช่น คลิปโป๊จากมือถือและจากอินเทอร์เน็ต รวมทั้งร้านค้าไอเกะบริเวณใกล้ ๆ ชุมชนมีวิดีโอที่ไม่เหมาะสมทางเพศและมีผู้หญิงขายบริการ เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์ภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการระดมความคิดในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้เป็น 4 ประเด็น คือ ประเด็นที่วัยรุ่นต้องการ ประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนต้องการ ประเด็นที่ต้องการร่วมกันของทั้งหมู่บ้าน ผลการศึกษาวิจัย มีดังนี้

2.1 ประเด็นที่วัยรุ่นต้องการ คือ การสร้างกิจกรรมนันทนาการสำหรับวัยรุ่นในหมู่บ้าน การสร้างความอบอุ่นในกลุ่มวัยรุ่นด้วยตนเอง มีการรวมกลุ่มวัยรุ่นในชุมชน มีประธาณเยาวชนที่ชัดเจนในการพัฒนาวัยรุ่นด้วยตนเอง และจัดเวทีส่งเสริมความเข้าใจเรื่องการใช้ชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศในหมู่บ้าน ต้องการให้วัดได้เป็นศูนย์กลางของเวทีหรือศูนย์รวมจิตใจในการทำกิจกรรมอบรมวัยรุ่น วัยรุ่นที่มีแฟนให้คบกันอย่างมีสติ เวลาไม่เรื่องที่ไม่เข้าใจกันให้หันหน้าเข้าหากัน พูดปรับความเข้าใจกันหรือปรึกษาผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้โดยผู้ใหญ่ไม่ดุว่า ให้ข้อเสนอแนะด้วยความเมตตา และรับฟังวัยรุ่นด้วยใจที่เปิดกว้าง

2.2 ประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนต้องการ คือ ต้องการให้วัยรุ่นใช้ชีวิตในช่วงวัยที่เหมาะสมและอยู่กับครอบครัวนาน ๆ จนกว่าจะได้พบกับคนรักที่ดี แล้วจึงมีครอบครัว ไม่อยากให้ผู้ปกครองดูแลวัยรุ่นแบบตามใจ ซ้ำอวด ซื่อโทรศัพท์ให้โดยไม่จำเป็น เพราะจะทำให้เกิดความเสียหายในหลาย ๆ อย่าง เช่น คุยและนัดกันไปเที่ยวไกล ๆ ไม่รู้จะพลาดเมื่อไหร่ ทั้งอุบัติเหตุและการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ตั้งใจ จะเป็นห่วงมากโดยเฉพาะลูกสาว ต้องการให้หมู่บ้านมีการสอดส่องดูแลความปลอดภัยในที่เปลี่ยว ทำให้หมู่บ้านไม่มีปาร์กเป็นระเบียบ ต้องการให้ตำรวจอาสาของหมู่บ้านตรวจเวรยาม ป้องกันวัยรุ่นชายแซววัยรุ่นหญิง ตรวจตราสถานที่ทางไปบึงทะเลน้อย อาจมีป้ายปิดเตือนวัยรุ่นหรือทุกคนด้วยข้อความต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดีตามมา โดยเฉพาะ

การไปมีเพศสัมพันธ์กันของวัยรุ่น **เปิดโอกาสให้วัยรุ่นมารับอุปกรณ์การป้องกันเวลาที่มีเพศสัมพันธ์ จากตัวแทนในหมู่บ้าน** เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือใครก็ได้ที่ต้องการเป็นอาสาสมัคร

2.3 ประเด็นที่ต้องการร่วมกันของหมู่บ้าน คือ มีแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้านร่วมกัน

เช่น มุมอ่านหนังสือหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ของหมู่บ้าน ป้ายหรือจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลของหมู่บ้าน เป็นจุด ๆ ที่ทุกคนเข้าถึง อาจ**ใช้หอกระจายข่าว**ของหมู่บ้านในการ**ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตทางเพศ** มีกิจกรรมการอบรมเป็นระยะ ๆ **มีเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย**เพื่อส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับเรื่องการใช้ชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นและชาวบ้าน ส่งเสริมความรู้และทักษะการพูดคุยกับวัยรุ่น ให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และโทษของการหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมทางอินเทอร์เน็ต การรู้จักใช้โทรศัพท์มือถือที่มีประโยชน์ **มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมกันและสอดแทรกความรู้เรื่องเพศเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ** เช่น กีฬา การรวมกลุ่มศิลปะดนตรีไทย โดยเชิญชวนวัยรุ่นเข้าเป็นสมาชิกและมีบทบาทในกิจกรรมของกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนด้วย หรือจัดกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันระหว่างวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสได้เรียนรู้ในชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ด้วย

ต่อจากนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันระดมสมองและสนทนากลุ่มย่อย ในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลจุดเด่น จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ร่วมกับความคาดหวังในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น มากำหนดภาพอนาคตของชุมชนร่วมกันในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้วิจัยได้เสนอกำหนดให้นำสิ่งที่ต้องการออกมาเป็นประโยคสั้น ๆ ก่อนถึงสิ่งที่ชุมชนต้องการและจดจำได้ง่าย ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงช่วยกันคิดคำสั้น ๆ หลังจากนั้นตัวแทนกลุ่มร่วมกันนำเสนอออกมาเป็นกลุ่มคำที่ตรงกับความต้องการที่เสนอไว้แล้ว เช่น การพูดคุยที่ดีต่อกันระหว่างผู้ใหญ่กับวัยรุ่น การแนะนำเด็กด้วยใจที่เมตตา การกล้าปรึกษาหรือพูดคุยของวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ และการมีพฤติกรรมทางเพศที่ดีของวัยรุ่นที่คนในชุมชนต้องการเห็น หลังจากนั้นทุกคนช่วยกันร้อยเรียงเป็นประโยค โดยได้ประกายความคิดจากกลุ่มผู้สูงอายุท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นหญิงวัย 78 ปี ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและรู้สึกสนุกกับกลุ่มที่มีการโต้เถียงกันในมุมมองของแต่ละคน ขณะทำกลุ่มย่อยจึงได้ร้องลึกละลอบกับการเสนอความคิดในกลุ่ม ทำให้กลุ่มได้แนวคิดว่าหากทำเป็นประโยคที่ร้อยเรียงได้ก็ช่วยให้จำได้ดีขึ้น ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดภาพอนาคต (Share vision) ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ออกมาเป็นคำกลอน ดังนี้ คือ

**“ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะนำเด็กเรื่องเพศ
วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ติงาม”**

ต่อจากนั้นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงร่วมกันระดมความคิดในการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ดังผลการศึกษาวิจัยในลำดับต่อไป

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

โดยผู้วิจัยได้นำสภาพปัญหาที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์มาให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยใช้ประกอบกับข้อมูลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนที่ได้พิจารณาก่อนหน้านี้ ร่วมกับภาพอนาคตที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ดังกล่าวมาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ชุมชนต้องการให้มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

3.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

3.1.1 ภายในชุมชน

- 1) มีเวที หรือ หลักสูตรที่ช่วยให้กับผู้ปกครองและทุกคนในชุมชนมีศักยภาพในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างถูกต้อง
- 2) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็ก
- 3) พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน
- 4) พัฒนาชุมชนให้มีแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้าน
- 5) ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์สำหรับกับทุกคน
- 6) ผู้นำชุมชนต้องใช้ความเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

3.1.2 ภายนอกชุมชน

- 1) โรงพยาบาลอำเภอ มาร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ อาสาสมัครสาธารณสุข จัดเวทีพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและชาวบ้านเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ
- 2) ส่งเสริมองค์การบริหารส่วนตำบล กศน. ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาสำหรับเด็กและวัยรุ่นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

3.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ได้แก่

3.2.1 การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ

3.2.2 การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่น และมีข้อมูลที่ต้องการจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ

3.2.3 การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม เกี่ยวกับการมีแผนในวัยเรียน การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม

3.2.4 การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการสง

ข้อความ ใช้คำพูด และต้องร่างกาย และใช้สายตา เกี่ยวกับเรื่องสิทธิทางเพศ และการป้องกันการติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์

3.2.5 เรื่องอื่น ๆ เช่น การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม จากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

3.3 กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่

3.3.1 จัดอบรมให้ความรู้ผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศและสุขภาวะทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ

3.3.2 จัดอบรมวัยรุ่น ให้ความรู้เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ และสุขภาวะทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น

3.3.3 จัดกิจกรรมการสื่อสารเรื่องเพศที่ตีงามด้วยช่องทางต่าง ๆ เช่น ให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าว ประมวลคำขวัญ ป้ายเตือนใจเรื่องเพศ และจัดนิทรรศการให้ความรู้ในงานประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นต้น

3.3.4 จัดเวทีเสวนาของชุมชนเรื่องเพศ ณ พื้นที่สาธารณะหรือลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือ หมุนเวียนกันไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

3.3.5 จัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ให้กับเด็กและเยาวชน และผู้ใหญ่ เพื่อศึกษาและเรียนรู้เรื่องเพศที่เหมาะสม

3.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ชุมชนเห็นว่าควรจะพัฒนาสิ่งต่อไปนี้

3.4.1 วัฒนธรรมของชุมชน

1) พื้นฟูประเพณีสงกรานต์ให้มีการละเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ตีงาม
2) ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นให้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ตีงามของไทยและการฝีมือต่าง ๆ จากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนให้กับเด็กและเยาวชน

3.4.2 สภาพแวดล้อมและสังคม

1) จัดหาลานของหมู่บ้านสำหรับทุกคนใช้ได้อย่างสร้างสรรค์
2) จัดทำโครงการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อความสวยงามและปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวัน และส่งเสริมให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า

3.4.3 เศรษฐกิจของชุมชน จัดตั้งจุดแสดงสินค้าของชุมชน หรือซุ้มแสดงสินค้าของชุมชน โดยให้วัยรุ่นเป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้า

3.4.4 ทรัพยากรบุคคล

1) ผู้นำชุมชนทุกระดับเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
2) กรรมการหมู่บ้านเป็นปากเสียงให้คนในชุมชนสนับสนุนและผลักดันโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง
3) กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างให้วัยรุ่นและคนในชุมชนในการพัฒนาตนเอง

3.4.5 ทรัพยากรธรรมชาติ จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับบึงทะเลน้อย เสนอต่อ อบต.

เพื่อให้ปลอดภัยสำหรับเรื่องเพศ

3.4.6 สื่อมวลชน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของหมู่บ้านผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้กับชุมชนอื่นได้รับทราบ เป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นในการทำดี และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3.4.7 เครือข่ายการเรียนรู้

- 1) จัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนในชุมชน
- 2) จัดตั้งกลุ่มกีฬาวัยรุ่น
- 3) สนับสนุนให้วัยรุ่นได้มีโอกาสเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมกับผู้ใหญ่
- 4) ประชาสัมพันธ์ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ ภายใน

หมู่บ้าน ผ่านหอกระจายข่าว ให้วัยรุ่นได้รับรู้ประโยชน์และเปิดโอกาสให้วัยรุ่นเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันดำเนินการตามกระบวนการ AIC ชั้น A เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพการณ์ สภาพปัญหากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น กำหนดภาพอนาคตร่วมกันของชุมชน และกำหนดแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นถึงสิ่งที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้วิจัยยังคงข้อความเดิมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้สะท้อนความคิดเห็นไว้ และรวบรวมความคิดเห็นนำเสนอเป็นหมวดหมู่ ได้ดังนี้

1. ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน

1.1 มีความรู้สึกที่ดีมากที่มีโครงการแบบมีส่วนร่วมแบบนี้ในการพูดคุยเรื่องเพศของวัยรุ่นซึ่งไม่เคยมีมาก่อนเลย ได้เข้าร่วมโครงการที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้ออกความคิดเห็นร่วมกันในหลายเรื่องและช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น อยากให้มีโครงการเช่นนี้มากกว่าการมาอบรม

1.2 ดีใจที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุม ร่วมหาวิธีแก้ปัญหาให้กับลูกหลานในชุมชน และเป็นครั้งแรกที่ได้มาร่วมกิจกรรมกลุ่ม ได้รับความรู้ อยากให้จัดกิจกรรมบ่อย ๆ อย่างน้อย ปีละ 1-2 ครั้ง เช่น มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

2. ได้เข้าใจกันมากขึ้นถึงลักษณะและสถานการณ์ของชุมชน

2.1 ดีมาก ได้แสดงออกถึงความคิดเห็นของตนเองให้เพื่อนๆในกลุ่มได้ทราบปัญหาของหมู่บ้านเรา ได้รู้จุดแข็ง และ จุดอ่อนของชุมชน และ ปัญหาของหมู่บ้าน รวมทั้งวิถีชีวิตของหมู่บ้าน

2.2 สมาชิกในกลุ่ม กล้าพูดคุย และ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้นพร้อมทั้งได้เสนอ และ บอกเล่าในสิ่งที่มีในชุมชน ทั้งที่เป็นจุดดี และ จุดด้อย

2.3 ทำให้รู้ว่าหมู่บ้านของเรายังมีจุดอ่อนที่ยังแก้ไขได้อยู่ แต่ไม่มีใครกล้าที่คิดจะแก้ไข

3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

3.1 ชุมชนมีความต้องการ ถูกใจและมีความสุขชอบกับวิธีการนี้ ดีมาก ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมในเรื่องเพศ เพราะไม่มีใครมาประชุมหรือให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องนี้มาก่อน

3.2 ได้รับความรู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นอย่างไร รู้ปัญหาเรื่องเพศ เข้าใจเรื่องการแก้ปัญหา การใช้ชีวิตเรื่องเพศ การป้องกันการตั้งครรภ์ และการป้องกันโรคเอดส์

3.3 ได้รับความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศ ทำให้เราควรระวังเกี่ยวกับทุกเรื่อง ทำให้มีความรู้สึกดีเกี่ยวกับทุกเรื่องที่เราอยากรู้

4. ได้เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน

4.1 ได้เรียนรู้ความคิดของแต่ละบุคคลเพิ่มมากขึ้น และรู้จักรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่ม ได้รับรู้ปัญหาและสิ่งที่เคยพบเจอมาแล้วสู่กันฟังแบบตรง ๆ

4.2 ดีมากที่เปิดเวทีให้ชาวบ้านพูดคุยกัน ได้รับความรู้ในชุมชนและปัญหาที่ลึก ๆ ที่เราไม่รู้ ทำให้ได้เข้าใจกันและกล้าที่จะเล่าสู่กันฟังมากขึ้นไม่ควรเก็บไว้คนเดียว

4.3 ได้รับฟังพูดคุยแลกเปลี่ยนกันและกันในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างคนในกลุ่ม และได้รับรู้ปัญหาและสิ่งที่เคยพบเจอเหมือนกันทำให้รู้ว่าเป็นปัญหาที่ต้องช่วยกันแก้ไข

4.4 ได้รู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ปัญหาของวัยรุ่นที่เกิดขึ้นที่ไม่รู้ในรายละเอียดมาก่อน จากความคิดเห็นของวัยรุ่นโดยตรงที่ทุกคนต้องมาช่วยกัน

5. ได้เข้าใจความจริงถึงสถานการณ์ทางเพศที่แตกต่างกันตามยุคสมัย

5.1 มีการเรียนรู้สิ่งที่วัยรุ่นต้องการทางเพศที่ไม่เหมือนสมัยก่อน

5.2 ได้เรียนรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นที่มีความคิดต่างกับผู้ใหญ่สมัยก่อนมาก

5.3 ได้รับความรู้มากขึ้น สิ่งที่เราไม่รู้ก็รู้ ข้อสำคัญ มีความคิดเห็นตรงกันหลายประเด็น เช่น ในชุมชนไม่มีสิ่งที่จูงใจวัยรุ่น อีก 1 ประเด็น คือ ได้รู้การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นที่มีมากขึ้นและไวขึ้น

5.4 ทำให้รู้ว่าเรื่องของวัยรุ่นเรามีเพศสัมพันธ์กันก่อนวัยอันควรมาก และวัยรุ่นมีความต้องการทางเพศมาก

5.5 ได้รับรู้ความรู้สึกของวัยรุ่นว่าคิดอย่างไรกับเรื่องเพศ การปฏิบัติตัวของวัยรุ่นวัยรุ่นในปัจจุบันว่ามีความเสี่ยงมากขึ้น

6. คนในชุมชนมีเป้าหมายตรงกันได้วางอนาคตร่วมกันในการแก้ไขปัญหาทางเพศ

6.1 ช่วยให้คนในหมู่บ้านมีจุดมุ่งหมายร่วมกันว่าจะแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างไร ไม่เคยวางจุดมุ่งหมายหรืออนาคตร่วมกัน เพราะต่างคนต่างอยู่และทำงานเป็นหลัก

6.2 ในการพิจารณาแนวทางหรือเป้าหมายที่ชุมชนต้องดำเนินการ สมาชิกในกลุ่มมีข้อเสนอดี ๆ จากทุก ๆ คน โดยร่วมกันวิเคราะห์วิจารณ์

ต่อจากนั้นเมื่อดำเนินการตามกระบวนการ ขั้น A เสร็จ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดสรุปเป็นเอกสารส่งให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้ง 30 คน ก่อนเข้าประชุมระดมสมองร่วมกันในครั้งต่อไปล่วงหน้า 4 วัน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ศึกษาและเตรียมเสนอความคิดเห็นในการประชุมตอนที่ 2 ต่อไป หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันศึกษาในตอนต้นที่ 1 คือ การศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ชุมชนได้มีการนำสถานการณ์

และสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัยรุ่นมาเล่าสู่กันฟังถึงความน่ากลัวในเรื่องค่านิยมของการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นที่วัยรุ่นมองเป็นเรื่องปกติ ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนไม่เคยมีการนำเรื่องเพศมาเป็นประเด็นในการร่วมวงสนทนา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการประกอบอาชีพ เพราะมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องน่าอายและเป็นเรื่องเฉพาะของครอบครัวที่จะพูดกันเอง แต่เมื่อได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัย ชุมชนเริ่มมีการนำประเด็นปัญหามาเป็นประเด็นในการคุยกันยามเย็น มีผู้ปกครองท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นยาย ต้องอยู่กับหลานสาว 2 คน ได้ระบายความในใจถึงความเป็นห่วงเรื่องการใช้โทรศัพท์ของหลานสาวคนโตที่มีคนโทรมา ก็ไม่รู้ว่าใครแต่กลัวว่าหลานสาวจะถูกชักชวนให้ไปในทางไม่ดีโดยเฉพาะเรื่องชู้สาว จึงมีการพูดคุยกันต่อถึงวิธีการพูดคุยที่รับรู้จากกระบวนการประชุมระดมสมองว่าหากยังใช้วิธีที่ยายยังดูว่าหลานเหมือนเดิมอาจจะไม่ได้ผล ขณะนั้นที่ผู้วิจัยได้นั่งร่วมวงสนทนาด้วย จึงถูกชาวบ้านส่งคำถามกลับมาให้ผู้วิจัยแนะนำว่าจะพูดคุยอย่างไร เพราะชาวบ้านไม่มีความรู้ ผู้วิจัยจึงเปิดประเด็นต่อว่า ได้มีโอกาสพูดคุยกับวัยรุ่นครั้งสุดท้ายในเรื่องเพศด้วยวิธีการอย่างไร แล้ววัยรุ่นมีท่าทีอย่างไร สุดท้ายจึงเป็นการเสนอประเด็นกลับไปให้วงสนทนาว่า อาจหาโอกาสพูดคุยกับวัยรุ่นอีกครั้งเพื่อหาคำตอบของวิธีการหรือคำตอบที่ได้จากวัยรุ่นโดยตรงว่าวัยรุ่นคิดและต้องการอย่างไร จะทำให้ผู้ใหญ่ได้คำตอบที่ดีที่สุดจากตัววัยรุ่นเองที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นคำตอบที่ดีที่สุด แต่คำตอบในเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้เสนอในส่วนตัว คือ การรับฟังให้มากที่สุดโดยไม่ขัดจังหวะก่อนที่วัยรุ่นรู้สึกอยากจะพูดหรือปรึกษา ก็จะทำให้ได้รู้ในสิ่งที่วัยรุ่นคิดและต้องการมากที่สุด หลังจากนั้นก็เริ่มมีการถกเถียงถึงวิธีการต่าง ๆ ที่แต่ละคนเห็นว่าเหมาะสมและน่าจะนำมาใช้พูดคุยกับวัยรุ่น เช่น บางคนก็ยังต้องการใช้วิธีดูเหมือนเดิม ด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องที่คุยดี ๆ ไม่ได้ บางคนก็บอกว่าให้สอนดี ๆ ค่อย ๆ พูดค่อย ๆ บอกเพราะเด็กสมัยนี้เขาเรียนมากกว่าเรา (หมายถึงผู้ที่ร่วมวงสนทนาส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นป้า ลุง ตา และยาย) และในอีกเหตุการณ์หนึ่ง ณ บริเวณโรงสีเศรษฐกิจชุมชน หลังวันเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 วัน ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปส่งเสริมให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ได้มีกลุ่มผู้นำชุมชน คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกับผู้ประสานงานหลักโรงสีเศรษฐกิจชุมชนที่มองเห็นถึงปัญหาที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านที่เคยได้พูดคุยกันมาหลายครั้งแต่ก็เงียบไป เมื่อมีการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนได้เสนอและต้องการให้มี จึงทำให้ตนเองซึ่งเพิ่งได้รับเลือกเป็นสมาชิกใหม่ จะนำไปพูดคุยกับกรรมการหมู่บ้านถึงการจัดหาที่อ่านหนังสือให้กับชุมชน ซึ่งอาจจะมีการใช้ชื้อตามมุมต่าง ๆ ของหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วเป็นการประยุกต์โดยไม่ต้องจัดหาหรือก่อสร้างใหม่ เพียงแต่ตกแต่งสถานที่ให้มีอุปกรณ์เพิ่มเติมสำหรับการจัดวางหนังสือที่ไม่เปียกฝน ด้วยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนดังกล่าวเป็นการแสดงถึงการรับรู้และตระหนักในปัญหาาร่วมกันของชุมชนที่ได้รับรู้ข้อมูลที่จริงและตรงกัน ทำให้ชุมชนไว้วางใจกันในการที่จะเล่าสู่กันฟังโดยไม่อายที่จะนำเรื่องเพศมาพูดคุยกันในวงสนทนายามเย็นหรือพูดคุยกันตามโอกาสที่ได้พบปะกันแบบไม่เป็นทางการ อันนำไปสู่การมองหาทางออกร่วมกันตามแนวทางของชุมชนโดยปราศจากการครอบงำของเจ้าหน้าที่ภาครัฐตั้งที่ ตัวแทนผู้สูงอายุท่านหนึ่งได้กล่าวไว้กับผู้วิจัยช่วงลงสัมภาษณ์ว่า **“ไม่ใช่รัฐมาบอกให้ทำในสิ่งที่เราไม่ต้องการ บอกแล้วก็เลยหยุดแค่นั้น”** เป็นต้น

ตอนที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยมีประเด็นนำเสนอผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ชั้น I-1 ผลการวิจัย คือ

ผลการวิเคราะห์โครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากการระดมสมองและสนทนากลุ่มย่อยในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์โครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันเสนอโครงการเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สามารถสรุปได้ ดังนี้

โครงการที่ 1. ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น

- ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำคนในชุมชนทำกิจกรรมจิตอาสา พัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณของหมู่บ้านให้มีภูมิทัศน์ที่สะอาด สวยงาม และปลอดภัยในการดำเนินชีวิตทางเพศ
- ผู้นำชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิก อบต. เป็นผู้นำให้กับลูกบ้านในการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
- กรรมการหมู่บ้านเป็นปากเสียงให้กับคนในชุมชนสนับสนุนและผลักดันโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างจริงจังเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม
- กรรมการหมู่บ้านควรฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านให้มีการละเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ดีงาม เล่นน้ำสงกรานต์ด้วยความอ่อนโยนเป็นแบบอย่างในการวางตัวที่เหมาะสมให้กับวัยรุ่นหญิงชาย

โครงการที่ 2. พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้”

- ผู้ปกครองและคนในชุมชนบันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยหรือให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับเรื่องเพศลงในสมุดบันทึกเล่าเรื่องดี ๆ “เรื่องเพศคุยกันได้”
- ชุมชนจัดเวทีเสวนา ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน ให้ผู้ปกครอง คนในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ โดยเชิญเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกมาร่วมพูดคุยด้วย จัดปีละ 2 ครั้ง (6 เดือนครั้ง อาจเป็นช่วงปิดเทอม)
- ชุมชนติดป้ายประชาสัมพันธ์จากหมู่บ้านก่อนถึงบึงทะเลน้อย เป็นข้อคิดเตือนใจวัยรุ่นด้วยป้ายที่มีข้อความว่า “เดินทางสู่เพศวิถีที่ดีงาม” ไว้เป็นระยะ ๆ ทุก 500 เมตร
- ชุมชนจัดประกวดคำขวัญและให้รางวัล เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ปีละ 1 ครั้ง เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก วันวาเลนไทน์ หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น

โครงการที่ 3. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใส่ใจจุ่ม”

- จัดค่ายอบรมวัยรุ่นให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

- จัดศึกษาดูงานสำหรับวัยรุ่นและคนในชุมชน อาจเริ่มต้นศึกษาดูงาน ณ วัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี เนื่องจากมีโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชน ให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ปีละ 1 ครั้ง

โครงการที่ 4. พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใสใจจุจิม”

- อบรมให้ความรู้ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ สุขภาวะทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ และการเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิตทางเพศ

- ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม
- สนับสนุนให้ผู้ใหญ่นำแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามให้กับวัยรุ่นได้

โครงการที่ 5. พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

- จัดกิจกรรม “ดีเจวัยใสใจ...จุจิม” ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวให้กับคนในชุมชนและวัยรุ่นได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิด ผลข้างเคียงของการคุมกำเนิด การตั้งครรภ์ ภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูทารก และการดูแลเด็กตามพัฒนาการที่สมวัย

- ประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ทั้งที่มีวัยรุ่นเป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก ผ่านหอกระจายข่าวโดย ดีเจวัยใส ณ หอกระจายข่าว ให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ปีละ 2 ครั้ง

โครงการที่ 6. สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน)

- องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุข ร่วมกัน

1) จัดเวทีพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนและให้ความรู้กับวัยรุ่นและคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ ในช่วงปิดภาคเรียน อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ณ ลานวัด หรือ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน

2) แนะนำการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ ณ ที่สถานบริการและเชิงรุกเข้าหมู่บ้าน

3) ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดนิทรรศการในตำบล บ่อทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก ให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและคนในชุมชนค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ เป็นต้น

- องค์การบริหารส่วนตำบล กศน.ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขสำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

- ชุมชนเสนอข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินชีวิตทางเพศสำหรับวัยรุ่นที่ดิงามของหมู่บ้านผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ ปีละ 2 ครั้ง (ทุก 6 เดือน) เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้กับชุมชนอื่นได้รับทราบ เป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและชุมชนอื่นได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตทางเพศสำหรับวัยรุ่น

โครงการที่ 7. พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดิงามสำหรับวัยรุ่นและคนในชุมชน

- ทุกครัวเรือนปรับปรุงภูมิทัศน์ของตนเองเพื่อปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยวัยรุ่นมีส่วนร่วมจัดเก็บของใช้รอบ ๆ บริเวณบ้าน ให้เป็นระเบียบ ปลอดภัย เป็นการส่งเสริมให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างกับครอบครัวอย่างมีคุณค่าร่วมกัน ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

- เด็กและเยาวชนชวนเชิญทุกคนในหมู่บ้านเก็บขยะชายเพื่อระดมทุนในการทำกิจกรรมดี ๆ ของชุมชน ตลอดจนเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยสำหรับการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกัน

- ชุมชนพิจารณาจัดหาพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านสำหรับเด็กและทุกคนใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ และประกาศให้หมู่บ้านเป็นที่รับทราบอย่างชัดเจน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคนจัดกิจกรรมดี ๆ ร่วมกัน และลดการหมกมุ่นเรื่องเพศของเด็กและเยาวชน

- จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับบึงทะเลน้อย เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดิงาม ปลอดภัยสำหรับเรื่องเพศของตำบลบ่อทองและพื้นที่อื่น ๆ ของอำเภอหนองม่วงต่อไป

- สร้างที่อ่านหนังสือตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกที่ทุกเวลาให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเพศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

- ทำป้ายหรือซุ้มประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ความรู้ประจำหมู่บ้าน เช่น ให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดิงาม เป็นต้น

โครงการที่ 8. พัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจุใจจิม”

- จิตอาสาหญิงชายในชุมชนรับฟังปัญหาของเพื่อนวัยรุ่นและเป็นอาสาสมัครแจกอุปกรณ์ป้องกันเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เช่น ถุงยางอนามัยชาย ถุงยางอนามัยหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน เป็นต้น

- กลุ่มผู้สูงอายุเป็นศูนย์รวมจิตใจให้กับชุมชนและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเอง ดำเนินชีวิตทางเพศที่ดิงาม และทำงานจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

- ชุมชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนโดยหาแกนนำเยาวชน รับสมัครสมาชิก กำหนดกิจกรรมกลุ่ม และประชาสัมพันธ์กิจกรรม (ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนต่างเสนอว่าต้องการกำหนดกลุ่มเยาวชนชั่วคราว โดยมี ผู้ประสานโครงการ คือ ลัดดา เลขาโครงการ คือ ออย และ ประชาสัมพันธ์ คือ เตย เป็นต้น)

- ผู้ใหญ่เป็นจิตอาสาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและงานฝีมือต่าง ๆ ให้กับเด็กในชุมชนได้เรียนรู้จากผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชน เช่น ดนตรีไทย ศิลปะแม่ไม้มวยไทย และการฝึกฝีมือต่าง ๆ ด้านงานศิลปะ เช่น สานตะกร้า ถักกระเป่า มัดไม้กวาด เป็นต้น

โครงการที่ 9. ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

- ชวนเยาวชนมาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหารายได้เสริมให้กับครอบครัว (มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมในโครงการที่ 8 ประเด็นผู้ใหญ่เป็นจิตอาสาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและการฝีมือ)

- จัดตั้งซุ้มแสดงสินค้าของชุมชน ณ จุดถนนใหญ่ที่รถผ่านหมู่บ้าน และสนับสนุนวัยรุ่นที่มีจิตอาสาทำจิตอาสาจำหน่าย เช่น ตะกร้าสาน กระเป๋าถัก หน่อไม้ต้ม ไม้กวาด ถ่าน แผงหญ้าแฝก เป็นต้น เป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน และส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมตามกระบวนการ **ขั้น I-1** ในช่วงเช้าทำให้ได้โครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ต่อจากนั้นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันระดมความคิดและสนทนากลุ่มย่อยในการประชุมตามกระบวนการ **ขั้น I-2** เพื่อหาเหตุผลสำหรับจัดลำดับความสำคัญของโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามความจำเป็นและเร่งด่วน และความเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จมากที่สุดก่อน โดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ให้เหตุผลในการประชุมระดมสมองว่า หากทำแล้วประสบผลสำเร็จจะได้มีกำลังใจในการทำโครงการอื่นต่อไป โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

ขั้น I-2 ผลการวิจัย คือ

ผลการวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญของโครงการและกิจกรรมในการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยนำเสนอโครงการที่เรียงลำดับตามความต้องการชุมชนพร้อมเหตุผล ได้ดังนี้

โครงการที่ 1 พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใสใจจู้จิม”

เหตุผลเนื่องจากผู้ปกครองและคนในชุมชนมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมากกว่าแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ยังไม่มีในชุมชน และผู้ใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจการสอนเรื่องเพศให้กับวัยรุ่น มักจะใช้วิธีดุด่า ทำให้เกิดช่องว่างของวัยรุ่นและผู้ใหญ่ในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ติงามร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องเร่งเตรียมความพร้อมของครอบครัวและคนในชุมชนให้เป็นที่พึ่งของเด็กทุกเรื่อง เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นร่มเงาให้เด็กตั้งแต่วัยทารก รวมทั้งให้ทุกครอบครัวช่วยกันให้ความใกล้ชิดกับลูกหลาน ให้ความรัก ความผูกพัน จะได้คุยกันได้ทุกเรื่อง เพราะบางครอบครัวต้องออกแต่เช้ากลับค่ำ ไม่ได้ให้เวลาในการพูดคุยการใช้ชีวิตเรื่องเพศกับเด็ก และให้ระมัดระวังและควบคุมการใช้สื่อทางเพศของคนในครอบครัวด้วย

โครงการที่ 2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใส่ใจจู้จี้”

เหตุผลเพื่อเตรียมความพร้อมของวัยรุ่นให้เข้าใจเรื่องการค้าเงินชีวิตทางเพศ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน สร้างเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อนก่อให้เกิดความรักความสามัคคีของรุ่นพี่รุ่นน้องวัยรุ่นภายในชุมชนให้เกิดความใกล้ชิดและอบอุ่นสามารถพูดคุยกันได้ทุกเรื่อง ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องซึ่งกันและกัน ต้องการให้วัยรุ่นได้อบรมหรือเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องสื่อ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น การรู้จักรับข่าวสารต่างๆ จะได้ทันสมัยไม่ถูกกระตุ้นง่าย เช่น เครื่องช่วยกระตุ้นทางเพศ เป็นต้น ได้เรียนรู้เรื่องการมีครอบครัว วางแผนแต่งงาน การมีลูกในวัยที่เหมาะสม การใช้จ่ายคุมกำเนิด โดยเฉพาะยาคุมกำเนิดต้องการให้รู้มาก ๆ ต้องการให้เตือนลูกผู้หญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี ให้รู้จักเลือกผู้ชายที่จะมาเป็นแฟนหรือพ่อของลูก ด้วยความรู้สึที่แยของผู้ใหญ่ กล่าวคือ “*ไม่อยากเอาตัวเหี้ยเข้าบ้าน เวลามีสูกแล้วเลิกกันยาก*” และต้องการให้วัยรุ่นปรึกษาหารือคนในครอบครัว รวมทั้งเมื่อวัยรุ่นมีปัญหาต้องการให้วัยรุ่นปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญให้หนักถึงสถานที่ปลอดภัยของรัฐเป็นที่แรกที่จะไปใช้บริการ และต้องการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสอนวัยรุ่นเรื่อง การตั้งครร์ภว่าจะมีผลอย่างไรในชีวิตข้างหน้า

โครงการที่ 3 พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการค้าเงินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารชาติเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

เหตุผลเนื่องจากการสื่อสารทางหอกระจายข่าวได้ดำเนินการแจ้งข่าวมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงขาดเนื้อหาการเรียนรู้เรื่องการค้าเงินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ดังนั้นเพื่อความเร่งด่วนในการให้ความรู้เรื่องเพศ จึงใช้วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ทางหอกระจายข่าว เป็นการรณรงค์ให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้เรียนรู้เรื่องเพศที่ถูกต้องและเหมาะสมผ่านทางช่องทางนี้ที่สะดวกและบริหารจัดการง่ายที่สุด อีกทั้งยังมีเยาวชนที่อาสาสมัครในการเป็นคนอ่านข่าวให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าว ทำให้มีความพร้อมในการแก้ปัญหาที่เร่งด่วนได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

โครงการที่ 4 พัฒนาลังแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน

เหตุผลเนื่องจากเป็นเรื่องที่ทุกบ้านทำได้ทันที ต้องการให้ช่วยกันแก้ไขเรื่องสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านที่วัยรุ่นหญิงอาจถูกคุกคามทางเพศ ให้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาความปลอดภัยจากวัยรุ่นชายที่ชอบแซววัยรุ่นหญิง และจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบ ไม่มีปาร์ก เป็นจุดเสี่ยงของวัยรุ่นในเรื่องเพศ และให้คนในชุมชนเป็นหูเป็นตาช่วยกันหรือผู้มีหน้าที่ เช่น ตำรวจอาสาของหมู่บ้าน ช่วยกันสอดส่องพฤติกรรม “*หมาหยอกไก่*” เพราะไม่อยากให้มีเรื่องรำคาญใจตามมา แนะนำลูกผู้หญิงให้ลดพฤติกรรมบ้าผู้ชาย “*เพราะจะได้ป้องกันตั้งครร์ภหาพ่อไม่ได้*”

โครงการที่ 5 สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน)

เหตุผลเนื่องจากหมู่บ้านยังขาดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเชิงพัฒนาทั้งหมู่บ้าน จึงขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ชุมชนจึงต้องการความช่วยเหลือและความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกเข้ามาช่วยในช่วงแรกจากทุกภาคส่วน

โครงการที่ 6 พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้”

เหตุผลเนื่องจากต้องการเร่งปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงามให้กับวัยรุ่นและคนในชุมชนร่วมกัน สร้างความตระหนักของคนในชุมชนว่าเป็นเรื่องของคนที่ต้องเข้ามาช่วยเหลือ

วัยรุ่น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่จะต้องช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาและคงไม่ได้เป็นเรื่องของครอบครัวใด ครอบครัวหนึ่งอีกต่อไปแล้ว

โครงการที่ 7 พัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจู๋จิม”

เหตุผลเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการขอความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน และช่วยกันสร้างพื้นที่สาธารณะให้มีสถานที่ที่ได้ถ่ายทอดสิ่งดีงามให้กับเด็กรุ่นหลัง เนื่องจากวัยรุ่นสมัยนี้ มักมีพฤติกรรมเกินวัยแบบ “ไม่เข้าฝัก ไม่เข้าใคร” (คล้ายผลไม้ที่ยังไม่แก่เต็มที่ ยังไม่เหมาะที่จะเพาะพันธุ์หรือหากจะนำมารับประทานก็ทำให้ไม่อร่อย เปรียบเหมือนวัยรุ่นที่ยังไม่เป็นผู้ใหญ่เต็มที่ ก็ยังไม่เหมาะที่จะเป็นวัยเจริญพันธุ์หรือเป็นแม่คนพ่อกัน)

โครงการที่ 8 ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น

เนื่องจากโครงการนี้ต้องการเน้นให้ผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการนำชุมชนอย่างจริงจังและเอาจริงเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาทางเพศโดยตรง ดังนั้นชุมชนจึงคิดว่าผู้นำทั้งหมดต่างต้องตระหนักถึงบทบาทของผู้นำและทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดสำหรับชุมชน ซึ่งชุมชนเข้าใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ อาจต้องใช้ระยะเวลา แต่ชุมชนก็ต้องการการนำของผู้นำทุกกลุ่มอย่างจริงจัง

โครงการที่ 9 ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ

เหตุผลเนื่องจากโครงการนี้ต้องสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านทั้งหมด ซึ่งยังไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชน นอกจากจะเป็นลูกหลานใกล้ชิดของผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนเอง ซึ่งอาจต้องใช้เวลาในการจูงใจและสร้างความรู้สึที่ดีในการเรียนรู้สิ่งที่มีคุณค่าในชุมชนร่วมกัน ประกอบกับการจำหน่ายสินค้าจากฝีมือของคนในชุมชนที่ต้องมีการพูดคุยถึงการจัดสถานที่จำหน่ายร่วมกัน ชุมชนจึงต้องการดำเนินโครงการแต่ไม่แน่ใจในสถานที่ที่เป็นส่วนกลาง ซึ่งต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าของที่ จึงถูกจัดมาเป็นลำดับสุดท้ายในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีงามของวัยรุ่น

หลังจากนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้และแบ่งความรับผิดชอบของวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนต่อโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ใหญ่ทำและให้การสนับสนุน ได้แก่ โครงการที่ 1 พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใสใจจู๋จิม” โครงการที่ 6 พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้” โครงการที่ 9 ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ และโครงการที่ 8 ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น

2) เด็กต้องทำเอง ได้แก่ โครงการที่ 3 พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

3) เด็กและผู้ใหญ่ช่วยกัน ได้แก่ โครงการที่ 2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่

ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใส่ใจจุจิม” โครงการที่ 5 สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน) โครงการที่ 7 พัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจุจิม” และโครงการที่ 4 พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน

ทั้งนี้กลุ่มวัยรุ่นได้มีข้อเสนอเพิ่มเติมจากการระดมสมองในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ต้องการให้ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านบ้าง
2. ต้องการให้ผู้ใหญ่สนับสนุนให้มีตัวแทนเด็กเข้าร่วมประชุม ร่วมกิจกรรมทุกครั้ง
3. ผู้ใหญ่ไม่ควรขัดจังหวะการพูดของวัยรุ่นเมื่อมีการแสดงความคิดเห็นกับผู้ใหญ่ ไม่ “เบรก” ขณะแสดงความคิดเห็น และ “ให้เกียรติ” การฟังการพูดซึ่งกันและกัน
4. ผู้ใหญ่ไม่ควรดุเด็ก จนทำให้เด็กเสียความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันดำเนินการตามกระบวนการ **ขั้น 1** เพื่อวิเคราะห์โครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยผู้วิจัยยังคงข้อความเดิมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้สะท้อนความคิดเห็นไว้ และรวบรวมความคิดเห็นนำเสนอเป็นหมวดหมู่ ได้ดังนี้

1. เกิดการรับรู้และตระหนักในปัญหา จนหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

1.1 วิเคราะห์แล้วตีความได้รับความรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเรื่องเพศซึ่งกันและกัน ไม่เคยมีการพูดคุยแบบนี้มาก่อนอยากให้จัดบ่อย ๆ

1.2 ทำให้ตัวเองได้รู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์นั้นเป็นอย่างไร และมีผลต่อครอบครัวและชุมชนอย่างไร ได้ความเข้าใจและเป็นกันเองกับทุกคน

1.3 ได้มีส่วนร่วมในการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

1.4 ตีความที่ได้พูดคุยกันในโครงการนี้ว่าอยากจะเห็นอะไรดี ๆ ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น ได้เรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนและครอบครัวร่วมกัน

1.5 ดีใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันและเป็นสิ่งที่ดี เพราะไม่เคยมีใครมาจัดกิจกรรมแบบนี้ให้กับชาวบ้าน การมาครั้งนี้ถือว่าทำให้ชาวบ้านได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาทางออกด้วยกัน และทำให้เด็กได้เรียนรู้ เพราะฉะนั้นอยากจะให้เข้ามาจัดแบบนี้บ่อย ๆ

1.6 รู้สึกดีมากที่สุดที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม รู้สึกประทับใจทุกคนที่มาออกความคิดเห็นร่วมกัน

2. ได้เข้าใจวัยรุ่น ได้เข้าใจเพื่อนบ้าน และรับรู้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันของวัยรุ่นและคนในชุมชนทำให้ไวใจกันและกล้าแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น

2.1 ได้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัยรุ่น แต่ก็อยากให้วัยรุ่นเชื่อฟังพ่อแม่

2.2 รู้ข้อมูลของชุมชนและข้อมูลของเยาวชนที่หลากหลาย มีความคิดที่แตกต่างกับผู้ใหญ่ และมีความคิดความต้องการของเยาวชนที่แตกต่างกันของเด็กวัยรุ่นในกลุ่ม วัยรุ่นขอมีสិทธิเป็นของตัวเองบ้าง

2.3 ความรู้ที่แต่ละคนมี ได้เข้าใจคนอื่นว่ามีความคิดอย่างไร อยากทำอะไร ได้อธิบายและช่วยกันทำในสิ่งที่เราอยากทำทุกอย่าง

2.4 ทำให้คิดว่าเรื่องของเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นต้องใช้ถุงยางอนามัย

2.5 ได้เรียนรู้และเป็นห่วงเยาวชน อยากให้เยาวชนรักเรียนมากกว่าเรื่องการมีแฟนและการมีเพศสัมพันธ์กัน

2.6 ได้รู้ ได้คิด ทั้งหลากหลายในคำถามและความคิดที่เหมือน ๆ กันในบางข้อทำให้เข้าใจกันมากขึ้น

2.7 ได้รู้ว่าเรียนรู้จากพ่อแม่ได้ผลน้อย ฟังหูซ้ายทะลุหูขวา ทุกคนต้องช่วยกัน

2.8 ทำให้ได้คิดและต้องทำใจว่าเด็กหญิงต้องพกยาคุมและถุงยาง (กันผู้ชายลืม)

3. ชุมชนได้มีโอกาสแสดงศักยภาพในการแก้ปัญหา

3.1 ความสัมพันธ์แบบชาวบ้าน เป็นกันเอง ทำให้กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ได้คิดพูดคุย อย่างอิสระในภาษาชาวบ้าน กล้าพูดกันแบบชาวบ้าน ทำตามแบบชาวบ้าน

3.2 ชาวบ้านอยากทำเอง ก็ได้ทำ ไม่เหมือนที่เคยเอามาให้ทำ เราไม่อยากทำ เพราะไม่ใช่เรื่องที่เราสนใจ แต่ก็อยากให้รัฐบาลลงมาดูแลบ้าง

3.3 มีความรู้สึที่ดีที่มีงานวิจัยเข้ามาในชุมชน ได้ชวนกันคิด ชวนกันคุย แลกเปลี่ยนกันดี “สาวน้อยคิดอย่างสาวน้อย สาวใหญ่คิดอย่างสาวใหญ่” ทุกคนมีดีแต่ไม่เคยได้ทำออกมาทำร่วมกัน

3.4 ได้บรรยากาศร่วมคิด ร่วมทำกันดี แบบชาวบ้านคิดยังไงก็ว่ากันตรง ๆ ทำให้เข้าใจกันไว้ใจกันที่จะพูดคุยเรื่องต่าง ๆ ให้กันฟัง

4. ได้เกิดการเรียนรู้วิถีปฏิบัติในการแก้ปัญหาด้วยวิธีของชุมชนเองในระดับบุคคล

ครอบครัว และชุมชน

4.1 ทำให้ต้องระวังสื่อที่มีอยู่ในบ้าน หน้าปกแสดงภาพเรียบร้อย แต่ข้างในลามก ทำให้เสี่ยงต่อเด็กได้

4.2 ได้เห็นวิธีการหาข้อมูลในหมู่บ้านมาเป็นปัจจัยในการพัฒนาชุมชน

4.3 ได้วิเคราะห์ร่วมกัน นำไปใช้แก้ปัญหาในชุมชน ในสิ่งที่ไม่ดีในชุมชนของเราว่าควรปรับปรุงอย่างไรในวัยรุ่น ที่บางคนเดินไปในทางที่ผิดจะได้ไปตักเตือนแก้ไขให้เขาได้

4.4 ได้รับความหลากหลายของความคิดเห็นที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติและสอนให้กับวัยรุ่นต่อไป

4.5 ได้เรียนรู้แนวทางแก้ปัญหาจัดการประชุมผู้ปกครองและเยาวชนเพื่อแก้ปัญหาของเราเองในหมู่บ้าน

4.6 ขอให้มียุทธศาสตร์ในเขตชุมชน และต้องการให้พาเยาวชนและผู้ปกครองไปศึกษาหาความรู้นอกชุมชน

4.7 อยากให้มีการอบรมกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มเปราะบาง และจัดค่ายอบรมเรื่องเพศ

4.8 ได้เรียนรู้ถึงแนวทางการจัดเวทีประชุมร่วมกันของคนในชุมชนได้เรียนรู้การเตรียมความพร้อมร่วมกัน การทำความเข้าใจร่วมกันในการเสนอวิธีการของแต่ละคน

4.9 รู้ถึงสภาพปัญหาของชุมชนร่วมกัน และการเสนอกิจกรรมที่แตกต่างกันแต่ก็อยากให้วัยรุ่นได้รอดพ้นจากปัญหาทางเพศเหมือนกัน

4.10 ได้รู้จุดที่ชุมชนควรทำ ควรแก้ไขหลายอย่าง เช่น ต้องมีจุดอ่านหนังสือ ป้าย หรือ บอร์ดประชาสัมพันธ์ข้อมูลของหมู่บ้าน และ ลานเล่นกีฬาของส่วนรวม

4.11 โครงการที่ทำขอแสดงความดีใจต้องอาศัยกองทุนหมู่บ้าน ทำให้รู้การวางแผนโครงการอย่างไร หรือ ต้องทำสิ่งไหนให้กับชุมชน

5. ได้รู้ถึงความสำคัญในการแก้ปัญหาตามความเร่งด่วนของชุมชน

5.1 ได้มีโอกาสมานั่งคุยกันดี ตั้งแต่คนแก่ยันเด็ก เหมือนเอาหมู่บ้านมาไว้ในนี้

5.2 ดีมากช่วยกันวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อโครงการต่างๆ ได้รู้ถึงความคิดเห็นที่มีของหลาย ๆ กลุ่ม และได้ร่วมกันเสนอโครงการต่างๆ รู้ว่าชุมชนต้องการอะไรก่อนหรือหลังและชุมชนต้องการอะไรมากที่สุด จะจัดขึ้นปีไหนเดือนอะไร และเข้ามาทำหน้าที่รับผิดชอบในโครงการที่จัดขึ้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนต่อไป

5.3 ได้แลกเปลี่ยนความคิดหลายอย่าง ได้รู้ว่าอะไรจะแก้เรื่องเพศวัยรุ่น และเพศสัมพันธ์ก่อนหรือหลัง

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์การแบ่งบทบาทผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการจึงนำไปสู่การลงรายละเอียดกลุ่มผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการตามกระบวนการ AIC ชั้น C ซึ่งอยู่ในตอนที่ 3 ต่อไป

ตอนที่ 3 ผลการกำหนดวิธีปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยมีประเด็นนำเสนอผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ชั้น C-1 ผลการวิจัย คือ

ผลการวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการระดมสมองและสนทนากลุ่มย่อยในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันเสนอกลุ่มผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ผู้รับผิดชอบโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นบ้านโคกขาม

ชื่อโครงการและกิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
โครงการที่ 1 พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใย วัยใส...ใสใจจู้จิ้ม”	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/เงินกองทุนสุขภาพตำบล - รพสต./อสม./กศน. - ตัวแทนครอบครัว - สภากองกร์ชุมชน
โครงการที่ 2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจจู้จิ้ม”	- อบต./ผู้นำชุมชน/รพ.สต./อสม./กศน.ตำบล/โรงเรียน - วัยรุ่น - เงินกองทุนสุขภาพตำบล และ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
โครงการที่ 3 พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม”	- ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน - วัยรุ่น (ต้องการทำเอง)
โครงการที่ 4 พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน	- วัยรุ่น และทุกครอบครัว ดำเนินการเป็นชีวิตประจำวัน - ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน - สมาชิก อบต. /อสม. * หมายเหตุ: ใช้ศาลากองทุน SML ที่มีอยู่แล้วเป็นสถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ ใช้รายได้จากกองทุนหมู่บ้าน เป็นทุนเริ่มต้นจัดหาจัดซื้อหนังสือพิมพ์
โครงการที่ 5 สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน)	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน - รพสต./กศน./โรงเรียน - วัยรุ่น / ตัวแทนครอบครัว / อสม./ปราชญ์ชาวบ้าน - เงินกองทุนสุขภาพตำบล
โครงการที่ 6 พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้”	- ตัวแทนครอบครัว - อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/เงินกองทุนสุขภาพตำบล - รพสต. / อสม./ กศน.
โครงการที่ 7 พัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใสใจจู้จิ้ม”	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/ผู้สูงอายุ/กลุ่มศิลปะดนตรีไทย/กลุ่มสตรีอาสา/ปราชญ์ด้านดนตรีไทย/มวยไทย/จักรสาร/ถักกระเป๋า/ไม้กวาด/แผงหญ้าแฝก เป็นต้น - กลุ่มวัยรุ่น (ต้องการทำเอง)

ตารางที่ 4.4 ผู้รับผิดชอบโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นบ้านโคกขาม (ต่อ)

ชื่อโครงการและกิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
โครงการที่ 8 ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้ มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้ เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น	<ul style="list-style-type: none"> - ทุกครอบครัว / ตัวแทนเด็กและเยาวชน - อบต. - ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน / กรรมการหมู่บ้าน - พระ - อสม.
โครงการที่ 9 ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาช่างสู่คนรุ่นหลัง (พบว่า คราวเรือนมีความเข้มแข็งไม่ต้องพึ่งองค์การภายนอก จุดแข็งของโครงการนี้ ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าของตนเอง ตั้งราคาและขายเองได้) - ผู้นำชุมชน / กรรมการหมู่บ้าน / สมาชิก อบต.

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นแล้ว จึงนำไปสู่การวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งอยู่ในกระบวนการ ชั้น C-2 โดยนำเสนอผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ชั้น C-2 ผลการวิจัย คือ

ผลการวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการที่เหมาะสมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากการระดมสมองและสนทนากลุ่มย่อยในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสม และกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันเสนอช่วงเวลาดำเนินโครงการและกำหนดเงื่อนไขการดำเนินโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แผนการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี
ของวัยรุ่นบ้านโคกขาม

ชื่อโครงการและกิจกรรม	ปีที่ดำเนินการ					ผู้รับผิดชอบ
	2555	2556	2557	2558	2559	
โครงการที่ 1 พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใย วัยใส...ใสใจจู้จิม”		←			→	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/เงินกองทุนสุขภาพตำบล - รพสต. / อสม./กศน./สภาองค์กรชุมชน/ตัวแทนครอบครัว
โครงการที่ 2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจจู้จิม”		←			→	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/เงินกองทุนสุขภาพตำบล / สปสช./รพสต./อสม./กศน. - วัยรุ่น
โครงการที่ 3 พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม”		←			→	- ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน - กรรมการหมู่บ้าน - วัยรุ่น (ต้องการทำเอง)
โครงการที่ 4 พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน		←			→	- วัยรุ่นและทุกครอบครัว - ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน - สมาชิก อบต. - อสม.

ตารางที่ 4.5 แผนการดำเนินโครงการเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี
ของวัยรุ่นบ้านโคกขาม (ต่อ)

ชื่อโครงการและกิจกรรม	ปีที่ดำเนินการ					ผู้รับผิดชอบ
	2555	2556	2557	2558	2559	
โครงการที่ 5 สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน)			←		→	- อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/รพสต./กศน./โรงเรียน/อสม./ปราชญ์ชาวบ้าน - ตัวแทนครอบครัว - วัยรุ่น - เงินกองทุนสุขภาพตำบล
โครงการที่ 6 พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้”			←		→	- ตัวแทนครอบครัว - อบต./ฝ่ายปกครอง/ผู้นำชุมชน/เงินกองทุนสุขภาพตำบล - รพสต./ อสม./กศน.
โครงการที่ 7 พัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจู้จิม”			←		→	- อบต./ฝ่ายปกครอง - ผู้นำชุมชน - กลุ่มผู้สูงอายุ/กลุ่มศิลปินดนตรีไทย/กลุ่มสตรีอาสา/ปราชญ์ด้านดนตรีไทย มวยไทย จักรสาร ถักกระเป่าไม้กวาด แฝงหญ้าแฝก เป็นต้น - กลุ่มวัยรุ่น

ตารางที่ 4.5 แผนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ
วัยรุ่นบ้านโคกขาม (ต่อ)

ชื่อโครงการและกิจกรรม	ปีที่ดำเนินการ					ผู้รับผิดชอบ
	2555	2556	2557	2558	2559	
โครงการที่ 8 ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น		←			→	- ทุกครอบครัว - อบต. - ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน - กรรมการหมู่บ้าน - พระ/อสม. - ตัวแทนเด็กและเยาวชน
โครงการที่ 9. ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ			←		→	- ครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาช่างสู่คนรุ่นหลัง - ผู้นำชุมชน - กรรมการหมู่บ้าน - สมาชิก อบต.

โดยเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันเสนอว่าจะทำให้แผนการดำเนินงานนั้นประสบความสำเร็จ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. คนหรือกลุ่มผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการ คือ หัวเรือใหญ่ ต้องมีภาวะความเป็นผู้นำกลุ่มได้และเอาจริงเอาจังในการดำเนินงาน

2. สมาชิกในชุมชนต้องช่วยกันคิด พร้อมปรับเปลี่ยนความคิด ยืดหยุ่นไปตามยุคสมัย เช่น วัยรุ่นสมัยก่อนต่างจากยุคปัจจุบันที่มีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมายทำให้การดำเนินชีวิตและค่านิยมเปลี่ยนไป จึงต้องคิดร่วมสมัยเพื่อการยอมรับความแตกต่างและเปิดใจพูดคุยเรื่องเพศด้วยใจที่เมตตา

3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเครือข่ายนอกชุมชนควรมีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เนื่องจากปัญหาเรื่องเพศไม่ได้แก้ไขได้ในเวลาอันรวดเร็ว ชุมชนจึงต้องเข้มแข็ง มีความสามัคคีและรวมกลุ่มกันให้เหนียวแน่นเพื่อการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

4. คนในชุมชนต้องมีความเสียสละตามกำลัง เช่น ใครมีเวลาช่วยเวลา ใครมีเงินช่วยกำลังทรัพย์ ใครมีความถนัดด้านใดช่วยออกแรงงานร่วมกัน ใครมีของใช้ที่เกินความจำเป็นนำมาพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และใครมีความรู้ก็นำมาแลกเปลี่ยนและพูดคุยเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องที่ดีงามอาจไม่เฉพาะเรื่องเพศ เป็นต้น

5. งบประมาณของหมู่บ้านอาจไม่เพียงพอ ต้องมีงบประมาณมาช่วยสนับสนุนในบางส่วน เช่น จากองค์การบริหารส่วนตำบล กองทุนสุขภาพตำบล ทูททางสังคม และ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

6. หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน ต้องมีความเข้าใจชุมชน และเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น

หลังจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันดำเนินการตามกระบวนการ **ขั้น C** เพื่อวิเคราะห์ ผู้รับผิดชอบโครงการ และพิจารณาช่วงเวลาที่ต้องการดำเนินโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น รวมทั้งเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นแล้ว **ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้สะท้อนความคิดเห็นถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้** โดยผู้วิจัยยังคงข้อความเดิมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้สะท้อนความคิดเห็นไว้ และรวบรวมความคิดเห็นนำเสนอเป็นหมวดหมู่ ได้ดังนี้

1. ได้ความรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และจากสื่อที่ใช้ประกอบการประชุม

1.1 ได้รับความรู้จากสื่อที่ได้นำมาเสนอในการประชุม ทำให้ได้ข้อคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของวัยรุ่นในปัจจุบัน

1.2 ได้รับความรู้มากขึ้นพร้อมกับความคิดเห็นในกลุ่ม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ปกครอง (ผู้ใหญ่) ทำให้ได้รู้ว่ามีความคิดดี ๆ แต่ไม่ค่อยได้คุยกันแบบนี้

1.3 ได้เรียนความรู้จากเพื่อนร่วมวงสนทนา เด็กที่มาพร้อม จะได้มีโอกาสพบกับผู้ใหญ่ แทนที่จะไปวิ่งเล่นหรือเสียเวลาไปกับการทำสิ่งไร้สาระ

1.4 รู้สึกดีที่ได้เรียนรู้จากผู้วิจัยที่ได้แสดงความคิดเห็น และ แลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจซึ่งกันและกันอยากให้มาจัดประชุมให้กับวัยรุ่นหรือผู้สูงอายุจะได้มีความรู้ไปอบรมลูกหลานต่อไป เพื่อวัยรุ่นจะได้มีความรู้เรียนรู้ในเรื่องเพศสัมพันธ์ การป้องกันตัวเอง นับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด

1.5 ได้รับความรู้ที่จะไปสอนเด็กวัยรุ่น มีเห็นความหลากหลายในความคิดเห็นที่จะเอาไปปฏิบัติ และ นำไปสอนกับวัยรุ่นในหมู่บ้านของเราต่อไป

1.6 ได้ความรู้ต่างๆ ในเรื่องเพศได้ชมวิดีโอเพื่อให้ข้อคิดกับการตั้งครรภในวัยเรียน ไม่ป้องกันในการมีเพศสัมพันธ์

1.7 ดีมาก อยากเข้ามาประชุม แลกเปลี่ยนความรู้ จึงจะสอนวัยรุ่นได้

1.8 เรียนรู้จากการพูดคุยของสมาชิกในกลุ่ม มีหลายปัญหาดี

2. ได้ความเข้าใจ เชื่อใจกัน ได้ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้น

2.1 ได้ประสบการณ์ที่ดี ได้ความสามัคคี ได้ความคิดใหม่ ๆ ผู้วิจัยพูดได้ใจประทับใจ ในกิจกรรมที่เล่น

2.2 ชาวบ้านมีโอกาสได้พบปะกัน ได้รู้เรื่องจากคนอื่นบ้าง เกิดความเข้าใจกับเพื่อนบ้าน ถ้าที่ที่จะพูดคุยกันเรื่องเพศ ทำให้สร้างความรักความสามัคคีในชุมชนมากขึ้น

2.3 ต้องการมีคนทุกเพศทุกวัยร่วมมือกันคิด ร่วมมือกันทำอย่างนี้มานานแล้ว

2.4 ดีที่สุดเลยได้เรียนรู้การสร้างการมีส่วนร่วม และ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพใน

การแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ผู้อื่นร่วมแสดงความคิดเห็น ได้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย เกิดความรู้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น

2.5 มีความคิดที่ดี มีความคิดหลายอย่างที่ชุมชนต้องร่วมมือกันให้ชุมชนเข้มแข็ง

2.6 ชุมชนสามารถจัดการปัญหาภายในด้วยตัวเองได้ แต่ปัญหาและสาเหตุที่มาจากนอกชุมชนแก้ไขไม่ได้

2.7 ได้ความรู้ และ แนวทางการแก้ไขปัญหา ได้แลกเปลี่ยนความรู้ และ มีความสามัคคี ความห่วงใยและประสพการณ์ที่ดี

3. ได้ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตั้งมของชุมชน

3.1 พบสิ่งดีๆ อันเป็นทุนและต้นทุนในชุมชน เรื่องภูมิปัญญา การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว ใช้ของใช้ที่ผลิตได้จากวัสดุท้องถิ่น โดยตั้งวัยรุ่นเข้ามาร่วมด้วยจะได้ไม่ไปหมกมุ่นเรื่องเพศสัมพันธ์

3.2 ได้ช่วยกันคิดว่าจะมีแนวทางที่จะไปแนะนำให้กับวัยรุ่น มีอะไรที่ดีในชุมชนและอะไรที่ต้องแก้ไข

4. ได้ข้อคิดและประสพการณ์ที่หลากหลาย

4.1 ได้ประสพการณ์ที่ดี ได้รับรู้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันของเด็กวัยรุ่นในกลุ่ม ทำให้ได้ข้อคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของวัยรุ่น นำไปใช้แก้ปัญหาในชุมชน

4.2 ได้รู้ว่า อบต. มีงบประมาณสำหรับพัฒนาสุขภาพ คือ สปสช.

4.3 สมาชิกมีโอกาสตอบคำถามของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม และ รับฟังปัญหา

4.4 มีความคิดมาแลกเปลี่ยนกับสมาชิก ได้ทราบความคิดเห็น คุยกันแต่ไม่ได้ลงความเห็นอย่างนี้ และรับข้อมูลของเพื่อนสมาชิกที่ไม่รู้มาก่อน ทำให้เข้าใจกันในชุมชนมากขึ้นว่าจะแก้ไขกันต่อไปอย่างไร

4.5 ปัญหาทุกอย่างต้องได้รับการช่วยกันหลายหลายทาง และไม่ได้แก้ไขเพียงสิ่งเดียว ต้องแก้ไขทั้งหมดบ้าน จึงจะสำเร็จ

ต่อจากนั้นช่วงบ่ายของกระบวนการ ชั้น C-2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการกลุ่มเสนอข้อมูลตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2 เพื่อระดมความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกำหนดความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนฐานคิดเรื่องสิทธิทางเพศ ผลการศึกษาวิจัย คือ **ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนา (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น** หลังจากนั้นผู้วิจัยนำความต้องการในการพัฒนาร่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ได้ไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ถึง 3 เพื่อพัฒนาเป็น (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผลการวิจัย คือ (ร่าง) **“โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ”** และ (ร่าง) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น** แล้วนำไปให้ชุมชนตรวจสอบ (ร่าง) **“โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ”** และ (ร่าง) **ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น** ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ซึ่ง

กลุ่มตัวอย่างมาจากการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่นจำนวน 3 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมดจำนวน 13 คน ผลการวิจัยคือ ผลการตรวจสอบ (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยชุมชนต่อจากนั้นผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นที่ได้ไปปรับปรุงร่างตามผลการตรวจสอบของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงให้มากที่สุด ผลการวิจัย คือ ผลการปรับปรุง (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามข้อคิดเห็นของชุมชน หลังจากนั้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจรับรองจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับด้านการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้านการพัฒนาพฤติกรรมทางเพศ และด้านการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน จำนวน 13 คน เพื่อประเมินความสอดคล้องกับเนื้อหาและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ผลการวิจัย คือ ผลการตรวจสอบ (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้เชี่ยวชาญต่อจากนั้นผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุง (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผลการวิจัยคือ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นนำเสนอแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยนำเสนอตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1.1.1 ภายในชุมชน

1) ผู้นำชุมชนต้องมีภาวะผู้นำในการพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกับทีมงาน เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน ในการแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างมีส่วนร่วม และพร้อมให้การสนับสนุนชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดิงามเรื่องเพศ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มพูดคุยให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศในชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

2) ชุมชนต้องมีแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านอย่างสร้างสรรค์สำหรับวัยรุ่นและทุกคน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ป้ายหรือซุ้มให้ความรู้ประชาสัมพันธ์ข่าวสารประจำหมู่บ้าน เช่น ให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดิงาม มีลานสาธารณะของหมู่บ้านเป็นแหล่งพบปะพูดคุยร่วมกันเพื่อสื่อสารเรื่องเพศที่ดิงามให้ทุกคนได้รับรู้สถานการณ์ของปัญหาเรื่องเพศวิเคราะห์ปัญหา หาทางออกร่วมกันและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความสามารถของแต่ละคน

3) คนในชุมชนต้องมีศักยภาพในการให้คำแนะนำเด็กเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศด้วยการสื่อสารที่รับฟังอย่างเข้าใจ และพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับวัยรุ่นอย่างชัดเจน

4) หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) อาสาสมัครสาธารณสุขต้องพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และให้คำแนะนำเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นได้ตามภารกิจของอาสาสมัครสาธารณสุข

1.1.2 ภายนอกชุมชน

1) อบต. กศน. ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

2) มีการประสานงานกับเครือข่ายการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง เช่น วัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอนางรอง จังหวัดลพบุรี หรือ เครือข่ายอื่น ๆ ให้ความสำคัญในการเรียนรู้และพี่เลี้ยงเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดี

1.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ โดยเรียงตามลำดับความเร่งด่วนและความต้องการของชุมชน ได้แก่

1.2.1 การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะข้อมือร่างกาย และใช้สายตา เรื่อง

- 1) ทักษะการสอนและพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กและวัยรุ่น
- 2) ความต้องการทางเพศของวัยต่าง ๆ
- 3) สิทธิทางเพศ บทบาทหญิงชาย การวางตัวของวัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม การให้เกียรติต่อเพศตรงข้าม
- 4) ทักษะการปฏิเสธและการต่อรองหากต้องถูกคุกคามให้มีเพศสัมพันธ์
- 5) โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
- 6) ฤกษ์งามยามดีชาย ฤกษ์งามยามดีหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบลูกเงิน
- 7) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชนที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาทางเพศ

ทางเพศ

8) กฎหมายที่เกี่ยวข้องหากถูกล่วงละเมิดทางเพศ

1.2.2 การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม เรื่อง

- 1) การมีแฟนในวัยเรียน
- 2) การเลือกคู่ครองและการตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม
- 3) การคุมกำเนิด ผลข้างเคียงของการคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม
- 4) การตั้งครรภ์และภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์
- 5) การเลี้ยงดูทารกและพัฒนาการเด็ก

1.2.3 การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย เรื่อง

1) การเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิตทางเพศของผู้ใหญ่ในชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม และแนะนำแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามให้กับวัยรุ่นได้

2) การค้นหาข้อมูลที่ถูกตัดจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาวะทางเพศ ใน ภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระ เป็นต้น

1.2.4 การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เรื่อง ช่องทางและการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน สำหรับวัยรุ่น

1.3. กิจกรรมการเรียนรู้

1.3.1 ชุมชนต้องการเรียนรู้ร่วมกันที่จะแก้ปัญหาด้วยการพูดคุย โดยมีเวทีชวนคิดชวนคุยระหว่างวัยรุ่นกับคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศอย่างชัดเจน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนนำ

1.3.2 ต้องการให้มีการอบรมวัยรุ่นและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่ดีงาม

1.3.3 ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์สื่อสารข่าวดีให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น ทางหอกระจายข่าว ผ่านงานประเพณีสงกรานต์ การจัดนิทรรศการในตำบล บ่อทอง และการเดินหรือขี้อักรยานรณรงค์ เป็นต้น

1.3.4 ต้องการให้สอดแทรกความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่ดีงามในการทำกิจกรรมจิตอาสาต่าง ๆ ในชุมชน

1.3.5 ต้องการให้มีกิจกรรมเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อนในชุมชน

1.3.6 จัดทำสื่อเพื่อให้ความรู้เรื่องเพศที่ถูกตัดและเหมาะสม เช่น ป้ายข้อความ คติต่าง ๆ ป้องกันเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม

1.3.7 มีการติดตามโครงการที่เสนอไว้ โดยจัดเวทีประชาคมติดตามโครงการต่าง ๆ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในการสรุปผลโครงการและเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนเข้าร่วมเวทีประชาคมด้วย โดยสรุปเป็นเอกสารเพื่อบอกเล่าให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้แนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาต่อไป

1.4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1.4.1 ปัจจัยที่เสริมสร้างต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้แก่

1) **ทรัพยากรบุคคล** ผู้อาวุโสและผู้สูงอายุที่ชุมชนนับถือ เป็นหลักในการรวมใจให้กับชุมชนและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเอง ทำงานจิตอาสา และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) **การสื่อสารในชุมชน** ใช้หอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลักในการสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงามให้คนชุมชนได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง

3) **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ให้การถ่ายทอดความรู้แก่เด็กตามความรอบรู้และเชี่ยวชาญ เพื่อสร้างความภูมิใจในท้องถิ่น และสานต่อความรู้ไม่ให้สูญหาย

3) **เครือข่ายการเรียนรู้** มีการประสานเครือข่ายตำบลขอนแก่น อำเภอนองม่วง และอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องซึ่งมีความสนใจและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ควรมีการดำเนินงานดังต่อไปนี้เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

1) **ด้านทรัพยากรบุคคล** ผู้นำชุมชนทุกระดับควรมีการรวมตัวกันอย่างจริงจังและทำงานเชิงพัฒนาในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศ

2) **ด้านสภาพแวดล้อมและสังคม** ควรมีสถานสาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคนร่วมกันจัดกิจกรรมดี ๆ รวมทั้งมีการดูแลเรื่องความปลอดภัยและความสวยงามของชุมชนโดยให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม

3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติ** มีการเฝ้าระวังแหล่งเสียงที่บึงทะเลน้อยและเสนอข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) **ด้านวัฒนธรรม** ควรฟื้นฟูประเพณี การละเล่น และศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงามให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับวัยรุ่น เช่น การเล่นดนตรีไทยในงานสงกรานต์ การเล่นลูกช่วง การเล่นตีจับ และหมอนซ่อนผ้า เป็นต้น

5) **ด้านเศรษฐกิจของชุมชน** ส่งเสริมให้วัยรุ่นช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานบ้านและทำงานอดิเรกเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการอยู่กับเทคโนโลยีที่เกินความจำเป็น

6) **ด้านสื่อทั่วไป** ควรร่วมกันตรวจสอบและระมัดระวังการใช้สื่อที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นทั้งในครอบครัวและชุมชน

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ในตอนที่ 1 ถึง 3 ร่วมกับความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจากการระดมความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยนำไปพัฒนาเป็น (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยนำเสนอในลำดับต่อไป

2. ผลการพัฒนา (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ผู้วิจัยนำเสนอ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ความเป็นมาและแนวคิด

สังคมโลกในยุคไร้พรมแดนเช่นนี้ นานาประเทศต่างกำลังประสบปัญหาทางเพศของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะประเทศไทยที่ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นมีมากเป็นอันดับต้นของประเทศแถบเอเชีย และนับวันกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การเรียนรู้เรื่องเพศในสังคมไทยนั้น (พิมพัลย์ บุญมงคล, 2551) ค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศและวัฒนธรรมไทยนับเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ มองว่าเรื่องเพศไม่สมควรนำมาเรียนรู้กันในที่สาธารณะ เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมของชุมชน และเมื่อเข้าสู่โลกยุคแห่งเทคโนโลยี ชุมชนได้ถูกแยกส่วนและลดทอนบทบาทในการสอดแทรกเนื้อหาการเรียนรู้การดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและดีงามตามบริบทของสังคมไทย อีกทั้งยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่แสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ การนำเสนอสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม ช่องทางการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วยอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหานำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางเพศ ตลอดจนสภาพสังคมที่เริ่มมีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างอิสระ ขาดความใกล้ชิดกับครอบครัวและชุมชน เรียนรู้เรื่องเพศตามที่ตนเองสนใจ และเรียนรู้จากในโรงเรียนที่ยังไม่เพียงพอต่อการตอบโต้ความต้องการของวัยรุ่นที่มีต่อเรื่องเพศได้อย่างลงตัว

ด้วยการแก้ปัญหาที่ผ่านมา นั้น สังคมฝากความหวังในการเรียนรู้เรื่องเพศจากในโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งขาดการเชื่อมโยงกับบริบทของวัยรุ่น ขาดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนที่วัยรุ่นได้เติบโตมาตามบริบทของพวกเขา ชุมชนขาดการรับรู้และพิจารณาถึงผลกระทบร่วมกัน จนทำให้วัยรุ่นขาดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศ เกิดภาวะเสี่ยงทางเพศต่างๆ มากมาย ชุมชนซึ่งเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะคติ และการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี ชุมชนจึงเป็นฐานรากทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทางและยั่งยืน (พรธณพิมล หล่อตระกูล, 2548) การเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนความคิด สรุปความเข้าใจร่วมกัน และนำความคิดไปประยุกต์ใช้ อันเป็นหนทางที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) (Whyte, 1991) เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหาค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิจัย (Thumbull et al, 1998) ดังนั้นการสนับสนุนให้ชุมชนได้หันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นร่วมกันนั้นได้สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นซึ่งต้องอาศัยแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่นในการเข้าใจวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มที่เปราะบางอีกทั้งเป็นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามที่ชุมชนร่วมกันกำหนดตามลักษณะของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศเพื่อการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม

หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากอยู่ในจังหวัดที่กำลังประสบปัญหาทางเพศในวัยรุ่นสูงสุดใน 5 ลำดับแรกของประเทศ เข้าร่วม “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” จึงเป็นชุมชนต้นแบบในการร่วมคิด ร่วมกระทำ เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ที่จะนำเสนอในลำดับต่อไป

1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1.2.1.1 ภายในชุมชน

1) ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างจริงจัง และสนับสนุนชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มชาวบ้านให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนร่วมกัน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ป้ายหรือซุ้ม ให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ มีลานหรือพื้นที่สาธารณะของชุมชนเป็นแหล่งพบปะพูดคุยร่วมกัน เพื่อสื่อสารเรื่องเพศที่ดึงมาให้ทุกคนได้รับรู้สถานการณ์ของปัญหาเรื่องเพศ วิเคราะห์ปัญหา หาทางออกร่วมกันและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความสามารถของแต่ละคน

3) คนในชุมชนสามารถให้คำแนะนำเด็กเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศด้วยการสื่อสารที่รับฟังอย่างเข้าใจ และพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับวัยรุ่นอย่างชัดเจน

4) หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) อาสาสมัครสาธารณสุขเป็นแหล่งเรียนรู้และให้คำแนะนำเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นได้ตามภารกิจของอาสาสมัครสาธารณสุข

1.2.1.2 ภายนอกชุมชน

1) อบต. กศน. ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

2) มีการประสานงานกับเครือข่ายการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการเป็นกัลยาณมิตรเครือข่ายการเรียนรู้และพี่เลี้ยงเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีของวัยรุ่น

1.2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ โดยเรียงตามลำดับความเร่งด่วนและความต้องการของชุมชน ได้แก่

1.2.2.1 การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แตะต้องร่างกาย และใช้สายตา เรื่อง ทักษะการสอนและพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กและวัยรุ่น ความต้องการทางเพศของวัยรุ่นต่าง ๆ สิทธิทางเพศ บทบาทหญิงชาย การวางตัวของ

วัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม การให้เกียรติต่อเพศตรงข้าม ทักษะการปฏิเสธและการต่อรองหากต้องถูกคุกคามให้มีเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ฤกษ์งามยามดีชาย ฤกษ์งามยามดีหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน ข้อมูลหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชนที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาทางเพศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องหากถูกล่วงละเมิดทางเพศ

1.2.2.2 การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม เรื่อง การมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครองและการตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิดและผลข้างเคียง และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม การตั้งครรภ์และภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูทารกและพัฒนาการเด็ก

1.2.2.3 การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย เรื่อง เตรียมความพร้อมของผู้ใหญ่ในชุมชนให้เป็นแบบอย่างและเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ถูกต้องและแนะนำแหล่งข้อมูลการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมให้กับวัยรุ่นได้ รวมทั้งมีข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระ เป็นต้น

1.2.2.4 การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เรื่อง การให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ของสถานบริการสุขภาพสำหรับวัยรุ่นในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน

1.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้

1.2.3.1 จัดเวทีชวนคิดชวนคุยกับวัยรุ่นและชาวบ้านเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศอย่างชัดเจน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ

1.2.3.2 มีการอบรมวัยรุ่นและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่ดีงาม

1.2.3.3 สื่อสารข่าวดีเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น ทางหอกระจายข่าว ผ่านงานประเพณีสงกรานต์ การจัดนิทรรศการในตำบลปอทอง และการเดินหรือขี่จักรยานรณรงค์ เป็นต้น

1.2.3.4 สอดแทรกความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่ดีงามในการทำกิจกรรมจิตอาสาของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

1.2.3.5 มีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

1.2.3.6 จัดทำสื่อเพื่อให้ความรู้เรื่องเพศที่ถูกต้องและเหมาะสม

1.2.3.7 มีการติดตามโครงการที่เสนอไว้ โดยจัดเวทีประชาคมติดตาม

ความก้าวหน้าของโครงการหรือกิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ ปีละ 1 ครั้ง ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในการสรุปผลโครงการและเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครือข่ายจากภายนอกเข้าร่วมด้วย โดยสรุปเป็นเอกสารที่ได้จากการเสวนาเป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

1.2.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1.2.4.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

- 1) **ทรัพยากรบุคคล** ผู้อาวุโสและผู้สูงอายุที่ชุมชนนับถือเป็นศูนย์รวมใจ และเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเอง ทำงานจิตอาสา และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 2) **การสื่อสารในชุมชน** ใช้หอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลักในการสื่อสาร เรื่องเพศที่ตีงามให้คนชุมชนได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 4 หอกระจายข่าวประจำ หมู่บ้านเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง)
- 3) **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ถ่ายทอดความรู้แก่เด็กและเยาวชนตามความรอบรู้ และเชี่ยวชาญ เพื่อสร้างความภูมิใจในท้องถิ่นและสานต่อความรู้ไม่ให้สูญหาย
- 4) **เครือข่ายการเรียนรู้** มีการประสานเครือข่ายตำบลขอนแก่น อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี อย่างต่อเนื่องซึ่งมีความสนใจและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชน (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.2, 2 มีการประสานงานกับเครือข่ายการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการเป็น กัลยาณมิตรเครือข่ายการเรียนรู้และพี่เลี้ยงเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีของวัยรุ่น)

1.2.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ควรมีการดำเนินงานดังต่อไปนี้เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

- 1) **ด้านทรัพยากรบุคคล** ผู้นำชุมชนทุกระดับควรมีการรวมตัวกันอย่างจริงจังและทำงานเชิงพัฒนาในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศ (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 1) ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างจริงจัง)
- 2) **ด้านสภาพสังคม** ควรมีลานสาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคนร่วมกันจัดกิจกรรมดี ๆ (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 2) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนร่วมกัน
- 3) **ด้านสภาพแวดล้อม** มีการดูแลเรื่องความปลอดภัยและความสวยงามของชุมชนโดยให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- 3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติ** มีการเฝ้าระวังแหล่งเสี่ยงที่บึงทะเลน้อยและเสนอข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4) **ด้านวัฒนธรรม** ควรฟื้นฟูประเพณี การละเล่น และศิลปวัฒนธรรมที่ตีงามให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับวัยรุ่น เช่น การเล่นดนตรีไทยในงานสงกรานต์ การเล่นลูกช่วง การเล่นตีจับ และหมอนซอนผ้า เป็นต้น
- 5) **ด้านเศรษฐกิจของชุมชน** ส่งเสริมให้วัยรุ่นช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานบ้านและทำงานอดิเรกเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการอยู่กับเทคโนโลยีที่เกินความจำเป็น
- 6) **ด้านสื่อทั่วไป** ควรร่วมกันตรวจสอบและระมัดระวังการใช้สื่อที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นทั้งในครอบครัวและชุมชน

ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจากทั้ง 3 ขั้นตอนตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสรุปเป็นหลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของหมู่บ้านโคกขาม “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ร่วมกับการพิจารณาความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยเสนอเป็นหลักการตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ คือ 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของหมู่บ้านโคกขามนั้น ฐานและแหล่งการเรียนรู้นั้นควรเริ่มจากการสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่นอันได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และ สมาชิก อบต. เป็นต้น เพื่อเป็นหลักให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยเริ่มจาก “เวทีพูดคุย” หรือ “เวทีเสวนา” ที่จะกระตุ้นให้ทุกคนได้เริ่มเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ด้วย “ภาษาของชาวบ้าน” ทำให้เด็กคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่คุยกับผู้ใหญ่ และเด็กคุยกับผู้ใหญ่ได้ ระเบิดความคิดจากข้างในของแต่ละคนและนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมาเพื่อแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นร่วมกัน

2.2 เนื้อหาที่จะนำมาพูดคุย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นนั้นอยู่บนฐาน “สิทธิทางเพศ” โดยเรียนรู้ตามความต้องการและความเร่งด่วนในการแก้ปัญหาของชุมชน คือ 1) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกายและใช้สายตา 2) การตัดสินใจเลือกคู่อครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม 3) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย และ 4) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาอื่น ๆ เช่น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ จากครอบครัว ผู้ใหญ่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นเรื่องเพศ ด้วยเนื้อหาความรู้ทั้งหมดเหล่านี้จะเป็นหนทางให้วัยรุ่นและคนในชุมชนทางเดินร่วมกันบน “ถนนแห่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถี” (Sexuality Learning Road) อย่างมีหลักการ และทิศทางตามความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง เพื่อนำไปสู่การเป็น “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” ดังภาพอนาคตที่ชุมชนวางไว้ร่วมกัน คือ “ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแะเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ วัยรุ่นและคนในชุมชน ต่างได้แสดงความคิดเห็นในกลุ่มของตนเองอย่างเต็มที่ และเมื่อนำมาเสนอในกลุ่มใหญ่ เช่น เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการอบรม ผู้ใหญ่บางกลุ่มเห็นว่า ควรมุ่งไปที่การอบรมวัยรุ่นก่อน และยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอบรมผู้ใหญ่ แต่ยังมีผู้ใหญ่อีกกลุ่มที่เห็นด้วยกับวัยรุ่นซึ่งต้องการให้มีการอบรมผู้ใหญ่ด้วยเช่นเดียวกัน และควรอบรมให้ความรู้ก่อน โดยตัวแทนวัยรุ่นแสดงความคิดเห็นว่า ผู้ใหญ่ควรจะต้องเป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและพูดคุยกับวัยรุ่นด้วยความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของวัยรุ่น โดยมีผู้ใหญ่อีกกลุ่มที่สนับสนุนความคิดเห็นของวัยรุ่นว่า วัยรุ่นสมัยนี้มีอะไรเข้ามากระตุ้นมากมายและผู้ใหญ่ตามความคิด

วัยรุ่นไม่ทัน จึงทำให้ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้และเข้าใจวัยรุ่นในยุคนี้ว่าเขาคิดกันอย่างไรและจะต้องพูดคุยกับเขาอย่างไรจึงจะเดินทางร่วมกันได้ และนำมาซึ่งการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ความเข้าใจกัน และลงความเห็นร่วมกันในวิธีการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ควรเริ่มด้วยวิธีการพูดคุย รับรู้ รับฟัง เสียงจากทุกคนอย่างเข้าใจ (ละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการดู ต่ำ บ่น ว่า) โดยเฉพาะเสียงจากเด็ก รับฟังด้วยความรัก ความเมตตา และด้วยใจที่เปิดกว้าง **“...ไม่ขัดจังหวะจนทำให้เด็กเสียความมั่นใจ...”** จึงต้องการให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชน พูดคุยกันในทุกโอกาสที่มีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยร่วมกันรับรู้สถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหา มุ่งกำหนดอนาคต เพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหาซึ่งต้องประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถึงทางออกที่หลากหลาย ด้วยชุมชนมองว่าตนเองยังขาดการเรียนรู้ร่วมกันในหลายด้าน หลังจากนั้นจึงกำหนดผู้รับผิดชอบ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ อาจมีทั้งผู้ใหญ่ช่วยทำ เด็กต้องการทำเอง รวมทั้งผู้ใหญ่และเด็กช่วยกันทำ หรืออาจเป็น โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนทำเอง โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก ตลอดจนโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล ทำให้ทุกคนรับรู้ประโยชน์ร่วมกันจากการสื่อสารแจ้งข่าวเรื่องเพศที่ดีในชุมชน และร่วมกันติดตามประเมินสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ดังเช่น การสะท้อนความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้รับรู้ถึงคุณค่าของการระดมความคิดที่ได้จากกลุ่มในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันกลับเข้ามาสู่วงจรกิจกรรมเรียนรู้ใหม่ในการรับรู้สถานการณ์เป็นวัฏจักรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านโคกขามเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งนี้มีทั้งการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้ชาวโคกขามรู้ถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นที่ผ่านมาจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนในชุมชนที่ไม่เคยมีมาก่อน

โดยผลการศึกษาวิจัย พบว่า ช่วงแรกของการวิจัยผู้ใหญ่จะโทษเด็กและมองว่าปัญหาทุกอย่างต้องแก้ที่เด็ก แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมกลุ่มในช่วงต่อมาความคิดของผู้ใหญ่เริ่มเปลี่ยนไปและออกมายอมรับว่าต้องแก้ไขที่ผู้ใหญ่ด้วยหรือต้องเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาร่วมกับเด็ก เช่น การปรับแก้เรื่องการสื่อสารกับเด็กและการเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกที่ต้องรู้เท่าทันเทคโนโลยีควบคู่ไปกับเด็ก คนในชุมชนได้เริ่มให้ความสำคัญกับโอกาสที่เข้ามาในการแก้ปัญหาเรื่องเพศให้กับวัยรุ่นของหมู่บ้านโคกขามทั้ง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น ผู้ประสานงานโรงสีเศรษฐกิจชุมชน และ สมาชิก อบต. ตัวแทนหมู่บ้านโคกขาม ได้รับการเชิญชวนจากวัดศรีรัตนาราม เครือข่ายการเรียนรู้จากตำบลขอนแก่น อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ให้เข้าร่วมประชุม (ผู้ใหญ่บ้านติดภารกิจไม่ได้เข้าประชุมด้วย) ใน “โครงการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมในเขตอำเภอหนองม่วง” กับหน่วยงานต่าง ๆ ของอำเภอหนองม่วง ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และการเมืองท้องถิ่น เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการพัฒนาพื้นที่ตำบลสุขภาพะ ภายใต้กิจกรรม “1 อบต. 1 แผนพัฒนา” สุขภาวะเด็กเยาวชนสู่การสร้างนโยบายสาธารณะของชุมชนท้องถิ่นในการเฝ้าระวังการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร จัดโดย สถาบันนารายณ์เพื่อการพัฒนาจังหวัดลพบุรี (ศูนย์ประสานเครือข่ายสมาชิกสุขภาพภาคประชาสังคมจังหวัดลพบุรี) วันที่ 29 ตุลาคม 2555 เวลา 13.00 -17.30 น. ณ ห้องประชุมลีลาวดี โรงพยาบาลหนองม่วง โดยมีนายอำเภอหนองม่วงเป็นประธาน ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้า

ร่วมสังเกตการณ์ด้วย บรรยากาศในการประชุมเป็นแบบกันเองและผู้ดำเนินรายการ โดย ตัวแทนเครือข่ายสมัชชาจังหวัดลพบุรี เปิดโอกาสให้กับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและอิสระ โดยตัวแทนจากหมู่บ้านโคกขามทั้งสองท่านได้เสนอความคิดเห็นถึงแผนการสนับสนุนเด็กและเยาวชนให้ทำกิจกรรมเพื่อป้องกันปัญหาเรื่องเพศ และสมัครเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของอำเภอหนองม่วงเพื่อสานต่อโครงการและกิจกรรม ในการแก้ปัญหาเรื่องเพศให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านต่อไป

จากการประชุมครั้งนี้ สมาชิก อบต. ตัวแทนหมู่บ้านโคกขาม ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า นับเป็นเวทีการเรียนรู้ที่ดีมากสำหรับตนเอง ได้ช่วยเปิดมุมมองให้กับตนในฐานะผู้นำท้องถิ่นคนใหม่ (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) ซึ่งตนสามารถนำไปเชื่อมต่อกับการจัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อผลักดันโครงการป้องกันปัญหาทางเพศได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาลานสาธารณะเพื่อการพูดคุยแลกเปลี่ยนของคนในชุมชน การอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่ตึงตังทั้งวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารเรื่องเพศ หรือ การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ให้มีในหมู่บ้านโคกขามต่อไป ทั้งนี้ หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยและผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่แล้ว ผู้วิจัยได้โทรประสานงานกลับไปยังผู้ใหญ่บ้านโคกขามเพื่อเยี่ยมเยียนและสอบถามถึงการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ขณะนี้ ชุมชนได้พบปะพูดคุยกันในการจัดทำโครงการที่ได้ร่วมกันระดมสมองไว้ โดยใช้วันประชุมเงินล้านของหมู่บ้าน และเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบลเข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะ โดยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลได้เสนอให้จัดทำโครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใย วัยใส...ใสใจจุใจ” และโครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจจุใจ” เพื่อจะนำเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลให้ทันกับการพิจารณางบประมาณ

และในอีกด้านหนึ่ง ได้มีตัวแทนวัยรุ่น นำกิจกรรมที่เสนอไว้ในกรวิจัยพร้อมกับใบประกาศที่ได้เข้าร่วมการวิจัยไปเสนอขอทุนทำกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน ณ โรงเรียนประจำอำเภอเพื่อต่อยอดโครงการที่ได้เสนอไว้ (อยู่ระหว่างดำเนินการ) เนื่องจากทางโรงเรียนมีโครงการสนับสนุนให้นักเรียนได้ทำโครงการจิตอาสาในชุมชน จึงเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถสนับสนุนให้เกิดการแก้ปัญหาทางเพศอย่างมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในชุมชนได้ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนทันทีโดยชุมชนเองหลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว ที่ได้ร่วมกันปฏิบัติสิ่งที่ชุมชนได้พูดคุยและวางแผนร่วมกันไว้ในกระบวนการวิจัย โดยปราศจากการครอบงำหรือกำหนดให้ปฏิบัติจากหน่วยงานใดๆ

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น เป็นเรื่องที่เปราะบาง และเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความร่วมมือ หากชุมชนยังมองเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัวและอายที่จะนำมาพูดคุยกันในที่สาธารณะ และวัยรุ่นมองว่าหากผู้ปกครองไม่อนุญาต วัยรุ่นก็อาจไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นการพัฒนาต่อไปสำหรับกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชน หมู่บ้านโคกขามจึงคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยที่สนับสนุน เช่น ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ต้องเป็นหลักและนำพาทุกคนไปสู่การเรียนรู้ที่ดี การใช้หอกระจายข่าวเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกันที่ทุกคนยอมรับให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการสื่อสารเรื่องเพศที่ตึงตัง รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้นอกชุมชน ที่ชุมชนยังต้องการให้เป็นพี่เลี้ยง

ช่วยชี้แนะและเปิดมุมมองให้กับชุมชนหาทางออกที่หลากหลาย และ**ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อ** กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่ควรพัฒนาหรือแก้ไขให้เป็นจุดแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่ **ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านสภาพแวดล้อมและสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสื่อมวลชน และด้านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน** ตลอดจนคำนึงถึง**จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชน**ด้วย จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นก้าวเดินไปสู่การเป็นหมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ตีงามได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งในระหว่างดำเนินการวิจัยในขั้นตอน AIC ชั้น I ได้มีผู้ร่วมสังเกตการณ์จากทีมสมัชชาสุขภาพจังหวัดลพบุรี เพื่อนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโคกขามไปประกอบเป็นข้อมูลการแก้ปัญหาเรื่องเพศจากการมีผู้เข้ามาทำวิจัยในพื้นที่เพื่อเสนอในการประชุมสมัชชาสุขภาพ ปี 2556 สำหรับการแก้ปัญหาเรื่องเพศของเด็กและเยาวชนต่อไป ทำให้ชุมชนรับรู้ถึงโอกาสของชุมชนจากการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาทางเพศที่ไม่ได้โดดเดี่ยวแต่หากมีเครือข่ายอยู่ในพื้นที่หรือต่างอำเภอที่ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันโดยไม่ได้นัดหมาย รวมทั้งมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาให้กับพื้นที่อื่นต่อไป

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

จากความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และหลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น คือ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นต้น เป็นผู้นำในการจัด “เวทีชาวบ้าน” เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามที่เข้ามาในชุมชน

3.2 การสร้างความตระหนักร่วมกัน มีผู้อาวุโสที่ชุมชนให้การนับถือร่วมเป็นหลักชวนคิดชวนคุย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนที่ 1 โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ และผลกระทบของปัญหาว่ามีผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือภาพอนาคตร่วมกันไปสู่การแก้ปัญหาที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

3.3 การประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู กศน. ตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนประจำอำเภอ โรงพยาบาลประจำอำเภอ และศูนย์พัฒนาครอบครัวของตำบล รวมทั้งวัดที่ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องเพศ เป็นต้น เข้าร่วมเสวนา “เวทีชาวบ้าน” โดยร่วมกันวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เพื่อค้นหาทางออกในการแก้ปัญหาออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมบนฐานคิด “สิทธิทางเพศ” ที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน และพร้อมดำเนินการตามเวลาที่เหมาะสม

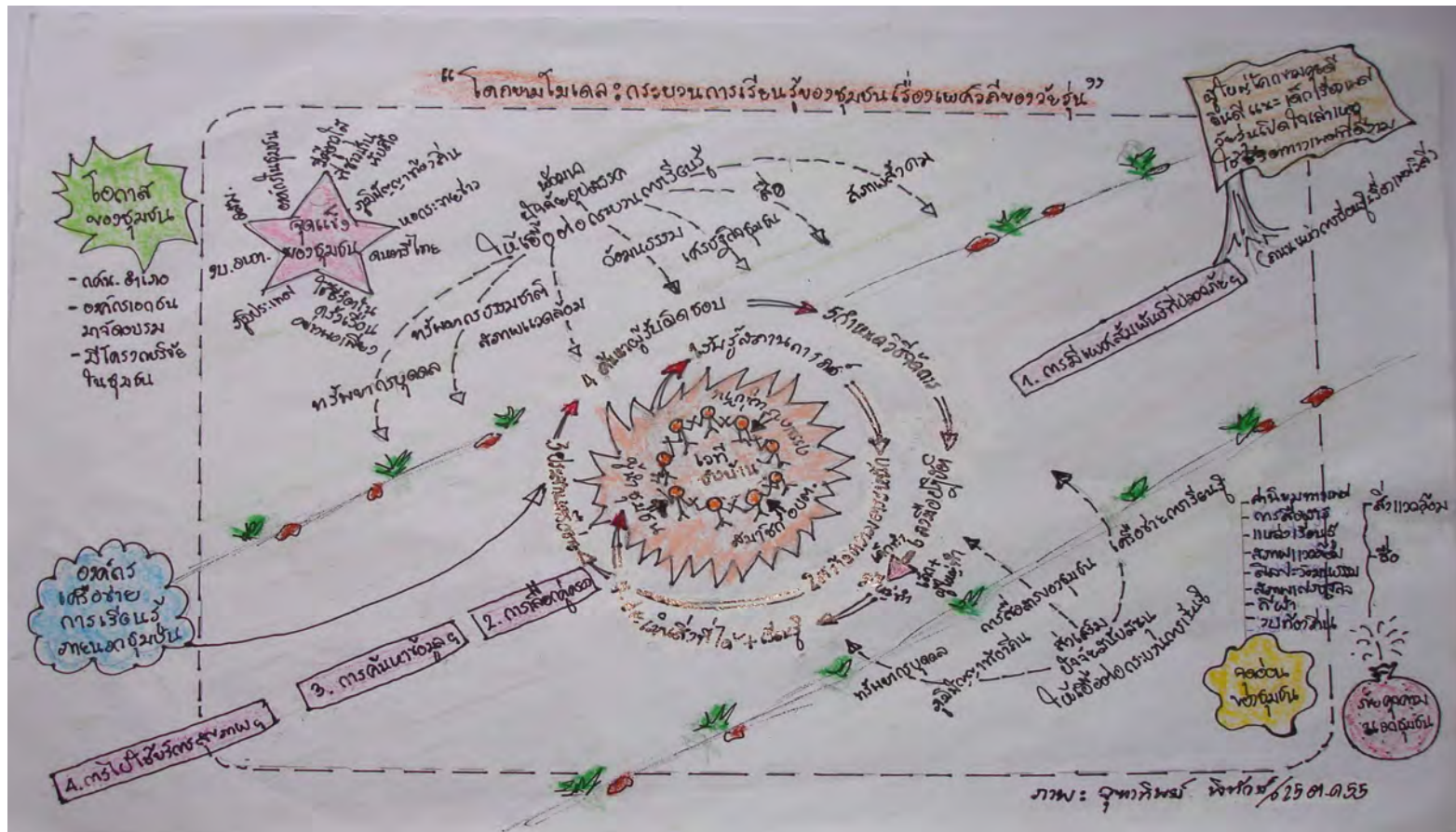
3.4 การค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม เมื่อชุมชนร่วมกันหาทางออกได้แล้ว ขั้นตอนมาจึงค้นหาผู้รับผิดชอบร่วมกันทั้งในและนอกชุมชนตามลักษณะของโครงการหรือกิจกรรม รวมทั้งคำนึงถึงความถนัดและความพร้อมในแต่ละด้านของสมาชิกทั้งในและนอกในชุมชนด้วยความสมัครใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ความพร้อมในด้านการเงิน ความพร้อมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ ความพร้อมในการช่วยลงแรงปฏิบัติ ความพร้อมในการบริหารจัดการ ความพร้อมในด้านสถานที่ และความพร้อมในด้านของใช้ เป็นต้น

3.5 การกำหนดวิธีจัดการโครงการหรือกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมให้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดช่วงเวลาดำเนินการในแต่ละโครงการตามความเร่งด่วนและความต้องการของชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3.6 การลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่วางไว้ เป็นขั้นตอนที่ชุมชนนำแผนการดำเนินงานที่ชุมชนได้กำหนดตามขั้นตอนที่ 5 ไปสู่การปฏิบัติ

3.7 การประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกันจากแผนการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 6 โดยจัด “เวทีชาวบ้าน” เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมได้พบกับสมาชิกในชุมชน บอกเล่าถึงความสำเร็จและความล้มเหลวในการแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนได้รับรู้ประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชน จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกัน ข้อมูลที่ได้จัดเก็บเป็นองค์ความรู้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขจุดอ่อนในการแก้ปัญหาต่อไป สถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นข้อมูลนำเข้าในขั้นตอนที่ 1 ของวงจรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นพลวัตร

จากขั้นตอนดังกล่าว สามารถนำเสนอ (ร่าง) แผนภาพ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” แสดงดังแผนภาพที่ 4.4 ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.4 (ร่าง) แผนภาพ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1-3 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางในการกำหนด (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ คือ 1) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างชัดเจน 2) วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพ 3) มีกลไกการถ่ายทอด พัฒนาองค์ความรู้ และสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 4) สภาพแวดล้อมชุมชนได้รับการจัดการเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้นผู้วิจัยสรุปเป็นเอกสารสำหรับการประชุมครั้งที่ 3 และนำไปสอบถามความคิดเห็นกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้งหมด 30 คน ในวันที่ 24 - 28 ตุลาคม 2555 เพื่อพิจารณาและลงความเห็นที่มีต่อ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรต่อข้อเสนอ (ร่าง) ดังกล่าว ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบโดยชุมชนด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม โดยสรุปผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอในร่างทั้งหมด ดังผลการศึกษาวิจัย คือ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคตินิยมทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1.1 จัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน เรื่องเพศวิถี สุขภาพทางเพศ สิทธิทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ การเป็นแบบอย่างที่ดีงาม และเป็นแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล

1.2 จัดศึกษาดูงานให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน ศึกษาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน เช่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์การวางแผนครอบครัว สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกันของชุมชน และสร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีประชากรที่มีคุณภาพและสังคมเป็นสุข ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล

1.3 จัด “เวทีชาวบ้าน” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้สมาชิกในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (อาจเป็นช่วงปิดเทอม)

1.4 จัดนิทรรศการในตำบล เพื่อให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงามกับสมาชิกในชุมชน เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เป็นต้น ดำเนินการโดย องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน

2. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

2.1 จัดค่ายอบรมวัยรุ่นให้ความรู้เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ และสุขภาพทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น

2.2 จัดศึกษาดูงานสำหรับวัยรุ่น เช่น อาจศึกษาดูงาน ณ วัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง หรือ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์การวางแผนครอบครัว สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกันของชุมชน และสร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีประชากรที่มีคุณภาพและสังคมเป็นสุข ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล

2.3 จัด “เวทีชาวบ้าน” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือ หมุนเวียนไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิดและการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง

2.4 จัดนิทรรศการในตำบล เพื่อให้ความรู้เด็กและเยาวชนในชุมชน และปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เป็นต้น ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน

3. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

3.1 ดีเจวัยใส และประชาสัมพันธ์ชุมชน ร่วมกันประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมการแก้ปัญหาทางเพศของหมู่บ้าน ผ่านหอกระจายข่าวโดย ดีเจวัยใส ณ หอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย กลุ่มเยาวชน

3.2 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนบันทึกเล่าเรื่องหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศลงในสมุดบันทึก “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีงามซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ปัญหาเรื่องเพศที่ดีงามต่อไป ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

3.3 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน เข้าร่วม “เวทีชาวบ้าน” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือ หมุนเวียนไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ เช่น การมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง

3.4 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนร่วมประกวดคำขวัญ เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ปีละ 1 ครั้ง อาจเป็นวันวาเลนไทน์ หรือ วันครอบครัว เป็นต้น

3.5 กลุ่มเด็กและเยาวชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดยหาแกนนำเยาวชน รับสมัครสมาชิก กำหนดกิจกรรมกลุ่ม และประชาสัมพันธ์กิจกรรม ดำเนินการโดย กลุ่มเยาวชน (เลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการ ได้มีการกำหนดผู้ประสานโครงการ เลขาคณะโครงการ และ ประชาสัมพันธ์ ไว้เบื้องต้นแล้วในการประชุม)

3.6 กิจกรรมจิตอาสา “อาสาแจกถุง” กลุ่มจิตอาสาในชุมชนรับฟังปัญหา ของเพื่อนวัยรุ่นและแจกอุปกรณ์ป้องกันเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เช่น ถุงยางอนามัยชาย ถุงยางอนามัยหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน เป็นต้น ดำเนินการโดย กลุ่มศิลปินวัฒนธรรมดนตรีไทย

3.7 พระให้การเทศน์สอนสำหรับวัยรุ่นที่ไปทำบุญในวันพระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม เช่น การทำหน้าที่ของลูก ของสามี ภรรยา การเลือกคู่ครอง และการครองเรือน เป็นต้น ดำเนินการโดย กลุ่มพระ

3.8 จัดตั้งจุดแสดงสินค้าของชุมชน หรือซุ้มแสดงสินค้าของชุมชนจากกลุ่ม ต่างๆ ณ จุดถนนใหญ่ที่รถผ่านหมู่บ้าน ส่งเสริมวัยรุ่นให้เป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้าจากฝีมือของกลุ่ม ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ตะกร้าสาน กระเป๋าถัก หน่อไม้ต้ม ไม้กวาด ถ่าน แผงหญ้าแฝก เป็นต้น ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และผู้ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

4. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของ วัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.1 จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ทุกระดับ โดยมี ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการ ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน และผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อสนับสนุนการเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของเด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและชัดเจน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4.2 จัดทำสัญญาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของผู้นำในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการ ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน ลงนาม และขอความร่วมมือ ติดประกาศในสถานที่ต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างชัดเจน เช่น ที่ติดประกาศของวัด ร้านค้าที่ผู้คนสัญจร ไปมาและเห็นชัดเจน หรือ ป้ายประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (เมื่อดำเนินการจัดทำเรียบร้อยแล้ว) ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนและผลักดันโครงการหรือ กิจกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น ดำเนินการโดย สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

4.4 จัด “เวทีชาวบ้าน” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือ หมุนเวียนไป ตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีแฟนใน วัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผน

การมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.5 จัดประกวดคำขวัญการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง อาจเป็นวันวาเลนไทน์ หรือ วันครอบครัว เป็นต้น และให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.6 จัดประกวดเรื่องเล่าจากการบันทึกในสมุด “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับวัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก วันวาเลนไทน์ หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น และให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.7 รวบรวมผลงานและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาทางเพศ เพื่อส่งข้อมูลให้กับ ดีเจวัยใส หรือประชาสัมพันธ์ชุมชน ประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าในการทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาทางเพศ ผ่านหอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน ดำเนินการโดย กรรมการหมู่บ้าน

4.8 จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่องหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับเด็กและเยาวชนบันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยและเปลี่ยนกับผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึกการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีในอนาคต โดยผู้ใหญ่บ้านลงนามในสมุดบันทึก ในฐานะเป็น “ผู้นำในการทำกิจกรรม” ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.9 จัดเวทีเสวนาของชุมชนให้สมาชิกในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเล่าเรื่องดี ๆ จากบันทึกเล่มนี้ พร้อมให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน

4.10 จัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น ที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ทำป้ายหรือซุ้มประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ประจำหมู่บ้าน ในจุดต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกที่ทุกเวลาให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเพศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน ตลอดจนเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน อาจปรับปรุงซุ้มหรือสถานที่ที่มีอยู่แล้วให้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกหนึ่งประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและสะดวกในการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามอัธยาศัย

4.11 ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดนิทรรศการในตำบลปอทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” เช่น ในวันสงกรานต์ วันครอบครัว วันเด็ก เป็นต้น เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงามและให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและสมาชิกในชุมชนค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ

4.12 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล กศน.ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขสำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาทางเพศ

4.13 จัดประชุมปรึกษาหารือฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านให้มีการละเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ดั้งเดิม เล่นน้ำสงกรานต์ด้วยความอ่อนโยน และมีการละเล่นไทยเดิม แสดงศิลปวัฒนธรรมจากคนในชุมชนที่เป็น รวมทั้งแสดงสินค้าในชุมชน ให้เป็นแบบอย่างกับวัยรุ่น ปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย กรรมการหมู่บ้าน

5. ยุทธศาสตร์การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

5.1 จัดเวทีพบปะพูดคุย “เวทีชาวบ้าน” โดยเชิญชวนองค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กศน. ตำบลปอทอง วัด และหน่วยงานที่สนใจร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศในช่วงปิดภาคเรียน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

5.2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขแนะนำการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ โดยดำเนินการเชิงรุกออกเยี่ยมบ้านในชุมชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย อาสาสมัครสาธารณสุขร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

5.3 ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดนิทรรศการในตำบลปอทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดั้งเดิม” เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดั้งเดิมและให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและคนในชุมชนค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ

5.4 ชุมชนรวบรวมข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นของหมู่บ้านผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้กับชุมชนอื่นได้รับทราบ เป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและชุมชนอื่นได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตทางเพศสำหรับวัยรุ่น ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน (เลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการในการวิจัยครั้งนี้ วางแผนจะดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการต่อไปในการอบรมของวัยรุ่น)

6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัย ในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

6.1 จัดกิจกรรมรณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น โดยเชิญชวนสมาชิกในชุมชนปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้สะอาดสวยงาม และปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวันเพื่อลดจุดเสี่ยงในการรวมกลุ่มที่ไม่เหมาะสมทางเพศของวัยรุ่น รวมทั้งสร้างความสามัคคีความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดำเนินการโดยผู้ใหญ่บ้านกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ

6.2 ทุกครัวเรือนปรับปรุงภูมิทัศน์ของตนเองเพื่อปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ชุมชน โดยวัยรุ่นมีส่วนร่วมจัดเก็บของใช้รอบ ๆ บริเวณบ้าน ให้เป็นระเบียบ สะอาด เพื่อความสงบ สบายใจ ปลอดภัยและส่งเสริมให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างกับครอบครัวอย่างมีคุณค่าร่วมกัน เป็นการสร้างความอบอุ่นให้กับคนในครอบครัวทางอ้อม

6.3 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์จากหมู่บ้านถึงบึงทะเลน้อย เป็นข้อคิดเตือนใจวัยรุ่นด้วยป้ายที่มีข้อความเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในการใช้ชีวิตทางเพศ เป็นระยะ ๆ ทุก 500 เมตร ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

6.4 กิจกรรมธนาคารขยะ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนชวนเชิญสมาชิกในชุมชนเก็บขยะเพื่อระดมทุนในการทำกิจกรรมของชุมชน หรือแลกของ เช่น ไข่ หรือน้ำมัน โดยใช้ทุนเริ่มต้นของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อรักษาสິงแวดล้อมของหมู่บ้านร่วมกันและให้นำไปสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ ของเด็กและเยาวชนให้กับชุมชนต่อไป ดำเนินการโดย กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

6.5 ชุมชนจัดหาและพัฒนาพื้นที่สาธารณะหรือลานของหมู่บ้านตามความเห็นชอบของชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้ใช้ทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ร่วมกัน และวัยรุ่นได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ลดการสนใจเรื่องเพศที่อาจมากเกินไป เช่น อาจใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ใช้เป็นลานออกกำลังกาย ใช้เป็นลานแสดงกิจกรรม ใช้เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของปราชญ์ชุมชนกับกลุ่มเด็กที่สนใจ ใช้เป็นที่ประชาสัมพันธ์ความรู้ข่าวสารเรื่องเพศและข่าวสาร ต่าง ๆ และใช้เป็นที่รวมกลุ่มพูดคุยของวัยรุ่นอย่างเปิดเผย เป็นต้น โดยประกาศให้หมู่บ้านเป็นที่รับทราบอย่างชัดเจน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

6.6 จัดทำข้อมูลพื้นที่จุดเสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น ณ บึงทะเลน้อย ตำบลบ่อทอง เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทองเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดปลอดภัยสำหรับเรื่องเพศของหมู่บ้านและพื้นที่อื่น ๆ ของอำเภอหนองม่วงต่อไป ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

3. ผลการประเมิน (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (โดยชุมชน)

หลังจากที่ผู้วิจัยได้พัฒนา (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และร่วมกันตรวจสอบกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้ง 30 คนในชุมชนเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนั้นทำการตรวจสอบร่างที่ได้โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน จำนวน 13 คน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่นจำนวน 3 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งหมดจำนวน 13 คน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นโดยสรุปจากการระดมความคิดกลุ่มเกี่ยวกับความเหมาะสมที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

ผลการตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการ

เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของชุมชน จำนวน 13 ท่าน พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมผ่านทุกประเด็น ร้อยละ 100 และผลการประเมินความเป็นไปได้ผ่านทุกประเด็น ร้อยละ 100 โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อข้อคิดเห็นโดยสรุปจากการระดมความคิด จำนวน 13 ท่านที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และผลการปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชนตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชน	การปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน
ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น		
1.1 ความเป็นมาและแนวคิด	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น		
2.1 ฐานและแหล่งเรียนรู้	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้	เห็นด้วยตามหลักการเดิม ทั้งนี้ในส่วนข้อมูลตัวอย่างอาจปรับให้กระชับหรือตัดออก	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนและตัดในส่วนการอธิบายตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนออก
2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน		
3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน	เห็นด้วยตามหลักการเดิม แต่ทั้งนี้เสนอแนะว่าช่วงกระบวนการพูดคุยอาจต้องอาศัยผู้อาวุโสที่ชุมชนนับถือเป็นผู้ช่วย	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเพิ่มเติมเป็นรายละเอียดที่ควรคำนึงไว้ในขั้นตอนและ

ตารางที่ 4.6 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชน	การปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน (ต่อ)		
3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน (ต่อ)	ดำเนินการพูดคุยและเปลี่ยนคำว่า “เวทียาบ้าน” เป็น “ชวนคิดชวนคุย”	แก้ไขคำว่า “เวทียาบ้าน” เป็น “ชวนคิดชวนคุย”
3.2 สร้างความตระหนักร่วมกัน (ต่อ)	เห็นด้วยตามหลักการเดิมแต่ทั้งนี้ตั้งประเด็นว่าต้องขอความร่วมมือจากทุกครัวเรือนให้ข้อมูลที่เป็นกลางกับวัยรุ่น และข้อมูลที่เป็นจริงกับชุมชนไม่ได้เกิดจากความรู้สึก จะได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ได้ตรงจุดและผลกระทบที่มีอยู่ชุมชนได้ชัดเจน	เพิ่มเติมเป็นรายละเอียดที่ควรคำนึงไว้ในขั้นตอน
3.3 ประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
3.4 ค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม	เห็นด้วยตามหลักการเดิม ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเมื่อได้ดำเนินการจริงอาจติดภารกิจให้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบสำรองไว้ 1-2 คน เพื่อการดำเนินโครงการจะได้ไม่สะดุด	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเพิ่มเติม เป็นรายละเอียดไว้ในขั้นตอน
3.5 กำหนดวิธีจัดการโครงการหรือกิจกรรม	เห็นด้วยตามหลักการเดิม	-
3.6 ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่วางไว้	ไม่เห็นด้วยตามหลักการเดิมเพราะเกรงว่าจะปฏิบัติไม่ได้ตามเวลาที่ระบุไว้แผนเนื่องจากความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการ ดังนั้นจึงไม่ควรระบุระยะเวลา	ผู้วิจัยยังคงหลักการเดิมชี้แจงว่าเป็นแผนการปฏิบัติงานที่ควรกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน เช่น 1, 3, 5

ตารางที่ 4.6 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชน	การปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน
3.6 ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่วางไว้ (ต่อ)		หรือ 10 ปีเพื่อควบคุมให้เห็นผลสำเร็จของโครงการและเมื่อได้ดำเนินการตามแผนแล้วหากไม่สำเร็จสามารถนำมาเรียนรู้ร่วมกันถึงความสำเร็จและความล้มเหลว โดยการติดตามประเมินผล แลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อสรุปเป็นข้อมูลสิ่งที่ควรปรับปรุงและนำไปวางแผนในชุดใหม่ให้ดียิ่งขึ้นหรือต้องมีวิธีการอื่นอย่างไร สมาชิกกลุ่มเข้าใจจุดประสงค์ของการปฏิบัติตามแผนและเห็นด้วยตามหลักการเดิม
3.7 ประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน	เห็นด้วยตามหลักการเดิม แต่ทั้งนี้เพิ่มเติมการเชิญชวนผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเพิ่มเติมเป็นรายละเอียดไว้ในขั้นตอน
ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	ควรมีการรวมยุทธศาสตร์ที่สามารถทำร่วมกันได้	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน
ยุทธศาสตร์ที่ 1. การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี	ปรับเป็นลำดับที่ 3 เนื่องจากสมาชิกในชุมชนเห็นว่าควรเริ่มที่ผู้นำชุมชนก่อนและประสานเครือข่ายเข้ามาช่วยเหลือในส่วนที่	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน

ตารางที่ 4.6 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชน	การปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 1. (ต่อ) บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมพูดคุย เรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม</p>	<p>เกินกำลังเนื่องจากชุมชนยังขาดประสบการณ์ในการแก้ปัญหาและยังมีจุดอ่อนอยู่หลายประการ</p>	
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 2. การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย</p>	<p>ปรับเป็นลำดับที่ 4 เนื่องจากสมาชิกในชุมชนเห็นว่าควรอบรมต่อจากผู้ใหญ่เพราะครอบครัวและสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นในการแก้ปัญหาเรื่องเพศ</p>	<p>ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน</p>
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 3. การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย</p>	<p>ปรับลำดับ เป็นลำดับที่ 5 เนื่องจากให้ความสำคัญกับการแก้ไขในระดับบุคคลและให้ความรู้ก่อนแล้วจึงมาสู่การส่งเสริมความร่วมมือในกลุ่มใหญ่ของชุมชนซึ่งต้องใช้เวลา ควรเพิ่ม - จัดศึกษาดูงานวิทยุชุมชน เช่น ที่อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน และประชาสัมพันธ์ชุมชน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาสัมพันธ์ชุมชน และเตรียมความพร้อมในการเป็นดีเจวัยใส - กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่าง เชิญชวนวัยรุ่นเข้าวัดทำบุญในวันพระ - จัดกิจกรรมให้ผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนได้แสดงงานศิลปวัฒนธรรม</p>	<p>ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน</p>

ตารางที่ 4.6 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชนที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของชุมชน	การปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน
ยุทธศาสตร์ที่ 3. (ต่อ)	ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้	
ยุทธศาสตร์ที่ 4. การส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	ปรับลำดับ เป็นลำดับที่ 1 ควรเพิ่ม - จัดอบรมให้ความรู้ผู้นำชุมชน เช่นเดียวกับกลุ่มคนในชุมชน และวัยรุ่นให้ชัดเจน - การปรับปรุงและตรวจสอบระบบเสียงหอกระจายข่าว - จัดกิจกรรมให้ผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนได้แสดงงานศิลปวัฒนธรรมให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน
ยุทธศาสตร์ที่ 5. การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	-	-
ยุทธศาสตร์ที่ 6. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาดและปลอดภัยในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น	ควรเพิ่ม กิจกรรมทำบุญหมักชีวภาพ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชน	ปรับตามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน

ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของชุมชนมาปรับปรุง(ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่สอดคล้องตามคำแนะนำของสมาชิกในชุมชนให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงให้มีความสมบูรณ์ต่อไป โดยนำเสนอในหัวข้อที่ 4 ลำดับต่อไป

4. ผลการปรับปรุง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ตามข้อคิดเห็นของชุมชน)

4.1 (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ความเป็นมาและแนวคิด

สังคมโลกในยุคไร้พรมแดนเช่นนี้ นานาประเทศต่างกำลังประสบปัญหาทางเพศของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะประเทศไทยที่ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นมีมากเป็นอันดับต้นของประเทศแถบเอเชียและนับวันกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การเรียนรู้เรื่องเพศในสังคมไทยนั้น (พิมพ์วัลย์ บุญมงคล, 2551) ค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศและวัฒนธรรมไทยนับเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ มองว่าเรื่องเพศไม่สมควรนำมาเรียนรู้กันในที่สาธารณะ เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมของชุมชน และเมื่อเข้าสู่โลกยุคแห่งเทคโนโลยี ชุมชนได้ถูกแยกส่วนและลดทอนบทบาทในการสอดแทรกเนื้อหาการเรียนรู้การดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและดีงามตามบริบทของสังคมไทย อีกทั้งยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่แสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ การนำเสนอสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม ช่องทางการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วยอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหานำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางเพศ ตลอดจนสภาพสังคมที่เริ่มมีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างอิสระ ขาดความใกล้ชิดกับครอบครัวและชุมชน เรียนรู้เรื่องเพศตามที่ตนเองสนใจ และเรียนรู้จากในโรงเรียนที่ยังไม่เพียงพอต่อการตอบโจทย์ความต้องการของวัยรุ่นที่มีต่อเรื่องเพศได้อย่างลงตัว

ด้วยการแก้ปัญหาที่ผ่านมานั้น สังคมฝากความหวังในการเรียนรู้เรื่องเพศจากในโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งขาดการเชื่อมโยงกับบริบทของวัยรุ่น ขาดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนที่วัยรุ่นได้เติบโตมาตามบริบทของพวกเขา ชุมชนขาดการรับรู้และพิจารณาถึงผลกระทบร่วมกัน จนทำให้วัยรุ่นขาดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศ เกิดภาวะเสี่ยงทางเพศต่างๆ มากมาย ชุมชนซึ่งเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี ชุมชนจึงเป็นฐานรากทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทางและยั่งยืน (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2548) การเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนความคิด สรุปความเข้าใจร่วมกัน และนำความคิดไปประยุกต์ใช้ อันเป็นหนทางที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) (Whyte, 1991) เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหาค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิจัย (Thumbull et al, 1998) ดังนั้นการสนับสนุนให้ชุมชนได้

หันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นร่วมกันนั้นได้สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นซึ่งต้องอาศัยแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่นในการเข้าใจวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มที่เปราะบางอีกทั้งเป็นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามที่ชุมชนร่วมกันกำหนดตามลักษณะของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศเพื่อการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม

หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนางรอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากอยู่ในจังหวัดที่กำลังประสบปัญหาทางเพศในวัยรุ่นสูงสุดใน 5 ลำดับแรกของประเทศ เข้าร่วม “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” จึงเป็นชุมชนต้นแบบในการร่วมคิด ร่วมกระทำ เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1.2.1.1 ภายในชุมชน

1) ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมแก้ปัญหาเรื่องเพศอย่างจริงจัง และสนับสนุนชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มชาวบ้านให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนร่วมกัน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ป้ายหรือซุ้ม ให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ มีลานสาธารณะของชุมชนเป็นแหล่งพบปะพูดคุยร่วมกัน เพื่อสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงามให้ทุกคนได้รับรู้สถานการณ์ของปัญหาเรื่องเพศ วิเคราะห์ปัญหา หาทางออกร่วมกันและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความสามารถของแต่ละคน

3) คนในชุมชนสามารถให้คำแนะนำเด็กเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศด้วยการสื่อสารที่รับฟังอย่างเข้าใจ และพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับวัยรุ่นอย่างชัดเจน

4) หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) อาสาสมัครสาธารณสุขเป็นแหล่งเรียนรู้และให้คำแนะนำเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นได้ตามภารกิจของอาสาสมัครสาธารณสุข

1.2.1.2 ภายนอกชุมชน

1) องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การศึกษานอกระบบ

โรงเรียนตำบลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

2) มีการประสานงานกับเครือข่ายการเรียนรู้กันอย่าง ต่อเนื่องในการเป็นกัลยาณมิตรเครือข่ายการเรียนรู้และพี่เลี้ยงเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่อง การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีของวัยรุ่น

1.2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ โดยเรียงตามลำดับความเร่งด่วนและความ ต้องการของชุมชน ได้แก่

1.2.2.1 การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศ

ผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะต่อรง่างกาย และใช้สายตา เรื่อง ทักษะการสอนและ พุดคุยเรื่องเพศกับเด็กและวัยรุ่น ความต้องการทางเพศของวัยต่าง ๆ สิทธิทางเพศ บทบาทหญิงชาย การวางตัวของวัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม การให้เกียรติต่อเพศตรงข้าม ทักษะการปฏิเสธและการต่อรอง หากต้องถูกคุกคามให้มีเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ภาวะอนามัยชาย ภาวะอนามัยหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน ข้อมูลหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชนที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับ ปัญหาทางเพศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องหากถูกล่วงละเมิดทางเพศ

1.2.2.2 การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการ

ตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม เรื่อง การมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครองและการตัดสินใจ แต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิดและผลข้างเคียง และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม การตั้งครรภ์และภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูทารกและพัฒนาการเด็ก

1.2.2.3 การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออก

เกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย เรื่อง เตรียมความพร้อมของผู้ใหญ่ในชุมชนให้เป็นแบบอย่างและเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ ถูกต้องและแนะนำแหล่งข้อมูลการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมให้กับวัยรุ่นได้ รวมทั้งมีข้อมูลที่ ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระ เป็น ต้น

1.2.2.4 การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัย

เจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เรื่อง การให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่อง เพศและอนามัยเจริญพันธุ์ของสถานบริการสุขภาพสำหรับวัยรุ่นในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน

1.2.3 กิจกรรมการเรียนรู้

1.2.3.1 ชุมชนต้องการเรียนรู้ร่วมกันที่จะแก้ปัญหาด้วยการพูดคุย โดยมีเวทีชวนคิดชวนคุยระหว่างวัยรุ่นกับคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศอย่างชัดเจน โดยมี ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนนำ 1.2.3.2 มีการอบรมวัยรุ่นและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่ดีงาม

1.2.3.3 สื่อสารข่าวดีเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น ทาง หอกระจายข่าว ผ่านงานประเพณีสงกรานต์ การจัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง และการเดินหรือ ขี่จักรยานรณรงค์ เป็นต้น

1.2.3.4 สอดแทรกความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่ดีงามใน

การทำกิจกรรมจิตอาสาของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

1.2.3.5 มีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

1.2.3.6 จัดทำสื่อเพื่อให้ความรู้เรื่องเพศที่ถูกต้องและเหมาะสม

1.2.3.7 มีการติดตามโครงการที่เสนอไว้ โดยจัดเวทีประชาคม

ติดตามความก้าวหน้าของโครงการหรือกิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ ปีละ 1 ครั้ง ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในการสรุปผลโครงการและเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครือข่ายจากภายนอกเข้าร่วมด้วย โดยสรุปเป็นเอกสารที่ได้จากการเสวนาเป็นแนวทางในการพัฒนา และแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

1.2.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1.2.4.1 ปัจจัยที่เสริมสร้างต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง

เพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

1) **ทรัพยากรบุคคล** ผู้อาวุโสและผู้สูงอายุที่ชุมชนนับถือ

เป็นศูนย์รวมใจและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเอง ทำงานจิตอาสา และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) **การสื่อสารในชุมชน** ใช้หอกระจายข่าวเป็นช่องทาง

หลักในการสื่อสารเรื่องเพศที่ดั่งามให้คนชุมชนได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง

3) **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ถ่ายทอดความรู้แก่เด็กตามความ

รอบรู้และเชี่ยวชาญ เพื่อสร้างความภูมิใจในท้องถิ่น และสานต่อความรู้ไม่ให้สูญหาย

4) **เครือข่ายการเรียนรู้** มีการประสานเครือข่ายตำบล

ขอนแก่น และอื่นๆ อย่างต่อเนื่องซึ่งมีความสนใจและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.2.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ควรมีการดำเนินงานดังต่อไปนี้เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

1) **ด้านทรัพยากรบุคคล** ผู้นำชุมชนทุกระดับควรมีการ

รวมตัวกันอย่างจริงจังและทำงานเชิงพัฒนาในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศ

2) **ด้านสภาพสังคม** ควรมีพื้นที่สาธารณะหรือลานของ

หมู่บ้าน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคนร่วมกันจัดกิจกรรมดี ๆ

3) **ด้านสภาพแวดล้อม** มีการดูแลเรื่องความปลอดภัย

และความสวยงามของชุมชนโดยให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติ** มีการเฝ้าระวังแหล่งเสี่ยงที่

บึงทะเลน้อยและเสนอข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) **ด้านวัฒนธรรม** ควรฟื้นฟูประเพณี การละเล่น และ

ศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับวัยรุ่น เช่น การเล่นดนตรีไทยในงานสงกรานต์ การเล่นลูกช่วง การเล่นตีจับ และมอญซ่อนผ้า เป็นต้น

5) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ส่งเสริมให้วัยรุ่นช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานบ้านและทำงานอดิเรกเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการอยู่กับเทคโนโลยีที่เกินความจำเป็น

6) ด้านสื่อทั่วไป ควรร่วมกันตรวจสอบและระมัดระวังการใช้สื่อที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นทั้งในครอบครัวและชุมชน

ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ประกอบด้วย 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของหมู่บ้านโคกขามนั้น ฐานและแหล่งการเรียนรู้ควรเริ่มจากการสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่น อันได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และ สมาชิก อบต. เป็นต้น เพื่อเป็นหลักให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยเริ่มจากเวที “ชวนคิดชวนคุย” ที่จะกระตุ้นให้ทุกคนได้เริ่มเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ด้วย “ภาษาของชาวบ้าน” ทำให้เด็กคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่คุยกับผู้ใหญ่ และเด็กคุยกับผู้ใหญ่ได้ ระเบิดความคิดจากข้างในของแต่ละคนและนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมาเพื่อแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นร่วมกัน

2.2 เนื้อหาที่จะนำมาพูดคุยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นนั้นอยู่บนฐานคิด “สิทธิทางเพศ” โดยเรียนรู้ตามความต้องการและความเร่งด่วนในการแก้ปัญหาของชุมชน คือ 1) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกายและใช้สายตา 2) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม 3) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย และ 4) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาอื่น ๆ เช่น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ จากครอบครัว ผู้ใหญ่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นเรื่องเพศ ด้วยเนื้อหาความรู้ทั้งหมดเหล่านี้จะเป็นหนทางให้วัยรุ่นและคนในชุมชนทางเดินร่วมกันบน “ถนนแห่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถี” (Sexuality Learning Road) อย่างมีหลักการ และทิศทางตามความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง เพื่อนำไปสู่การเป็น “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” ดังภาพอนาคตที่ชุมชนวางไว้ร่วมกัน คือ “ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเริ่มด้วยวิธีการพูดคุย รับรู้ รับฟังเสียงจากทุกคนอย่างเข้าใจ (ละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการดู ต่ำ บ่น ว่า) โดยเฉพาะเสียงจากเด็ก รับฟังด้วยความรัก ความเมตตา และด้วยใจที่เปิดกว้าง “...ไม่ขัดจังหวะจนทำให้เด็กเสียความมั่นใจ...” จึงต้องการให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชน พูดคุยกันในทุกโอกาสที่มีทั้งที่เป็นทางการและ

ไม่เป็นทางการ โดยร่วมกันรับรู้สถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหา มุ่งกำหนดอนาคต เพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหาซึ่งต้องประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถึงทางออกที่หลากหลาย ด้วยชุมชนมองว่าตนเองยังขาดการเรียนรู้ร่วมกันในหลายด้าน หลังจากนั้นจึงกำหนดผู้รับผิดชอบ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ อาจมีทั้งผู้ใหญ่ช่วยทำ เด็กต้องการทำเอง รวมทั้งผู้ใหญ่และเด็กช่วยกันทำ หรืออาจเป็น โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนทำเอง โครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก ตลอดจนโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล ทำให้ทุกคนรับรู้ประโยชน์ร่วมกันจากการสื่อสารแจ้งข่าวเรื่องเพศที่ดีในชุมชน และร่วมกันติดตามประเมินสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ดังเช่น การสะท้อนความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้รับรู้ถึงคุณค่าของการระดมความคิดที่ได้จากกลุ่มในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันกลับเข้ามาสู่วงจรการเรียนรู้ใหม่ในการรับรู้สถานการณ์เป็นวัฏจักรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ทั้งการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้ชุมชนรู้ถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นที่ผ่านมาจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนในชุมชน

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น เป็นเรื่องที่เปราะบาง และเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความร่วมมือ หากชุมชนยังมองเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัวและอายที่จะนำมาพูดคุยกันในที่สาธารณะ และวัยรุ่นมองว่าหากผู้ปกครองไม่อนุญาต วัยรุ่นก็อาจไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้นการพัฒนาต่อไปสำหรับกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชน หมู่บ้านโคกขามจึงคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยที่สนับสนุน เช่น ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ต้องเป็นหลักและนำพาทุกคนไปสู่การเรียนรู้ที่ดี การใช้หอกระจายข่าวเป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกันที่ทุกคนยอมรับให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงาม รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้นอกชุมชน ที่ชุมชนยังต้องการให้เป็นพี่เลี้ยงช่วยชี้แนะและเปิดมุมมองให้กับชุมชนหาทางออกที่หลากหลาย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่ควรพัฒนาหรือแก้ไขให้เป็นจุดแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านสภาพแวดล้อมและสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านสื่อมวลชน และด้านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนคำนึงถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนด้วย จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นก้าวเดินไปสู่การเป็นหมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงามได้อย่างสมบูรณ์

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

จากความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และหลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น คือ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการจัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” และมีผู้อาวุโสที่ชุมชนเคารพนับถือเป็นผู้ดำเนินการพูดคุย เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนควรนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นกลาง จะได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามที่เข้ามาในชุมชนได้ชัดเจน ซึ่งจะได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุต่อไปได้ตรงจุด

3.2 การสร้างความตระหนักร่วมกัน มีผู้อาวุโสที่ชุมชนให้การนับถือร่วมเป็นหลักชวนคิดชวนคุย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนที่ 1 โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ และผลกระทบของปัญหาว่ามีผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือภาพอนาคตร่วมกันไปสู่การแก้ปัญหาที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

3.3 การประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู กศน. องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนประจำอำเภอ โรงพยาบาลประจำอำเภอ และศูนย์พัฒนาครอบครัวของตำบล รวมทั้งวัดที่ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องเพศ เป็นต้น เข้าร่วมเสวนา “เวทีชาวบ้าน” โดยร่วมกันวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เพื่อค้นหาทางออกในการแก้ปัญหาออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมบนฐานคิด “สิทธิทางเพศ” ที่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน และพร้อมดำเนินการตามเวลาที่เหมาะสม

3.4 การค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม เมื่อชุมชนร่วมกันหาทางออกได้แล้ว ขั้นตอนมาจึงค้นหาผู้รับผิดชอบร่วมกันทั้งในและนอกชุมชนตามลักษณะของโครงการหรือกิจกรรม รวมทั้งคำนึงถึงความถนัดและความพร้อมในแต่ละด้านของสมาชิกทั้งในและนอกในชุมชนด้วยความสมัครใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ความพร้อมในด้านการเงิน ความพร้อมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ ความพร้อมในการช่วยลงแรงปฏิบัติ ความพร้อมในการบริหารจัดการ ความพร้อมในด้านสถานที่ และความพร้อมในด้านของใช้ เป็นต้น โดยมีการกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างน้อย 2-3 คน เพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการหากผู้รับผิดชอบหลักติดภารกิจอื่นที่เร่งด่วน

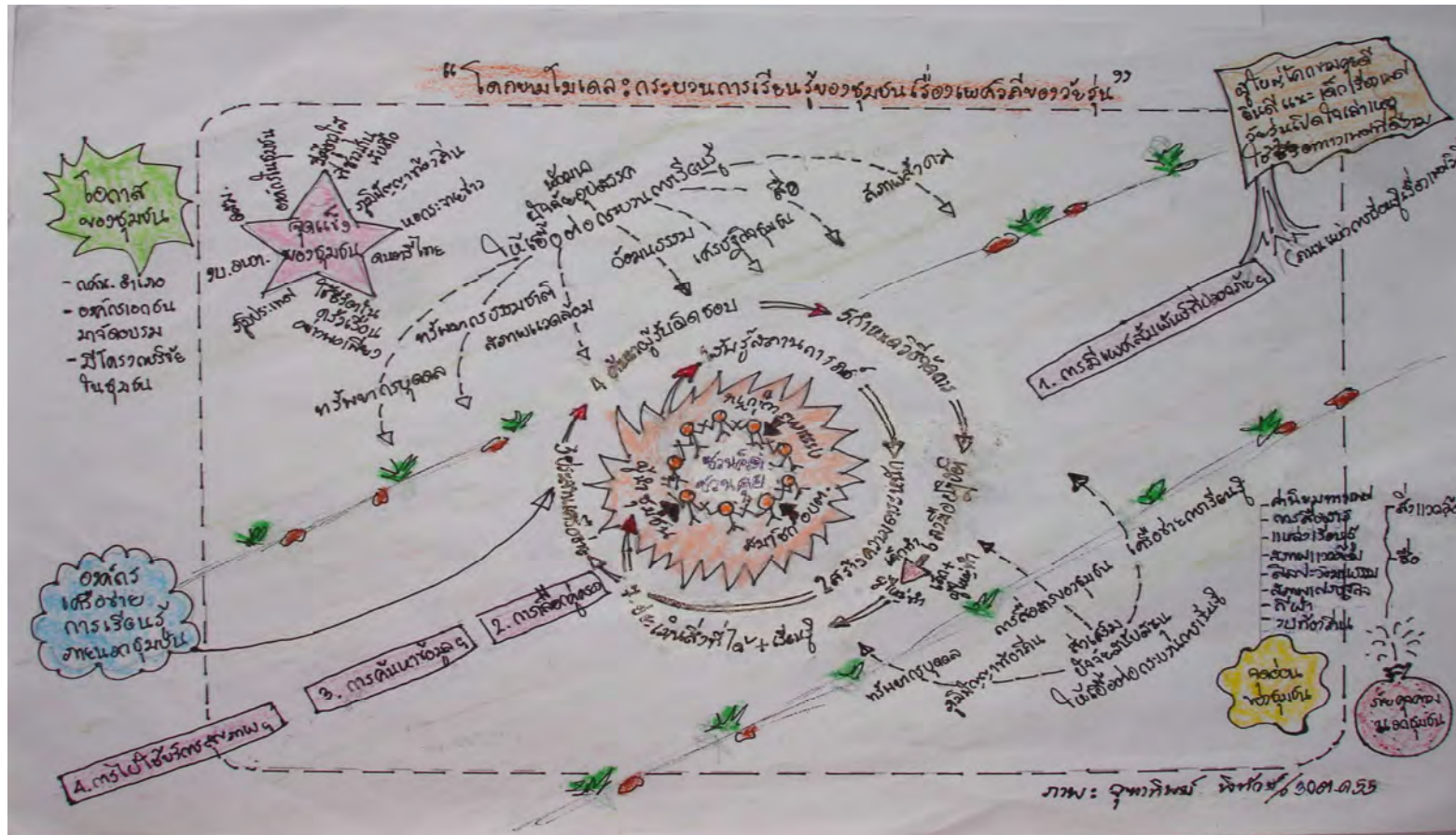
3.5 กำหนดวิธีจัดการโครงการหรือกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมให้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดช่วงเวลาดำเนินในแต่ละโครงการตามความเร่งด่วนและความต้องการของชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

3.6 การลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่วางไว้ เป็นขั้นตอนที่ชุมชนนำแผนการดำเนินงานที่ชุมชนได้กำหนดตามขั้นตอนที่ 5 ไปสู่การปฏิบัติ

3.7 การประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน แผนการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 6 โดยเข้าสู่ขั้นตอนที่ 1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกันในเวที “ชวนคิดชวนคุย” เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมได้พบกับสมาชิกในชุมชนบอกเล่าถึงความสำเร็จและความล้มเหลวในการแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนได้รับรู้ประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งเชิญชวนผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันในเวทีเสวนา ข้อมูลที่ได้จัดเก็บเป็นองค์ความรู้ใช้เป็นแนวทางใน

การพัฒนาและแก้ไขจุดอ่อนในการแก้ปัญหาต่อไป เป็นข้อมูลใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปนำเข้าในขั้นตอนที่ 1 ของวงจรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นพลวัตร

จากขั้นตอนดังกล่าว สามารถนำเสนอ (ร่าง) แผนภาพ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ที่ปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของชุมชน แสดงดังภาพที่ 4.5 ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.5 (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” (ปรับปรุงตามความคิดเห็นของชุมชน)

4.2 (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ปรับปรุงตามความคิดเห็นของชุมชน) โดยประกอบด้วย เป้าหมาย 4 ประการ คือ 1) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างชัดเจน 2) วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพ 3) มีกลไกการถ่ายทอด พัฒนาองค์ความรู้ และสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 4) สภาพแวดล้อมชุมชนได้รับการจัดการเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ประสบผลสำเร็จ และประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติภายใต้ยุทธศาสตร์ จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

4.2.1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.1.1 จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทุกระดับ โดยมี ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน และผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสนับสนุนการเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของเด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและชัดเจน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4.2.1.2 จัดทำสัญญาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของผู้นำในชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน ลงนาม และขอความร่วมมือติดประกาศในสถานที่ต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างชัดเจน เช่น ที่ติดประกาศของวัด ร้านค้าที่ผู้คนสัญจรไปมาและเห็นชัดเจน หรือ ป้ายประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (เมื่อดำเนินการจัดทำเรียบร้อยแล้ว) ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4.2.1.3 จัดอบรมให้ความรู้ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ สุขภาวะทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ และการเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิตทางเพศ ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.1.4 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนและผลักดันโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น ดำเนินการโดย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

4.2.1.5 จัดเวทีชาวบ้าน “ชวนคิดชวนคุย” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือหมุนเวียนไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.1.6 จัดประกวดคำขวัญการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง อาจเป็นวันวาเลนไทน์ หรือ วันครอบครัว เป็นต้น และให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.1.7 จัดประกวดเรื่องเล่าจากการบันทึกในสมุด “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับวัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก วันวาเลนไทน์ หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น และให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.1.8 ปรับปรุงและตรวจสอบระบบเสียงหอกระจายข่าวให้มีความดังชัดของเสียงให้ได้ยินชัดเจนทั่วทั้งหมู่บ้าน และปรับปรุงสถานที่ให้พร้อมเป็นที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารสำหรับ กลุ่มเด็กและเยาวชน “ดีเจวัยใส” หรือผู้เกี่ยวข้องในการทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของหมู่บ้าน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน

4.2.1.9 รวบรวมผลงานและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาทางเพศ เพื่อส่งข้อมูลให้กับ ดีเจวัยใส หรือประชาสัมพันธ์ชุมชน ประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าในการทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาทางเพศ ผ่านหอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน ดำเนินการโดย กรรมการหมู่บ้าน

4.2.1.10 จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่องหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับเด็กและเยาวชนบันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยและเปลี่ยนกับผู้ปกครองหรือสมาชิกในชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึกการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีในอนาคต โดยผู้ใหญ่บ้านลงนามในสมุดบันทึก ในฐานะเป็น “ผู้นำในการทำกิจกรรม” ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.1.11 จัดเวทีเสวนาของชุมชนให้สมาชิกในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเล่าเรื่องดี ๆ จากบันทึกเล่มนี้ พร้อมให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน

4.1.12 จัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น ที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ทำป้ายหรือซุ้มประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ประจำหมู่บ้าน ในจุดต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกที่ทุกเวลาให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเพศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน ตลอดจนเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน อาจปรับปรุงซุ้มหรือสถานที่ที่มีอยู่แล้วให้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกหนึ่งประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและสะดวกในการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามอัธยาศัย

4.2.1.13 ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” เช่น ในวันสงกรานต์ วันครอบครัว วันเด็ก เป็นต้น เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงามและให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและสมาชิกในชุมชนค้นหาข้อมูลที่ต้องการจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ

4.2.1.14 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน ร่วมกับองค์การ

บริหารส่วนตำบล กศน.ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขสำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาทางเพศ

4.2.1.15 จัดประชุมปรึกษาหารือฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านให้มีการเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ดั้งเดิม เล่นน้ำสงกรานต์ด้วยความอ่อนโยน และมีการเล่นไทยเดิม แสดงศิลปวัฒนธรรมจากคนในชุมชนที่เป็น รวมทั้งแสดงสินค้าในชุมชน ให้เป็นแบบอย่างกับวัยรุ่น ปีละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย กรรมการหมู่บ้าน

4.2.2 ยุทธศาสตร์การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.2.1 จัดเวทีพบปะพูดคุย “ชวนคิดชวนคุย” โดยเชิญชวนองค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กศน. ตำบลบ่อทอง วัด และหน่วยงานที่สนใจร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศในช่วงปิดภาคเรียน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 5)

4.2.2.2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขแนะนำการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ โดยดำเนินการเชิงรุกออกเยี่ยมบ้านในชุมชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ดำเนินการโดย อาสาสมัครสาธารณสุขร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

4.2.2.3 ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดั้งเดิม” เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดั้งเดิมและให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและคนในชุมชนค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 13)

4.2.2.4 ชุมชนรวบรวมข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นของหมู่บ้านผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้กับชุมชนอื่นได้รับทราบ เป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและชุมชนอื่นได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตทางเพศสำหรับวัยรุ่น ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน (เลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการในการวิจัยครั้งนี้ วางแผนจะดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างเป็นทางการต่อไปในการอบรมของวัยรุ่น)

4.2.3 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคติสิทธิทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.3.1 จัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน เรื่องเพศวิถี สุขภาวะทางเพศ สิทธิทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ การเป็นแบบอย่างที่ดีงามและเป็นแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดั้งเดิม ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล

4.2.3.2 จัดศึกษาดูงานให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน ศึกษาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน เช่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ การวางแผนครอบครัว สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกันของชุมชน และสร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีประชากรที่มีคุณภาพและสังคมเป็นสุข ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 4 ข้อ 2)

4.2.3.3 จัดเวทีชาวบ้าน “ชวนคิดชวนคุย” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้สมาชิกในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (อาจเป็นช่วงปิดเทอม) (บูรณาการร่วมกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 5)

4.2.3.4 จัดนิทรรศการในตำบล เพื่อให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดั่งงามกับสมาชิกในชุมชน เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เป็นต้น ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน (บูรณาการร่วมกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 13)

4.2.4 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคติสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.4.1 จัดค่ายอบรมวัยรุ่นให้ความรู้เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ และสุขภาวะทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น

4.2.4.2 จัดศึกษาดูงานสำหรับวัยรุ่น เช่น อาจเริ่มต้นศึกษาดูงาน ณ วัดศรีรัตนาราม ตำบลชอนสมบูรณ์ อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง หรือ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์การวางแผนครอบครัว สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกันของชุมชน และสร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีประชากรที่มีคุณภาพและสังคมเป็นสุข ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นเสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ข้อ 2)

4.2.4.3 จัดเวทีชาวบ้าน “ชวนคิดชวนคุย” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (บูรณาการร่วมกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 5)

4.2.4.4 จัดนิทรรศการในตำบล เพื่อให้ความรู้เด็กและเยาวชนในชุมชนและปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ดั่งงาม เช่น ในวันสงกรานต์ วันเด็ก เป็นต้น ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 13)

4.2.5 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.5.1 จัดศึกษาดูงานวิทยุชุมชน เช่น ที่อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน และประชาสัมพันธ์ชุมชน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาสัมพันธ์ชุมชน และเตรียมความพร้อมในการเป็นดีเจวัยใส อ่านข่าวและประชาสัมพันธ์ความรู้การดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนในประเด็น “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม” ทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน เดือนละ 2 ครั้ง โดยจัดเวรในการเป็นอาสาสมัครดีเจวัยใส โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นผู้ค้นหาข้อมูลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นที่เลี้ยงในการคัดกรองข่าวและความรู้ในการเผยแพร่ในแต่ละสัปดาห์ ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้ทางเพศของวัยรุ่น

4.2.5.2 ดีเจวัยใส และประชาสัมพันธ์ชุมชน ร่วมกันประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมการแก้ปัญหาทางเพศของหมู่บ้าน ผ่านหอกระจายข่าวโดย ดีเจวัยใส ณ หอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 9)

4.2.5.3 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนบันทึกเล่าเรื่องหรือสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศลงในสมุดบันทึก “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีงามซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ปัญหาเรื่องเพศต่อไป ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.5.4 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน เข้าร่วมเวที “ชวนคิดชวนคุย” ณ ลานสาธารณะของหมู่บ้าน หรือหมุนเวียนไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับการดำเนินชีวิตทางเพศ เช่น การมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (บูรณาการร่วมกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 5)

4.2.5.5 วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนร่วมประกวดคำขวัญ เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ปีละ 1 ครั้ง อาจเป็นวันวาเลนไทน์ หรือ วันครอบครัว เป็นต้น (บูรณาการร่วมกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 6)

4.2.5.6 กลุ่มเด็กและเยาวชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดยหาแกนนำเยาวชนรับสมัครสมาชิก กำหนดกิจกรรมกลุ่ม และประชาสัมพันธ์กิจกรรม

4.2.5.7 กิจกรรมจิตอาสา “อาสาแจกถุง” กลุ่มจิตอาสาในชุมชนรับฟังปัญหาของเพื่อนวัยรุ่นและแจกอุปกรณ์ป้องกันเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เช่น ถุงยางอนามัยยชาย ถุงยางอนามัยหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน เป็นต้น ดำเนินการโดย กลุ่มศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทย

4.2.5.8 กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เชิญชวนวัยรุ่นไปวัดทำบุญในวันพระ เพื่อขัดเกลาจิตใจให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติและรับฟังการเทศน์สอนจากพระ

4.2.5.9 พระให้การเทศน์สอนสำหรับวัยรุ่นที่ไปทำบุญในวันพระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม เช่น การทำหน้าที่ของลูก ของสามี ภรรยา การเลือกคู่ครอง และการครองเรือน เป็นต้น

4.2.5.10 จัดกิจกรรมสาธิตงานศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนและเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้หรือรวมกลุ่มเป็นชมรมตามที่สนใจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (บูรณาการกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 13 และ 15)

4.2.5.11 จัดตั้งจุดแสดงสินค้าของชุมชน หรือซุ้มแสดงสินค้าของชุมชนจากกลุ่มต่างๆ ณ จุดถนนใหญ่ที่รถผ่านหมู่บ้าน ส่งเสริมวัยรุ่นให้เป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้าจากฝีมือของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ตะกร้าสาน กระเป่าถัก หน่อไม้ต้ม ไม้กวาด ถ่าน แผงหญ้าแฝก เป็นต้น ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และผู้ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

4.2.6. ยุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัย ในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

4.2.6.1 จัดกิจกรรมณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น โดยเชิญชวนสมาชิกในชุมชนปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้สะอาดสวยงาม และปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวันเพื่อลดจุดเสี่ยงในการรวมกลุ่มที่ไม่เหมาะสมทางเพศของวัยรุ่น รวมทั้งสร้างความสามัคคีความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ

4.2.6.2 ทุกครัวเรือนปรับปรุงภูมิทัศน์ของตนเองเพื่อปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยวัยรุ่นมีส่วนร่วมจัดเก็บของใช้รอบ ๆ บริเวณบ้าน ให้เป็นระเบียบ สะอาด เพื่อความสงบ สวยงาม ปลอดภัยและส่งเสริมให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างกับครอบครัวอย่างมีคุณค่าร่วมกัน เป็นการสร้างความอบอุ่นให้กับคนในครอบครัวทางอ้อม

4.2.6.3 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์จากหมู่บ้านก่อนถึงบึงทะเลน้อย เป็นข้อคิดเตือนใจวัยรุ่นด้วยป้ายที่มีข้อความที่เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในการใช้ชีวิตทางเพศ เป็นระยะ ๆ ทุก 500 เมตร ดำเนินการโดย ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4.2.6.4 กิจกรรมธนาคารขยะ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนชวนเชิญสมาชิกในชุมชนเก็บขยะเพื่อระดมทุนในการทำกิจกรรมของชุมชน หรือแลกของ เช่น ไข่ หรือ น้ำมัน โดยใช้ทุนเริ่มต้นของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านร่วมกันและให้นำไปสร้างสรรค์กิจกรรมดี ๆ ของเด็กและเยาวชนให้กับชุมชนต่อไป ดำเนินการโดย กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

4.2.6.5 กิจกรรมปุยหมักชีวภาพ โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนชวนเชิญสมาชิกในชุมชนเก็บขยะสดจากเศษผักและผลไม้เพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพ นำไปใช้รดสวนผักในครัวเรือนตามบ้าน เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านร่วมกัน ดำเนินการโดย กลุ่มเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ประสานกลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ

4.2.6.6 ชุมชนจัดหาและพัฒนาลานสาธารณะของหมู่บ้านตามความเห็นชอบของชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้ใช้ทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ร่วมกัน และวัยรุ่นได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ลดการสนใจเรื่องเพศที่อาจมากเกินไป เช่น อาจใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ใช้เป็นลานออกกำลังกาย ใช้เป็นลานแสดงกิจกรรม ใช้เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ

ปราชญ์ชุมชนกับกลุ่มเด็กที่สนใจ ใช้เป็นที่ประชาสัมพันธ์ความรู้ข่าวสารเรื่องเพศและข่าวสารต่าง ๆ และใช้เป็นที่รวมกลุ่มพูดคุยของวัยรุ่นอย่างเปิดเผย เป็นต้น โดยประกาศให้หมู่บ้านเป็นที่รับทราบอย่างชัดเจน ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4.2.6.7 จัดทำข้อมูลพื้นที่จุดเสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น ณ บึงทะเลน้อย ตำบลบ่อทอง เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทองเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดปลอดภัยสำหรับเรื่องเพศของหมู่บ้านและพื้นที่อื่น ๆ ของอำเภอหนองม่วงต่อไป ดำเนินการโดย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

5. ผลการประเมิน (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจากการตรวจสอบโดยชุมชนแล้ว ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้เสนอร่าง ๆ เพื่อตรวจรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ (Educational Connoisseurship) เกี่ยวกับด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้านการพัฒนาพฤติกรรมทางเพศ ด้านการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน จำนวน 13 คน เพื่อประเมินความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยนำเสนอข้อมูลจากการลงความเห็น ตามลำดับ ดังนี้

ผลการตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของชุมชน จำนวน 13 ท่าน พบว่า ผลการประเมินความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาผ่านทุกประเด็น โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ระหว่าง 4.07 ถึง 4.76 และผลการประเมินความเป็นไปได้ผ่านทุกประเด็น โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ระหว่าง 3.92 ถึง 4.61 นั่นคือแสดงถึงทั้ง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของชุมชน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและผลการประเมินการตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง เพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

ประเด็นการประเมิน	สอดคล้องและตรงกับเนื้อหา		ความเป็นไปได้	
	\bar{X}	ผลการประเมิน	\bar{X}	ผลการประเมิน
ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น				
1.1 ความเป็นมาและแนวคิด	4.53	ผ่าน	4.38	ผ่าน
1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	4.38	ผ่าน	4.30	ผ่าน
ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น				
2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้	4.23	ผ่าน	4.15	ผ่าน
2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้	4.30	ผ่าน	4.61	ผ่าน
2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้	4.38	ผ่าน	4.23	ผ่าน
2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้	4.25	ผ่าน	4.23	ผ่าน
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน				
3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน	4.61	ผ่าน	4.23	ผ่าน
3.2 สร้างความตระหนักร่วมกัน	4.53	ผ่าน	4.07	ผ่าน
3.3 ประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่	4.46	ผ่าน	4.15	ผ่าน
3.4 ค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม	4.38	ผ่าน	4.07	ผ่าน
3.5 กำหนดวิธีจัดการโครงการหรือกิจกรรม	4.15	ผ่าน	4.25	ผ่าน
3.6 ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่วางไว้	4.23	ผ่าน	3.92	ผ่าน
3.7 ประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน	4.15	ผ่าน	4.07	ผ่าน
ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น				
ยุทธศาสตร์ที่ 1. การส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	4.76	ผ่าน	4.15	ผ่าน
ยุทธศาสตร์ที่ 2. การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	4.69	ผ่าน	4.23	ผ่าน

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและผลการประเมินการตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (โดยผู้เชี่ยวชาญ) (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้	
	\bar{X}	ผลการประเมิน	\bar{X}	ผลการประเมิน
ยุทธศาสตร์ที่ 3. การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคตินิยมทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม	4.23	ผ่าน	4.07	ผ่าน
ยุทธศาสตร์ที่ 4. การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคตินิยมทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย	4.46	ผ่าน	3.92	ผ่าน
ยุทธศาสตร์ที่ 5. การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	4.15	ผ่าน	4.07	ผ่าน
ยุทธศาสตร์ที่ 6. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัยในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น	4.07	ผ่าน	3.92	ผ่าน

โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อคิดเห็นโดยสรุปจากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 ท่านที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และผลการปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้ทรงคุณวุฒิ
ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	
1.1 ความเป็นมาและแนวคิด	- ควรเน้นให้เห็นถึงการขาดการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	- ควรนำเสนอว่าในวิถีชุมชนต้องการให้มีกระบวนการเป็นอย่างไร
ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น	
2.1 ฐานและแหล่งเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งเรียนรู้อาจมีบุคคลที่เป็นตัวอย่างทั้งทางบวกและลบ เช่น ครู ผู้ที่ประสบความสำเร็จในเพศวิถีที่หลากหลาย คู่แต่งงาน คนที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม และโรงเรียน เป็นต้น - อาจจัดกลุ่มฐานและแหล่งเรียนรู้ให้ชัดเจน เช่น 1) ฐานการเรียนรู้จาก คน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม สื่อในชุมชน ฯลฯ 2) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ และ 3) สื่อที่อยู่นอกชุมชนแต่แพร่กระจายเข้ามาในชุมชน เช่น อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ - ควรเน้นการรับฟังเสียงของเยาวชน
2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้	- ควรรวมเรื่อง ความรุนแรงทางเพศ การตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันและความหลากหลายทางเพศ (ทอม ดี๊ดี้ เกย์) ทักษะคติในชุมชนเรื่องเพศ ทักษะการสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัว เป็นต้น
2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้	- นำเสนอให้เห็นวิธีการเรียนรู้ที่ได้จากชุมชน เพื่อให้เห็นพลังที่มาจาก การเรียนรู้ของชุมชน
2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - ช่องทางการสื่อสารที่พูดคุยต้องเปิดใจกัน - ควรมีการวิเคราะห์ว่าช่องว่างค่านิยมระหว่างผู้ใหญ่และเด็กจะทำอย่างไร และควรให้ครูได้มีส่วนร่วมกับชุมชนด้วย

ตารางที่ 4.8 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้ทรงคุณวุฒิ
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน	
3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ควรระบุว่า “กลุ่มวัยรุ่น” หรือ “ตัวแทนวัยรุ่น” ได้เข้ามาร่วมพูดคุยตั้งแต่แรกเริ่มด้วยเพื่อความชัดเจน - การรวมกลุ่มควรมีใครบ้าง สัดส่วนเท่าใด ควรคำนึงถึงค่านิยมการรวมกลุ่มที่ใหญ่อาจมีอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนพูดคุย อาจมีการจัดเวทีคนละครั้งแล้วมีคนกลางนำข้อคิดเห็นมาเสนอในเวทีของแต่ละกลุ่มเพื่อพิจารณาความเห็นร่วมอย่างอิสระและลดการครอบงำความคิดหรือการสร้างเงื่อนไขที่ใหญ่อาจสร้างอำนาจเหนือเด็ก - การรับรู้กับความตระหนักเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันจนแทบแยกพฤติกรรมไม่ออกกว่าเป็นอย่างไร ทั้งรับรู้และตระหนัก คือ สภาพที่เป็นอยู่ และสถานะความเป็นปัญหา เมื่อตระหนักถึงปัญหาและกระจายความรู้สึกไปสู่สาธารณะ จะกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักว่ากำลังเผชิญอะไรและจะแสวงหาทางออกร่วมกัน กรณีที่ชุมชนรู้สึกว่ายากเกินไปและไม่มีความรู้และประสบการณ์ ชุมชนมีการจัดการด้วยวิธีการของชุมชนอย่างไร
3.2 สร้างความตระหนักร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและลดอิทธิพลของผู้ใหญ่ต่อเยาวชน ควรสำรวจผู้ใหญ่ที่เยาวชนนับถือว่าเป็นใครบ้าง ที่อาจไม่ใช่คนเดียวกับคนในชุมชน (ผู้ใหญ่ พ่อ-แม่) นับถือ
3.3 ประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - ขอความร่วมมือตำรวจบ้าน หรืออาสาสมัครตำรวจชุมชน ให้ช่วยเฝ้าระวังการคุกคามทางเพศ - ควรระบุบทบาทให้ชัดของเครือข่ายอื่นว่า มีบทบาทลักษณะใดในกระบวนการเรียนรู้
3.4 ค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการ	-
3.5 กำหนดวิธีจัดการโครงการและกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากกิจกรรมมีจำนวนมาก การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องกำหนดบทบาทให้ชัดเจน

ตารางที่ 4.8 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้ทรงคุณวุฒิ
ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน	
3.6 ลงมือปฏิบัติตามโครงการ	- ข้อควรคำนึง เนื่องจากโครงการมีกิจกรรมจำนวนมากอาจต้องใช้เวลาในการขับเคลื่อน ดังนั้นชุมชนควรเลือกกิจกรรมที่มีความจำเป็นและพร้อมจะดำเนินการมากที่สุดนำไปปฏิบัติก่อน จึงจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพลังในการทำกิจกรรมอื่นตามมา
3.7 ประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน	-
ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	- กิจกรรม 1.1 อาจไม่เอื้อต่อนิสิตคนไทยที่ไม่ชอบการบันทึกหรือบางคนเขียนไม่ได้ เทคนิค คือ การทำสมุดที่ง่ายต่อการบันทึก เช่น การวางรูปหรือสัญลักษณ์หรือข้อความ แล้วสรุปตามความหมายที่กำหนดไว้ หากมีประเด็นที่น่าสนใจหรือต้องเฝ้าระวัง อาจส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรืออาสาสมัครในชุมชนเฝ้าระวังหรือเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น ๆ ต่อไป - ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้นำในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้องเข้าใจและร่วมวิเคราะห์ปัญหาตั้งแต่ต้น
ยุทธศาสตร์ที่ 2 การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	- ควรเพิ่มบทบาทของโรงเรียน และ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นของหมู่บ้านผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ ควรประชาสัมพันธ์มากกว่า 2 ครั้งต่อปีเพื่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคตินิยมทางเพศ ๆ	- พุดคุยเรื่องเพศใช้ภาษาเข้าใจง่าย ทันสมัย ใช้ศัพท์วัยรุ่น - เพื่อลดช่องว่างและส่งเสริมการสื่อสารที่ตระหนักรู้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ควรค้นหาใครที่เยาวชนรู้สึกวางใจที่จะคุยเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกใจ

ตารางที่ 4.8 ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ข้อคิดเห็นโดยสรุปของผู้ทรงคุณวุฒิ
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคติสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย</p>	- ควรเพิ่มบทบาทโรงเรียน
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย</p>	- กิจกรรมที่ 5.8 / 5.9 วัยรุ่นอาจไม่เข้าร่วม
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัยในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ป้ายรณรงค์อาจไม่ตรงใจเยาวชนอาจให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการใช้ข้อความ - ควรที่จะให้ความสำคัญกับแนวทางการควบคุมแหล่งเสียง (Zoning) และการเข้าถึงแหล่งอบายมุข - แนวทางการเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์และการเข้าถึงของกลุ่มวัยรุ่น - กิจกรรมธนาคารขยะและการทำปุ๋ยหมักชีวภาพเป็นกิจกรรมที่ดีสำหรับชุมชน แต่อาจไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อความชัดเจนในการแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่น ซึ่งอาจเสนอให้ชุมชนนำไปไว้ในแผนพัฒนาหมู่บ้าน น่าจะช่วยให้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศที่ตรงประเด็นมากขึ้น

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติขึ้นอยู่กับพื้นที่ ชุมชน บริบทในชุมชน และปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก
2. ควรระบุให้ชัดเจนว่าเป็นยุทธศาสตร์ของชุมชน และเขียนให้เห็นภาพการเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และแนวทางการปฏิบัติด้วยโครงการต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์

เชื่อมโยงกันและนำไปสู่การตอบเป้าหมายร่วมของชุมชน

3. บางยุทธศาสตร์และบางโครงการอาจมีการซ้ำซ้อน เนื่องจากมีกลุ่มเป้าหมายร่วมหลายกลุ่ม อาจรวมเป็นประเด็นเดียวกันได้ และอาจนำเสนอเป็นยุทธศาสตร์หลักที่ใช้แก้ปัญหาโดยตรง กับยุทธศาสตร์รองที่ช่วยสนับสนุนในการไปถึงภาพฝันที่ชุมชนกำหนดไว้

4. ควรมีข้อเสนอในเชิงพัฒนากลไกการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในรูปแบบกลุ่ม ที่แสดงบทบาทต่าง ๆ เช่น ทีมนำ ทีมทำ ทีมหนุน และทีมเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจต้องมีการพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถแสดงบทบาทของตัวเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. เป็นโครงการที่ดีเกิดจากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และจะประสบความสำเร็จต้องมีปัจจัยดังต่อไปนี้

5.1 ผู้นำท้องถิ่นเห็นความสำคัญให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ครอบคลุมให้เห็นความสำคัญ

5.2 ต้องตั้งวัยรุ่นมาเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง

5.3 ต้องมี Facilitator ที่มีความเข้มแข็งและจิตวิญญานสูง

5.4 สลายกลุ่มผลประโยชน์ท้องถิ่น เช่น ร้านเกม คาราโอเกะ ผับ การขายบริการทางเพศ ยาเสพติด ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงนำวัยรุ่นไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พึงประสงค์

5.5 ควรมีสถานบริการรองรับวัยรุ่นทุกลำดับชั้นของปัญหา ได้แก่

1) ค่ายวัยรุ่นแกนนำ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการสร้างความนับถือตนเอง
เพศศึกษา

2) คลินิกวัยรุ่น ให้คำปรึกษาปัญหาการมีเพื่อนต่างเพศ การแนะนำการคุมกำเนิดชนิดต่าง ๆ

3) คลินิกวางแผนครอบครัว กรณีตั้งครรภ์

4) บ้านพักฉุกเฉินกรณีฝากครรภ์และคลอด

5) โรงเรียนที่รับวัยรุ่นตั้งครรภ์และฝึกอาชีพหลังคลอด

6) สถานรับเลี้ยงเด็ก กรณีไม่ต้องการเลี้ยงดูเด็กทารกไม่พึงประสงค์ กศน.

ต้องประสานงานอย่างใกล้ชิดกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวมทั้งหน่วยงานพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่

6. การเข้าค่ายพัฒนากลุ่มวัยรุ่นควรระบุให้ครอบคลุมสิทธิทางเพศของวัยรุ่นทั้งหญิง ชาย และกลุ่มหลากหลายทางเพศควร และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มวัยรุ่นในทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง

7. แผนภาพกระบวนการอาจรวมจุดอ่อนกับปัจจัยอุปสรรค เนื่องจากสิ่งที่คั่นพบอยู่ในประเด็นคล้ายกัน และนำจุดแข็ง โอกาส รวมทั้งปัจจัยสนับสนุนไปช่วยลดจุดอ่อนและปัจจัยอุปสรรค

ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่สอดคล้องและตรง

กับเนื้อหาและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำเสนอในหัวข้อที่ 6 ดังต่อไปนี้

6. ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

6.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ความเป็นมาและแนวคิด

สังคมโลกในยุคไร้พรมแดนเช่นนี้ นานาประเทศต่างกำลังประสบปัญหาทางเพศของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะประเทศไทยที่ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นมีมากเป็นอันดับต้นของประเทศแถบเอเชียและนับวันกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าการเรียนรู้เรื่องเพศในสังคมไทยนั้น (พิมพ์วัลย์ บุญมงคล, 2551) ค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศและวัฒนธรรมไทยนับเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เรื่องเพศ มองว่าเรื่องเพศไม่สมควรนำมาเรียนรู้กันในสาธารณะ เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมของชุมชน และเมื่อเข้าสู่โลกยุคแห่งเทคโนโลยี ชุมชนได้ถูกแยกส่วนและลดทอนบทบาทในการสอดแทรกเนื้อหาการเรียนรู้การดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและดีงามตามบริบทของสังคมไทย ด้วยการแก้ปัญหาที่ผ่านมา นั้น สังคมกับการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นยังขาดระบบและไร้ทิศทาง ซึ่งขาดการเชื่อมโยงกับวัยรุ่นที่มีการเติบโตตามบริบทของพวกเขา ชุมชนขาดกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศร่วมกับวัยรุ่น ขาดการรับรู้และพิจารณาถึงผลกระทบร่วมกัน จนทำให้วัยรุ่นขาดภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศ เกิดภาวะเสี่ยงทางเพศต่างๆ มากมาย

ชุมชนซึ่งเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี ชุมชนจึงเป็นฐานรากทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทางและยั่งยืน (พรรณพิมล หล่อตระกูล, 2548) การเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนความคิด สรุปความเข้าใจ เรียนรู้ร่วมกัน และนำความคิดไปประยุกต์ใช้ อันเป็นหนทางที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) (Whyte, 1991) เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิจัย (Thumbull et al, 1998) ดังนั้นการสนับสนุนให้ชุมชนได้หันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นร่วมกันนั้นได้สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นซึ่งต้องอาศัยแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่นในการเข้าใจวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มที่เปราะบางอีกทั้งเป็นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามที่ชุมชนร่วมกันกำหนดตามลักษณะของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศเพื่อการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม

หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากอยู่ในจังหวัดที่กำลังประสบปัญหาทางเพศในวัยรุ่นสูงสุดใน 5 ลำดับแรกของประเทศ เข้าร่วม “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” จากการศึกษา พบว่าชุมชนเกิดช่องว่างของการเรียนรู้เรื่องเพศระหว่างวัยรุ่นกับครอบครัวและคนในชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง และคนในชุมชนเห็นว่าตนเองไม่มีความรู้ความเข้าใจมากพอที่จะพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นได้ดี วัยรุ่นและผู้ใหญ่มีทัศนคติและค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศที่แตกต่างกัน วัยรุ่นเห็นว่าเรื่องเพศสามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย มีรักในวัยเรียนเป็นเรื่องปกติ และการมีเพศสัมพันธ์กับคู่รักเป็นสิ่งที่ดีงามเนื่องจากคนทั้งสองรักกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ในขณะที่ผู้ใหญ่ พ่อ-แม่ผู้ปกครองหรือคนในชุมชนต่างมองว่าหากจะพูดคุยเรื่องเพศ มีทัศนคติว่าต้องเริ่มด้วยวิธีการห้ามปรามไว้ก่อนเนื่องจากวัยรุ่นสมัยนี้คิดว่าตนเองรู้มากกว่า ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ดื้อและสอนยาก ทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกเหนื่อยและท้อใจที่จะพูดคุยเรื่องเพศกับเด็ก และหากวัยรุ่นหญิงมีการตั้งครรภ์ในวัยเรียนจะห้ามทำแท้งเนื่องจากจะบาบหนัก ทำให้เด็กวัยรุ่นหญิงต้องออกจากโรงเรียนกลางคันมาแต่งงานหรือเลี้ยงลูก อีกทั้งยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่แสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ การนำเสนอสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม ช่องทางการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วยอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหานำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางเพศ หมู่บ้านโคกขาม จึงเป็นชุมชนต้นแบบในการร่วมคิด ร่วมกระทำ เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ของหมู่บ้านโคกขาม นำไปสู่การสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในหมู่บ้านโคกขาม และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้เรื่องเพศต่อไป

1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่

1.2.1.1 ภายในชุมชน

1) วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้ผู้นำชุมชน ตั้งแต่

ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นผู้นำวัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นอย่างจริงจัง และสนับสนุนชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มเยาวชนหรือตัวแทนเยาวชนของหมู่บ้านและตัวแทนชาวบ้านให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเกี่ยวกับสถานการณ์

เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ กับวัยรุ่น เพื่อให้การดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่นที่ดั่งงามและเหมาะสม

2) วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ป้ายหรือซุ้มให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ มีลานสาธารณะของชุมชนเป็นแหล่งพบปะพูดคุยร่วมกัน เพื่อสื่อสารเรื่องเพศที่ดั่งงามให้ทุกคนได้รับรู้ สถานการณ์ของปัญหาเรื่องเพศ วิเคราะห์ปัญหา หาทางออกร่วมกันและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความสามารถของแต่ละคน

3) วัยรุ่นต้องการให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ในชุมชน ครู และพระ เป็นฐานการเรียนรู้เรื่องเพศที่เด็กคุ้นเคยแล้วสบายใจ รับฟังความต้องการของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น โดยไม่ตำหนิหรือต่อว่าก่อน

4) วัยรุ่นและชุมชนยินดีที่จะมีอาสาสมัครเป็นฐานการเรียนรู้เรื่องเพศ ที่อาจเป็นบุคคลที่เป็นตัวอย่างทั้งทางบวก เช่น ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางเพศที่หลากหลาย คู่แต่งงานที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น และบุคคลที่เป็นตัวอย่างทางลบ เช่น คนที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อม หรือ ผู้ที่ประสบปัญหาความรุนแรงทางเพศ ซึ่งพร้อมที่จะเป็นอาสาสมัครถ่ายทอดประสบการณ์และเปิดใจเรียนรู้ร่วมกันสามารถให้คำแนะนำแก่เด็กและน้อง ๆ วัยรุ่นได้ ในขณะที่เดียวกันทุกคนจะให้เกียรติกับบุคคลตัวอย่างที่ยินดีเป็นอาสาสมัครถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งทางบวกและทางลบนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันและหาทางออกของปัญหาร่วมกัน

5) วัยรุ่นและชุมชนต้องการใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลและให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนควบคู่ไปกับการให้ข่าวสารทั่วไปของหมู่บ้าน

6) วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้อาสาสมัครสาธารณสุขเป็นฐานการเรียนรู้และให้คำแนะนำเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นได้ตามภารกิจของอาสาสมัครสาธารณสุข ด้วยการรับฟังปัญหาวัยรุ่น พูดคุยและแนะนำวัยรุ่นด้วยความรักและเมตตา

1.2.1.2 ภายนอกชุมชน

1) ชุมชนต้องการให้หน่วยงานทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การศึกษาจากระบบโรงเรียนตำบล (กศน. ตำบล) นักพัฒนาชุมชน โรงเรียนระดับอำเภอและระดับตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศให้กับวัยรุ่น มีเวทีได้ร่วมพูดคุยกับตัวแทนวัยรุ่นเพื่อรับฟังเสียงของเด็กและเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น

2) ชุมชนต้องการให้มีตัวแทนของชุมชน ติดต่อกับประสานงานกับเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่องในการเป็นกัลยาณมิตรเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สามารถดำเนินชีวิตทางเพศที่ดั่งงามได้อย่างต่อเนื่อง

3) ชุมชนต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการนำเสนอสื่อสาธารณะทุกช่องทาง เช่น ทางอินเทอร์เน็ต ทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ ทางสิ่งพิมพ์ และสื่อวิดีโอต่าง ๆ เป็นต้น ให้มีมาตรการลงโทษและเอาผิดกับผู้กระทำความผิดในการเสนอสื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศอย่างจริงจังและรุนแรงมากพอที่จะไม่กระทำผิดอีก เนื่องจากชุมชนเห็นว่าครอบครัว และคนในชุมชน หน้าที่ที่ต้องคอยระมัดระวังและควบคุมการบริโภคสื่อของเด็ก และชุมชนเป็นปลายทางที่ไม่สามารถควบคุมสื่อที่เข้ามาแพร่กระจายในชุมชนได้เพียงลำพัง และรวดเร็วมาก ซึ่งไม่รู้ว่าเด็กจะได้รับสื่อที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องเพศตอนไหนบ้าง อย่างไร

1.2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ โดยเรียงลำดับตามความเร่งด่วน

และความต้องการของชุมชน พบว่า ประเด็นที่วัยรุ่นและชุมชนต้องการเรียนรู้มากที่สุด คือ **การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะข้อมือ รำกาย และใช้สายตา** ในเรื่อง ทักษะการสอนและพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กและวัยรุ่น ความต้องการทางเพศของวัยรุ่นต่าง ๆ สิทธิทางเพศ บทบาทหญิงชาย การวางตัวของวัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม การให้เกียรติต่อเพศตรงข้าม การคบหาเพศเดียวกัน ความรุนแรงทางเพศ การตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ สิทธิการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันและกลุ่มหลากหลายทางเพศ ทักษะการปฏิเสธและการต่อรอง หากต้องถูกคุกคามให้มีเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ฤกษ์งามยามดีชาย ฤกษ์งามยามดีหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน ข้อมูลหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชนที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาทางเพศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องหากถูกล่วงละเมิดทางเพศ

รองลงมา คือ การตัดสินใจเลือกคู่อุปการ วางแผนการสมรสและการ

ตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม วัยรุ่นและชุมชนต้องการเรียนรู้ในเรื่อง การมีคู่รักในวัยเรียน การเลือกคู่อุปการและการตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิดและผลข้างเคียง และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม การตั้งครรภ์และภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูทารกและพัฒนาการเด็ก และ **การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย** ในเรื่อง เตรียมความพร้อมของผู้ใหญ่ในชุมชนให้เป็นแบบอย่างและเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ถูกต้องและแนะนำแหล่งข้อมูลการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมให้กับวัยรุ่นได้ รวมทั้งมีข้อมูลที่ต้องการจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระ เป็นต้น

ประเด็นที่วัยรุ่นและชุมชนต้องการเรียนรู้ในลำดับท้ายสุด คือ การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย ในเรื่อง การให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ของสถานบริการสุขภาพสำหรับวัยรุ่นในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน เนื่องจากชุมชนมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่น่าอาย จะรักษาด้วยตนเองก่อน จะนี้ถึงก็เฉพาะเวลาเจ็บป่วย กรณีที่ไม่สามารถรักษาด้วยวิธีการของตนเองได้แล้วจึงตัดสินใจที่จะไปใช้บริการในสถานบริการ แต่ถ้าได้รับความรู้หรือมีข้อมูลว่าเป็นอย่างไรก็ช่วยให้ตัดสินใจในการไปใช้บริการได้ดีขึ้น

1.2.3 **วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้** วัยรุ่นและคนในชุมชนต่างได้แสดงความคิดเห็นในกลุ่มของตนเองอย่างเต็มที่ และเมื่อนำมาเสนอในกลุ่มใหญ่ เช่น เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการอบรม ผู้ใหญ่บางกลุ่มเห็นว่า ควรมุ่งไปที่การอบรมวัยรุ่นก่อน และยัง

ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอบรมผู้ใหญ่ แต่ยังมีผู้ใหญ่อีกกลุ่ม คัดค้านและเห็นด้วยกับวัยรุ่นที่ต้องการให้มีการอบรมผู้ใหญ่เช่นเดียวกัน โดยตัวแทนวัยรุ่นแสดงความคิดเห็นว่า ผู้ใหญ่ควรจะต้องเป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและพูดคุยกับวัยรุ่นด้วยความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของวัยรุ่น โดยมีผู้ใหญ่อีกกลุ่มที่สนับสนุนความคิดเห็นของวัยรุ่นว่า วัยรุ่นสมัยนี้มีอะไรเข้ามากระตุ้นมากมายและผู้ใหญ่ตามความคิดวัยรุ่นไม่ทัน จึงทำให้ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้และเข้าใจวัยรุ่นในยุคนี้อنهاคิดอย่างไรและจะต้องพูดคุยกับเขาอย่างไรจึงจะเดินทางร่วมกันได้ และนำมาซึ่งความเข้าใจกันและลงคิดเห็นร่วมในวิธีการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควบคู่ไปกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ดังนี้

1.2.3.1 วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้มีเวที “ชวนคิดชวนคุย” เปิดโอกาสให้ตัวแทนวัยรุ่นและตัวแทนชาวบ้านได้พูดคุยกันเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมหรือผู้ที่ชุมชนนับถือ หรือที่กลุ่มวัยรุ่นให้การนับถือ และพูดคุยได้ทุกเรื่อง เป็นผู้นำในการชวนคิดชวนคุย

1.2.3.2 วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้มีการสื่อสารข่าวดีดีเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ผ่านงานประเพณีสงกรานต์ การจัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง และการเดินหรือขี่จักรยานรณรงค์ของตำบล เป็นต้น โดยมีตัวแทนวัยรุ่นเข้าร่วมทุกกิจกรรม หรือกลุ่มวัยรุ่นอาสาขอทำเองในการให้ความรู้เรื่องเพศผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

1.2.3.3 วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้สอดแทรกความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่พึงามในการทำกิจกรรมจิตอาสาของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

1.2.3.4 วัยรุ่นและชุมชนต้องการมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่พึงามร่วมกัน อาจจัดเป็นการอบรมหรือไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชนร่วมกัน

1.2.3.5 วัยรุ่นต้องการให้มีกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้าน และมีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับกลุ่มต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่ทำและแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่

1.2.3.6 วัยรุ่นและชุมชนต้องการจัดทำสื่อเพื่อให้ความรู้เรื่องเพศที่ถูกต้องและเหมาะสมไว้ตามจุดต่าง ๆ ของชุมชน ที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เองตลอดเวลา

1.2.3.7 ชุมชนต้องการติดตามโครงการที่ได้ดำเนินการโดยใช้เวที “ชวนคิดชวนคุย” มาบอกเล่าสิ่งที่ได้ทำ ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง โดยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำในการสรุปผลการทำงานและอาจเชิญชวนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครือข่ายจากภายนอกเข้าร่วมรับฟังด้วย แล้วสรุปเป็นเอกสารไว้เป็นแนวทางในการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป

1.2.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ จากการร่วมระดมสมองของวัยรุ่นและคนในชุมชน และวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและภัยคุกคามของชุมชน ทำให้ชุมชนรับรู้ถึงสิ่งที่มีคุณค่าในหมู่บ้านซึ่งไม่เคยให้ความสนใจ หรือรับรู้มาก่อน การที่ทุกคนได้มาลงชุมชนร่วมกันทำให้เห็นสิ่งที่เป็นจุดอ่อนของชุมชน และคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และยอมรับ

ร่วมกันในที่ประชุมว่า ต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคีและการออกแรงต่าง ๆ ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมสิ่งดีและลดปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น โดยวัยรุ่นและคนในชุมชน ได้เสนอในปัจจุบันที่เสริมสร้างและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ดังนี้

1.2.4.1 ปัจจัยที่เสริมสร้างต่อกระบวนการเรียนรู้ของ

ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่

1) ด้านทรัพยากรบุคคล ชุมชนต้องการให้ผู้

อาวุโสและผู้สูงอายุที่ชุมชนนับถือเป็นศูนย์รวมใจและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเอง ทำงานจิตอาสา และพัฒนาชุมชนเป็นแบบอย่างให้กับวัยรุ่นและคนในชุมชน

2) ด้านการสื่อสารในชุมชน วัยรุ่นและชุมชน

ต้องการใช้หอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลักในการสื่อสารเรื่องเพศที่ดึงมาให้คนชุมชนได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 4) นอกจากนี้วัยรุ่นยังเสนอว่า อาจมีช่องทางการสื่อสารที่พูดคุยแบบเปิดใจกันกับใครก็ได้ที่สามารถรับฟังเด็กได้ ไม่ขัดจังหวะความคิดเห็นของเด็ก และไม่เบรกดีกก่อนที่เด็กจะพูดจบ อาจเป็นกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน หรือผู้ใหญ่ที่สามารถคุยกับเด็กได้ ดังข้อเสนอที่กลุ่มวัยรุ่นได้เสนอไว้ในช่วงการจัดทำโครงการว่า ผู้ใหญ่ไม่ควรขัดจังหวะการพูดของวัยรุ่นเมื่อมีการแสดงความคิดเห็นกับผู้ใหญ่ จนทำให้เด็กเสียความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ

3) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน

ต้องการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กและเยาวชนตามความรอบรู้และเชี่ยวชาญของตน เพื่อสานต่อความรู้ไม่ให้สูญหาย และสร้างภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้กับเด็ก

4) ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ชุมชนต้องการให้มี

ตัวแทนชุมชนที่ทำหน้าที่ประสานเครือข่ายในทุกภาคส่วน เช่น หน่วยงานท้องถิ่น โรงเรียน วัด และอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ตัวอย่าง เช่น โรงเรียนและวัดขอนแก่น ตำบลขอนแก่น อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีความสนใจและเริ่มดำเนินกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน และเป็นตัวอย่างการเรียนรู้ที่เริ่มเปิดโอกาสการเรียนรู้เรื่องเพศของเด็กตอนอยู่ในโรงเรียน โดยให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเรื่องเพศ โดยครูนำความคิดเห็นของเด็กมาเสนอและร่วมพูดคุยกับชุมชนโดยผ่านการจัดเวทีพูดคุยของวัดขอนแก่น (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.2, 2)

1.2.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของ

ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ด้วยชุมชนได้วิเคราะห์ตนเองว่า หมู่บ้านโคกขามยังมีจุดที่ต้องได้รับการพัฒนาอีกมากที่อาจเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น ดังนั้นการที่ชุมชนจะเดินหน้าต่อไปในการเรียนรู้เรื่องเพศกับวัยรุ่น ชุมชนเสนอว่า ไม่ควรมองข้ามจุดอ่อนที่ชุมชนยังมีอยู่ ซึ่งแต่ละครอบครัวมีใจที่ต้องการจะเรียนรู้ร่วมกันก็จริง แต่ในภาพรวมพื้นฐานสังคมของหมู่บ้านแล้วยังขาดความพร้อมในบางอย่าง ชุมชนจึงเห็นร่วมกันว่า ควรมีการดำเนินงานพัฒนาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคควบคู่กันไปเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป ได้แก่

1) ด้านทรัพยากรบุคคล ต้องการให้ผู้นำชุมชนทุกระดับตั้งแต่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน มีการรวมตัวกันอย่างจริงจังและทำงานเชิงพัฒนาในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศร่วมกันระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 1)

2) ด้านสภาพสังคม ชุมชนต้องการมีลานสาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคน โดยเฉพาะวัยรุ่นได้มีโอกาสทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ (สอดคล้องกับข้อ 1.2.1.1, 2)

3) ด้านค่านิยมเรื่องเพศในชุมชน ทั้ง ๆ ที่วัยรุ่นและคนในชุมชนมีค่านิยมต่างกัน แต่วัยรุ่นและชุมชนต้องการให้มีการพูดคุยกันเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ตัวแทนวัยรุ่นเสนอว่า อาจมีเรื่องราวบางอย่างที่ผู้ใหญ่ไม่เข้าใจเด็ก และบางครั้งที่เด็กต้องการทำในบางสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าไม่ดีแต่วัยรุ่นไม่คิดเช่นนั้น ด้วยค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่ตรงกัน จึงอาจใช้เวทีชวนคิดชวนคุยระหว่างตัวแทนวัยรุ่นหญิงชายและตัวแทนผู้ใหญ่ โดยมีผู้นำในการชวนคุยเป็นใครก็ได้ที่สามารถรับฟังและประสานความคิดระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ได้ดี และไม่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นคนที่วัยรุ่นรู้สึกว่าคุณได้สบายใจ เข้าใจและคุยภาษาเดียวกับวัยรุ่น

4) ด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนต้องการให้ผู้นำชุมชนดูแลเรื่องความปลอดภัยร่วมกับตำรวจอาสาสมัครของชุมชน ตลอดจนดูแลความสะอาดและสวยงามของชุมชน โดยอาจให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในการดูแลทำความสะอาดชุมชนร่วมกันในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนต้องการให้ตำรวจอาสาของชุมชนเฝ้าระวังแหล่งเสียงทางเพศภายในชุมชน และที่บึงทะเลน้อย เพื่อเสนอข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลและอำเภอต่อไป

6) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนต้องการฟื้นฟูประเพณีการเล่น และศิลปวัฒนธรรมที่ดิงามให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับวัยรุ่นได้เรียนรู้ เช่น การเล่นน้ำสงกรานต์ของหนุ่มสาวที่สุภาพ ไม่เล่นสาดน้ำปะแป้งที่รุนแรง กลับมาเล่นดนตรีไทยในงานสงกรานต์รำกลองยาว ซึ่งมีกลุ่มดนตรีไทยอยู่แล้วในชุมชน มีการแข่งขันเล่นลูกชวง การเล่นตี่จับ และมอญช้อนผ้าเป็นตัวอย่งที่ดีแสดงให้เห็นถึงการวางตัวของหญิงชาย ผ่านการเล่นทางวัฒนธรรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดิงาม ซึ่งชุมชนเห็นว่า คนที่อายุประมาณน้อยกว่า 40 ปีลงมา จะไม่รู้จักการเล่นดังกล่าวและนับวันจะลืมนหายไปจากชุมชน

7) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ชุมชนต้องการส่งเสริมให้วัยรุ่นช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานบ้านและทำงานอดิเรกเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการอยู่กับเทคโนโลยีที่เกินความจำเป็นและลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

8) ด้านสื่อทั่วไป ชุมชนต้องการให้แต่ละครอบครัวร่วมกันตรวจสอบและระมัดระวังการใช้สื่อที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นทั้งในครอบครัวและชุมชน

ตอนที่ 2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” นั้น ดำเนินการบนหลักการของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ของหมู่บ้านโคกขามนั้น ชุมชนเห็นว่า ฐานและแหล่งการเรียนรู้ควรเริ่มจากการสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่น อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และ สมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นหลักให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยเริ่มด้วยการมีเวที “ชวนคิดชวนคุย” ที่จะกระตุ้นให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้หันหน้ามาเริ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน พูดคุยกันด้วย “ภาษาของชาวบ้าน” เอง ทำให้เด็กคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่คุยกับผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่ได้คุยและรับฟังเสียงจากเด็ก ได้เข้าใจและไว้น้ำใจเชื่อใจกัน ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ทำให้ทุกคนได้พูดคุยเรื่องเพศได้อย่างสบายใจและระบุดความคิดจากข้างในของแต่ละคนและนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมา เป็นการเปิดโอกาสให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้เรียนรู้ถึงฐานและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณค่าร่วมกัน เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามของวัยรุ่นร่วมกัน ซึ่งสามารถแบ่งฐานและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนตามกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาแบบอ้อยาศัย (วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2545) ออกเป็น 2 ส่วน คือ จากการจัดกิจกรรม และการให้บริการ ซึ่งเหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน รายละเอียด คือ

1. จากการจัดกิจกรรม มีดังนี้

1) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วยภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อมา เช่น การเล่นลูกช่วง การเล่นดนตรีไทย ที่หมู่บ้านโคกขามมีกลุ่มสืบทอดการเล่นดนตรีไทยมากกว่า 60 ปี แต่ปัจจุบันความนิยมลดลงไป วัยรุ่นให้ความสนใจดนตรีสดริงมากกว่า ในขณะที่ชุมชนต้องการให้ฟื้นฟูและสืบทอดการเล่นดนตรีไทยในงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับการเล่นดนตรีสมัยใหม่ เพื่อถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ต่อไป

2) การจัดกลุ่มสนใจ ตามสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เช่น อาจมีผู้สนใจรับฟังคำแนะนำเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และวิธีการคุมกำเนิดชนิดต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขที่เข้ามาให้คำแนะนำในชุมชน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ปลอดภัยได้อย่างถูกต้อง

3) กลุ่มเสวนาหรืออภิปราย เป็นการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน และต้องการแสดงความคิดเห็นโดยการเปิดเวทีพูดคุย วิชาภักษ์วิจารณ์ในเรื่องนั้นๆ อย่างเสรี และเป็นประชาธิปไตยต่อสาธารณชน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ เช่น เวทีชวนคิดชวนคุยที่ชุมชนต้องการให้มีขึ้น

ในชุมชนโดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องเพศกับคนในชุมชนเป็นการสร้างมุมมองและลดช่องว่างทัศนคติเรื่องเพศระหว่างวัยรุ่นและผู้ใหญ่ในชุมชน

4) กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรูปแบบพิธีการที่กระทำสืบทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นจารีตประเพณี และอนุรักษ์ต่อกันไป เช่น การรดน้ำดำหัวในประเพณีสงกรานต์ ที่ตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงานโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์จัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์โดยใช้บริเวณหน้าโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์จัดกิจกรรมนี้ต่อเนื่องมาได้ 4-5 ปี ชุมชนรู้สึกดีกับกิจกรรมนี้และได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี จากการพูดคุยกับชาวบ้านส่วนใหญ่ เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะได้รับความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และจะสนับสนุนให้ทำต่อไป เนื่องจากเป็นสิ่งชุมชนรู้สึกว่าเป็นสิริมงคลกับตัวเองและครอบครัวที่แสดงความเคารพแก่ผู้สูงอายุและพ่อแม่แก่ที่ได้เลี้ยงดูเรามา ทำให้คนในชุมชนได้มารวมตัวกัน อีกทั้งยังเป็นการสานต่อประเพณีที่ดีงามให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้เรียนรู้ต่อไปอีกด้วย และในข้อเสนอของชุมชนได้เสนอให้มีการพาเด็กเข้าวัดเพื่อฟังธรรมชดเชยจิตใจ เป็นการเสริมสร้างจริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีในเรื่องเพศอีกทางหนึ่ง

5) พ่อแม่สอนลูก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ชัดเจนที่สุด เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน จากผลการศึกษา พบว่า ด้วยการประกอบอาชีพและความ เป็นอยู่ในปัจจุบันที่พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาได้พูดคุยหรือแนะนำเรื่องเพศกับลูก และในบางครอบครัวไม่รู้ว่าจะสอนหรือพูดคุยกับลูกหลานอย่างไร จึงใช้วิธีดูไว้ก่อน และเข้าใจว่าเด็ก ๆ ได้รับการสอนจากโรงเรียนแล้ว ซึ่งครูน่าจะให้ความรู้ได้ดีกว่า จากการร่วมประชุมระดมสมอง ชุมชนมีข้อเสนอว่า พ่อแม่ผู้ปกครอง และคนในชุมชนควรได้รับความรู้ที่สามารถเพิ่มทักษะในการพูดคุยเรื่องเพศกับเด็ก ซึ่งหากชุมชนใช้วิธีการดู ห้ามหรือว่า แบบเดิม ๆ อาจทำให้เด็กไม่เกิดการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีได้

6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพ ซึ่งชุมชนมีผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น การทำไม้กวาด การถักกระเป่า การสานตะกร้า การเผาถ่านเตาผิงแบบโบราณ จากผู้รู้ และชำนาญการ ซึ่งผู้รู้ด้านต่าง ๆ เหล่านี้ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับเด็กและเยาวชน แต่จากการพูดคุยและสัมภาษณ์ ผู้รู้ในชุมชน กล่าวว่า ยังไม่มีเวทีให้ผู้รู้และเยาวชนได้มีโอกาสพบปะกันอย่างจริงจัง หากจะให้เยาวชนเดินเข้ามาเรียนรู้เองอาจไม่ได้รับความสนใจ ด้วยเด็กสมัยนี้ให้ความสนใจในเทคโนโลยีมากกว่า จึงอาจต้องมีการจัดกิจกรรมหรือสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับผู้ใหญ่เพื่อค่อย ๆ ซึมซับการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น ผู้ใหญ่ทำแล้วให้เด็กช่วยชาย หรือให้เด็กช่วยหาหรือเตรียมส่วนประกอบต่าง ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ จากในครอบครัวแล้วค่อยรวมกลุ่มวัยรุ่นเป็นสมาชิกต่อไป

7) การเข้าค่าย เป็นกิจกรรมที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความสนใจที่จะเรียนรู้ในศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่งร่วมกัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อไปอยู่ร่วมกันและศึกษาในเรื่องนั้น ๆ เช่น การเข้าค่าย การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามของกลุ่มวัยรุ่น และของกลุ่มคนในชุมชน ที่วัยรุ่นและชุมชนได้ร่วมกันเสนอไว้เพื่อสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีของคนในชุมชนต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกัน เป็นต้น

8) เรียนรู้จากคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการสื่อสารที่ให้ความรู้อย่างฉับไวสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในการจัดการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและ

การศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชนมองว่า ปัจจุบันวัยรุ่นในชุมชนมีการเรียนรู้จากคอมพิวเตอร์และใช้เวลาอยู่กับมือถือมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุย เล่นเกม การจับกันทางโทรศัพท์ รวมทั้งใช้ในการเรียนรู้เรื่องเพศ ทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกเป็นห่วง ไม่สบายใจและไม่พอใจ เนื่องจากไม่ค่อยสนใจเรียน นัดกันไปเที่ยว ไม่ช่วยงานบ้านและมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ นอกจากนี้คนในชุมชนยังเห็นว่าไม่มีการรับผิดชอบที่จริงจังจากหน่วยงานใด ๆ ที่จะควบคุมการเสนอสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม ทำให้เด็กมีความเสี่ยงในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม จึงทำให้เป็นดาบสองคม ในขณะที่ครอบครัวต้องการสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้เทคโนโลยีแต่ก็กลัวที่เด็กจะไปใช้ในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ไม่ดีงาม เนื่องจากผู้ใหญ่ไม่สามารถดูแลเด็กได้ตลอดเวลา ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน กลับมาในเวลาที่มีด หรือบางครั้งครอบครัวเด็กก็อยู่ตามลำพังกับผู้สูงอายุ จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ชุมชนร่วมกันเสนอถึง เนื้อหาที่ต้องการให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือที่เป็นประโยชน์และโทษ ในขณะที่วัยรุ่นเห็นว่า เทคโนโลยีเหล่านี้เป็นเรื่องส่วนตัวและอิสระที่จะเรียนรู้ ตนเองมีวิจารณญาณมากพอที่จะเลือกเรียนรู้ หากผู้ใหญ่ห้ามหรือบ่นว่า จะรู้สึกรำคาญใจ และไม่พอใจ โดยหลีกเลี่ยงที่จะแอบไปใช้ในจุดที่ผู้ใหญ่ไม่เห็น จะได้ไม่ถูกตำหนิ

2. การให้บริการ มีดังนี้

1) ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อสร้างนิสัยการอ่าน ซึ่งชุมชนต้องการให้มีเช่นหมู่บ้านอื่น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หนึ่งที่จะส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ถูกต้องและเหมาะสมรวมทั้งเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย เนื่องจากชุมชนมองว่าประเด็นนี้เป็นจุดด้อยของหมู่บ้านที่ชุมชนยังไม่ให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนได้เคยมีการพูดคุยที่จะจัดทำที่อ่านหนังสือพิมพ์ตั้งแต่สมัยผู้ใหญ่บ้านคนที่ผ่านมาแต่เรื่องก็เงียบไป แต่จากการระดมสมองร่วมกันของชุมชนครั้งนี้ ทำให้ชุมชนมั่นใจว่า จะมีพลังมากพอที่จะผลักดันให้เกิดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านได้มากขึ้น เพราะเป็นความต้องการของทุกคน และไม่ต้องสร้างใหม่ คือประยุกต์ใช้ซุ้มกลางบ้านซึ่งมีอยู่แล้วหลายจุด โดยมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านที่เพิ่งได้รับการคัดเลือกเป็นแกนนำในการสานต่อโครงการให้ประสบผลสำเร็จ

2) ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง จากสื่อการสอนหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งความรู้ข่าวสารแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ซึ่งหมู่บ้านโคกขามสามารถไปใช้บริการได้ที่ ศูนย์การเรียนรู้ของ กศน. ตำบลบ่อทอง ตั้งอยู่ ณ บริเวณเดียวกับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง เดินทางสะดวกและไม่ไกลจากหมู่บ้าน ประมาณ 1 กิโลเมตร แต่ทั้งนี้ จากการพูดคุยกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะไม่ได้ไปรับบริการ เนื่องจากชุมชน เข้าใจว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน กศน. และคิดว่าตนเองไม่มีความจำเป็นที่จะเดินทางไปหาข้อมูลใด ๆ ในศูนย์การเรียนรู้

3) อินเทอร์เน็ต โดยมีการสืบค้นข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ ปัจจุบันมีบริการอินเทอร์เน็ตสำหรับประชาชน 1 เครื่อง ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ให้บริการในวันและเวลาราชการ ซึ่งไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้ตลอดเวลา ชุมชนจึงมีข้อเสนอให้เปิดบริการเพิ่มในวันเสาร์และอาทิตย์สำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อสะดวกในการค้นหาข้อมูลในสถานที่ที่สะดวกและปลอดภัย ซึ่งทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองรู้สึกสบายใจมากกว่าที่ลูกหลานจะไปใช้บริการหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่ร้านค้า นอกหมู่บ้านหรือในตัวอำเภอ

4) นิทรรศการ ซึ่งชุมชนเสนอให้มีการจัดนิทรรศการในภาพรวมของตำบลโดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่นร่วมกันของคนทั้งตำบล ด้วยชุมชนมองว่า จะได้มีแนวร่วมในการเรียนรู้และเป็นวิธีการที่ชุมชนได้ออกมาเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ด้วยจะได้มีพลังในการขับเคลื่อนต่อไป

5) การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพักผ่อนและความเพลิดเพลิน แต่ในขณะเดียวกันผู้ท่องเที่ยวก็จะได้รับความรู้ด้วย ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงและได้เรียนรู้ในขณะเดียวกัน โดยชุมชนเสนอให้ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนร่วมกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบึงทะเลน้อยเพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์และลดจุดเสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศของชุมชนด้วย ในขณะเดียวกันจากการประชุมระดมสมอง วัยรุ่นและคนในชุมชนได้เสนอร่วมกันว่า ต้องการให้มีป้ายหรือสื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เป็นระยะตามทางจนถึงบึงทะเลน้อย เพื่อเป็นสิ่งเตือนใจให้วัยรุ่นระมัดระวังการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่ไม่เหมาะสม

6) พิพิธภัณฑสถาน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยตลอดเวลา มีโอกาสสัมผัสด้วยตนเอง จากการระดมสมอง ชุมชนเสนอให้มีการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดงาม จึงมีข้อเสนอเรื่องแหล่งพิพิธภัณฑสถานจากตัวแทนด้านสาธารณสุข คือ พิพิธภัณฑสถานวชิรนครอบครัว กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ที่วัยรุ่นและคนในชุมชนสามารถเรียนรู้เรื่องเพศร่วมกันได้เป็นอย่างดีในการเตรียมความพร้อมของเด็กและเยาวชนที่จะมีครอบครัวในอนาคตอย่างมีคุณภาพ

7) ห้องสมุดประชาชน เป็นสถานที่ให้บริการข้อมูลข่าวสาร และสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนศึกษา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ซึ่งอำเภอหนองม่วงมีบริการ 1 แห่ง คือ ห้องสมุดกศน. อำเภอ จากการพูดคุยถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนกับวัยรุ่นและชาวบ้านโคกขามได้ข้อมูลว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามี ห้องสมุด กศน. อำเภอ ให้บริการและถ้าหากทราบว่ามีก็คงไม่ไปใช้บริการเนื่องจากเดินทางไม่สะดวกและไม่รู้ว่าจะต้องการเรียนรู้อะไรจากห้องสมุด กศน. ที่ชุมชนต้องการ คือ หาความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสารบันเทิงต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อความเพลิดเพลินเป็นหลัก ส่วนวัยรุ่นจะมีบางกลุ่มที่เข้าไปใช้บริการห้องสมุด กศน.อำเภอ เพื่อค้นหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศในการทำรายงานส่งครูเท่านั้น นอกเหนือจากนั้นเป็นการค้นหาจากห้องสมุดในโรงเรียนและทางอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวัยรุ่นให้ความเห็นว่า เนื่องจากสะดวกและรวดเร็วกว่า และจากการพูดคุยกับกลุ่มวัยรุ่น พบว่า หากเลือกค้นหาลำดับแรก จะเลือกการค้นหาจากอินเทอร์เน็ตเนื่องจากมีการแสดงข้อมูลที่เคลื่อนไหวได้เป็นสิ่งที่น่าติดตามและน่าสนใจกว่าในหนังสือ และมีเนื้อหาที่ความหลากหลายตรงกับสิ่งที่วัยรุ่นต้องการและค้นหาคำตอบได้ทันที

8) หน่วยภาพยนตร์เคลื่อนที่ เป็นการออกหน่วยโดยทางรถยนต์หรือเรือเคลื่อนที่ไปตามชุมชน เพื่อนำสื่อภาพยนตร์ไปฉายเพื่อความเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกันผู้ชมก็ได้ความรู้จากเนื้อหาในภาพยนตร์นั้น ๆ ด้วย ในปัจจุบันวิธีการนี้ในพื้นที่ของอำเภอหนองม่วงมีการออกหน่วยเคลื่อนที่ไปตามตำบลต่าง ๆ ในลักษณะการบูรณาการหน่วยราชการหลายภาคส่วนในอำเภอ เพื่อออกให้บริการและให้ความรู้กับประชาชน โดยมีนายอำเภอเป็นผู้นำทีม หน่วยงานต่าง ๆ จะใช้วิธีการแสดงและสาธิตกิจกรรมและสอดแทรกความรู้ของหน่วยงาน ประกอบกับการให้ความรู้ผ่านวิดีโอและโทรทัศน์แทนภาพยนตร์เคลื่อนที่ที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขนิยมทำมาก่อน (หน่วยงานสาธารณสุขในเขตอำเภอหนองม่วงไม่ได้ทำมานานกว่า 15 ปีแล้ว) เพื่อความสะดวกในช่วงเวลาการทำงานและความรวดเร็วใน

การบริหารจัดการ จากการสอบถามวัยรุ่นและชาวบ้านโคกขาม กล่าวว่าจะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของอำเภอที่เวียนมาในตำบลบ่อยประมาณ ปีละ 1 ครั้ง อีกทั้งระยะเวลาการจัดกิจกรรมจะมีเพียงครั้งวัน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน เนื่องจากบางคนต้องออกไปทำงานไม่อยู่ในชุมชน ขณะที่มีการจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและเด็กเล็กไปรับบริการ จากการพูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะคอยฟังว่ามีอะไรมาให้บริการบ้างและจะไปรับบริการฟรีที่ทางราชการจัดมาให้บริการ และจากการพูดคุยกับตัวแทนด้านสาธารณสุข พบว่า การออกหน่วยเคลื่อนที่ของอำเภอที่ผ่านมายังไม่มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่เป็นการให้บริการตรวจสุขภาพและให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย และการปฏิบัติตัวในโรคที่พบบ่อยในชุมชน เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน เป็นต้น เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและเด็กเล็กมารับบริการ จึงไม่ได้มุ่งที่จะให้ความรู้เรื่องเพศโดยตรง

2.2 เนื้อหาที่จะนำมาพูดคุยเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นนั้นอยู่บนฐานคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหา **“สิทธิทางเพศ”** โดยเรียงลำดับเนื้อหาการเรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการของวัยรุ่นและชุมชนเองตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง คือ 1) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกายและใช้สายตา จากการประชุมระดมสมองเป็นประเด็นที่วัยรุ่นและชุมชนเห็นร่วมกันว่าต้องการให้นำมาเรียนรู้ร่วมกันเป็นประเด็นแรก โดยเฉพาะเรื่องสิทธิทางเพศ และการป้องกันการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ ทั้งวัยรุ่นและผู้ใหญ่ต่างรับรู้ร่วมกันแล้วว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นนั้นมีแนวโน้มสูงขึ้นมากและอีกทั้งวัยรุ่นเองก็มีค่านิยมของการมีคูรักรในวัยรุ่นหากใครไม่มีก็จะถูกเพื่อนล้อว่าเซย ซึ่งจากการพูดคุยในการประชุม ผู้ใหญ่ยอมรับว่า อาจต้องปรับความคิดของการมีคูรักรในวัยรุ่นของลูกหลาน และตัวแทนพ่อแม่แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า คงไม่ห้ามเด็กเพียงแต่ขอให้เด็กได้สื่อสารกับผู้ใหญ่และบอกกล่าวทุกครั้งหากต้องออกไปทำกิจกรรมใด ๆ ทั้งที่อยู่ในสายตาหรือออกไปนอกบ้าน โดยทั้งทำใจไว้ว่า ทั้งนี้ก็เพื่อความปลอดภัยของเด็ก ๆ เองในทุกเรื่อง 2) การตัดสินใจเลือกคูครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม 3) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย และ 4) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาอื่น ๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นทางอ้อม เช่น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ จากครอบครัว ผู้ใหญ่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นเรื่องเพศ ด้วยเนื้อหาความรู้ทั้งหมดเหล่านี้ชุมชนเห็นว่าจะเป็นหนทางให้วัยรุ่นและคนในชุมชนทางเดินร่วมกันบน **“ถนนแห่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถี”** (Sexuality Learning Road) อย่างมีทิศทางตามความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง เพื่อนำไปสู่การเป็น **“หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม”** ดังภาพอนาคตที่ชุมชนวางไว้ร่วมกัน คือ **“ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม”**

2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ จากการระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน มีทั้งกลุ่มผู้ใหญ่ที่ยังคงความคิดเดิมที่ว่าควรใช้วิธีการดู และห้ามก่อนจึงจะเหมาะสมในการเรียนรู้เรื่องเพศ ในขณะที่ผู้ใหญ่อีกกลุ่มเห็นว่า คงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ร่วมกันโดยรับฟังความเห็น

จากเด็ก เพราะคุณหรือบ่นไป เด็กก็ไม่รับฟังและนั่งนิ่งเฉยไม่ตอบโต้ จึงไม่รู้ว่าวัยรุ่นคิดอะไรอยู่ แต่ที่ผู้ใหญ่เข้าใจ คือ วัยรุ่นไม่ทำตามผู้ใหญ่แนะนำ ทำให้ไม่ได้ผล และเมื่อมีเสียงจากเด็กที่แสดงความคิดเห็นในการระดมสมอง วัยรุ่นเสนอว่า **“ต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังมากขึ้น”** ทำให้ผู้ใหญ่เริ่มเข้าใจความรู้สึกของวัยรุ่นที่มองว่า เรื่องเพศเป็นสิ่งที่ไม่ควรปิดกั้นทั้งการเรียนรู้และความรู้สึก ดังที่วัยรุ่นและคนในชุมชนเห็นร่วมกันว่า **“ยิ่งห้ามก็เหมือนยิ่งยุ”**

ด้วยการรับฟังกันทำให้ผู้ใหญ่ยอมรับมากขึ้น เข้าใจเด็กมากขึ้น และเมื่อทุกคนเห็นผลที่ได้และเสียร่วมกันถึงวิธีการที่ผ่านมา ผู้ใหญ่จึงถอยความคิดเห็นของตนเองลงมา ไม่โทษพฤติกรรมเด็กเพียงอย่างเดียวและเริ่มมองที่ตัวผู้ใหญ่ว่าต้องมีการเรียนรู้ร่วมกับเด็กด้วย และลงความเห็นร่วมกับวัยรุ่นว่าควรเริ่มด้วยการพูดคุย รับรู้ รับฟังเสียงจากทุกคนอย่างเข้าใจ ละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการดู ต่ำ บ่น ว่า โดยเฉพาะการฟังเสียงจากเด็ก รับฟังด้วยความรัก ความเมตตา และด้วยใจที่เปิดกว้าง ไม่ทำให้เด็กเสียความรู้สึกในการเรียนรู้ที่ผ่านมา ดังที่ตัวแทนวัยรุ่นกล่าวในการประชุมร่วมกันว่า **“...ผู้ใหญ่ไม่ควรดู หรือพูดขัดจังหวะจนทำให้เด็กเสียความมั่นใจ...”** พูดคุยกันได้ในทุกโอกาสทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยร่วมกันรับรู้ถึงสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นในหมู่บ้าน เมื่อทุกคนได้มานั่งคุยกันแบบพี่แบบน้อง นำความจริงมาเล่าสู่กันฟังก็ทำให้เข้าใจกัน และไว้นือเชื่อใจกัน ก่อให้เกิดการสื่อสารเรื่องเพศกันมากขึ้น นำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น มุ่งกำหนดเป้าหมายหรืออนาคตร่วมกันระหว่างวัยรุ่นและคนในชุมชน รับฟังความคิดเห็นจากเด็กและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหา ซึ่งเมื่อเกินกว่ากำลังของชุมชนจะจัดการได้ จึงมีการประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถึงทางออกที่หลากหลาย ด้วยชุมชนมองว่าตนเองยังขาดการเรียนรู้ร่วมกันในหลายด้าน แต่ทั้งนี้ชุมชนจะมาปรึกษาหารือกันก่อนว่าจะใช้วิธีการที่ไปเรียนรู้มาหรือไม่ อย่างไร หลังจากนั้นจึงกำหนดผู้รับผิดชอบแล้วนำไปสู่การปฏิบัติ อาจมีทั้งผู้ใหญ่ช่วยทำ เด็กต้องการทำเอง รวมทั้งผู้ใหญ่และเด็กช่วยกันทำ ทำให้ทุกคนรับรู้ประโยชน์ร่วมกันด้วยการสื่อสารแจ้งข่าวเรื่องเพศที่ดีในชุมชน และร่วมกันติดตามประเมินสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ดังเช่น การสะท้อนความคิดของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้รับรู้ถึงคุณค่าของการระดมความคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มในการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันกลับเข้ามาสู่วงจรการเรียนรู้ใหม่ในการรับรู้สถานการณ์อีกครั้ง เป็นวัฏจักรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อนำมาเรียนรู้ร่วมกันปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ทั้งการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้ชุมชนรู้ถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นที่ผ่านมาจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนในชุมชน

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น เป็นเรื่องที่เปราะบาง และเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความร่วมมือเนื่องจาก ชุมชนมองเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัวและอายุที่จะนำมาพูดคุยกันในที่สาธารณะ และวัยรุ่นมองว่าหากผู้ปกครองไม่อนุญาตวัยรุ่นก็อาจไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนั้นการดำเนินงานต่อไปสำหรับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นหมู่บ้านโคกขาม ชุมชนจึงเสนอความเห็นร่วมกันว่า ควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่ปัจจัยที่สนับสนุน เช่น **ทรัพยากรบุคคล** ที่ชุมชนให้ความสำคัญมาก คือ **ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นหลักและนำพาทุกคนไปสู่การเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน ด้วยบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านชุมชนมองว่า จะมีพลังมากพอที่จะรวมกลุ่ม**

ชาวบ้านมาร่วมพูดคุยกัน ด้วยอัยาศัยของผู้ใหญ่บ้านที่สุภาพ แม้จะมีความอาวุโสหน่อยและเพิ่งรับตำแหน่งมาไม่ถึง 5 ปี แต่มีความอ่อนน้อมและชอบช่วยเหลือชุมชน ซึ่งจะทำให้ครอบครัวให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรม ในขณะเดียวกันยังต้องอาศัยกำลังเสริมของผู้สูงอายุบางท่านที่ชุมชนให้ความนับถือ และผู้อาวุโสอีกหลายท่าน มาช่วยในการบริหารจัดการรวมกลุ่มชาวบ้าน ร่วมกับการใช้หอกระจายข่าวเป็นฐานการเรียนรู้กระจายข้อมูลที่ดี ซึ่งเป็น การสื่อสารที่ชุมชนยอมรับและคุ้นเคย จากการประชุมระดมสมองทั้งวัยรุ่นและคนในชุมชน เสนอ ร่วมกันว่า หอกระจายข่าวจะสามารถช่วยกระจายข่าวได้รวดเร็วและให้ข้อมูลได้ทันทีเพื่อการสื่อสาร เรื่องเพศที่ดีและสร้างความเข้าใจของคนในชุมชนร่วมกัน โดยทั้งนี้ มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากตัวแทนผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องในที่ประชุมว่า เน้นให้ทุกช่องทางของการสื่อสารที่ออกไป **“ต้องพูดคุยกันแบบเปิดใจ ให้ข้อมูลที่เป็จริงแก่กัน”** ภายใต้บรรยากาศที่เป็นกันเองแบบสบาย ๆ เหมือนพี่เหมือนน้องคุยกัน เนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องละเอียดอ่อน รวมทั้งมีการประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอก ชุมชน ในทุกส่วน ตั้งแต่ หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด วัด และโรงเรียน ซึ่งอาจ เป็นครูที่สอนเกี่ยวกับเพศศึกษา หรือครูประจำชั้นที่ชุมชนต้องการให้มีส่วนร่วม เข้ามาประสานงาน กับชุมชน เช่น การมาเยี่ยมครอบครัววัยรุ่นและร่วมวงพูดคุยกับวัยรุ่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือคนใน ชุมชน ในเวทีชวนคิดชวนคุย เพื่อหารือและแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นร่วมกันระหว่างโรงเรียน และชุมชนว่าจะมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ซึ่งชุมชนยังต้องการให้ เป็นพี่เลี้ยงและเปิดมุมมองให้กับชุมชนในทางออกที่หลากหลายอีกด้วย

สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ชุมชนได้ ร่วมกันวิเคราะห์ มีทั้งเห็นด้วยและเห็นต่างในการเสนอทางออกเพื่อลดปัจจัยอุปสรรค และมองเห็นว่า อาจทำได้ยากในเวลาอันรวดเร็ว เช่น สภาพสังคมที่เริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น สภาพ เศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากภายนอก สื่อที่ชุมชนไม่สามารถต้านทานได้ แต่ชุมชนก็สรุปร่วมกัน และเสนอว่า ควรพัฒนาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคให้เป็นจุดแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่การสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น **ไม่ว่าจะเป็นการเตรียม ความพร้อมของคนในชุมชนตั้งแต่ผู้นำชุมชน วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน ควรได้รับการอบรมและ ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกันก่อน ทักษะการพูดคุยและ สื่อสารกัน ทุกคนออกมาช่วยกันจัดการสภาพแวดล้อมและสังคมร่วมกันเพื่อลดภาวะเสี่ยงของ สถานการณ์ในเรื่องเพศ ด้านเศรษฐกิจของชุมชนให้แต่ละครอบครัวใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและหารายได้ เสริมโดยมีวัยรุ่นช่วยเหลือครอบครัวด้วย ไม่เลี้ยงดูเด็กแบบตามใจหรือซื้อเทคโนโลยีบางอย่างที่ ไม่จำเป็น ด้านสื่อที่ชุมชนไม่สามารถห้ามได้แต่ทุกคนสามารถช่วยกันเฝ้าระวังและตรวจสอบ ในครอบครัวได้ เพื่อลดจุดอ่อนและภัยคุกคามของชุมชนด้วยเอง จึงจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นก้าวเดินไปสู่การเป็นหมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงามได้อย่างสมบูรณ์ แต่ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการเสนอวิธีการใด จากการประชุมระดมสมอง วัยรุ่นและชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันและสรุป สุดท้ายว่า ต้องเกิดจากความร่วมมือและความสามัคคีของคน อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะนำพา หมู่บ้านไปสู่การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ ดังข้อความที่สะท้อนการเรียนรู้จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ท่านหนึ่งว่า **“ใครมีกำลังส่วนไหนขอให้ออกมาร่วมกัน”****

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

จากความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และหลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น คือ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การรับรู้สถานการณ์และสร้างความตระหนักร่วมกัน โดยชุมชนต้องการให้ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการจัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” โดยมีคนที่วัยรุ่นนับถือเป็นผู้ดำเนินการพูดคุยและเปิดโอกาสให้ตัวแทนวัยรุ่นและตัวแทนสมาชิกในชุมชน เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนที่สนใจร่วมเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน “แบบเปิดใจคุย” เกี่ยวกับสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่น ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนเสนอว่า ควรนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นกลาง จะได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามที่เข้ามาในชุมชนได้ชัดเจนให้ตรงจุด เนื่องจากการได้ร่วมระดมสมองพูดคุยจึงทำให้ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุกล่าวว่า ได้รู้ข้อมูลที่ชุมชนควรคำนึงร่วมกันหลายอย่าง ตั้งแต่จุดเสี่ยงในชุมชน และพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในการใช้สื่อที่อาจมีผลต่อวัยรุ่น เป็นต้น

โดยการเริ่มต้นพูดคุยของชุมชนในเวทีชวนคิดชวนคุยนั้น ผู้นำชุมชนให้ความเห็นว่า อาจไม่สามารถจัดการเวทีเสวนาได้ด้วยประสบการณ์และการใช้คำพูดเนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องที่มีความเฉพาะสูงมาก ผู้นำชุมชนเสนอว่า อาจต้องอาศัยเครือข่าย เช่น ครูในโรงเรียน ครู กศน. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล พระนักพัฒนา หรือนักพัฒนาชุมชน มาช่วยเป็นผู้ดำเนินการพูดคุยในช่วงแรก โดยมีผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสที่ชุมชนนับถือ หรือคนที่วัยรุ่นเชื่อใจและให้ความเคารพได้ร่วมเรียนรู้ในการนำกลุ่ม เมื่อมีประสบการณ์จากการเรียนรู้และพร้อมก็สามารถนำกลุ่มและจัดการกับการพูดคุยด้วยชุมชนเอง ต่อจากนั้นเครือข่ายดังกล่าวที่เข้ามาช่วยเหลือในการนำกลุ่มพูดคุยช่วงแรก จึงค่อยปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพูดคุยแทน และเมื่อชุมชนได้รับรู้สถานการณ์ร่วมกันจะทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาที่ตรงกัน เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน และนำข้อมูลที่มีอยู่จริงมาทบทวนและตรวจสอบร่วมกัน พูดคุยกันแบบชาวบ้านทำให้เกิดความไว้นื้อเชื่อใจกัน ก่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาร่วมกันตามมา ทำให้แต่ละคนตระหนักถึงปัญหาและกระจายความรู้สู่ถึงผลต่าง ๆ ของปัญหาร่วมกันไปเป็นปัญหาสาธารณะ (Community agenda) ที่จะเป็นพลังกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักว่ากำลังเผชิญอะไร รุนแรงแค่ไหน และจะเริ่มแสวงหาทางออกร่วมกัน และนำไปสู่การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ และผลกระทบของปัญหาว่ามีผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือภาพอนาคตร่วมกันไปสู่การแก้ปัญหาและการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

3.2 การค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม เมื่อชุมชนร่วมกันหาทางออกได้แล้ว ขั้นตอนมาจึงค้นหาผู้รับผิดชอบร่วมกันทั้งในและนอกชุมชน จากการร่วมกระบวนการวิจัยในชุมชน ชุมชนต่างได้เรียนรู้และเห็นร่วมกันว่าทุกคนต่างมีศักยภาพแต่ยังไม่ถูกนำออกมาใช้ร่วมกัน

ดังนั้นควรคำนึงถึงความถนัดและความพร้อมในแต่ละด้านของสมาชิกทั้งในและนอกในชุมชนด้วยความสมัครใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังที่ชุมชนเสนอไว้ว่า **“คนในชุมชนต้องมีความเสียสละตามกำลัง เช่น ใครมีเวลาช่วยเวลา ใครมีเงินช่วยกำลังทรัพย์ ใครมีความถนัดด้านใดช่วยออกแรงงานร่วมกัน ใครมีของใช้ที่เกินความจำเป็นนำมาพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน”** รวมทั้งอาสาสมัครต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครตำรวจชุมชน เช่น ช่วยเฝ้าระวังการคุกคามทางเพศ เป็นต้น โดยมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักแต่ละโครงการอย่างน้อย 2 คน และผู้รับผิดชอบรองอย่างน้อย 2 คน เพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ หากผู้รับผิดชอบหลักติดภารกิจอื่นที่เร่งด่วน ผู้รับผิดชอบรองสามารถต่อเนื่องกระบวนการได้ทันที

3.3 กำหนดวิธีจัดการโครงการ เป็นขั้นตอนที่ชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการ รวมทั้งกำหนดช่วงเวลาดำเนินงานในแต่ละโครงการตามความเร่งด่วนและความต้องการของชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความพร้อมของชุมชน เนื่องจากโครงการมีกิจกรรมจำนวนมาก ชุมชนจึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมจากส่วนต่าง ๆ เพื่อความชัดเจนให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในการเรียนรู้ ด้วยการแบ่งบทบาทของการดำเนินงานไว้เป็น 4 ทีม โดยแต่ละทีมมีบทบาทหน้าที่ คือ 1) ทีมนำ หมายถึง ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตั้งแต่เริ่มกระบวนการ 2) ทีมทำ หมายถึง วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนทุกคนรวมทั้งผู้นำชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติและจัดแบ่งความรับผิดชอบเป็นผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละโครงการและกิจกรรมย่อย 3) ทีมหนุน หมายถึง หน่วยงานท้องถิ่น และเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่เกินกำลังความสามารถของชุมชน และอาจเป็นผู้รับผิดชอบร่วมในแต่ละโครงการและกิจกรรมที่ชุมชนขอความร่วมมือ ที่อาจเป็นการสนับสนุนในด้านความรู้ วิชาการ ประสบการณ์ หรือด้านงบประมาณ เป็นต้น และ 4) ทีมเรียนรู้ หมายถึง ผู้รับผิดชอบหลักแต่ละโครงการและกิจกรรมย่อย โดยหน่วยงานท้องถิ่นและเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ทำหน้าที่ร่วมกันเป็นแกนนำในการถ่ายทอดประสบการณ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในความสำเร็จและความล้มเหลวที่เกิดขึ้น เพื่อสรุปเป็นบทเรียนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นทั้งในหมู่บ้านเองและเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้ร่วมเรียนรู้อื่น ๆ ด้วย

3.4 การประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู กศน. องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนประจำอำเภอและตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ ศูนย์พัฒนาครอบครัวของตำบล อาสาสมัครสาธารณสุข และตำรวจอาสาสมัครชุมชน รวมทั้งวัดที่ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเรื่องเพศ เป็นต้น โดยเชิญชวนเข้าร่วมเสวนา “ชวนคิดชวนคุย” ในกรณีที่มีปัญหานั้นใหญ่และยากเกินความสามารถของชุมชน ชุมชนไม่มีความรู้ และประสบการณ์ คนในชุมชนจะแสวงหา **“เพื่อนร่วมทาง”** ภายนอกชุมชน ดังเช่น การเชิญชวนครูและตัวแทนพระจากวัดขอนแก่นมาร่วมพูดคุยในการวิจัยครั้งนี้เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หาทางออกของการเรียนรู้ร่วมกัน ก็จะเป็นการตัดสินใจอีกครั้งว่าจะดำเนินการตามข้อคิดเห็นของคนภายนอกหรือไม่อย่างไร ซึ่งในช่วงดำเนินการวิจัยนี้ ชุมชนได้รับทราบจากเครือข่ายวัดขอนแก่นจะมีการประชุมเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน

ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศ ชุมชนได้ส่งตัวแทน คือ ผู้อาวุโสของชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านโคกขาม เข้าร่วมประชุมด้วยเพื่อเรียนรู้การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องเพศ ณ โรงพยาบาลหนองม่วง หลังจากนั้นตัวแทนทั้งสองจึงนำสิ่งที่ได้เรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหามาพูดคุยกับชุมชนอีกครั้งในช่วงการตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นว่าจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเพิ่มเติมอย่างไร เช่น การเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มผู้ใหญ่ เช่น การประกาศข่าวและประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ติงาม ณ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อลดจุดเสี่ยงเรื่องเพศ โดยจัดตั้งตัวแทนวัยรุ่นเป็นแกนในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่และแบ่งกลุ่มสำรวจจุดเสี่ยงทางเพศในชุมชน ซึ่งชุมชนยอมรับและนำเสนอเพิ่มเติมในการดำเนินงานจากการศึกษาครั้งนี้ จึงพบว่า ชุมชนมีทางเลือก 2 วิธี คือ 1) หากคนภายนอกหรือองค์กรภายนอกมาช่วย และ 2) ส่งคนในชุมชนไปเรียนรู้เพื่อนำมาสู่การแก้ปัญหา ซึ่งไม่ว่าจะหาเพื่อนร่วมทางจากภายนอกเข้ามา หรือส่งคนในชุมชนไปเรียนรู้ภายนอกชุมชน ต่างต้องนำมาผ่านการพูดคุยในเวที “ชวนคิดชวนคุย” ของชุมชนก่อนว่าชุมชนจะเห็นด้วยหรือไม่กับวิธีการที่ไปเรียนรู้มา ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์ที่แวดล้อม โดยร่วมกันวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เพื่อค้นหาทางออกในการแก้ปัญหาออกมาเป็นโครงการและกิจกรรมบนฐานคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหา “สิทธิทางเพศ” โดยโครงการมีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน และพร้อมจะดำเนินการตามเวลาที่เหมาะสมซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของชุมชนโดยปราศจากการครอบงำทางความคิดของคนนอกชุมชน

3.5 การลงมือปฏิบัติตามโครงการและกิจกรรมที่วางไว้ เป็นขั้นตอนที่ชุมชนนำ

แผนการดำเนินงานที่ชุมชนได้ร่วมกันวางไว้ไปสู่การปฏิบัติ โดยชุมชนเน้นว่า การเรียนรู้และการแก้ไขเรื่องเพศนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถเห็นผลได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ชุมชนจึงต้องการให้ผู้นำชุมชนทุกระดับเป็นผู้นำในการเรียนรู้และส่งเสริมการทำกิจกรรมอย่างจริงจัง และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นจะประสบความสำเร็จได้ จากการประชุมระดมสมองวัยรุ่นและคนในชุมชนลงความเห็นร่วมกันว่าต้องเกิดจาก 1) คนหรือกลุ่มผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการและกิจกรรม คือ หัวเรือใหญ่ ต้องมีภาวะความเป็นผู้นำกลุ่มได้และเอาจริงเอาจังในการดำเนินงาน 2) สมาชิกในชุมชนต้องช่วยกันคิด พร้อมปรับเปลี่ยนความคิด ยืดหยุ่นไปตามยุคสมัย เพื่อการยอมรับความแตกต่างและเปิดใจพูดคุยเรื่องเพศด้วยใจที่เปิดกว้าง 3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเครือข่ายนอกชุมชนควรมีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เนื่องจากปัญหาเรื่องเพศไม่ได้แก้ไขได้ในเวลาอันรวดเร็ว ชุมชนจึงต้องเข้มแข็ง มีความสามัคคีและรวมกลุ่มกันให้เหนียวแน่นเพื่อเพื่อการเรียนรู้และแก้ปัญหาย่างยั่งยืน 4) คนในชุมชนต้องมีความเสียสละตามกำลัง ใครมีอะไรก็ออกมาช่วยกันตามกำลัง แลกเปลี่ยนและพูดคุยกันเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่ติงาม เป็นต้น 5) งบประมาณของหมู่บ้านอาจไม่เพียงพอ ต้องมีงบประมาณมาช่วยสนับสนุนในบางส่วน เพื่อให้เกิดความพร้อมในการแก้ปัญหาทางหนึ่ง และ 6) หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน ต้องมีความเข้าใจชุมชน และเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาระบบของวัยรุ่น

3.6 การประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน โดยชุมชนมีกลไกที่จะสรุปบทเรียนร่วมกันในเวที “ชวนคิดชวนคุย” อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง อย่างเป็นทางการเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมย่อยได้พบกับสมาชิกในชุมชนบอกเล่าถึงความสำเร็จและความล้มเหลวในกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งเชิญชวนเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน ผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย ดำเนินการโดย “*ทีมเรียนรู้*” ทำให้ชุมชน**ได้รับรู้ประโยชน์ร่วมกัน** ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชน จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันในการเสวนาร่วมกัน ข้อมูลที่ได้จะถูกจัดเก็บเป็นความรู้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนต่อไป บทสรุปนี้จะกลายเป็นองค์ความรู้ของชุมชน และฝังกลับเข้าไปในตัวคนในชุมชนอีกครั้ง เพื่อนำไปใช้ในอนาคต รวมทั้งเป็นข้อมูลใหม่ นำเข้าสู่ขั้นตอนที่ 1 คือ การรับรู้สถานการณ์และสร้างความตระหนักร่วมกันอีกครั้ง อันเป็นวงจร “**กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หรือ โศกขามโมเดล**” อย่างเป็นพลวัตร

จากขั้นตอนดังกล่าว สามารถนำเสนอเป็นภาพ “**โศกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น**” ที่ปรับปรุงตามข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แสดงดังภาพที่ 4.6 ได้ดังนี้

6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็น การกำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติของหมู่บ้านโคกขามที่วัยรุ่นและคนในชุมชนต้องการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นเพื่อให้บรรลุภาพอนาคตที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้ คือ **“ผู้ใหญ่โคกขามยุคนี้ ยินดีแะเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดังาม”** โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ คือ 1) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของ ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างชัดเจน 2) วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพ 3) มีกลไกการถ่ายทอด พัฒนา องค์ความรู้ และสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 4) สภาพแวดล้อมชุมชนได้รับการจัดการเพื่อการพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านการระดมความคิดที่หลากหลาย และแตกต่าง บางกลุ่มใช้เหตุผลในการถกเถียง บางกลุ่มใช้หาแนวร่วมเพื่อสนับสนุนความคิดตนเอง บางคนใช้เหตุผลส่วนตัวเพื่อให้กลุ่มยอมรับ หากกลุ่มไม่ยอมรับก็จะนิ่งเงียบแต่ยังรับฟังกลุ่มต่อไปและมี สีสหน้าเรียบเฉย จากการสังเกตในการประชุมกลุ่มจะมีการระบายความคิดเห็นเพิ่มเติมบ้างในกลุ่ม เล็กเป็นระยะ ๆ ทำให้บางครั้งมีการเสนอให้ใช้วิธีการโหวตเพื่อหาจุดตัดสินใจของที่ประชุมกลุ่มใหญ่ นำมาซึ่งการยอมรับของกลุ่มด้วยความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจของกลุ่มใหญ่ที่ชุมชนได้ร่วมกันคิด ดังคำ สัมภาษณ์ของตัวแทนผู้สูงอายุในชุมชน และตัวแทนปราชญ์ชุมชนจากการประชุมระดมสมอง ที่กล่าว ในลักษณะเดียวกันว่า **“ไม่เคยได้มาคุยด้วยกันอย่างนี้หรอก เลยทำให้เราได้รู้ว่าเขาคิดกันยังไง ได้ฟังกันดี อยากทำอะไรที่คิดว่าอยากทำจริง ๆ อย่างที่มาทำเนี่ย ให้ได้คิดเอง ไม่ใช่มาสอนมา บอกให้ทำ สอนเสร็จก็ไม่อยากทำต่อ เพราะไม่ใช่สิ่งที่เราอยากทำ อย่างมาสอนปลูกสัปะรด เขาบอกว่า เป็นพืชเศรษฐกิจ จะได้ขยายผลผลิต สอนได้ก็ไม่ปลูก เพราะไม่ชอบ....”** จาก การประชุมระดมสมองทำให้ชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางการปฏิบัติ โดยชุมชนได้นำเอาข้อมูลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามของชุมชนมาร่วมพิจารณาในการกำหนดแนวทางหรือวิธีปฏิบัติของหมู่บ้าน ด้วย หลังจากนั้นชุมชนร่วมกันตรวจสอบโดยตัวแทนคนในชุมชนเองอย่างรอบคอบแล้วว่ามี ความเหมาะสม กับชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ยุทธศาสตร์หลัก และยุทธศาสตร์รอง โดยยุทธศาสตร์หลัก หมายถึง แนวทางหรือวิธีปฏิบัติของหมู่บ้านเพื่อนำไปพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นโดยตรง และยุทธศาสตร์รอง หมายถึง แนวทางหรือวิธี ปฏิบัติของหมู่บ้านเพื่อนำไปหนุนเสริมการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้มี ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดดังนี้

6.2.1 ยุทธศาสตร์หลัก จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

6.2.1.1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการ พัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทาง การปฏิบัติ ได้แก่

1) จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทุกระดับ โดยมี ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการ ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน และ ผู้ประสานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสนับสนุนการเป็นผู้นำในการการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาเรื่องเพศ

ของเด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและชัดเจน **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน หลังจากที่ได้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านได้ประชุมกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้านและร่วมกันจัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นแล้ว

2) จัดทำสัญญาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเรื่อง

เพศของผู้นำในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นรองประธาน กรรมการ ประกอบด้วย กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน ลงนาม และขอความร่วมมือติดประกาศในสถานที่ต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างชัดเจน เช่น ที่ติดประกาศของวัด ร้านค้าที่ผู้คนสัญจรไปมาและเห็นชัดเจน หรือ ป้ายประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (เมื่อดำเนินการจัดทำเรียบร้อยแล้ว) **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน หลังจากที่ได้จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นแล้ว ผู้ใหญ่บ้านได้ประกาศผ่านหอกระจายข่าวและติดสัญญาความร่วมมือไว้ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านและติดประกาศ ณ ร้านค้ากลางหมู่บ้าน 1 แห่ง จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านทางโทรศัพท์ขณะนี้กลุ่มผู้ปกครองให้ความสนใจและสอบถามเกี่ยวกับการอบรมว่าจะมีการดำเนินการอย่างไร และสนใจจะให้บุตรหลานได้เข้าร่วมรับการอบรมด้วย

3) จัดเวทีชาวบ้าน “ชวนคิดชวนคุย” ณ ลานสาธารณะ

ของหมู่บ้านหรือ หมุนเวียนไปตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการมีแฟนในวัยเรียน การเลือกคู่ครอง การตัดสินใจแต่งงาน ในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม และเชิญวิทยากรจากภายนอก หน่วยงานท้องถิ่น และเครือข่ายภายนอกชุมชนร่วมพูดคุย อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (อาจเป็นช่วงปิดเทอม) ด้วยการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายสำหรับเด็ก รับฟังภาษาของเด็ก ศัพท์วัยรุ่นที่ทันสมัย โดยไม่ด่วนตัดสินแต่ควรเปิดใจรับฟังกับสิ่งที่เด็กต้องการเล่า เพราะอาจจะนำมาซึ่งคำตอบของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นกับเด็กหรือสิ่งที่เด็กให้ความสนใจ อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

4) จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่องหรือวงตามรูปภาพ/

สัญลักษณ์ที่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับเด็กและเยาวชนผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน บันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยและเปลี่ยนกัน เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีงามซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน และปลูกจิตสำนึกการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีในอนาคต และประสานข้อมูลที่ได้ในกลุ่มเสี่ยงไปยังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียนที่เกี่ยวข้องเพื่อเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นร่วมกัน รวมทั้งจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ปัญหาเรื่องเพศต่อไป โดยผู้ใหญ่บ้านลงนามในสมุดบันทึก ในฐานะเป็น “ผู้นำในการทำกิจกรรม” และจัดให้สมาชิกในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเล่าเรื่องดี ๆ จากบันทึกเล่มนี้ พร้อมให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน (บูรณาการกับกิจกรรมข้อที่ 5) **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น หลังจากที่ได้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว และหมู่บ้านได้จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น จึงทำให้ดำเนินการปรึกษาเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในการออกแบบสมุดบันทึกเล่าเรื่อง “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” สำหรับเด็กและเยาวชนผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ขณะนี้อยู่

ระหว่งการออกแบบสมุดและ เตรียมประชุมการดำเนินการจัดทำสมุดว่าจะดำเนินการด้วยงบประมาณจากแหล่งใดต่อไป

5) **จัดประกวดคำขวัญ เรื่อง “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ ดีงาม”** สำหรับวัยรุ่นและสมาชิกในชุมชน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง อาจเป็นวันปีใหม่ วันเด็ก วันวาเลนไทน์ วันสงกรานต์ หรือ วันครอบครัว เป็นต้น และให้รางวัลตามความเหมาะสมของชุมชน **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

6) **จัดศึกษาดูงานสำหรับวัยรุ่น** ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน ศึกษาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ทั้งในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน เช่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์การวางแผนครอบครัว สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อเรียนรู้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตทางเพศร่วมกันของชุมชน และสร้างความตระหนักในการใช้ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ นำไปสู่การมีประชากรที่มีคุณภาพและสังคมเป็นสุข หรือศึกษาดูงานเครือข่ายการเรียนรู้ อาจเริ่มต้นศึกษาดูงาน ณ วัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ร่วมกับโรงเรียนประจำตำบล เสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล

7) **นำเสนอและผลักดันโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น** โดยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

8) **ปรับปรุงและตรวจสอบระบบเสียงหอกระจายข่าวให้มีความดังและความชัดของเสียงให้ได้ยินชัดเจนทั่วทั้งหมู่บ้าน และปรับปรุงสถานที่ให้พร้อมเป็นที่ประชาสัมพันธุ์ข่าวสารเรื่องเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน “ดีเจวัยใส”** หรือผู้เกี่ยวข้องในการทำหน้าที่ประชาสัมพันธุ์ข่าวสารของหมู่บ้าน **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนวัยรุ่น

9) **รวบรวมผลงานและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาทางเพศ** เพื่อส่งข้อมูลให้กับ ดีเจวัยใส หรือประชาสัมพันธุ์ชุมชน ประชาสัมพันธุ์ความก้าวหน้าในการทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาทางเพศ ผ่านหอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** กรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนวัยรุ่น

10) **จัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชน** เช่น ที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ทำป้ายหรือซุ้มประชาสัมพันธุ์ให้ความรู้ประจำหมู่บ้าน ในจุดต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกที่ทุกเวลาให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเพศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ เอกชน และองค์กรเอกชน ตลอดจนเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน อาจปรับปรุงซุ้มหรือสถานที่ที่มีอยู่แล้วให้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกหนึ่งประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและสะดวกในการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามอัธยาศัย **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและสมาชิก

องค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน หลังจากที่ถูกวิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชน ผู้ใหญ่บ้านได้จัดทำไวนิลให้ความรู้ด้วยการใช้ข้อความเกี่ยวกับสิทธิทางเพศ 4 ประการ เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากกรรมการหมู่บ้านเห็นว่า เป็นข้อความที่สื่อออกมาได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยใช้งบประมาณของหมู่บ้านลงทำและนำไปติดไว้ที่ซุ้มนั่งเล่นกลางหมู่บ้าน 1 แห่งก่อนจำนวน 2 แผ่น ราคาแผ่นละ 110 บาท และขณะนี้รอเสียงตอบรับจากคนในชุมชนว่าจะคิดเห็นอย่างไร และจะนำมาประชุมร่วมกับตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และตัดสินใจในการจัดทำด้วยวิธีการที่ชุมชนต้องการต่อไปซึ่งอาจจะไม่ต้องใช้งบประมาณ

11) **จัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ติงาม”** เช่น ในวันสงกรานต์ วันครอบครัว วันเด็ก เป็นต้น เพื่อให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศที่ติงามและให้ความรู้กับเด็กและเยาวชนและสมาชิกในชุมชน และค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องจากเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาพทางเพศในภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ และองค์กรอิสระต่าง ๆ **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้นำชุมชน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน

12) **จัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขสำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของเด็กและเยาวชน** ทุก 3 ปี **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชน (ตัวแทนกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) โรงเรียนประจำตำบล กศน.ตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หลังจากที่ถูกวิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนจากการสอบถามผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล แจ้งว่าจะมีโอกาสการเข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประจำทุกปีและปีงบประมาณถัดไปจะนำโครงการและข้อค้นพบที่ได้จากการบวกรวการวิจัยเข้าสู่การประชุม ฯ และผลักดันโครงการและกิจกรรมในการป้องกันและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องการอบรมที่อาจไม่ทำเฉพาะหมู่บ้านโคกขามแต่จะถือโอกาสในครั้งนี้เสนอขอจัดทำเป็นโครงการแก้ไขปัญหทั้งตำบล เนื่องจากนายอำเภอและปลัดตำบลได้รับทราบโครงการวิจัยนี้ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจึงมีความเป็นไปได้สูงในการอนุมัติงบประมาณ อีกทั้งได้รับทราบเพิ่มเติมจากศูนย์พัฒนาครอบครัวของตำบลที่จะจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งมาให้สำหรับผลการวิจัยที่หมู่บ้านโคกขามได้นำเสนอการจัดอบรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเรื่องเพศ ประกอบกับสอดคล้องกับความต้องการที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทองจะให้การสนับสนุนแก้ไขแก้ปัญหในการเรียนรู้เรื่องเพศของเด็กและเยาวชนในตำบล จึงมีความเป็นไปได้สูงที่หมู่บ้านจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและขอแสดงความยินดีล่วงหน้ากับหมู่บ้านโคกขามที่จะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในท้องถิ่นต่อไป

13) **จัดประชุมปรึกษาหารือฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้าน** ให้มีการละเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ติงาม เล่นน้ำสงกรานต์ด้วยความอ่อนโยน และมีการละเล่นไทยเดิม แสดงศิลปวัฒนธรรมจากคนในชุมชนที่เป็น รวมทั้งแสดงสินค้าในชุมชน ให้เป็นแบบอย่างกับวัยรุ่นในการวางตัวต่อเพศตรงข้าม **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ กรรมการหมู่บ้าน จากการสอบถามผู้ประสานงานหลักของโรงเรียนสตรีศรีเกษมกิจชุมชนซึ่งเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในปี 2556 นี้ ได้มีการเพิ่มการเล่นดนตรีไทยและศิลปะกลองยาว โดยไม่มีวงดนตรีสตรีงมา

เล่น และมีกลุ่มวัยรุ่นมารวมตัวกันมากขึ้น จึงได้โอกาสนี้ได้ให้ตัวแทนผู้สูงอายุกล่าวคำอวยพรและให้ข้อคิดกับวัยรุ่นเรื่องการคบหากัน และการใช้ชีวิตเนื่องจากเป็นวันครอบครัวด้วย ผู้ประสานงานหลักของโรงเรียนสตรีศรีชุมชนเล่าว่า จากการสังเกตบรรยากาศโดยทั่วไปวัยรุ่นก็ให้ความสนใจรับฟังดี แต่ก็ไม่รู้จะคิดตามอย่างไร แต่การแต่งกายของวัยรุ่นหญิงยังมีการแต่งกายนุ่งขาสั้นกันอยู่ จุดนี้ผู้ใหญ่คงต้องใช้เวลาค่อยๆ บอกกล่าวและแนะนำถึงความเสี่ยงในเรื่องเพศกันต่อไป โดยรวมบรรยากาศเป็นที่พอใจเพราะหลายเสียงที่มาร่วมรดน้ำคำหว่า จะต้องทำให้ทำทุกปีและหากคนมาเพิ่มขึ้นอาจจะขยายไปทำที่ลานวัด ซึ่งต้องหารือกับกรรมการวัดกันต่อไป

6.2.1.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคิดสิทธิทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1) **จัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และผู้นำชุมชน** ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี สุขภาวะทางเพศ สิทธิทางเพศ ทักษะการสอนและพูดคุยกับเด็กและวัยรุ่นเรื่องเพศ ทัศนคติการสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัวและชุมชน การเป็นแบบอย่างที่ดีงามและเป็นแหล่งข้อมูลในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้าน พบว่า หลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว หมู่บ้านได้จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น และเรียนเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ กศน. ตำบล ร่วมจัดทำโครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศให้กับครอบครัวและสมาชิกในชุมชน รวมทั้งการจัดค่ายให้กับวัยรุ่น โดยขณะนี้อยู่ระหว่างการเสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลและรอการพิจารณา

2) **บันทึกประสบการณ์ลงในสมุดบันทึกเล่าเรื่องหรือวงตามรูปภาพ/สัญลักษณ์ที่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ** “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม” จากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนในยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

3) **ศึกษาดูงานร่วมกับวัยรุ่น** จากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนในยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ร่วมกับโรงเรียนประจำตำบล เสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล

4) **เรียนรู้แบบอ้อมจากกรณีศึกษา** จากการชมนิทรรศการของตำบล “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” และศึกษาเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนในยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ร่วมกับโรงเรียนประจำตำบล

6.2.1.3 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ

และทัศนคติเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1) **จัดค่ายวัยรุ่น**ให้ความรู้เรื่องเพศวิถี สิทธิทางเพศ

สุขภาวะทางเพศ ทัศนคติในเรื่องเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่น การมีแฟนในวัยเรียน การจัดการกับความเครียดเมื่อแฟนขอลีก การเลือกคูครอง การตัดสินใจแต่งงานในช่วงวัยที่เหมาะสม การคุมกำเนิด และการวางแผนการมีบุตรเมื่อพร้อม เป็นต้น อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (ในช่วงปิดเทอม) โดยกลุ่มเป้าหมาย ครอบคลุมสิทธิทางเพศทั้งวัยรุ่นหญิง ชาย และกลุ่มหลากหลายทางเพศ และเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวัยรุ่นในทุกชั้นตอนอย่างแท้จริง **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ร่วมกับโรงเรียนประจำตำบลและอำเภอ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (อยู่ระหว่างการเสนอโครงการเสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าวไว้แล้วข้างต้น)

2) **บันทึกประสบการณ์**ลงในสมุดบันทึกเล่าเรื่องหรือวง

ตามรูปภาพ/สัญลักษณ์ที่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดั่งงาม” (เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ฯ)

3) **ศึกษาดูงาน**ร่วมกับวัยรุ่น (เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์

การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ฯ)

4) **เรียนรู้แบบอ้อม**จากการชมนิทรรศการของตำบล

“หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดั่งงาม” และศึกษาเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน (เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชน ฯ)

6.2.1.4 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1) **จัดศึกษาดูงานวิทยุชุมชน** สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชน

และประชาสัมพันธ์ชุมชน เช่น ณ วิทยุชุมชน อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับประชาสัมพันธ์ชุมชน และเตรียมความพร้อมในการเป็นดีเจวัยใส อ่านข่าวและประชาสัมพันธ์ความรู้การดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชนในประเด็น “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดั่งงาม” ทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน เดือนละ 2 ครั้ง โดยจัดเวรในการเป็นอาสาสมัครดีเจวัยใส โดยกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นผู้ค้นหาข้อมูลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นพี่เลี้ยงในการคัดกรองข่าวและความรู้ในการเผยแพร่ในแต่ละสัปดาห์ **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้ทางเพศของวัยรุ่น

2) **ประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมการส่งเสริม**

กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในหมู่บ้าน โดยดีเจวัยใส ร่วมกับประชาสัมพันธ์ชุมชน ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว ณ หอกระจายข่าวบ้านผู้ใหญ่บ้านให้ชุมชนได้รับทราบผลงานและประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ตัวแทนเด็กและเยาวชน ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน และประชาสัมพันธ์ชุมชน หลังจากที่ได้รับแจ้งได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว จากการสอบถามกลุ่มเยาวชน ตัวแทนวัยรุ่นหญิงเล่าว่า วัยรุ่นได้นำใบประกาศที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ไปเสนออาจารย์ที่โรงเรียน ขณะนี้กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 6 และจะจัดทำโครงการจิตอาสาการเป็นดีเจวัย

ใสในหมู่บ้านเพื่อเป็นกิจกรรมทำดีให้กับน้องในชุมชน เสนอที่โรงเรียนมัธยมที่กำลังศึกษาอยู่เนื่องจากทางโรงเรียนมีวิชาส่งเสริมประสบการณ์ ให้นักเรียนจัดทำโครงการจิตอาสา ตนเองจึงได้ใช้โอกาสนี้ในการจัดทำโครงการดังกล่าวเพื่อสนับสนุนกิจกรรมดีเจวัยใสได้ทันที และกำลังเขียนโครงการเพื่อเตรียมเสนอในตอนเปิดเทอมและจะชวนน้อง ๆ ในชุมชนรวมกันมาอ่านข่าวให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศที่หอกระจายข่าวที่บ้านผู้ใหญ่บ้านด้วยกัน ซึ่งจากการสอบถามวัยรุ่นหญิงดังกล่าวให้ความคิดเห็นว่าตนเองเป็นลูกคนเดียวอายุเป็นผู้เลี้ยง พ่อและแม่ต้องไปทำงานในกรุงเทพ ทำให้ส่วนใหญ่ต้องคอยและปรึกษายายในเรื่องเพศ และเมื่อมีโอกาสได้เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้จึงทำให้รู้ว่าหลายครอบครัวที่น้อง ๆ ต้องเป็นเช่นกันที่ส่วนใหญ่จะอยู่กับผู้สูงอายุ จึงทำให้ต้องการจะช่วยเหลือชุมชนในการให้ความรู้กับน้อง ๆ โดยใช้หอกระจายข่าวที่เพิ่งรู้ว่าเป็นช่องทางหลักของหมู่บ้านที่จะช่วยให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้ข่าวสารกัน แต่ก็ยังไม่รู้ว่าทำได้นานขนาดไหนเนื่องจากตนเองต้องการจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยหากสอบได้และไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน อาจจะไม่ได้ออกมาทำกิจกรรมนี้ต่อ แต่ก็ไม่น่าห่วงมากนักเนื่องจากยังมีกลุ่มที่ได้เข้าประชุมด้วยกันและพูดคุยกันถึงกิจกรรมดีเจวัยใสในว่าจะจะเป็นแกนนำช่วยกันทำโดยจัดเวรมาอ่านข่าวที่บ้านผู้ใหญ่สัปดาห์ละ 1 ครั้ง และมีคุณครูผู้ชายที่เป็นคนในหมู่บ้านที่จะรวมกลุ่มเยาวชนชายอีกท่านหนึ่งที่ยังคงเป็นแกนหลักให้กับเยาวชนและกลุ่มที่ยังอยู่กันในหมู่บ้านให้ทำกันต่อไป

3) จัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนในกลุ่มเด็กและเยาวชน

โดยหาอาสาสมัครแกนนำเยาวชน รับสมัครสมาชิก กำหนดกิจกรรมกลุ่ม และประชาสัมพันธ์กิจกรรม (มีการเลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการจากการประชุมระดมสมองไว้เรียบร้อยแล้ว และจะรอการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการในการอบรมค่ายเยาวชนที่จะจัดต่อไป) **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ตัวแทนเด็กและเยาวชน

4) กิจกรรมจิตอาสา “อาสาแจกถุง” กลุ่มจิตอาสาใน

ชุมชนรับฟังปัญหาของเพื่อนวัยรุ่นและแจกอุปกรณ์ป้องกันเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ เช่น ถุงยางอนามัยชาย ถุงยางอนามัยหญิง ยาเม็ดคุมกำเนิดแบบฉุกเฉิน เป็นต้น **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทย จากการสอบถามผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เล่าว่าตัวแทนกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีไทย ได้อาสาเป็นตัวแทนแจกถุงยางอนามัยนั้น ทางหน่วยงานไม่ขัดข้องและยินดีหากจะเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขเต็มตัว หรือจะเป็นจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมนี้โดยเฉพาะก็ได้ โดยมีแผนจะอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศสำหรับวัยรุ่นในการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรอยู่แล้ว จึงจะเชิญตัวแทนกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีไทยเข้าร่วมประชุมและรับฟังคำแนะนำร่วมด้วย โดยจะจัดในต้นปีงบประมาณ 2557 นี้ เพื่อจะได้ดำเนินการให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม เนื่องจากมีกิจกรรมการส่งเสริมงานจิตอาสาในส่วนของกระทรวงสาธารณสุข ทำให้เป็นผลดีที่จะได้สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายจิตอาสาในชุมชนด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานอนามัยเจริญพันธุ์ที่ชัดเจนในกลุ่มวัยรุ่น

5) กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พาไป

วัดเพื่อหาโอกาสทำบุญในวันพระ และขัดเกลาจิตใจให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติและรับฟังการเทศน์สอนจากพระ **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ กลุ่มผู้สูงอายุ จากการสอบถามกรรมการวัด หลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชน พบว่า เนื่องจากเป็นช่วงปิดเทอมก่อนถึงวันพระ ประชาสัมพันธ์ชุมชนได้ประกาศเชิญชวนให้คนในชุมชนได้ทำบุญตักบาตรไปร่วมทำบุญฟังธรรมกันที่วัด แต่จากการสังเกตยังไม่ค่อยมีวัยรุ่น

มานั่งฟังธรรม เพียงแต่จะพาผู้สูงอายุมาส่งที่วัดและมารับกลับในช่วงเย็น จะมีบ้างที่มาร่วมปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นหญิงเพียง 3-4 คน ที่พาผู้สูงอายุไปวัดและก็ไม่ได้อยู่ทั้งวัน หลังจากเลี้ยงเพลพระเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้สูงอายุที่ปฏิบัติธรรมกันต่อเท่านั้น

6) **พระให้การเทศน์สอน** สำหรับวัยรุ่นที่ไปทำบุญในวันพระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ติงาม เช่น การทำหน้าที่ของลูก ของสามี ภรรยา การเลือกคู่ครอง และการครองเรือน การมีสติในการคบหาดูใจกันกับเพื่อนต่างเพศหรือเพศเดียวกัน เป็นต้น อาจใช้เวลาเทศน์ประมาณ 10-15 นาที เพื่อสร้างความสนใจให้วัยรุ่นได้รับฟังและไม่เบื่อ **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ วัด ร่วมกับมัคทายกวัด จากการสอบถามมัคทายกวัด ซึ่งเป็นท่านเดียวกับกรรมการวัดที่ได้สอบถามในข้อที่ผ่านมา (ข้อที่ 5) เล่าว่า ท่านเจ้าอาวาสและพระลูกวัด ได้เริ่มมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการครองเรือนและเทศน์โปรดญาติโยมในตอนเช้า ที่ยังมีเด็ก ๆ มากับผู้สูงอายุและยังไม่ได้กลับทันที ก็จะมีการเทศน์สอนหลังจากฉันท์อาหารเช้า ซึ่งสอดคล้องกับที่เจ้าอาวาสได้กล่าวไว้กับผู้วิจัยในช่วงการวิจัยว่า ต้องการให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เรื่องเพศที่ถูกต้อง และเข้ามาประชุมกับผู้วิจัยมาก และเมื่อท่านได้ออกไปบิณฑบาตและเจอเด็กในหมู่บ้าน ท่านก็ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า พยายามบอกเด็กๆ ที่เจอว่าให้ตั้งใจเรียน จะมีครอบครัวก็เป็นไปตามเวลาอย่างเพิ่งไปเร่งรีบ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นได้สอดคล้องกับบริบทและความเป็นอยู่ในชุมชน

7) **จัดกิจกรรมสาธิตงานศิลปวัฒนธรรม** จากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนและเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้หรือรวมกลุ่มเป็นชมรมตามที่สนใจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง อาจบูรณาการในเวที “ชวนคิดชวนคุย” ของชุมชน **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

8) **จัดตั้งจุดแสดงสินค้าของชุมชน** หรือซุ้มแสดงสินค้าของชุมชนจากกลุ่มต่างๆ ณ จุดถนนใหญ่ที่รถผ่านหมู่บ้าน ส่งเสริมวัยรุ่นให้เป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้าจากฝีมือของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ตะกร้าสาน กระเป๋าถัก หน่อไม้ต้ม ไม้กวาด ถ่าน ผงกล้วยาแฝก เป็นต้น ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้ใหญ่บ้านร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และผู้ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

6.2.2 ยุทธศาสตร์รอง จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

6.2.2.1 **ยุทธศาสตร์การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้** ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1) **จัดเวที “ชวนคิดชวนคุย”** โดยเชิญชวนองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชน โรงพยาบาลอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียนระดับตำบลและอำเภอหรือจังหวัด กศน.ตำบลบ่อทอง วัด และหน่วยงานที่สนใจร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ ตลอดจนใช้เวที “ชวนคิดชวนคุย” เป็นเวทีสาธารณะในการสรุปบทเรียนร่วมกันในแต่ละปีของเครือข่ายทั้งภายในและ

ภายนอกชุมชน เพื่อทบทวนการประสานงานและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบที่แบบนึ่งใน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง (ในช่วงปิดภาคเรียน) **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น

2) **ดำเนินการเชิงรุกออกเยี่ยมบ้าน**แนะนำการให้บริการ สุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถาน บริการสุขภาพในภาครัฐ โดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุข อย่างน้อย 2 เดือนต่อครั้ง **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ อาสาสมัครสาธารณสุขร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จากการสอบถามผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยตรง เล่าว่าจะดำเนินการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทั้งตำบล ซึ่งตอนนี้ได้ทำ การขอรับการสนับสนุนคู่มืออาสาสมัครสาธารณสุขในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จากกรม อนามัย กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 60 เล่ม มาเพื่อประชุมและให้ความรู้กับอาสาสมัครทั้งตำบล โดยจะเริ่มที่หมู่บ้านโคกขามก่อนและทยอยจัดประชุมในหมู่บ้านถัดไป

3) **ชุมชนรวบรวมข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม** การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม ผ่านวิทยุชุมชน ของอำเภอ อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของหมู่บ้านให้กับชุมชนอื่นได้รับทราบ เป็น แบบอย่างให้กับวัยรุ่นและชุมชนอื่นได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตทางเพศสำหรับ วัยรุ่น **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน (เลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการในการวิจัยครั้งนี้ วางแผนจะดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกกลุ่มเด็กและ เยาวชนอย่างเป็นทางการต่อไปในการเข้าค่ายวัยรุ่น)

6.2.2.2 ยุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และ
ปลอดภัย ในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่

1) **จัดกิจกรรมณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อมของครอบครัว** และหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ และวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น โดยเชิญชวน วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนปรับปรุงภูมิทัศน์ร่วมกันของครอบครัวและในหมู่บ้านให้สะอาดสวยงาม และปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวันเพื่อลดจุดเสี่ยงในการรวมกลุ่มที่ไม่เหมาะสมทางเพศของวัยรุ่น ส่งเสริมให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างกับครอบครัวอย่างมีคุณค่าร่วมกัน ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และ ตัวแทนทุกครัวเรือน

2) **จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน**จนถึงบึงทะเลน้อย โดยให้กลุ่มวัยรุ่นร่วมกันเสนอข้อความเป็นข้อคิดเตือนใจวัยรุ่นด้วยป้ายที่มีข้อความที่เสริมสร้างความ เข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในการใช้ชีวิตทางเพศ เป็นระยะ ๆ ทุก 500 เมตร **ผู้รับผิดชอบหลัก** คือ ทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ร่วมกับตัวแทนกลุ่มวัยรุ่น หลังจากที่ได้วิจัยได้ถอนตัวออกจาก ชุมชนแล้ว จากการสอบถามสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้านโคกขาม ได้เป็นผู้นำใน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ด้วยการนำไม้ไผ่ที่มีอยู่ในชุมชนและจัดทำ ป้ายไว้นิลให้ความรู้เรื่องสิทธิทางเพศ ซึ่งติดตั้งไปแล้ว 1 ชุด จำนวน 2 แผ่น ที่กล่าวแล้วข้างต้น หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านได้ประกาศให้กลุ่มวัยรุ่นได้ช่วยกันคิดคำคมเตือนใจในช่วงปิดเทอม และส่ง

ให้กับผู้ใหญ่บ้านคนละ 1 ข้อคิดเตือนใจ โดยยังไม่ได้พูดถึงรางวัลอะไร โดยแต่ละบ้านให้ช่วยกันรวบรวมจัดทำไม้กระดานที่มีในชุมชนเท่าที่จะหาได้และนำไปไว้กับตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน หากได้ไม้กระดานมากพอสมควร อย่างน้อย 10 แผ่น แล้วจึงจะดำเนินการจัดซื้อสีทาไม้เพื่อให้คุณครู กศน. ตำบลบ่อทอง เป็นผู้ช่วยเขียนคำคมให้ต่อไป คาดว่าจะแล้วเสร็จก่อนช่วงเปิดเทอม จากการสอบถามตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน เล่าว่า จากการพูดคุยกับวัยรุ่นและครอบครัวต่างยินดีและจะช่วยกันจัดทำไม้และคิดคำเตือน ตอนนี้ในช่วงรอกว่า จะมีไม้มากน้อยเท่าใด แล้วรอกให้วัยรุ่นได้เขียนคำเตือนต่าง ๆ ให้ส่งไปที่ผู้ใหญ่บ้านด้วยแล้วจึงจะมาร่วมกันอีกทีหนึ่ง

3) ชุมชนจัดหาและพัฒนาสถานสาธารณะของหมู่บ้าน

ตามความเห็นชอบของชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้ใช้ทำกิจกรรมอย่าง “สร้างสรรค์” ร่วมกัน และวัยรุ่นได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ลดการสนใจเรื่องเพศที่อาจมากเกินไป เช่น อาจใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ใช้เป็นลานออกกำลังกาย ใช้เป็นลานแสดงกิจกรรม ใช้เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของปราชญ์ชุมชนกับกลุ่มเด็กที่สนใจ ใช้เป็นที่ประชาสัมพันธ์ความรู้ข่าวสารเรื่องเพศและข่าวสารต่าง ๆ และใช้เป็นที่รวมกลุ่มพูดคุยของวัยรุ่นอย่างเปิดเผย เป็นต้น โดยคำนึงถึงการเข้าถึงของกลุ่มวัยรุ่นได้อย่างสะดวก และประกาศให้หมู่บ้านเป็นที่รับทราบอย่างชัดเจน **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

4) จัดทำข้อมูลพื้นที่จุดเสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น บึง

ทะเลน้อย ตำบลบ่อทอง เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทองเพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูด ปลอดภัยสำหรับเรื่องเพศของหมู่บ้านและพื้นที่อื่น ๆ ของอำเภอหนองม่วง ตลอดจนหาแนวทางการควบคุมแหล่งเสี่ยง (Zoning) และควบคุมการเข้าถึงแหล่งอบายมุขของตำบลและอำเภอต่อไป **ผู้รับผิดชอบหลัก คือ** ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของหมู่บ้าน

ทั้งนี้กิจกรรมธนาคารขยะและการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ จะนำเสนอชุมชนเพื่อปรับเข้าสู่แผนพัฒนาของหมู่บ้านต่อไป

สามารถเขียนแผนภาพความเชื่อมโยงของภาพอนาคต ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และโครงการของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม ได้ดังภาพที่ 4.7

ภาพอนาคต						
“ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะนำเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดี						
ยุทธศาสตร์	1. การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	2. การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ปลอดภัย	3. การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย	4. การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	5. การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย	6. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัยในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น
เป้าหมาย	1. ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ฯ	2. วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ และสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพ	3. มีกลไกการถ่ายทอดพัฒนาองค์ความรู้ และสนับสนุนจากเครือข่าย ฯ	4. สภาพแวดล้อมชุมชนได้รับการจัดการเพื่อการพัฒนา ฯ		
แนวทางการปฏิบัติ	<ol style="list-style-type: none"> 1) จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้ ฯ 2) จัดทำสัญญาความร่วมมือ ฯ 3) จัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” 4) จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่อง 5) จัดประกวดคำขวัญ 6) จัดศึกษาดูงาน 7) นำเสนอและผลักดันโครงการ ฯ 8) ปรับปรุงเสียงหอกระจายข่าว 9) รวบรวมผลงานการแก้ไขปัญหา ฯ 10) จัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 11) จัดนิทรรศการในตำบล 12) จัดทำแผนพัฒนาเรียนรู้เรื่องเพศ 13) ฟันฟูประเพณีที่ดีงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1) จัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครองสมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน 2) บันทึกประสบการณ์ลงในสมุดเล่าเรื่อง 3) ศึกษาดูงาน 4) เรียนรู้จากนิทรรศการ และศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) จัดค่ายวัยรุ่น 2) บันทึกประสบการณ์ลงในสมุดเล่าเรื่อง 3) ศึกษาดูงาน 4) เรียนรู้จากนิทรรศการ และศึกษาเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) ดูนานวิทยุชุมชน 2) เผยแพร่ผลงานการเรียนรู้เรื่องเพศ 3) จัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน 4) จัดอาสา “อาสาแจกถุง” 5) กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต 6) พระเทศน์สอนวัยรุ่น 7) ผู้รู้และปราชญ์ชุมชนสาธิตงานศิลป์วัฒนธรรม8) วัยรุ่นเป็นจิตอาสาขายสินค้าช่วยชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) จัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” ร่วมกับเครือข่าย 2) ดำเนินการเชิงรุกออกเยี่ยมบ้าน 3) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นหมู่บ้าน โคกขามผ่านวิทยุชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) จัดกิจกรรมรณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในครอบครัวและชุมชนเพื่อลดบริเวณเสี่ยงเรื่องเพศ 2) จัดทำป้ายเตือนใจเรื่องเพศ 3) พัฒนาลานสาธารณะใช้ทำกิจกรรม “สร้างสรรค์” 4) ทำข้อมูลพื้นที่เสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเพศ

ภาพที่ 4.7 ความเชื่อมโยงของภาพอนาคต ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และแนวทางการปฏิบัติของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม

7. ปัจจัยที่สนับสนุนต่อความสำเร็จและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพกับกลุ่มเป้าหมายที่กำลังประสบปัญหาทางเพศที่ถือว่าอยู่ในระดับสูงของประเทศ และผู้วิจัยได้นำกระบวนการลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ที่อ่อนแออยู่นั้น ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วยลักษณะของการศึกษาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมาย หรือที่เรียกว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่เทียบเท่ากับการเป็นนักวิจัยท่านหนึ่งร่วมกับผู้วิจัย ย้อนนำมาซึ่งความตระหนักและความกังวลใจในระดับหนึ่งของผู้วิจัยที่จะต้องใช้กระบวนการในลักษณะของการมีส่วนร่วมอย่างเต็มร้อยหรือให้ได้มากที่สุดเพื่อนำไปสู่คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เกิดขึ้นตามความเป็นจริงในบริบทของชุมชนนั้น การนำมาซึ่งความสำเร็จของการวิจัยในครั้งนี้ย่อมมีทั้งปัจจัยที่สนับสนุนต่อความสำเร็จและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะขอนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

7.1 ปัจจัยที่สนับสนุนต่อความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า เริ่มตั้งแต่ตัวผู้วิจัยเอง พื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนกระบวนการวิจัย ทีมพี่เลี้ยง และ ความพร้อมของการบริหารจัดการวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และอื่น ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

7.1.1 ความพร้อมของผู้วิจัย

ซึ่งนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องดำเนินการรวบรวมข้อมูลเป็นหลักร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้เตรียมความรู้เกี่ยวกับ การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการลงเรียนในหนึ่งภาคการศึกษา อีกทั้งประเด็นที่ศึกษาเป็นเรื่องทางเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่เปราะบางและไวต่อความรู้สึก ทำให้ผู้วิจัยต้องเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มใหญ่ การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับชุมชน การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งมีความละเอียดอ่อนโดยเฉพาะในเรื่องของความคิดเห็นและความรู้สึก เนื่องจากเรื่องของเพศเป็นเรื่องที่ประกอบไปด้วยทั้งเหตุผล ความรู้สึกและอารมณ์ที่ไม่สามารถจะแยกออกได้ชัดเจน จึงทำให้ผู้วิจัยต้องวางบทบาทตนเองในการเข้าชุมชนในแต่ละระยะ ให้ผสมกลมกลืนไปกับชุมชนหรือกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยให้ได้มากที่สุดอันจะนำมาซึ่งคำตอบของการวิจัยที่แท้จริง จึงทำให้ในช่วงแรกของการเข้าสร้างสัมพันธภาพผู้วิจัยจึงตัดสินใจในการวางบทบาทตนเองเป็นลูกหลานคนหนึ่งของคนในชุมชน แม้จะต้องมีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัย แต่การใช้คำพูดและการวางบทบาทยังแสดงถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องการจะมีร่วมกับชุมชนในการหาทางออกของปัญหาร่วมกัน และแม้กระทั่งเข้าสู่กิจกรรมการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มใหญ่ และการสนทนากลุ่ม เป็นต้น ก็ยังคงวางตัวให้การนับถือคนในชุมชนคล้ายกับเป็นพี่เป็นน้องกัน โดยผสมผสานบทบาทของการเป็นผู้บริหารจัดการและดำเนินกระบวนการประชุมเพื่อให้กระบวนการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แต่ทั้งนี้ทุกครั้งที่หรือทุกขั้นตอน ยังคงให้ความสำคัญกับการวางบทบาทของการเป็นคนหนึ่งในชุมชนตลอดการวิจัย โดยจะขอความคิดเห็นและการตัดสินใจจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกครั้งที่มีการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยผสมผสานกลมกลืนไปกับชุมชนได้เป็นอย่างดีและได้รับความร่วมจากชุมชนตลอดการวิจัย การตัดสินใจวางตัวที่เหมาะสมกับ

บริบทของชุมชนจึงเป็นปัจจัยแรกที่ช่วยสนับสนุนต่อความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในครั้งนั้น

7.1.2 พื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เป็นพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือและมีความ

สนใจในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างสูง โดยมุ่งหวังที่จะหาทางออกของปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยเริ่มตั้งแต่ผู้นำหมู่บ้าน ที่ให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะดำเนินการพัฒนาในแต่ละด้าน ตลอดจนให้การช่วยเหลือและสนับสนุนผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการวิจัยตั้งแต่การเริ่มประกาศรับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมโครงการจนเสร็จสิ้นการวิจัย เช่น ร่วมเดินสำรวจหมู่บ้าน การประสานงานขอความร่วมมือกับตัวแทนชุมชน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ออกเดินสำรวจหมู่บ้านในช่วงของการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตลอดจนความตั้งใจของคนในชุมชนที่จะพัฒนาของชุมชนแต่ยังไม่มีโอกาสที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้รอดพ้นจากปัญหาต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ยังคงต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจและใช้เวลาไปกับการประกอบอาชีพ แต่ด้วยลักษณะของชาวบ้านที่แสดงถึงความจริงใจและรับผิดชอบในคำพูดว่า ถ้าเข้าร่วมกระบวนการได้ก็จะบอกทันทีว่าได้ หากไม่ได้ก็จะบอกให้รู้ว่าไม่ได้ ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญมากกับการรับปากทำกิจกรรมใดๆ จะได้ไม่ถูกส่งคมตำหนิที่ทำให้ผู้อื่นเสียหาย ดังนั้นการคัดเลือกชุมชนที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการวิจัยที่มีลักษณะเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7.1.3 หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนสนับสนุนกระบวนการวิจัย ด้วย

กระบวนการวิจัยที่ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่าง ตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนเสร็จสิ้นการวิจัย จึงไม่สามารถใช้แต่เพียงเครื่องมือวิจัยเพียงแบบสอบถาม หรือการจัดสนทนากลุ่มเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของการวิจัย แต่จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เข้าใจเรื่องราวที่ศึกษาและเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนให้ได้มากที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องศึกษาหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการทำงานหรือการสนับสนุนเกี่ยวกับเรื่องเพศเพื่อประสานขอความร่วมมือสนับสนุนความรู้ สื่อ อุปกรณ์ หรือแม้กระทั่งการแนะนำบุคคลเครือข่ายการทำงาน เป็นต้น เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งดังกล่าวนำไปเผยแพร่ความรู้ สร้างความเข้าใจ และจุดประกายในการเรียนรู้เรื่องเพศเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง ที่ผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตัวผู้วิจัยเพียงคนเดียวได้ ดังนั้นการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และหน่วยงานต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เรื่องเพศ และให้การสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยจึงมีความสำคัญมากที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

7.1.4 ทีมพี่เลี้ยง นับเป็นทีมผู้วิจัยที่จะต้องเข้าใจในเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียนรู้

เรื่องเพศและมีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนหรือการทำกระบวนการกลุ่มโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยไม่ขึ้นากกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นทีมพี่เลี้ยงในการวิจัยครั้งนี้ต้องมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในพื้นที่ร่วมกับการเป็น พี่เลี้ยงกลุ่มในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศโดยตรง จึงมีประสบการณ์และวิธีการในการอำนวยความสะดวกกลุ่มรวมทั้งการเชื่อมโยงประเด็นที่ศึกษาจากใบงานที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ไปดำเนินการสนทนาให้กลุ่มได้ร่วมกันคิดและแสดงความคิดเห็นได้อย่างตรงประเด็น ดังนั้นการกำหนดทีมพี่เลี้ยงที่มีความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาและมีความเข้าใจในบทบาทของการเป็นผู้อำนวยกลุ่มหรือพี่เลี้ยงกลุ่ม

เพื่อให้กลุ่มได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจึงเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

7.1.5 ความพร้อมของการบริหารจัดการวัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ และอื่น ๆ ในการจัดกระบวนการที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาและสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของการบริหารจัดการต่าง ๆ ดังกล่าวจึงต้องให้เหมาะสมกับลักษณะของชาวบ้าน มีความผสมกลมกลืนกับบริบทของชุมชนที่มีลักษณะความเป็นชนบทมากกว่าเมือง จัดเตรียมบรรยากาศให้เป็นแบบเรียบง่าย เป็นธรรมชาติมากที่สุดตามวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน ใช้อุปกรณ์และสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย เพื่อลดความแตกต่างของผู้วิจัย หรือคนนอก กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือ คนใน เช่น ใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่มาประกอบการทำป้ายชื่อการประชุม การใช้ศาลาการเปรียญวัดให้ทุกคนได้มานั่งล้อมวงคุยกัน คล้ายกับการอยู่บ้านหรือมาร่วมทำกิจกรรมกันตามประเพณี โดยเฉพาะวัดซึ่งเป็นสถานที่ดั้งเดิมของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้และการศึกษาที่สำคัญในอดีต การประสานคนในพื้นที่จัดทำอาหารเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่แตกต่างหลากหลายกันมากในการวิจัยครั้งนี้สามารถรับประทานอาหารในรสชาติคุ้นเคยของท้องถิ่นได้อย่างสบายใจและไม่รู้สึกแปลกแยกกับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยและทีมพี่เลี้ยงสามารถรับประทานอาหารได้ จากการประเมินของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้มีความประทับใจในบรรยากาศของการจัดประชุม สถานที่ และอาหารจึงเป็นสิ่งสนับสนุนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กระบวนการวิจัยราบรื่นและส่งผลต่อความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในครั้งนี้ที่ต้องคำนึงเป็นอย่างมากในช่วงการเตรียมการ

7.2 อุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ก่อนจะนำมาซึ่งความสำเร็จในกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น นั่นคือ ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ในช่วงแรกที่ได้มีการเตรียมการคัดเลือกพื้นที่วิจัย จึงต้องคัดเลือกให้ได้พื้นที่วิจัยที่ต้องการเข้าร่วมโครงการอย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นจุดนำไปสู่ความสำเร็จในก้าวแรก แต่ทั้งนี้ในกระบวนการวิจัยลักษณะของการมีส่วนร่วมการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการวิจัยผู้วิจัยไม่สามารถคาดเดาหรือกำหนดได้ ซึ่งต้องเป็นไปตามกระบวนการธรรมชาติของชุมชน จึงเสี่ยงต่อความสำเร็จและความล้มเหลวได้เท่า ๆ กัน และในระหว่างทางย่อมมีอุปสรรคที่เกิดขึ้นที่เล็กน้อยบ้างที่ส่งผลต่อกระบวนการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยต้องแก้ปัญหาโดยเฉพาะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ในแต่ละขั้น ได้แก่ ความพร้อมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ลักษณะภูมิอากาศ เหตุการณ์สุดแทรกในชุมชนระหว่างดำเนินการวิจัย และสุขภาพของผู้วิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

7.2.1 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เช่น 1) นัดหมายสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในช่วงบ่าย แต่ผู้สูงอายุติดธุระกะทันหันกับบุตรสาว เนื่องจากบุตรสาวสะดวกในช่วงเวลาเดียวกับที่ผู้วิจัยมีหนังสือนัดหมายสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยต้องเปลี่ยนกิจกรรมสัมภาษณ์ไปสำรวจข้อมูลชุมชนและพูดคุยกับชาวบ้านและสังเกตสภาพแวดล้อมชุมชนแทนในช่วงบ่ายถึงเย็น และนัดหมาย

เวลาสัมภาษณ์มาเป็นช่วงเย็นถึงมืด โดยผู้วิจัยได้สอบถามความสนใจของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ก่อนทุกครั้ง ซึ่งผู้สูงอายุสะดวกและไม่ได้นอนหัวค่ำจึงทำการสัมภาษณ์ที่หน้าบ้าน ด้วยลักษณะการนั่งพูดคุยกันยามเย็นและผู้สูงอายุก็รู้สึกเพลินเนื่องจากมีเพื่อนพูดคุย เพราะบุตรสาวต้องกลับไปบ้านของตนเอง ผู้สูงอายุจึงอยู่กับภรรยาเพียงสองคน 2) การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกลุ่มวัยรุ่นที่มาพร้อมกัน 2 คน โดยไม่ได้นัดหมาย แต่วัยรุ่นได้เดินเล่นมาคุยกัน ทำให้ผู้วิจัยจึงค่อย ๆ พูดคุยในเรื่องทั่วไปก่อน โดยยังไม่ทำการสัมภาษณ์ทันที และเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมจึงค่อย ๆ นำเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยใช้การเชื่อมโยงโดยการขอไปดูผักสวนครัวของบ้านวัยรุ่นที่นัดหมายสัมภาษณ์ก่อน เพื่อแยกตัวออกจากวัยรุ่นอีกคนหนึ่งเนื่องจากต้องรักษาข้อมูลของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยตามเงื่อนไขของจริยธรรมการวิจัยในคน แล้วจึงได้ทำการนัดหมายกับวัยรุ่นอีกคนหนึ่งว่าจะกลับมาคุยในเวลาถัดไปตามที่วัยรุ่นสะดวก ซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 30 นาทีในการพูดคุยในเรื่องทั่วไปกับวัยรุ่นโดยทำให้เกิดสัมพันธภาพอันดีและไม่รู้สึกว่าเป็นการเร่งรัดการพูดคุยจนเกินไป เพราะอาจจะทำให้ส่งผลต่อความเป็นกันเองกับวัยรุ่นและขาดความไหลลื่นของการรวบรวมข้อมูลได้ โดยครั้งนี้ผ่านการพูดคุยทั่วไปด้วยดี และได้สัมภาษณ์วัยรุ่นอีกคนในวันถัดไป คือ วันอาทิตย์ 3) ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องไปทำภารกิจเร่งด่วนในขณะที่ประชุมระดมสมอง ไม่สามารถอยู่ร่วมการประชุมได้ต่อเนื่อง เช่น ไปรับหลานกลับจากศูนย์เลี้ยงเด็กในหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน ไปคุยกับบรรดาดัดข้าวโพดเนื่องจากนัดหมายไว้แล้ว แต่ทั้งนี้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความรับผิดชอบที่สูงมาก ซึ่งได้มาแจ้งให้กับผู้วิจัยทราบและขออนุญาตไปทำภารกิจที่เร่งด่วนก่อน หลังจากนั้นได้กลับมาเข้าร่วมประชุมกลุ่มต่อในเวลาที่ไม่นาน แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องอธิบายให้กลุ่มทราบและชี้แจงเหตุผลถึงความจำเป็นของเพื่อนในกลุ่มเพื่อไม่ให้ขวัญกำลังใจกลุ่มเสียไปเนื่องจากสมาชิกขาดหายไปช่วงหนึ่ง 4) ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องนำหลานเข้าร่วมประชุมระดมสมองด้วยเนื่องจากที่บ้านไม่มีผู้เลี้ยง ซึ่งมี จำนวน 3 คน เนื่องจากเป็นเด็กเล็กที่จะวิ่งเล่นและสนุกกับการซักถามพูดคุย จึงทำให้ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจกับพี่เลี้ยงกลุ่มในการดูแลเด็กที่อาจเข้าไปทำให้สมาชิกของกลุ่มในระหว่างระดมสมองไม่ต่อเนื่องได้ ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยก็ได้ชวนเด็กนั่งเล่นเกมไม้ซึ่งผู้วิจัยได้เตรียมมาไว้สำหรับการทำกิจกรรมผ่อนคลายพร้อมกับนำขนมหวานและผลไม้ที่เตรียมไว้เป็นอาหารว่างสำหรับผู้เข้าประชุมระดมสมอง ทั้งนี้ได้เตรียมไว้จำนวนที่เกินสำหรับสำรองอยู่แล้ว จึงสามารถนำเกมและอาหารว่างนำมาใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันที ทำให้เด็กได้มานั่งเล่นกันสนุกและแม้ว่าจะส่งเสียงดัง แต่ไม่ได้เข้าไปรบกวนผู้ปกครองและทำให้กลุ่มเสียสมาธิ แต่เด็ก ๆ จะเข้ามาพูดคุยกับผู้วิจัยแทน จึงทำให้ผู้วิจัยต้องนำสื่อที่เป็นแผ่นพับซึ่งมีรูปการ์ตูนให้เด็ก ๆ ได้วาดรูปกันเล่นโดยแจกดินสอและกระดาษให้หนึ่งวาดใกล้ ๆ กับกลุ่มผู้ใหญ่ เพื่อให้เกิดความอบอุ่น รวมทั้งในช่วงทำกิจกรรมสนุกผ่อนคลายก็ให้เด็กเล็กเข้าร่วมเล่นด้วย จึงทำให้เหตุการณ์ผ่านไปด้วยดีและไม่กระทบต่อกระบวนการประชุม 5) สุขภาพของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ในขณะที่ประชุมระดม มือกกลุ่มสตรีท่านหนึ่ง ได้ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ จากการซักประวัติไม่มีประวัติความดันโลหิตสูง เนื่องจากผู้วิจัยได้เตรียมชุดปฐมพยาบาลไว้ในการประชุมด้วย ผู้วิจัยจึงนำยาพาราเซตามอลให้รับประทานและนอนพักประมาณ 20 นาทีก็ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ชวนพูดคุยจึงได้รู้ว่าเมื่อคืนที่ผ่านมานอนพักผ่อนไม่เพียงพอ และกังวลเรื่องพี่ชายไม่สบาย แต่ที่ตั้งใจจะไปเยี่ยมในวันพรุ่งนี้ คือวันอาทิตย์ หลังจากได้พูดคุยถามถึงอาการเจ็บป่วยของพี่ชายที่ไม่แน่ใจว่าจะเป็นเนื้อร้ายหรือไม่ และได้รับฟังพร้อมกับให้คำแนะนำในการตรวจเบื้องต้นจึงทำให้สตรีผู้นั้นมีสีหน้าคลายความกังวลลงและสามารถเข้าร่วมประชุมระดมสมองต่อได้ และ 6) ผู้มีส่วน

ร่วมในการวิจัยไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมระดมสมองได้จึงต้องขอยกออกจากงานวิจัยกะทันหัน โดยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ออกจากการวิจัย จำนวน 16 คน กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 14 คน ซึ่งสาเหตุเนื่องจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้รับการว่าจ้างให้ไปตัดอ้อยละเอียดเก็บข้าวโพดเป็นทิมที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 11 คน ซึ่งเป็นช่วงเด็กปิดเทอมจึงตัดสินใจออกจากงานวิจัยกะทันหัน และเข้ากรุงเทพไปทำงานรับจ้างร่วมกับญาติ จำนวน 5 คน ทั้งจึงทำให้วัยรุ่นต้องออกจากงานวิจัยติดตามผู้ปกครองไปด้วย จำนวน 7 คน ส่วนวัยรุ่น 1 คน ผู้ปกครองมารับกลับไปอยู่บ้านด้วยถาวร และวัยรุ่นอีก 4 คน เข้าไปหาผู้ปกครองซึ่งทำงานที่กรุงเทพ และ วัยรุ่น 2 คน เข้าไปเตรียมตัวเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ทั้งเหตุการณ์ความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ช่วงปิดภาคเรียน และความจำเป็นของครอบครัวทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงต้องตัดสินใจออกจากงานวิจัยกะทันหัน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการงานเงื่อนไขทางจริยธรรมในคน ซึ่งได้แจ้งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยไปเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ต้นโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย แต่ทั้งนี้จะทำให้เหลือผู้มีส่วนร่วมในการประชุมระดมสมองเพียง 30 คน ซึ่งนับว่าเป็นเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยไม่สามารถคาดเดาได้ ผู้วิจัยจึงต้องปรับแผนการจัดกลุ่มและจำนวนพี่เลี้ยง จากเดิม 6 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน เป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน และพี่เลี้ยงจำนวน 4 คน พร้อมกับการปรับเปลี่ยนจำนวนสื่อที่ใช้สำหรับขอรับการสนับสนุน อาหารในการจัดประชุม กิจกรรมผ่อนคลายให้เหมาะสมกับจำนวนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นต้น

7.2.2 ลักษณะภูมิอากาศในช่วงลงพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย เนื่องจากเป็นช่วงที่ยังมีความต่อเนื่องของหน้าฝนตกและมีฝนตกบ่อยครั้ง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง สภาพแวดล้อมชุมชน การเข้าสัมภาษณ์ การเข้านัดหมายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดประชุม ที่ต้องเข้าไปขอพักหลบฝนของบ้านชาวบ้าน และในบ้านของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยจึงต้องปรับตามสถานการณ์โดยเข้าช่วยในกิจกรรมที่แต่ละบ้านกำลังทำอยู่เพื่อให้เกิดความกลมกลืน และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในแบบฉบับของชาวบ้าน ชวนรับประทานอาหารเช้าและพักค้างคืนในวันที่ฝนตกมาก ซึ่งเป็นน้ำใจของชาวโคกขาม แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่สามารถพักได้เนื่องจากไม่สะดวกในเอกสารที่ต้องกลับไปทำที่บ้านพักของเพื่อนประมาณ 19 กิโลเมตร จึงต้องขอตัวกลับเวลาที่ค่าสุดประมาณ 19.15 น. และรับปากว่าจะค่อย ๆ ขับรถกลับเนื่องจากชาวบ้านเป็นห่วงในความปลอดภัยในการเดินทาง และการจัดเตรียมสถานที่ที่วัดที่ผู้วิจัยไม่สามารถอยู่ในช่วงเย็นมากได้ แต่เนื่องจากมีฝนตกแรงอย่างต่อเนื่องทำให้ติดฝนจนถึงในช่วงเย็นจึงต้องตัดสินใจออกจากวัดก่อนค่ำและเข้าไปใหม่ในวันรุ่งขึ้นเพื่อความเหมาะสม

7.2.3 เหตุการณ์ส่อแตกในชุมชนระหว่างดำเนินการวิจัย คือ มีการเลือกตั้งสมาชิก อบต. ประจำหมู่บ้านของตำบลบ่อทอง ในวันที่ 14 ตุลาคม 2555 ทำให้ส่งผลต่อความพร้อมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่บางท่านต้องไปเป็นกรรมการเลือกตั้งและช่วยจัดสถานที่ อีกทั้งสถานที่ในการประชุม คือ วัด ต้องถูกจัดเตรียมใช้เป็นสถานที่เลือกตั้งดังกล่าว ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจึงขอให้ผู้วิจัยเลื่อนการประชุมในวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม 2555 เป็นสัปดาห์ถัดไป คือ วันเสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 ทำให้แผนการดำเนินการวิจัยในขั้นต่าง ๆ จึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม และประสานการนัดหมายเลื่อนในส่วนของการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรรมการวัดที่ดูแลเครื่องเสียง ทิมพี่เลี้ยงอาหาร การจัดเตรียมสถานที่ใหม่ที่ต้องนำออกเพื่อเตรียมพร้อมการเลือกตั้ง การขอยืมชาติตั้งฟลิปชาร์ทสำหรับการทำกระบวนการกลุ่ม และ อุปกรณ์เกมสำหรับทำกิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น รวมทั้ง

การปรับเปลี่ยนกำหนดการในชั้นอื่น ๆ เพื่อความเหมาะสมในกระบวนการวิจัย ที่ส่งผลกระทบต่อ การบริหารระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบร่าง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ฯ โดยชุมชน และปรับเปลี่ยนในกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ไม่อาจสามารถควบคุมเวลาในกระบวนการวิจัยกับผู้วิจัยได้เพียงคน เดียว โดยต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นปัจจัยสำคัญจึงจะสามารถดำเนินการ วิจัยต่อได้

7.2.4 **สุขภาพของผู้วิจัย** เนื่องจากในช่วงลงพื้นที่ศึกษา เป็นช่วงรอยต่อของ หน้าฝน จึงทำให้กระทบต่อสุขภาพของผู้วิจัยเนื่องจากมีแพ้อากาศเป็นโรคประจำตัว ที่ต้องใช้ความ ระมัดระวังเพิ่มขึ้นในการดูแลสุขภาพตนเองและเตรียมความพร้อมในการสงสนามปฏิบัติการวิจัย ต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ยาวนานเป็นปี ซึ่งในช่วงที่ฝนตกบ่อย อาจมีภาวะทางเดินหายใจไม่สะดวกบ้าง ทำให้การลงสนามไม่กระฉับกระเฉงเท่าที่ควร และการแสดงออกที่หน้าตาอาจไม่สดชื่น ทั้งนี้ไม่ได้ทำให้ เสียหายต่อกระบวนการวิจัยใดๆ ซึ่งกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องกับผู้ มีส่วนร่วมในการวิจัยในลักษณะการสื่อสารแบบสองทางเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นความพร้อมของสุขภาพผู้วิจัย จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการวิจัยได้หากมีการเจ็บป่วย ที่รุนแรงจนไม่สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างต่อเนื่องจนเสร็จสิ้นการวิจัย

8. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 จนเสร็จสิ้น กระบวนการในระยะที่ 3 และหลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว พบว่า จากเดิมซึ่งชุมชน มีค่านิยมที่ไม่สื่อสารเรื่องเพศกันในชุมชน และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ครอบครัวควรรับผิดชอบในการเรียนรู้ เรื่องเพศให้กับวัยรุ่น และส่วนใหญ่จะใช้วิธีการดูว่าวัยรุ่นเมื่อมีการสื่อสารเรื่องเพศ หลังจากเข้าสู่ระยะ ที่ 2 ชาวบ้านเริ่มนำเรื่องเพศมาพูดคุยกันในครอบครัว เช่น ระหว่างยายกับหลาน จากที่ยายเคยดูและ ว่าในการพูดคุยเรื่องเพศ ก็เริ่มมาพูดคุยกับหลานด้วยการบอกกล่าวและรับฟังหลานมากขึ้น และ ชาวบ้านเริ่มนำมาพูดคุยกันในวงสนทนายามเย็นตามชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นประเด็นของการหาทางออก ร่วมกันที่ไม่เคยนำมาพูดคุยกันก่อน เช่น จะพูดคุยกับวัยรุ่นอย่างไรวัยรุ่นจึงจะฟัง การบอกให้รู้จัก ผลเสียและการแนะนำมากกว่าที่จะห้ามปรามเนื่องจากเป็นไปตามอัตโนมัตินั้นโดยไม่ทันได้คิดก่อนก็ดู ไปแล้ว เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนต้องการจะสื่อสารเรื่องเพศกับวัยรุ่นให้ดีขึ้นอย่างชัดเจน

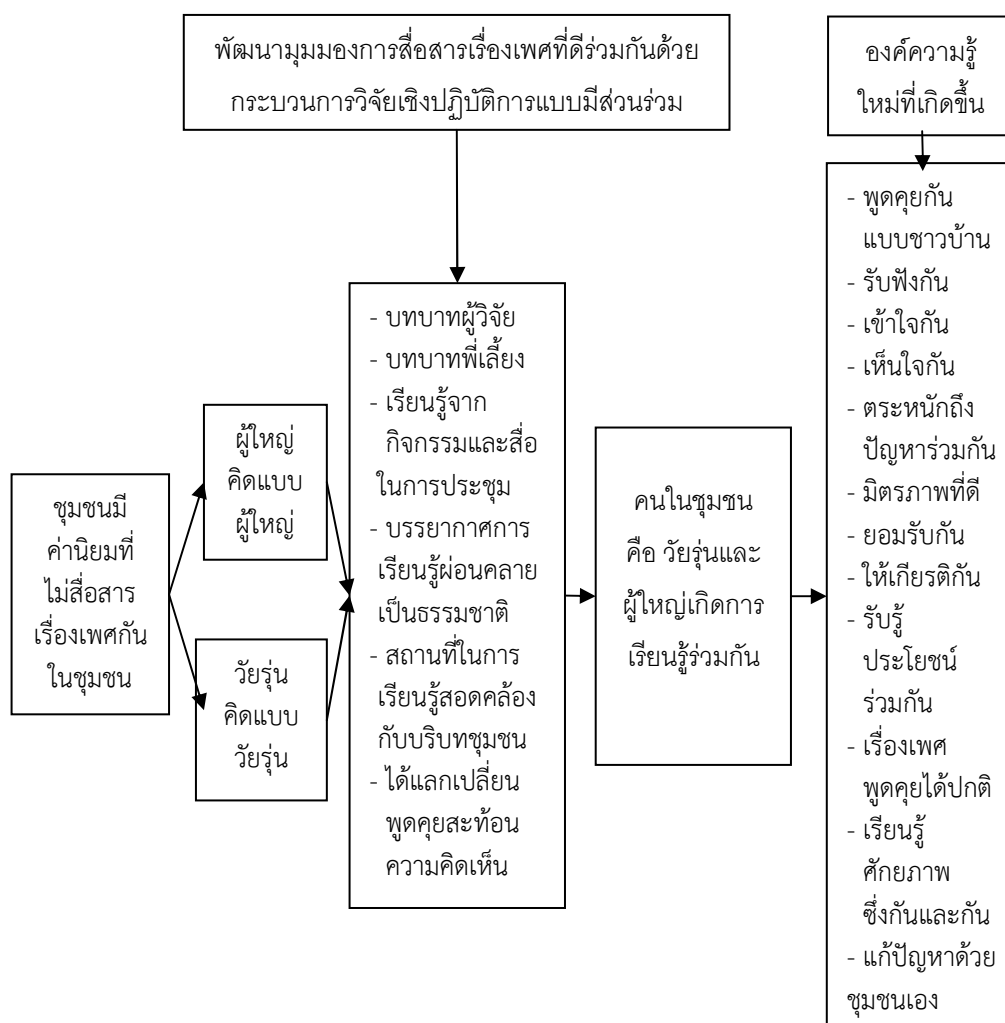
นอกจากนี้หลังจากที่ผู้วิจัยได้ถอนตัวออกจากชุมชนแล้ว ผู้นำชุมชนและตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้มีการพูดคุยกันแบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งมีการรวมกลุ่มพูดคุยแบบกึ่งเป็นทางการ ณ บ้านผู้ใหญ่ โดยเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ ครู กศน. มาร่วมหารือถึงการจัดทำโครงการเสนอไปยัง อบต. (ในขณะนี้ได้เสนอไปยัง อบต. แล้วและอยู่ในช่วงการเสนอเพื่อพิจารณา) ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นได้เริ่มทำ กิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ เช่น การทำป้ายข้อคิดเตือนใจในหมู่บ้าน และเตรียมการเป็นติวเตอร์ให้อ่านข่าว และให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ ณ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เป็นต้น จาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนดังกล่าวนี้ นับเป็นสิ่งที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยชุมชนเอง จากการที่ชุมชน ได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกเถียง แสดงเหตุผล ในข้อมูลที่ได้ร่วมกันศึกษาและค้นหา ความจริงกันในชุมชนตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ชุมชนได้

ร่วมกันสำรวจ ตั้งแต่ผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และตัวแทนอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สับเปลี่ยนกันออกสำรวจชุมชนร่วมกับผู้วิจัย ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ สถานการณ์ เกิดความเข้าใจกัน เห็นใจกัน รับรู้และตระหนักถึงปัญหาร่วมกันจากข้อมูลที่เป็นจริง เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศของชุมชนที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบันที่เกิดขึ้น

ต่อจากนั้นเมื่อผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันระดมสมอง ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสมา **รวมตัวกันในลักษณะแบบชาวบ้าน** เพื่อพูดคุยเรื่องเพศอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยผู้วิจัยได้จัด **บรรยากาศให้มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด** ตามวิถีของชุมชน ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน มาใช้ในการเตรียมสถานที่ที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ได้มานั่งพูดคุยล้อมวงกันที่วัด ไม่มีพิธีการที่เคร่งครัด เปิดเพลงบรรเลงด้วยเสียงเครื่องดนตรีไทยคลอไปเบา ๆ กับการสนทนากลุ่ม ทำให้มีความผ่อนคลายคล้ายกับอยู่บ้าน โดยผู้วิจัยได้วางบทบาทตนเองเป็นทั้งลูกหลานคนหนึ่งในชุมชน พูดคุย และหยอกล้อกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นระยะ ๆ ร่วมกับการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ดำเนินกระบวนการกลุ่มในแต่ละครั้ง ในขณะที่ที่เลี้ยงได้มีบทบาทเป็น**ผู้อำนวยความสะดวก**ในกลุ่มย่อย รวมทั้งผู้วิจัยได้นำกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้สร้างบรรยากาศในกระบวนการวิจัยให้มีความไหลลื่น และความเชื่อมโยงของกระบวนการในแต่ละช่วง เช่น กิจกรรมละลายพฤติกรรมเพื่อสร้างความสนุกสนาน สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้มีความใกล้ชิดและมีความเป็นกันเองกันมากขึ้น สร้างความร่วมมือ ความสามัคคีกัน มีการนอนผ่อนคลายตระหนักรู้ถึงความเชื่อมั่นในตนเองและการผ่อนคลายเนื่องจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีความหลากหลายและแตกต่างทั้งเพศ วัย สถานะทางสังคม และประสบการณ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย เกิดบรรยากาศแบบพี่แบบน้อง พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้อ่านเชิญพระราชดำรัสของบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการฉลองพระชนม์มายุ 80 พรรษา ที่ทรงให้ข้อคิดเตือนใจเน้นความสามัคคีและการทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ร่วมกับการเปิดเพลง King of the Kings และเพลงผู้ปิดทองหลังพระ เพื่อจุดประกายให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเกิดความรู้สึกรักถิ่นเกิดเห็นแบบอย่างในการทำมาดีและเดินตามรอยเท้าพ่อของแผ่นดิน ที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้มาเป็นตัวแทนให้กับชุมชนเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีให้กับเยาวชนของชาติซึ่งเป็นการรวมกันทำดีเพื่อประเทศชาติ ร่วมกับการ**เรียนรู้จากสื่อวีดิโอต่าง ๆ** ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องเพศในแง่มุมต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่คนในครอบครัว เพื่อนคนในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่างมีส่วนช่วยกันส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น เป็น การเปิดมุมมองการเรียนรู้เรื่องเพศของคนในชุมชนด้วยตัวอย่างประสบการณ์จากสื่อต่าง ๆ โดยให้ชุมชนได้มีโอกาส**แลกเปลี่ยนพูดคุยสะท้อนความคิดเห็น**ในสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการประชุมและจากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในบรรยากาศแบบสบาย ๆ นั่งบ้าง นอนบ้าง แช่วก้นบ้าง แบบพี่แบบน้อง ซึ่งเอื้อให้เกิดบรรยากาศที่สบาย ๆ ผ่อนคลาย เหมาะสมกับการพูดคุยเรื่องเพศตั้งแต่เริ่มต้นและเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย

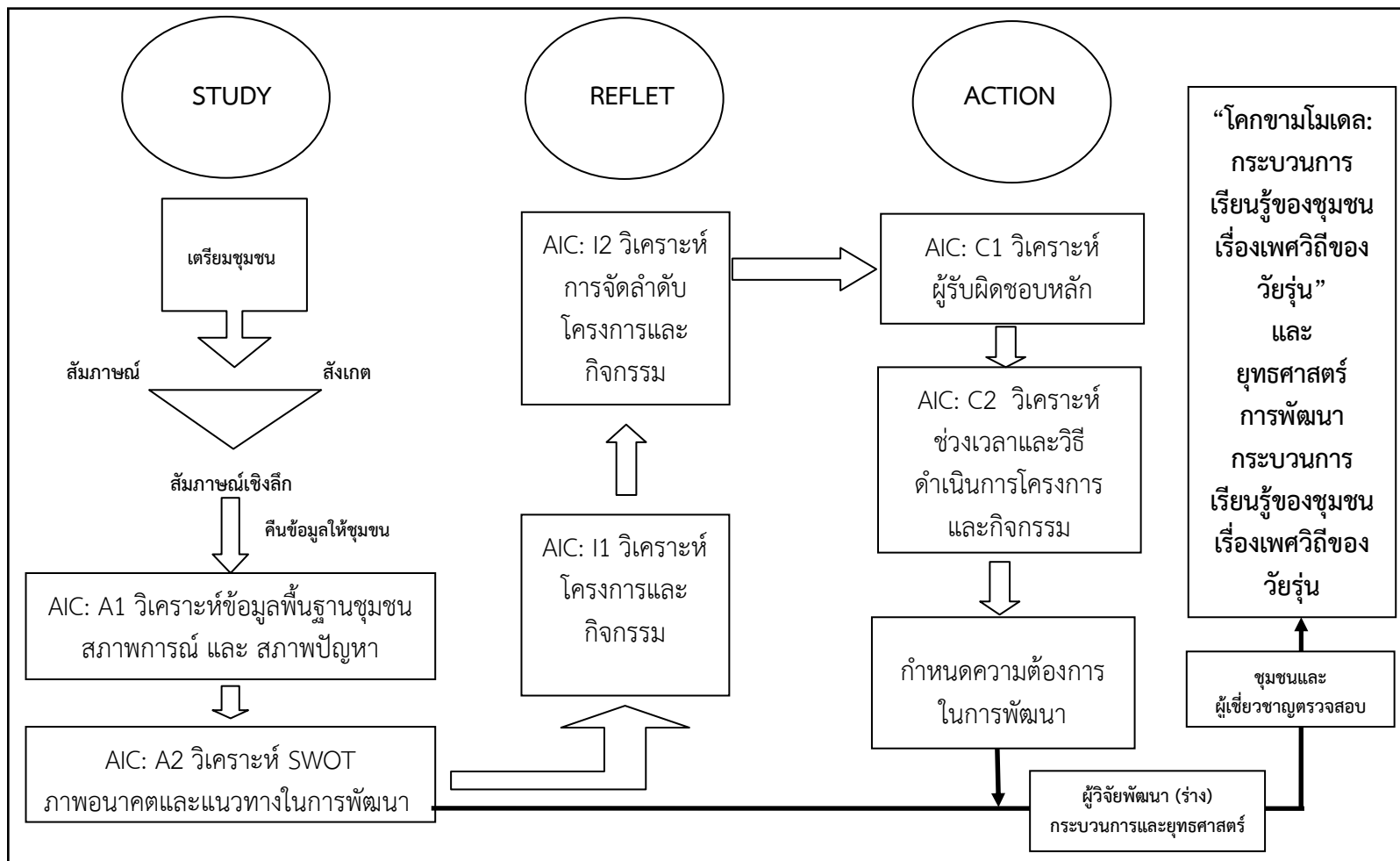
โดยสรุป **องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นของชุมชน** คือ ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะพูดคุยกันแบบ **ชาวบ้าน** ด้วยภาษาของชาวบ้าน เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ชาวบ้านรู้สึกเป็นกันเอง ผู้ใหญ่และเด็กต่างรับฟังกัน เด็กได้คุยในภาษาของเด็ก ทำให้ชุมชนมีความไว้วางใจกัน เกิดความไว้น้อยเชื่อใจ เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน เกิดการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการพูดคุยเรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่มีทั้งความรู้สึกรัง อารมณ์และเหตุผล จากเดิมซึ่งการพูดคุย

เรื่องเพศนั้นชุมชนมีค่านิยมที่จะไม่สื่อสารเรื่องเพศเพราะมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัวที่จะพูดคุยกัน และมองว่าเป็นสิ่งที่คนในครอบครัวจะอบรมสั่งสอนให้กับลูกหลานของตนเอง **ผู้ใหญ่คิดแบบผู้ใหญ่** **วัยรุ่นคิดแบบวัยรุ่น** เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้เข้ามานั่งล้อมวงคุยกันที่วัด ด้วยบรรยากาศที่ผ่อนคลาย คล้ายกับการพูดคุยกันในเครือญาติ มีการแฉวเล่น และหยอกล้อ ต่างคนต่างให้ข้อมูลที่เป็นจริง ทำให้ชุมชน**ได้รับรู้ข้อมูลและรับรู้ประโยชน์ร่วมกัน** คือ การส่งเสริมให้ลูกหลานของคนในชุมชนได้เรียนรู้ในเรื่องเพศที่ตรงตามและเหมาะสม นำไปสู่ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตทางเพศ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ว่า**เรื่องเพศเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่สามารถพูดคุยและเรียนรู้ร่วมกันได้**ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ และระหว่างวัยรุ่นกับคนในชุมชน ภายใต้การรับฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง และรับฟังเสียงของเด็ก ตลอดจนทำให้ชาวบ้านได้**เรียนรู้ถึงศักยภาพของตนเองและของคนในชุมชน** จนก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะ**แก้ปัญหาด้วยตัวของตัวเอง** โดยสามารถสรุปเป็นภาพองค์ความรู้ใหม่ที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 องค์ความรู้ใหม่ที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มารวมตัวกันและบอกเล่าถึงข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ชุมชนรับรู้แบบคลุมเครือและไม่เคยได้นำมาพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาทางเพศร่วมกันเพราะมองว่าเป็นหน้าที่ของแต่ละครอบครัวที่จะอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนเอง แต่เมื่อชุมชนได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยตามรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนได้ให้ข้อมูลที่เป็นจริงแก่กัน พุดคุยกันตรงไปตรงมาในแบบของชาวบ้าน ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ได้ฟังกัน ทำให้เห็นศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่และนำไปสู่การพัฒนา “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี ของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม สามารถแสดงเส้นทางการพัฒนาได้ ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 เส้นทางารพัฒนา โคกขามโมเดล และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แนวปรากฏการณ์วิทยา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 3) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยเคร่งครัดภายใต้ข้อกำหนดการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินงานวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนลงสนามปฏิบัติการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกชุมชนที่จะศึกษา (ดำเนินการในช่วงเดือน มกราคม - เมษายน 2555) คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ด้วยเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 5 ประการ คือ 1) รายงานสถานการณ์ทางเพศย้อนหลัง 5 ปี 2) คนในพื้นที่เห็นความสำคัญ 3) ความสนใจเข้าร่วมวิจัยของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน 4) สัมพันธภาพของโรงเรียนและโรงพยาบาลกับชุมชน และ 5) ความสะดวกและปลอดภัยในการเข้าพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ทำให้ได้ประชากรของการวิจัย คือ หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี หลังจากนั้นนำผลการคัดเลือกที่ได้เข้าสู่อการเตรียมความพร้อมสนามปฏิบัติการวิจัยในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมความพร้อมสนามปฏิบัติการวิจัย (ดำเนินการในเดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2555) ผู้วิจัยนำผลการคัดเลือกที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ไปติดต่อขออนุญาตพื้นที่สำหรับดำเนินการวิจัย โดยจัดทำหนังสือขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปยังสนามปฏิบัติการวิจัยโดยผ่านนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดลพบุรี และได้รับการอนุญาตให้เข้าดำเนินการวิจัยในพื้นที่ โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับจังหวัด และระดับตำบลเป็นผู้ประสานงานหลักและอำนวยความสะดวกตลอดการวิจัย ต่อจากนั้นผู้วิจัยนำสำเนาหนังสือไปประสานหน่วยงานในพื้นที่ เข้าพบปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ผู้อำนวยการ กศน. อำเภอหนองม่วง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง เจ้าอาวาสวัดโคกขาม และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลบ่อทอง เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าสนามปฏิบัติการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์การวิจัย ติดใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมการวิจัยในชุมชน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย พิจารณาจากความสมัครใจและสนใจที่มุ่งจะร่วมแก้ไขปัญหาทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน และพร้อมเข้าร่วมการวิจัยได้ในระยะเวลาวิจัย ผู้มี

ส่วนร่วมการวิจัย ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่น อายุตั้งแต่ 14 ปี จนถึง 19 ปี บริบูรณ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้ปกครองที่มีผู้อยู่ในปกครองอายุ ระหว่าง 10 - 19 ปี กลุ่มด้านการศึกษา กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มพระ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลุ่มประชาสัมพันธ์ชุมชน

ต่อจากนั้นผู้วิจัยประสานขอเอกสาร รายงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง กศน. อำเภอนองม่วง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง และเข้าพื้นที่เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน ด้วยการเข้าหาชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่มีอยู่ในขณะนั้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งติดใบประกาศเชิญชวน ณ ร้านค้ากลางหมู่บ้าน รับสมัครตั้งแต่วันที่ 1 - 28 สิงหาคม 2555 พร้อมกับการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน และสำรวจข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เมื่อครบกำหนดวันปิดรับสมัคร ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 20 คน และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 40 คน รวมทั้งหมด จำนวน 60 คน ต่อจากนั้นนัดหมายผู้สมัครทั้ง 60 คน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย โดยผู้วิจัยได้เข้าพบที่บ้านของผู้สมัคร พร้อมทั้งให้ผู้สมัครลงนามเข้าร่วมการวิจัยตามหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และสำเนาเอกสารให้กับผู้สมัครไว้คนละ 1 ชุด พร้อมชี้แจงกิจกรรมและมอบหนังสือเชิญเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวในระยะที่ 2 ต่อไป

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม การพูดคุยแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการแล้ว ผู้วิจัยยังใช้เครื่องมืออื่น ๆ ร่วมด้วย คือ แบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน และแบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ใช้บันทึกวิธีการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยเห็นสภาพการณ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีต่อวัยรุ่นในเบื้องต้นได้ วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ ตีความสร้างข้อสรุปรวบรวมประเด็นเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำเข้าการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Horton and Zacharakis (1987) 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ชุมชนร่วมมือกันศึกษาสภาพการณ์ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและผู้ประสานงานในชุมชนให้นัดหมายผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย จำนวน 60 คน คือ กลุ่มวัยรุ่น และ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน รับการสัมภาษณ์ตามวันและสถานที่ที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสะดวก ส่วนใหญ่จะเป็นที่บ้านของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วย 3 วิธีการ คือ

1. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ตามองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สัมภาษณ์วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 60 คน ดำเนินการในช่วงวันที่ 3 - 9 กันยายน 2555 ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ไว้ในระยะที่ 1 ทำ

ให้มีความเป็นกันเอง ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยถามเรียงลำดับตามโครงสร้างของคำถามและเนื้อหาสาระตามลำดับของเหตุการณ์ สลับกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการทำให้มีความไหลลื่นของการสนทนา เพื่อนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือตีความสร้างข้อสรุปตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศ เพื่อนำมากำหนดประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกที่ต้องการเพิ่มเติมให้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น และทำการนัดหมายผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย รับการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ประเด็นคำถามเชิงลึกที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้จากการสัมภาษณ์ครั้งแรกกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจำนวน 60 คน เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มเดิมเพิ่มเติมที่ ต้องการรายละเอียดในความสัมพันธ์ และความเห็นที่แตกต่างและขัดแย้งซึ่งยังไม่ได้ความเห็นที่ลงลึกหรือข้อสรุปที่สมบูรณ์จากการสัมภาษณ์ ดำเนินการในช่วงวันที่ 10 - 16 กันยายน 2555 สัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยวิธีตะล่อมกล่อมเกลาค่อย ๆ เชื่อมโยงความคิดเห็นเดิมจากประเด็นที่ได้สรุปไว้ในการสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 เพื่อสอบถามถึงความคิดเห็นและความเข้าใจที่มีต่อประเด็นนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากที่สุด ทำให้บรรยากาศการสนทนาเป็นกันเอง สบาย ๆ เอื้อต่อการพูดคุยสามารถลงลึกในรายละเอียดและเป็นไปอย่างราบรื่นและทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ถ่ายทอดความคิดเห็นและความรู้สึกที่แสดงถึงความไม่สบายใจ ความกังวลความหนักใจ และสิ่งที่ต้องการเล่าสู่กันฟังออกมา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ ตีความสร้างข้อสรุปตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และจัดทำเป็นข้อมูลเพื่อส่งให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 วัน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยรับทราบและศึกษาข้อมูลก่อนที่จะเข้าร่วมประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

3) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการใช้เทคนิคการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งในการวิจัยใช้คำว่า **ประชุมระดมสมอง** ทั้งนี้ในขั้นนี้ จะมีผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจากจำนวน 60 คน สามารถเข้าร่วมกระบวนการวิจัยต่อได้เพียง 30 คน เนื่องจากมีความจำเป็นต้องออกจากกรวิจัยกะทันหัน สาเหตุจากการไปประกอบอาชีพรับจ้างต่างพื้นที่ ติดตามผู้ปกครองไปทำงานช่วงปิดเทอมด้วย ย้ายที่อยู่ และการเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยการประชุมระดมสมอง ในขั้นชุมชนศึกษาสภาพการณ์นี้ เป็นการนำข้อมูลที่ผู้วิจัยและชุมชนที่ได้ร่วมกันสังเกตสภาพแวดล้อมทั่วไปของชุมชน สังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงแรกของขั้นชุมชนศึกษาสภาพการณ์นำมาสรุปคืนให้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการประชุมระดมสมองต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แนวทางการประชุมกลุ่มในใบงานที่ 1 และ 2 ใช้เป็นแนวทางในการทำกระบวนการกลุ่มเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมอง 2) เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ 3) แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุม เพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการจัดประชุมและเตรียมความพร้อมในการจัดประชุมครั้งต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้หัวข้อ “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ

วัยรุ่น” ในวันที่ 29 กันยายน 2555 เวลา 09.00 – 15.00 น ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม แบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ กลุ่มวัยรุ่น 1 กลุ่ม จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 3 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน โดยมีการทบทวนข้อมูลและค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ดำเนินการเป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงเช้า ดำเนินการด้วยใบงานที่ 1 ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในชุมชนเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และ ช่วงบ่ายดำเนินการตามใบงานที่ 2 ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชน แล้วนำมากำหนดภาพอนาคตของชุมชนที่ต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในทิศทางใด และกำหนดแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นร่วมกันอย่างไร

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ ตีความสร้างข้อสรุปตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศ และจัดทำเป็นเอกสารสรุปข้อมูลส่งให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้ง 30 คน ก่อนเข้าร่วมประชุมในครั้งต่อไปในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยการใช้เทคนิคการประชุมระดมพลังสมองเชิงสร้างสรรค์ เป็นครั้งที่ 2 ในวันที่เสาร์ที่ 6 ตุลาคม 2555 เวลา 09.00 – 15.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกลุ่มเดิม จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ กลุ่มวัยรุ่น 1 กลุ่ม จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 3 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน เพื่อให้ชุมชนได้ระดมสมอง ด้วยแนวทางการประชุมกลุ่มในใบงานที่ 3 และ 4 โดยใบงานที่ 3 ให้ชุมชนร่วมกันเสนอโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ และ ใบงานที่ 4 ให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญของโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญตามความจำเป็นเร่งด่วนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ ตีความสร้างข้อสรุปตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนฐานคิดสิทธิทางเพศและจัดทำเป็นข้อมูลส่งให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกคนเช่นเดิม เพื่อทบทวนและพิจารณาข้อมูลก่อนที่จะเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไปในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 ชุมชนร่วมกันกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยการใช้เทคนิคการประชุมแบบระดมสมองเชิงสร้างสรรค์ เป็นครั้งที่ 3 ในวันที่เสาร์ที่ 20 ตุลาคม 2555 เวลา 09.30 – 15.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยกลุ่มเดิม โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ กลุ่มวัยรุ่น 1 กลุ่ม จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 3 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน เพื่อให้ชุมชนได้ระดมสมองด้วยใบงานที่ 5 และ 6 โดยใบงานที่ 5 ทำให้ชุมชนร่วมกันกำหนดผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ และใบงานที่ 6 ทำให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์แผนการดำเนินงานของโครงการ กำหนดช่วงเวลาดำเนินงานในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่จะทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของชุมชนที่กำหนดไว้ รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการและเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของ

วัยรุ่น โดยใช้ข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 คือ การศึกษาภาพการณ์ ทำให้ได้ภาพอนาคตของชุมชนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น มาให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันระดมสมองสรุปเป็นความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและบนฐานคิดสิทธิทางเพศ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ ตีความสร้างข้อสรุปตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนฐานคิดสิทธิทางเพศ สรุปเป็นข้อมูลระยะที่ 2

โดยตลอดกระบวนการวิจัยผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบยืนยันข้อมูลโดยพิจารณาความถูกต้อง ความสอดคล้อง ความพอเพียง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า คือ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เช่น ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันแต่ในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช้า บ่าย เย็น และกลางคืน หรือคนละสัปดาห์ สถานที่ที่ต่างกัน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่ บ้านผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โรงเรียนเศรษฐกิจชุมชน และจากบุคคลที่แตกต่างหลากหลาย ในแต่ละกลุ่มแต่ข้อมูลที่ได้อีกเป็นคำตอบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกันด้วยวิธีการที่หลากหลายตั้งแต่การสังเกต การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มในการประชุมระดมสมองโดยมีการทบทวนข้อมูลและค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพการณ์ ปัญหา สาเหตุ และแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ได้รวบรวมไว้ว่าตรงกันหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยกระทำการตรวจสอบข้อมูลตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลในทุก ๆ วิธีการ และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ซักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระจ่างและได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกันร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นถือว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีฐานะเป็นผู้วิจัยคนหนึ่ง หลังเก็บข้อมูลแล้วผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันตรวจสอบแล้วจึงบันทึกข้อมูลที่มีความเห็นตรงกัน

ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาตีความ ร่วมกับความต้องการของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นเพื่อพัฒนาเป็น (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น แล้วนำกลับไปให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งก่อนนำไปตรวจสอบโดยชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิต่อไปในระยะที่ 3 เพื่อปรับปรุงร่างให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 3 การตรวจสอบ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง)

ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการตรวจสอบเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกตรวจสอบโดยชุมชน และส่วนที่สองตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ตรวจสอบโดยชุมชน ใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ใน 4 ด้านตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและบนฐานคิดสิทธิทางเพศ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ได้รับคำแนะนำเบื้องต้นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนเพื่อพิจารณาผู้เข้าร่วมในการ

วิจัย ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชน และเป็นที่ยอมรับว่ามีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหรือมีความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมของกลุ่มนั้นๆ โดยอาจไม่ได้เป็นหัวหน้าโดยตำแหน่ง กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มวัยรุ่น จำนวน 3 คน กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง เป็นผู้บันทึกการประชุม ดำเนินการในวันอังคารที่ 30 ตุลาคม 2555 เวลา 10.00 – 14.00 น. ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของค่ามัธยผลคณิตต้องมีค่าตั้งแต่ 80 ขึ้นไป จึงจะยอมรับและนำข้อคิดเห็นที่ได้จากชุมชนมาแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ให้มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา จำนวน 13 คน ตรวจสอบความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของ (ร่าง) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ (ร่าง) และยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ลักษณะคำถามในแต่ละด้านเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ร่วมกับการให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงทัศนะและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประสานผู้เชี่ยวชาญในหลายช่องทาง ได้แก่ โทรศัพท์ e-mail และ เข้าพบ ณ ที่ทำงานของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเข้าพบด้วยตนเองและชี้แจงที่มาของงานวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดำเนินการในวันที่ 2 มกราคม – 7 มีนาคม 2556 โดยขอรับเอกสารกลับด้วยตนเอง หลังจากผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ถ้อยคำหรือใจความที่ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง นำเสนอด้วยค่ามัธยผลคณิต ต้องมีค่าตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป จึงจะยอมรับ ต่อจากนั้นผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์และนำไปปรับปรุงพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญร่วมกับปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมเพื่อพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ตอนที่ 2 ผลการกำหนดแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

และ

ตอนที่ 3 ผลการกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อนำเสนอกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทของชุมชน

ชุมชนบ้านโคกขาม เป็นชุมชนชนบทเล็ก ๆ เก้าแก่ชุมชนหนึ่งในเขตภาคกลาง ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี มีความเจริญทางคมนาคมอย่างรวดเร็ว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน เหมาะแก่การทำไร่และพืชล้มลุก ตั้งแต่อดีตมีผู้คนเข้ามาทำกินจากหลากหลายที่ทำให้ไม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้น้อยถึงปานกลาง มีผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นคนที่สี่ รับตำแหน่งมาได้ประมาณ 5 ปี เป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่มีความสามารถด้านศิลปะมวยไทย สุภาพและชอบให้การช่วยเหลือ ด้วยความเป็นชุมชนชนบท เก้าแก่จึงมีปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มากมาย แต่ยังไม่มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน อีกทั้งชุมชนยังไม่มีกิจกรรมกลุ่มใด ๆ ของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ในขณะที่ผู้ใหญ่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนจากการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ไม่มีสถานสาธารณะสำหรับพบปะพูดคุยของสมาชิกในชุมชน ไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งข่าวสารใดๆ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ใช้วิธีการสื่อสารโดยประกาศผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมองว่าหมู่บ้านตนเองด้อยกว่าชุมชนอื่นในหลายด้าน และต้องการที่จะได้รับการพัฒนาเช่นหมู่บ้านอื่นบ้าง ในขณะที่สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนยังมีแหล่งเสียงในการรวมกลุ่มของวัยรุ่นที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม และมีปัญหาทางเพศในวัยรุ่นในหลายกรณีเช่น การตั้งครรภ์ในอายุน้อยกว่า 20 ปี การถูกข่มขืน การกระทำความรุนแรงในวัยรุ่น และการติดเชื้อเอชไอวี

1.2 ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น นำเสนอตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ โดยสรุปได้ ดังนี้

1.2.1 **ฐานและแหล่งเรียนรู้** สภาพการณ์ในปัจจุบัน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น พบว่า ส่วนใหญ่มาจากเพื่อน รองลงมาคือ เรียนรู้จากแหล่งสื่อต่าง ๆ และเลือกผู้ใหญ่ในครอบครัวและคนในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ลำดับสุดท้าย โดยชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นหรือแหล่งบุคคลอย่างชัดเจนต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า ผู้ใหญ่ไม่ค่อยรับฟังวัยรุ่น และวัยรุ่นมักจะฟังและเชื่อเพื่อนมากกว่า รวมทั้งวัยรุ่นยังมีแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศที่เข้าถึงได้รวดเร็วที่เสี่ยงและไม่เหมาะสมโดยเฉพาะทางสื่อออนไลน์

1.2.2 **เนื้อหาหรือองค์ความรู้** สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่คือ การห้ามเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ สาเหตุเพราะคนในชุมชนกลัววัยรุ่นจะติดโรคเอดส์และโรคทางเพศสัมพันธ์ รองลงมา คือ การห้ามมีแฟนในวัยเรียน เนื่องจากกลัวว่าวัยรุ่นจะไปมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และทำให้มีการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย รวมทั้งการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย มีการพูดคุยกันน้อยมากใน

ชุมชน เพราะคนในชุมชนมองว่า ตนเองยังไม่มีความรู้มากพอที่จะพูดคุยหรือแนะนำให้กับวัยรุ่นได้ ในขณะที่วัยรุ่นต้องการพูดคุยเรื่องการมีแฟน การมีความรักในวัยเรียน จึงทำให้วัยรุ่นและผู้ใหญ่ มีประเด็นที่ต้องการพูดคุยเรื่องเพศนั้นแตกต่างกัน

1.2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า ยังไม่มี บุคคลใดหรือแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ในชุมชนที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ ดีงามให้กับวัยรุ่น ส่วนใหญ่วัยรุ่นจะเลือกวิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือขอคำปรึกษาจากเพื่อนเป็นหลัก เพราะรู้สึกว่าคุณได้ทุกเรื่อง สบายใจ เข้าใจกัน ปลอดภัย ไม่โดนตำหนิหรือถูกต่อว่า ได้มีโอกาสแสดง ความคิดเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา ร่วมกับการค้นหาข้อมูลด้วยตนเองด้วยช่องทางต่าง ๆ เพราะมอง ว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ต้องอายใคร ไม่มีใครรู้ ซึ่งต่างจากวิธีการเรียนรู้ที่ได้จากคนในชุมชนจะเป็น บรรยายากที่เริ่มด้วยความเกรง และกลัว ไม่เป็นกันเอง อึดอัด และพูดคุยไม่ได้ทุกเรื่อง แต่จะเป็น การรับฟังจากผู้ใหญ่มากกว่าที่จะได้แสดงความคิดเห็น จึงทำให้วัยรุ่นไม่ต้องการที่จะเรียนรู้ด้วย จึงเป็นปัญหาของชุมชนใช้วิธีการสื่อสารเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับวัยรุ่น ไม่รับฟังกันและไม่มีการรับรู้ ปัญหาาร่วมกัน

1.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า มีปัจจัยที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น ได้แก่ การเดินทาง ไปมาหากันสะดวก วัยรุ่นและผู้ใหญ่ยังมีการทักทาย พูดคุย แนะนำ และสื่อสารกันในกลุ่มบ้าน และ ตักเตือนเรื่องเพศเพราะมองว่าเด็ก ๆ ในชุมชนคือลูกหลาน ใช้การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวเป็นหลัก และส่งข่าวถึงกันในละแวกบ้านใกล้เคียง ผู้นำชุมชนเป็นคนรุ่นใหม่รับฟังและมีนิสัยชอบช่วยเหลือ กรรมการหมู่บ้านที่มีความอาวุโสเป็นที่นับถือของคนในชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือน หน่วยงานในพื้นที่ยังมีความใกล้ชิดเป็นกันเองและมีความต่อเนื่องใน การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มได้รับการสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศจากองค์กรภายนอก และตำบลได้รับการสนับสนุนให้ จัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัว สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ เศรษฐกิจของครัวเรือน ค่านิยมที่จะ ไม่สื่อสารเรื่องเพศ ผู้ใหญ่ไม่ระมัดระวังในการดูสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมเด็กได้รับสื่อจาก อินเทอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสมทางเพศได้อย่างรวดเร็ว การคุกคามทางเพศในชุมชน รวมทั้งแหล่งเสี่ยงต่อ การแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม แม้ว่าชุมชนจะรับรู้สถานการณ์เสี่ยงทางเพศกับวัยรุ่นแต่ ชุมชนยังไม่มีกิจกรรมพูดคุยเพื่อหาทางออก ตลอดจนหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังไม่ มีแนวทางพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนใด ๆ

1.3 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.3.1 จุดแข็งของหมู่บ้าน พบว่า เป็นชุมชนที่มีการคมนาคมภายใน หมู่บ้านสะดวกไปมาหากันเข้าถึงได้ทุกครัวเรือน สภาพสังคมมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ครัวเรือนใช้ ชีวิตแบบพอเพียง ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสและกรรมการหมู่บ้านที่มากด้วยประสบการณ์ ชุมชนได้รับข่าวสารของหมู่บ้านผ่านหอกระจายข่าวเป็นหลักทำให้ข้อมูลมาจากแหล่งเดียวกันและมี คลาดเคลื่อนน้อย อีกทั้งมีวัดเป็นศูนย์รวมงานประเพณีของหมู่บ้าน รวมทั้งมีตำรวจอาสาประจำ

หมู่บ้านทำหน้าที่เฝ้าระวังความปลอดภัยในชุมชนและมีอาสาสมัครด้านสาธารณสุข (อสม.) ให้บริการสุขภาพในหมู่บ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเข้มแข็ง

1.3.2 จุดอ่อนของหมู่บ้าน พบว่า วิทยุยังมีค่านิยมของการมีแฟน และมองว่าการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนเป็นเรื่องปกติ ชุมชนขาดการสื่อสารเรื่องเพศที่ตีระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่รู้จะพูดกับเด็กอย่างไร จึงใช้วิธีดูไว้ก่อน ชุมชนยังขาดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งจากบุคคลและสถานที่ที่ไม่ชัดเจน ไม่มีการให้ความรู้ทางเพศหรือกิจกรรมใด ๆ ที่จะได้เรียนรู้เรื่องเพศในหมู่บ้าน สภาพสังคมเริ่มอยู่แบบตัวใครตัวมัน เริ่มมีสภาพครอบครัวเดี่ยวหลายครัวเรือน ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมในการดูสื่อทางเพศที่ไม่เหมาะสม การรวมกลุ่มของหมู่บ้านยังมีน้อย วิทยุยังไม่มี การรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน ไม่มีประเพณีท้องถิ่นที่เป็นจุดร่วมของชุมชนที่ชัดเจน และแม้ว่าจะมีการสื่อสารโดยหอกระจายข่าวเป็นช่องทางหลัก แต่ทั้งนี้ ความดังชัดของเสียงบางครั้งไม่สม่ำเสมอ ตลอดจนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศโดยตรง

1.3.3 โอกาสจากภายนอก เมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา กศน. อำเภอหนองม่วง ได้รับนโยบายจากส่วนกลางให้จัดทำแผนงานให้ความรู้เรื่องทักษะชีวิต ในกลุ่มนักเรียน กศน. และปัจจุบันเริ่มมีองค์กรเอกชนเข้ามาให้ความรู้ในตำบลโดยการจัดอบรมเด็กและเยาวชน และครอบครัว องค์กรบริหารส่วนตำบลบ่อทอง รวมทั้งมีการวิจัยในชุมชนจากนักศึกษาเข้ามาพัฒนาชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น ตลอดจนเริ่มมีเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน มาร่วมเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้

1.3.4 ภัยคุกคามจากภายนอกชุมชน พบว่า สภาพแวดล้อมรอบ ๆ บริเวณชุมชนมีแหล่งเสียงของความไม่ปลอดภัยเรื่องเพศของวัยรุ่น ซึ่งคนในชุมชนไม่สามารถจัดการได้ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ รวมทั้งสื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศได้แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อแม่ ผู้ปกครองและคนในชุมชน ต่างเห็นว่าเป็นสื่อทางเทคโนโลยีที่พวกเขาตามไม่ทันเด็ก

1.4 ผลการวิเคราะห์ภาพอนาคตที่ต้องการร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม มีดังนี้

1.4.1 ประเด็นที่วัยรุ่นต้องการ คือ มีการรวมกลุ่มวัยรุ่นในชุมชน สร้างกิจกรรมสำหรับวัยรุ่นในชุมชน มีการจัดเวทีส่งเสริมความเข้าใจเรื่องการใช้ชีวิตเกี่ยวกับเรื่องเพศในชุมชน และให้วัดได้เป็นศูนย์กลางของเวทีเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งให้วัยรุ่นที่มีแฟนให้คบกันอย่างมีสติ และหากมีปัญหาสามารถปรึกษาผู้ใหญ่ในหมู่บ้านได้โดยผู้ใหญ่ไม่ดูและรับฟังวัยรุ่นด้วยใจที่เปิดกว้าง

1.4.2 ประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนต้องการ คือ ต้องการให้วัยรุ่นใช้ชีวิตในช่วงวัยที่เหมาะสม ไม่ควรเลี้ยงดูแบบตามใจ ให้หมู่บ้านมีการสอดส่องดูแลความปลอดภัยในที่เปลี่ยว โดยมีตำรวจอาสาของหมู่บ้านช่วยตรวจเวรยาม อาจมีป้ายเตือนวัยรุ่นด้วยข้อความต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้วัยรุ่นมารับอุปกรณ์การป้องกันเวลามีเพศสัมพันธ์จากตัวแทนในหมู่บ้าน

1.4.3 ประเด็นที่ทุกคนต้องการร่วมกัน คือ ต้องการให้มีแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน อาจใช้หอกระจายข่าวของหมู่บ้านในการให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตทางเพศ มีกิจกรรมการอบรมเป็นระยะ ๆ เช่น ให้ความรู้ในการพูดคุยเรื่องเพศกับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถ

สื่อสารเรื่องเพศที่เหมาะสมกับวัยรุ่นได้ และให้ความรู้กับวัยรุ่นเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของการหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งรู้จักใช้โทรศัพท์มือถือที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนมีเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย สนับสนุนการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและสอดแทรกสอดแทรกความรู้เรื่องเพศเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเชิญชวนวัยรุ่นเข้าเป็นสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนด้วย หรือจัดกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันระหว่างวัยรุ่นกับผู้ใหญ่

1.4.4 ภาพอนาคตของหมู่บ้านในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ที่ชุมชนร่วมกันร้อยเรียง คือ “ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะนำเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม” ซึ่งเป็นกลอนที่ชุมชนประทับใจเนื่องจากได้ร่วมกันคิดและจะนำไปปิดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านต่อไป

1.5 ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มี ดังนี้

1.5.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยสองส่วน ส่วนแรก คือ ภายในชุมชน ได้แก่ มีเวทีสาธารณะเพื่อการเรียนรู้สำหรับชุมชน มีการอบรมผู้ปกครองและคนในชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กได้อย่างถูกต้อง พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน ส่วนที่สอง คือ ภายนอกชุมชน ได้แก่ หน่วยงานด้านสุขภาพระดับตำบลและอำเภอ ร่วมกับ อสม. จัดเวทีแลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและชุมชนในเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ ตลอดจนหน่วยงานด้านการปกครองส่วนตำบล ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุขร่วมกันทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องเพศ

1.5.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ เป็นเนื้อหาที่วัยรุ่นและชุมชนกำหนดความต้องการซึ่งสอดคล้องกับสิทธิทางเพศ เช่น การคบกันของวัยรุ่น การวางตัวต่อเพศตรงข้าม การมีเพศสัมพันธ์กับคู่อริ การป้องกันตนเอง การปฏิเสธ และการเลือกคนที่จะมาเป็นคู่อริ เป็นต้น และเรื่องอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีงาม เช่น การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

1.5.3 กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดอบรมให้ความรู้ผู้เกี่ยวข้องในและวัยรุ่น จัดกิจกรรมการสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงามด้วยช่องทางต่าง ๆ จัดเวทีเสวนาของชุมชนเรื่องเพศ ฐานสาธารณะของหมู่บ้าน และจัดกิจกรรมศึกษาดูงานให้กับเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ใหญ่ เพื่อศึกษาและเรียนรู้เรื่องเพศที่เหมาะสม

1.5.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนเห็นควรให้พัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านวัฒนธรรมชุมชน 2) ด้านสภาพแวดล้อมและสังคม 3) ด้านเศรษฐกิจของชุมชน 4) ด้านทรัพยากรบุคคล 5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ 6) ด้านสื่อมวลชน และ 7) ด้านเครือข่ายการเรียนรู้

ตอนที่ 2 การกำหนดแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมองวิเคราะห์โครงการและจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่ต้องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พร้อมเสนอเหตุผลประกอบ ดังนี้

2.1 โครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่

ห้วงใย ใยใส...ใยใจจู้จิม” ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ อบรมให้ความรู้ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลและสามารถแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่พึงงามให้กับวัยรุ่นได้ **เหตุผล**เนื่องจากผู้ปกครองและคนในชุมชนมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมากกว่าแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ยังไม่มีในชุมชน และยังขาดความรู้ความเข้าใจการสื่อสารเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น

2.2 โครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใยใจ จู้จิม” ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ จัดค่ายอบรมให้ความรู้กับวัยรุ่นรวมทั้งจัดการศึกษาดูงานสำหรับวัยรุ่นร่วมกับคนในชุมชน **เหตุผล**เพื่อเตรียมความพร้อมของวัยรุ่นให้เข้าใจเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ แล้วนำไปสู่เครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อน ได้รู้เท่าทันสื่อไม่ถูกกระตุ้นง่าย ตลอดจนสนับสนุนให้วัยรุ่นรับคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสถานบริการสุขภาพที่ปลอดภัยของรัฐ

2.3 โครงการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่พึงงาม” ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ กิจกรรม “ดีเจวัยใสใยใจ...จู้จิม” ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศและการอนามัยเจริญพันธุ์ **เหตุผล**เนื่องจากการสื่อสารทางหอกระจายข่าวได้ดำเนินการแจ้งข่าวมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงขาดเนื้อหาการเรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่พึงงาม ดังนั้นเพื่อความเร่งด่วนในการให้ความรู้เรื่องเพศ จึงควรใช้วิธีการเรียนรู้จากหอกระจายข่าว ซึ่งเป็นช่องทางนี้ที่สะดวกและบริหารจัดการง่ายที่สุด

2.4 โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นและคนในชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ คริวเรือนปรับปรุงภูมิทัศน์ จัดทาสีอาคารณะให้ทุกคนใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ สร้างที่อ่านหนังสือของหมู่บ้าน ทำป้ายหรือซุ้มประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ ตลอดจนจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเสียงทางเพศ เสนอ อบต. ในการร่วมแก้ไขปัญหามาตามลำดับ **เหตุผล**เนื่องจาก สภาพแวดล้อมในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ทันที

2.5 โครงการสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ทั้งในและนอกชุมชน) ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ หน่วยงานด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ร่วมกับอาสาสมัครในชุมชน ร่วมกันจัดเวทีพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ จัดนิทรรศการในตำบลบ่อทอง จัดทำแผนพัฒนาด้านเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่พึงงาม **เหตุผล**เนื่องจากหมู่บ้านมองว่าชุมชนขาดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม และขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการจึงต้องการขอความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนในส่วนที่เกินความสามารถของชุมชน

2.6 โครงการพัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้” ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ ชุมชนจัดประกวดคำขวัญเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศที่พึงงาม จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่องดี ๆ “เรื่องเพศคุยกันได้” สำหรับผู้ปกครองและคนในชุมชน จัดเวทีเสวนาให้ผู้ปกครอง คนในชุมชนและวัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ และติดป้ายประชาสัมพันธ์จาก

หมู่บ้านก่อนถึงบึงทะเลน้อย เป็นข้อคิดเตือนใจวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม **เหตุผล** เนื่องจาก เป็นการเร่งปลูกจิตสำนึกที่ดีในการใช้ชีวิตทางเพศให้กับวัยรุ่นและคนในชุมชนรับรู้

2.7 โครงการพัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจูจิม” ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ มีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนรับฟังปัญหาของเพื่อนวัยรุ่น มีตัวแทนชุมชนแจกอุปกรณ์ป้องกันเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงาม ปราชญ์ในชุมชนเป็นจิตอาสาถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและการฝีมือต่าง ๆ ให้กับเยาวชน **เหตุผลเนื่องจาก** เป็นการสร้างความรัก ความสามัคคี เกื้อกูลกันของคนในชุมชน คนในชุมชนได้ดูแลกัน และวัยรุ่นได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

2.8 โครงการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สนับสนุนและผลักดันโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในการแก้ไขปัญหาทางเพศเข้าสู่ อบต. พันฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านที่ดีงาม **เหตุผลเนื่องจาก** ชุมชนต้องการให้ผู้นำชุมชนทุกระดับได้แสดงภาวะผู้นำในการแก้ปัญหาทางเพศอย่างจริงจัง

2.9 โครงการส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชน และเป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้าชุมชน **เหตุผลเนื่องจาก** ต้องการสร้างความสนใจให้กับเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากปราชญ์ชุมชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ

หลังจากนั้น วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้กำหนดความรับผิดชอบของคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อโครงการและกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ คือ 1) **ผู้ใหญ่ทำและให้การสนับสนุน** ได้แก่ โครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใส่ใจจูจิม” โครงการพัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้” โครงการส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ และโครงการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น 2) **เด็กต้องการทำเอง** ได้แก่ โครงการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม” และ 3) **เด็กและผู้ใหญ่ช่วยกันทำ** ได้แก่ โครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใส่ใจจูจิม” โครงการสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โครงการพัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใส่ใจจูจิม” และโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน

ทั้งนี้กลุ่มวัยรุ่นได้มีข้อเสนอเพิ่มเติม คือ ต้องการให้ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ใหญ่กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ขัดจังหวะการแสดงความคิดเห็นของวัยรุ่น และไม่ควรดุเด็กจนทำให้เด็กเสียความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ

ตอนที่ 3 การกำหนดวิธีปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เมื่อวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้ร่วมกันเสนอโครงการและจัดลำดับความสำคัญของ

โครงการที่จะดำเนินการแล้ว จึงได้ร่วมกันระดมสมองกำหนดผู้รับผิดชอบเพื่อความชัดเจนในการดำเนินการต่อไป ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบหลักโครงการและกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

โครงการที่ 1 พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใย วัยใส..ใสใจจู้จิม” ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ศูนย์การเรียนรู้ประจำตำบล (กศน.ตำบล) โรงเรียนประจำตำบล ตัวแทนครอบครัวผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) สภาองค์กรชุมชน และเงินกองทุนสุขภาพตำบล

โครงการที่ 2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจจู้จิม” ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย อบต. รพ.สต. กศน.ตำบล โรงเรียน ผู้นำชุมชน อสม. วัยรุ่น เงินกองทุนสุขภาพตำบล และ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

โครงการที่ 3 พัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการเดินทางเพศวิถีให้ชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม” ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และวัยรุ่น (ทำเอง)

โครงการที่ 4 พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่นในชุมชน ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย ทุกครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน อสม. วัยรุ่น และกองทุนหมู่บ้าน

โครงการที่ 5 สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย อบต. นักพัฒนาชุมชน รพ.สต. กศน.ตำบล โรงเรียน ผู้นำชุมชน อสม. ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนครอบครัว วัยรุ่น และเงินกองทุนสุขภาพตำบล

โครงการที่ 6 พัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้” ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย อบต. รพ.สต. กศน.ตำบล ตัวแทนครอบครัว ผู้นำชุมชน อสม. และกองทุนสุขภาพตำบล

โครงการที่ 7 พัฒนาคือร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใสใจจู้จิม” ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย อบต. ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มศิลปินดนตรีไทย กลุ่มสตรีอาสา และกลุ่มวัยรุ่น

โครงการที่ 8 ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศที่ดีของวัยรุ่น ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย อบต. พระ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อสม. ทุกครอบครัว และกลุ่มวัยรุ่น

โครงการที่ 9 ส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ ผู้รับผิดชอบหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิก อบต.ของหมู่บ้าน และตัวแทนครอบครัว

3.2 ผลการวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการและกิจกรรมหลักที่เหมาะสมในการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดระยะเวลาการดำเนินโครงการ เป็นเวลา 5 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ กลางปี พ.ศ. 2556 – 2559 เป็นแผนระยะกลาง เนื่องจากชุมชนต้องการระยะเวลาช่วงแรกในการรวมกลุ่มและประสานเครือข่ายเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา หากเป็นแผนระยะสั้น 3 ปี อาจน้อยไปในบางโครงการและกิจกรรมที่อาจไม่สามารถดำเนินการได้โดยชุมชนเพียงลำพังและอาจไม่แล้วเสร็จในระยะเวลาอันสั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 ช่วงเวลาดำเนินโครงการและกิจกรรมหลัก คือ 1) เริ่มดำเนินการ กลางปี พ.ศ. 2556 – 2560 ได้แก่ โครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใสใจจู้จิม” และ โครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจจู้จิม” 2) เริ่มดำเนินการปี พ.ศ. 2557 ได้แก่ โครงการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม” โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น ในชุมชนโครงการสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โครงการพัฒนาการสื่อสารเรื่องเพศในชุมชน “เรื่องเพศคุยกันได้” โครงการพัฒนาความร่วมมือของคนในชุมชน “จิตอาสาใหญ่เล็ก...ป้องกันเพศภัยใสใจจู้จิม” และโครงการส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดีสำหรับวัยรุ่น และ 3) เริ่มดำเนินการกลางปี พ.ศ. 2557 ได้แก่ โครงการส่งเสริมกิจกรรมยามว่างสำหรับวัยรุ่นเพื่อลดความหมกมุ่นเรื่องเพศ

3.2.2 เงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันเสนอว่า เรื่องเพศเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน และโดยบริบทของชุมชนที่ยังมีความเป็นกึ่งชนบทอยู่มาก จึงต้องมีสิ่งกระตุ้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันออกมาทำกิจกรรม การดำเนินงานจึงจะประสบความสำเร็จ ดังนี้ 1) ผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการมีภาวะความเป็นผู้นำ 2) สมาชิกในชุมชนต้องช่วยกันคิด ยึดหยุ่นไปตามยุคสมัย 3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเครือข่ายการเรียนรู้นอกชุมชน 4) คนในชุมชนต้องมีความเสียสละในแต่ละด้านที่มีนำออกมาช่วยกัน 5) มีงบประมาณมาช่วยสนับสนุนในบางส่วน และ 6) หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมีความเข้าใจชุมชน และมีความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น

3.3 ผลการศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะพูดคุยกันแบบชาวบ้าน เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ชาวบ้านรู้สึกเป็นกันเอง ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจกัน เกิดความไว้นือเชื่อใจ เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน เกิดการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จึงเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการพูดคุยเรื่องเพศ จากเดิมซึ่งการพูดคุยเรื่องเพศนั้นชุมชนมีค่านิยมที่จะไม่สื่อสารเรื่องเพศ เมื่อชุมชนได้เข้ามานั่งล้อมวงคุยกันที่วัด ซึ่งมีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ต่างนำข้อมูลที่เป็นจริงมาเล่าสู่กันฟัง ทำให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลและรับรู้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่สามารถพูดคุยและเรียนรู้ร่วมกันได้ ตลอดจนทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงศักยภาพของตนเองและของคนในชุมชน จนก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง จนนำมาสู่การสร้าง “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ 1) ความเป็นมา แนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี

ของวัยรุ่น 2) หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 3) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” รายละเอียด ดังนี้

3.3.1 ความเป็นมา/แนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

3.3.1.1 ความเป็นมา/แนวคิด จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าการเรียนรู้เรื่องเพศในสังคมไทยนั้น มองว่าเรื่องเพศไม่สมควรนำมาเรียนรู้กันในที่สาธารณะและเมื่อเข้าสู่โลกยุคแห่งเทคโนโลยีชุมชนได้ถูกแยกส่วนและลดทอนบทบาทในการสอดแทรกเนื้อหาการเรียนรู้ การดำเนินชีวิตทางเพศ สังคมขาดกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศร่วมกับวัยรุ่น จนทำให้วัยรุ่นขาดภูมิคุ้มกัน ในการดำเนินชีวิตเรื่องเพศเกิดภาวะเสี่ยงทางเพศต่างๆ มากมาย ชุมชนซึ่งเป็นระดับที่สามารถบอกได้ถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติและการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี ชุมชนจึงเป็นฐานรากทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทางและยั่งยืน การเน้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นจนหาทางออกได้ด้วยชุมชนเอง อันเป็นหนทางที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง หมู่ที่ 3 บ้านโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอนองม่วง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือก เข้าร่วมโครงการวิจัยจากการศึกษา พบว่า ชุมชนเกิดช่องว่างของการเรียนรู้เรื่องเพศระหว่างวัยรุ่นกับคนในชุมชน มีทัศนคติและค่านิยมการเรียนรู้เรื่องเพศที่แตกต่างกัน และคนในชุมชนเห็นว่าตนเองไม่มีความรู้ความเข้าใจมากพอที่จะพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นได้ดี อีกทั้งยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านโคกขามจึงเป็นชุมชนต้นแบบในการร่วมคิด ร่วมกระทำ เพื่อให้ได้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้ “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” และ ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้เรื่องเพศต่อไป

3.3.1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1) **ฐานและแหล่งการเรียนรู้** จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ลานสาธารณะของชุมชน ใช้หอกระจายข่าวเป็นแหล่งสื่อสารข้อมูลและให้ความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน หน่วยงานทุกภาคส่วนพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศให้กับวัยรุ่น ตัวแทนชุมชนได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น มีตัวแทนของชุมชนติดต่อประสานงานกับเครือข่ายภายนอกอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการนำเสนอสื่อสาธารณะที่เหมาะสมทางเพศทุกช่องทาง และมีมาตรการลงโทษอย่างจริงจัง

2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้

เรียงลำดับตามความเร่งด่วน และความต้องการของชุมชน พบว่า ประเด็นที่วัยรุ่นและชุมชนต้องการเรียนรู้มากที่สุด คือ การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกาย และใช้สายตา ในเรื่อง ทักษะการสอนและพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กและวัยรุ่น ความต้องการทางเพศของวัยรุ่นต่าง ๆ การวางตัวของวัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม การให้เกียรติต่อเพศตรงข้าม การคบหาเพศเดียวกัน เป็นต้น รองลงมา คือ การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตร ในช่วงวัยที่เหมาะสม ในเรื่อง การมีคูรักรในวัยเรียน เป็นต้น และ การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย ในเรื่องเตรียมความพร้อมของผู้ใหญ่ในชุมชนให้เป็นแบบอย่างและเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ถูกต้อง และประเด็นที่ชุมชนต้องการเรียนรู้ในลำดับท้ายสุด คือ การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เนื่องจากชุมชนมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่น่าอาย ส่วนใหญ่จะรักษาด้วยตนเองก่อน จะไปใช้บริการก็ต่อเมื่อกรณีที่ไม่สามารถรักษาด้วยวิธีการของตนเองได้แล้ว

3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้

ได้แก่ ตั้งแต่การจัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” มีการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ มีตัวแทนวัยรุ่นเข้าร่วมทุกกิจกรรม สอดแทรกความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศในการทำกิจกรรมจิตอาสาของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จัดทำสื่อให้ความรู้เรื่องเพศไว้ตามจุดต่าง ๆ ของชุมชน จัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเรื่องเพศที่ดีงามร่วมกันระหว่างวัยรุ่นและคนในชุมชน จัดตั้งกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้าน และมีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งติดตามโครงการที่ได้ดำเนินการ โดยใช้เวที “ชวนคิดชวนคุย” ร่วมสรุปบทเรียนกับเครือข่ายจากภายนอก และสรุปเป็นเอกสารไว้เป็นแนวทางในการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป

4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ประกอบด้วย ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ได้แก่ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านการสื่อสารในชุมชน ด้านค่านิยมเรื่องเพศในชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ส่วนที่สอง คือ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านสภาพสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจของชุมชน และ ด้านสื่อทั่วไป

3.3.2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี

ของวัยรุ่น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” นั้น ดำเนินการบนหลักการของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน รายละเอียด ดังนี้

3.3.2.1 **ฐานและแหล่งการเรียนรู้** ชุมชนเห็นว่า ฐานและแหล่งการเรียนรู้ นั้น ควรเริ่มจากการมีเวที “ชวนคิดชวนคุย” ที่จะกระตุ้นให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้หันหน้ามาเริ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน พูดคุยกันด้วย “ภาษาของชาวบ้าน” เอง เป็นการเปิดโอกาสให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้เรียนรู้ถึงฐานและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณค่าร่วมกัน

3.3.2.2 เนื้อหาที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง

เพศวิถีของวัยรุ่นนั้นอยู่บนฐานคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหา “สิทธิทางเพศ” นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาอื่น ๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นทางอ้อม เช่น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นเรื่องเพศ เพื่อนำไปสู่การเป็น “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดีงาม” ดังภาพอนาคตที่ชุมชนวางไว้ร่วมกัน คือ “ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะเด็กเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม”

3.3.2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเริ่มด้วยการพูดคุย รับรู้ รับฟังเสียงจากทุกคนอย่างเข้าใจ พูดคุยกันได้ในทุกโอกาสไม่เป็นทางการ ร่วมกันรับรู้ถึงสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นในหมู่บ้าน วิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น มุ่งกำหนดเป้าหมายหรืออนาคตร่วมกันระหว่างวัยรุ่นและคนในชุมชน ซึ่งหากเกินกว่ากำลังของชุมชน อาจมีการประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชนในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถึงทางออกที่หลากหลาย แต่ทั้งนี้ชุมชนจะมาปรึกษาหารือกันก่อนว่าจะใช้วิธีการที่ไปเรียนรู้มาหรือไม่ หลังจากนั้นจึงกำหนดผู้รับผิดชอบ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ และทำให้ทุกคนรับรู้ประโยชน์ร่วมกันด้วยการสื่อสารแจ้งข่าวเรื่องเพศที่ดีในชุมชน และร่วมกันติดตามประเมินสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันกลับเข้ามาสู่วงจรการเรียนรู้ใหม่ในการรับรู้สถานการณ์อีกครั้ง เป็นวัฏจักรกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อนำมาเรียนรู้ร่วมกันให้ดีขึ้น

3.3.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชน เสนอว่า ควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่ปัจจัยที่สนับสนุน เช่น ทรัพยากรบุคคล คือ ผู้นำชุมชน ต้องเป็นหลักและนำพาทุกคนไปสู่การเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน อาศัยกำลังเสริมของผู้อาวุโสที่ชุมชนนับถือ มาช่วยในการบริหารจัดการรวมกลุ่มชาวบ้าน ใช้หอกระจายข่าวเป็นฐานการเรียนรู้กระจายข้อมูลที่ดี ประสานเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน เพื่อหารือและแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นร่วมกัน สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ชุมชนสรุปร่วมกันและเสนอว่า ควรพัฒนาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคให้เป็นจุดแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนตั้งแต่ผู้นำชุมชน ทุกครัวเรือน ช่วยกันจัดสภาพแวดล้อมและสังคมร่วมกันเพื่อลดภาวะเสี่ยงของสถานที่ในเรื่องเพศ ด้านสื่อที่ชุมชนไม่สามารถห้ามได้แต่ทุกคนสามารถช่วยกันเฝ้าระวังและตรวจสอบในครอบครัวได้

3.3.3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 6 ขั้นตอน ดังนี้

3.3.3.1 การรับรู้สถานการณ์ สร้างความตระหนัก และหาทางออกร่วมกัน โดยการจัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” โดยมีผู้ดำเนินการพูดคุยซึ่งเป็นคนที่วัยรุ่นนับถือ ได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนวัยรุ่นและตัวแทนสมาชิกในชุมชนที่สนใจร่วมเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง จะก่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาาร่วมกันตามมา ที่จะพลังกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักว่ากำลังเผชิญอะไร รุนแรงแค่ไหน และจะหาทางออกร่วมกันอย่างไรบ้าง เพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกันไปสู่การแก้ปัญหาและการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

3.3.3.2 การค้นหาผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรม โดยชุมชน

เห็นร่วมกันว่า ควรคำนึงถึงความถนัดและความพร้อมในแต่ละด้านของสมาชิกทั้งในและนอกในชุมชน ด้วยความสมัครใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน

3.3.3.3 กำหนดวิธีจัดการโครงการ ชุมชนได้กำหนดบทบาท

หน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมจากส่วนต่าง ๆ เพื่อความชัดเจนให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในการเรียนรู้ เป็น 4 ทีม คือ 1) ทีมนำ 2) ทีมทำ 3) ทีมหนุน และ 4) ทีมเรียนรู้

3.3.3.4 การประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ คนในชุมชน

จะแสวงหา “เพื่อนร่วมทาง” ภายนอกชุมชน จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ชุมชนมีทางเลือก 2 วิธี คือ 1) หาเพื่อนร่วมทางภายนอกมาช่วย และ 2) การส่งคนในชุมชนไปเรียนรู้เพื่อนำมาสู่การแก้ปัญหา และพร้อมดำเนินการตามเวลาที่เหมาะสมซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของชุมชนโดยปราศจากการครอบงำทางความคิดของคนนอกชุมชน

3.3.3.5 การลงมือปฏิบัติตามโครงการและกิจกรรมที่ร่วมกัน

กำหนดไว้ โดยชุมชนเน้นว่า การเรียนรู้และการแก้ไขเรื่องเพศนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถเห็นผลได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ชุมชนลงความเห็นร่วมกันว่าต้องเกิดจาก 1) ผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ 2) สมาชิกในชุมชนต้องช่วยกันคิด ยึดหยุ่นไปตามยุคสมัย 3) การมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชน และเครือข่ายนอกชุมชนควรมีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 4) คนในชุมชนต้องมีความเสียสละตามกำลัง 5) มีงบประมาณมาช่วยสนับสนุนในบางส่วน และ 6) หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือต้องมีความเข้าใจชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น

3.3.3.6. การประเมินสิ่งที่ได้ปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน โดยชุมชน

มีกลไกที่จะสรุปบทเรียนร่วมกันในเวที “ชวนคิดชวนคุย” เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบโครงการได้พบกับสมาชิกในชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน ผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย **ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชน** บทสรุปนี้จะกลายเป็นองค์ความรู้ของชุมชน และฝังกลับเข้าไปในตัวคนในชุมชนอีก รวมทั้งเป็นข้อมูลใหม่ นำเข้าสู่ขั้นตอนแรก อันเป็นวงจร “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” อย่างเป็นพลวัตร

3.4 ผลการจัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เพื่อให้บรรลุภาพอนาคตที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้ คือ “**ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดี แนะนำเรื่องเพศ วัยรุ่นเปิดใจเล่าเหตุ ใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม**” โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ คือ 1) ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น อย่างชัดเจน 2) วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ และสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพ 3) มีกลไกการถ่ายทอด พัฒนาองค์ความรู้ และสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ 4) สภาพแวดล้อมชุมชนได้รับการจัดการเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านการระดมความคิดที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

3.4.1 ยุทธศาสตร์หลัก อันแนวทางหรือวิธีปฏิบัติของหมู่บ้านเพื่อนำไปพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นโดยตรง จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

3.4.1.1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดตั้งทีมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น 2) จัดทำสัญญาความร่วมมือในการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของผู้นำในชุมชน 3) จัดเวทีชาวบ้าน “ชวนคิดชวนคุย” 4) จัดทำสมุดบันทึกเล่าเรื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดั่งงาม” 5) จัดประกวดคำขวัญ เรื่อง “การดำเนินชีวิตทางเพศที่ดั่งงาม” 6) จัดศึกษาดูงาน 7) นำเสนอและผลักดันโครงการและกิจกรรมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น 8) ปรับปรุงและตรวจสอบระบบเสียง หอกระจายข่าว 9) รวบรวมผลงานและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาทางเพศ เผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบ 10) จัดทำแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 11) จัดนิทรรศการในตำบลปอทอง 12) จัดทำแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขสำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของเด็กและเยาวชน และ 13) จัดประชุมปรึกษาหารือฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ของหมู่บ้านให้มีการละเล่นสงกรานต์เป็นแบบไทยที่ดั่งงามให้เป็นแบบอย่างกับวัยรุ่นในการวางตัวต่อเพศตรงข้าม

3.4.1.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกใน

ชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคตินิยมทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดอบรมให้ความรู้ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และผู้นำชุมชน 2) บันทึกประสบการณ์ลงในสมุดบันทึกเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ 3) ศึกษาดูงานร่วมกับวัยรุ่น 4) เรียนรู้แบบอ้อยาศัยจากการชมนิทรรศการของตำบล “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดั่งงาม” และศึกษาเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.4.1.3 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความ

เข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคตินิยมทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดค่ายวัยรุ่น 2) บันทึกประสบการณ์ในสมุดบันทึกเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศ 3) ศึกษาดูงานร่วมกับผู้ใหญ่ 4) เรียนรู้แบบอ้อยาศัยจากการชมนิทรรศการของตำบล “หมู่บ้านแห่งเพศวิถีที่ดั่งงาม” และศึกษาเรียนรู้เรื่องเพศจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3.4.1.4 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมใน

การแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดศึกษา ดูงานวิทยุชุมชน 2) ประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในหมู่บ้าน ผ่านหอกระจายข่าวให้ชุมชนได้รับทราบผลงาน 3) จัดตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนในกลุ่มเด็กและเยาวชน 4) กิจกรรมจิตอาสา “อาสาแจกถุง” 5) กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต 6) พระให้การเทศน์สอน 7) จัดกิจกรรมสาธิตงานศิลปวัฒนธรรมจากปราชญ์ของชุมชน และ 8) จัดตั้งจุดแสดงสินค้าของชุมชน ส่งเสริมวัยรุ่นเป็นจิตอาสาจำหน่ายสินค้า

3.4.2 ยุทธศาสตร์รอง จำนวน 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

3.4.2.1 ยุทธศาสตร์การประสานความร่วมมือเครือข่าย

การเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดเวที “ชวนคิดชวนคุย” 2) ดำเนินการเชิงรุกออกเยี่ยมบ้านแนะนำ

การให้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์และช่องทางการให้บริการสำหรับวัยรุ่นของสถานบริการสุขภาพในภาครัฐ และ 3) ชุมชนรวบรวมข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม ผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมให้กับชุมชนอื่นได้รับรู้

3.4.2.2 ยุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัย ในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น แนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมรณรงค์พัฒนาสิ่งแวดล้อมของครอบครัวและหมู่บ้านในวันสำคัญต่าง ๆ 2) จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านจนถึงบึงทะเลน้อย เป็นข้อคิดเตือนใจที่เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสมในการใช้ชีวิตทางเพศ 3) ชุมชนจัดหาสถานสาธารณะสำหรับเด็กและเยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้ใช้ทำกิจกรรมอย่าง “สร้างสรรค์” ร่วมกัน และ 4) จัดทำข้อมูลพื้นที่เสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องเพศ เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อทอง ตลอดจนหาแนวทางการควบคุมแหล่งเสี่ยงและควบคุมการเข้าถึงแหล่งอบายมุขของตำบลและอำเภอ

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทของชุมชน

ชุมชนบ้านโคกขาม เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทเล็ก ๆ เก้าแก่อชุมชนหนึ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้คนเข้ามาทำมาหากินจากหลากหลายที่ และแฝงไปด้วยปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในชุมชนอันหลากหลายประสบการณ์ แต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้แสดงศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งภูมิปัญญาในชุมชนนั้นเป็นชุมชนทรัพยากรอันทรงพลังที่จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน อันจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนได้ต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาในเรื่องเพศได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในชุมชนกล่าวว่า ยินดีและต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้กับลูกหลานได้เรียนรู้กัน สอดคล้องกับที่ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) และ สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (2550) กล่าวว่า การเรียนรู้ในชุมชนเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนร่วมกัน ซึ่งอาจเกิดจากการกระตุ้นเรื่องการรวมตัวกันโดยนักพัฒนา หรือผู้รู้ ภูมิปัญญาในชุมชนที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ออกมาช่วยชุมชน เมื่อชุมชนเกิดปัญหา ทำให้คนในชุมชนรวมตัวกันคิดวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ หาทางเลือกในการแก้ไข ซึ่งภูมิปัญญานับเป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยให้คนในชุมชนเกิดการรวมตัว อันเป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ เรื่องของสังคมได้ ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันกับสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูติมา เวทการ และคณะ (2542) และ พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของการเรียนรู้ในชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ รวมทั้งโครงการที่ชุมชนได้ร่วมกันคิดขึ้นมา โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ประสานและถ่ายทอดประสบการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนได้มากที่สุด

ซึ่งจากการลงพื้นที่สังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งสัมภาษณ์วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน พบข้อมูลที่ตรงกันว่า ยังไม่มีการรวมกลุ่มใด ๆ ของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน อีกทั้งในชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่ได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนหรือพูดคุยกันในเชิงพัฒนาหมู่บ้าน ไม่มีลานสาธารณะสำหรับพบปะพูดคุยของคนในชุมชนร่วมกัน ไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งข่าวสารใดๆ ในชุมชน จากประเด็นดังกล่าวทำให้ชุมชนมองว่าหมู่บ้านตนเองยังด้อยกว่าชุมชนอื่นในด้านการเรียนรู้ และต้องการได้รับการส่งเสริมเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ด้วยความคิดเห็นของชุมชนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในการศึกษา และต้องการจะเรียนรู้ตามที่ชุมชนต้องการแต่ไม่ได้รับส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน จากสภาพการณ์ของหมู่บ้านโคกขามนี้จึงเป็นกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงของความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา อันซึ่งสอดคล้องที่มาของหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน (สุมาลี สังข์ศรี, 2545; สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547; กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ที่มุ่งขจัดความไม่เท่าเทียมกัน โดยส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา ครอบคลุมทั้งถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายมีสิทธิเลือก ผสมผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิต ไม่ให้แปลกแยกไปจากการดำเนินชีวิต จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจ สร้างนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย ให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชนและชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นการศึกษาของทุกคนอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

อีกทั้งสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่ยังเป็นลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือญาติอย่างแน่นเหนียว จากการลงพื้นที่สร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชน พบว่า มีการแบ่งความสัมพันธ์กันแบบหลวม ๆ ภายในชุมชนเป็น 3 เครือญาติใหญ่ ๆ จากการให้สัมภาษณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน พบว่า ถ้าเป็นกิจกรรมทำบุญประจำปีของชุมชน หรืองานทอดกฐินของชุมชน กลับพบว่า ชุมชนจะมารวมตัวกันเป็นอย่างดีโดยไม่มีคำว่าเครือญาติมาเป็นอุปสรรค เนื่องจากชุมชนรับรู้ร่วมกันว่าเป็นงานศิริมงคลต่อ การประกอบอาชีพ ทำสวนไร่นาจจะได้ผลดี และทำให้ชุมชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข หากความสัมพันธ์ในชุมชนมีความใกล้ชิดและรวมตัวกันดี การแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนจึงมีความเป็นไปได้ในการรวมคนเพื่อแก้ปัญหา ทำให้สมาชิกในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกันเพื่อสร้างความเข้าใจ และเห็นความสำคัญและประโยชน์ร่วมกันในการแก้ปัญหาทางเพศ สอดคล้องกับการศึกษาของ อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) พบว่า กระบวนการทางสังคมในชุมชน เช่น ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์แนวราบของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน นั้นส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2543) กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ควรเริ่มจากการรวมคน ให้คนในชุมชนมีความสนใจในวัตถุประสงค์ร่วมกัน และเห็นความสำคัญของผลการกระทำที่จะได้รับร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหา เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร ชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการระดมทุนทางสังคมจากภายในชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนบ้านโคกขามนั้นสามารถรวมกลุ่มภายในชุมชนได้ สามารถถกสนทนาความคิด ก็สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลกันใน

การแก้ปัญหาทางเพศให้กับวัยรุ่นได้อย่างชัดเจน เกิดความรู้สึกร่วมของคนในชุมชนเดียวกัน เป็นสิ่งรวมใจให้ชุมชนช่วยกันพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ประสบผลสำเร็จได้ไม่ยากเกินภาพอนาคตที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้ สอดคล้องกับ ประคอง สายจันทร์ (2547) ที่กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้เกิดผลต่าง ๆ ในชุมชน คือ ความรู้จักมักคุ้นในชุมชนและความรู้สึกเป็น คนในชุมชนเดียวกัน และดังที่ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2552) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ในชุมชนที่แสดงถึงความเป็นคนในชุมชนเดียวกันว่า มีความเป็นเครือญาติ ความมีน้ำใจของเพื่อนฝูง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเพื่อนบ้าน กลายเป็นตาข่ายทางสังคมที่สำคัญของสังคม เป็นต้น

อีกทั้งในด้านผู้นำชุมชน หมู่บ้านโคกขามมีผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นคนที่สี่ เพิ่งรับตำแหน่งมาได้ประมาณ 4-5 ปี แต่เป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่ มีความสามารถด้านศิลปะมวยไทย ซึ่งจากการสร้างสัมพันธ์ภาพในชุมชนและการสัมภาษณ์วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน มองว่า มีบุคลิกภาพของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนพูดน้อย มีความสุภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อมต่อผู้อาวุโส และมีนิสัยชอบให้การช่วยเหลือ จึงทำให้ลูกบ้านมองว่า ผู้นำชุมชนจะสามารถนำพาลูกบ้านไปสู่การแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นได้สำเร็จ เพียงแต่ต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านใช้บทบาทหน้าที่ที่มีอยู่เป็นผู้เริ่มต้นรวมคนในชุมชนมาร่วมกันแก้ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นอย่างจริงจัง สอดคล้องกับที่ จตุพร วิศิษฎ์โชติอังกูรม (ม.ม.ป.) ได้กล่าวถึง ความคิดพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนว่าจะต้องมีแนวความคิดความเชื่อพื้นฐานประการหนึ่งเกี่ยวกับผู้นำ คือ ผู้นำทั้งที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำโดยตำแหน่งเป็นเสมือนแกนหรือเสาหลักในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มในแต่ละชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ผู้วิจัยค้นคว้ามา พบว่า การศึกษาของ อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ (2543) สุพจน์ แสงเงิน (2544) นันทนุช สังวาล (2546) และกาญจนา รอดแก้ว (2550) กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้นำหรือแกนนำชุมชน และแรงผลักดันจากผู้นำชุมชน คือ ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนั้น คมพล สุวรรณภูฏ (2544) และ กาญจนา รอดแก้ว (2550) ได้กล่าวถึง การมีผู้รู้ท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้วยเช่นกัน ทำให้เป็นข้อควรสังเกตได้ว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานบริบทของชุมชนนั้น ไม่ควรละเลยการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและโดยธรรมชาติ ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญในชุมชนที่จะมีผลในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นด้วย

ในขณะเดียวกัน จากการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน พบว่า มีแหล่งเสี่ยงในการรวมกลุ่มของวัยรุ่นและนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม สภาพครอบครัวที่ต้องเร่งรีบในการทำงานและขาดความพร้อมในการพูดคุยกับวัยรุ่นได้อย่างเข้าใจ และชุมชนมีมุมมองของการแก้ปัญหาเป็นสองทางที่มุมหนึ่งมองว่าเป็นการจัดการของครอบครัว อีกมุมหนึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องออกมาช่วยกันแก้ไขปัญหาให้กับวัยรุ่น สิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ผู้ใหญ่บ้านเพิ่งได้รับรู้พร้อมกับตัวแทนชุมชน รวมทั้งผู้วิจัยที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาและการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544), สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ (2545) และ ครรชิต พุทธิโกษา (2554) กล่าวว่า เป็นหน้าที่ของผู้นำกลุ่มที่อยู่ในชุมชน หรืออาจเป็นนักพัฒนา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้อง

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเวทีให้ชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้เป็นไปอย่างลงตัวด้วยตัวของชุมชนเอง เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนได้ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเองอย่างสูงสุด นั่นคือ การเข้ามาช่วยชุมชนต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกไม่ใช่ผู้ครอบงำความคิดของชุมชน แต่ควรสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชน ให้ความสำคัญต่อการระดมความคิด และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย ร่วมกันวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของทุกคน เป็นกระบวนการที่นำเอาผู้คนที่อยู่กับปัญหาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชน ดังนั้นผู้นำหรือนักพัฒนาจำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจบริบทของชุมชนเพื่อจะได้สื่อสารหรือให้ข้อมูลกลุ่มได้ชัดเจน สอดคล้องกับที่ ธนกร บุญพันธ์ (2554) กล่าวว่า ผู้นำจำเป็นต้องรู้จักชุมชน และสื่อสารข้อมูลที่มีอยู่ให้สมาชิกเกิดความเข้าใจกัน สร้างบรรยากาศที่ดีต่อกัน รวมทั้งเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกคนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน

สภาวะต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าการเข้ามาเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศนั้นควรให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทหรือลักษณะของชุมชนให้เข้าใจอย่างท่องแท้เพื่อความเหมาะสมในการเข้ามาพัฒนากระบวนการของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศที่มีปัจจัยหลายด้านเข้ามาเกี่ยวข้องในหลายมิติ ดังที่ อมรา สุนทรธาดา (2544) กล่าวว่า พฤติกรรมทางเพศเป็นการศึกษาเหตุการณ์ตลอดชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคมซึ่งมีวิถีชีวิตภายใต้ชนบประเพณี สิ่งแวดล้อมของสังคม องค์กรประกอบทางวัฒนธรรมและสังคม จึงเป็นส่วนกำหนดบทบาทชายหญิง ความสัมพันธ์ ตลอดจนสิทธิในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศ ดังนั้นนักพัฒนาหรือให้ความช่วยเหลือจำเป็นต้องศึกษาบริบททางสังคมที่มีผลต่อการให้คุณค่า ค่านิยม บรรทัดฐานระหว่างความสัมพันธ์ของหญิงชาย สอดคล้องกับที่ อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ว่าต้องคำนึงถึงสภาวะพื้นฐานของชุมชนและกระบวนการทางสังคมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกัน เสนอไว้ว่า การจะทำให้แผนการดำเนินงานนั้นประสบความสำเร็จประการหนึ่ง คือ ผู้ที่จะเข้ามาช่วยเหลือต้องมีความเข้าใจในตัวชุมชน สอดคล้องกับ ประชอบ คุปรัตน์ (2528) อุ๋นตา นพคุณ (2528) Epstein (1995) Cheng and Townsend (2000) และ Werf, Creemer and Guidemond (2001) กล่าวถึงความสำเร็จของการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นนั้นต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากมาย และ ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลาย จึงจะทำให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ตามองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 ประการ ดังนี้

1.2.1 ฐานและแหล่งเรียนรู้

จากผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง

เพศวิถีของวัยรุ่น องค์ประกอบด้านฐานและแหล่งเรียนรู้เรื่องเพศ พบว่า ส่วนใหญ่เพื่อนคือแหล่งเรียนรู้สำคัญของวัยรุ่น เพราะคุยกันได้ทุกเรื่อง เข้าใจ สบายใจและปลอดภัยเพราะเพื่อนเก็บความลับได้ จากการสัมภาษณ์และการระดมสมองจากการประชุมเชิงปฏิบัติการกับวัยรุ่น ให้ข้อมูลที่ตรงกัน ว่าผู้ใหญ่มักจะดูว่าและตักเตือนในเรื่องที่ตนเองไม่ต้องการคุย ส่วนในเรื่องที่ต้องการพูดคุยเช่น การมีแฟน การไปเที่ยวกับแฟนจะทำอย่างไร กลับไม่ยอมรับและไม่รับฟัง ทำให้บางครั้งเมื่อมีปัญหากับแฟนจึงไม่กล้าจะพูดคุยหรือปรึกษาด้วย ทั้งกลัวผู้ใหญ่ไม่สบายใจและกลัวตนเองโดนดู ดังนั้น จึงทำให้วัยรุ่นเลือกฐานการเรียนรู้จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในครอบครัวหรือคนในชุมชนเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งการที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในครอบครัวหรือคนในชุมชนไม่ต้องการสื่อสารเรื่องเพศกับวัยรุ่น เพราะผู้ใหญ่ในชุมชนไม่รู้ว่าจะสื่อสารอย่างไร และมักจะใช้วิธีการตักเตือนมากกว่าการพูดคุย จึงทำให้วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนสื่อสารเรื่องเพศด้วยความไม่เข้าใจกัน และผู้ใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงสิ่งที่วัยรุ่นต้องการเรียนรู้ว่าส่วนหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยรุ่นและมีความต้องการทางเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่ พรพิมล เจริญนาครินทร์ (2539) ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545) และ ศรีนยา พรหมคำ (2549) ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจลืมไปว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องของอารมณ์และความรู้สึก เป็นเรื่องของจิตใจที่ครอบคลุมคุณค่า ความคิด ทศนะที่มีต่อชีวิต ความรู้สึกที่มีต่อตนเองและเพศตรงข้าม อีกทั้งวัยรุ่นยังมีความกังวลใจกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย อารมณ์และการปรับตัวทางเพศ ซึ่งไม่รู้ว่าจะจัดการกับความรูสึกนั้นอย่างไร ด้วยเหตุนี้สิ่งที่วัยรุ่นต้องการมากที่สุดจึงต้องการคนที่เข้าใจ พูดคุย ให้คำแนะนำมากกว่าการสั่งสอนหรือบังคับให้ต้องกระทำในการตัดสินใจเรื่องเพศ ดังที่ รัจริ นพเกตุ (2542) สุวิทนา อารีพรรค (2550) และ วิทยากร เชียงกุล (2552) กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า เด็กวัยรุ่นทุกคนสนใจเรื่องเพศ และต้องการข้อมูลเรื่องนี้ตรงเท่าที่เขามีชีวิตอยู่ เขาต้องการรู้วิธีจับกัน ขอความรัก แต่งงาน มีครอบครัว เขาจะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังนั้น พ่อแม่หรือคนในครอบครัว และผู้ใหญ่จะพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กได้เข้าใจไม่ควรใช้วิธีเทศนาไม่ควรแสดงความคิดเห็นส่วนตัว ไม่ควรใช้วิธีออกคำสั่ง และยินดีที่จะรับฟังคำถาม เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการแสดงออกถึงความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องการอยู่ภายใต้คำสั่งคำบังคับบัญชาของผู้ใดโดยเฉพาะบุคคลที่มีอำนาจหรือผู้ที่สูงวัยกว่า รวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง ต้องการให้ทุกคนยอมรับว่าเป็นผู้ใหญ่ โดยพยายามหัดตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีการรวมกลุ่มสนทนาในเพศเดียวกัน ระยะนี้จึงเป็นระยะเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง (Gang age) เป็นแรงกระตุ้นให้เด็กรวมกลุ่มเพราะสามารถร่วมทุกข์ร่วมสุข แก้ไขปัญหาและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุทธิดา ฉายาลักษณ์ (2531) คณิตา โพธิ์ชนะพันธ์ (2539) พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2543) วิชุลดา มาตันบุญ (2544ข) พัชนี ทองประเสริฐ (2547) จิริงกูร ญัฐรังสี และคณะ (2547) สุวิทนา วรคามิน และคณะ (2547) พิชราลักษณ์ สุวรรณ (2549) และ Taylor (1994) พบว่า เพื่อนได้เข้ามามีบทบาทในการรับรู้เรื่องราว ความรู้สึก ปัญหาที่เกิดขึ้น แลกเปลี่ยนข้อมูลและให้ความรู้ซึ่งกันและกันตลอดจนมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศซึ่งถึงแม้ในบางครั้งอาจไม่เหมาะสมแต่วัยรุ่นเน้นความเข้าใจเป็นหลักมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลกระทบตามมา

นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนน้อยมากที่จะสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศที่ตรงกับความต้องการของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดสร้างขึ้นเป็นโครงสร้างพื้นฐานหรือการจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องการ

ดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น ไม่มีเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ไม่มีมุมมอง ไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ ข่าวสารและให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ทำให้ขาดแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ดังผลการสัมภาษณ์และการประชุมระดมสมองของวัยรุ่น ที่พบข้อมูลตรงกันว่า วัยรุ่นต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ในชุมชนที่จะให้วัยรุ่นได้เรียนรู้เรื่องเพศเพิ่มเติมด้วยตนเองได้ ซึ่งการไม่มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงทำให้วัยรุ่นขาดการส่งเสริมและการเรียนรู้ได้ตามที่ต้องการในชุมชน สอดคล้องกับ ปารีชาติ วัลย์เสถียร และคณะ (2543) และ ครรชิต พุทธิโกษา (2554) กล่าวถึง การส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเกิดการเรียนรู้ร่วมกันตามรูปแบบของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ส่วนหนึ่งมาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน อันเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้จากแหล่งที่มีการรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถหาความรู้เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันได้ตามอัธยาศัย เกื้อหนุนให้คนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งชาวบ้านโคกขามเริ่มให้ความสนใจที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากชุมชนเห็นความสำคัญร่วมกันว่าจะจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ พงณา เอื้องไพบูลย์ (2546) พบว่า โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ และการมีแหล่งถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชนเอง นั่นคือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

นอกจากนี้แม้กระทั่งพระหรือวัด ซึ่งเคยเป็นฐานและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน มีการสอดแทรกคำสั่งสอนถึงบทบาทหน้าที่หญิงชายในการครองเรือน การทำหน้าที่ของแต่ละวัยและความสำเร็จในการมีชีวิตครอบครัวจากการเลือกคู่ครองที่ดีหรือเสมอกัน จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มพระ ท่านให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า น่าเสียดายสำหรับการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน ที่มีแต่ความเร่งรีบ ผู้คนเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยเข้าวัด จะมีก็แต่ผู้สูงอายุ ต่างจากสมัยก่อนที่วัดเป็นที่สอนหนังสือ หรือมีการรวมคนในชุมชนตั้งแต่เด็กมากับพ่อแม่ หม่อมสาวถ้าจะพบกันต้องชวนกันมาทำบุญที่วัด ผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุมาทำบุญที่วัดก็จะมีลูกหลานติดตามมาช่วยเหลือดูแล จึงทำให้มีโอกาสได้เทศน์สอนและเตือนสติในการมีคู่ครองหรือการวางตัวในเรื่องเพศที่เสมอกัน ไม่ทำให้มีปัญหาหรือ ซิงสุกก่อนหาม แต่ก็เข้าใจดีว่าการใช้ชีวิตในยุคนี้มันเปลี่ยนแปลงไป เด็ก ๆ ต้องไปโรงเรียนต่างถิ่น ผู้ใหญ่ออกไปทำงานต่างพื้นที่ ทำให้ปัจจุบันจึงมีแต่ผู้สูงอายุอยู่บ้านเข้าวัดฟังธรรม ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันทำให้พระหรือวัดได้ถูกลดทอนบทบาทลง สอดคล้องกับที่ อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) กล่าวว่า การดึงเด็กออกจากฐานการเรียนรู้แบบเดิมมาสู่ระบบโรงเรียนที่มีครูเป็นศูนย์กลางของความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงฐานการเรียนรู้ ทำให้มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการเรียนรู้ค่านิยมเดิมของชุมชน โดยเฉพาะต่อวัดซึ่งเป็นแหล่งให้ความรู้การศึกษาที่มีรูปแบบและมีอิทธิพลด้านจริยธรรมที่สำคัญมาก คือ มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน เพราะเป็นการศึกษาที่แยกการเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวและชุมชน ทำให้พ่อแม่และชุมชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการศึกษาแก่บุตรหลานได้อย่างที่เป็นมา เป็นการลดทอนกระบวนการถ่ายทอดค่านิยม วิถีชีวิต การเรียนรู้ระหว่างคนต่างรุ่น และกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของรัฐที่เน้นให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของฐานการเรียนรู้ ความรู้ทั้งหลายต้องมาจากโรงเรียน ดังที่ รัชนี นพเกต (2542) และ ศรีนยา พรหมคำ (2549) กล่าวว่า ปัจจุบันครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แทนครอบครัว

พ่อแม่ และชุมชน จึงไม่ได้มีบทบาทเป็นฐานการเรียนรู้ต่อไป โดยเฉพาะเรื่องเพศ ซึ่งเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ได้ถูกหล่อหลอมมาจากครอบครัวและชุมชนที่เขาอยู่มาตั้งแต่เกิด สอดแทรกอยู่ในค่านิยม ประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัวและแต่ละชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เรื่องเพศ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่ถูกหล่อหลอมมาจากชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ดังที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้นกับคนตั้งแต่จำความได้ จนเติบโตและรับรู้ได้จากวิถีชีวิตประจำวัน

จากมุมมองของตัวแทนของพระสงฆ์ดังกล่าวข้างต้นซึ่งเป็น “คนใน” ชุมชนได้สะท้อนถึง สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจนกระทบต่อบทบาทของฐานการเรียนรู้ที่มีต่อเด็ก โดยเฉพาะเรื่องเพศที่เด็กได้เรียนรู้มาตั้งแต่อยู่ในครอบครัวและชุมชน เรียนรู้จากการเป็นอยู่ในสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม และประเพณีของท้องถิ่น สอดคล้องกับที่ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) พระซึ่งเคยมีบทบาทต่อการอบรมสั่งสอนคนในชุมชนได้ถูกสังคมลดทอนบทบาทลง สอดคล้องกับที่ ของ มาติ ลิ้มสกุล (2552) กล่าวว่า ขณะนี้สังคมได้เร่งทบทวนและสร้างระบบการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง เพศ เพื่อที่จะให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องเพศจากเนื้อหาในโรงเรียนที่พยายามปรับปรุงให้ครอบคลุมประเด็น เนื้อหาที่จะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาทางเพศให้กับเด็กและเยาวชนได้โดยสัมพันธ์ของชุมชน

ดังนั้น สังคมปัจจุบันอาจล้มเลิกแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ชุมชน ดังความเห็นของตัวแทน กลุ่มพระ ซึ่งเป็น “คนใน” ที่สะท้อนถึงฐานการเรียนรู้ในชุมชนที่เคยมีบทบาทต่อการส่งเสริม การเรียนรู้เรื่องเพศของคนในชุมชนมาก่อน แต่ทั้งนี้จากการศึกษาของ สุพรรณิ นวลนาถ (2546) นวลอนงค์ บุญจรรยาศิลป์ (2548) ปาจารย์ สังฆโมลี (2554) De-Villiers (1993) Milton (2000) O' Neill (2005) และ Green (2010) พบว่า ในอนาคตภาพชุมชนจะถูกดึงกลับให้ความสำคัญ โดย มุ่งเน้นให้ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนมาทำงานร่วมกันที่จะเตรียมการสอนเรื่องเพศ ซึ่งต้องเริ่ม ตั้งแต่เด็กอยู่ในชุมชนเนื่องจากเรื่องเพศเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย การเรียนรู้เรื่องเพศ คือ การเรียนรู้ที่ยาวนานตลอดชีวิต ชุมชนควรมีโอกาสได้แสดงบทบาทความเป็นหุ้นส่วนใน การกำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และทรัพยากร ช่วยให้คนได้เข้าใจกระบวนการดำเนินชีวิต ครอบครัว ร่วมกันหาทางออก โดยอาศัยความร่วมมือจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ตลอดจน นโยบายของรัฐ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gatt (2010) พบว่า ปัจจุบันนักการศึกษาต่างต้อง กลับมาคิดถึงความรับผิดชอบของครอบครัว และชุมชนในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเป็น การเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นเนื้อหาความรู้ที่จำเป็นทางด้านสังคม อันเป็นความท้าทายในยุคปัจจุบัน ที่จะต้องนำชุมชนมามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ สอดคล้อง กับการศึกษาของ Kielsmeier (2011) พบว่า ชุมชนเป็นแหล่งบริการการเรียนรู้ของวัยรุ่นได้อย่าง ครอบคลุม เนื่องจากวัยรุ่นมีช่วงของการเติบโตจากเด็กไปเป็นผู้ใหญ่ บทเรียนต่าง ๆ วัยรุ่นได้ชุมชน เป็นแหล่งประสบการณ์ในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในการสังเกต เลียนแบบ และได้ปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นจริงกับชีวิต ชุมชนนั้นเป็นทั้งแหล่งสนับสนุน เป็นทั้งผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือ ผู้นำ และเป็นผู้กระตุ้นให้วัยรุ่น ได้เรียนรู้ได้อย่างรอบด้าน ซึ่งชุมชนจะเป็นแหล่งผสมผสานความรู้ของวัยรุ่นที่ได้จากครอบครัวและ โรงเรียนรวมทั้งจากชุมชนมาบูรณาการความคิดในการใช้ชีวิต ดังนั้นจึงเป็นนวัตกรรมทางการเรียนรู้ที่ สังคม นักการศึกษา รวมทั้งนักพัฒนาที่ควรคำนึงถึงชุมชนที่นับเป็นสถานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่าง มหัศจรรย์

1.2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ จากผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันของ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น องค์ประกอบด้านเนื้อหาหรือองค์ความรู้ พบว่า เนื้อหาการพูดคุยเรื่องเพศในชุมชนนั้นมีความแตกต่างกันระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และคนในชุมชน ส่วนใหญ่ชุมชนต้องการให้วัยรุ่นเรียนรู้ผลเสียของการมีเพศสัมพันธ์ที่อาจทำให้เกิดโรคเอดส์ และโรคทางเพศสัมพันธ์ได้หากไม่รู้จักรักษา และการมีแฟนในวัยเรียนอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ ในขณะที่วัยรุ่นต้องการเรียนรู้เรื่องการมีแฟน การวางตัวและมีเพศสัมพันธ์กับแฟน และต้องการขอคำปรึกษาเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับแฟน จากเนื้อหาที่วัยรุ่นสนใจนั้นแตกต่างจากที่ผู้ใหญ่สนใจ เป็นเพราะมาจากความสนใจตามช่วงวัย ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2538) สุชา จันทน์เอม (2542) และ วิทยากร เชียงกุล (2552) กล่าวถึง ความต้องการที่จะเรียนรู้ในวัยรุ่นคล้ายกันว่า ด้วยวัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มมีพัฒนาการทางเพศเกี่ยวกับความสนใจทางเพศ ความต้องการทางเพศ รวมทั้งมีอารมณ์ทางเพศ การคิดเรื่องเพศ ความอยากรู้ อยากได้ยินได้ฟัง ได้อ่านเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติ อาจสนใจเพื่อนต่างเพศ หรือบางรายที่สนใจเพศเดียวกัน (Homosexuality) จึงทำให้วัยรุ่นต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องความรัก การคบเพื่อนต่างเพศหรือเพศเดียวกัน และการมีปฏิสัมพันธ์ทางเพศต่อคู่ของตน ทำให้ความต้องการในการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นและพ่อแม่จึงแตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ สุรีย์พร กฤษเจริญ และคณะ (2550) ศึกษาเรื่อง การสอนเรื่องเพศของพ่อแม่และความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูก ที่พบว่า การสอนเรื่องเพศของพ่อแม่และความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูกนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับการศึกษาของ O' Neill (2005) ศึกษาเรื่องการรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนรู้เพศศึกษาของลูก พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่พูดคุยกับลูกเกี่ยวกับเรื่องเพศ แต่การพูดคุยอยู่ในเนื้อหาที่จำกัด ซึ่งผู้ปกครองแสดงความเห็นว่าควรสนับสนุนให้มีการสอนเพศศึกษาทั้งในโรงเรียนและในชุมชนด้วย

จากเนื้อหาที่ชุมชนต้องการให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ นั้น ตั้งข้อสังเกตได้ว่า ชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น ในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์เป็นหลัก และมักเริ่มต้นพูดคุยด้วยการห้ามปรามการมีเพศสัมพันธ์ ดังผลการสัมภาษณ์วัยรุ่นและการประชุมระดมสมองกับวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่พบข้อมูลตรงกันว่า ผู้ใหญ่ มักจะดุและพูดห้ามปรามการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และการมีแฟนในวัยเรียน ในทางตรงข้าม วัยรุ่นกลับต้องการที่จะพูดคุยและเรียนรู้เกี่ยวกับการมีความรักในวัยเรียน ปรึกษาการเลือกคบคนที่จะเป็นแฟน การมีเพศสัมพันธ์กับแฟน อีกทั้งคำนิยมการมีคู่อรักในวัยเรียน แต่กลับถูกผู้ใหญ่มองว่าเป็นเรื่องไม่ดี แสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นพยายามตอกย้ำการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชนด้วยเนื้อหาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์และส่วนใหญ่เป็นการสร้างเจตคติในด้านลบเกี่ยวกับเรื่องเพศให้กับเด็ก สอดคล้องกับที่ตัวแทนวัยรุ่นหญิง ผู้เขียนบทความชื่อ **“ห้ามเด็กเอากัน ทำได้จริงไหมผู้ใหญ่ ?”** และได้ออกมาแสดงทัศนะในรายการ **“คม ชัด ลึก”** (คม ชัด ลึก, 2555) ถึงค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นว่า การห้ามปรามของผู้ใหญ่ รวมทั้งความคิดความเชื่อ **“รักนวลสงวนตัว”** ที่อึดในในฐานะตัวแทนวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน เห็นว่าคล้ายกับเป็นการยกภาระความรับผิดชอบเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ไว้กับผู้หญิงมากกว่าที่ผู้ชายจะรับผิดชอบร่วมกัน อึดมองว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะหาทางออกของปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นได้ รวมทั้งนายแพทย์รับเชิญอีกท่าน คือ ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กล่าวถึง ประเทศสหรัฐอเมริกาที่เคยมีการรณรงค์ **“ห้ามการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น 100 %”** ที่ไม่ประสบความสำเร็จมาแล้ว เพราะเรื่อง

เพศเป็นเรื่องธรรมชาติการห้ามเป็นสิ่งที่เด็กส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ ดังนั้นสังคมควรจะทำอย่างไรที่จะให้เด็กและเยาวชนได้มองถึงวิถีจัดการตนเองและการป้องกันที่ปลอดภัยมากกว่า สอดคล้องกับที่องค์กรแพธ (มลฤดี พิมพ์วัลย์ และคณะ, 2551) ได้กล่าวไว้ในข้อเสนอของโครงการจัดการเรียนรู้เพศศึกษาแบบรอบด้านสำหรับเยาวชนในสถานศึกษาว่า ควรจะพิจารณา “ความเป็นองค์รวมและความหลากหลายมิติของระบบเพศภาวะและเพศวิถี” ที่เชื่อมโยงปัจจัยด้านพลวัตทางสังคมและอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตทางเพศเข้ามาประกอบ เช่น การสื่อสารและการต่อรองทางเพศ การจัดการความรักและความสัมพันธ์ ทางเลือกของการเติมเต็มความสุขของคู่ความสัมพันธ์ วัฒนธรรมทางเพศของวัยรุ่น ฯลฯ เพื่อที่จะรับประกันว่ามิติเชิงบวกของวิถีชีวิตทางเพศจะได้รับความสำคัญเท่าเทียมกับมิติด้านโรคและความปลอดภัยของสุขภาวะทางเพศ สอดคล้องกับที่ วีระพล จันทร์ดี (2549) ศรีนิยา พรหมคำ (2549) และ สุวิทนา อารีพรค (2550) กล่าวว่า เมื่อนำมาพิจารณาในด้านพัฒนาการของวัยรุ่นอาจทำให้สังคมต้องลึกลับคิดว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ฮอโมน และพัฒนาการในเรื่องเพศรวมทั้งการปรับตัวกับความต้องการทางเพศในช่วงวัยรุ่น ที่ชุมชนอาจมองข้ามและไม่นำมาพูดคุยหรือทำความเข้าใจร่วมกับวัยรุ่น จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งตั้งแต่ระดับครอบครัวและชุมชนที่ทำให้สถานการณ์ปัญหาทางเพศของวัยรุ่นไม่ได้รับการคลี่คลาย ด้วยเพราะค่านิยม ความคิด และความเชื่อ ที่ครอบงำมุมมองการนำเสนอเนื้อหาของผู้ใช้ คือ ฐานและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนนั้น ไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้รับ หรือที่วัยรุ่นต้องการ

สำหรับเนื้อหาที่พบว่ามีการเรียนรู้ในชุมชนน้อยมาก นั่นคือ การค้นหาข้อมูลเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย รวมทั้งการไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย เพราะคนในชุมชนนั้นมองว่าเป็นเรื่องที่คนในชุมชนยังไม่มีความรู้มากพอที่จะพูดคุยหรือแนะนำให้กับวัยรุ่นได้ ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ของคนในชุมชน ที่มองว่าตนเองไม่พร้อมในการเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น โดยนำไปเปรียบเทียบกับครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งมีบทบาทโดยตรงในการทำหน้าที่ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาและการทำงานด้านสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ จึงทำให้ชุมชนมองว่าตนเองนั้นด้อยกว่าในเรื่องเนื้อหาและองค์ความรู้ ดังผลการสัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ที่ให้ทัศนะว่า เมื่อมีการเรียนการสอนเรื่องเพศในโรงเรียนแล้วก็หวังว่าจะทำให้บุตรหลานหรือเด็ก ๆ ได้เรียนรู้และสามารถผ่านพ้นปัญหาเรื่องเพศไปได้และมองว่าครูน่าจะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศและสามารถสั่งสอนบุตรหลานได้ดีกว่าพ่อแม่และคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภาศิริ การิกกาญจน์ (2541) วันเพ็ญ เอื้อกุล และกอบกาญจน์ มหัทธโน (2543) และ รุจิรา แมตสถาน (2546) พบว่ามีผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน คือ รับรู้ว่าครูนั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสอนเพศศึกษาแก่บุตรหลาน จึงมุ่งหวังว่าครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เรื่องเพศได้ดีกว่าพ่อแม่

นอกจากนี้ด้วยความเป็นชุมชนชนบท ที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชนส่วนมากมาจากการรับฟังข่าวสารของทางราชการและนำมาเล่าสู่กันฟังมากกว่าการเข้าไปสืบค้นหรือค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง โดยเฉพาะการเรียนรู้ข้อมูลเรื่องเพศที่คนในชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะต้องเรียนรู้เพิ่มตามจากช่องทางใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการไปใช้บริการหนังสือในห้องสมุดประชาชนหรือการเข้าไปค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่องค์การบริหารส่วน

ตำบลที่เพิ่งเปิดให้บริการไม่ถึง 1 ปี ซึ่งจากการพูดคุยกับคนในชุมชน และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่ได้ไปรับบริการใด ๆ ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศจากแหล่งใด ๆ เพิ่มเติม และส่วนใหญ่ไม่มีการใช้งานหรือเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ตเลย ด้วยข้อจำกัดของวัยและการเรียนรู้เทคโนโลยีของคนในชุมชน ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่า ชุมชนไม่ได้ขาดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธ์ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองได้ทั้งในและนอกชุมชนรวมทั้งช่องทางต่าง ๆ ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลเรื่องเพศได้

1.2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า วิธีการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น ยังไม่มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกันที่ชัดเจน ส่วนใหญ่เริ่มด้วยวิธีการดู วาดกล่าว บ่น สั่งสอนและตักเตือนของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชน มากกว่าที่จะใช้วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือให้ความรู้กับวัยรุ่น ซึ่งเป็นบรรยากาศที่ไม่เป็นกันเอง ทำให้วัยรุ่นรู้สึกเกร็ง กลัว อึดอัด ไม่กล้าบอกความจริง และไม่กล้าที่จะเรียนรู้จากคนในครอบครัวและผู้ใหญ่ในชุมชน จึงหาทางออกของวิธีการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเองกับเพื่อนวัยรุ่น นอกจากนี้วัยรุ่นยังใช้วิธีการค้นหาข้อมูลด้วยตนเองด้วยการเรียนรู้จากสื่อด้วยช่องทางต่าง ๆ ด้วยตนเองเพราะมองว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีความเป็นส่วนตัว ไม่มีใครรู้และไม่อายใคร ดังที่ เซลนิกและเคน (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2549) กล่าวถึงประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีพ่อแม่ผู้ปกครองเพียง 10 % เท่านั้นที่คุยกันเรื่องเพศกับวัยรุ่น และส่วนมากมักจะห้ามปรามมากกว่าให้ความรู้ สอดคล้องกับการศึกษาของพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2543) วิชุลดา มาตันบุญ (2544 ข) ณัชชา ถาวร (2545) รุจิรา แมตสสถาน (2546) อริศรา ธัญญาวินิชกุล (2548) สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2549) คำปอง ศรีพลัง (2550) และ Erika Laine (2004) พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า วิธีการเรียนรู้เรื่องเพศ ส่วนใหญ่เรียนรู้จากเพื่อน โดยการพูดคุย เล่าประสบการณ์ทางเพศ ดูโทรทัศน์ อ่านนิตยสารและวารสาร การสังเกตจากครอบครัว ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ และหนังสือพิมพ์รายวัน ดูสื่อที่มีภาพการร่วมเพศหรือที่มีภาพผู้หญิงใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้นหรือไม่ใส่เลย เช่น หนังสือภาพ เลียนแบบจากภาพการ์ตูนในหนังสือญี่ปุ่น หนังสือลามก ดูวีซีดี หรือ วีดีโอทั้งที่เป็นแบบส่วนตัว และไม่ส่วนตัวแล้วแต่โอกาสจะอำนวย การใช้สื่อทางเทคโนโลยีใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต มือถือ และพูดคุยกับคนแปลกหน้าทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับเรื่องเพศ

ซึ่งเรื่องเพศเป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ ไม่ใช่การเน้นถึงเหตุผลในเชิงวิชาการ จึงไม่ควรเริ่มต้นด้วยการสอนหรือให้รับฟังเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องเพศ จึงต้องการการรับฟังพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากกว่า รวมทั้งเรื่องเพศเป็นการตัดสินใจเป็นของบุคคลนั้น ๆ จึงทำให้วัยรุ่นเลือกที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนด้วยกันเพราะเพื่อนวัยรุ่นให้การรับฟังกันอย่างเข้าใจ ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2538) สุชา จันทน์เอม (2542) ศรีนยา พรหมคำ (2549) สุวิทนา อาริพรศ (2550) และ วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางเพศของวัยรุ่นนั้นมีเรื่องของอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่อารมณ์รุนแรงโดยที่เราเรียกว่า “พายุบูแคม” ซึ่งหมายถึงการมีอารมณ์ที่รุนแรง เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการให้ทุกคนยอมรับว่าตนเป็นผู้ใหญ่ โดยพยายามหัดตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในตนเอง และเมื่อประสบปัญหาในระยะนี้วัยรุ่นมักหลีกเลี่ยงการขอความช่วยเหลือจากพ่อแม่ ครู แต่มัก

พยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง การว่ากล่าว ตักเตือน หรือสั่งสอนจึงมักจะถูกปฏิเสธ ดังนั้น ผู้ที่วัยรุ่นต้องการจะสื่อสารหรือเรียนรู้ด้วยจึงอาจเป็นใครก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อนวัยเดียวกัน แต่เป็นผู้ที่สามารถ “รับฟัง” และพูดคุยด้วย “ภาษาวัยรุ่น” ได้อย่างเข้าใจโดยไม่กล่าวโทษ ดังผลการสัมภาษณ์วัยรุ่น ที่วัยรุ่นต้องการให้คนในชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนพูดคุยกันจะได้เข้าใจวัยรุ่นว่าคิดอย่างไร โดยจะเป็นใครก็ได้ที่สามารถรับฟังและคุยกับวัยรุ่นเข้าใจ สอดคล้องกับ พันธุ์ศักดิ์ ศุภระฤกษ์ (2545) และชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า การพูดเรื่องเพศ ควรพูดด้วยใจ โดยมีมุมมองของเหตุผลและอารมณ์ ไม่ละเลยใจคน อย่าด่วนตัดสินและบังคับ อย่าใช้วิธีเผด็จการ จะทำให้เราเห็นภาพเรื่องเพศที่ซับซ้อนมากขึ้น พูดกันรู้เรื่องมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วารุณี พองแก้วและคณะ (2545) และ วิทิตา สุขทั่วญาติ (2551) ที่พบสอดคล้องกันว่า ผู้ปกครองมีพฤติกรรมการบ่นว่า และไม่รับฟังเมื่อบุตรหลานปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ และเมื่อได้เข้าร่วมโครงการมีการสะท้อนการปรับเปลี่ยนความคิดที่จะสื่อสารเรื่องเพศกับเด็กด้วยการรับฟังและไม่ต่อว่า

ในขณะเดียวกัน วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศสำหรับวัยรุ่นนั้นมีส่วนร่วมกันน้อยมาก ด้วยค่านิยมที่ไม่สื่อสารเรื่องเพศที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังมาจากระบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคมในชุมชนชนบท กล่าวคือ แม้ในกรณีที่มีปัญหาของวัยรุ่นในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น การแสวงกันของวัยรุ่นหญิง ชาย และกลุ่มหลากหลายทางเพศ การลวนลามด้วยสายตาและคำพูด รวมทั้งการชกตีกรณีหึงหวง ตลอดจนการตั้งครรภ์ในแม่วัยรุ่น ชุมชนได้ปล่อยให้เป็นเรื่องของครอบครัวที่จะแก้ปัญหาตนเอง ซึ่งจากการพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน มองว่าเป็นเรื่องที่แต่ละบ้านลำบากใจและไม่กล้าที่จะพูดกันตรง ๆ เนื่องจากมีการนับถือกันระหว่างครอบครัวและเครือญาติกันอยู่ ดังนั้นด้วยความใกล้ชิดของคนในสังคมอาจเป็นเรื่องยากลำบากที่จะนำประเด็นเรื่องเพศมาเรียนรู้ร่วมกัน หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน โดยเฉพาะสังคมชนบทที่มองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เปราะบางและไวต่อความรู้สึกของคู่สนทนา ยิ่งในกรณีประเด็นทางเพศในเชิงลบ ดังที่ พรพิมล เจริญนาครินทร์ (2539) และ วีระพล จันทรดียิ่ง (2549) กล่าวถึง บทบาททางสังคมและสัมพันธภาพของคนในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบท เป็นสังคมขนาดเล็ก สมาชิกในสังคมมักเกี่ยวข้องรู้จักกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมักมีความเข้าใจและเห็นใจกัน และมักมีข้อจำกัดในการสื่อสารเรื่องเพศที่ยังถูกมองว่าไม่ควรนำมาพูดคุย ดังนั้นเมื่อมีปัญหาทางเพศเกิดขึ้น สัมพันธภาพในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจของชุมชน

1.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ในส่วนของปัจจัยที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น พบว่า ด้วยสภาพความเป็นชุมชนชนบทที่ยังมีความใกล้ชิดกัน แสดงถึงความสัมพันธ์ของความเป็นพี่เป็นน้อง ไปมาหา กัน พบปะพูดคุยกัน วัยรุ่นและผู้ใหญ่ยังมีการทักทาย แนะนำ และสื่อสารกันในกลุ่มบ้าน และคอยตักเตือนเรื่องเพศเพราะมองว่าเด็ก ๆ ในชุมชนคือลูกหลาน ในขณะเดียวกันชุมชนยังใช้การสื่อสารด้วยหอกระจายข่าวเป็นหลัก และคนในชุมชนยังคอยส่งข่าวถึงกันในละแวกบ้านใกล้เคียงหากไม่อยู่บ้าน ด้วยสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนดังกล่าว แสดงถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมชนบทและความสัมพันธ์ภายในสังคมที่มีความใกล้ชิดกันแบบเครือญาติ จึงสนับสนุนให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้รับความร่วมมือจากชุมชน เนื่องจากชุมชนยังมีความรู้สึกร่วมของความเป็น “ครอบครัวเดียวกัน” แม้ว่าในสังคมปัจจุบันเริ่มมีความเป็นอยู่แบบสังคมเมือง กล่าวคือ

เริ่มมีความเป็นครอบครัวเดียวกันมากขึ้น ออกเข้ากลับมิด แต่ละบ้านมีเวลาพูดคุยกันน้อยลง แต่กระนั้น ความรู้สึกของคนในชุมชนต่างยังคงกล่าวว่ วัยรุ่นในชุมชน ก็เหมือนลูกหลานที่พวกเขาไม่ต้องการให้เสียอนาคตจากการมีปัญหาเรื่องเพศ ดังที่ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2552) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ในสังคมชนบทเป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน รวมกลุ่มกันลักษณะแบบเครือญาติ จึงเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่เหนียวแน่น สอดคล้องกับการศึกษาของ อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ประครอง สายจันทร์ (2547) กาญจนา รอดแก้ว (2550) พบการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ปัจจัยหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ความรู้จกมักคุ้นในชุมชน และความเอื้ออาทร มีการรวมกันเป็นกลุ่มในชุมชนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เปรียบได้กับลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สอดคล้องกับที่ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการกลุ่มที่คนมารวมตัวกันเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของเครือข่ายที่จะมาช่วยเหลือกัน โดยไม่มีการบังคับบัญชาหรือเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาตินั่นเอง

รวมทั้งชุมชนยังมีผู้นำชุมชน ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ รับฟังและมีนิสัยชอบช่วยเหลือประกอบกับทีมกรรมการหมู่บ้านที่มีความอาวุโสเป็นที่นับถือของคนในชุมชน การมีทีมผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านศรัทธา ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ ในขณะที่ชุมชนก็ต้องการให้ผู้นำของพวกเขาเป็นทีมนำในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่นให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งบทบาทของผู้นำชุมชนนั้นนับว่ามีความสำคัญมากในระดับท้องถิ่นที่จะนำชุมชนไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประชาชน ดังที่ อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) และกระทรวงศึกษาธิการ (2543) กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชุมชนในลักษณะที่คล้ายกันที่ว่า คุณลักษณะของผู้นำในชุมชน ที่อาจเป็นผู้นำโดยตำแหน่งหรือผู้นำตามธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการรวมคนและเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2543) สุพจน์ แสงเงิน (2546) นันทนุช สังวาลย์ (2546) ประครอง สายจันทร์ (2547) เวช หกพันนา และคณะ (2548) กาญจนา รอดแก้ว (2550) มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553) และ ครรชิต พุทธิโกษา (2554) พบว่า ลักษณะของผู้นำชุมชนและแรงผลักดันของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของชุมชนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการศึกษาของชุมชนที่ยั่งยืน

ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ยังมีความใกล้ชิดเป็นกันเองทั้งในด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข และมีความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน รวมทั้งหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มได้รับการสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศจากองค์กรภายนอก ด้วยสัมพันธ์ภาพและความใกล้ชิดในการประสานงานของภาครัฐเหล่านี้ นับเป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมในความสำเร็จของการสนับสนุนและเกื้อกูลให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ประสบผลสำเร็จด้วย ดังที่ ปฐม นิคมานนท์ (2535) เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้ระบุถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอันเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยจูงใจ

ที่มาจาก การสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นโยบายของรัฐในด้านการศึกษาและพัฒนาชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลภายนอก การศึกษาการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เป็นต้นสอดคล้องกับการศึกษาของ สุพจน์ แสงเงิน (2546) และ นันทนุช สังวาลย์ (2546) พบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ปัจจัยหนึ่ง คือ การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดและการได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานภาครัฐ

สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า จากอดีตที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้นมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหลายประการ ตั้งแต่เนื้อหาเรื่องเพศที่จำกัดเพียงห้ามปราม วิธีการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย ไม่มีแหล่งเรียนรู้ใด ๆ ไม่มีกิจกรรมการเรียนรู้ใด ๆ ที่จัดร่วมกันในชุมชนเพื่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ชัดเจน ชุมชนมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันน้อย ปัญหาสภาพเศรษฐกิจครัวเรือน ตัวแบบจากเพื่อนหรือรุ่นพี่รวมทั้งผู้ใหญ่บางคนในชุมชนที่ไม่ระมัดระวังในการดูสื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศ การแพร่เข้ามาของสื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศหลายช่องทางจากเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็ว รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีแหล่งเสี่ยงต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ด้วยความหลากหลายของปัจจัยที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ผ่านมา ดังที่ พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539) กล่าวว่า ปัจจุบันการแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นนั้นได้รับอิทธิพลมากมายทั้งจากสื่อ การเลียนแบบเพื่อนและผู้ใหญ่ และแหล่งอบายมุขต่าง ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) วิชุลดา มาตั้นบุญ (2544) ณัชชา ถาวร (2545) ปิยะวร กุมภีรัตน์ (2546) สุวิทนา วรคามิน และคณะ (2547) คำปอง ศรีพลัง (2550) ปาจริย สังข์โมลี (2554) Rand Corporation (2004) Erika Laine (2004) และ Barlow, Allison and et al (2010) ที่พบว่า เศรษฐกิจครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อนและคนในครอบครัว สื่อลามก สถานที่เสี่ยงทางเพศ การเปิดเผยสื่อทางเพศ มีความเสี่ยงสูงต่อพฤติกรรมทางเพศวัยรุ่น แต่สิ่งหนึ่งที่ปรากฏในชุมชน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหลักของอุปสรรคในกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น นั่นคือ ค่านิยมในการสื่อสารเรื่องเพศของชุมชน ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องของครอบครัวที่จะพูดคุยกันเอง

ซึ่งค่านิยมของการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศนี้นับเป็นประเด็นสำคัญในการเรียนรู้เรื่องเพศในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน และประเทศ หากพื้นที่ใดยังมองเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ปกปิดและไม่ควรนำมาพูดคุยกันในที่สาธารณะ ย่อมทำให้กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศร่วมกันเกิดขึ้นน้อยมาก ดังที่ สุไลพร ชลวิไล (2550) ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2550) พิมพวัลย์ บุญมงคลและคณะ (2551) มลฤดี ลาพิมลและคณะ (2551) Kulasagara (2010) และ Terrence Higgins Trust (2011) กล่าวว่า เรื่องเพศไม่สามารถกล่าวถึงได้อย่างเปิดเผยเนื่องจากว่าเป็นเรื่องที่ไวต่อความรู้สึก แต่ในยุคสังคมปัจจุบันนี้ถึงเวลาแล้วที่ไม่ควรปกปิด สำหรับการศึกษาเรื่องเพศ และเพศวิถีนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจระบบคิด ความเชื่อว่าเป็นผลพวงของกระบวนการประกอบสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านสถาบันทางสังคม และควรผลักดันให้พลเมืองมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลเรื่องเพศที่ถูกต้อง จะเห็นได้ว่า ค่านิยมทางเพศของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบริบทชุมชนที่นักพัฒนาหรือผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนในเรื่องเพศที่ไม่ควรมองข้ามอันมีผลต่อความสำเร็จในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สอดคล้อง

กับการศึกษาของ สุณารี เลิศทำนองธรรม (2546) และ อุทัย ปัญญาโกญ (2547) พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ในชุมชนโดยเฉพาะเรื่องเพศนั้นมาจากบริบททางสังคม ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของกลุ่มคนในสังคมที่จะกระทำการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องเพศ

1.3 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า

1.3.1 จุดแข็งของชุมชนนั้นมีหลายประการ ส่วนใหญ่จะเป็นโครงสร้างพื้นฐานสังคม และสภาพความเป็นอยู่และการปกครองในชุมชนที่ชุมชนเห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การคมนาคมที่สะดวกไปมาหากันเข้าถึงได้ทั่วทุกครัวเรือน สภาพสังคมมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ชุมชนมีผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้การนับถือ มีการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือน หอกระจายข่าว แหล่งสื่อสารข้อมูลหลักในหมู่บ้านทำให้ข้อมูลมาจากแหล่งเดียวกันและมีตลาดเคลื่อนน้อย มีวัดเป็นศูนย์รวมงานประเพณีของหมู่บ้าน มีผู้แทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในชุมชนที่เพิ่งได้รับการคัดเลือก มีตำรวจอาสาประจำหมู่บ้านทำหน้าที่เฝ้าระวังความปลอดภัยในชุมชน และมีอาสาสมัครด้านสาธารณสุขให้บริการสุขภาพในหมู่บ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในขณะเดียวกันยังมีจุดแข็งที่ชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจ แต่เพิ่งได้มองเห็นความสำคัญร่วมกันจากการประชุมระดมสมองพบว่า ยังมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญอันหลากหลาย ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านนับว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่เอื้อให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้นโดยธรรมชาติก่อให้เกิดคนในชุมชนเกิดการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์อันทรงคุณค่าจากภูมิปัญญาเหล่านั้นนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องเพศของวัยรุ่น ดังที่ ปฐม นิคมานนท์ (2535) เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น เช่น พระผู้นำความคิดเห็นและปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีศักยภาพในการนำชุมชนหรือท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาตามความคาดหวังของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุตินาเวทการ และคณะ (2542) คมพล สุวรรณภูฏ (2544) และ กาญจนา รอดแก้ว (2550) พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นั่นคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านและผู้รู้ในชุมชน

1.3.2 จุดอ่อนของหมู่บ้าน พบว่า วัยรุ่นยังมีค่านิยมของการมีแฟน และมองว่าการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนเป็นเรื่องปกติ เป็นเรื่องที่ดี ซึ่งทำให้เป็นค่านิยมที่ขัดกับความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนตั้งใจเรียน ไม่มีรักในวัยเรียน และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจึงค่อยคิดในเรื่องคู่ครอง นับเป็นประเด็นสำคัญที่ชุมชนต้องทำความเข้าใจร่วมกับวัยรุ่นถึงค่านิยมดังกล่าว เนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นช่วงวัยที่มีความสนใจเพศตรงข้าม ดังที่ ดวงใจ กสานติกุล (2536) ศรีเรือน แก้วกังวาน (2538) สุชา จันทน์เอม (2542) สุวิทนา อารีพรรค (2550) และ วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางเพศของวัยรุ่นว่า เป็นวัยที่เริ่มมีความสนใจทางเพศ มีอารมณ์ทางเพศ มีความต้องการทางเพศ และการแสดงออกหรือหาความสัมพันธ์ทางเพศ รวมทั้งการคิดเรื่องเพศ ความอยากรู้ อยากได้ยินได้ฟัง ได้อ่านเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติ ความสนใจและต้องการการยอมรับทั้งในเพศเดียวกันและต่างเพศ จึงเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ควรให้ความสนใจและรับฟัง เพื่อทางออกของการปรับตัวและการแสดงออกที่เหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของ พิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ (2536) นุชนารถ ขำขยัน (2543)

และ วีระ ชูรุจิพร และคณะ (2550) พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ค่านิยมทางเพศของวัยรุ่นมองเรื่องการมีคู่อภิเษกในวัยเรียนเป็นเรื่องที่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้ควรทำความเข้าใจร่วมกับวัยรุ่นและมีแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นไทยให้แสดงออกที่เหมาะสม

นอกจากนี้ การที่ชุมชนยังขาดการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่มีการให้ความรู้เรื่องเพศหรือกิจกรรมใด ๆ ที่จะได้เรียนรู้เรื่องเพศในหมู่บ้าน อีกทั้งยังขาดการสื่อสารเรื่องเพศที่ตีระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่รู้ว่าจะพูดกับเด็กอย่างไร จึงใช้วิธีดูไว้ก่อน บางครอบครัวไม่ต้องการให้วัยรุ่นคุยเรื่องเพศ เพราะคิดว่ายังไม่ถึงเวลา จากประเด็นดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นวิธีการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมหรือช่องทางสื่อสารที่น้อยเท่าใดจะยิ่งส่งผลให้ชุมชนขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และรับรู้ปัญหาร่วมกันที่ดี นับเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นร่วมกัน ดังที่ สีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2539) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและหาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกันการร่วมมือกันเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในสังคมการเรียนรู้ และสอดคล้องกับที่ เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) กล่าวว่า กระบวนการในชุมชนนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง ระบบของการสื่อสารภายในชุมชนหรือในท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใด จากการพูดคุยกัน หรือจากสื่อมวลชน สื่ออะไรบ้างที่มีอยู่แล้วในชุมชน

รวมทั้งสภาพสังคมเริ่มอยู่แบบตัวใครตัวมัน มุ่งแต่การทำมาหากิน เริ่มมีสภาพครอบครัวเดี่ยวหลายครัวเรือน นับเป็นจุดอ่อนที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้เรื่องเพศในครอบครัวและชุมชนที่เด็กนั้นเริ่มมีช่องว่างของการเรียนรู้เรื่องเพศจากครอบครัวและชุมชนมากขึ้น ที่อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือกับกลุ่มเพื่อนด้วยวิธีการที่ขาดการพิจารณา ขาดการยั้งคิด ถึงความไม่เหมาะสม ในการแสดงพฤติกรรมทางเพศ และก่อให้เกิดปัญหาทางเพศตามมา สอดคล้องกับการศึกษาของ สุทธิดา ฉายาลักษณ์ (2531) สมพร วัฒนกุลเกียรติ (2542) พัทธนี ทองประเสริฐ (2547) สุวิทนา วรคามิน และคณะ (2547) วิจิตา สุขทั่วญาติ (2551) วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2552) และ ปาจรีย์ สังข์โมลี (2554) พบว่า มีผลมาจากสภาพครอบครัวเดี่ยว เศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวเป็นเหตุปัจจัยให้บิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่มีเวลาดูแลอบรมสั่งสอนลูก อยู่หอพัก ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละเลย และอยู่กันสองต่อสองในที่ลับตาคนขณะผู้ใหญ่ไม่อยู่บ้าน

1.3.3 โอกาสจากภายนอก ปัจจุบันเริ่มมีองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็นองค์กรเอกชน เข้ามาจัดอบรมเด็กและเยาวชน และครอบครัว จากสถาบันการศึกษาเข้ามาทำวิจัยในชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐ โดยจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนของตำบลเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวสร้างเครือข่ายในการเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือแม้กระทั่งการมีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน ต่างเป็นโอกาสที่ดีของชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติในการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นร่วมกับคนในชุมชน โอกาสเหล่านี้ถือเป็นยาบำรุงให้กับชุมชนได้มั่นใจที่จะก้าวต่อไปในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่มีแนวโน้มของความสำเร็จ ดังที่ ปฐม นิคมานนท์ (2535), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) และ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ

ปัจจัยเกื้อหนุน หรือปัจจัยภายนอกชุมชน นั้นหมายถึง การส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ หรือจากนโยบายของรัฐ สอดคล้องกับการศึกษาของ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543), ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2543), สุพจน์ แสงเงิน (2546) และ นันทนุช สังวาลย์ (2546) พบผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประการหนึ่ง คือ การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามการมีหน่วยงานให้การสนับสนุนอาจไปลดพลังภายในของชุมชนเอง แล้วทำให้เกิดการพึ่งพาหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ อาจทำให้ไม่เกิดการแก้ปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง และลึ้มจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชน ดังเช่น การประชุมระดมสมองของวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้รับข้อมูลจากตัวแทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้าน ทำให้ในช่วงการนำเสนอโครงการและกิจกรรมในช่วงแรกมีตัวแทนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นเนื่องจากงบประมาณของหมู่บ้านไม่เพียงพอ และพูดถึงการของบประมาณเข้ามาช่วยเหลือ ทั้งนี้ตัวแทนกลุ่มด้านการศึกษาและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านมีข้อเสนอให้กลุ่มกลับมาคิดร่วมกันถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่โดยยังไม่คิดถึงโครงการและกิจกรรมที่ใช้งบประมาณ ต่อจากนั้นกลุ่มจึงได้เริ่มต้นนำจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชนมาร่วมกันพิจารณาอีกครั้งและวิเคราะห์โครงการและกิจกรรมที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก

1.3.4 ภัยคุกคามจากภายนอกชุมชน พบว่า ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีจุดเสี่ยงของความไม่ปลอดภัยเรื่องเพศของวัยรุ่นบริเวณรอบ ๆ ชุมชน ซึ่งคนในชุมชนมีความกังวลเนื่องจากไม่สามารถจัดการได้ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ที่เข้าถึงวัยรุ่นได้อย่างสะดวกและรวดเร็วโดย ไม่สามารถตรวจสอบและป้องกันการเข้าถึงสื่อของวัยรุ่นได้ โดยเฉพาะการดูข้อมูลที่ไม่เหมาะสมทางเพศจากอินเทอร์เน็ตทั้งในมือถือและคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อแม่ ผู้ปกครองและคนในชุมชน ต่างเห็นว่า เป็นสื่อเทคโนโลยีที่ตามไม่ทันเด็ก จะเห็นว่าสิ่งแวดล้อมรอบบริเวณชุมชนและสื่อที่แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนต่างเป็นภัยคุกคามที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่อยู่นอกเหนือ จากการจัดการของชุมชนแทบทั้งสิ้น ดังที่ ศรีนยา พรหมคำ (2549) Prakash Kothari (2549) และ ธาตรี ใต้ฟ้าพูล และคณะ (2552) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมที่เสี่ยงทางเพศ ปัญหาของสังคมที่มีการค้าทางเพศแอบแฝง และปัญหาของสื่อทางเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตและมือถือที่วัยรุ่นได้รับสื่อที่ไม่เหมาะสม การนำเสนอสื่อทางเพศที่ไม่เป็นธรรมกับเด็กก่อให้เกิดความทุกข์ใจของครอบครัวและเป็นปัญหาทางสังคมที่ยังหาทางออกร่วมกันต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ (2549) สถาบันวิจัยสังคม (2549) และ ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา (2550) พบว่า ปัญหาทางเพศ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องมาจาก สภาพแวดล้อมที่มีแหล่งอบายมุข จุดเสี่ยงที่ไม่ได้รับการเฝ้าระวังความปลอดภัยรวมทั้งพฤติกรรมการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการนำเสนอทางเพศสื่อที่ด้อยคุณภาพกำลังเป็นปัญหาต่อเด็กและเยาวชนไทย จากสภาพปัญหาการนำเสนอสื่อที่ด้อยคุณภาพและเสี่ยงต่อปัญหาทางเพศแก่เด็กมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้เริ่มมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการค้าเริ่มแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในการนำเสนอสื่อที่สื่อไปทางเพศ ดังเช่น บริษัท ซีอีดียูเคชั่น จำกัด (มหาชน) (ริกร่วมเพศ อีโรติก โรแมนติก “ต้องห้าม” หรือ “ต้องเหมาะสม”, 9 ธันวาคม 2555) ได้ให้ความสำคัญในการนำเสนอสื่อสิ่งพิมพ์และคัดกรองไม่ให้สื่อไปในลักษณะทางเพศ โดยบริษัท ฯ ได้ชี้แจงว่า ในฐานะผู้จัดทำจำหน่ายต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม แสดงให้เห็นว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องทางสังคมได้รับรู้ว่าปัญหาทางเพศเป็นปัญหา

ที่สังคม “ต้องรับผิดชอบร่วมกัน” ดังที่ชาวบ้านโคกขามต้องการให้หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอสื่อได้ช่วยกันตรวจสอบสื่อที่ไม่เหมาะสมทางเพศอย่างจริงจัง สอดคล้องกับข้อเสนอของ สถาบันวิจัยสังคม (2549) ที่กล่าวถึง บทบาทของสื่อมวลชน ควรตระหนักว่าตนเองก็มีบทบาทที่สำคัญในการอบรมขัดเกลาเด็กและเยาวชนของสังคมไทยไม่น้อยไปกว่าสถาบันครอบครัว สถาบัน การศึกษา และสถาบันทุกระดับของสังคม ที่ควรรับผิดชอบต่อสิ่งที่นำเสนอออกสู่สาธารณชน

1.4 ผลการวิเคราะห์ภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า ชุมชนมีความต้องการในภาพฝันของวัยรุ่น รวมทั้งภาพฝันของผู้เกี่ยวข้องในชุมชน และเมื่อได้นำภาพฝันของทั้งสองส่วนมาพูดคุยกันทำให้ได้ภาพอนาคตที่ชุมชนต้องการร่วมกัน โดยชุมชนได้นำจุดแข็ง จุดอ่อน รวมทั้งคำนึงถึงโอกาสที่เข้ามาในชุมชน ตลอดจนพิจารณาภัยคุกคามที่มีอยู่รอบบริเวณชุมชนรวมทั้งที่เข้ามาในชุมชน ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดภาพอนาคต (Share vision) ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งเป็นคำกลอนที่จดจำง่าย จากการใช้จุดแข็งที่ชุมชนมีอยู่เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของภาพอนาคตให้ทุกคนได้มาคุยกัน และลดจุดอ่อนที่ให้ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็กได้มีทักษะในการพูดคุยเรื่องเพศกับเด็กได้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้ใหญ่ก็เปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้ปรึกษาและพูดคุยในสิ่งที่ต้องการเล่าแบบเปิดใจพูดคุยกัน และสุดท้ายที่ชุมชนต้องการเห็นภาพอนาคตร่วมกัน คือ ในหมู่บ้านเต็มไปด้วยบรรยากาศของสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและมีการใช้ชีวิตทางเพศที่ดีงาม จะเห็นได้ว่าจากการนำเสนอภาพอนาคตร่วมกันของชุมชนมีการพิจารณาจากส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ชุมชนได้ภาพอนาคตที่ชัดเจนตรงต่อความเป็นจริงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ง่ายต่อการปฏิบัติและไม่ไกลเกินความเป็นจริง ทำให้ส่งผลโดยตรงความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ดังที่ ครรชิต พุทธโกษา (2554) กล่าวว่า การกำหนดวิสัยทัศน์หรือความหวังในอนาคตจะช่วยให้เกิดผลดีต่อชุมชน เป็นตัวกำหนดอนาคต สะท้อนให้เห็นจุดหมายปลายทางและทิศทางที่จะก้าวไปในอนาคตที่ชัดเจน ช่วยปลูกเร้า กระตุ้นและสร้างความคาดหวังหรือความฝันให้กับสมาชิก และจะก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีม (Team Work) เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน

1.5 ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยเสนอผลการอภิปราย ดังนี้

1.5.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน การเริ่มต้นนั้นชุมชนต้องการให้มีเวทีสาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและพูดคุยเรื่องเพศสำหรับวัยรุ่นและคนในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มคุยกันของวัยรุ่นและคนในชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้มีการแลกเปลี่ยนและให้ความรู้แก่วัยรุ่นและชุมชนในเรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศ การที่ชุมชนให้ความสำคัญกับการมีเวทีสาธารณะเป็นเรื่องแรกเพื่อพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องเพศกันในชุมชนนั้นเนื่องมาจากชุมชนได้รับรู้ข้อมูลสถานการณ์ทางเพศในชุมชนบางส่วนซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนจากการประชุมระดมสมองร่วมกัน และได้รับฟังความคิดเห็นจากเพื่อนสมาชิกในกลุ่มทำให้เข้าใจความรู้สึกและความคิดเห็น รวมทั้งความต้องการบางอย่างที่ต่างต้องการให้ชุมชนมีสถานการณ์ทางเพศที่ดีขึ้น ชุมชนจึงต้องการให้มีเวทีได้มารวมกลุ่มพูดคุยกัน นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจกันของคนในชุมชน นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่อง

เพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป ดังที่ บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา (2552) กล่าวว่า กฎุญแจสำคัญในการพัฒนาประเทศ คือ การเป็นประชาสังคม ที่ต้องอาศัยการพบปะของผู้คน ได้มาร่วมทำงานกัน ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงของสมาชิกร่วมกัน เป็นช่องทางให้มีการสื่อสารระหว่างกัน (Channels of Communication) ตามแนวทางประชาสังคมจะทำให้ทุกคนเท่าเทียมกัน สามารถทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความสมานฉันท์อันเป็นวิถีทางแห่งประชาธิปไตย ดังนั้นการแก้วิกฤตในสังคมไทยยุคปัจจุบันจึงอยู่ที่การทำให้สังคมฐานล่าง คือ ชุมชนท้องถิ่น เป็นประชาสังคมซึ่งจะทำให้สังคมไทยเข้มแข็งและมั่นคง สอดคล้องกับที่ พิมพวัลย์ บุญมงคล (2552) และ กฤตยา อาชวนิจกุล (2554) กล่าวถึงการแก้ปัญหาการเรียนรู้เรื่องเพศในสังคมไทยว่า ต้องเริ่มทำความเข้าใจกันใหม่และนำเรื่องเพศมาพูดคุยกันในทุกระดับของสังคม

1.5.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ พบว่า เนื้อหาที่วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเสนอมีความสอดคล้องกับประเด็นสิทธิทางเพศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาในเรื่อง การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะแคงต้องร่างกาย และใช้สายตาเกี่ยวกับสิทธิทางเพศ และการป้องกันการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ มากที่สุด จากเนื้อหาดังกล่าวที่

ชุมชนต้องการให้มีการเรียนรู้ในชุมชนเป็นลำดับแรก เนื่องจากความไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นที่ชุมชนและวัยรุ่นรับรู้และเข้าใจตรงกันแล้วว่าทำให้มีแนวโน้มของการมีเพศสัมพันธ์ ด้วยปัจจัยหลายด้าน ตั้งแต่ ค่านิยมมีคูรักรักในวัยเรียน การไปเที่ยวกับแฟน การที่แฟนขอมีเพศสัมพันธ์ด้วย มีสื่อที่กระตุ้นให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์กันเร็วขึ้น และมีสถานที่รอบบริเวณชุมชนเป็นจุดเสี่ยงเรื่องเพศ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มวัยรุ่นหญิงบางคน ให้ข้อมูลว่า นับเป็นเรื่องที่ลำบากใจเมื่อแฟนขอมีเพศสัมพันธ์ด้วย เพราะกลัวการตั้งครรภ์ อีกทั้งแฟนจะเลิกคบหากไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นเนื้อหาเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศ เกี่ยวกับสิทธิทางเพศ และการป้องกันการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ จึงเป็นประเด็นเนื้อหาที่วัยรุ่นและชุมชนนำมาเป็นแนวทางแรกที่จะนำไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2553ก) เฉลิมพล โสอินทร์ (2553) และ สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ (2555) กล่าวว่า รายงานข้อมูลสถานการณ์ทางเพศของชุมชนในปัจจุบันที่นับวันวัยรุ่นกำลังเผชิญปัญหาสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นที่รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ในอายุที่ต่ำลงเรื่อย ๆ การล่วงละเมิดทางเพศ ความรุนแรงทางเพศในเด็ก และการตั้งครรภ์ในแม่วัยรุ่น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ ที่ชุมชนให้ความสำคัญ เช่น การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดการหมกมุ่นเรื่องเพศ ที่ชุมชนมองเห็นร่วมกันว่าจะช่วยให้วัยรุ่นได้ซึมซับวัฒนธรรมอันดีงามจากผู้รู้และปราชญ์ของชุมชน แม้ว่าจะขัดกับความนิยมของวัยรุ่นในปัจจุบันที่ส่วนใหญ่ต้องการอยู่กับเทคโนโลยี แต่ชุมชนก็ยังให้ความสำคัญของวัฒนธรรมที่จะช่วยหล่อหลอมจิตใจให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งการเรียนรู้เรื่องเพศนั้นส่วนหนึ่งได้ถูกบ่มเพาะ ชัดเกลามาจากประเพณี สังคม และวัฒนธรรม ดังที่ กฤตยา อาชวนิจกุล (2554) และ Terrence Higgins Trust (2011) กล่าวว่า วิถีชีวิตทางเพศนั้นถูกหล่อหลอมสร้างจากค่านิยม บรรทัดฐาน ระบบวิถีคิดของสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม และสอดคล้องกับการศึกษาของ วีระ ชูรุจิพร และคณะ (2550) ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นโดยใช้เพลงภูมิปัญญา

ท้องถิ่นพบว่า แนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นไทย โดยใช้เพลงภูมิปัญญาภาคใต้ทำให้นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และมีค่านิยมทางเพศหลังการทดลองเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของ พงณา เอื้องไพบูลย์ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุภาคี พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา โดยเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ และการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย

1.5.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ ชุมชนได้เสนอแนวทางร่วมกันในหลายวิธี เช่น ควรมีการอบรมให้ความรู้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จัดค่ายอบรมวัยรุ่น จัดเวทีเสวนาของชุมชนจัดกิจกรรมศึกษาดูงานให้กับเด็กและเยาวชนร่วมกับผู้ใหญ่ บันทึกเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพศลงในสมุดบันทึก การประกวดคำขวัญ ให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุชุมชนของอำเภอ เป็นต้น จะเห็นว่าชุมชนมีการนำเสนอวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเป็นไปตามบริบทของชุมชนที่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรืออาจต้องขอความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้บ้างในบางกิจกรรม เช่น การจัดค่ายอบรม การจัดเวทีเสวนา หรือ การศึกษาดูงาน เป็นต้น แต่ทั้งนี้จะเห็นว่าสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอวิธีการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกของการเรียนรู้ และกิจกรรมเป็นไปในลักษณะของการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ของวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเพศที่เหมาะสมกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังที่ เลื่อนยศ สมบูรณ์เรศ (2536) สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539ก) กระทรวงศึกษาธิการ (2544) สุมาลี สังข์ศรี (2445) ฉลาด จันทรมบัติ (2553) และ ครรชิต พุทธโกษา (2554) กล่าวว่า การเรียนรู้ในชุมชน ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายและชุมชนมีสิทธิที่จะเลือกวิธีเรียนรู้ได้ตามต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และหากชุมชนได้ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่แรกจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของ จักรกฤษณ์ พิณญาพงศ์ (2548) รวีวรรณ ไชยเมือง (2549) สิริพรรณ บัวศรี (2551) นิรันดร์ สาโรวาท (2552) Bull (1992) Simon Kim และคณะ (1996) Kim และ Park (1996) Schmelzkopf (2002) Gidron และ Hachberg (2003) และ Natvig, Albrektsen และ Qvamstrom (2003) พบว่า เป็นการจัดกิจกรรมที่ใช้แนวคิดกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่ม ได้สร้างความตระหนักรู้ในตนเอง เห็นความสำคัญในการสื่อสารเรื่องเพศ และมีทัศนคติในเรื่องเพศ สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กัน สร้างสัมพันธภาพ สามารถประเมินทางเลือกของสถานการณ์เสี่ยงได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นตามความต้องการของผู้เรียน ยึดหยุ่นตามสถานที่และเวลาได้ ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติในทางบวกและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

1.5.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนเห็นควรให้พัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในหลายด้าน ตั้งแต่ ด้านวัฒนธรรมชุมชน ด้านสภาพแวดล้อมและสังคม ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสื่อมวลชน และ ด้านเครือข่ายการเรียนรู้

ซึ่งแนวทางที่ชุมชนเสนอให้มีการพัฒนานั้นมีความสอดคล้องกับจุดอ่อนของชุมชนที่ชุมชนเห็นว่าจะส่งผลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่น หากมีแนวทางพัฒนาจุดอ่อนของชุมชนแล้วน่าจะส่งผลดีต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นโดยรวม ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ปฐม นิคมานนท์ (2535) เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) และ ครรชิต พุทธโกษา (2554) กล่าวถึง ด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน ด้านสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบของการสื่อสารภายในชุมชนนั้นต่างเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) คมพล สุวรรณภูมิ (2544) ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2543) สุพจน์ แสงเงิน (2546) และ นันทนุช สังวาลย์ (2546) กาญจนา รอดแก้ว (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ระบบการสื่อสารภายในชุมชน สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชน

ตอนที่ 2 การกำหนดแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

จากการประชุมระดมสมองในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมองวิเคราะห์โครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่ต้องการพัฒนา ทั้งนี้มีการเสนอเหตุผลที่ชุมชนเห็นว่า ควรเป็นโครงการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ก่อน มีความสำคัญรวมทั้งสามารถเป็นพื้นฐานนำไปสู่การทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามมา จึงทำให้ชุมชนตัดสินใจที่จะดำเนินการ 3 ลำดับแรก คือ โครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชน “ผู้ใหญ่ห่วงใยวัยใส...ใสใจจู้จิม” ร่วมกับโครงการจัดค่ายอบรมวัยรุ่นในโครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศที่ดีให้กับวัยรุ่น “วัยรุ่นยุคใหม่...ใสใจ จู้จิม” และโครงการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งข้อมูลสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน “สื่อสารข่าวดีเพื่อวิถีชีวิตทางเพศที่ดีงาม” จะเห็นได้ว่าจากโครงการที่ชุมชนตัดสินใจร่วมกันเพื่อที่จะดำเนินการเป็นโครงการ 3 ลำดับแรกนั้น ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการสื่อสารเรื่องเพศให้เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยเพราะชุมชนต้องการให้คนในชุมชนได้มีความรู้ที่ถูกต้อง และทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเพศก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นการเริ่มต้นของชุมชนที่จะลดจุดอ่อนในเรื่องความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นในการพูดคุยและหาทางออกร่วมกันต่อไป อีกทั้งยังช่วยให้คนในชุมชนได้มีการปรับทัศนคติในการสื่อสารเรื่องเพศร่วมกันด้วย นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เริ่มด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันและนำไปสู่การพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันตามความต้องการของชุมชน ดังที่ มลฤดี ลาพิมล และคณะ (2551) กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องเพศเป็นสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้เป็นลำดับแรกที่จะช่วยให้นำไปสู่การเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง คู่ความสัมพันธ์ และสังคม ย่อมนำไปสู่พฤติกรรมทางเพศที่มีคุณธรรมและสังคมเกิดสุขภาวะอย่างยั่งยืน

หลังจากนั้น วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้กำหนดความรับผิดชอบของคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ

วัยรุ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้ทำร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมจากคนในชุมชน นับเป็นแนวทางอันดีที่ทำให้เห็นภาพของความสำเร็จที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังที่ ฉลาด จันทรมบัติ (2553) กล่าวว่า หากจัดกิจกรรมแบบทุกคนมีส่วนร่วมช่วยกันทำจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา ร่วมกัน สอดคล้องกับ วารุณี พองแก้วและคณะ (2545) สุพรรณิ นวลนาถ (2546) วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กั้นภัย (2549) Lydia, O. Donnell and ed al (1999) และ Mi, Kols, Nyakaura, Marangwanda and Chibatamoto (2001) ที่กล่าวว่า การเน้นกิจกรรมที่หลากหลายให้ทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมสร้างความตระหนักและความเข้าใจให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดการบูรณาการของความรู้ ความเข้าใจเรื่องเพศจากหลายหลายมิติ การจัดการของโครงการควรต้องควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงจะสามารถมีผลกระทบทางบวกต่อพฤติกรรมทางเพศ

ทั้งนี้จากการประชุมระดมสมอง กลุ่มวัยรุ่นได้มีข้อเสนอเพิ่มเติม คือ ต้องการให้ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กและเยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้ใหญ่ในชุมชนบ้าง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากโครงการที่ชุมชนได้เสนอร่วมกันนั้น จะเห็นว่าชุมชนได้เปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงแสดงศักยภาพด้วยการเป็นดีเจวัยใสสื่อสารความรู้เรื่องการดำเนินชีวิตทางเพศให้กับชุมชน ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการแสดงออกถึงศักยภาพและพลังที่มีอยู่ และต้องการการยอมรับจากสังคมด้วยการแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2538) สุชา จันทน์เอม (2542) ศรีนยา พรหมคำ (2549) สุวัฒนา อารีพรรค (2550) และ วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เปี่ยมไปด้วยพลัง ต้องการทำกิจกรรมที่ท้าทายเพื่อพิสูจน์และค้นหาตัวเอง ต้องการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองและการยอมรับจากผู้ใหญ่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สถาบันวิจัยสังคม (2549) ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของเด็กและเยาวชนที่จะเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมให้เด็กในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสะท้อนมุมมองและความต้องการของตนแก่ชุมชน สร้างพื้นที่และโอกาสในการจัดกิจกรรมทางเลือกที่หลากหลายเพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถแสดงออกในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เด็กกล้าที่จะแสดงออกในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อเด็กได้ทำประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Green (2010) พบว่า หากต้องการจะประสบความสำเร็จในเรื่องเพศศึกษา ควรสร้างให้เกิดความตระหนักขึ้นในชุมชนไม่ควรคิดแยกส่วน อย่างไรก็ตามศักยภาพของชุมชนต่างมีข้อจำกัดที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จ ชุมชนควรมีความคิดเชิงบูรณาการมองการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเป็นเชิงบวกที่จะนำมาเป็นสื่อกลางในการส่งผ่านการเรียนรู้เรื่องเพศด้วย และสร้างกลยุทธ์สู่การปฏิบัติในระดับใหม่ของการส่งผ่านความรู้เรื่องเพศไปสู่เด็กให้เด็กได้สร้างพลังในทางบวก

ตอนที่ 3 การกำหนดวิธีปฏิบัติในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

เมื่อวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้ร่วมกันเสนอโครงการรวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่จะดำเนินการแล้ว จึงได้ร่วมกันกำหนดผู้รับผิดชอบหลักเพื่อความชัดเจนในการดำเนินการต่อไป โดย

3.1 จากผลการวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบหลักโครงการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า ชุมชนได้สร้างความรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน วัยรุ่นและสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม ตลอดจนไปถึงเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน และส่วนใหญ่กลุ่มผู้นำชุมชน และส่วนใหญ่จะมีผู้นำชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชนร่วมเป็นผู้รับผิดชอบหลักในโครงการต่าง ๆ เนื่องมาจากคนในชุมชนยังขาดความพร้อมในการนำตนเองที่จะบริหารจัดการโครงการ และเห็นว่ายังไม่มีความรู้ความเข้าใจพอที่จะเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม และสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ออกไปทำไร่นาจึงไม่มีประสบการณ์ในการนำกลุ่มหรือเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นทางการ จึงทำให้ไม่มั่นใจที่จะเป็นผู้นำในการบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ทำให้ต้องอาศัยผู้นำทั้งในระดับชุมชนและตำบล รวมทั้งเครือข่ายทางราชการเพื่อเป็นหลักในการดำเนินโครงการ ดังที่ ธนกร บุญพันธ์ (2554) กล่าวว่า สมาชิกในชุมชนและองค์กรอื่นต่างต้องการผู้นำซึ่งด้วยความสามารถและประสบการณ์ของสมาชิกในกลุ่มที่ยังขาดความมั่นใจในบางประสบการณ์ ผู้นำจึงต้องมีบทบาทที่หลากหลาย ทั้งในฐานะผู้นำทีม ผู้วางแผน ตัวแทนติดต่อกับหน่วยงานภายนอก ผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในชุมชน ผู้เป็นบุคคลตัวอย่าง ผู้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม และยังเป็นตัวแทนรับผิดชอบหรืออาสาเข้ารับผิดชอบ ดังนั้นจึงถือว่าผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทไม่น้อยที่เป็นจุดรวมใจของคนในชุมชน

3.2 จากผลการวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการที่เหมาะสมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น อภิปรายผล ดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์ช่วงเวลาดำเนินโครงการและกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น พบว่า จากการระดมสมองของวัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดระยะเวลาการดำเนินโครงการและกิจกรรมหลัก เป็นเวลา 5 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ กลางปี พ.ศ. 2556 – 2559 เป็นแผนระยะกลาง เนื่องจากชุมชนให้เหตุผลว่าต้องการระยะเวลาช่วงแรกในการรวมกลุ่มและประสานเครือข่ายเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาเนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลง หากเป็นแผนระยะสั้น 3 ปี อาจน้อยไปในบางโครงการและกิจกรรมที่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยชุมชนเพียงลำพังและอาจไม่แล้วเสร็จในระยะเวลาอันสั้น และหากเป็นการวางแผนระยะยาว เช่น 10 อาจนานไปสำหรับการเร่งแก้ไขปัญหาและการเรียนรู้เรื่องเพศที่กำลังกระทบถึงชุมชนมากขึ้น ซึ่งจากการมองถึงความพร้อมในระยะเวลาดำเนินงานนั้น ชุมชนยังมีการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของความสำเร็จในการดำเนินโครงการ และทางเลือกหนึ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการบริหารจัดการโครงการและการเรียนรู้จากเครือข่ายภายนอก ซึ่งมีความสอดคล้องกับการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักในหัวข้อที่ 3.1 ข้างต้น ที่ชุมชนยังเห็นว่าตนเองนั้นยังไม่มีประสบการณ์และไม่สามารถจะดำเนินการด้วยตนเองได้ตามลำพัง ทั้งนี้จึงต้องอาศัยผู้นำชุมชนเป็นผู้นำหลักที่มีโอกาสได้ทำงานและประสานงานกับทางราชการ รวมทั้งประสานกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมส่วนใหญ่ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.), เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) และ ครรชิต พุทธิโกษา (2554) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอก

ชุมชนนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าของแต่ละชุมชนรวมทั้งการต่อยอดการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างคุณค่าในองค์ความรู้นั้นให้ชุมชนได้เกิดความเข้มแข็งด้วยตัวของชุมชนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ สุพจน์ แสงเงิน (2546) อุทัย ปัญญาโกณ (2547) ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2543) วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กันภัย (2549) สถาบันวิจัยสังคม (2549) วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2552) และ Neringa and Liuda (2009) ที่สอดคล้องกันว่า การแก้ไขปัญหาเรื่องเพศนั้นควรได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทุกระดับทั้งจากภาครัฐและสื่อมวลชนในการช่วยเหลือด้านความรู้และร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่คลอบคลุมยิ่งขึ้น

3.2.2 เงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น โดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันเสนอว่า เรื่องเพศเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ร่วมกันและโดยบริบทของชุมชนที่ยังมีความเป็นกึ่งชนบทอยู่มาก จึงต้องมีสิ่งกระตุ้นให้คนในชุมชนได้ร่วมกันออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการที่จะทำให้แผนการดำเนินงานประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีเงื่อนไขหลายประการ เช่น การมีภาวะผู้นำของผู้รับผิดชอบหลักในโครงการ คนในชุมชนมีความคิดที่ยืดหยุ่น เปิดใจคุยกัน ความเสียสละ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การประสานงานกับเครือข่ายการเรียนรู้ภายนอกชุมชน การสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรภายนอก และ หน่วยงานที่ความเข้าใจบริบทของชุมชน **ความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น**ของหน่วยงานที่จะเข้ามาช่วยเหลือ จากปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ชุมชนยังให้ความสำคัญกับความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำที่อาจจะไม่มีแต่เพียงในตัวผู้นำชุมชนเท่านั้น ในขณะที่คนในชุมชนยังขาดความพร้อมในหลายด้านแต่กลับต้องมาดำเนินการด้วยตัวของชุมชนเองซึ่งอาจจะไม่ได้รับความร่วมมืออย่างราบรื่นจากสมาชิกในชุมชนตลอดการดำเนินงาน ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนเน้นถึงภาวะผู้นำที่จะนำพาทุกคนไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ในขณะเดียวกันสมาชิกในชุมชนยังต้องมีความคิดที่ยืดหยุ่น มีความสามัคคีและมีความเสียสละในการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเกิดจากคนในทั้งสิ้น ส่วนการสนับสนุนงบประมาณ การเข้าใจบริบทของชุมชน และการมีความรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นของผู้ที่จะเข้ามาช่วยเหลือนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มาจากภายนอกชุมชนทั้งสิ้น นับว่าเป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญในทุกประการในการช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้สำเร็จ สอดคล้องผลการศึกษากับ ปฐม นิคมานนท์ (2535) เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) กระทรวงศึกษาธิการ (2543) อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) สุพจน์ แสงเงิน (2546) นันทนุช สังวาล (2546) อุทัย ปัญญาโกณ (2547) ประครอง สายจันทร์ (2547) ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2543) เวช หกพันนา และคณะ (2548) วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กันภัย (2549) สถาบันวิจัยสังคม (2549) กาญจนา รอดแก้ว (2550) วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2552) มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553) ครรชิต พุทธิโกษา (2554) และ Neringa and Liuda (2009) ที่พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ของชุมชนที่ยั่งยืน นั้นมีเงื่อนไขปัจจัยหลายด้าน เช่น ภาวะผู้นำในการนำทีม ความคิดเห็นของคนภายในชุมชน ความเสียสละ ความสามัคคี การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ งบประมาณจาก และความเข้าใจบริบทของชุมชน

3.3 ผลการศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น”

จากการที่ชุมชนได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกันในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการกลุ่มให้เข้ามานั่งล้อมวงคุยกัน เด็กคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่คุยกันเองแล้วจึงนำมาประสานความคิดกัน ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ที่จะพูดคุยกันแบบชาวบ้าน เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายชาวบ้านรู้สึกเป็นกันเอง ต่างคนต่างรับฟังกันซึ่งเอื้อต่อการพูดคุยเรื่องเพศ คล้ายกับเป็นครอบครัวเดียวกัน พูดคุยกันแบบพี่แบบน้อง และนำข้อมูลมาเล่าสู่กันฟัง สร้างกติการ่วมกันที่จะไม่มีใครว่าใครหรือตัดสินใครทำให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลและรับรู้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดความไว้วางใจ ไว้นือเชื่อใจกัน เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน ยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จากเดิมซึ่งการพูดคุยเรื่องเพศนั้นชุมชนมีค่านิยมที่จะไม่สื่อสารเรื่องเพศ จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่สามารถพูดคุยและเรียนรู้ร่วมกันได้ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ และระหว่างวัยรุ่นกับคนในชุมชน และรับฟังเสียงเด็กเพิ่มขึ้น ตลอดจนทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงศักยภาพของตนเองและของคนในชุมชน จนก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง นำไปสู่ผลสำเร็จของชุมชนร่วมกันพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ประสบผลสำเร็จ จากการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีกระบวนการกลุ่มที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ มีพี่เลี้ยงคอยกระตุ้นและเชื่อมโยงประเด็นสู่การแลกเปลี่ยนอย่างทั่วถึงและรับฟังกัน ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกันนั้น จึงเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้น สอดคล้องกับที่ พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) Reason (1988) Johnson and Johnson (1994) Howard Community College's Teaching Resources (1994) Rogers and et al (1996) และ Glyn Thomas (2006) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ มาจากองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น การออกแบบกระบวนการประชุมให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหาและเป้าหมายที่ต้องการไป มีคนคอยกระตุ้นให้เกิดการร่วมกันคิดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การออกแบบคำถาม การตั้งคำถามที่ดี เข้าใจสถานการณ์และเป็นคำถามที่จะทำให้คนได้ถูกคิดและเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้คิดรวบรวมความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่และนำไปสู่การเข้าใจปัญหา กระบวนการมี ส่วนร่วม กลุ่มจะต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม มี การตรวจสอบการทำงานของกลุ่มโดยสมาชิกด้วยกันเอง เป็นการเรียนรู้ที่จะให้คุณค่าประสบการณ์ของตนเองแล้วเขาจะมีความเชื่อมั่น และกล้าที่จะให้คุณค่าแก่ประสบการณ์ของผู้อื่น การให้เกียรตินับถือกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการร่วมมือผ่านความใส่ใจที่มีให้แก่กัน ผ่านความรัก ความอาทร ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นในกันและกัน และเกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน

ดังนั้นผลความสำเร็จของชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันจึงทำให้เกิดผลงานที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ร่วมกันพัฒนามาเป็น กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ 1) ความเป็นมา/แนวคิด และ ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น 2) หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ

3) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยในแต่ละองค์ประกอบอภิปรายผล ดังนี้

3.3.1 ความเป็นมา/แนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

3.3.1.1 ความเป็นมาและแนวคิด ผู้วิจัยอิงฐานคิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจาก

1) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) มาตรา 6 ระบุให้การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ยึดหลักดังต่อไปนี้ การศึกษานอกระบบ มีความเสมอภาคในการเข้าถึง เป็นธรรม และมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน มีการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และการศึกษาตามอัธยาศัย มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการศึกษาการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายและการจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน เพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนาศักยภาพ ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา เครือข่ายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดจนประชาชนได้เรียนรู้ในสาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นซึ่งต้องอาศัยการเสนอความคิดเห็นและความต้องการจากผู้ที่ได้รับผลจากปัญหาโดยตรง คือ วัยรุ่น และจากผู้ที่จะได้รับผลกระทบตามมา คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือสมาชิกในชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ได้หันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาทางเพศสำหรับวัยรุ่นร่วมกัน

2) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ถือเป็นเครื่องมือในการทำ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยให้คนในชุมชนเกิดการรวมตัวกันเป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดไปสู่ การแก้ปัญหาต่างๆ เรื่องของสังคม ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันกับสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ (สถาบัน ส่งเสริมและพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้, 2550) ซึ่งคนในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจาก สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวในชุมชนหรือบริบทแวดล้อมรอบชุมชน ดังที่ เดวิท แมทิวส์ (2540) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ สิ่งที่เราเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนกับคนอื่นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ ทำให้เรารู้ในสิ่งที่เรารู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจึงมิใช่การรับ ฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้น ประชาชนจำเป็นต้องเข้าใจความคิดเห็นต่อปัญหาที่คนอื่นเสนอ เราจะรู้ ได้ก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันกับคนอื่น โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีหลักการพื้นฐาน คือ คน และชุมชนมีศักยภาพในตัวเอง เราควรคืนศักยภาพให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ด้วยตนเอง เพราะชุมชนมีความแตกต่างหลายหลายในการที่จะคิดค้นหรือประยุกต์ใช้แนวทางใน รูปแบบของตนเอง โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นมีลักษณะเด่นอันประกอบไปด้วย (1) เป็น กระบวนการกลุ่มเป็นการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ (2) เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และนำไป ปฏิบัติจริง (3) เรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (4) เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่า

แนวคิด และ (5) เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม การถ่ายทอดมิได้แยกเป็นส่วนๆ ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้วิถีชีวิตทั้งหมด การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิต และเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองต่อไปอย่างแท้จริง ดังที่ พรรณพิมล หล่อตระกูล (2548) กล่าวว่า ชุมชนจึงเป็นฐานรากทางออกในการแก้ปัญหาที่ถูกทาง ดังนั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน จึงต้องกลับมาเริ่มต้นที่รากเหง้าของปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นฐาน

3) หลักการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

(Participatory action research) คือ การเน้นให้คนในชุมชนซึ่งเป็นผู้คนที่อยู่กับปัญหาได้ร่วมกันแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นจนหาทางออกได้ด้วยชุมชนเอง ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิจัย ซึ่งมีลักษณะเด่น ที่ว่าเป็นกระบวนการอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนทุกขั้นตอนในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ตั้งแต่กระบวนการศึกษาสภาพการณ์ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและหาหนทางในการแก้ไขปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น อันเป็นหนทางเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง (Simbulan, 1985; Whyte, 1991; Thumbull et al, 1998; Kemmis & Mcataggart, 1988; Deshler and Ewert, 1995; Turnbull et al., 1998)

4) แนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่น ด้วยการแก้ปัญหาในวัยรุ่นที่มี

ลักษณะพฤติกรรมเฉพาะวัย อันเป็นภาวะเสี่ยงของปัญหาทางเพศ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในครั้งนี้จึงต้องเข้าใจลักษณะการเปลี่ยนแปลง ความต้องการและปัญหาที่เกิดกับวัยรุ่น อันสอดคล้องกับการศึกษาแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ซึ่งถ้าสามารถปรับตัวผ่านระยะนี้ไปได้ด้วยดีก็จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ถ้าวัยนี้ปรับตัวไม่ดีเท่าที่ควรก็อาจจะกลายเป็นปัญหาต่อทั้งตนเองและสังคมต่อไป ดังนั้นการนำแนวคิดพัฒนาการของวัยรุ่นมาใช้จะช่วยให้เข้าใจวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มที่เปราะบาง เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุด การเข้าใจและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้องนี้ เป็นหลักการหนึ่งที่สอดคล้องกับหลักการศึกษานอกระบบ โรงเรียนที่นักการศึกษาหรือผู้อำนวยการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นหากวัยรุ่นได้รับการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่อยู่ในชุมชนอันเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยความเชื่อที่ว่า ชุมชนนั้นแวดล้อมไปด้วยบริบทของความรู้อันหลากหลายภายในชุมชนอยู่แล้ว ชุมชนซึ่งเป็นที่ที่มีภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและต้องการให้เกิดการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของคนได้จริง ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมในภาพรวม (WHO, 1995; สุชา จันทน์เอม, 2542; สุวัฒนา อารีพรรค, 2550; วิทยากร เชียงกุล, 2552) และ

5) แนวคิดสิทธิทางเพศ โดยใช้ขอบเขตภายใต้เนื้อหาสิทธิทางเพศ

ขององค์การอนามัยโลก 10 ประการ (WHO, 2005) ที่ประกาศเป็นสากลสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย ด้วยเหตุที่สังคมไทยยังขาดการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีเกี่ยวกับสิทธิทางเพศที่ชัดเจนและถูกต้อง เพื่อ

ส่งเสริมให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้รับรู้ เข้าใจ มีทัศนคติที่ดีและแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างถูกต้อง และเหมาะสม อันมีผลโดยตรงต่อผู้ที่เข้าสู่วัยรุ่นซึ่งเริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติอันดีต่อเรื่องเพศวิถี ชุมชนก็จะมีส่วนช่วยบ่มเพาะให้วัยรุ่นได้เรียนรู้อย่างเข้าใจและลึกซึ้งอย่างผสมกลมกลืนกับสภาพชีวิตประจำวันจากชุมชนของเขาเอง และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่วัยรุ่นต้องการ ตามหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้วัยรุ่นเกิดการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีได้อย่างเหมาะสมที่สุด และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดีงามและปลอดภัย ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และสังคมมีคุณภาพในที่สุด

3.3.1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการ

เรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ผู้วิจัยได้ระบุนโยบายความต้องการของชุมชนตามที่ชุมชนได้ร่วมกันระดมสมองไว้ทุกประการ ประกอบด้วย 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ไว้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ซึ่งในแต่ละประเด็นมีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิทางเพศและสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ไว้ตั้งแต่ต้น 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะวิธีการและกิจกรรมที่มีตัวแทนวัยรุ่นเข้าร่วมทุกกิจกรรม ซึ่งเป็นผลดีสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องเพศที่เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติ ดังที่ จักรกฤษณ์ พิญาพวงศ์ (2548) รวีวรรณ ไชยเมือง (2549) สถาบันวิจัยสังคม(2549) สุวิทนา อารีพรรค 2550) สิริพรรณ บัวศรี (2551) นิรันดร์ สาโรวาท (2552) เมธิยา เกิดผล (2552) Bull (1992) Simon Kim and et al (1996) Kim and Park (1996) Schmelzkopf (2002) Gidron and Hachberg (2003) และ Natvig, Albrektsen and Qvamstrom (2003) กล่าวว่า การให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการเรียนจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างเหมาะสมที่สุด และ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบทุกตัวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

ส่วนที่สอง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถี

ของวัยรุ่น ด้วยชุมชนได้วิเคราะห์ตนเองว่า หมู่บ้านโคกขามยังมีจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาอีกมากที่อาจเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น ดังนั้นการที่ชุมชนจะเดินหน้าต่อไปในการเรียนรู้เรื่องเพศกับวัยรุ่น ชุมชนเสนอว่า ไม่ควรมองข้ามจุดอ่อนที่ชุมชนยังมีอยู่ ดังนั้นชุมชนจึงเห็นร่วมกันว่า ควรมีการดำเนินงานพัฒนาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคควบคู่กันไปเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป จากข้อเสนอดังกล่าวของชุมชนที่มุ่งพัฒนาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้นก็เพื่อต้องการปรับเปลี่ยนปัจจัยดังกล่าวมาเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญที่จะแก้ไขควบคู่กับการพัฒนาโดยมองว่าต่างเป็นผลกระทบต่อกัน จึงนับว่าเป็นลักษณะการแก้ปัญหาแบบองค์รวมที่มีกพบในระดับชุมชน ดังที่ ประเวศ วะสี (2553) กล่าวว่า การแก้ปัญหาต้องไม่คิดแยกส่วน โดยเฉพาะชุมชน หากชุมชนคิดแยกส่วน ยิ่งทำให้ชุมชนวิ่งออกจากความจริงที่เป็นอยู่ ดังนั้นชุมชนต้องคิดแก้ปัญหาอย่างองค์รวม

เพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤติปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน สอดคล้องกับที่ มูลนิธิกระจกเงา (2556) ได้สะท้อนประสบการณ์ในการพัฒนาสังคมหลาย ๆ ด้าน จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในการจัดการปัญหาต่างๆ ซึ่งแต่ละปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องกัน ดังนั้นพื้นที่จึงเกิดการแก้ปัญหาแบบองค์รวมเพื่อที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไปควบคู่กัน ที่เรียกว่า การแก้ปัญหาแบบองค์รวม

ในขณะที่เดียวกันหากพิจารณาโดยการจัดกลุ่มปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น วัยรุ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องการให้มี “พื้นที่สาธารณะ” ของหมู่บ้าน เพื่อชุมชนจะได้มีพื้นที่ที่ทุกคนโดยเฉพาะวัยรุ่นได้มีโอกาสทำกิจกรรมอย่าง “สร้างสรรค์” นั้นเป็นความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของวัยรุ่น ดังผลการสัมภาษณ์ที่ตัวแทนวัยรุ่นได้มีข้อเสนอ ขอให้วัยรุ่นได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่บ้าง และมีพื้นที่ของหมู่บ้านให้เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าเด็กนั้นต้องการที่จะแสดงถึงพลังอันอยู่ด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพลังที่มีอยู่มากมายในช่วงวัยของพวกเขาและหากชุมชนได้จัดพื้นที่ดังกล่าวให้เด็กได้ทำกิจกรรมตามที่เด็กต้องการซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์แล้ว ก็จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตรวมทั้งการดำเนินชีวิตทางเพศได้อีกทางหนึ่งด้วย ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545) และ สุวิทนา อารีพรรค (2550) กล่าวถึง วัยรุ่นว่า เป็นวัยที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโตและพร้อมจะก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มตัว วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่มีพลังงานมากมาย เป็นวัยแห่งความกระตือรือร้น ต้องการงานที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ อยากรู้อยากลอง อยากรทดลอง และพร้อมที่จะทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเป็นการทดสอบตนเอง ค้นหาตนเองและทำความรู้จักกับตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ สถาบันวิจัยสังคม (2549) ที่ได้ประเมินผลการให้ความรู้เรื่องเพศแก่นักเรียนและเยาวชนเรื่องการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีเพื่อพัฒนาความรู้และคุณภาพชีวิต ได้ให้ข้อเสนอว่า ผู้นำชุมชน แกนนำต่าง ๆ ของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของเด็กและเยาวชนที่จะเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมให้เด็กในชุมชนมีส่วนร่วมในการสะท้อนมุมมองและความต้องการของตนแก่ชุมชน ด้วยการสร้างพื้นที่และโอกาสในการจัดกิจกรรมทางเลือกที่หลากหลายเพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถแสดงออกในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เด็กกล้าที่จะแสดงออกในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อเด็กทำประโยชน์ด้านต่าง ๆ ทั้งในครอบครัว ในโรงเรียนและในชุมชน รวมทั้งให้เด็กรู้สึกว่ามีผู้ใหญ่ในชุมชนให้การสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ด้วย

3.3.2 หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นออกมาเป็น “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาโดยยึดหลักการของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1) ฐานและแหล่งการเรียนรู้ 2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ 3) วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และนำความต้องการของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นมาประกอบการพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งมี

ความสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนได้เสนอไว้ทุกประการ โดยในแต่ละองค์ประกอบนำเสนอการอภิปรายผล ดังนี้

3.3.2.1 ฐานและแหล่งการเรียนรู้ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นของหมู่บ้านโคกขามนั้น ชุมชนเห็นว่า ฐานและแหล่งการเรียนรู้ควรเริ่มจากการสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่น เพื่อเป็นหลักให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยเริ่มด้วยการมีเวที “ชวนคิดชวนคุย” เพื่อเปิดโอกาสให้วัยรุ่นและคนในชุมชนได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันถึงสถานการณ์ทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน ทำให้เด็กคุยกับเด็ก ผู้ใหญ่คุยกับผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่ได้คุยและรับฟังเสียงจากเด็ก ถือว่าชุมชนนั้นเริ่มต้นให้ความสำคัญกับฐานการเรียนรู้เรื่องเพศที่ควรเป็นตัวบุคคลก่อนฐานหรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ต้องจัดสร้างขึ้น ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่วัยรุ่นและผู้ใหญ่จะได้มีโอกาสสื่อสารกันโดยตรง จึงเป็นการเริ่มต้นของฐานและแหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศในชุมชนที่มาจากคนในครอบครัวและคนในชุมชนก่อน นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่เหมาะสมในการเรียนรู้เรื่องเพศ ดังที่ พันธุ์ศักดิ์ ศุภระฤกษ์ (2545), พรภาส โคธาริ (2549), สุวิทนา อารีพรรค (2550) และ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2554) กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า การสื่อสารเรื่องเพศที่นั้นเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาตลอดชีวิต โดยเริ่มมาแล้วจากที่บ้านและในชุมชนที่เด็กได้เติบโต การเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นการต่อยอดการเรียนรู้ที่นำไปสู่เหตุผล ส่วนการพูดเรื่องเพศนั้นประกอบด้วยสององค์ประกอบ คือ สมองและใจ ดังนั้นเรื่องเพศ จึงควรนำอารมณ์มาพิจารณาพร้อมกับเหตุผล ด้วยภาษาที่เรียบง่าย บางครั้งอาจต้องเข้าใจภาษาของเด็ก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่อาจบอกเรื่องราวให้เราเห็นภาพว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นกับพวกเขา สอดคล้องกับ การศึกษาของ Andrew (2009) ที่พบว่า ความเป็นจริงของโลกกำลังจะกลับไปสู่การใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนแห่งการเรียนรู้ ได้เรียนรู้จากภาษา วัฒนธรรมและการสื่อสารของกันและกันด้วยภาษาของชุมชนเอง อันเป็นข้อมูลที่ได้จากการสื่อสารที่อยู่ในโลกของความเป็นจริง

3.3.2.2 เนื้อหาที่จะนำมาพูดคุยเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เรื่องเพศของวัยรุ่นนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาจากประเด็นที่วัยรุ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนต้องการนำมาพิจารณาร่วมกัน ซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับฐานคิด “สิทธิทางเพศ” (WHO, 005) ทั้งสิ้น โดยเมื่อเรียงลำดับเนื้อหาที่ชุมชนนำเสนอ พบว่า มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่ชุมชนกำลังประสบปัญหาอยู่จริง รวมทั้งยังมีเนื้อหาอื่น ๆ ที่ชุมชนให้ความสนใจเพื่อช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศของวัยรุ่นทางอ้อม เช่น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ จากครอบครัว ผู้ใหญ่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นเรื่องเพศ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ประเด็นทางศิลปวัฒนธรรมนั้น คือ ปัจจัยสำคัญหนึ่งช่วยหล่อหลอมความรู้สึก นึกคิดและค่านิยมในการดำเนินชีวิตทางเพศ ดังที่ อมรา สุนทรธาดา (2544) และ สุวิทนา อารีพรรค (2550) กล่าวว่า ค่านิยมทางเพศนั้นอยู่ภายใต้บริบทของชุมชนเช่นกัน การเรียนรู้เรื่องเพศเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาตลอดชีวิต อันมีอิทธิพลมาจากการถูกหล่อหลอมภายใต้ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์อันชัดเจนของชุมชนที่จะนำทุนปัญญาทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่มากมายเหล่านี้มาเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า ให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนและคนในชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นอย่างชัดเจนต่อไป

3.3.2.3 วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ จากการระดมสมองแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นร่วมกัน ได้มีเสียงจากเด็กที่ต้องการให้ผู้ใหญ่รับฟังในการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเพศ ด้วยใจที่เปิดกว้าง ทำให้ผู้ใหญ่กลับมามองที่ตัวผู้ใหญ่เองว่าต้องมีการเรียนรู้ร่วมกับเด็กด้วย ไม่โทษพฤติกรรมของเด็กเพียงอย่างเดียว และลงความเห็นร่วมกับวัยรุ่นว่าควรเริ่มด้วยการพูดคุย รับฟังเสียงจากทุกคนอย่างเข้าใจ ร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเรียนรู้ เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันตั้งแต่เริ่มต้นจนหาทางออกร่วมกันเช่นนี้ นับว่าก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากประสบการณ์จริง อันเป็นปรากฏการณ์อันดีของชุมชนที่จะก้าวต่อไปในการเรียนรู้ร่วมกัน ดังที่ อุดลย์ วัชรศิโรตม์ (2543) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) และ ครรชิต พุทธโกษา (2554) ได้กล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจังของคนในชุมชน กระบวนการทางสังคมในชุมชน เช่น ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์แนวราบของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และการช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543) สุพจน์ แสงเงิน (2546) กาญจนา รอดแก้ว (2550) และ มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553) ที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จนั้นเกิดจากจิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรในชุมชน ความเสียสละ ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น

3.3.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินการ

พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นนั้น เป็นเรื่องที่เปราะบาง และเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความร่วมมือหลายประการ ดังนั้นการดำเนินงานต่อไปสำหรับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม ชุมชนจึงเสนอความเห็นร่วมกันว่า ควรคำนึงถึงการสื่อสารที่ออกไป “ต้องพูดคุยแบบเปิดใจ ให้ข้อมูลที่เป็นจริงแก่กัน” เพื่อที่จะได้นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ตรงจุด เพราะชุมชนเห็นพลังของการสื่อสารที่ได้มีโอกาสมาร่วมพูดคุยกันด้วย “ข้อมูลจริง” ที่มีอยู่ สอดคล้องกับการพูดคุยในชุมชน ผลการสัมภาษณ์และผลสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการระดมสมองในแต่ละครั้งของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลของเพื่อนบ้าน ความรู้สึกทุกซอกซอก และความเห็นใจที่มีต่อกัน ซึ่งบางคนรู้เรื่องราวอยู่แล้วแต่ไม่กล้าพูดกลัวจะมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนบ้าน บางคนรู้ข้อมูลบางส่วนแต่ไม่กล้าคุยออกไป และเมื่อได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทำให้ทุกคนได้รับรู้ข้อมูลที่ตรงกันและเข้าใจความรู้สึกกันมากขึ้น การแลกเปลี่ยนพูดคุยในแต่ละครั้งจึงอาจทำให้ชุมชนเห็นพลังของการส่งสาร การรับรู้ข้อมูลที่ตรงกัน และการสื่อสารที่ทำให้เข้าใจกัน ดังที่ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2554) ได้กล่าวไว้ว่า การพูดเรื่องเพศด้วยสมองเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจัดการเรื่องเพศของผู้คนในสังคมได้ เพราะเรื่องเพศ เป็นแง่มุมชีวิตทางสังคม ห้อมล้อมไปด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ ค่านิยม และ ข้อห้าม องค์กรประกอบเหล่านี้กระทบกันไปมาและพันกันจนไม่น่าจะแยกขาดออกจากกัน ในแง่การทำความเข้าใจและการสื่อสารพูดจากันได้ ในการแสวงหาพื้นที่ที่จะสื่อสารเรื่องเพศจึงต้องใช้ทั้ง “สมอง” และ “ใจ” สื่อสารกันในบรรยากาศที่สบาย ๆ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย บางครั้งอาจไม่เป็นภาษาคนสำหรับคนที่ไม่คุ้นเคย ระมัดระวังการบอกถูกผิดจนกลายเป็นการด่วนตัดสินหรือบังคับ เพราะอาจทำให้เราเข้าใจโลกและปรากฏการณ์อันรอบด้านของพวกเขาแบบตัดตอนหรือเข้าใจผิดไป

สอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม (2549) และ ปาจารย์ สังขโมลี (2554) ที่ให้ข้อเสนอในแนวทางเดียวกันว่า การแก้ปัญหาทางเพศนั้นควรนำข้อมูลมาพูดคุยกันและคืนข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ พยายามเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะค่านิยมและมุมมองของเด็กนำมาพูดคุยและสร้างความเข้าใจร่วมกัน ด้วยบรรยากาศที่คล้ายกับครอบครัวใหญ่ เพื่อหาแนวทางป้องกันปัญหาาร่วมกัน

3.3.3 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของ

ชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” ผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น จากความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นจากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ชุมชนได้ร่วมกันเสนอไว้ในการประชุมระดมสมอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบตามวิถีของชุมชนที่เรียบง่ายและเน้นความเป็นธรรมชาติของชุมชน ที่คนในชุมชนได้มาล้อมวงคุยกัน เล่าสู่กันฟัง ด้วยการ “ชวนคิดชวนคุย” โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มกันเล็ก ๆ ก่อน ซึ่งเป็นขนาดที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนพูดคุย คือ การเสวนาแบบกันเอง ดังที่ นางนภัส คู่วัลย์ ศึกษานิเทศก์ (2551) และ ทิศนา แคมมณี (2554) กล่าวว่า ขนาดประมาณ 7-10 คน จะทำให้กลุ่มมีการพูดคุยที่ทั่วถึง โดยมีสัดส่วนจำนวนหญิงชายที่ใกล้เคียงกันทำให้กลุ่มรู้สึกเท่าเทียมตามหลักของประชาธิปไตย เมื่อได้ประเด็นจากทั้งสองกลุ่ม ผู้ดำเนินการพูดคุยจึงนำประเด็นที่ได้จากทั้งสองกลุ่มมาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเอง ซึ่งการจัดลักษณะนี้ เป็นการพิจารณาความเห็นร่วมอย่างอิสระและลดการครอบงำความคิดหรือการสร้างเงื่อนไขที่ผู้ใหญ่อาจสร้างอำนาจเหนือเด็กได้ ดังเช่นในกระบวนการวิจัย ขณะที่กลุ่มวัยรุ่นได้ระดมสมองกันเองจะมีการแลกเปลี่ยนและพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมา และคุยด้วยภาษาของวัยรุ่น คิดเห็นเหมือนกันและต่างกันอย่าง โต้แย้งกันบ้าง แต่ก็ยังรับฟังกัน และนำมาซึ่งการยอมรับในข้อตกลงของกลุ่มด้วยในหน้าที่ยิ้มแย้ม ไม่รู้สึกว่าคุณบังคับให้ต้องยอมรับจากความคิดของคนใดคนหนึ่ง แต่เมื่อรวมกลุ่มใหญ่ทั้งวัยรุ่นและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในช่วงแรก ๆ ผู้ใหญ่จะเป็นผู้เสนอความคิดเห็นมากกว่า วัยรุ่นจะเป็นผู้รับฟัง และหากวัยรุ่นมีการเสนอบ้างจะมีผู้ใหญ่บางคนที่ไม่เห็นด้วย จะพูดขัดจังหวะทันทีและพูดแซวเด็ก ทำให้วัยรุ่นอายและไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นต่อ ไปถึงซักครู่จึงได้เสนอต่อด้วยความเกรงใจ ในขณะเดียวกันได้มีตัวแทนวัยรุ่นได้แสดงความคิดเห็นลักษณะที่เล่นที่จริงว่าขอให้ผู้ใหญ่ได้ให้โอกาสเด็กพูดโดยไม่ขัดจังหวะ และไม่แซวจนทำให้เด็กเสียความมั่นใจ จึงทำให้บรรยากาศมีความครึกครื้นซึ่งในครั้งนี้ทำให้ผู้ใหญ่ไม่คิดว่าเด็กจะกล้าพูด

นอกจากนี้แล้วในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่เริ่มเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และตัวแทนชุมชนออกไปเรียนรู้กับเครือข่ายภายนอกชุมชน ร่วมกับเครือข่ายสมาชิกสุขภาพจังหวัดลพบุรี ณ โรงพยาบาลหนองม่วง แล้วนำมาปรับใช้ภายในชุมชน โดยไม่ละทิ้งความเป็นบริบทของตนเอง อันหล่อหลอมไปด้วยความคิด ความเชื่อ และความสัมพันธ์ที่เชื่อแน่ว่ามีความเหนียวแน่นกว่า “คนนอก” ชุมชน ซึ่งนับว่าบริบทของชุมชนนั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่ไม่ควรละเลย ดังที่ สุวิทนา อาริพรค (2550) กล่าวว่า ทุกช่วงชีวิตมนุษย์ต้องมีปฏิสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลต่าง ๆ มากมาย ทั้งภายในและภายนอกครอบครัว รวมทั้งต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ศาสนา

กฎหมาย และเศรษฐกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่า เรื่องเพศของมนุษย์นั้นได้รับอิทธิพลทั้งจากบริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อมภายนอก สอดคล้องกับการศึกษาของ อุทัย ปัญญาโกณู (2547) เรื่อง การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า พบว่า รูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่าเป็นการบูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีวัฒนธรรมอาข่าเป็นฐานการเรียนรู้ ภาพความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ของอาข่า โดยมีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ 3 ประการ คือ บุคคล เครือข่าย และบริบททางสังคม

3.4 ผลการจัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาและตรวจสอบ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม” ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามความต้องการในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ทำให้ได้เป้าหมายในการพัฒนา และแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมค่านิยมทางบวกในการสื่อสารเรื่องเพศที่ถูกต้องดีงาม และเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนมาสื่อสารกัน นับเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับเรื่องเพศดังที่ พันธุ์ศักดิ์ ศุภระฤกษ์ (2545) และ สุวิทนา อารีพรอค (2550) กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องเพศนั้นควรเป็นการสื่อสารเชิงบวก เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในเรื่องเพศ และใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทางซึ่งเป็นรูปแบบที่ส่งผลต่อการสื่อสารเรื่องเพศ ที่ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันมากขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตั้งแต่ภาพอนาคตที่ชุมชนเห็นความสำคัญของการสื่อสารเรื่องเพศที่ต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนต่างวัย **“ผู้ใหญ่โคกขามคุยดี ยินดีแนะเด็กเรื่องเพศ”** และชัดเจนไปถึงแนวทางปฏิบัติที่ส่วนใหญ่เน้นให้เกิดการสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงามว่าควรนำมาสื่อสารกันให้เกิดความเข้าใจ พลิกเปลี่ยนความคิดของคนในชุมชนเรื่องการดำเนินชีวิตเพศที่ไม่ได้มีแต่เพศสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว แม้กระทั่งกลุ่มผู้สูงอายุ ก็ยินดีและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างของ **“วัยรุ่นยุคปัจจุบัน”** กับ **“วัยรุ่นยุคตายาย”** และเข้าใจถึงสิทธิทางเพศที่ทุกคนควรได้รับความรู้และข้อมูลเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม **“การสื่อสารเรื่องเพศที่ดีงาม”** จึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเริ่มที่มุมมองด้านบวก รวมทั้งการที่ชุมชนต้องการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับเด็กและเยาวชน และสมาชิกในชุมชนได้ใช้ทำกิจกรรมอย่าง **“สร้างสรรค์”** ร่วมกัน เพื่อให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ลดการอยู่กับเทคโนโลยีและสนใจเรื่องเพศที่อาจมากเกินไป

ทั้งนี้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า จากแนวทางปฏิบัติหนึ่งในยุทธศาสตร์หลัก ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย ได้มีแนวทางปฏิบัติให้กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยชวนวัยรุ่นเข้าวัด เพื่อรับฟังธรรม ชัดเกล้าจิตใจจากการเทศน์สอนของพระ สอดคล้องกับการทบทวนองค์ความรู้การตั้งครมภ์ในวัยรุ่นของ พรพิมล เจียมนาครินทร์ (2539) และ เบญจพร ปัญญาอง (2554) ที่ให้ความเห็นไว้ว่า ปัจจัยหนึ่งที่สามารถป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นได้ คือ การส่งเสริมวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าและควรให้การสนับสนุนปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่วัยเยาว์ และสอดคล้องกับที่ Kohlberg (สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2548) ได้สนับสนุนให้

ส่งเสริมจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก โดย Kohlberg ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10-16 ปี จากการศึกษาทำให้ Kohlberg ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม เขาเชื่อแน่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมมีแบบแผนที่แน่นอน และมีพัฒนาการไปตามลำดับขั้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลที่เด็กเติบโตมา และยิ่งพบว่า ตามจริงแล้วเด็กมีจริยธรรมเป็นของตัวเอง แต่ผู้ใหญ่ไม่ให้ความสนใจต่อการตัดสินใจของเด็กและมักจะออกคำสั่งให้เด็กทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ และเมื่อเด็กปฏิบัติตาม เด็กจะได้รับคำชมเชยจึงดูเหมือนว่าเด็กไม่มีจริยธรรมเป็นของตนเอง ในทัศนะของ Kohlberg เห็นว่าการที่จะพัฒนาจริยธรรมให้เด็กกับวัยรุ่นนั้นควรใช้วิธีการจัดประสบการณ์และปรับระบบของประสบการณ์ด้วยความรู้ความเข้าใจและตัดสินใจด้วยตัวเอง การที่เด็กจะพัฒนาจริยธรรมได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม Kohlberg ให้ข้อคิดว่าวิธีปลูกฝังจริยธรรมให้วัยรุ่นสามารถทำได้ แนวทางหนึ่งคือ การให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง และการเรียนรู้โดยใช้ตัวอย่าง ซึ่งให้เห็นตัวอย่างที่ดีและตัวอย่างที่ไม่ดีเนื่องจากวัยรุ่นชอบเลียนแบบ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างตามที่อบรมสั่งสอนเด็กอย่างสม่ำเสมอ จากการนำเสนอแนวทางปฏิบัติของชุมชนที่ต้องการให้กลุ่มผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยชวนวัยรุ่นเข้าวัด เพื่อรับฟังธรรมชดเชยจิตใจจากการเทศน์สอนของพระนั้น นับเป็นข้อเสนอที่ดีและสอดคล้องกับแบบอย่างของชุมชนที่มีการปฏิบัติจริง ดังนั้นจึงถือว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรด้านบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ หรือพระ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.), สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539ก), เกศินี จุฑาวิจิตร (2540) และ กระทรวง ศึกษาธิการ (2543) กล่าวว่า พระหรือนักบวชหรือผู้นำศาสนา และผู้อาวุโสในชุมชนนับเป็นองค์ประกอบในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ด้านฐานการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น และยังใช้เป็น “เครื่องมือ” ในการรวมคนเพื่อรวมกลุ่มในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูติมา เวทการ และคณะ (2542) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จากผลการศึกษาโบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หิน พบว่า ศักยภาพของชุมชน คือ ปัจจัยสำคัญในการประสบความสำเร็จต่อโครงการมากที่สุด โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ พระ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ซึ่งมีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ

แต่ทั้งนี้ในการชวนวัยรุ่นเข้าวัดฟังธรรม ในยุคแห่งเทคโนโลยีเช่นนี้อาจเป็นเรื่องยากและอาจไม่ได้รับความร่วมมือในการเชิญชวนทุกครั้ง เนื่องจากวัยรุ่นอาจไปให้ความสนใจกับการเล่นเกมและใช้เวลาไปกับเทคโนโลยีมากกว่า ดังผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่พบข้อมูลสอดคล้องว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับอินเทอร์เน็ตและมีมือถือ ดังข้อมูลสุขภาพคนไทย (ซึ่งฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ, 2550) พบว่า เด็กไทยในยุคไซเบอร์ ใช้เวลา 1 ใน 3 ของชีวิตไปกับเทคโนโลยี โดย คุยโทรศัพท์และใช้อินเทอร์เน็ต อย่างละ 1 ชั่วโมงต่อวัน ฟังเพลงจากเครื่องเล่น MP3 และเครื่องเล่นซีดี ดูหนังจากแผ่นซีดี วีซีดี วีดีโอ และเล่นเกมคอมพิวเตอร์ อย่างละ 2 ชั่วโมงต่อวัน รวมกันวันละประมาณ 8 ชั่วโมงต่อวัน และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทุกปี ซึ่งอาจส่งผลต่อการห่างไกลในการปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนกิจ เช่น สวดมนต์ เข้าวัด ฟังธรรม หรือความสนใจในการเข้าชมรมจริยธรรมหรือชมรมพุทธศาสนา ฯ ล ฯ สอดคล้องกับการศึกษาของ ฐิติวี แก้วพรสวรรค์ และคณะ (2555) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นผู้มีสติของวัยรุ่นไทย พบว่า วัยรุ่นตอนต้นมีคะแนนสติระดับปานกลาง

สวดมนต์ ถือศีล ปฏิบัติที่วัดน้อยและไม่ได้ทำกิจกรรมด้านชมรมพุทธศาสนา ด้วยสถานการณ์ของวัยรุ่นดังกล่าว สำหรับการดำเนินงานต่อไปของแนวทางปฏิบัติที่ชุมชนได้ร่วมกันเสนอไว้ว่าอาจต้องมีเทคนิคหรือวิธีการที่สร้างกิจกรรมที่น่าสนใจ ซึ่งอาจจะต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้ที่สนุกและทำให้วัยรุ่นสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ดังที่ กรมสุขภาพจิต (2556) ได้สนับสนุนการเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตแก่ปัญหาวัยรุ่น ด้วยการเข้าวัดทำบุญหรือร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ช่วยเสริมพลังทางจิตใจ ให้มีสมาธิ สติ ปัญญาในการพินิจพิเคราะห์ถึงสิ่งต่างๆ เมื่อความคิดนิ่ง ทำให้ได้อยู่กับปัจจุบันและกับตนเองได้มากขึ้น โดยอาจจัดกิจกรรมในแบบธรรมชาติแห่งความสุขที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้วัยรุ่นสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การทำบุญตักบาตร ไหว้พระฟังธรรม นั่งสมาธิ หรือการเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา การท่องเที่ยวธรรมในสื่อทางสังคม และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ เป็นต้น

โดยสรุป จะเห็นได้ว่า ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดวิธีการ เงื่อนไข หรือ สิ่งแทรกแซง (Intervention) ในกระบวนการวิจัยเพื่อเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แต่มุ่งไปที่การเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายอย่างอิสระ ดังนั้นผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นผลที่ชุมชนได้สะท้อนสิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันและเกิดกระบวนการพัฒนาออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปใช้ในอนาคตตามความพร้อมของชุมชน ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ จึงไม่ได้ประเมินผลลัพธ์ที่ได้จากผลของการวิจัย กล่าวคือ ไม่ได้ประเมินผลความสำเร็จของกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมู่บ้านโคกขาม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงของชุมชนต้องอาศัยการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปโดยธรรมชาติของชุมชน ที่ต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจอาศัยกรอบเวลาในการดำเนินโครงการที่กำหนดไว้ เช่น 3, 5, และ 10 ปี เป็นต้น เพื่อเฝ้าติดตามพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนมีค่านิยมที่ไม่สื่อสารเรื่องเพศ เนื้อหาการเรียนรู้เรื่องเพศส่วนใหญ่ คือ การห้ามปรามเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์ ใช้วิธีการสื่อสารทางเพศที่ไม่เหมาะสม คือ ยังใช้วิธีการดูว่ามากกว่าการพูดคุยและรับฟังวัยรุ่น รวมทั้งยังขาดการส่งเสริมการเรียนรู้กับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ หากชุมชนยังมีการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่เน้นค่านิยมในด้านลบไม่ครอบคลุมในกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ อาจก่อให้เกิดผลลบต่อความคิดในการดำเนินชีวิตทางเพศของเด็กและเยาวชน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมค่านิยมทางเพศด้านบวกให้กับวัยรุ่นมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ให้ครอบคลุมกับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องเพศที่ติงามร่วมกันของสังคม ดังที่ องค์การอนามัยโลก (2005) ได้ประกาศไว้ ซึ่งทุกคนควรได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ปลอดภัยและถูกต้อง โดย กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้ในด้านสุขภาพทางเพศ ควรรณรงค์และให้ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์เชิงลึกเข้าไปถึงระดับชุมชน เพื่อให้เด็กและเยาวชน ได้มี

ความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำไปตัดสินใจในการดำเนินชีวิตทางเพศได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย

2. จากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนยังไม่มีแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน ซึ่งนับว่าชุมชนยังขาดโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ดังที่ สุวัทธนา อารีพรรค (2550) กล่าวว่า “เรื่องเพศต้องศึกษาตลอดชีวิต” และ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่ส่งเสริมให้ทุกคนได้มีโอกาสได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับหน่วยงานระดับท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนให้เห็นความสำคัญและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาฐานและแหล่งเรียนในชุมชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีนโยบายการสนับสนุนความรู้ ความเข้าใจ และการจัดการโครงสร้างพื้นฐานทางการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนอย่างจริงจังในทุกชุมชน โดยส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนใช้ฐานและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดียิ่ง

3. จากการศึกษา พบว่า ชุมชนยังไม่มีเวทีหรือพื้นที่สาธารณะให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถ “อย่างสร้างสรรค์” หรือยังไม่มีกิจกรรมกลุ่มวัยรุ่นในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ให้กับคนในชุมชน ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ได้รับความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนหรือเยาวชน ในการเสริมพลังต้นทุนเชิงบวก (Positive-Youth Development) เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่แสดงกิจกรรมในการสร้างเสริมพลังเยาวชนทางบวก (National Research Council and Institute of Medicine, 2002) โดย กระทรวงวัฒนธรรม และ กระทรวงมหาดไทย จัดทำนโยบายส่งเสริมให้มีลานวัฒนธรรมหรือลานสาธารณของชุมชนเพื่อเอื้อให้เยาวชนในชุมชนได้แสดงพลังทางบวกในทุก ๆ กิจกรรมเพื่อเป็นการลดการหมกมุ่นเรื่องเพศได้อย่างสร้างสรรค์

4. จากผลการศึกษา พบว่า การส่งเสริมให้วัยรุ่นไปวัด เด็กอาจไม่สนใจเข้าวัด เนื่องจากวัยรุ่นให้ความสนใจและอยู่กับสื่อทางเทคโนโลยีมาก ดังนั้นควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่วัยรุ่นเข้าถึงได้ง่าย น่าสนใจ ควรมีความร่วมมือกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน จัดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น เกมฝึกสติ เทปฝึกสติ วิดีโอฝึกสติ การเปิดเทพธรรมเรื่องการครองชีวิตที่ดีงามผ่านหอกระจายข่าว การจัดบรรยายธรรมะที่สนุกสนานและให้ข้อคิดเรื่องเพศ หรือมีข้อคิดเตือนใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่ดียิ่ง ในบริเวณวัด เป็นต้น รวมทั้ง การประสานความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และ กระทรวงวัฒนธรรม ในการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมเชิงบูรณาการร่วมกันส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศที่ดียิ่งในระดับชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการทวิจยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประเด็นเพศวิถีในมิติที่รอบด้าน ที่แตกต่างทางบริบท เพื่อความหลากหลายในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ที่ครอบคลุมในทุกมิติ

2. ควรศึกษาการวิจัยอนาคตเพื่อช่วยให้เราเข้าใจความเป็นไปได้ของสิ่งต่างๆ ในอนาคตเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น ซึ่งจะช่วยให้เราตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในปัจจุบันได้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะข้อมูลจากการศึกษาอนาคต จะช่วยให้เราจัดการกับความไม่แน่นอน (Uncertainty) ด้วยการสร้างความกระจ่างในสิ่งที่เรารู้แล้ว และสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นมากที่สุดในอนาคตสำหรับเรื่อง

เพศวิถีของวัยรุ่น เพื่อทำนายปรากฏการณ์และเตรียมการวางแผนป้องกันปัญหาเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีผลต่อโครงสร้างประชากรในการดำเนินชีวิตทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

3. ควรศึกษาการเสนอนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีในระดับประเทศร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมการวิจัย และศึกษาในชุมชนที่แตกต่างทางบริบทเพื่อสร้างกลไกการจัดเก็บข้อมูลและการเรียนรู้ร่วมกันจากระดับนโยบายสู่ชุมชน โดยมีชุมชนเป็นฐานการวิจัยในพื้นที่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล สดุดประเสริฐ. 2540. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: เจ เอ็น ที.
- กมลทิพย์ ศรีหาเศษ. 2547. การวิจัยประเมินผลโครงการจัดการศึกษาตามแนวคิดความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2522. วารสารครูปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. 2556. ทำไมต้องมีการจัดตั้งสหกรณ์. แหล่งที่มา : <http://webhost.cpd.go.th/rlo/knowledge.html> [9 มีนาคม 2556]
- กรมสุขภาพจิต, “หนุนธรรมชาติเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตแก้ปัญหาวัยรุ่น!!,” บ้านเมือง (10 มีนาคม 2556): 12.
- กรมสุขภาพจิต. 2544. คู่มือฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: วงศ์กมลโปรดักชั่น.
- กรมสุขภาพจิต. 2545. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แหล่งที่มา: <http://mentalhealth.hypermart.net/learning/concept.html> [9 มกราคม 2554]
- กษมา วุฒิสารวัฒนา. 2548. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนคณิตศาสตร์ โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. 2551. เรื่องเพศในสังคมไทย: ปฏิบัติการสังคมไทยในการควบคุมเช็กกับเพศสภาวะและเพศวิถีที่เปลี่ยนไป. แหล่งที่มา : <http://www.teenpath.net/data/event/40004/SexWay01/content-004.html> [9 พฤษภาคม 2554]
- กฤตยา อาชวนิจกุล. 2554. เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย. ใน สุรีย์พร พันพิ่ง และ มาลี สันภูวรรณ บรรณาธิการ, จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย, 43-66. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- กฤตยา อาชวนิจกุลและวรรณาทองสิมา. 2548. “ผู้หญิง” ในวาทกรรมสิทธิทางเพศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กฤตยา อาชวนิจกุลและ กนกวรรณ ธรารวรรณ. 2550. วิเคราะห์วิธีคิดวิทยา เพศภาวะและเพศวิถีใน เอดส์ศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรสโปรดักส์.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. 2552. ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไขความรุนแรงทางเพศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

- กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, สำนักงาน: ภัฏฐ์ ตุ่มภู. 2553. ซีไทยมีจุดอ่อนเรื่องสิทธิทางเพศ. แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/node/18279> [14 ธันวาคม 2553]
- การุณย์ ประทุมและคณะ. 2549. รายงานวิจัยการพัฒนาแบบวัดพฤติกรรมการจัดการความรู้ของอาจารย์พยาบาลวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข. ชลบุรี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี สถาบันพระบรมราชชนก.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2538. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- กาญจนา รอดแก้ว. 2550. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในเขตภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การปิโตเลียมแห่งประเทศไทย. 2548. วิกฤตวัยรุ่น ปัญหาหรือปรากฏการณ์. วารสารสื่อพลัง 13,1 (มกราคม – มีนาคม 2548): 2-15.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. 2538. คู่มือการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. 2546. นโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษานอกโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2546. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- กิตติพงศ์ แซ่เจ็ง. 2553. การตั้งท้องในวัยรุ่นไทย. ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ประจำปี 2553. ณ โรงแรมเดอะทวินทาวเวอร์กรุงเทพมหานคร วันที่ 26 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา : http://www.thaipopulation.org/Stable/index.php?option=com_content&view [10 ธันวาคม 2553]
- กิตติยา ธนกาลมารวย. 2553. อนามัยเจริญพันธ์ก้าวอย่างสุขภาพของคนทุกเพศวัย. แหล่งที่มา: <http://talkaboutsex.thaihealth.or.th/knowledge/654> [14 ธันวาคม 2553]
- กุลภา วจนสาระ. 2554. “เรื่อง” เพศจากข่าว 3 ปี: ช่มชู้ ท้องไม่พร้อม แม่วัยรุ่น และเทคโนโลยีช่วยเจริญ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- กุลภา วจนสาระ. 2551. มี “เรื่อง” เพศแบบไหนในห้องสมุดและข่าว : หนังสือ เอกสารวิชาการ ข่าว และบทความในฐานข้อมูลสุขภาพทางเพศ. รายงานในชุดโครงการ “การสร้างและการจัดการความรู้ด้านเพศวิถี เพศภาวะ และสุขภาพทางเพศ” กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- กูเกิลกูรู. 2553. คิดยังไงกับข่าวทำแท้ง. วิเคราะห์ข่าวประจำวัน ที่ 19 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา : <http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=50167fb917d19332> [12 ธันวาคม 2553]
- เกศินี จุฑาวิจิตร. 2540. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- เกษม วัฒนชัย. 2549. การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียง. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.

- เกษมศรี อัครศรีพงษ์ธรรม. 2551. กระบวนการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาในสังคมไทย. แหล่งที่มา : www.thaipopulation.org [24 มิถุนายน 2554]
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. 2533. การศึกษานอกระบบโรงเรียน: ทำไมต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบัน. วารสารครุศาสตร์ (มกราคม – มิถุนายน): 45-58.
- เกียรติศักดิ์ ชาร์กซ์. 2551. ปัญหาวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน. แหล่งที่มา : <http://gotoknow.org/blog/jame/203528> [11 กุมภาพันธ์ 2554]
- โกวิท วรพิพัฒน์. 2516. การศึกษานอกโรงเรียน. สังคมศาสตร์ปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร.
- ขวัญชนก ศิริวัฒนาการญณ์. 2541. พฤติกรรมทางเพศและปัจจัยที่สามารถร่วมทำนายนายการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนหญิงโสดในสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คม ชัด ลึก. 2555. เด็กมีเซ็กซ์ เรื่องเล็กเรื่องใหญ่. แหล่งที่มา : http://www.youtube.com/watch?v=yBhNSRYHAv0&feature=player_detailpage [27 มกราคม 2556]
- ครรชิต พุทธโกษา. 2554. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2537. ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี. (อัดสำเนา).
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ม.ป.ป.. การศึกษาในวิถีของชุมชน : ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2539. การศึกษาในวิถีของชุมชน : รูปแบบและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2540. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ไอเดีย สแควร์.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2541. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2543. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21: สหราชอาณาจักร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: องค์การค่าของครูสภา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. รายงานผลการประชุม สมัชชาการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. สรุปผลการสัมมนาเรื่องการจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. แหล่งที่มา : http://www.onec.go.th/move/seminar/penpan/index_penpan.html [14 มกราคม 2554]
- คณะกรรมการสตรี. 2543. โครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน. ใน ปารีชาติ วัลย์เสถียรและคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน

สนับสนุนการวิจัย.

- คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอตส์. 2553. คอลัมป์มองต่างแดน. ใน จดหมายข่าว คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอตส์ (กพอ.). ฉบับพิเศษสร้างสรรค์, 1 (พฤษภาคม - กรกฎาคม): 25-31.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549. FAQ กับ 9 คำถามยอดนิยมสาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน. แหล่งที่มา :
<http://www.edu.chula.ac.th/nfed/template/FAQ.htm> [12 มกราคม 2554]
- คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2553. คู่มือสำหรับผู้นำกระบวนการอบรมแกนนำสุขภาพทางเพศในวัยรุ่น. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คมพล สุวรรณภู. 2544. การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการดูแลรักษาสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คลังปัญญาไทย. 2553. วัยรุ่น. แหล่งที่มา : <http://www.panyathai.or.th/> [14 ธันวาคม 2553]
- คณิตา โพธิชนะพันธ์. 2539. การยอมรับของวัยรุ่นต่อการทำแท้ง: ศึกษากรณีนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพประเภทวิชาพาณิชยกรรม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คำปอง ศรีพลัง. 2550. พฤติกรรมการณ์เรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2545. ทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาไทยและนักศึกษาอเมริกัน: การวิจัยข้ามวัฒนธรรมในประเทศอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรยา เศรษฐบุตร, และ บุปผา ศิริรัศมี. 2545. รายงานการวิจัยโครงการพัฒนางานวิจัยด้านเพศภาวะ มิติทางเพศ และอนามัยการเจริญพันธุ์. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จรวยพร ธรณินทร์. 2550. สรุปการบรรยายพิเศษ เรื่อง แนวโน้มการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยุคใหม่. ใน การประชุมทิศทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ปี 2551 ใน เอกสารประกอบการบรรยายชุดที่ 1 วิเคราะห์สถานการณ์และยุทธศาสตร์ขับเคลื่อน. วันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2550 เวลา 09.00-12.00 น. ณ โรงแรมรามาร์คเดนม กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร. ม.ม.ป. เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการวิชา 057385: ทฤษฎีและการวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จตุภูมิ เขตจัตุรัส. 2547. ความริเริ่มของความเป็นหุ้นส่วนในการวิจัยกับการเปลี่ยนแปลงของ

- ความรู้และการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนและอาจารย์มหาวิทยาลัย: กรณีศึกษาพื้นที่
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตติมา ภาณุเดชและคณะ. 2550. สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ หัวใจสำคัญของสุขภาพผู้หญิง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.วี.
- จิราภรณ์ ตามประวัติ. 2547. ผลการสร้างความตระหนักในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรที่มีผลต่อทัศนคติทางเพศในการรักษาวลสงวนตัวของหญิงวัยรุ่นที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองและบุคลิกภาพต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรักร ญัฐรังสี และคณะ. 2547. สำรวจสถานการณ์เรื่องเพศของวัยรุ่นในเขตพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์.
- จุฑามาศ นุชนารถ. 2537. การมีเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิดของกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ในจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเจริญพันธุ์และวางแผนประชากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จุลณี เทียนไทย. 2548. พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์. ใน อมรา พงศาพิชญ์, เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย, 165-207. กรุงเทพมหานคร : อคทีฟ พริน.
- จักรกฤษณ์ พิญาพงษ์. 2548. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาปัจจัยและรูปแบบการส่งเสริมบทบาทชายต่อการรับผิดชอบอนามัยเจริญพันธุ์ในนักศึกษาชายระดับอุดมศึกษา จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จันทร์แรม เรือนแป้น. 2548. ทักษะการทำหน้าที่พ่อแม่ต่อลูกวัยรุ่นตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร. ลานปัญญา, 6(1) (ก.ค. - ธ.ค.): 67-76.
- ฉลาด จันทรสมบัติ. 2553. แนวคิดใหม่ในการพัฒนา. แหล่งที่มา : <http://www.villagefund.or.th/> [13 มกราคม 2554]
- เฉลิมพล โสมอินทร์. 2553. การใช้ชีวิตของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สู้ฝัน.
- ชยานันท์ มโนเกษมสุข. 2553. เพศวิถีบนจอแก้ว: บริบทเสี่ยงหรือเสริมต่อสุขภาพทางเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. 2550. การสัมมนาเรื่องเพศวิถีและการปรับใช้ในงานส่งเสริมสุขภาพทางเพศ. จัดโดยองค์การแพธ UNAIDS และกรมควบคุมโรค, วันที่ 5-9 พฤศจิกายน 2550. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. 2551. เพศวิถี : นิยามความหมายและกรอบแนวคิด. แหล่งที่มา : <http://blog.eduzones.com/jybjub/20779> [14 มีนาคม 2555]
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. 2554. พูดเรื่อง “เพศ” จับสมองและหัวใจได้ใส่ปาก. ใน ปกป้อง จันทร์วิทย์, October 11 : Sex Issue, 89-106. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นบุ๊กส์.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2533. ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชิตชงค์ ส.นันทนาเนตร. 2549. ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. 2550. สุขภาพคนไทย ปี 2550. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. 2548. สุขภาพคนไทย. นครปฐม: องค์ ออน เปเปอร์.

ชุตินา เวทการและคณะ. 2542. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่
5-6 จากผลการศึกษาโบราณวัตถุสถาน วัดไหลหิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. 2543. การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชียรศรี วิวิศศิริ. 2527. จิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษา
ผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ฐิตา สันติระชัยวัฒนา, 2540. หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. แหล่งที่มา :

<http://gotoknow.org/blog/jananey/207760> [10 มกราคม 2554]

ฐิตวี แก้วพรสวรรค์ และคณะ. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อผู้ที่มีสติของเด็กไทย. วารสาร สมาคมจิตแพทย์
แห่งประเทศไทย 54: 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 403-411.

ณัชชา ถาวร. 2545. การเปรียบเทียบการเรียนรู้เรื่องเพศของเด็กผ่านการสร้างสัญลักษณ์ทางเพศใน
หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นกับแบบเรียนเพศศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิจัย
และสถิติการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณัฐพร สายพันธ์. 2546. พฤติกรรมทางเพศและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์
ของวัยรุ่นในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, คณะสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ดวงใจ กสานติกุล. 2536. “วัยรุ่น”. ตำราจิตเวชศาสตร์ สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดนัย เทียนพุด. 2543. การบริหารทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เดวิท แมทิวส์. 2540. จากปัจเจกสู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง. แปลโดย
ฐิรวุฒิ เสนาคำ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

เดอะเนชั่นออนไลน์. 2553. 2,002 ศพทารกสุสานวัดไฟเงินประจวบคีรีขันธ์. แหล่งที่มา :

<http://www.suthichaiyoon.com/detail/6847> [9 ธันวาคม 2553]

สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์ การประเมินผลการให้
ความรู้เรื่องเพศแก่นักเรียนและเยาวชนเรื่องการป้องกันการติดเชื้อ HIV เพื่อพัฒนาความรู้
และคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีวรรณ ชาลีเครือ. 2541. พฤติกรรมเสี่ยงด้านเพศสัมพันธ์และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อ
การมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด
เพชรบูรณ์. วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ 11(4) พฤษภาคม: 2-28.

- ทวีศักดิ์ ลุนนี. 2543. การศึกษาพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นโรงเรียนเมืองสรวงวิทยา (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6) จังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการศึกษาค้นคว้า, สาขาจิตวิทยา การศึกษา ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทองอยู่ แก้วไทรฮะ. 2543. แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- ทิตินา แชมมณี. 2536. กิจกรรมสอนและฝึกทักษะกระบวนการกลุ่มสำหรับนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ทิตินา แชมมณี. 2544. 14 วิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชมมณี. 2548. รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชมมณี. 2554. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ไทยรัฐ, หนังสือพิมพ์. 2553. แฉวัยรุ่นไทยตั้งห้องอันดับ 1 เอเชีย. ฉบับประจำวันที 13 ตุลาคม 2553. แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/node/17434> [10 ธันวาคม 2553]
- ธนกร บุญพันธ์. 2554. การพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กร. วารสารสังคมศาสตร์ 14 (มกราคม-ธันวาคม): 121-127.
- ชาติรี ใต้ฟ้าพูล และคณะ. 2552. แนวทางป้องกันการละเมิดสิทธิเด็กในสื่อมวลชนไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปีสตรีศึกษาครั้งที่ 9 และประชุมวิชาการเยาวชนและครอบครัวศึกษาครั้งที่ 2 วันที่ 22-25 กันยายน 2552 ณ ห้องประชุมบุญชูโรจน์เสถียร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ จัดโดย โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นคร พันธุ์ณรงค์. 2549. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการเรียนรู้อย่างมีความสุข. แหล่งที่มา : <http://www.yupparaj.ac.th/education/topic102.doc> [11 มกราคม 2554]
- นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกมล. 2551. การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วี.พรีนท์ (1991).
- นวลอนงค์ บุญจรรยาศิลป์. 2548. พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของวัยรุ่นในประเทศไทย. วารสารสาธารณสุขศาสตร์ 35(1), 30-42.
- นาคยา ศรีดี. 2544. การพิทักษ์สิทธิทางเพศของสตรีกับปัญหาการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุชนารถ ขำขยัน. 2543. ความเข้าใจวัฒนธรรมทางเพศ ในการป้องกันเอดส์ของวัยรุ่น : กรณีศึกษาในวัยรุ่นของชุมชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสุศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- นิกร ดุสิตสินและคณะ. 2544. การส่งเสริมบทบาทชายเพื่อรับผิดชอบด้านการอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยใช้โปรแกรมการให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. 2544. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสาร สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2: 7(กรกฎาคม-ธันวาคม): 61-73.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2541. รายงานการวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.... ประเด็นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นิรันดร์ สาโรวาท. 2552. การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของแกนนำในการป้องกันและแก้ปัญหาเชื้อเอชไอวีและโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องในชุมชนมุสลิม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิวัตร สุวรรณพัฒนา. 2553. สิทธิทางเพศ กับหน้าที่ และความรับผิดชอบ (ตอนที่ 1). แหล่งที่มา : <http://www.aids-cpp.net/site/issue-3-sexual-right-with-duties-and-responsibilities-part1.aspx> [27 มกราคม 2554]
- นันทนุช สังกวาลัย. 2546. กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. 2552. ประชาสังคม...กุญแจสำคัญในการพัฒนาประเทศ. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น 4,1 (กันยายน – ธันวาคม 2552): 104-121.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. 2522. วารสารครูปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร. บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, สำนักงาน. 2547. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- บริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, สำนักงาน. 2547. การศึกษานอกโรงเรียน: การประกันโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: รัชการพิมพ์.
- บุญเชิด ภัญญอนันตพงษ์. 2540. “การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้” ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- บุปผา พวงมาลี. 2542. การรับรู้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บุปผา ศิริรัศมี. 2546. รายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาโปรแกรมการให้ความรู้ด้านอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับนักเรียนชาย-หญิงที่เริ่มเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์. จำนวน 500 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุปผาชาติ ทัพพิกรณ์. 2549. การเรียนแบบร่วมมือ [online]. แหล่งที่มา : <http://www.piruk.ku.ac.th> [7 มกราคม 2554]
- บุศยา แรกข้าว. 2543. บทบาทของบิดามารดาต่อการเตรียมความพร้อมในการเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่.
- เบญจพร ปัญญา. 2554. การทบทวนองค์ความรู้: การตั้งครรภในวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: กลุ่มที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์. 2533. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศไทย. สาขาวิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บันลือ พงกษะวัน. 2519. ความรับผิดชอบ. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒ พิชณโลก. 2,1(มกราคม – เมษายน 2519): 47-52.
- ปฐม นิคมานนท์. 2528. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร.
- ปฐม นิคมานนท์. 2535. การค้นคว้าหาความรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร.
- ประกอบ บุปรัตน์. 2528. ประชาชนกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา. ใน โอวาท สุทธนารักษ์ การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน, หน้า 13-18. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- ประครอง สายจันทร์. 2547. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์วัตถุดิบอันตรายในอาคารบ้านเรือนในระดับชุมชน ศึกษากรณี : บ้านค้อหวาง หมู่ที่ 3 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ประชุมสุข อาชาวอำรุง. 2528. การศึกษารูปนัย: หลักการและเหตุผล. วารสารครุศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. 2540. “กระบวนการกลุ่ม.” ใน ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, หน้า 27-31. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. 2542. “วิถีบูรณาการ: ทางออกภูมิปัญญา. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 1999-2000, หน้า 1-31. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. 2546. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

- ประเวศ วะสี. 2553. ปาฐกถา “ปฏิบัติการของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย”. วันที่ 5 กรกฎาคม 2553 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์ ชั้น 2 อาคารคอนเวนชันเซ็นเตอร์ อิมแพ็คเมืองทองธานี จ.นนทบุรี แหล่งที่มา : <http://www.thaireform.in.th/reform-path/join-the-reform/> [11 ธันวาคม 2553]
- ปาจรรย์ สังข์โมลี. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครุภคในหญิงวัยรุ่นในอำเภอปึกธงชัยจังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: โรงพยาบาลปึกธงชัย อำเภอปึกธงชัย จังหวัดนครราชสีมา.
- ปาน กิมปี. 2540. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษภคบัณฑิต, สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปรีดา เรืองวิชาธร. 2547. งานพลังกลุ่มและความสุข. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้าพริ้นตัง.
- ปิยะวร กุมภิรัตน์. 2546. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในจังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปัตพงษ์ เกตุสมบุญ. 2545. เวชศาสตร์ชุมชน 3. เอกสารประกอบการสอนวิชาเวชศาสตร์ชุมชน หัวข้อการจัดลำดับความสำคัญทางการแพทย์และสาธารณสุข ภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ผู้จัดการ, หนังสือพิมพ์. 2551. ผลสำรวจมะกันชี้วัยรุ่นท้องก่อนวัย เหตุดูหนังยั่วทางเพศ. ฉบับประจำวันที 3 พฤศจิกายน 2551. แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/node/6403> [11 ธันวาคม 2553]
- พจนา เอื้องไพลุลย์. 2547. การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุภาคี. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษภคบัณฑิต, สาขาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนม เกตุมาน. (2555). ปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่น. แหล่งที่มา : http://www.psyclin.co.th/new_page_57.htm. [11 ธันวาคม 2556]
- พรรณพิมล หล่อตระกูล. 2548. รู้จักนักคิด. วารสารสื่อพลัง. 13,1 (มกราคม-มีนาคม 2548): 2-5.
- พรพิมล เจียมนาครินทร์. 2539. พัฒนาการวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ แกรมมี.
- พราคาส โคธารี (Prakash Kothari). 2549. เรียนเรื่องรัก รู้จักเซ็กส์ (ปัญหาทางเพศและทางออก), แปลโดย รศ.นพ.วีระพล จันทรดียง. กรุงเทพมหานคร: รุ่งอนันต์การพิมพ์.
- พริศนา แซ่ก้วย. 2547. สั้น ๆ เกี่ยวกับเพศวิถีจากมุมมองของสตรีนิยม. ใน กาญจนนา แก้วเทพ และพริศรา แซ่ก้วย, เพศวิถี วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้ ที่จะไม่เหมือนเดิม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นตังแอนด์พัลลิกซิง. หน้า 13-22.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2538. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พิริยะ จันทรมณี และคณะ. 2551. การประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเรื่อง การ
ตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ในพื้นที่เขตตรวจราชการฯ เขต 17. นนทบุรี: กรมอนามัย กระทรวง
สาธารณสุข.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. 2543. การสร้างและการปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและการจินตนาการทางเพศ
ในกลุ่มวัยรุ่นชาย. วิทยานิพนธ์, สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พิมสาย จิงตระกูล. 2546. การนำเสนอรูปแบบการฝึกอบรมในงานเพื่อพัฒนาทักษะการสร้าง
วิสัยทัศน์ร่วมกันตามแนวคิดวิธีการเรียนแบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเทคโนโลยีการศึกษาใน
สถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ. 2536. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ของ
คนงานสตรีวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
ดุสิตบัณฑิต, สาขาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคล. 2552. แนวคิด ทฤษฎี และวิธีวิทยาในการศึกษาเพศวิถี. ในรายงานการประชุม
ประจำปีเพศวิถีศึกษาในสังคมไทย ครั้งที่ 1. แหล่งที่มา :
http://www.google.co.th/url?sa=t&source=web&cd=6&ved=0CDsQFjAF&url=http%3A%2F%2Fhpe4.anamai.moph.go.th%2Fhpe%2Fdata%2Fyfhs%2Fsexuality_theory.pdf&rct [5 กรกฎาคม 2554]
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคลและคณะ. 2551. ภาษาเพศในสังคมไทย : อำนาจ สิทธิ และสุขภาวะทางเพศ.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- พัชนี ทองประเสริฐ. 2547. วัยรุ่นกับการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และกลไกในการเผชิญปัญหา
โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: โรงพยาบาลสรรพสิทธิ
ประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี.
- พัชรลักษณ์ สุวรรณ. 2549. ปัจจัยเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่นเขตเมืองจังหวัด
เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาการส่งเสริมสุขภาพ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. 2553ก. ครอบครัวไทย. ใน คลังปัญญาไทย.
แหล่งที่มา : <http://www.panyathai.or.th/wiki/index> [13 กุมภาพันธ์ 2554]
- พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. 2553ข. ฝ่าวิกฤติปัญหาชีวิตวัยรุ่นไทยในปี 53.
ใน หนังสือพิมพ์บางกอกทูเดย์. แหล่งที่มา :
http://www.cps.chula.ac.th/html_th/pop_base/pop_dev/pop_dev_152.htm
[14 กุมภาพันธ์ 2554]
- พันธุ์ทิพย์ रामสูต. 2540. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: พิ.

เอ.ลีฟวิง.

- พันธ์ศักดิ์ ศุกระฤกษ์. 2545. คู่มือเพศศึกษาสำหรับครอบครัว สอนวัยใน รุ่งเรืองเพศ. กรุงเทพมหานคร: เนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป.
- พันธ์ศักดิ์ ศุกระฤกษ์. 2553. สิทธิทางเพศ. แหล่งที่มา : <http://www.doctor.or.th/node/2145>
[9 เมษายน 2553]
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช. 2542. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- โพสท์ทูเดย์, หนังสือพิมพ์. 23 พฤศจิกายน 2553. “แอนหญิงไทยทำแท้งตายสูง10เท่า”. ฉบับประจำวันที 23 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา :
http://www.cps.chula.ac.th/html_th/pop_base/pop_dev/pop_dev_219.htm
[9 ธันวาคม 2553]
- ภานุเบศร์ มหาเรือนขวัญ. 2550. 3 ्हุ่นส่วน "सानฝัน" โรงพยาบาล 2 บาท. แหล่งที่มา :
<http://www.thainhf.org/index.php?module=article&page=detail&id=212>
[15 ธันวาคม 2553]
- ภัสสร ลิมานนท์. 2544. บทบาทเพศ สถานภาพสตรี กกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มลฤดี ลาพิมล และคณะ. 2551. วาทกรรมเรื่องเพศ ในหลักสูตรเพศศึกษาแนวใหม่: มุมมองการต่อรอง และการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- มานพ คณะโต. 2541. พฤติกรรมทางเพศ : ทบทวนองค์ความรู้ สถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องภายใต้โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทยสู่สุขภาพที่ยั่งยืนยาว. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- มานิตย์ จิตต์จันทร์กลับ. 2548. การตีความกฎหมายไทย. แหล่งที่มา :
http://www.thaijusetice.com/manual_low.aspMbname_book1&fname=5html
[6 มกราคม 2554]
- มาตี ลิมสกุล. 2552. การวิเคราะห์ประเด็นเพศภาวะในหนังสือแบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. ใน การประชุมวิชาการประจำปีสตรีศึกษา ครั้งที่ 9 ประชุมวิชาการเยาวชนและครอบครัวศึกษา ครั้งที่ 2 วันที่ 22-25 กันยายน 2552 ณ ห้องประชุมบุญชู โรจนเสถียร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์. กรุงเทพมหานคร: โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานี ปิยะอนันต์, เกศสุดา จิรวีชรเดช และ อรวรรณ ปัจฉา. 2545. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสรีรศาสตร์-นรีเวชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. 2553. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธัญญา ใจดี, “สิทธิทางเพศไม่ใช่เรื่องพีชี่กส์,” โพสต์ทูเดย์(23 ธันวาคม 2549): 15.
- มูลนิธิกระจกเงา. 2556. แล้วจะสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างไร. แหล่งที่มา : http://www.mirror.or.th/abou_tus.php [25 กุมภาพันธ์ 2556]
- มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง. 2548. สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์. แหล่งที่มา : <http://www.whaf.or.th/modules.php?name=News&file=article&sid=62> [11 มกราคม 2554]
- เมธียา เกิดผล. 2552. ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนตามแนวความคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางอารมณ์ของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. 2548. การทำความเข้าใจ “เพศสถานะ” และ “เพศวิถี” ในสังคมไทย. ใน อมรา พงศาพิชญ์ บรรณาธิการ, เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุพา พูนขำ และ กอบกาญจน์ มหัทธโน. 2553. เพศศึกษา: ภูมิคุ้มกันที่วัยรุ่นต้องได้รับ. แหล่งที่มา : <http://advisor.anamai.moph.go.th/242/24202.html> [14 ธันวาคม 2553]
- รณรงค์ เมฆานูวัฒน์. 2543. การพัฒนาการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในหน่วยทหาร: ศึกษาเฉพาะกรณีของมณฑลทหารบกที่ 11. เอกสารวิจัยวิทยาลัยเสนาธิการทหาร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราณี ผลวัฒน์ และวรรณดี จิตเอก. 2553. เจตคติต่อการตั้งครรภ์และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่ฝากครรภ์ในโรงพยาบาลปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: โรงพยาบาลปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์.
- รุจิรา แมตสถาน. 2546. ความรู้และแหล่งความรู้เรื่องเพศของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์, สาขาจิตวิทยาการศึกษา ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รวีวรรณ ไชยเมือง. 2549. กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาและโรคเอดส์ ในชุมชนต้นธงชัย จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รักร่วมเพศ อีโรติก โรแมนติก “ต้องห้าม” หรือ “ต้องเหมาะสม”. 9 ธันวาคม 2555. มติชน: 19.
- รัจรี นพเกตุ. 2542. มนุษย์: จิตวิทยาทางเพศ. กรุงเทพมหานคร: ยงพล เทรตตั้ง.
- รัตนา พุ่มไพศาล. 2528. หลักการจัดและบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนก โสภากิจ. 2542. การมีส่วนร่วมและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการอาชีวศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา

- จิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
 รัฐบาลไทย. 2556. การแพร่ระบาดของโรคเอดส์. แหล่งที่มา :
<http://www.thaigov.go.th/> [วันที่ 4 มกราคม 2556]
- เริงชัย คงสง. 2547. ความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับยาเสพติด (ยาบ้า) ศึกษาเปรียบเทียบเด็กและเยาวชนในระบบและนอกระบบโรงเรียนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลักษณะ เต็มศิริกุลชัย และสุชาติ ตังทางธรรม. 2541. ภาคีเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ. ใน ปณิธานหล่อเลิศวิทย์, การส่งเสริมสุขภาพ, 69-74. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. เลื่อนยศ สมบูรณ์เรศ. 2536. จะทำอะไรในตัวคน. วารสารพัฒนาชุมชน. 32 (มกราคม 2536): 37-42.
- วรรณวิมล สุรินทร์ศักดิ์. 2546. การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. 2552. การตั้งครภ์ของวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ).
- วรรรัตน์ อภินันท์กุล. 2551. แนวคิดและทฤษฎีที่นำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี พองแก้วและคณะ. 2545. รายงานการวิจัยการศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายและแกนนำนักศึกษาเพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วารุณี พองแก้ว และคณะ. 2549. “พฤติกรรมทางเพศของเด็กวัยรุ่นและเยาวชน : สถานการณ์ปัจจุบัน”. วารสารโรคเอดส์. 18(4) เมษายน: 187.
- วารุณี พองแก้วและคณะ. 2550. รายงานการวิจัยการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการให้ความรู้เรื่องสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ในเด็กวัยรุ่นตอนต้น. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิชาการ, กรม. 2533. จริยธรรมและลักษณะนิสัยที่ควรปลูกฝัง. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- วิทยาการ เชียงกุล. 2552. จิตวิทยาวัยรุ่น ก้าวข้ามปัญหาและพัฒนาศักยภาพด้านบวก. กรุงเทพมหานคร: เตือนตุลา.
- วิทยาลัยประชากร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2553. “วัยรุ่นมีปัญหอนามัยเจริญพันธุ์เพียบ.” ใน ASTV ผู้จัดการออนไลน์. 23 พฤษภาคม 2553. แหล่งที่มา :
http://www.cps.chula.ac.th/html_th/pop_base/repro_hiv/repro_hiv_096.html
 [14 ธันวาคม 2554]
- วิกิพีเดีย. 2553. วัยรุ่น. แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/> [14 ธันวาคม 2554]
- วิหิตา สุขท้วญาติ. 2551. บทเรียนที่ได้จากการสะท้อนคิดของนักเรียนหญิงที่ออกกลางคันเนื่องจากการตั้งครภ์ไม่พึงประสงค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยา

- การศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิลาสินี พิพิธกุล. 2547. โครงการวิจัย เพศและการสื่อสารในสังคมไทย ระยะที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาสินี พิพิธกุล. 2547. วาทกรรมเรื่องเพศในหนังสือพิมพ์. ใน เอกสารประกอบการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญและคณะทำงานเพื่อบัญญัติศัพท์การนำเสนอข่าวผู้หญิงในสื่อมวลชน. ณ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร วันที่ 11 กันยายน 2547. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติกันภัย. 2549. โครงการวิจัย เพศและการสื่อสารในสังคมไทย ระยะที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชุดา มาตัญญู. 2544ก. กระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่นที่เที่ยวก้าวไกลในเขตเมืองเชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิชุดา มาตัญญู. 2544ข. การสื่อสารเพื่อการเลือกคู่ของกลุ่มวัยรุ่นที่ชอบเที่ยวกว้างไกลในเขตเมืองเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. 2552. จากพัฒนาชุมชน...สู่ชุมชนพัฒนา. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น. 4 (1), กันยายน-ธันวาคม: 82 – 103.
- วีระ ชูรุจิพร และคณะ. 2550. การพัฒนารูปแบบแนวทางการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นโดยใช้เพลงภูมิปัญญาท้องถิ่น. สุราษฎร์ธานี: ภาควิชาศูนย์สุขภาพจิตที่ 11 จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. 2545. การพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษาออกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เวท หกพันนาและคณะ. 2546. โครงการปั้นเด็กปั้นดินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วันเพ็ญ อื้อกุล และกอบกาญจน์ มพัทธ์โน. 2543. ความพร้อมของพ่อแม่ในการสอนเพศศึกษาแก่ลูก. วารสารวางแผนครอบครัวและประชากร. 3 (1), 21 – 23.
- ศรินยา พรหมคำ. 2549. คู่มือวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: เอมี เทรดตั้ง.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2545. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีธรรม ธนภูมิ. 2535. พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- ศิริกุล กสิวิวัฒน์. 2547. หุ่นส่วนการพัฒนา. แหล่งที่มา :
http://www.thai.net/rdcdd/cdforum/cd_forum_4406.htm [5 มกราคม 2554].
- ศิริกุล อิศรานุรักษ์. 2553. สุขภาพเด็กวัยรุ่นและการดูแล. ภาควิชาอนามัยแม่และเด็ก คณะสาธารณสุขศาสตร์ ม.มหิดล. แหล่งที่มา :
<http://www.elib-online.com/index.html> [14 ธันวาคม 2553]
- ศิริเพ็ญ มากบุญและคณะ. 2546. การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาเพื่อสืบสานอาชีพของชุมชนสำหรับนักเรียนประถมศึกษา กรณีศึกษาชุมชนวัดมะค่า สภาวัฒนธรรมตำบลหัวสำโรง อำเภอ

- ท่าวัง จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์. 2544. บทบาทหญิงชายกับบริการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ในโรงพยาบาลรัฐของประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิริยุพา นันสุนานนท์. 2549. โครงการวิจัย “การศึกษาความรู้ เจตคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมทางเพศของเยาวชนไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2544. การศึกษาตามอัธยาศัยแนวความคิดและประสบการณ์. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2551. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2553. ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/th/blog/view-log.php?memberid=1640> [6 มกราคม 2554]
- ศุภาศิริ การิกาญจน์. 2541. บทบาทของพ่อแม่ในการสอนเพศศึกษาแก่ลูกสาววัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศูนย์ข้อมูลทางระบาดวิทยา, กระทรวงสาธารณสุข. 2553. สถานการณ์ผู้ป่วยเอดส์ ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา : <http://203.157.15.4/index.php?page=sursys&sys=aidsdata> [15 ธันวาคม 2553]
- สนทยา พลศรี. 2550. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน. 2540. จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- สมพงษ์ จิตระดับ. 2547. “เด็กไทยพันธุ์ใหม่เติบโตมาจาก วัฒนธรรม เพศเสรี ยาเสพติด” ในเด็กไทยวัยกึ่ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีทรรศน์.
- สมพร วัฒนกุลเกียรติ. 2542. การตั้งครมไม่ตั้งใจ: บทบาทของใครที่ต้องทบทวน. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศรี จินะวงษ์. 2544. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมสตรีแห่งประเทศไทย. 2547. ความก้าวหน้าของสตรีไทย 10 ปี หลังปักกิ่ง เสียงสะท้อนจากประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสตรีแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยสังคม. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์ การประเมินผลการให้ความรู้เรื่องเพศ แก่ นักเรียนและเยาวชนเรื่องการป้องกันการติดเชื้อ HIV เพื่อพัฒนาความรู้และคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. 2551. วัยเจริญพันธุ์. ใน ศัพทานุกรมวิจัยประชากรและสังคม. แหล่งที่มา : <http://www.popterms.mahidol.ac.th/popterms/showmean.php?id=r00084>

[29 ธันวาคม 2553]

- สมใจ ปราบพล. 2544. การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ “การสอนแบบทักษะชีวิตแบบมีส่วนร่วม”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สามารถ ศรีจำนงค์. 2528. เอกสารเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คณะศึกษาศาสตร์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สามารถ กมขุนทด. 2548. แนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุชฎีบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชา จันทร์อม. 2529. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชา จันทร์อม. 2539. ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร: หอมชาวบ้าน.
- สุชา จันทร์อม. 2542. จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชา จันทร์อม. 2547. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์. 2536. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. แหล่งที่มา : http://cyberclass.msu.ac.th/cyber/class/cyberclass-uploads/libs/html/45150/unit08_012.htm [4 มกราคม 2554]
- สุนิรัตน์ ยั่งยืน และคณะ. 2553. ความตระหนักในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของวัยรุ่น. มหาสารคาม: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุธิดา ฉายาลักษณ์. 2531. การศึกษาสาเหตุและปัญหาของการเป็นมารดาวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนันท์ ดวงจันทร์. 2547. ความก้าวหน้าของสตรีไทย 10 ปี หลังปักกิ่ง เสียงสะท้อนจากประชาสังคม. รายงานขององค์กรภาคเอกชนในประเทศไทย เสนอในการประชุมองค์กรภาคเอกชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา นครปฐม ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย.
- สุนทร สุนันท์ชัย. 2524. การศึกษานอกระบบโรงเรียน: แผนพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียนระยะที่ 4. กรุงเทพมหานคร: กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุนารี เลิศทำนองธรรม. 2546. เหตุผลทางสังคม วัฒนธรรมในการตัดสินใจทำแท้งจากการตั้งครุณีไม่พึงประสงค์ของหญิงวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาการส่งเสริมสุขภาพ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพรรณิ นวลนาค. 2546. ความพร้อมของครอบครัววัยรุ่นชั้นกลางในการถ่ายทอดเพศศึกษาแก่ลูก: การศึกษาระดับลึกในกลุ่มผู้เป็นมารดา ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุภางค์ จันทวนิช. 2551. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุภารณ นิลยกานนท์เพชร. 2552. วัยรุ่นกับการเลือกอาชีพ. แหล่งที่มา : <http://www.kroobannok.com/blog/5017> [11 มกราคม 2554]
- สุภาวดี ลิขิตมาศกุล. 2553. โรคเป็นสาวก่อนวัย ตอนที่ 1. สาขาต่อมไร้ท่อและเมตาบอลิซึม ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล. แหล่งที่มา : <http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/article/detail.asp?id=404> [9 มกราคม 2554]
- สุรศักดิ์ สมภูงา. 2553. ปัญหาวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน. แหล่งที่มา : <http://learners.in.th/blog/gii12/406269> [10 ธันวาคม 2554]
- สุรินทร์ ภูฤทธิ. 2543. บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนถูกละเมิดสิทธิทางเพศ: ศึกษาเฉพาะกรณีการถูกละเมิดสิทธิทางเพศ. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรียพร กฤษเจริญ และคณะ. 2550. การสอนเรื่องเพศของพ่อแม่ และความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูก. สงขลา : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุมณฑา พรหมบุญ. 2540. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมณฑา พรหมบุญ และคณะ. 2541. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. ใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การปฏิบัติการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี. หน้า 31-44. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์.
- สุมณฑา พรหมบุญ และอรพรรณ พรสีมา. 2549. “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม,” ใน ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมน อมรวิวัฒน์. 2541. รายงานการวิจัยประกอบกร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ... ประเด็นปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมน อมรวิวัฒน์. 2544. กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2547. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. 2545. รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สุมาลี ปิตยานนท์. 2539. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์: การศึกษาและการฝึกอบรมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2548. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ ภูฤทธิ. 2543. บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนถูกละเมิดสิทธิทางเพศ: ศึกษาเฉพาะกรณีการถูกละเมิดสิทธิทางเพศ. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรีย์ สุวรรณภาค. 2529. บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยายไทยในช่วง พ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2501. ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุรีย์พร กฤษเจริญ และคณะ. 2551. การสอนเรื่องเพศของพ่อแม่ ความต้องการการเรียนรู้เรื่องเพศของลูก. สงขลานครินทร์เวชสาร. 26,1 (ม.ค.-ก.พ. 2551) : 61-70.
- สุวัฒนา วรคามิน และคณะ. 2547. สถานการณ์การตั้งครรภ์ของหญิงอายุต่ำกว่า 20 ปี. นนทบุรี : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- สุวัฒนา อารีพรรค. 2550. เรียนรู้เรื่องเพศกับคุณหมอ ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. 2529. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- สุเทพ อ่วมเจริญ. 2549. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. แหล่งที่มา : http://cddweb.cdd.go.th/tr_di/documentary/tr_dihrrdoc004.html [8 มกราคม 2554]
- สุไลพร ชลวิไล. 2550. เพศไม่นิ่ง : ตัวตน เพศภาวะ เพศวิถี ในมิติสุขภาพ. นครปฐม: โครงการจัดตั้งสำนักงานศึกษานโยบายสาธารณสุข สวัสดิการและสังคม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร. 2546. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: วนิดา เพรส.
- สิรินุช เสงี่ยมศักดิ์. 2548. การเผชิญปัญหา ภาวะวิกฤต ภายใต้กระบวนการตัดสินใจเพื่อตั้งครมร์ต่อของหญิงตั้งครมร์ไม่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ด ตระการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิริยาภรณ์ เจนสาริกา. 2550. ความตระหนักและกล้าแสดงออกในสิทธิทางเพศของสตรีวัยผู้ใหญ่ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสตรี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิริพรรณ บัวศรี. 2551. ศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรมส่งเสริมความรู้ เรื่องการบริโภคสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อความรู้ และ ความสามารถในการบริโภคสื่อโทรทัศน์ ตามหลักแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริลักษณ์ ยี่มประสาทพร. 2548. กระบวนการค้นคว้าใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทยออฟเซต.
- สีลาภรณ์ นาครทรรพ. 2538. ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้. วารสารสุขทัยธรรมมาธิราช. 8 (พฤษภาคม- สิงหาคม 2538): 40.
- สีลาภรณ์ นาครทรรพ. 2539ก. แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม: ระดับกลุ่ม/

- ชุมชน ใน อนุชา พวงสำลี และอรทัย อาจฉ่ำ, การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. 2539ข. “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, ใน เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมเรื่องการศึกษากับการวิจัยเพื่อพัฒนาอนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน มุลินธิพัฒนาภาคเหนือ, สถาบัน. 2545. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: พี.เอส.การพิมพ์.
- ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, สถาบัน. 2550. ประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม. แหล่งที่มา : http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_4.htm [10 มกราคม 2554]
- สมัชชาสุขภาพ. 2553. มติสมัชชาสุขภาพครั้งที่ 1, 2 และ 3. แหล่งที่มา : <http://www.samatcha.org/> [10 มกราคม 2555]
- สมัชชาสุขภาพ. 2553. เครื่องมือพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โอ-วิทย์.
- เสนห์ จามริก. 2537. แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย บทวิเคราะห์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- เสนห์ จามริก. 2542. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 1999-2000” ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ 11-16 มกราคม 2542. กรุงเทพมหานคร.
- เสรี พงศ์พิศและคณะ. 2538. ปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน: แล้วชาวบ้านจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสรี พงศ์พิศและคณะ. 2545. กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์
- แสงทอง ภูศรี. 2545. แนวคิดและการปฏิบัติด้านความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการจัดการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงเดือน ทวีสิน. 2545. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยเส็ง.
- สำนักข่าวต่างประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2550. อึ้ง! ยอดวัยรุ่นท้องคลอดลูกไม่พร้อมพุ่ง. แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/node/1739> [10 ธันวาคม 2553]
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 12 กุมภาพันธ์ 2550. โครงการติดตามสถานการณ์วัยเด็กและวัยรุ่น. คมชัดลึก: 11.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2553. สุขภาวะทางเพศ. แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/> [5 มกราคม 2554]
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 7 ธันวาคม 2553. วิกฤตสังคมไทย “ท้อง-แท้ง-หย่าร้าง” ยกเครื่องศูนย์พัฒนาครอบครัว 300 แห่ง. ผู้จัดการ: 9.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2553. ชี้ไทยมีจุดอ่อนเรื่องสิทธิทางเพศ.
แหล่งที่มา : http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/special_report/18279
[7 มกราคม 2554]
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2552. เอกสารสาระ
หลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน. : คัมภีร์ กศน. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: เอ็น. เอ. รัตนะเทรตติ้ง.
- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. 2547. รายงานการทบทวนสถานการณ์เกี่ยวกับ
พฤติกรรม ทางเพศของเด็กวัยรุ่น การเสริมสร้างทักษะชีวิตและการให้การปรึกษา.
ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐด้านสาธารณสุข
(TUC). กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิต.
- สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. 2547. ประสบการณ์และทัศนะของวัยรุ่นต่อ
ปัญหาพฤติกรรมทางเพศในปัจจุบัน : กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนที่มีอายุ
15 - 25 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล. แหล่งที่มา :
http://www.school.net.th/schoolnet/article/articles_read.php?article_id=42
[12 มกราคม 2554]
- สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. 2549. การใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กไทย.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, กรมอนามัย. 2553. รายงานผลการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภ์
และมีบุตรของหญิงอายุต่ำกว่า 20 เขตสาธารณสุข เขต 2 จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย
เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ ตาก. นนทบุรี: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. 2555. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. ใน
กิตติพงษ์ แซ่เจ็ง, Fact Sheet ฉบับที่ 1 กรกฎาคม 2555. นนทบุรี: กรมอนามัย
กระทรวงสาธารณสุข.
- อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2541. ความจริงของแผ่นดิน ชุดที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เจฟิล์ม โปรเซส.
- อมรวิรัช นาคทรพรพและ จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์. 2550. รักใสหรือรักเข้กส์ เด็กคิดเองได้ :
แนวคิดและแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้เรื่องเพศและความสัมพันธ์ระหว่าง
เพศ.เอกสารชุดแนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและทักษะชีวิต
ให้แก่เด็ก เอกสารลำดับที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สถาบันรามจิตติ.
- อรรถรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. 2545. สุดยอดพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท
บุคส์.
- อพรพรรณ พรสีมา. 2540. การเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจ: ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.
กรุงเทพมหานคร: ไอเดียสแควร์.
- อดิน รพีพัฒน์. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์
การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อดุลย์ วังศรีคุณ. 2543. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชน
เข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชา

- พัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อนามัย, กรม. 2545. หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แหล่งที่มา :
<http://gotoknow.org/blog/jananey/207760> [9 มกราคม 2554]
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์และคณะ. 2542. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรขยายแผนปัจจุบัน เฉพาะยาบรรจสุเสร็จที่ไม่ใช่ยาอันตรายหรือยาควบคุมพิเศษในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิชัย วรสิทธิ์จร. 2553. ฝ่าวิกฤติปัญหาชีวิตวัยรุ่นไทยปี 53.
แหล่งที่มา : <http://www.thaihealth.or.th/node/13557> [9 ธันวาคม 2555]
- อมรา สุนทรธาดา. 2544. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและพฤติกรรมอนามัยเจริญพันธุ์. ใน บุปผา ศิริรัศมี และ เบญจยา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติงค์. คู่มือการอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการพัฒนางานวิจัยด้านเพศภาวะ มิติทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์, 63-76. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยประชากร มหิดล.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2549. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- อรศรา ชูชาติ. 2538. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. ชุดวิชาการวิจัยของการศึกษานอกโรงเรียนกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ประชาชน.
- อรศรา ชูชาติ. 2544. ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศรา ัญญาวินิชกุล. 2548. การใช้สื่อใหม่ในการตอบสนองความต้องการการสื่อสารเรื่องเพศของวัยรุ่นยุคสังคมสารสนเทศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณรัตน์ ตั้งมั่นคงวรกุล และคณะ. 2545. เอกสารประกอบการเสนอผลการวิจัยในการสัมมนา “ล้านนาเสวนาเอดส์ 2545” วันที่ 29-30 สิงหาคม 2545. เชียงใหม่: โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2539. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. ใน เอกสารการสอนวิชาการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อาชญญา รัตนอุบล. 2542. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชญญา รัตนอุบลและคณะ. 2551. แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. 2550. หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อารี แก้วสถิตย์วงศ์. 2539. การนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการทำงานเป็นกลุ่มให้แก่ประชาชนระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์

- ปริญญาหมาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีย์ อัครนุภาพ. 2530. การนำเสนอรูปแบบพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาหมาบัณฑิต, สาขาวิชาไสตท์ศนศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม เขยกีวงค์. 2544. แนวทางการบริหารและการจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ 1991.
- อุดม เขยกีวงค์. 2545. หลักสูตรท้องถิ่น: ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ 1991.
- อุทัย ดุลเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงค์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- อุทัย ปัญญาโกณ. 2547. การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า. วิทยานิพนธ์ ปริญญาดุชฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำ ทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทุมพร จามรมาน, ปทีป เมธาคุณาวุฒิ และ สุวิมล ว่องวานิช. 2539. การพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับคนยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- อุ้นตา นพคุณ. 2523. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและการศึกษาอรูปนัย. กรุงเทพมหานคร: ปรีชาการพิมพ์.
- อุ้นตา นพคุณ. 2528. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา. ใน โอวาท สุธธนารักษ์. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สารมวลชน.
- อุ้นตา นพคุณ. 2546. กรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอก ระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร. 2551. หุ้นส่วนแห่งความร่วมมือ. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย นเรศวร. 2,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2551): 24-29.
- อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์. 2541. การใช้สื่อเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดเห็น และพฤติกรรมทางเพศ ของวัยรุ่น : กรณีศึกษาโรงเรียนพาณิชยการแห่งหนึ่งในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุษาวดี จันทรสนธิ. 2536. “การวิจัยวิธีสอนเพื่อการเรียนแบบร่วมมือกัน”, ประมวลสาระชุดวิชา วิจัยหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. 2552. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. แหล่งที่มา : <http://panchalee.wordpress.com/2009/05/17/non-formaleducation/> [8 มกราคม 2554]
- เอกวิทย์ ณ ถลา. 2540. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค: ถิ่นชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน

ไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
 એબ્કોપોલ્સ. 2553. การทำแท้ง เจ้ากรรมนายเวร และกฎหมาย ในสายตาสาธารณชน.
 แหล่งที่มา : <http://www.ryt9.com/s/abcp/1034903> [15 ธันวาคม 2553]

ภาษาอังกฤษ

- Andrew, Martin. 2009. The real world': Lived literacy practices and cultural learning from community placement. Available from :
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?> [2011, June 17]
- Adam and et al. 1995. Provincial Partnership Committee on Family Violence: Final Report. Available from :
<http://www.ccsd.ca/pubs/visavis/frontlin.html> [2011, Jan 07]
- Aimers, J. 2000. Using Participatory Action Research in a Local Government Setting. Available from :
<http://www.cchs.usyd.edu.au/arow/arer/0.11.htm> [2011, Jan 08]
- Alastair T White. 1982. Why Community Participation A Discussion of The argument of Community Participation : Current issue and lesson learned. New York: published by United Nations Children's Fund.
- Alice, McIntyre. 2000. Constructing Meaning About Violence, School, and Community : Participation Action Research with Urban Youth. Review,123-154. Argyis, C. and D.A. Schon. 1991. Participatory Action Research and Action Science Compared: A Commentary. In W.F. Whyte (ed.) Participatory Action Research. Newbury Park, California: SAGE.
- A S Hornby. Edited by Sally Wehmeier. 2000. Oxford Advance Learner's Dictionary of Current English. Sixth edition: Oxford University.
- Austin,Erika Laine. 2004. "Adolescent Sexual Decision Making : At the Intersection of Health Beliefs and Gender Ideals," Dissertation Abstracts International. 65 (1) : 291-A ; July.
- Azman, Azlinda. 2005. "A Survey of Adolescent Knowledge, Attitudes, and Behaviors Regarding Sexuality in Malaysia." Dissertation Abstracts International. 66(2) : 756-A : August.
- Barlow, Allison and et al. 2010. Examining Correlates of Methamphetamine and Other Drug Use in Pregnant American Indian Adolescents. American Indian and Alaska Native Mental Health Research: The Journal of the National Center, v17 n1 p1-24. B. Glaser and A. Strauss. 1967. The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. New York: Aldine.
- Barker, L.M. 1994. Learning and Behavior. New York: Macmillan College.

- Barnes, D., Britton, J., & Torbe, M. 1986. Language, the learner and the school (2nd edition). Portsmouth, NH: Boynton-Cook.
- Beck, M., Howard, P., Long, J. 1999. University and school partnership: enhancing tertiary students' learning. (HERDSA Annual International Conference, Melbourne, 12-15 July 1999. Available from : <http://www.car.chula.ac.th/curef-db> [2011, Jan 6]
- Bloom. 1956. Taxonomy of Education Objective. Handbook2: Affective Domain. New York: Mckay.
- Brooks, J.B. 2001. Parenting. 3rd ed. Mountain View: Mayfield.
- Suwannapet, B. 1995. Dictionary of Psychology. Bangkok: P Printing group.
- Carson, T, and others. 1989. Creating possibilities an action research handbook. Available from : <http://www.epsb.ca/pd/pegasus/creating1.html> [2011, Jan 08]
- Cashman, Rebecca; Eng, Eugenia; Simán, Florence; Rhodes, Scott D. 2011. Exploring the Sexual Health Priorities and Needs of Immigrant Latinas in the Southeastern United States: A Community-Based Participatory Action Research Approach. AIDS Education & Prevention, Jun, Vol. 23 Issue 3, p236-248.
- Champbell, M. 1995. The Challenges of Conducting Cross-Cohort Survey Research in a PAR Environment. Annual Conference of the National Association of Rehabilitation Research and Training Centers.
- Chris & Michael Bentley. 1999. A Partnership Approach to Gender and Health: Building Strategic Alliances for Sustainable Change. Available from : <http://translate.google.co.th/translate?hl=th&sl=en&tl=th&u=http%3A%2F%2Fnrha.ruralhealth.org.au%2Fconferences%2Fdocs%2FPAPERS%2F5> [2010, Dec 14]
- Cohen , John M. and Uphoff , Norman T. 1977. Rural Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. In Rural Development monograph. 2 The Rural Development. Center For International Studies: Connell University, January.
- Cohen , John M. and Uphoff , Norman T. 1981. Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies: Cornell University.
- Coombs, Phillip H., Prosser, Roy C. and Ahmed Managoor, Ahmed. 1973. New Path to learning for Rural Childern and youth. West Haven: International council for Education Development.

- Coombs, Phillip H. and Managoor, Ahmed. 1974. Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help. Batimor : The John Hopkins University.
- Couchenour, D., and Chrisman, K. 2000. Families, school, and communities: Together for young children. Albany: Delma Thomson Learning.
- Cheng, Y., and Townsend, T. 2000. Trend and issues in Asia-Pacific education. In Cheng, Y., and Townsend, T. Education change and development in the Asia-Pacific region: Challenges for the future. Mepple: Netherland by Krips.
- Chongsatitmun, C., Athamasar, R., & Jakping, P. 2000. Gender, sexuality, and reproductive health in northern Thailand. Chaing Mai: Noparattana.
- Cuff, D. 1997. Sharing in partnership, in Burley, S., et al. Contemporary community nursing. pp 90-105. London: Arnold.
- David R., Bloom, Benjamin S., Masia and Bertram B. Krathwohl. 1969. Taxonomy of Educational Objectives, the Classification of Educational Goals, Handbook II: Affective Domain. New York: David Mckay.
- De-Villier, V.P. 1993. Sex Education for Adolescents in Paarl. New York: SAFR MED J.
- Deshler, D. and M. Ewert. 1995. Participatory Action Research: Traditions and Major Assumptions. Available from :
<http://www.oac.uoguelph.ca/-pi/pdrc/articles/article.1> [2011, Jan 6]
- Denzin, N.K., and Lincoln, Y.S. 1998. The landscape of qualitative research: Theories and Issues. Thousand Oaks: Sage.
- Eli R. Green. 2010. Shifting Paradigms: Moving Beyond “Trans 101” in Sexuality Education. American Journal of Sexuality Education. 5:1–16.
- Epstien, J.L. 1995. School/family/community partnerships: Caring for the children we share. Phi Delta Kappan 76 (9): 701-712.
- FAO. 1994. Participatory learning techniques [online]. Available from :
<http://www.gdrc.org/vem/com-6.htm> [2011, Jan 9]
- Fida Sanjakdar. 2009. Participatory action research: creating spaces for beginning conversations in sexual health education for young Australian Muslims. Educational Action Research. 17, 2 (June): 259–275.
- Fine, M. J. and Lee, S.W. 2001. Handbook of diversity in parent education: The changing faces of parent education. San Diego: Academic.
- Flippo, E. B. 1966. Management: a behavioral approach. Boston. MA: Allyn and Bacon.
- Funk and Wagnalls. 1961. Standard Dictionary of The English Language. New York: Funk & Wagnalls.
- Fornaroff, A. 1980. Community involvement in Health System for Primary Health

- Care. Geneva: World Health Organization.
- Gatt, Suzanne. 2010. The role of the Community in enhancing learning. Journal of Educational Sciences / Revista de Stiintele Educatiei, Vol. 12 Issue 2, p20-28, 9p, 1 Graph.
- Gidron, Y., and Hachberg, R. 2003. Increasing use of seat belts among kindergarten children : skill beyond awareness. Journal of Community Psychology.
- Glyn Thomas. 2006. Facilitator education: Learning from group counselor education Thomas. Group Facilitation: A Research and Applications Journal. Number 7 (2006): 3-12.
- Good, Carter V. 1979. Dictionary of Education. New York: McGraw-Hill.
- Gotlieb, L. N. and Feeley, N. 2005. The collaborative partnership approach to care "A delicate balance". Canada: Elsevier Mosby.
- Grace Kelly. 2009. Rights, sexuality and relationships in Ireland: 'It'd be nice to be kind of trusted'. British Journal of Learning Disabilities 37: 308–315.
- Greenwood, D. J., and Levin, M. 1998. Introduction to action research: Social research for social change. Thousand Oaks: Sage.
- Guerrers, J.L. 1995. Research Paradigm Shift Participatory Action Research. Available from : <http://www.interwork.sdsu.edu/projects/rtrcp/pubs/par.html> [2011, Jan 06]
- Hands, C. 2006. It's Who You Know and What You Know: The Process of Creating Partnerships Between School and Communities [Online]. Available from : <http://www.ebscohost.com> [2011, June 08]
- Hollingsworth, S. 1997. International action research: A case book for education reform. London : The Falmer.
- Horton, A and Zacharakis-Jutz. 1987. Empowering the poor: participatory research as an educational tool. Available from : <http://www.eric.ed.gov> [2011, June 06]
- Heeman, Deirdre. 2004. A Partnership Approach to Health Promotion : A Case Study from Northern Ireland. Oxford Journals 19,1: 105-113.
- Hick, S. 1998-2000. Participatory Action Research. Available from : <http://www.ia1.carleton.ca/52100/m15/m15-t15.stm> [2011, Jan 05]
- Houle, Cyril. O. 1961. The Design of Education. London: Sossey-Bass.
- Howard Community College's Teaching Resources. 1994. Ideas on Cooperative Learning and the use of Small Group. (May, 11)
- Hunter, D. 2007. The Art of Facilitation. Auckland: Random House NZ.
- IUCN Social Policy Program Home Page. 2011. Participatory Action Research (PAR). Available from : <http://www.iucn.org/themes/spg/opor/opor3-2html> [2011,

Jan 04]

- Jacqueline , M.K. 2002. Why participatory learning is an effective approach in training for social change. Available from :
[http:// www.pactworld.org/programs/Country/tanzanina/tanzanina](http://www.pactworld.org/programs/Country/tanzanina/tanzanina) [2011, Jan 04]
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. 1978. Cooperative, competitive, and individualistic learning. Journal of Research and Development in Education. 12, 3–15.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. 1992. Implementing cooperative learning. Contemporary Education, 63 (3), 173-180. [EJ 455 132].
- Johnson, D.W., Johnson, R., & Smith, K. 1998. Active Learning: Cooperation in the College Classroom. Edina, MN: Interaction Book.
- Johnson, David., and Roger T. Johnson. 1981. "Effects of Cooperative and Individualistic Learning Experience on Interethnic Interaction." JOURNAL OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY. 73 (1981): 444-449.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. 1989. Cooperation and Competition: Theory and Research. Edina, MN: Interaction Book.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. 1992. Positive interdependence: key to effective cooperation. In R. Hertz-Lazarowitz & N. Miller (Eds.), Interaction in Cooperative Groups. (pp. 174-199). New York: Cambridge University.
- Johnson, D.W., & Johnson, R.T. 1987. Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. 1994. Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning. 4th ed. Boston: Allyn & Bacon.
- Johnson, D.W. and Johnson, F. P. 1 997. Joining together : Group Theory and Group Skills. 6th ed. Boston: Allyn & Bacon.
- Johnson, Sarah Willer. 1994. "Sex Education and Teenage Parenting Education Policies and Curriculum in Missouri Public Schools." Dissertation Abstracts International. 54(7) : 2408-A : January.
- International Conference on Population and Development. (n.d). 1994. Policy and Research Paper. Available from :
http://www.iussp.org/Publications_on_site/PRP/prp7.php [Jan 5, 2011]
- Kagan, Spencer. 1994. Cooperative Learning. San Clemente, California: Kagan.
- Kagan, Spencer. 1995. Cooperative Learning. San Juan Capistrano, CAL: Kagan Cooperative Learning.
- Kemmis, S., and Mc Taggart, R. 2000. Participatory action research. Thousand Oaks: Sage.

- Kielsmeier, James. 2011. SERVICE-LEARNING: The Time is Now. Prevention Researcher, Feb, Vol. 18 Issue 1, p3-7, 5p, 3 Charts.
- Kim, S., and Parks, B. S. 1996. Effects of participatory learning programs in middle and high school civic education. Social Studies.
- Klausmeier, H. J.; & Ripple, R. E. 1971. Learning and Human Abilities: Educational Psychology. 3rd ed. New York: Harper & Row.
- Kline, David and Keen, Thomas. 1973. Non-School Population Education. Michigan State University.
- Knowles, M.S. 1980. The Modern Practice of Adult Education. New York: Cambridge, The Adult Education.
- Knowles, M.S. 1984. The Modern Practice of Adult Education. New York: The Adult Education.
- Kolb, David. 1984. Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Kolb, D. A., Rubin, I. M. and Osland, J.S. 1991. Organizational behavior : an experimental approach. 5th ed. Englewood: Prentice Hall.
- Kolb, D. A., Irwin M. Rubin and Joyce M. Osland. 1993. Organization Behavior: An Experiential Approach. New Jersey: Prentice-Hall.
- Luckner and Nadler. 2002. These above 12 points are taken from the Experiential Learning. Available from : <http://www.sabrehq.com/cutting-edge/teambuilding-components.htm> [2011, Jan 03]
- Lydia, O. Donnell and ed al. 1999. The Effectiveness of the Reach for Health Community Youth Service Learning Program in Reducing Early and Unprotected Sex Among Urban Middle School Students. American Journal of Public Health. February Volum 89 (No.2): 176-181.
- McTaggart, R. 1996. Issues for Methods for participatory action researchers. In O. Zuber-Skerritt (des.), New Directions in Actions Research. London: The Falmer.
- Mellors and Chamber. 1996. Agreement on Association : Partnerships between the University of Bradford and Bradford and Ilkley Community College.
- Merrifield, J. 1997. Knowing, learning, doing: Participatory action research. Available from : <http://www.gse.harvard.edu/ncsall/fob/1997/merrif.hlm> [2011, Jan 03]
- Michele, C. & et al. 1996. Research Partnership: Key Defining Features in a Few Case Studies. Available from : [http://www.swccfc.gc.ca/pubs/researchpartnerships/research partnerships](http://www.swccfc.gc.ca/pubs/researchpartnerships/research%20partnerships)

[2011, Jan 2 Jan]

- Mikkelsen, Britha. 1995. Methods for Development Work and Research: A Guide for Practitioners. London: SAGE Publications.
- Mills, G.E. 2003. Actions Research: A Guide for the teacher researcher. Upper Saddle River : Merrill Prentice Hall.
- Miles, M.B. and Huberman, A.M. 1994. Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Milton, Jan. 2000. Sexuality education for the future. Primary Educator. 6 (2): 3-12.
- Morokoff, P. J., Quina, K., Harlow, L. L., Whitmire, L., Grimley, D. M., Gibson, P. R., et al. 1997. Sexual assertiveness Scale (SAS) for women: development and validation. Journal of Personality and Social Psychology. 73(4), 790-804.
- National Research Council and Institute of Medicine. 2002. Community Programs to Promote Youth Development, Committee on Community-Level Programs for Youth. Jacquelynne Eccles. Jennifer Appleton Gootman, Editors. Board on Children, Youth and Families, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Available from : www.nap.edu. [2013, Feb 26,]
- Natvig, G. K., Albrektsen, G., and Qvamstrom, U. 2003. Method of teaching and class participation to perceived social support and stress : modifiable Factors for improving health and among students. Education Psychology.
- Oakley , P. 1984. Approaches To Participation In Rural Development. Geneva : Internation Office.
- Olukoya A. A. 1994. Survey on Adolescent Reproductive Health Services Provision. Lagos: Institute of Child Health and Primary Care.
- Olympe De Gouges. 1791. Women in Revolutionary Paris, 1789-1795. n Urbana. University of Illinois Press. 1980. pp. 87-96. Available from : http://en.wikipedia.org/wiki/Olympe_de_Gouges [2011, Jan 26]
- O' Neill, Amy E. 2005. "Parent Perceptions about the Sexuality Education of their Children." Master Abstracts international. 43(6) : 2025 ; December.
- Peters, J. M. 1997. Reflection on action research: New Directions for Adult and Continuing Education. 73,63-72. Available from : <http://cdnet3.car.chula.ac.th/hwweda/detail.nsp> [Jan 2 Jan 2011]
- Pleco, L. E. ; Jacobson, L. ; and Ries, R. R. 2000. Perspectives and practices in family-school partnerships: A nation survey of school psychologists. The School Psychology [Online]. Available from : <http://cdnet3.car.chula.ac.th/hwweda/detail.nsp> [2003, December 6]
- Povilaitiene, Neringa and Radzeviciene, Liuda. 2009. A Methodological Discourse on

- the Issues of Sex Education of Students With Mild Learning Difficults.
Special Education. No.2 (21): p60-68.
- Kulasagara, Priya. 2010. Creating awareness on sex. Available from :
<http://thestar.com.my/education/story.asp?file=/2010/4/18/education/6012164&sec=education> [2011, Jan 7 Feb]
- Raminetty-Mikler, Suhasini and others. 2004. "Ethnic Variation in Drinking,Durg Use,and Sexual Behavior Among Adolescents in Hawaii," Journal of School Health. 74(1) : 16; January.
- Rand Corporation. 2004. Media on Television: Pregnancy in adolescent. Available from : <http://www.lisaguru.com/healthdiet/> [2011, Feb 2]
- Razzano, Kimberley A. 2005. " A study of Attitudes Among Teacher and Parents Regarding the Goals of Sexuality Education Programs Grades 6-12".
Dissertation Abstracts International. 66(5) : 1675-A : November.
- Reid, J., Forrestal, P., & Cook, J. 1989. Small group learning in the classroom.
 Portsmouth, NH: Heinemann.
- Reason, P. 1994. Three approaches to participative inquiry. In N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (eds). Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage.
- Rogers, Carl R., and ed. Al. 1996. Carl Rogers: Student-Centered Learning. Project Innovation, a Monograph to Education.
- Rutherford, B., and Billing, S. H. 1995. Sept. Eight lessons of parent, family, and community involvement in the middle grades. Phi Delta Kappan, 77, 64-69.
 Available from : <http://cdnet3.car.chula.ac.th/hwweda/detial.nsp> [2003, August 8]
- Sanjakdar, Fida. 2009. Participatory action research: creating spaces for beginning conversations in sexual health education for young Australian Muslims.
Educational Action Research, Jun, Vol. 17 Issue 2, p259-275, 17p, 1 Diagram, 2 Charts.
- Servaes, J., Jacobson, T.L., and White, S.A. 1996. Participatory Communication for Social Change. New Delhi: SAGE.
- Seymour_ roll, K., and Hughes, I. 2003. Participatory action research: Getting the job done. Action research on Web. Available from :
<http://www2.fhs.usyd.edu.au/arow/reader/reseymour.htm> [2011, Jan 1]
- Schmeizkopf, K. 2002. Interdisciplinary participatory learning and the geography of tourism. Journal of Geography in Higher Education.
- Schunk, Dale H. 1996. Learning Theories: And Educational Perspective. New York: Macmillan.

- Simon Kim, B. Sue Parks and Marvin Beckerman. 1996. Effect of Participatory Learning Programs in Middle and High School civic Education. *Questia Journal Article. Social Studies*. Available from : <http://www.questia.com/googleScholar.qst;jessionid=JybXDIWGKBxyV1VY3JcThRTy2L78QPyMF94sD1BnvrYNYQd8yG0y!247501582?docId=96251119> [2011, Jan 2]
- Sirirassamee, B., Sethaput, C., & Yoddumnern – Attig, B. 2003. Gender perspectives in reproductive health practices in Thailand : a synthesis of research findings. Nakhonpathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Slavin, R.E. 1977. A new model of classroom motivation. Paper presented at the annual convention of the American Educational Research Association, April, NewYork.
- Slavin, R.E. 1980. Effects of individual learning expectations on student achievement. Journal of Educational Psychology. 72: 520-524.
- Slavin, R.E. 1987a. A theory of school and classroom organization. Educational Psychologist. 22: 89-108.
- Slavin, R.E. 1987b. Ability grouping and student achievement in elementary schools: A best-evidence synthesis. Review of Educational Research. 57: 347-350.
- Slavin, R. E. 1983a. Cooperative Learning. New York: Longman.
- Slavin, R. E. 1983b. When does cooperative learning increase achievement? Psychological Bulletin, 94: 429-445.
- Slavin, R.E. 1990. Cooperative learning: Theory, research, and practice. New Jersey: Prentice Hall.
- Slavin, R. E. 1995. Cooperative Learning: Theory, Research and Practice. Boston: Allyn and Bacon.
- Slavin R. E. 2004. When and why does cooperative learning increase achievement? Theoretical and empirical perspectives. Harry Daniels, Anne Edwards, The RoutledgeFalmer reader in psychology of education, 271-290. London: RoutledgeFalmer.
- Smith, M.K. 2002. Action research: A guide to reading. Infed [online]. Available from : <http://www.infed.org/research/b-actres.htm> [2011, Jan 1 Jan]
- Smith, S.E. 1997. Participatory Action Research within the Global Context in S.E. Smith, D.G Willms and N.A. Johnson (eds.) Nurtured by Knowledge : Learning to do Participatory Action -Research. New York: The Apex.

- Snell, William. E., Jr., Fisher, Terri. D., & Miller, Rowland. S. 1991. Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, reliability, and validity. Annals of Sex Research, 4, 65-92.
- Sohng, S. 1995. Nov. Participatory research and community organizing. University of Washington, Seattle. Available from : <http://www.interweb-tech.com/nsmnet.docs/sohng.htm> [2010, Dec 31]
- Stacey S. Horn, Laura A. Szalacha, and Karen Drill. 2008. Schooling, Sexuality, and Rights: An Investigation of Heterosexual Students' Social Cognition Regarding Sexual Orientation and the Rights of Gay and Lesbian Peers in School. Journal of Social Issues. Vol. 64, No. 4, 2008 : 791--813.
- Stennett and Ward. 1996. Small but Beautiful : Bath College of Higher Education and Strode College, Street.
- Stringer, E. 1996. Action Research: A Handbook for Practitioners. Thousand Oaks: SAGE.
- Taylor, Jolin William. 1994. "An Examination of Attitudes and Knowledge of Sex Education of Rural Junior High School Male Students with Behavior Disorders and their Parents." Dissertation Abstracts International. 54(11): 4062-A: May.
- The 3rd Asia Pacific Conference on Reproductive Health and Sexual Health. 2005. Recommendations of the Conference. Available from : <http://www.3apcrsh.org/conference.html#3> [2011, Jan 1]
- Tinzmann, M.B. 1990. What is the Collaborative classroom. Available from : http://www.ncrel.org/sdrs/areas/rpl_eseys/collab.htm [2010, Dec 31]
- Thirteen eduonline. 2003. Cooperative and Collaborative Learning. Available from : <http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/month5/index.html> [2010, Dec 30]
- Thumbull, A.P., Friesen, B.J., and Ramirez, C. 1998. Participatory action research as a model for conducting family research. The Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps. 23(3), 165-177.
- Turban and Others. 2002. Information Technology for Management: transforming business in the digital economy.
- Turnbull, A. P., Friesen, B. J., and Ramirez, C. 1998. Participatory action research as a model for conducting family research. The Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps. 23 (3), 165-177. Available from : <http://cdnet3.car.chula.ac.th/hwweda/detail.nsp> [2011, Jan 1]
- Terrence Higgins Trust. 2011. What is sexuality?. Available from :

- <http://www.tht.org.uk/informationresources/sexandsexuality/sexuality/whatisssexuality/> [2011, June 7]
- UN. Department of Public Information. 1994. Summary of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development. New York: United Nations.
- UNESCO. 1998. Adolescent. Education Newsletter. Vol.1 No.1 June.
- United Nations. 1995. International Conference on Population and Development [ICPD], 1994. Available from : <http://www.unfpa.org/icpd/icpd.html> [2010, Dec 29]
- Urwin, G. 2000. Participatory action research. Coventry University [online]. Available from : <http://www.stile.coventry.ac.uk/cbs/staff/g-urwin/particip.htm> [2010, Dec 28]
- Vance, C. 1999. Anthropology Rediscovered Sexuality: A Theoretical Comments. In R. Parker and Peter Aggleton (eds.) Culture, Society and Sexuality: A Reader. UCLA Press, London, pp.39-54.
- Wadsworth, Y. 1998. What is Participatory Action Research?. Available from : <http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/air/p-ywadsworth98.html> [2010, Dec 29]
- Walton, RE and M.E. Gaffney. 1991. Research Action and Participation: The Merchant Shipping Case, in W.F. Whyte (ed.) Participatory Action Research. Newbury Park, California: SAGE.
- Werf, G. vander, Creemers, B. and Guldmond, H. 2001. Improvement parental involvement in primary education in Indonesia: Implementation, effects and costs. *School Effectiveness and School improvement* 12: 447-466.
- Women's Health Project. 2005. The sexual rights campaign: Sexual rights charter. Available from : [http://www.wits.ac.za/whp/sexual right-charter.doc](http://www.wits.ac.za/whp/sexual%20right-charter.doc) [2010, Dec 28]
- World Health Organization. 2002. Gender and reproductive rights. Available from : http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html [2010, Dec 28]
- World Health Organization. 2005. Defining sexual health. Report of a Technical Consultation on Sexual Health. Geneva.
- World Health Organization. 1995. A picture of Health: A Review and annotated bibliography of the health of young people in developing countries. Geneva: WHO.
- World Health Organization. 1997. "The global burden of reproductive ill-

- health." Progress in Human Reproduction. 42: 2–3. Available from : <http://www.who.int/hrp/progress/42/prog42.pdf> [2010, Dec 29]
- World Health Organization. 1999. Programming for Adolescent Health and Development: report of a WHO/UNFPA/UNICEF Study Group on Programming for Adolescent Health. Technical Report Series 886. Geneva: WHO.
- World Health Organization. 2002. Gender and reproductive rights. Available from : http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexual_health.html [2010, Dec 29]
- Whyte, W.F. 1991. Participatory Action Research. London: SAGE.
- Whyte, W.F. 1991. "Introduction". In W.F. Whyte (ed.) Participatory Action Research. Newbury Park, California: SAGE.
- Wright, K., and Stegelin, D. 2003. Bibliography of Family Involvement Research a School, Family, Community Partnership: Fine network & Harvard Family Research Project. Ontario: The Journal for Studies in Education.
- Yoon, C. 2000. Participatory action research. Available from : http://www.faculty.umb.edu/perter_taylor/PARbriefing.html [2010, Dec 27,]
- Yvonne Rogers and Sara Price. 2004. Let's get physical: The learning benefits of interacting in digitally augmented physical spaces. Computers & Education. 43(1-2): 137-151.
- William E. Snell, Terri D. Fisher and Rowland S. Miller. 1991. Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, reliability, and validity. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment. Volume 4, Number 1, 65-92, DOI: 10.1007/BF00850140
- Snell, W. E., Jr., Fisher, T. D., & Miller, R. S. 1998. The Sexual Awareness Scale. In C. M. Davis, W. L. Yarber, R. Baureraman, G. Schreer, and S. L. Davis (Eds.), Handbook of sexuality-related measures: A compendium (2nd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Snell, W. E., Jr., Fisher, T. D., & Miller, R. S. 1991. Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, reliability, and validity. Annals of Sex Research, 4, 65-92.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

1. รศ. ดร.อารี จำปากล้า
รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
2. รศ. ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ
หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา สาขาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รศ. ดร.ประภาพรรณ อุ่ชอบ
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
4. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล
สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ดร.รุ่งอรุณ ไสยโสภณ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
กระทรวงศึกษาธิการ
6. นายแพทย์ทวีทรัพย์ ศิริประภาศิริ
ผู้เชี่ยวชาญด้านเอชไอวี กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข
ปฏิบัติราชการ ณ สำนักงาน UNFPDA (กองประชากรศาสตร์) แห่งสหประชาชาติ ประเทศไทย
7. คุณวราวุธ ชินวรโสภาค
ผู้บริหารโครงการ องค์กรแพธ ประจำประเทศไทย

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจรับรอง
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ
ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงสุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล และ ผู้อำนวยการศูนย์สร้างเสริมสุขภาพวัยรุ่น
คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี
ความเชี่ยวชาญ: การพัฒนาสุขภาพวัยรุ่น
2. ศาสตราจารย์ ดร.สมาลี สังข์ศรี
อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ความเชี่ยวชาญ: การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาทางไกล
3. รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพัทธ์ บุญมงคล
ผู้อำนวยการโครงการจัดตั้งสำนักงานศูนย์ศึกษาและนโยบายสาธารณสุข สวัสดิการและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล และ อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ความเชี่ยวชาญ: Gender, Sexuality and Sexual and Reproductive Health, Adolescent
sexuality, HIV
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เขมิกา ยามะรัต
ผู้ช่วยคณบดี วิทยาลัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข และ อาจารย์ สาขาวิชาแพทยศาสตร์ วิทยาลัย
วิทยาศาสตร์สาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ความเชี่ยวชาญ: Sex education, Gender and Sexuality
5. อาจารย์ ดร.กนกวรรณ ธรารวรรณ
อาจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
ความเชี่ยวชาญ: เพศวิถี เยาวชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
6. นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ
เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข
ความเชี่ยวชาญ: การสร้างเสริมการพัฒนากระบวนการพัฒนาสุขภาพ
7. ดร.ชัยศ อิมสุวรรณ
รองเลขาธิการ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
กระทรวงศึกษาธิการ
ความเชี่ยวชาญ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และกระบวนการเรียนรู้ของ
ชุมชน

8. นายแพทย์โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข
ความเชี่ยวชาญ: การวิจัยด้านสังคมและสุขภาพ การวิจัยด้านสุขภาพในชุมชน
9. นายแพทย์กิตติพงษ์ แซ่เจ็ง
ผู้อำนวยการสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
ความเชี่ยวชาญ: อนามัยการเจริญพันธุ์และระบาดวิทยา
10. นางญาณี เลิศไกร
ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ความเชี่ยวชาญ: การพัฒนาคุณภาพเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
11. นางสาวณัฐยา บุญภักดี
ผู้จัดการแผนงานการสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
มูลนิธิสร้างเสริมความเข้าใจสุขภาพผู้หญิง
ความเชี่ยวชาญ: การสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ
12. นางสาวอุษาสินี รุ่งทอง
เจ้าหน้าที่งานเพศวิถีศึกษาในสถานศึกษา องค์การแพธ (PATH) ประเทศไทย
ความเชี่ยวชาญ: เพศวิถีศึกษา สื่อเอ็ดส์-เพศศึกษา
13. นางสาวจุฬาลักษณ์ รุ่งวิริยะพงษ์
นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์
กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข
ความเชี่ยวชาญ: การให้การปรึกษาปัญหาวัยรุ่น

ภาคผนวก ค
ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในงานวิจัย

ที่ ศธ 0512.6(2771)/55- 2991

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

29 มิถุนายน 2555

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือ

เรียน นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดชลบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ด้วย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรศึกษบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และรองศาสตราจารย์ ดร.อมรา สุนทรธาดา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องทดลองใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์กับวัยรุ่นและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ณ พื้นที่ ตำบลโพธิ์ตลาดแก้ว อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี และเก็บรวบรวมข้อมูลกับวัยรุ่นและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ณ พื้นที่ ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 612

ที่ ศธ 0512.6(2771)/55- 2989

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

19 มิถุนายน 2555

เรื่อง ขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์โครงการวิจัย

เรียน *คุณสุภัทน์โตคตม*

สิ่งที่ส่งมาด้วย ใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมวิจัย

ด้วย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และรองศาสตราจารย์ ดร.อมรา ตุนทรธาดา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ดิฉันมีความจำเป็นต้องขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยให้กับผู้สนใจในชุมชน ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ทั้งนี้ดิฉันผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้ดิฉันได้คิดใบประกาศเชิญชวนผู้เข้าร่วมวิจัยดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนกุล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 612

No. 1511

Faculty of Education,
Chulalongkorn University
Phyathai Road, Bangkok 10330
Tel: 0-2218-2681-82 Ext. 612
Fax: 0-2218-2681-82 Ext. 601

1 March 2012

Subject: Inviting for the specialist to verify research instruments

To: Dr. Taweessap Siraprasiri

Dear: Representative of UNFPA Thailand Country Office,

Miss Juthatip Pitak, a graduate student of Doctor of Philosophy (Ph.D.) in Non-formal Education Division, Department of Lifelong Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University, is doing her dissertation on "PARTICIPATORY ACTION RESEARCH TO DEVELOP A COMMUNITY LEARNING PROCESS ON THE SEXUALITY OF ADOLESCENTS". Her dissertation advisors are Assistant Professor Wirathep Pathumcharoenwattana, Ph.D. and Associate Professor Amara Soonthorndhada, Ph.D.

In this regard, Miss Juthatip Pitak would like to invite Dr. Taweessap Siraprasiri to verify research instruments for the dissertation. I am very confident that your full assistance and support will provide the student with the opportunity to develop her academic abilities.

Respectfully Yours

(Associate Professor Archanya Ratana-Ubol, Ph.D.)
Associate Dean in Academic Affairs
Faculty of Education
Chulalongkorn University

๐๕๑๒.๖(๒๗๗๑)/๕๕- 4195

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

2 ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ลงนามในเกียรติบัตรและเรียนเชิญเป็นประธานปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรียน นายอำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี

อ้างถึง หนังสือ คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๐๕๑๒.๖(๒๗๗๑)/๕๕-๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นประธานเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. เกียรติบัตร ฯ	จำนวน ๓๔ ฉบับ
	2. กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ	จำนวน ๑ ฉบับ

ตามหนังสือที่อ้างถึง นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และรองศาสตราจารย์ ดร.อมรา สุนทรธาดา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ขณะนี้นิสิตได้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ร่วมกับผู้มีส่วนร่วมการวิจัยเรียบร้อยแล้ว ในการนี้ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการลงนามเกียรติบัตรตามสิ่งที่ส่งมาด้วย และเป็นประธานปิดการประชุม ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๔.๓๐ น. ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี พร้อมมอบเกียรติบัตรให้กับผู้เข้าร่วมการวิจัยตามโครงการดังกล่าว และทั้งนี้นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ทำลงนามในเกียรติบัตรดังกล่าว และเป็นประธานปิดการประชุมพร้อมมอบเกียรติบัตรข้างต้น เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. ๐-๒๒๑๘-๒๖๘๑-๘๑ ต่อ ๖๑๒

ภาคผนวก ข
ตัวอย่างเอกสารจริยธรรมการวิจัยในคน
สำหรับผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

AF 05 07

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

เลขที่โครงการวิจัย..... 050.2/55
วันที่รับรอง..... 01 ส.ค. 2555
วันหมดอายุ..... 31 ก.ค. 2556

(กิจกรรมการสนทนากลุ่ม)

ทำที่...(อบต. / กศน.ตำบล / รพ.สต.) ตำบลบ่อทอง...
...ตำบลบ่อทอง..อำเภอหนองม่วง..จังหวัดลพบุรี...
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.2555...

เลขที่ ประชากรตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย.....

ข้าพเจ้า ซึ่ง ได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
ชื่อผู้วิจัย นางสาวอุษาทิพย์ พิทักษ์

ที่อยู่ติดต่อ (ที่ทำงาน) สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข

(ที่บ้าน) 42/5 ถ.กาญจนาภิเษก หมู่บ้านบัวทอง หมู่ที่ 6 ต.บางรักพัฒนา อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 590 1864 (ที่บ้าน) 02 925 3344 (มือถือ) 084 089 4455 E-mail: kaonew2002@yahoo.com

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่
จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดยได้อ่าน
รายละเอียดในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยข้าพเจ้า
ยินยอมเข้าร่วมกระบวนการการวิจัย แสดงความคิดเห็นในกิจกรรมการสนทนากลุ่ม เพื่อร่วมกันตรวจสอบและ
แสดงความคิดเห็นต่อร่างกระบวนการและแนวทางการนำไปใช้ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน
1 ครั้ง ประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่งถึงสองชั่วโมง ในวันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม 2555 เวลาประมาณ 10.00 - 12.00 น. ณ
ศาลากลางเป็ริยญวัดโลกาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุม และมีที่เสี่ยง
จดบันทึกการประชุม จำนวน 1 คน

เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยแล้วข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ แถบบันทึกเสียงจะถูกทำลาย

ข้าพเจ้าและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยได้รับทราบจากผู้วิจัยว่าหากเกิดอันตรายใด ๆ จากการทำวิจัยดังกล่าว
ผู้เข้าร่วมวิจัยจะได้รับการรักษาพยาบาล โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ

ข้าพเจ้ามีสิทธิถอนตัวออกจากกรวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัว
ออกจากกรวิจัยนั้น จะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษา/ผลต่อกรเรียนและในทางใดๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อข้าพเจ้าตามข้อมูลที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอข้อมูลการวิจัยเป็นภาพรวม
เท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถ
ร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

-2-

ชั้น 4 อาคาร สถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218-8147,
0-2218-8141 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้ว และมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ในกรณีที่ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในใบยินยอมนี้ให้ข้าพเจ้าฟังจนเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และสำเนาหนังสือแสดงความยินยอมไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

เลขที่โครงการวิจัย 050-2/55

วันที่รับรอง 01 ส.ค. 2555

วันหมดอายุ 31 ก.ค. 2556

ลงชื่อ.....

(.....)

พยาน

ภาคผนวก ง
แบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน

แบบสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. วัตถุประสงค์

เพื่อประกอบการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

2. นิยามเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ชุมชนมีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ แหล่งหรือฐานการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหาหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

เพศวิถี หมายถึง วิธีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษ เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรมเพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น **สภาพการณ์** หมายถึง เหตุการณ์ หรือข้อมูลที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของคน กลุ่มคน หรือสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3. รายละเอียดของเนื้อหา

วัน/เดือน/ปี.....เวลา.....

สถานที่.....

ผู้สังเกตการณ์.....

1. ข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร (จำนวนชาย/หญิง แยกตามกลุ่มอายุ แยกตามกลุ่มวัยรุ่นในแต่ละช่วงทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษา รายได้ของครัวเรือน เป็นต้น).....

.....

2. สภาพที่ตั้ง

2.1 ลักษณะที่ตั้งของชุมชน...(ลักษณะภูมิศาสตร์ ลักษณะคมนาคม สภาพแวดล้อมบริเวณรอบ ๆ ชุมชน เป็นต้น).....

.....

2.2 แผนที่ตั้งของชุมชนโดยการวาดแผนที่ของชุมชนแสดงตำแหน่งและขอบเขตของชุมชน ด้วยทิศต่าง ๆ ประกอบด้วยตำแหน่งตั้งแต่ถนนเข้าถึงหมู่บ้าน บ้านเรือนของประชาชน สถานที่หรืออาคารสำคัญของชุมชนทั้งของรัฐบาล เอกชน และองค์กรเอกชน เช่น วัด โรงเรียน สถานศึกษา สวนสาธารณะ สนาม/ลานกีฬา โรงพยาบาล สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และศูนย์ต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น)

.....แสดงแผนที่ที่ดินของชุมชน.....

2.3 ประวัติความเป็นมาหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน ...(เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน).....

2.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านสภาพปัญหาและเหตุการณ์ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น (เช่น การตั้งครรภในวัยรุ่น การทำแท้งในวัยรุ่น การถูกข่มขืน การกระทำความรุนแรงในวัยรุ่น เป็นต้น).....

3. สภาพแวดล้อม

3.1 สภาพแวดล้อมภายในชุมชน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ของครัวเรือน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านสนุกเกอร์ ร้านคาราโอเกะ ร้านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ด้านการเมือง เช่น โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน ลักษณะของผู้นำชุมชน เป็นต้น ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ รูปแบบของครอบครัว ระบบเครือญาติ กิจกรรมหรือพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่างๆที่สืบทอดกันมา ความคิด ความเชื่อ คติชาวบ้าน คำสอนเรื่องการครองเรือน การเลือกคู่ การปฏิบัติตัวของผู้หญิง ตลอดจนกระบวนการทางสังคมในชุมชน เช่น ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ความสัมพันธ์แนวราบของคนในชุมชน ความถี่ของการพบปะกันของสมาชิกชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลภายในชุมชน การทำงานระบบกลุ่มของชุมชน การสนับสนุนจากผู้ใหญ่/ผู้รู้ เป็นต้น ด้านคมนาคม เช่น ระบบขนส่งและความสะดวกในการเดินทาง ด้านระบบข้อมูล เทคโนโลยีและการสื่อสาร เช่น ระบบเครือข่ายโทรศัพท์/อินเทอร์เน็ต ตลอดจนระบบการสื่อสารภายในชุมชน เช่น ชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารภายนอกจากแหล่งสารใด จากสื่อมวลชน หรือจากการพูดคุยกัน จับกลุ่มคุยกันในเวลาใด และสถานที่ใด ใครคือผู้นำความคิดเห็น ใครคือบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ สื่ออะไรบ้างที่มีอยู่แล้วในชุมชน เป็นต้น และด้านทรัพยากรธรรมชาติ/ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น แหล่งธรรมชาติ ตลอดจนหน่วยงานของรัฐ เอกชนสถานศึกษา และ ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น.....

3.2 สภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน ได้แก่ ด้านการคมนาคม ด้านสถานที่ที่เป็นที่รวมตัวของวัยรุ่น เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านคาราโอเกะ ร้านสนุกเกอร์ สวนสาธารณะ เป็นต้น).....

4. แหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ เช่น 1) ด้านบุคคลในชุมชน เช่น ครอบครัว เพื่อน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำ และ อื่น ๆ เป็นต้น 2) ด้านบุคลากร เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น 3) ด้านสื่อ 4) ด้านองค์กร/สถาบัน เช่น กิจกรรม หรือ นโยบายที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เรื่องการเดินทางทางเพศของวัยรุ่น เป็นต้น).....

5. เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตทางเพศภายในกรอบสิทธิทางเพศ เช่น จากแนวคิดเป้าหมาย อุดมการณ์ หรือคำประกาศต่าง ๆ ของชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมให้ความรู้หรือการนำโฆษณาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นมาเผยแพร่ในชุมชน (เช่น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ การป้องกันโรคเอดส์ การป้องกันยาเสพติด การงดใช้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้น)

6. กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระสงฆ์ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

7. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้

7.1 สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศวิถีของวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่าย การเรียนรู้ เป็นต้น...

7.2 สิ่งที่มีส่วนลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศวิถีของวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่าย การเรียนรู้ เป็นต้น

ภาคผนวก จ
แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แบบสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. วัตถุประสงค์

เพื่อประกอบการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

2. นิยามเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

เพศวิถี หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ระบบคิด และวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษา เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรม กิริยา มารยาท เพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น

สภาพการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ หรือข้อมูลที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของคน กลุ่มคน หรือสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3. รายละเอียดของเนื้อหา

วัน/เดือน/ปี.....เวลา.....

สถานที่ที่สังเกต.....

1. หัวข้อหรือประเด็นของการเรียนรู้.....

.....

2. จุดเริ่มต้น/ความเป็นมาของการเรียนรู้.....

.....

3. วัตถุประสงค์/เป้าหมายของการเรียนรู้.....

.....

4. ผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ เช่น ผู้ปกครอง ครอบครัวยุ ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

5. เนื้อหาในการเรียนรู้มีอะไรบ้าง

6. มีใครบ้างเข้าร่วมในการเรียนรู้ (ลักษณะของกลุ่มคน เช่น เพศ วัย ประเภทของผู้เข้าร่วม กิจกรรม เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง วัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา คนทำงาน หน่วยงาน กลุ่มหรือชมรมเป็นผู้ให้ความสนใจที่มาจากในชุมชน/มาจากภายนอกชุมชน เป็นต้นและจำนวนที่เข้าร่วมโดยประมาณ)

7. ใช้วิธีการหรือกระบวนการในการดำเนินการเรียนรู้อย่างไร (เช่น พูดคุยกับเพื่อน พูดคุยกับผู้ใหญ่ พูดคุยกับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง จำจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา หนังสือ บันทึก เอกสารสำคัญของชุมชน สารต่าง ๆ ของชุมชน หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การฉายภาพวิดีโอ การจัดบอร์ด บรรยายได้ภาพให้อ่าน จัดแสดงสิ่งของหรืออุปกรณ์โดยการสาธิต การมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือปราชญ์ชุมชนมาบรรยายให้ความรู้ การแสดงหรือการเล่นตามประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนที่สอดแทรกเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางเพศ ฟังวิทยุ เรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต ดูรายการทางโทรทัศน์ เป็นต้น).....

8. บรรยากาศของการเรียนรู้ (เช่น สถานที่ การจัดสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความสนุกสนาน ความราบรื่น ความวุ่นวาย ความเงียบเหงา ความตื้ออืด เป็นต้น).....

9. ความร่วมมือในการเรียนรู้ (เช่น ให้ความสนใจของผู้เข้าร่วมการเรียนรู้ ความกระตือรือร้นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการการเรียนรู้ การร่วมประเมินผลการเรียนรู้ เป็นต้น)

10. ความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย เนื้อหา กระบวนการของการเรียนรู้ สื่อที่ใช้ การวัดและประเมินผล ใครมีบทบาทสำคัญ การมีส่วนร่วมของวัยรุ่น: มีส่วนร่วมแบบไหน สะท้อนให้เห็นอะไร เป็นต้น).....

ภาคผนวก ฉ
แนวทางสัมภาษณ์วัยรุ่นเกี่ยวกับ
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวทางสัมภาษณ์วัยรุ่น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

2. นิยามเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

เพศวิถี หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ระบบคิด และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษา เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรม กิริยา มารยาท เพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น

วัยรุ่น หมายถึง หญิงและชายไทยที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปี บริบูรณ์ จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ ทั้งที่อยู่และนอกระบบการศึกษา ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง การที่วัยรุ่นได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีจากบุคคล ครอบครัว ครู ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม โดยพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบ ดังนี้

1. แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่นที่มาจากบุคคล ได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง เพื่อน ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น จากสื่อ ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุชุมชน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากแหล่ง/ฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หรือฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากองค์กร ได้แก่ บุคลากรจากสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เช่น ครู บุคลากรของสถานบริการทางด้านสุขภาพ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

2. เนื้อหา/องค์ความรู้ หมายถึง เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องเพศวิถีภายในกรอบสิทธิทางเพศ ได้แก่

1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย สอดคล้องกับสิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐาน รวมถึงการเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย สอดคล้องกับสิทธิในการแสวงหาและได้รับข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี และ สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา

3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม สอดคล้องกับสิทธิในการเลือกคู่ชีวิต สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ และสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน และเมื่อไหร่ที่จะมีลูก

4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะตองร่างกาย และใช้สายตา สอดคล้องกับสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ สิทธิในการแสวงหาความสุขหรือของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ และสิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย

3. กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระสงฆ์ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างหรือลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

สภาพการณ์ หมายถึง เหตุการณ์ หรือข้อมูลที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของคน กลุ่มคน หรือสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

3. รายละเอียดของเนื้อหา

แนวทางสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.1 ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้มาจากภายใน และมาจากบุคคลหรือองค์กรภายนอกชุมชน

2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ประกอบด้วย เนื้อหาที่ชุมชนกำหนด และเนื้อหาที่ภายนอกชุมชนกำหนด

2.3 กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ การพูดคุย การเล่าเรื่องของผู้รู้ การจัดสนทนากลุ่ม การบรรยาย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดนิทรรศการ การอบรม การสาธิต การฉายภาพยนตร์-วิดีโอ การศึกษาดูงาน การจัดมุมให้ความรู้ตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน การให้ความรู้ของวิทยุชุมชน การให้ความรู้ของหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสื่อ

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....ระยะเวลาในการสัมภาษณ์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ.....อายุ.....ปี ระดับการศึกษา.....

ประเภทการศึกษา คือ..ในระบบ / นอกบบ / กลุ่มชายขอบ / อื่นๆ ระบุ.....

สถานภาพการทำงาน

ประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศ.....ปี

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์ มีดังนี้

1. ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้

1.1 วัยรุ่นสามารถหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวและการแสดงออกทางเพศได้จากแหล่งใดในชุมชนบ้าง (เช่น สถานที่ กิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน หรือจากบุคคล เป็นต้น)

1.2 วัยรุ่นเคยมีโอกาสเข้าไปหาข้อมูลด้วยตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวและการแสดงออกทางเพศ จากแหล่งใดในชุมชน

1.3 วัยรุ่นรู้สึกสะดวกสบายใจ และปลอดภัยในการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องและการแสดงออกทางเพศที่เหมาะสม จากแหล่งเรียนรู้ใดในชุมชน และอะไรที่ทำให้รู้สึกเช่นนั้น

1.4 วัยรุ่นจะเลือกแหล่งเรียนรู้ใดในชุมชนเป็นที่แรก เพื่อเข้าไปเรียนรู้หรือหาคำตอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องและการแสดงออกทางเพศที่เหมาะสม และเหตุใดจึงเลือก

2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้

2.1 วัยรุ่นเคยได้ยินคำว่า “เพศวิถี” หรือไม่ หากจะให้ความหมายของคำว่า “เพศวิถี” วัยรุ่นสามารถให้ความหมายตามความเข้าใจได้อย่างไร

2.2 วัยรุ่นเคยได้ยินคำว่า “สิทธิทางเพศ” หรือไม่ หากจะให้ความหมายของคำว่า “สิทธิทางเพศ” วัยรุ่นสามารถให้ความหมายตามความเข้าใจได้อย่างไร

2.3 วัยรุ่นเคยมีโอกาส “พูดคุย” หรือ “ได้เรียนรู้” ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศเกี่ยวกับประเด็นใดบ้าง (สัมภาษณ์เพื่อค้นหาคำตอบที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศ ดังนี้ 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับ

ข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะต่อร่างกาย และใช้สายตา)

- 2.4 การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศประเด็นใดบ้างที่วัยรุ่นมีการพูดคุยกันบ่อยครั้ง
- 2.5 การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศประเด็นใดบ้างที่วัยรุ่นไม่กล้านำมาพูดคุย
- 2.6 การปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศประเด็นใดบ้างที่วัยรุ่นเห็นว่าวัยรุ่นควรที่จะได้เรียนรู้จากชุมชน

3 กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้

- 3.1 วิธีการเรียนรู้สำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
- 3.2 ชุมชนมีวิธีการใดบ้างที่ส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศ (จัดอย่างไร ใครเป็นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ)
- 3.3 ชุมชนเปิดโอกาสให้วัยรุ่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศหรือไม่ อย่างไร
- 3.4 วัยรุ่นมีความคิดเห็นอย่างไรหากให้ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่น
- 3.5 วัยรุ่นอยากให้ชุมชนมีการเรียนรู้แบบใดเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศ จึงจะทำให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ได้อย่างเข้าใจ สบายใจ และสะดวกใจที่จะเรียนรู้ได้ตามที่ต้องการ

4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

- 1.1 วัยรุ่นคิดว่ามีสิ่งใดที่จะช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชนประสบความสำเร็จ
- 4.2 วัยรุ่นคิดว่ามีสิ่งใดที่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นในชุมชน

ภาคผนวก ช
แนวทางสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน
เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวประเด็นคำถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน เรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

2. นิยามเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

เพศวิถี หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ระบบคิด และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษา เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรม กิริยา มารยาท เพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น

ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยเลือกจากขอบเขตทางสังคมและวัฒนธรรม และมีองค์ประกอบของกลุ่มคนต่าง ๆ ได้แก่ วัยรุ่น ครอบครัว ครู ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง การที่วัยรุ่นได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสารและประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีจากบุคคล ครอบครัว ครู ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม โดยพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบ ดังนี้

1. แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่นที่มาจากบุคคล ได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง เพื่อน ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น จากสื่อ ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุชุมชน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากแหล่ง/ฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หรือฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากองค์กร ได้แก่ บุคลากรจากสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เช่น ครู บุคลากรของสถานบริการทางด้านสุขภาพ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

2. เนื้อหา/องค์ความรู้ หมายถึง เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องเพศวิถีภายในกรอบสิทธิทางเพศ ได้แก่

1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย สอดคล้องกับสิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐาน รวมถึงการเข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย สอดคล้องกับสิทธิในการแสวงหาและได้รับข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี และ สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา

3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม สอดคล้องกับสิทธิในการเลือกคู่ชีวิต สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ และสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน และเมื่อไหร่ที่จะมีลูก

4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะแคงร่างกาย และใช้สายตา สอดคล้องกับสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ สิทธิในการแสวงหาความสุขหรือของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ และสิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย

3. กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระสงฆ์ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างหรือลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

3. รายละเอียดของเนื้อหา

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....ระยะเวลาในการสัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ..... อายุ.....ปี สถานภาพการสมรส..... อาชีพ.....

ตำแหน่ง/บทบาททางสังคม.....

ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมส่งเสริมการเรียนรู้การดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่น..... ปี

ตอนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

1) แหล่ง/ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้มาจากภายใน และมาจากบุคคลหรือองค์กรภายนอกชุมชน

2) เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ได้แก่ เนื้อหาที่ชุมชนกำหนด และเนื้อหาที่ภายนอกชุมชนกำหนด

3) กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ การพูดคุย การเล่าเรื่องของผู้รู้ การจัดสนทนา กลุ่ม การบรรยาย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดนิทรรศการ การอบรม การสาธิต การฉายภาพยนตร์-วิดีโอ การศึกษาดูงาน การจัดมุมให้ความรู้ตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน การให้ความรู้ของวิทยุชุมชน การให้ความรู้ของหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

4) ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสื่อ

แนวประเด็นคำถาม มีดังนี้

1 ฐานการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้

1.1 ท่านเคยพูดคุยกับวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศในกรณีใด หรือเมื่อเกิดเหตุการณ์ใด

1.2 มีใคร หรือกลุ่มใดภายในชุมชน ที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศให้กับวัยรุ่น

1.3 มีใคร หรือกลุ่มใดภายนอกชุมชน ที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศให้กับวัยรุ่น

2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้

2.1 ท่านเคยพูดคุยกับวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศในประเด็นใดบ้าง

2.2 ท่านเคยพูดคุย หรือให้ความรู้กับวัยรุ่นในประเด็นใดต่อไปนี้ 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคูครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะต่อร่างกาย และใช้สายตา โดยมีเนื้อหาคร่าว ๆ เป็นอย่างไร

2.3 ชุมชน กลุ่มคน หรือหน่วยงานภายในชุมชนมีส่วนส่งเสริมให้ความรู้กับวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศในประเด็นใดต่อไปนี้ 1) การไปใช้บริการเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคูครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะต่อร่างกาย และใช้สายตา

2.4 บุคคล กลุ่มคน หน่วยงานหรือชุมชนภายนอกมีส่วนส่งเสริมให้ความรู้กับวัยรุ่น

เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศในประเด็นต่อไปนี้ 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคู่อุปการะ วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะข้อมือร่างกาย และใช้สายตา

3 กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้

- 3.1 ท่านเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศด้วยวิธีการอย่างไร
- 3.2 จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชน กลุ่มคน หรือหน่วยงานในชุมชนได้ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศให้กับวัยรุ่นด้วยวิธีการอย่างไร
- 3.3 ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ท่านคิดว่าควรให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นประเด็นใดสำคัญที่สุด (เรียงลำดับความสำคัญ 3 ประเด็นจากมากไปน้อย)
- 3.4 ท่านคิดเห็นอย่างไร ควรหรือไม่ เพราะเหตุใด หากให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่อไปนี้ 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคู่อุปการะ วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะข้อมือร่างกาย และใช้สายตา
- 3.5 หากให้ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นประเด็นใดต่อไปนี้ ท่านคิดว่าควรให้ประเด็นใดเป็นลำดับแรก 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย 3) การตัดสินใจเลือกคู่อุปการะ วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม และ 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะข้อมือร่างกาย และใช้สายตา

4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

- 4.1 ท่านคิดว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะช่วยให้การเรียนรู้ในชุมชนของวัยรุ่นเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่สอดคล้องกับ “สิทธิทางเพศ” ได้ประสบความสำเร็จ
- 4.2 ท่านคิดว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นอุปสรรคสำหรับการเรียนรู้ในชุมชนของวัยรุ่นเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศที่สอดคล้องกับ “สิทธิทางเพศ”

ภาคผนวก ซ
แนวทางการสนทนากลุ่มของชุมชนเพื่อตรวจสอบ
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ
ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวทางการสนทนากลุ่ม
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและแนวทาง
ในการใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

.....

พิจารณาความเหมาะสมกับชุมชนของเราและความเป็นไปได้ในการนำไปทำจริง

1. ด้านแหล่งเรียนรู้

1.1 แหล่งเรียนรู้จากภายในชุมชน

- เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
- คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....
-
- เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
- คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก
-

1.2 แหล่งเรียนรู้จากภายนอกชุมชน

- เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
- คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....
-
- เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
- คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก
-

2. ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิทางเพศ

2.1 การไปใช้บริการเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย

- เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
- คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....
-
- เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
- คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก
-

2.2 การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

2.3 การตัดสินใจเลือกคู่อรง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

2.4 การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะตะอ้งร่างกาย และใช้สายตา

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

3. พิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติด้านกิจกรรมการเรียนรู้

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือกิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการ
 ที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

4.พิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ด้านปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

4.1 ปัจจัยที่เสริมสร้างต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ระบบ
 วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากร ธรรมชาติ
 สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้)

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือ
 กิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการ
 ที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น (ระบบ
 วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ
 สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้)

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือ
 กิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการ
 ที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

5.พิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ด้านเงื่อนไข หรือข้อตกลงในการใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือ
 กิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการ
 ที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

5.พิจารณาความสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
 ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต

เห็นด้วยว่าเหมาะสมกับชุมชนของเรา
 คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา..(บอกเลขที่โครงการหรือ
 กิจกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสมกับชุมชนของเรา)...เนื่องจาก.....

เป็นไปได้ในการนำไปทำจริง
 คิดว่าไม่สามารถนำไปทำจริงได้..(บอกเลขที่กิจกรรมหรือโครงการ
 ที่คิดว่าชุมชนไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้)...เนื่องจาก

ภาคผนวก ฅ
แนวทางการตรวจของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมิน
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ
ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

**แบบประเมินการตรวจรับรองการยกร่าง
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และ
ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ**

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล (สำหรับประกาศเกียรติคุณรายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ในวิทยานิพนธ์)

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....
3. ชื่อหน่วยงาน.....
4. ประเด็นความเชี่ยวชาญ.....

ตอนที่ 2 ประเด็นการประเมินความสอดคล้องและตรงกับองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและ
ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

โดยขอขอบเขตองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน รายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งหรือฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่มาจากบุคคล
ได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง เพื่อน ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น จาก
สื่อ ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุชุมชน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของหน่วยงานต่าง ๆ
เป็นต้น จากแหล่งหรือฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หรือฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ใน
ชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากองค์กร ได้แก่ บุคลากรจาก
สถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เช่น ครู บุคลากรของสถานบริการทางด้านสุขภาพ
เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และทรัพยากรอื่น ๆ ใน
ชุมชน เป็นต้น

2. เนื้อหาหรือองค์ความรู้ หมายถึง เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่
สอดคล้องอยู่ในการดำรงชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องเพศวิถีภายในกรอบสิทธิ
ทางเพศ ได้แก่

1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการ
สุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย สอดคล้องกับสิทธิในการมีสุขภาพดีทางเพศตามมาตรฐาน รวมการ
เข้าถึงบริการสุขภาพทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วย
ช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย สอดคล้องกับสิทธิในการแสวงหาและได้รับ
ข้อมูลรอบด้านที่เกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี และ สิทธิในการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีศึกษา

3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่
เหมาะสม สอดคล้องกับสิทธิในการเลือกคู่ชีวิต สิทธิในการแต่งงานด้วยความยินยอมพร้อมใจ และ
สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน และเมื่อไหร่ที่จะมีลูก

4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกาย และใช้สายตา สอดคล้องกับสิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่ สิทธิในการมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ สิทธิในการแสวงหาความสุขนตรีของเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและพึงพอใจ และสิทธิที่จะได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีของร่างกาย

3. วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระสงฆ์ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างหรือลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง ชุมชนมีวิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการให้ข้อมูล ข่าวสารและเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันกับวัยรุ่นในเรื่องเพศวิถีประเด็นเกี่ยวกับสิทธิทางเพศจากบุคคล ผู้ปกครอง ครู ปราชญ์ชาวบ้าน พระ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้วัยรุ่นเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม โดยพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติของชุมชน เพื่อให้บรรลุสภาพอนาคตในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีให้กับวัยรุ่นที่ผ่านการระดมความคิด และตรวจสอบโดยชุมชนอย่างรอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด

โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินค่าไว้ ดังนี้

ระดับความคิดเห็นความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา

5	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มากที่สุด
4	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มาก
3	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา ปานกลาง
2	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา น้อย
1	หมายถึง	มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา น้อยที่สุด

ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

5	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มากที่สุด
4	หมายถึง	มีความเป็นไปได้มาก
3	หมายถึง	มีความเป็นไปได้ปานกลาง
2	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อย
1	หมายถึง	มีความเป็นไปได้น้อยที่สุด

และสรุปความเห็นที่ประเมิน ด้วยการใส่เครื่องหมายขีดถูก (/) ลงในช่องที่ตรงตามความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

1. ความเป็นมาและแนวคิด และความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1.1 ความเป็นมาและแนวคิด

1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

1.2 ความต้องการของหมู่บ้านโคกขามในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

2. หลักการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

- 2.1 ฐานหรือแหล่งเรียนรู้
- 2.2 เนื้อหาหรือองค์ความรู้
- 2.3 วิธีการเรียนรู้
- 2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

โดยในแต่ละหลักการจะได้รับการประเมิน 2 ส่วน คือ

- 1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

- 2) มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

สรุปความเห็นที่ประเมิน คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

3. (ร่าง) “โคกขามโมเดล: กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น” 7 ขั้นตอน

- 3.1 การรับรู้สถานการณ์ร่วมกัน
- 3.2 สร้างความตระหนักร่วมกัน
- 3.3 ประสานเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่
- 3.4 ค้นหาผู้รับผิดชอบหลักของโครงการและกิจกรรม
- 3.5 กำหนดวิธีจัดการโครงการและกิจกรรม

3.6 ลงมือปฏิบัติตามโครงการและกิจกรรมที่วางไว้

3.7 ประเมินสิ่งที่ได้และเรียนรู้ร่วมกัน

โดยในแต่ละขั้นตอนจะได้รับการประเมิน 2 ส่วน คือ

1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

4. (ร่าง) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

4.1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย

4.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างครอบครัวและสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีบนฐานคิเลสวิถีทางเพศ สุขภาพทางเพศ และมีพฤติกรรมการพูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นที่เหมาะสม

4.3 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างวัยรุ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับเพศวิถี บนฐานคิเลสวิถีทางเพศ และมีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสมและปลอดภัย

4.4 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย

4.5 ยุทธศาสตร์การประสานความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้ให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมและปลอดภัย

4.6 ยุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด และปลอดภัย ในการป้องกันปัญหาเรื่องเพศของวัยรุ่น

โดยในแต่ละยุทธศาสตร์จะได้รับการประเมิน 2 ส่วน คือ

1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น ดังนี้

.....

.....

สรุปความเห็นที่ประเมิน คือ

มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไขเป็น
-----------	-----	---------	------	-------------------------

.....

.....

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ทั้งนี้ผู้วิจัย ขอความอนุเคราะห์รับผลการประเมิน ฯ กลับด้วยตนเองค่ะ

ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน

ที่ให้ความอนุเคราะห์เสนอข้อคิดเห็นและ

ข้อเสนอแนะอันมีค่ายิ่ง

ผู้วิจัย

ภาคผนวก ญ
แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
ในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

วันที่เข้าร่วมกิจกรรม...../...../.....

ชื่อกิจกรรม

- การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ครั้งที่
- การสนทนากลุ่ม

ความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม

ระดับความคิดเห็น ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ข้อเสนอแนะ
1. ผู้ดำเนินการประชุม เปิดโอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมแสดง ความคิดเห็น ในการประชุม/สนทนากลุ่ม						
2. พี่เลี้ยงกลุ่มเปิดโอกาส ให้ท่านมีส่วนร่วมแสดง ความคิดเห็นในการประชุม/สนทนา กลุ่ม						
3. เพื่อนสมาชิกภายในกลุ่มเปิด โอกาสให้ท่านมีส่วนร่วมแสดง ความคิดเห็น ในการประชุม/สนทนากลุ่ม						

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของการทำกระบวนการกลุ่ม

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือจากทุกท่านและขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพค่ะ

ภาคผนวก ก
แนวทางการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
สำหรับพี่เลี้ยง

กิจกรรมที่ 1

เรื่อง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในปัจจุบัน

แนวคิด

การคืนข้อมูลให้กับชุมชนจากการศึกษาสภาพการณ์ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ชุมชนได้วิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริง และสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นในปัจจุบันด้วยชุมชนเอง

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถร่วมกันสรุปสภาพปัญหาทางเพศของวัยรุ่นในชุมชน และสาเหตุของเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นในปัจจุบันได้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่อธิบายคำจำกัดความ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพศวิถี สิทธิทางเพศและชี้แจงวัตถุประสงค์ของใบงานที่ 1
2. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็นกลุ่มย่อย จำนวน 4 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน (ผู้ใหญ่ 3 กลุ่ม/วัยรุ่น 1 กลุ่ม)
3. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย ให้ความคิดเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 1
4. ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงาน/ความเห็นของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอความเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ แต่สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้
5. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในที่ประชุมกลุ่มใหญ่
6. เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มแล้ว ให้สมาชิกทุกคนสรุปสิ่งที่ได้และความรู้สึกจากการทำใบงานที่ 1 นี้ และจดบันทึกลงในใบงาน “สำหรับสมาชิกกลุ่ม บันทึกสิ่งที่ได้จากการประชุมครั้งนี้”
7. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่สรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำงานใบงานที่ 1 ว่าเป็นเช่นไร โดยสุ่มเลือกความเห็นต่าง ๆ จากใบงานของสมาชิกที่แสดงความคิดเห็นไว้ในขั้นตอนที่ 6
8. สมาชิกกลุ่มร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วย “แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการวิจัย”

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ชักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 1
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากระยะที่ 2 ชั้นตอนที่ 1 (การศึกษาสภาพการณ์)

ระยะเวลาที่ใช้ 60 - 90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 1
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

ใบงานที่ 1

เรื่อง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในปัจจุบัน

1. ให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นในประเด็น “ในระยะเวลาที่ผ่านมา 10 ปีจนถึงปัจจุบันนี้ชุมชนของท่านได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นอย่างไร มีปัญหาอะไรเกี่ยวกับการใช้ชีวิตทางเพศของวัยรุ่นบ้าง และคิดว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง” โดยพี่เลี้ยงกลุ่มแจกข้อมูลของชุมชนที่ได้จากระยะที่ 2 ขั้นตอนที่ 1 (การศึกษาสภาพการณ์) ประกอบการพิจารณาและทบทวนเพิ่มเติมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ฐาน/แหล่งการเรียนรู้ เนื้อหา/องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ หลังจากนั้นให้เขียนข้อคิดเห็นหรืออรรถาพจน์ลงบนกระดาษที่พี่เลี้ยงกลุ่มแจกให้และเตรียมนำเสนอความคิดเห็นในกลุ่มย่อยของตนเอง

2. สมาชิกนำเสนอทีละคน พี่เลี้ยงติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และบันทึกความคิดเห็นของสมาชิก (ขณะนำเสนอ) เพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟัง โดยให้เกียรติผู้เสนอ และสามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนจากการทำใบงานนี้ และจดบันทึกสิ่งที่ได้ลงในใบงาน “สำหรับสมาชิกกลุ่ม บันทึกสิ่งที่ได้จากการประชุมครั้งนี้”

4. พี่เลี้ยงบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมลงในใบงานที่ 1 “สำหรับพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม”

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

(ตัวอย่าง) ใบงานที่ 1 ประเด็นเขียนกระดาน Flip Chart
เรื่อง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
ในปัจจุบัน

ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการ
ปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นอย่างไร

ฐาน/แหล่งการเรียนรู้

เนื้อหา/องค์ความรู้

กิจกรรมการเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

มีปัญหาอะไรเกี่ยวกับการเรียนรู้และใช้ชีวิตทางเพศของวัยรุ่นบ้าง

ฐาน/แหล่งการเรียนรู้

เนื้อหา/องค์ความรู้

กิจกรรมการเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

ฐาน/แหล่งการเรียนรู้

เนื้อหา/องค์ความรู้

กิจกรรมการเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

(ตัวอย่าง) ใบงานที่ 1 เรื่อง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศ
วิธีของวัยรุ่นในปัจจุบัน

สำหรับพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม

ความคิดเห็นของสมาชิก อาจเป็นความคิดเห็นที่รุนแรงหรือไม่สามารถบันทึกลงใน
กระดาน Flip chart ได้

สมาชิกคนที่ 1 ชื่อ.....

.....

สมาชิกคนที่ 2 ชื่อ.....

.....

สมาชิกคนที่ 3 ชื่อ.....

.....

สมาชิกคนที่ 4 ชื่อ.....

.....

สมาชิกคนที่ 5 ชื่อ.....

.....

บรรยากาศที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม

.....

สิ่งอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น

.....

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

ตัวอย่างใบสะท้อนความคิดเห็น

ใบงานที่ สำหรับสมาชิกกลุ่ม
 ความคิดเห็นของสมาชิก สิ่งที่ได้เรียนรู้
 จากการพูดคุย แลกเปลี่ยน จากการ
 ประชุมในครั้งนี้

.....

สิ่งที่ต้องการให้มีสำหรับใน
 การประชุมครั้งถัดไป

.....

กิจกรรมที่ 2

ประเด็นการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต

แนวคิด

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชน ในสิ่งที่สรุปได้จากใบงานที่ 1 เมื่อชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารสภาพการณ์ของชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นในอดีตจนถึงปัจจุบัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น รวมทั้งกำหนดสิ่งที่ต้องการเห็นในประเด็นการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถร่วมกันอธิบายได้ว่า ชุมชนมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นเป็นอย่างไร สามารถบอกสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดในอนาคตเกี่ยวกับการเรียนรู้ในการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมได้ โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสม 4 ประการ

- 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย
- 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย
- 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม
- 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด ตะต่อร่างกาย และใช้สายตา

รวมทั้งประเด็นที่ชุมชนสามารถกำหนดขึ้นได้ด้วยชุมชนเอง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมที่ 2
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิมตั้งแต่ใบงานที่ 1) ให้ความเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 2
3. ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ แต่สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้

4. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนเป็นภาพรวมของกลุ่ม และจดบันทึกผลการประชุมลงในใบงานที่ 2

5. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอเป็นเรื่องราวของกลุ่มในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ และสรุปผลร่วมกัน

6. เมื่อนำเสนอครบทุกกลุ่มแล้ว ให้สมาชิกทุกคนสรุปสิ่งที่ได้และความรู้สึกจากการทำใบงานที่ 2 นี้ และจดบันทึกลงในใบงาน “**สำหรับสมาชิกกลุ่ม บันทึกสิ่งที่ได้จากการประชุมครั้งนี้**”

7. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่สรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำใบงานที่ 2 ว่าเป็นเช่นไร โดยสุ่มเลือกความเห็นต่าง ๆ จากใบงานของสมาชิกที่แสดงความคิดเห็นไว้ในขั้นตอนที่ 6

8. สมาชิกกลุ่มร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วย “**แบบประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการวิจัย**”

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ชักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 2
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากใบงานที่

ระยะเวลาที่ใช้ 60 – 90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการ ยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 2
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

ใบงานที่ 2

เรื่อง ประเด็นการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นในอนาคต

1. ให้แต่ละกลุ่มให้ความคิดเห็นในประเด็น “จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น และในอนาคตชุมชนต้องการจะให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเรื่องเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมเป็นอย่างไร และมีแนวทางเป็นเช่นใด” โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตทางเพศที่เหมาะสม 4 ประการ
 - 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย
 - 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย
 - 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม
 - 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความ ใช้คำพูด แต่ต้องร่างกาย และใช้สายตา

รวมทั้งประเด็นที่ชุมชนสามารถกำหนดขึ้นได้ด้วยชุมชนเอง

หลังจากนั้นอาจวาดภาพหรือเขียนความคิดเห็นลงบนกระดาษที่พีเลี่ยมแจกให้

2. สมาชิกนำเสนอทีละคน พีเลี่ยมติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และบันทึกความคิดเห็นของสมาชิกเพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยให้เกียรติผู้เสนอ และสามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว สมาชิกกลุ่มสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนจากการทำใบงานนี้ และจดบันทึกสิ่งที่ได้ลงในใบงาน “สำหรับสมาชิกกลุ่ม บันทึกสิ่งที่ได้จากการประชุมครั้งนี้”

4. พีเลี่ยมบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมลงในใบงาน “สำหรับพีเลี่ยมประจำกลุ่ม บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม”

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

กิจกรรมที่ 3

โครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวคิด

โครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชน ในสิ่งที่สรุปได้จากใบงานที่ 2 สิ่งที่ชุมชนต้องการจะมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นในอนาคต และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้เสนอโครงการและกิจกรรมหลักในการพัฒนาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นด้วยวิธีการของชุมชนเอง

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถร่วมกันอธิบายได้ว่าชุมชนจะมีโครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นที่ต้องการได้ออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมหลักที่ชุมชนต้องการและสามารถปฏิบัติได้ภายใน 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมที่ 3
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิมตั้งแต่ใบงานที่ 1) ให้ความเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 3
3. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอ โดยกลุ่มถัดไปเลือกเสนอในประเด็นที่แตกต่างจากกลุ่มที่นำเสนอก่อน และสรุปผลร่วมกันในที่ประชุมใหญ่
4. ผู้เข้าร่วมประชุมและผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่ถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำงานใบงานที่ 3 ว่าเป็นเช่นไร
5. ร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วยแบบประเมินการมีส่วนร่วม

**ใบงานที่ 3 เรื่อง โครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น**

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยช่วยกันเสนอ “จะมีโครงการหรือกิจกรรมหลักใดเพื่อส่งเสริมให้การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นนั้นประสบความสำเร็จดังที่กำหนดภาพอนาคตร่วมกันไว้ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด” หลังจากนั้นเขียนความคิดเห็นลงบนกระดาษที่พี่เลี้ยงแจกให้

2. พี่เลี้ยงติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และบันทึกความคิดเห็นของสมาชิกเพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยให้เกียรติผู้เสนอ และสามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนเป็นภาพรวมของกลุ่ม และจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมลงในใบงานที่ 3

4. บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม

.....

.....

.....

.....

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ซักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 3
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากใบงานที่ 2

ระยะเวลาที่ใช้ 60 – 90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการ ยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 3
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

กิจกรรมที่ 4

นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลัก ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวคิด

การนำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชนในสิ่งที่สรุปได้จากใบงานที่ 3 แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นที่ชุมชนต้องการ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลัก ที่สนับสนุน 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ ฐาน/แหล่งการเรียนรู้ เนื้อหา/องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ว่าโครงการหรือกิจกรรมหลักใดเร่งด่วนและควรดำเนินการเป็นลำดับแรกและลำดับถัดไปในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถนำเสนอและจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นที่ต้องการได้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมที่ 4
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิมตั้งแต่ใบงานที่ 1) ให้ความเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 4
3. ผู้เข้าร่วมประชุมและผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่ถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำงานใบงานที่ 4 ว่าเป็นเช่นไร
4. ร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วยแบบประเมินการมีส่วนร่วม

ใบงานที่ 4 เรื่อง นำเสนอและจัดลำดับความสำคัญโครงการหรือกิจกรรมหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยช่วยกันเสนอโดย “โปรดเรียงลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมหลักที่ได้เสนอไว้ว่าควรดำเนินโครงการหรือกิจกรรมหลักใดก่อนหรือหลัง และให้เหตุผลประกอบ” หลังจากนั้นอาจวาดภาพหรือเขียนความคิดเห็นลงบนกระดาษที่ พี่เลี้ยงแจกให้

2. พี่เลี้ยงติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และบันทึกความคิดเห็นของสมาชิกเพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ในการนำเสนอจะต้องให้เหตุผลด้วยว่า ทำไมจึงคิดเช่นนั้น มีผลดีหรือผลเสียอย่างไร และควรดำเนินการช่วงเวลาใด ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยให้เกียรติผู้เสนอ และสามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนเป็นภาพรวมของกลุ่ม

4. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอ โดยชี้แจงในประเด็น เหตุผลที่เลือก คือ มีความจำเป็นหรือความเร่งด่วนอย่างไร ผลดีและผลเสียที่จะได้รับมีอย่างไร และจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมลงในใบงานที่ 4 เพื่อรวบรวมเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่

5. บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม

.....

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ชักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 4
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากใบงานที่ 3

เวลาที่ใช้ 60-90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการ ยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 4
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

กิจกรรมที่ 5

ค้นหาผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวคิด

การค้นหาผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชน ในสิ่งที่สรุปได้จากใบงานที่ 4 จัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุน 4 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ว่าโครงการหรือกิจกรรมใดเร่งด่วนและควรดำเนินการเป็นลำดับแรกและลำดับถัดไปในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น คนในชุมชนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนได้วิเคราะห์และเห็นความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และเสนอผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถค้นหาผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่นได้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมที่ 5
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิมตั้งแต่ใบงานที่ 1) ให้ความเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 5
3. ผู้เข้าร่วมประชุมและผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่ถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำงานใบงานที่ 5 ว่าเป็นเช่นไร
4. ร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วยแบบประเมินการมีส่วนร่วม

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ชักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

ใบงานที่ 5 เรื่อง ค้นหาผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

เรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยช่วยกันเสนอ “ผู้รับผิดชอบหลักโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น” หลังจากนั้นอาจวาดภาพหรือเขียนความคิดเห็นลงบนกระดาษที่พี่เลี้ยงแจกให้

2. พี่เลี้ยงติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และบันทึกความคิดเห็นของสมาชิกเพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ในการนำเสนอโดยให้เหตุผลว่า เหตุใดจึงเสนอผู้เกี่ยวข้องดังกล่าว และขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมคนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยให้เกียรติผู้เสนอ และสามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนเป็นภาพรวมของกลุ่ม

4. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอ โดยชี้แจงเหตุผลที่เสนอ และจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุมลงในใบงานที่ 5 เพื่อรวบรวมเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่

5. บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม

.....
.....
.....
.....

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 5
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากใบงานที่ 4

เวลาที่ใช้ 60-90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการ ยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 5
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

กิจกรรมที่ 6
การกำหนดความต้องการ และเงื่อนไข
ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

แนวคิด

การพิจารณาความต้องการ และเงื่อนไขในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น เป็นการให้ข้อมูลกับชุมชนในสิ่งที่สรุปได้จากใบงานที่ 1-5 ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้วิเคราะห์ความต้องการ และเงื่อนไขที่ต้องการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้ประสบผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมนี้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถอธิบายความต้องการ และเงื่อนไขของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นได้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรมที่ 6
2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิมตั้งแต่ใบงานที่ 1) ให้ความเห็นในประเด็น ตามใบงานที่ 6
3. ตัวแทนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อตกลง และเงื่อนไขในการใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับเรื่องเพศของวัยรุ่น
4. ผู้เข้าร่วมประชุมและผู้ดำเนินการกลุ่มใหญ่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันเป็นภาพรวมของกลุ่มใหญ่ถึงความคิดเห็นที่ได้จากการทำงานใบงานที่ 6 ว่าเป็นเช่นไร
5. ร่วมประเมินการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้วยแบบประเมินการมีส่วนร่วม

**ใบงานที่ 6 เรื่อง การกำหนดความต้องการ และเงื่อนไขในการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น**

1. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนในกลุ่มย่อยช่วยกันเสนอ “โปรดพิจารณาถึงความ
ต้องการ และเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของ
วัยรุ่น” หลังจากนั้นอาจวาดภาพหรือเขียนความคิดเห็นลงบนกระดาษที่พี่เลี้ยงแจกให้

2. พี่เลี้ยงติดกระดาษความคิดเห็นของสมาชิกลงบนกระดาษ Flip Chart และ
บันทึกความคิดเห็นของสมาชิกเพิ่มเติมลงบนกระดาษ Flip Chart จากการศึกษาที่ผู้เข้าร่วม
ประชุมแต่ละคนนำเสนอผลงานของตนเองให้ที่ประชุมกลุ่มย่อยฟัง ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุม
คนหนึ่งกำลังนำเสนอผลงาน ผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นร่วมฟังโดยให้เกียรติผู้เสนอ และ
สามารถยกมือสอบถามรายละเอียดหรือร่วมแสดงความเห็นเพิ่มเติมได้

3. เมื่อนำเสนอครบทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนเป็น
ภาพรวมของกลุ่ม ลงในใบงานที่ 6

4. บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการประชุม

.....
.....
.....
.....

กลุ่มที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2555

การวัดและประเมินผล

1. สังเกต ชักถาม
2. การมีส่วนร่วม
3. ผลงาน

สื่อการเรียนรู้

1. ใบงานที่ 6
2. เอกสารสรุปข้อมูลจากใบงานที่ 5

เวลาที่ใช้ 60 - 90 นาที

พี่เลี้ยงกลุ่ม

1. เป็นผู้ดำเนินการกลุ่มย่อย และเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความเห็นที่ละคน โดยการยกมือหรือแสดงสัญลักษณ์ให้รู้หากจะนำเสนอ
2. กระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระครบทุกคนตามใบงานที่ 5
3. บันทึกความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนด้วยประโยคคำพูดเดิมที่เสนอโดยไม่ต้องกังวลภาษาทางวิชาการ

ภาคผนวก ก

เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
สำหรับผู้เข้าร่วมประชุม

ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการวิจัย สำหรับกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการแบบมีส่วนร่วม

1. วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นและยุทธศาสตร์ในการใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น

2. นิยามเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการให้เนื้อหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกันของคนภายในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะในเรื่องเพศวิถีที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนใน 4 ประการ คือ แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน เนื้อหา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือมาจากภายนอกชุมชน วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้

เพศวิถี หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ระบบคิด และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศต่าง ๆ ของวัยรุ่นและคนในชุมชนพื้นที่ที่ทำการศึกษา เช่น การให้ความหมายเรื่องเพศ การมีคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคน ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องเพศ รวมทั้งพฤติกรรม กิริยา มารยาท เพื่อแสดงตัวตนทางเพศ เป็นต้น

วัยรุ่น หมายถึง หญิงและชายไทยที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปี บริบูรณ์ จนถึง 19 ปีบริบูรณ์ ทั้งที่อยู่ในและนอกระบบการศึกษา ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยเลือกจากขอบเขตทางสังคมและวัฒนธรรม และมีองค์ประกอบของกลุ่มคนต่าง ๆ ได้แก่ วัยรุ่น ครอบครัว ครู ราษฎรชาวบ้าน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง การที่วัยรุ่นได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีจากบุคคล ครอบครัว ครู ราษฎรชาวบ้าน พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทักษะการแสดงออกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม โดยพิจารณากระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบ ดังนี้

1. แหล่ง/ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่นที่มาจากบุคคล ได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง เพื่อน ราษฎรชาวบ้าน พระสงฆ์ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น จากสื่อ ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน วิทยุชุมชน รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากแหล่ง/ฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หรือฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น จากองค์กร ได้แก่ บุคลากรจากสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เช่น ครู บุคลากรของสถานบริการทางด้านสุขภาพ

เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

2. เนื้อหา/องค์ความรู้ หมายถึง เนื้อหาความรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนที่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงของวัยรุ่น โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องเพศวิถีภายในกรอบสิทธิทางเพศ ได้แก่

- 1) การไปใช้บริการสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ในสถานบริการสุขภาพที่สะอาดและปลอดภัย
- 2) การค้นหาข้อมูลสำหรับการปฏิบัติตัวและแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วยช่องทางที่ปลอดภัยและได้รับข้อมูลที่เหมาะสมตามวัย
- 3) การตัดสินใจเลือกคู่ครอง วางแผนการสมรสและการตัดสินใจมีบุตรในช่วงวัยที่เหมาะสม
- 4) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและไม่ล่วงเกินทางเพศผู้อื่นทั้งจากการส่งข้อความใช้คำพูด และต้องร่างกาย และใช้สายตา

3. กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนที่สอดคล้องกับสิทธิทางเพศให้กับวัยรุ่น เช่น การบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ การสอนของผู้อาวุโส การเทศน์ของพระสงฆ์ การถามตอบจากปราชญ์ชาวบ้าน การเลียนแบบผู้ใหญ่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน การอ่านหรือดูข้อมูลที่มาแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชน การเข้าชมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจัดในชุมชน เป็นต้น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีส่วนเสริมสร้างหรือลดความสนใจต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีสำหรับวัยรุ่น เช่น ระบบวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสังคม สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อมวลชน และ เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น หมายถึง การนำกรอบแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไปดำเนินการวิจัยกับวัยรุ่นและชุมชนตามกระบวนการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามขั้นตอน ดังนี้ คือ 1) ชุมชนร่วมมือกันจำกัดความและสืบเสาะหรือกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน 2) ชุมชนร่วมมือกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหานั้น และ 3) ชุมชนร่วมกันหาหนทางแก้ไขปัญหานั้น โดยชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่นร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การกำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติของชุมชน เพื่อให้บรรลุภาพอนาคตในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีให้กับวัยรุ่นที่ผ่านการระดมความคิดและตรวจสอบโดยชุมชนอย่างรอบคอบว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด

“พร้อมข้อมูลที่คืนให้ชุมชน” และข้อมูลที่ได้จากการระดมสมองในแต่ละครั้ง

กำหนดการกิจกรรม ครั้งที่ 1/3
เวทีพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเรื่องเพศวิถีของวัยรุ่น
วันที่ 29 กันยายน 2555 เวลา 09.30 - 15.30 น.
ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี

เวลา	กิจกรรม
09.30-09.45 น.	ลงทะเบียนและรับเอกสาร ณ ศาลาการเปรียญวัดโคกขาม ตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี
09.45-10.00 น.	พิธีเปิดการประชุม กล่าวรายงานการประชุม โดย นายวิฑูล วงษ์บุตดี ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อทอง อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี กล่าวเปิดการประชุม โดย นายอำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี
10.00-10.20 น.	กิจกรรมนันทนาการเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ ความร่วมมือและประโยชน์ร่วมกันของชุมชน โดย นายวิฑูล วงษ์บุตดี และ นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
10.20-10.35 น.	ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และกำหนดกติการ่วมกัน โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
10.35-10.45 น.	ชมวิดีโอข่าว TNN “ 3 เรื่องสั้น ทำความเข้าใจอารมณ์ทางเพศในวัยรุ่น ” ชวนคิดชวนคุย โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
10.45-12.00 น.	- ชุมชนมองสถานการณ์การเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตทางเพศของวัยรุ่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน...(ผู้วิจัยคืนข้อมูลให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์) โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ - ชุมชนวิเคราะห์ สรุปและนำเสนอความเห็น โดย ตัวแทนกลุ่ม
12.00-12.40 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน
12.40-13.00 น.	ผ่อนคลายตระหนักรู้เสริมสร้างพลังจิตภายในตนเองเพื่อสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคม.... ผู้ดำเนินการโดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ และ นางสาวทิพย์เนตร รวยนิรัตน์
13.00-14.15 น.	- ชุมชนร่วมกันเสนอจุดแข็ง จุดอ่อน แอ โอกาส และภัยคุกคาม มีใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง...เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เรื่องเพศของวัยรุ่นให้ดีขึ้น โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์ - ชุมชนวิเคราะห์ สรุปและนำเสนอความเห็น โดย ตัวแทนกลุ่ม
14.15-14.30 น.	ชมวิดีโอ “ปัญหาวัยรุ่นตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร” ชวนคิดชวนคุย โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
14.30-15.30 น.	- ชุมชนมองภาพอนาคตและกำหนดแนวทางร่วมกัน และนำเสนอความเห็น โดย ตัวแทนกลุ่ม โดย นางสาวจุฑาทิพย์ พิทักษ์
15.30 น.	นัดหมายครั้งที่ 2/3 ในวันที่ 6

ERROR: syntaxerror
OFFENDING COMMAND: --nostringval--

STACK: